Suomalaisen

Kirjallisuuden Seuran

Toimituksia.

---

51 Osa.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1875.

33
GRAND ORIENT DE FINLANDE
G
6017 AL.

RITUAALIEN SUVEREENIN
SUURKOLLEGION KIRJASTO
2022

SUOMALAIS-UGRILAISEN

MUINAISTUTKINNON

ALKEITA.

Kirjoittanut

J. R. ASPELIN.

316 puupiirrosta tekstissä ja liitteenä muinaistieteellinen kartta.

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1875.

Sisältö.

Alkeita suomalais-ugrilaisen muinaistutkinnon alalla.

Kirjoittanut

J. R. Aspelin.

Vasta myöhään astuu Suomen suku historian valoon. Ne kylmät pohjoiset alat, joita Luoja vihdoin asetti sukumme lukuisimmat haarat raivaamaan sivistyksen perintömaiksi, ovat vaatineet sukumme voimia ankaran luonnon kukistamiseen. Ne eivät moneen aikaan riittäneet siihen kuohuvaan ulkonaiseen vaikutukseen ja taisteluun, jota historia, ehkä yksipuolisesti, viime aikoihin saakka on lempinyt.

Mutta sinne, johon historian säteet eivät riitä, ulettuu muinaistutkinto. Aineellinen työ, ihmisen elämän ehto, on se ala, jolta muinaistutkinto hakee tietonsa ja arvostelee kansojen elämää. Muinaistutkinto siis on keino, jonka avulla voimme seurata sukumme jälkiä, toimia ja vaiheita kertomatta jääneessä muinaisuudessa.

Olen sen tähden ryhtynyt sukumme muinaisjäännöksiä kokoilemaan, tarkastelemaan ja järjestämään. Tuossa työssäni olen alkuansa asettunut sille alalle, jolla historia, koittaessaan sukumme kotipihoille, tapaa suomalais-ugrilaiset kansat sijoitettuina. Koska kuitenkin, ainehistoa tarkastaessa ja järjestäessä, olen huomannut, että muutamat muinaistieteelliset ryhmät tuolla alalla eivät supistu sukumme historiallisten rajojen sisälle, niin on tuo havainto luonnollisesti pakoittanut minua tutkimaan noiden ryhmien avaruutta, luonnetta ja syntyä ulkopuolellakin alkuperäistä työalaani.

Muinaisjäännökset voittavat historiallisten lähteiden arvoa vasta silloin, kuin vertaileva tutkinto voi järjestää niitä muotojen mukaan aikakaudellisiin ja kansallisiin ryhmiin, joista jokainen ryhmä kuvaa muinoisen kansallisen asutuksen avaruutta, elintapoja ja sivistyskantaa. Nuo ryhmät vastaavat aikakausia jonkun kansan ja manalan historiassa. Jota tarkemmin opimme

muinaistieteellisten ryhmien sisällistä luonnetta ymmärtämään, niissä tavattavien muotojen kehimishistoriaa käsittämään, sitä selvemmiksi tulevat myöskin ryhmien keskinäiset suhteet: kuinka ryhmät ovat toisiinsa vaikuttaneet, toisistansa ehhä kehinneet tai keskenänsä vaihdelleet. Ulkonaiset vaiheet kansan elämässä kuvautuvat muinaistieteellisessä ryhmässä ainoastaan niiden vaikutuksessa kansan asutuksen avaruuteen, kansan tapoihin ja varallisuuteen. Muinaistieteen tehtävänä on siis etukynnessä kansojen kulturihistoria varsinkin niiden kaukaisten aikakausien kestäessä, joita eivät kirjalliset lähteet valaise.

Seuraavilla lehdillä alan kertoa mitä nuo aineelliset todistuskappaleet tutkimusalallani ovat minulle opettaneet. Järjestävä työni on ensimäinen koe sukumme asutusaloilla. Se on siis luonnollisesti vaillinainen ja hoiperteleva. Mutta toivoni on, että se on oleva hyödyllinen tienraivaajana niille, jotka vasta lähtevät sukumme suurille pihoille kadonneiden sukupolvien ja heimojen työtä ja toimia kyselemään.

Rakkaaksi velvollisuudekseni katson tässä mainita kiitollisuuden velkani niitä oppineita tutkijoita kohtaan, jotka ovat työtäni opetuksellansa ja avullansa edistäneet. Etevimmät opettajani muinaistieteessä ovat olleet tohtorit H. Hildebrand ja O. Montelius Tukholmassa, etevimmät auttajani tutkimuksissani Wenäjällä kirjastonhoitaja P. Lerch Pietarissa, museonhoitaja G. Filimonow Moskovassa ja tohtori W. Radlow Kasanissa, muita monta mainitsematta, unohtamatta.

Tässä täytyy minun vihdoin mainita, että en ole voinut tätä teosta varten käyttää niitä kuvia, joita siksi valitsin ja viime syksynä lähetin Tukholmaan leikattaviksi Turhaan niitä odotettuani Maaliskuun loppuun saakka, jolloin ainoastaan 50-teoksen alkuun tulevaa kuvaa olivat leikatut, mutta vielä elektrotyperattavina Tukholmassa, olen painamisen kestäessä Helsingissä ja Pietarissa teettänyt mitä teokseen sopivia kuvia minulla vielä oli jäljillä Tuosta syystä ovat ainoastaan varhemmin leikatut S. omenmaan löytöjä valaisevat kuvat jokseenkin täydelliset. Muilta aloilta puuttuu tärkeimpiä kuvia. En ole kuitenkaan tahtonut viivyttää tämän kirjoitukseni julkaisemista, koska kaikki kokoamani kuvat piakkoin tulevat julkaistavaksi erikseen.

A. Kivikausi.

Jokaisella työllä on historiansa. Kun astumme Suomen suvun pohjoisille asutusaloille, Europan ja Aasian välimaille, uusia näkyaloja muinaistieteelle voittamaan, niin meillä ehkä on syytä luoda pikamainen silmäys taaksemme vertailevan muinaistutkinnon valloittamille aloille, joihin tutkimuksemme tulevat liittymään. Nykyajan vertaileva muinaistutkinto pyrkii kadonneiden kansallisuuksien ilmaisemiseen muinaisjäännösten muotoja tarkastamalla kullakin tutkimusalalla. Samoin kuin me kansatieteellisessä museossa tunnemme eri kansat kansallispuvuista ja kalustoista, toivoo muinaistutkinto voivansa eroittaa kadonneitakin kansoja heidän muinaisjäännöksistänsä.

Tuo muinaistieteen käsitystapa on vielä uusi ja tutkimuksen suurempi tai vähempi menestys riippuu siitä kuinka lavealta tutkija tietää arvostella muinaistieteellisiä ilmiöitä. Hänen tulee pyrkiä eri kansallisuuksia kuvaavien muotoryhmien rajoille, joilla vieraat muodot alkavat ilmaantua, vieläpä tiedustella josko nuo vieraat muodot ovat uuteen muotoryhmään luettavia tai ainoastaan satunnaisia erityisyyksiä laveamman muotoryhmän aloilla.

Samoin kuin koko vertaileva muinaistutkinto on skandinavilaista syntyperää on myöskin tämä uudempi käsitystapa Skandinaviassa alkunsa saanut ja sen nykyisenä etevimpänä kannattajana nuori ruotsalainen tutkija H. Hildebrand, joka laveilla tutkimuksilla Länsi-Europan enimmissä museoissa ja rikkailla kirjavaroilla on oppinut tuntemaan muinaisjäännösten omituisuudet sikäläisillä tutkimusaloilla.

Tässä on puhe kivikaudesta. Vanhimmat jäljet Europan alkuväestöstä ovat niiltä kaukaisilta ajoilta, jolloin mammut, sarvikuono, luolakarhu, luolahyeena, luolatiikeri, moskushärkä ja metsä-

härkä y. m. muinaiset elävät vielä kiertelivät Ranskan, Belgian ja Englannin metsissä, vastustellen ihmisen alkavaa herruutta. Senaikuisia raakamaisesti sepitettyjä kiviaseita tavataan myöskin Hispaniassa ja Italiassa, mutta suurin osa Europasta oli vielä jääkuoren peittämänä asutukselle mahdotoin. Vaikeata on vielä sanoa kuinka pitkiä aikoja tuo *mammutin aikakausi* Lounais-Europassa kesti, ennenkun nuo vanhan ajan elävät ilmanalan lämmitessä pakenivat karkoittavan ihmisen edestä kylmempiä maanaloja etsimään ja toinen kivikauden kerros, *peuran aikakausi*, sai alkunsa. Tuolla uudella aikakaudella ihmisen asutus levisi vedenjuoksuja myöden yli Keski-Europan, vieläpä Tanskaan ja Ruotsinkin eteläisille osille. Luuaseet ovat tuolla aikakaudella hyvin tavallisia ja kiviaseet, vaikka vielä hiomattomia, paljoa somemmat kuin mammutin aikuiset. Muistettavaa kuitenkin on että se peura, jonka luita Etelä-Europassa löydetään ja jotka ulettuvat aina Itämeren maakuntiin ja Skånen pohjoisrajoille saakka, ei ole nykyinen Lapissa tavattava peuralaji.

Vasta kivikauden seuraava kerros, jossa kiviaseet tavan mukaan ovat hiotut, on sitä aikakautta ihmiskunnan sivistyshistoriassa, johon kivikauden ilmiöt tutkimusalallamme liittyvät.

Tuon *hiotun kiven aikakauden* mahtavimmat ilmiöt ovat nuo suuret kiviset hautakammiot, joista itäisimmät löydetään Indiassa, Persiassa, Palestinassa sekä Mustanmeren pohjoisrannikolla. Sieltä alkaen ne peittävät Keskimeren eteläisiä sekä pohjoisia rantamaita ja seuraavat Atlantin meren rannikkoa pohjoseen, jossa niitä tavataan Irlannissa, Englannissa ja vielä Itämeren läntisillä rantamailla, Tanskassa ja Etelä-Ruotsissa. Myöskin Europan sisämaihin nuo kiinteät muinaisjäännökset ulottuvat. Niitä tavataan melkein kaikkialla Ranskassa, josta ulottuvat Schweitsin paalukylille saakka, Pohjois-Europan lakeilla Thüringerwaldin ja Hartsivuorten tienoille asti, mutta vähenevät Itävallan, Bohemian, Galisian, Posenin ja Länsi-Preussin rajoilla. [1])

Vaikka nuo hautakammiot, jotka kokonaan puuttuvat meidän tutkimusaloilla, tosin näyttävät todistavan jotakuta kulturin

---

[1]) *Worsaae, Ruslands og det Skand. Nordens Bebyggelse og ældste Kulturforhold, s. 319—338.*

yhteisyyttä kaikkialla missä ilmaantuvat, osoittavat kuitenkin eriäväiset asemuodot suurta ryhmä-eroitusta. Seuraavilla lehdillä tarkasteltavat tutkimusalat rajoittuvat lännessä suureen pohjoisgermanilaiseen muoto-ryhmään, joka käsittää Etelä-Skandinavian alat ja Pohjois-Saksan lakeat aina Belgian rajoilta lännessä Weichseljoelle idässä, jossa sen jäljet haaraantuvat kaakkoiseen Puolan kautta Moraviaan ja Galisiaan. Tuota „kivikauden provinsia" kohtaa etelässä, Saksenissa ja Thüringen'issä, toinen ryhmä, joka haaraantuu Itävaltaan, mutta jonka muodot taasen eriävät Lounais-Saksan ja Schweitsin kivikauden ilmiöistä. Lännessä kohtaa pohjois-germanilaista kivikauden provinsia belgialais-englantilainen muotoryhmä, joka käsittää myöskin Ranskan löytö-aloja. Omituisia muotoja tavataan vihdoin Pohjois-Italiassa j. n. e. [1]).

Muistutamme vielä kerta että tämä tutkimustapa, varsinkin kivikauden ilmiöihin nähden, on uusi; sen menestys riippuu ennen kaikkea tarkastettavan aineen paljoudesta. Jota rikkaimpina kunkin ryhmän muodot astuvat eteemme, sitä suuremmalla tilastollisella tarkkuudella voimme arvostella niiden merkitystä ryhmiin nähden. Mutta myöskin siinä missä vähemmät tutkimusaineet ovat meillä alttiina, katsomme tuota tutkimustapaa ainoaksi oikeaksi ja tieteelliseksi. Josko voimmekin havainnoillamme ainoastaan luoda yleisimmät piirteet menneiden aikojen kulturiryhmiin, niin on noilla havainnoilla ainakin joku perustus laskettu, johon tutkimus voi nojautua aineiden karttuessa. Tahdomme kuitenkin muistuttaa, että Skandinavilaiset tieteilijät tarkemmitta tutkimuksitta ovat yhden ryhmän nimellä käsittäneet kivikauden ilmiöt Itämeren maakunnissa, Pohjois-Wenäjällä, Suomenniemellä sekä Ruotsin ja Norjan pohjoisosilla [2]). Me puolestamme emme voi tuota katsantotapaa hyväksyä, jos kohtakin keskinäistä yhteyttä osalta tavataan. Jätämme lukian arvosteltavaksi ne syyt ja havainnot joihin päätöksemme nojautuvat.

Kivikauden ilmiöt tutkimusalallamme jakaantuvat nähdäksemme, osaksi aseaineihin, osaksi asemuotoihin nähden, kolmeen

---

[1]) *H. Hildebrand, Stenålderns provinser. Hist. och Ant. Akademins Månadsblad 1872, s. 145—152.*

[2]) *H. Hildebrand, m. p., s. 151.*

ryhmään. Ensimäistä ryhmää, jonka ilmiöt tavataan Itämeren maakunnissa sekä Littuassa, nimitämme *balto-littualaiseksi.* Toinen ryhmä käsittää Suomenniemen aina Äänisjärven rannoille ja Lappiin saakka; sitä sanomme *länsisuomalaiseksi.* Kolmannen ryhmän ilmiöt ulottuvat Äänisjärveltä ja Inkeristä lännessä itään päin Kamajoelle asti; paremman nimen puutteessa, kun on puhe muinaisista ajoista, nimitämme sitä *itäsuomalaiseksi.* Tarkastelkaamme erikseen noiden ryhmien ilmiöitä, samalla huomauttaen mitä keskinäistä yhteyttä niissä havaitsemme.

I. Balto-littualainen ryhmä.

Itämeren maakunnissa, Wirossa, Liivin- ja Kuurinmaalla, sekä Littuan aloilla, Witebskin, Kovnon, Grodnon ja Minskin lääneissä, löydetään ylimalkaan niin yhdentapaisia kivikaluja, että niitä nykyisellä käsitystavalla on vaikea toisistansa eroittaa. Täkäläiset kiviaseet ovat paraasta päästä kahta päämuotoa: vaajantapaisia oikokirveitä tai varsireijällä varustettuja kirveenmuotoisia terä-aseita. Sekä tasa- että onsitaltat ovat ylen harvinaisia, veitset, keihään ja nuolen kärjet melkein kokonaan puuttuvat. Tuohon terä-aseiden vähään vaihtelevaisuuteen on epäilemättä aseaineiden köyhyys syynä. Limsiötä ei tavata tämän ryhmän aloilla luontoperäisenä oikeastaan muualla kuin Grodnon paikoilla Littuassa [1]). Muutamat kreivi E. Tyszkiewicz'in mainitsemat tai julkaisemat limsiö-esineet, vaajantapaiset kirveet, taltta, limsiönsydän *(nucleus)* ja limsiölastut, todistavatkin, että limsiötä Littuassa sepiteltiin [2]). Itämeren maakunnista on ainoastaan yksi ehkä muualta tuotu limsiökirves tunnettu. Ne luontoperäiset limsiösipaleet, joita löydetään siellä täällä Rigan lahden länsirannikolla ovat pieniä, eivätkä siis näytä soveltuvan aseaineiksi. Myöskin liuskamalajit,

---

[1]) *Grewingk, Das Steinalter der Ostseeprovinzen. Schriften d. gel. estn. Gesellschaft N:o 4, s. 62* Se myöhempi vihko, jossa Grewingk on julkaissut lisätietoja tuohon kivikauteen, ei ole ollut minulla Helsingissä saatavana.

[2]) *Eust Tyszkiewicz, Badania archeologiczne nad zabytkami przedmiotów sztuk i rzemiosl i t. d. w dawnej Litwie i Rusi litewskiej. S. 81, 82 ja 87; kuv. III: 9, IV: 5 ja 7.*

joilla länsisuomalaisessa ryhmässä on niin suuri merkitys, eivät tämän ryhmän aloilla astu ase-aineina suuresti näkyviin. Grewingk on julkaissut kaksi liuskamakirvestä, joista toinen on talkki-, toinen aphanitiliuskamasta tehty. Kuuteloliuskama, joka Suomenniemellä näyttää olleen kivikauden kalliin ase-aine, puuttuu täällä kokonaan [1]. Koska kivikauden asukkaat siten tässä ryhmässä olivat pakoitetut käyttämään aseaineiksi etukynnessä rakeisia kivilajia, porphyriä, dioritia, syenitiä y. m., jotka eivät hienoteräisiksi taltoiksi tai kärjiksi soveltuneet, niin käy aseiden vähä vaihtelevaisuus ymmärrettäväksi.

Grewingk luettelee kaikkeastaan 75 Itämeren maakunnissa löyttyä kivikautista terä-asetta. Niistä on 46 varsireijällä varustettua, 17 vaajankaltaista ja 9 kertomusta puuttuvaa kirvestä; onsitalttoja on 3, tasatalttoja ei ole löytty yhtäkään. Huomiota ansaitsee tuo tavatoin varsireijällä varustettujen terä-aseiden paljous. Niistä ovat neljä tuota Suomessa tavallisten „veneenkaltaisten vasarakirveiden" muotoa. Paitsi noita terä-aseita, tapaamme Grewingkin luettelossa vielä 45 kivikalua, joista kuitenkin melkoinen osa, esim. 16 rautakauden kovasinta ja pari luontoperäistä kiveä, eivät tässä voi tulla puheeksi [2].

Moskovan Rumäntsovin museossa säilytetään 166 kivikauden esinettä Minskin ja Witebskin lääneistä. Ne ovat nähtävästi kaikki rakeisista kivilajista tehdyt ja kaikki, paitsi yksi reijällä varustetun pyörän puolisko, terä-aseita, 25 varsireijällä varustettua ja 140 vaajankaltaista kirvestä [3]. Talttaa ei löydy yhtäkään. — Wilnan rikkaassa museossa säilytetään melkoinen paljous kivikaluja, suurimmaksi osaksi vaajantapaisia kirveitä. Niistä emme kuitenkaan voi antaa tarkempia tietoja. Siellä arvattavasti säilytetään ne kivikalut, jotka veljekset kreivit Eustachio ja Konstantin Tyszkiewicz muinaistieteellisissä teoksissaan ovat julkaisseet. — Pietarin muinaistieteellisen seuran museossa tallelletaan 19 Littuasta saatua kivikalua: 17 vaajankaltaista kirvestä, joista yksi

---

1) *Grewingk, m. p., s. 30, 31, 33, 35 ja 52.*

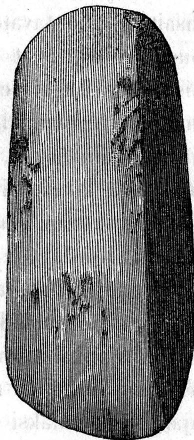
2) *Grewingk, m. p , s. 5—24.*

3) *Vert. Г. Д. Филимонова, Каталогъ отдѣленія доисторическихъ древностей московскаго публичнаго музея. М. 1873. S. 30—35.*

on limsiöstä sepitelty, yksi varsireijällä varustettu kirves ja yksi ristinmuotoinen varsireijällä varustettu ase [1]). Joitakuita liittualaisia kiviaseita säilytetään myöskin tiedeakademian ja rouva Rajewskin kokoilemissa Pietarissa. Nähtävästi ovat kiviaseet varsin tavallisia Littuassa, koska erään hra Wilczynskin sanotaan lyhyessä ajassa koonneen lähes 500 kappaletta. Mihin tuo kokous lienee joutunut, emme voi sanoa [2]).

Katsomme sopivaksi erikseen tarkastella puheessa olevan kivikauden ryhmän alalla tavattuja ase- ja kalulajia sen mukaan kun olemme oppineet niitä tuntemaan.

Katsomatta tuohon varsireiillä varustettujen kirveiden omituiseen yleisyyteen Itämeren maakunnissa, on ryhmän tavallinen teräase pieniläntä vavionkaltainen kirves (vrt. kuv. 1). Se on tavan mukaan huolellisesti hiottu koko pinnaltansa, on levein terältänsä ja hoikkenee vähitellen varreltansa siten, että syrjät enimmästi jäävät hiukan kaarelle. Kirveen poikkileikkaus on nelikulmioinen ja sen rajaviivat vähän kaarella siitä että kirveen laidat ja syrjät ovat tavallisesti pyöreäläntäisiksi hiotut. Teräkin, joka taittumatta laskee kirveen laidoilta, on harvoihin poikkeuksiin katsomatta kaarelle hiottu samaan tapaan kuin meidän ajan rautakirveissä. Grewingk huomauttaa että terien toinen puoli aina on enemmin kulunut, joka todistaa, että noita aseita on oikokirveinä käytetty. Se seikka käy myöskin terien kaksipuolisesta laskusta selväksi. Poikkikirveitä, joissa terä laskee ainoastaan toiselta laidalta, ei tavata tämän ryhmän aloilla. Yllä kerrottua balto-littualaista kirvesmuotoa, joka on tavallinen myöskin Suomen länsialoilla, voisi verrata Skandi-

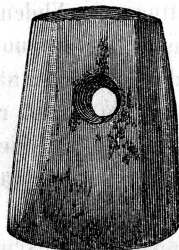
1. Liivinmaa, Ostrominsk. 1/3.

---

[1]) *Д. И. Прозоровскаго, Опись предметовъ хранящихся въ музеѣ Имп. Русскаго Археол. Общества. С. Пб. 1869. S. 64—66.*

[2]) *Butenew, Bemerk. über die Ureinwohner des nördl. Russlands. Ermans Archiv für wiss. kunde von Russl. XXIV: 511.*

navian suuriin limsiökirveisin, jos ajattelemme niitä lyhennetyiksi, johon huonommat aseaineet täällä pakoittivat. Mainitusta päämuodosta poikkeavat useammat varsinkin Itämeren maakunnissa löydetyt kirveet, joissa laidat usein ovat pituudeltansa taittuvaisesti hiotut ja joissa teränkin hionta taittumalla eriää kirveen laidoista. Niissä laidat joskus yhtyvät syrjäpintaa muodostamatta, joten poikkileikkaus tulee likimmiten suippusoikeaksi, kuten itäsuomalaisen ryhmän kirveissä. Useampia kirveitä tunnetaan tämän ryhmän aloilta, joissa varsiosa on hoikentamalla muodostettu varteen pistettäväksi. Niitä on seitsemän tallella Moskovan Rumäntsovin museossa. Grewingk sanoo yhtä sellaista käsitaltaksi. Varsin merkillinen on eräs Witebskin läänissä löytty kirves, joka on muodostettu vartta varten samaan tapaan kun pronssikauden varsikeltit. Kolme littualaista kirvestä tunnetaan, joiden laidoissa on läpi (kuv. 2), joko ripustamista tai varteen kiinnittämistä varteen [1]). Edellisessä tapauksessa ovat lävet ehkä tehdyt kivikauden jälkeisinä aikoina.

2. Minsk t. Witebsk. $^1/_2$.

Tasataltoja ei ole, kuten jo mainitsimme, löytty Itämeren maakunnissa ensinkään. E. Tyszkiewicz, joka on kuvannut kaksi tasataltaa, toisen Grodnon, toisen Wilnan seuduilta, sanoo niitä vaajanmuotoisia kirveitä pitemmiksi ja terävämmiksi, lisäten että aina ovat limsiöstä tehdyt. Ainakin toisessa on poikkileikkaus nelikulmioinen [2]).

Onsitalttoihin nähden sanoo E. Tyszkiewicz suorastaan että „kouruteräisiä talttoja metsä-eläinten nylkemistä varten“ ei ole vielä Littuassa löytty [3]). P. Lerch on kuitenkin julkaissut yhden

---

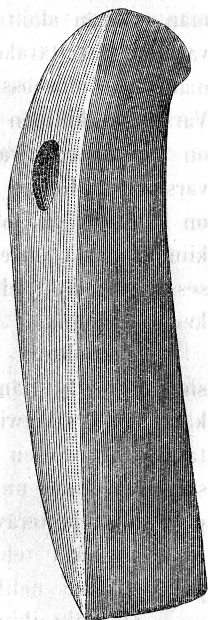
[1]) Kuvien mukaan: *Grewingk, m. p., taulu II; E. Tyszkiewicz, Badania, taulu IV; H. E. Hartmann, Das vaterländische Museum zu Dorpat, s. 219 ja 220,* jossa yhtä Kovnon seuduilla löyttyä, laitalävellä varustettua kirvestä erehdyksestä sanotaan Hämeessä löydetyksi; kaksi sellaista säylytetään Moskovan museossa.

[2]) *E. Tyszkiewicz, Badania, s. 82, kuv. III: 9; Rzut oka na źródła archeologii krajowéj, kuv. VI: 5.*

[3]) *Badania, s. 89.*

onsitaltan Wenäjän „luoteisista lääneistä,“ joka on melkein yhdenmuotoinen kuin eräs länsisuomalaisessa ryhmässä tavattava talttalaji. Se hoikkenee varreltansa ja poikkileikkaus on puoliympyräinen. Erään toisen onsitaltan Witebskin läänistä on Grewingk kuvannut [1]). Vihdoin on Kruse julkaissut kaksi onsitalttaa, jotka molemmat ovat löydetyt järveä kuivaessa Liiviläisten asumalla osalla Kuurinmaata [2]).

Vasarakirveitä, tuota kaunista „veneenkaltaista“ muotoa, joka Suomessa on niin tavallinen, ei ole tämän ryhmän aloilla löytty kuin kuusi. Yksi niistä on Witebskin läänistä, toista kolme Tallinnan ja Narvan paikoilta, joka seikka tekee luultavaksi että nuo kolme viimeistä ovat Suomesta kotoisin; viides ja kuudes vihdoin ovat Boryssowin piirikunnasta Littuassa. Yhden virolaisen vasarakirveen ohella löyttiin puoleksi lahonnut ihmisen pääkallo [3]). Paitsi näitä vasarakirveitä tavataan kuitenkin tämän ryhmän alalla muutamia toisintoja, jotka enemmin tai vähemmin muodoiltansa lähestyvät vasarakirveitä. Grewingk on kuvannut yhden kiviaseen Saarenmaalta, joka ainoastaan hoikentuvaan vasaraansa nähden eriää tavallisista vasarakirveistä [4]). Moskovan Rumäntsovin museossa säilytetään tavattoman suuri kiviase Littuasta, jonka etupuoli on samantapainen kuin vararakirveissä ylipäänsä, mutta joka takaa on tasaiseksi hiottu. Sen poikkileikkaus on siten keskeltä puoliympy-

3. Minsk t. Witebsk. 1/4.

---

1) *П. И. Лерха, Орудія каменнаго и бронзоваго вѣковъ въ Европѣ. Изв. Имп. Археол. Общ. T. IV, kuv. II: 34; T. VI, Отд. 2, s. 59. — Grewingk, m. p., s. 15, kuv. II: 20.*

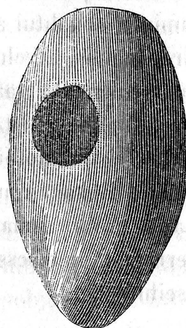
2) *Kruse, Necrolivonica. T:lu 47, kuv. 6 ja 8.*

3) *E. Tyszkiewicz, Badania, s. 78, kuv. III: 5; Grewingk, m. p., s. 16, 20, 21, kuv. I: 7, 8; Konst. Tyszkiewicz, O kurhanach na Litwie i Rusi zachodniéj, kuv. XV: 13, 18, (14 ja 20).*

4) *Grewingk, m. p., s. 19, kuv. I: 5.*

räinen (kuv. 3). Merkillisin on kuitenkin eräs edelliseen vivahtava kiviase, jonka terä on eteen eli varteen päin keinotettu. Se on löytty Minskin paikoilta Littuassa [1]). Tuo omituinen terän muoto ei muutoin ilmaannu muualla kun itäsuomalaisen ryhmän alalla, kuten vasta saamme nähdä.

Varsireijällä varustettujen kirveiden tavallisimmassa muodossa on poikkileikkaus melkein suorakulmioinen. Vasarapuoli on siten muodostettu että kirveen molemmat laidat tavan mukaan vierien katoavat toisiinsa, tasaista vasaraa saamatta. Reikä on tavallisesti lävistetty ja pieni, kuten vasarakirveissä (vrt. kuv. 3). Tuosta päämuodosta löytyy muutamia poikkeuksia, joko siten, että kirveelle on muodostettu soukka suorakulmioinen vasaratasannes — joskus on vasarakin terälle hiottu —, taikka siten että kirves on varreltansa pyöreäksi hiottu, jolloin myöskin vasaraosalla on pyöreä pääte (kuv. 4). E. Tyszkiewicz on julkaissut pari kirvestä, joissa terän hionta taittumalla eriää laidoista [2]). Tuo muoto on ehkä syntynyt terän rikkumisesta ja uudestaan hiomisesta. Mitä ylläkerrottuun päämuotoon tulee, arvelevat kreivit E. Tyszkiewicz ja Plater syyttä, että sen tapaisia kirveitä on maanviljelykseen käytetty [3]).

4. *Liivinmaa, Warbus.* 1/2.

Harvinaisia ovat muut lyömä-aseet tässä ryhmässä. Lähellä Sluckin kaupunkia Littuassa on löytty piikkiteräinen kiviase, muodoltaan kun meidän ajan rautainen „kivikuokka.“ Se on varreltansa pyöreäksi hiottu ja on omituinen senkin puolesta että varsireikä nähtävästi on hakkaamalla, eikä lävis-

---

1) *E. Tyszkiewicz, Rzut oka na źrzódla archeologii krajowéj kuv VII: 2.*

2) Kuvien mukaan: *Grewingk, m. p., t:lu I; E. Tyszkiewicz, Rzut oka, taulut VI, VII, VIII; Badania, t:lu III; Konst. Tyszkiewicz, O kurhanach na Litwie, t:lut XIV, XV.*

3) *E. Tyszkiewicz, Badania, s. 77; A. Plater, Ueber steinerne Hämmer, welche im Oberlande (Kurland) gefunden worden sind. Mittheil. aus d. livländ. Geschichte IV, 1, s. 174.*

tämällä tehty; reikä on näet väljä suulta ja paljoa ahtaampi keskeltä. Eräs toinen paksumpi piikkiteräinen ase on löytty pohjoiselta Liivinmaalta; se on reijän kohdalta katkennut. Myöskin tämä ase on pyöreä varreltansa, mutta reikä on nähtävästi lävistetty [1]).

Pyöreitä varsirei'illä varustettuja kivinui'ia on tämän ryhmän aloilta julkaistu neljä. Yksi niistä on keskeltä haljennut ja sittemmin lovilla varustettu kiinnittämistä varten. Se on löytty Boryssowin piirikunnassa Littuassa. Eräässä Wilnan paikoilla löydetyssä nuijassa on varsireikä hakkaamalla tehty. Toiset kaksi ovat Minskin ja Kovnon lääneistä [2]). Paitsi mainittuja säilytetään Moskovan museossa Littuassa löytty pyöreän nuijan puolisko.

Jokseenkin tavallisia löytöjä ovat tämän ryhmän alalla vaarnan eli tapinmuotoiset kivikappaleet. Ne ovat varsireikiä lävistäessä jälille jääneitä kivisydämiä. Useat puolitekoiset kiviaseet todistavat, näet, että reikiä enimmästi lävistettiin putkentapaisella koneella, joten lävistäessä syntyi tuollaisia kivitappeja [3]). Lävistäminen tapahtui arvattavasti luuputkella veden ja hiedan avulla [4]). Grewingk'in arvelu, että reikiä olisi noilla kivivaarnoilla lävistetty, on epäilemättä väärä.

Mainitsemista ansaitsevat myöskin kaksi varsireijällä varustettua ristinmuotoista kiviasetta Littuan aloilta, toinen Kovnon läänistä. Ehkä on niitä kivikaudessa lyömä-aseina käytetty. Ristin haarat ovat samanpituisia, teroittamattomia, joten asetta ei sovi verrata Aunuksessa ja Suomessa löyttyihin tuontapaisiin lyömäaseihin [5]).

---

[1]) *Rzut oka, kuv. VI: 5, vrt. kuv. VII: 14; Grewingk, m. p., s. 22, kuv. II: 12.*

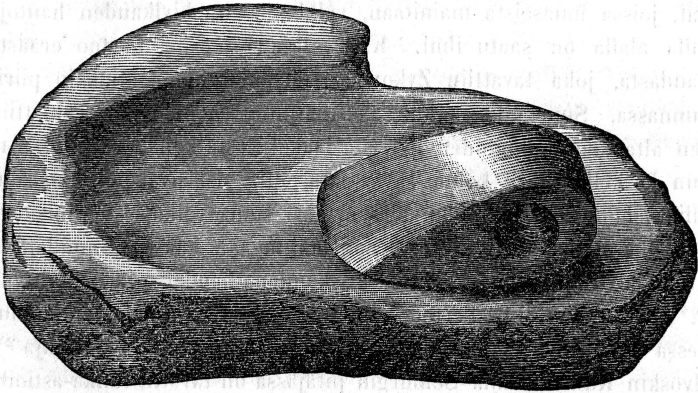
[2]) *Konst. Tyszkiewicz, O kurhanach na Litwie, s. 180. kuv. XV: 12; E. Tyszkiewicz, Rzut oka, kuv. VII; 4; Badania, kuv. III: 4; Grewingk, m. p., s. 15, 16, kuv. II: 25.*

[3]) *Badania, s. 86, kuv. IV: 6, 8; K. Tyszkiewicz, O kurhanach na Litwie, s. 165, kuv. XIV: 7, 9, 10. — P. И. Лерха, Орудія каменнаго и бронзоваго вѣковъ въ Европѣ, m. p., kuv. II: 31, 32; Grewingk, m. p., s. 24, 26, kuv. II: 13.*

[4]) *O. Montelius, Sveriges Forntid. Text. I. Stenåldern, s. 61—63.*

[5]) *P. И. Лерха, m. p, kuv. II: 38; E. Tyszkiewicz, Badania, kuv. V: 1.*

E. Tyszkiewicz vertaa Littuassa löyttyjä kivikauden tahkokiviä maalarien maalikivihin. Ne ovat muodoltaan latiskaisia, tahkomisesta yhdeltä puolelta kourupintaisia ja silostuneita (kuv. 5).

5. Minsk, Boryssow.

Tahkokiviksi on käytetty raakaa madekiveä. Niitä ylen harvoin löydetään. Yhden Boryssowin piirikunnassa löydetyn on K. Tyszkiewicz julkaissut [1]).

Grewingkin ja E. Tyszkiewiczin todistuksien mukaan ei ole vielä, kuten jo huomautimme, tämän ryhmän alalla löytty veitsiä, keihään tai nuolenkärkiä ensinkään. Myöhemmin on kuitenkin Hartmann julkaissut limsiöisen nuolenkärjen pohjoiselta Liivinmaalta [2]). Tuo metsäaseiden sekä talttojen puute antavat tälle ryhmälle jokseenkin köyhän vieläpä raakamaisen luonteen. Oikokirves oli asukkaiden ainoa teräase, jolla he elämänsä tarpeet täyttivät. Mahdollista on että metsäaseita ynnä muita tarvekaluja luusta sepiteltiin. Eräässä haudassa Länsi-Kuurinmaalla löyttiin, Krusen mukaan, ihmisen pääkallon ohella vaajantapainen limsiö-

---

[1]) *E. Tyszkiewicz, Badania, s. 77; K. Tyszkiewicz, O kurhanach na Litwie i Rusi sachodniéj, kuv. XIV: 1.*

[2]) *Das vaterl. Museum zu Dorpat, s. 224, 227, kuv. a.* Vrt. Liivinmaalla myöhemmin löyttyjä limsiökärkiä: *Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte. Sitzung vom 17 Oct. 1874.*

kirves, varsireikäinen porphyrikirves sekä tikarin kaltainen luukappale. Eräs toinen raakamaisesti teroitettu luukappale on löytty haudasta Kovnon läänissä [1]). Nämät ovat kuitenkin ainoat kohdat, joissa luuaseista mainitaan, vaikka useita kivikauden hautoja tällä alalla on saatu ilmi. K. Tyszkiewicz esim. kertoo eräästä haudasta, joka tavattiin Zykowien kartanon luona Minskin piirikunnassa. Suurta kiveä kun alettiin muuttaa paikaltansa, löyttiin sen alta suorakulmioinen neljästä laakakivestä kyhätty arkku. Arkun keskellä seisoi kolme saviastiata, jotka sisälsivät poltetun ruumiin jäännöksiä, ja niiden alla makasi suuri valkoisesta limsiöstä huolellisesti sepitetty kirves. Samaan tapaan näkyvät, muidenkin tutkiojen mukaan, täkäläiset kivikauden haudat olleen tehtyjä. P. Kraszewski esim. kertoo, että tuhka-astiojen asemasta kivikaudessa käytettiin pieniä neljästä kivilaakasta koottuja kiviarkkuja [2]). Myöskin Kuurinmaalla Selburgin pitäjässä on tavattu tuhka-astioita sisältäviä kiviarkkuja, joiden vieriltä on löytty kiviaseita [3]).

Näyttää siis siltä kun ruumiiden polttaminen ja tuhan säilyttäminen savi-astioissa ja laakakivistä kyhätyissä arkuissa olisi tämän ryhmän aloilla ollut kivikauden asukkaiden tavallinen hautaustapa. Kivikauden aseita on myös löytty muissa haudoissa, joiden kivikauden aikuisuutta kuitenkin osaisi epäillä. Eräässä hautakummussa Windaun varrella Kovnon läänissä löyttiin kivikirves ihmisen luurangon ohelta, mutta toinen lähellä oleva kumpu sisälsi kuusi suurilla laakakivillä makaavaa luurankoa, joiden kunkin kaulalla ikään kuin helmivyönä riippui useampia rautaketjulle ladottuja ihmis-pääkalloja. Noin kuusi virstaa Lepelin kaupungista Witebskin läänissä löyttiin v. 1855, ojaa kaivaessa, puoli toista arsinaa maan alla melkoinen paljous ihmisen luita ja luiden seassa kaksi reijättömää kivikirvestä. Tarkempaa tietoa puut-

---

[1]) *Grewingk, m. p., s. 7; E. Tyszkiewicz, Badania, kuv. II: 1.*

[2]) *K. Tyszkiewicz, O kurhanach na Litwie, s. 148—151; J. I. Kraszewski, Sztuka u Slowian, szczególnie w Polsce i Litwie przedchrzescijan'skiéj, s. 46.* Tuo teos seurasi aikakauskirjaa *Teka Wilenska. Numer VI:ty. Wilno 1858.* Vrt. myös *Wocel, Die Bedeutung d. Stein- u. Bronzealterthümer für die Urgesch. der Slawen, s. 17.*

[3]) *Grewingk, m. p., s. 11, 40.*

tuu eräästä haudasta Kapsehten'in luona Kuurinmaalla, josta löyttiin varsireijällä varustettu kirves sekä kovasin, mutta niiden ohella myöskin — kertomuksen mukaan — ruostunutta rautakalua, pronssiketjuja ja merikivisiä helmiä [1]). Grewingk luettelee myöskin muita esimerkkiä, mutta niissä ovat kivikalut milloin joko varhemman tai myöhemmän rautakauden kovasimia, milloin kiviaseita, jotka muodoltaan kokonaan eriävät kivikauden aikuisista [2]). Puolalainen tutkija hra J. Zawisza jakaa Littuan kivikauden kahteen aikakauteen. Varhemmalla kivikaudella, jota littualaiset tutkijat, sanoo, eivät näy tuntevan, käytettiin siellä hiomattomia limsiöaseita. Myöhemmän aikuisia ovat nuo edellisessä kerrotut täydelleen hiotut aseet, jotka säilyivät historiallisiin aikoihin Littualaisten sota-aseina [3]). Ennenkuin kuitenkin uskaltaa päättää, että kivikauden muodot tämän ryhmän alalla ovat rautakauteen säilyneet, olisi tarpeellista tarkemmin verrata noita epäiltäviä löytöjä kivikauden yleisiin muotoihin.

Olemme kutsuneet tätä ryhmää balto-littualaiseksi Itämeren maakunnista ja Littuasta tunnettujen löytöjen mukaan. Mahdollista on kuitenkin että vastainen tutkimus tulee antamaan tälle ryhmälle suuremman avaruuden etelään päin. Varsin luultavaa on että esim. Itä-Preussin maakunta on tämän ryhmän alaan luettava. Limsiö ja liuskamakivet näyttävät siellä olevan melkein yhtä harvinaisia ase-aineita kuin täälläkin. Noin joka 35:s ase on limsiöstä. Grewingk, joka on tarkastellut lähes 200 kivi-asetta Königsberg'in museoissa, sanoo että kirveet, yhteen poikkeukseen katsomatta, kaikki ovat oikokirveitä; varsireikäisiä kirveitä on — kuten Littuassa — vähemmän kun reijättömiä. Muutamia kaunismuotoisia vasarakirveitä, kaksi varsireijällä varustettua peuran-

---

[1]) *Grewingk m. p, s. 1, 7;* ja *Ueber heidnische Gräber Russisch Litauens, s. 120.* (H. v. Brackel'in mukaan: *Sendungen der kurländ. Ges. für Lit. und Kunst I. 1840.); Сементовскаго, Памятники Старины Витебской губерніи, s. 55.*

[2]) Vrt. esim. *Grewingk, m. p., s. 17, 40, 41; Plater, Ueber alte Gräber u Alterthümer in Polnisch-Livland. Mitth. aus d. livl. Gesch. IV, 2, s. 269, kuv. III: 42, 43.*

[3]) *J. Zawisza, Mereczowskie okopisko i jezioro Switeź. Bibioteka Warszawska 1872 Tom III Zeszyt 9, s. 449; Tab. III, IV.*

sarvista kirvestä ja kaksi piikkistä luuasetta on säilyssä. Piikkiteräiset kivi-aseet ja onsitaltat ovat ylen harvinaisia; nuolenkärjet ja veitsentapaiset limsiölastut kokonaan puuttuvat. Eräs suurempi kivikauden löytö on tunnettu Niddenin paikoilta Kuurin lahdelman luota. Noin 800 askelta meren rannasta löyttiin maatuneella paikalla kappaleita raakatekoisista saviastioista, 18 valmista ja 10 puolitekoista reijättömää kirvestä, 6 pientä hiottua limsiötalttaa ja raakoja merikivipalasia, joiden seassa puolitekoinen raaka ihmiskuva. Muutamia vaillinaisesti tunnettuja hautalöytöjä sieltäkin mainitaan [1]).

Weichseljoesta länteen alkaa se suuri hautakammioistaan ja limsiörikkaudestaan tunnettu kivikauden ryhmä, joka käsittää Etelä-Skandinavian sekä Pohjois-Saksan tasankomaat aina Hannoverin ja Alankomaiden pohjoisosille saakka. H. Hildebrand'in mukaan voidaan seurata tuon ryhmän muotoja ja hautakammioita Puolan kautta aina Galisiaan ja Moraviaan asti [2]). Onko tuo haaraus kertomamme ryhmän rajana länttä kohti? Varmaa ainakin on että Bohemian rikas kivikausi sekin taasen puuttuu limsiöaseita, vaikka emme kuvauksitta voi sikäläisiä muotoja tarkemmin arvostella [3]).

Vastaisuuden ratkaistavaksi täytyy meidän myöskin jättää ryhmämme raja Etelä-Wenäjää kohti. Mustanmeren pohjoisrannikot kantavat nekin noita kivikauden mahtavia kivikammioita, jotka Indiasta alkaen kiertelevät Keskimeren eteläisiä ja pohjoisia rannikoita ja ovat, kuten yllä mainitsimme, tavattavat melkein kaikissa Länsi-Europan maissa. Ne ulottuvat aina Podoliaan ja sisältävät polttamattomia istuvalta haudattuja ruumiita, kauniisti

---

[1]) *Grewingk, Das Steinalter der Ostseeprovinzen, s. 54—8; H. Hildebrand, Stenålderns provinser. Hist. o. Antiqv. Akademins Månadsblad 1872, s. 151.*

[2]) *H. Hildebrand, Stenålderns provinser, m. p., s. 148, 149;* vrt. *J. Przyborowski, Wycieczki Archeologiczne po prawym brzegu Wisly. Warszawa 1874,* jossa kolme kammiontapaista hautaa nähdään kuvattuna, ja *J. Zawisza, Poszukiwania Archeologiczne. Biblioteka Warszawska 1871. Tom IV. Zeszyt 10, s. 40—58.*

[3]) *Die archeologische Sammlung im Museum des Königreichs Böhmen zu Prag 1859, s. 1—10; Wocel, Die Bed. d. Stein- u. Bronzealterthümer für die Urgesch. d. Slawen, s. 7.*

hiottuja limsiö- ja luukaluja, luisia ja merikivisiä koristuksia, polttettuja saviastioita, hevoisen, härjän, lampaan, sian y. m. luita [1]). Ne kuvaukset, jotka olemme nähneet Kiovan museossa säilytetyistä kiviaseista, näyttävät reijättömiä kirveitä samaa vaajantapaista muotoa kun balto-littualaisessa ryhmässä. Varsirei'illä varustetut kirveet eriävät littualaisista siten, että nähtävästi aina ovat vasaratasanteella varustetut. Muutama varteen päin keinotetulla terällä varustettu muistuttaa itäsuomalaisen ryhmän muotoja. Eräs suurempi kivikalu-kokoilema, joka kolmessa tai neljässä vuodessa on koottu noin 30 virstan avaruisella limsiörikkaalla alalla Wolhynian läänissä, ei ole valitettavasti vielä julkaistu. Se jakautui kokoilijan kuoltua kahdelle perilliselle, joista toinen sai noin 100 kappalta, nui'ia, talttoja, vaajoja, veitsiä, kivitappeja, nuolia, keihiä, linkokiviä, savihelmiä, puolitekoisia aseita y. m. [2]).

Olemme tahtoneet huomauttaa lukijalle noita rajakysymyksiä, koska niiden ratkaisemisesta tulevaisuudessa ehkä riippuu tieto, mistä kivikauden asutus on sukumme pohjoisille aloille levinnyt. Kivikauden ilmiöt Puolassa, Galisiassa, Silesiassa, Bohemiassa, Moraviassa, Unkarissa ja Etelä Wenäjällä ovat vielä niin vaillinaisesti tunnetut, että varhaista vielä olisi ruveta niitä, erinäisittä paikallisitta tutkimuksitta, ryhmiin asettamaan. Toivokaamme että nuori voittokas tieteemme pian käy niitäkin aloja valaisemaan. Lähdemme me Suomenniemellä kerran vallinneen kivikauden ilmiöitä tarkastelemaan.

II. Länsisuomalainen ryhmä.

Länsisuomalaiseksi nimitämme sitä kivikauden ryhmää tutkimusalallamme, joka käsittää Suomenmaan ja Aunuksen alat Äänisjärvelle saakka. Mahdollista on että tulevainen tutkinto tulee tässä ryhmässä eroittamaan kolme erinäistä, osaksi toisiinsa

---

[1]) Vrt. *Worsaae, Ruslands og det skand. Nordens Bebyggelse og ældste Kulturforhold, s. 335, 336.*

[2]) *П. И. Лерха, Новыя Извѣстія о каменныхъ орудіяхъ, найденныхъ въ Россіи. Изв. Арх. Общ. VI, Отд. 2, s. 60—62; Kraszewski, Stuka u Slowian, s. 31.*

sekaantuvaa lahkoa. Tällä haavaa tahdomme kuitenkin rajoittaa tarkastuksemme ryhmän yleisiin ilmiöihin ja ainoastaan huomauttaa löytyvistä poikkeuksista.

Puheessa olevasta kolmesta kivikauden ryhmästä on länsisuomalainen verrattomasti varakkain sekä ase-aineihin että kalumuotoihin nähden. Limsiö-aseita tässä ryhmässä tosin ainoastaan harvinaisina poikkeuksina tavataan, mutta sen sijaan on ryhmä liuskama-aseihin nähden varsin rikas. Ainoastaan vähempi osa kirveistä, nuijat ja ylipäänsä suuremmat lyömä-aseet ovat rakeisista kivilajista tehdyt. Suomen alku-asujanten rakkahin ja paras ase-aine näkyy olleen kuuteloliuskama.

Huomiota ansaitsee tässä ryhmässä talttojen paljous, johon eivät kirveetkään vedä vertoja. Holmberg näki siinä todistuksen asukkaiden rauhallisesta mielilaadusta [1]. Metsästys-aseet, nuolen ja keihäänkärjet, eivät verrattain ole lukuisia.

Kiviaseita on jokseenkin runsaasti löytty kaikkialla tämän ryhmän aloilla, missä vaan maanviljelys on alaa voittanut. Köyhimmiltä tähän nähden näyttävät Saiman vesistön ja Wiipurin välimaat olevan. Suomenniemellä, kuten ylipäänsä muuallakin Europassa, kiviaseita sattumalta löydetään maata viljellessä tai kaivaessa ja talletetaan taloissa onnentuojina „ukonvaajoina." Lukuisimmat löydöt tunnetaan niiltä aloilta, joilla yksityisiä kokoilijoita on ilmaantunut ja alkanut niitä rahvaalta kerätä; Uusmaa, Etelä-Pohjanmaa, Rovaniemen pitäjäs ja Petroskoin piirikunta Aunuksessa ovat siten verrattain enin rikastuttaneet museoita.

Suurin osa tämän ryhmän ilmiöistä talletetaan yliopistomme historiallis-kansatieteellisessä museossa, jossa tätä nykyä löytyy 800:tta kiviasetta; vapaaherra Linder Svartå'ssa omistaa 285, lehtori Gottlund Helsingissä 201, pormestari Juselius Lovisassa 136, Tiede-Akademia Pietarissa 234, rouva Rajevski ja kirjastonhoitaja Lerch Pietarissa, edellinen 129, toinen 34, Pietarin Muinaistieteellinen seura 11 ja Moskovan Rumäntsovin museo 35 kiviasetta tämän ryhmän aloilta [2]. Paitsi näitä löytyy pienempiä kokoilemia kreivi

---

[1]) *H. J. Holmberg, Finska Fornlemningar, s. 10.*

[2]) *J. R. Aspelin, Situation archéologique de la Finlande. Compte rendu de la session du Congrès internat. d'anthr. et d'archéol. prehist. à*

Armfeltillä Halikossa, Turun ylä-alkeiskoulun museossa sekä muutamilla muilla maamme oppilaitoksilla, joista tähän saakka tarkempia tietoja puuttuu.

Nuo kokoilemat, jotka verrattain varsin vähässä ajassa ovat kerätyt, todistavat kylläksi kivikauden jätteiden rikkautta tällä alalla ja me voimme toivoa että muinaistieteellisen harrastuksen herättyä kivikaluja vielä tuhansittain ilmaantuu Suomenniemeltä. Kaluston omituisuudet kuitenkin tuskin tulevat verrattain suuresti muuttumaan; ainoastaan ilmiöiden tilastollinen paljous tulee antamaan tieteellisille päätöksille selvemmän ja tarkemmin rajoitetun luonteen. Tätä nykyä emme kuitenkaan sattuneista syistä ole tilaisuudessa antaa niin täydellisiä tilastollisia tietoja Suomessa löydetystä kivikalustosta, kun olisimme toivoneet [1]). Luulemme kuitenkin että se yleinen katsahdus, jonka varhemmin olemme tehneet täkäläisiin muotoihin ja niiden löytö-aloihin nähden, ei tule pää-asiallisesti muuttumaan.

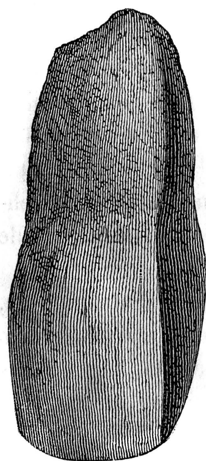
Ryhmän lounaisilla aloilla, Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Uusmaalla, Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla, on eräs vaajankaltainen oikokirves yleisin (kuv. 7). Se on enimmästi dioritistä, harvoin syenitistä tai jostakusta liuskamalajista tehty ja samaa muotoa kun balto-littualainen kirves. Varsiosa ainoastaan harvoin on niin ehjä ja täydelleen hiottu kun littualaisessa. Joskus on varsiosa täällä,

---

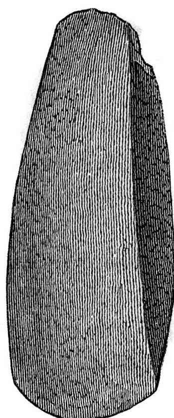
Bologne 1871, s. 422; A. Schiefner, Bericht über eine Sammlung von Steinwerkzeugen aus d. Olonetzischen Gouv. Bull. de l'Acad. Imp. V, s. 555; Д. И. Прозоровскаго, Опись предметовъ хранящихся въ Музеѣ Русскаго Арх. Общества, s. 65—67; Г. Д. Филимонова, Каталогъ доисторич. древностей Моск. публичнаго Музея, s. 26—28 Tiede-Akademian ja rouva Rajevskin museoissa säilytetään paitsi yllä mainittuja Aunuksesta myöskin Rovaniemellä löyttyjä aseita, edellisessä 7, toisessa 9 kappaletta. Myöskin Köpenhaminan muinaistieteellisessä museossa on Suomessa löyttyjä kiviaseita tallella. Vrt. *J. Fellman, Fornlemningar från Stenåldern, funna uti Österbotten i Finland. Annaler for Nord. Oldkynd. 1846, s. 308—11.*

[1]) Historiallis-kansatieteellisen museon järjestäminen uuden katsantotavan mukaan viime talvena on keskeyttänyt työni tähän nähden. Myöskin ne luettelot, jotka suvella 1871 valmistin vapaaherra Linderin ja pormestari Juseliusen kokoilemista, ovat valitettavasti menneet hukkaan kotimaalta poissa ollessani.

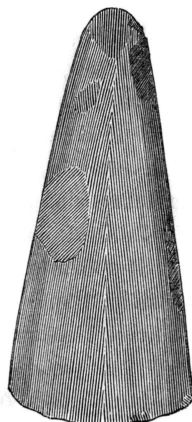
kuten Littuassakin, hoikentamalla muodostettu varteen pistettäväksi (kuv. 6). Olemme jo ennen huomauttaneet balto-littualaisesta ryhmästä puhuessamme, että skandinavilainen limsiökirves ainoastaan pituuteensa nähden eriää tästä muodosta [1]). Huomattavaa on, kuten vasta saamme nähdä, että tuon kauniin veneenmuotoisen vasarakirveen löytöala on jokseenkin sama kun puheessa olevan kirvesmuodon.

6. Satakunta, Kulla. 1/2.

7. Satakunta, Wesilahti. 1/2.

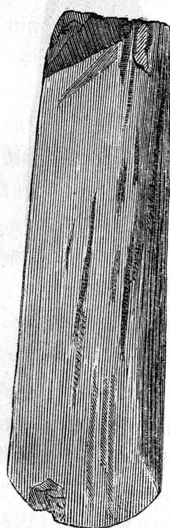
8. Satakunta, Kyröskoski. 1/3.

Toinen oikokirveen muoto, joka tavataan jokseenkin yleensä ryhmän aloilla sekä Suomenniemellä että Aunuksessa, on edellistä suurempi jo pitempi. Sen poikkileikkaus ei tavan mukaan ole neljäkulmioinen, kuten edellisen, vaan pyöreänsoikea (kuv. 9). Terä on tässäkin enimmästi kaarella, mutta joskus täydelleen puoliympyräinen (kuv. 10). Varreltaan on kirves enemmin tai vähemmin paksu; vasarapuoli on katkennainen, hiomatoin. Poikkeuksena on ehkä puheessa olevaan muotoryhmään luettava eräs huo-

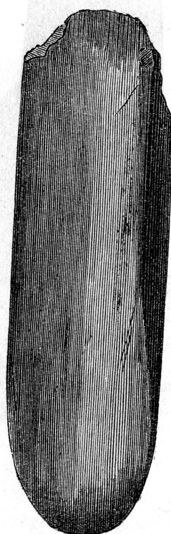
---

1) *H. Hildebrand, Stenålderns provinser. Ant. Akademins Månadsblad 1872, s. 147, kuv. 65, 66.*

lellisesti hiottu ja ohuelta varreltaan melkein suippuiseksi hoikkeneva kirvesmuoto (kuv. 8), joka tavataan harvassa siellä täällä Suomenniemellä ja etenkin Aunuksessa.

9. Kokemäki, Krootila. 1/3.

10. Pohjanmaa, Laihia 1/3.

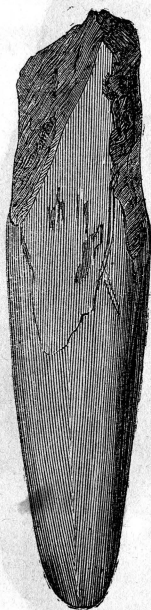

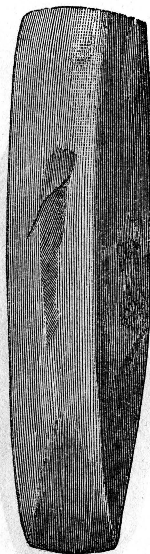
11. Rovaniemi. 1/4.

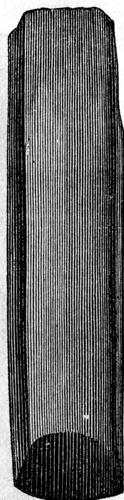
Muutamia tavattoman suuria, edelliseen muotoryhmään luettavia oikokirveitä on löytty Aunuksessa ja Rovaniemellä (kuv. **11**). Ne ovat tavan mukaan kuuteloliuskamasta raakamaisesti sepiteltyjä ja varreltaan kokonaan hiomattomia. Samoilla löytöaloilla ja joskus Etelä-Pohjanmaalla (kuv. **12**), samoilla löytöpaikoillakin Rovaniemellä, ja vielä pohjempana, aina Ivalojoella, löydetään pitkiä tuurankaltaisia liuskama-aseita. Niissäkin on varsiosa raaka, hiomatoin ja ainoastaan hoikka, puoliympyräinen terä hiottu. Tavan

mukaan on tuo terä ainoastaan toiselta puolen latiskainen, toiselta pöyreä [1]).

Poikkikirveissä, joita kuokan tapaan käytettiin, on terä, kuten tasataltoissakin, hiottu ainoastaan yksipuolisella laskulla. Kirveen alapuoli, joka nojasi vartta vastaan, on tasoitettu; ylipuoli

12. Pohjanmaa, Alahärmä. 1/4.

13. Aunus. 1/3.

14. Pohjanmaa, Kurikka. 1/3.

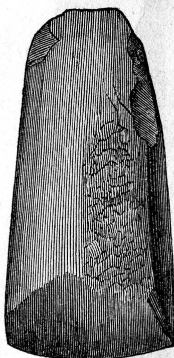
taasen, josta terä laskee, on pyöreällainen ja vähemmällä huolella hiottu. Aunuksessa tavataan poikkikirveitä, joissa viimeksi mainittu puoli on niin harjanteella että poikkileikkaus melkein on

---

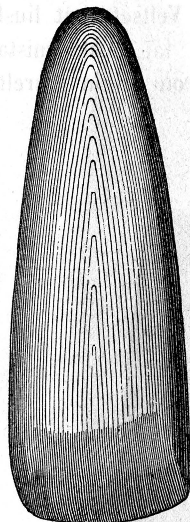
[1]) Vrt. *H. J. Holmberg, Finska Fornlemningar, kuv. 23, 24; J. R. Aspelin, kokoilemia muinaistutkinnon alalta I. Suomi IX, kuv. 11.* Englantilainen oppinut muinaistutkija hra Franks, joka suvella 1874 tutkiskeli yliopiston museossa, luuli noita aseita maanviljelykseen käytetyiksi. Terältä samankaltaisia kiviaseita löydetään Sachsenissa ja Thyringenissä, *H. Hildebrand, Stenålderns provinser, m. p., s. 149.*

kolmioinen (kuv. 13). Se muoto on selvästi itäsuomalaisen ryhmän vaikutuksesta syntynyt, sillä se on sen ryhmän tasataltoille omituinen. Poikkikirveet, joita ei tavata balto-littualaisessa eikä itäsuomalaisessa ryhmässä, eriävät tasataltoista usein ainoastaan kooltaan.

Tasatalttojen muoto on jokseenkin vaihteleva. Enimmät ovat poikkileikkaukseltaan nelikulmioisia; yläpuoli, josta terä laskee, on tavallisesti enemmin tai vähemmin pyöreäläntäinen ja hoikempi kuin tasoitettu alapuoli (kuv. 14 ja 15). Muutamat tasataltat Aunuksesta, muistoonpanojeni mukaan 13, ovat, kuten tasataltat itäsuomalaisessa ryhmässä, yläpuoleltaan niin hoikennettuja, että poikkileikkaus on melkein kolmioinen. Niitä ei tavata ryhmän länsi-aloilla. Harvinaisempi on eräs toinen jokseenkin avaralta ryhmän aloilla tavattava muoto, jossa poikkileikkaus on pitkänsoikea. Taltta on tässä muodossaan ohuellainen ja hoikkenee usein huolellisesti hiotulta varreltaan melkein suippuiseksi (kuv. 16). Hoikkateräisiä tasatalttoja ryhmässä melkein kokonaan puututaan.

15. Pohjanmaa, Isokyrö. 1/2.

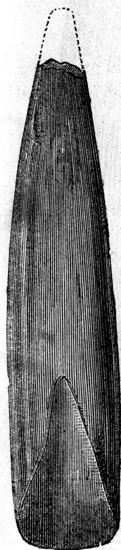

16. Karjala, Muola. 1/2.

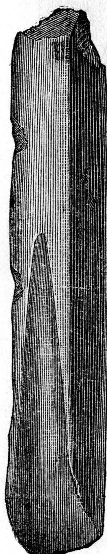
Onsitaltat jakaantuvat kolmeen päämuotoon. Tavallisin ja varsinkin ryhmän itäisillä ja pohjaisilla aloilla yleisin muoto on yläpuoleltaan, josta kourunen terä laskee, tasainen; alapuoli on pyöreälle hiottu ja enemmin tai vähemmin paksu. Täydellisimmissä muodoissaan taltta usein hoikkenee varreltaan suippuiseksi

(kuv. 17). Toinen muoto on leveä ja ohutvartaloinen, josta syystä terän kourukin on hyvin matala (kuv. 19). Taltan poikkileikkaus on tavan mukaan pitkänsoikea ja varsiosa joskus hoikkenee suippuläntäiseksi. Harvinainen on kolmas muoto, jossa taltta hoikalta varreltaan on neljäkulmanen, josta ymmärrettävästi teräkin saa jokseenkin kulmakkaan muodon (kuv. 18).

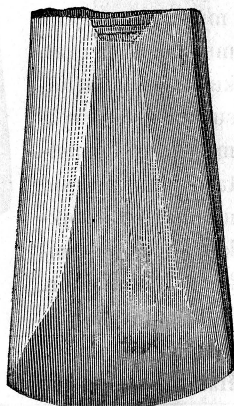
Veitset ovat liuskamasta hiottuja ja muodostetut joko pistämistä tai leikkaamista varten. Edelliset ovat tikarin muotoisia; lapa on levein juureltansa, josta jokseenkin suorateräisenä hoik-

17. Kittilä, Murtoniemi. 1/3.

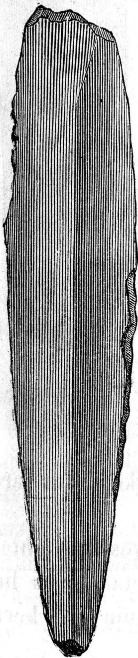
18. Hämeenmaa, Sysmä. 1/3.

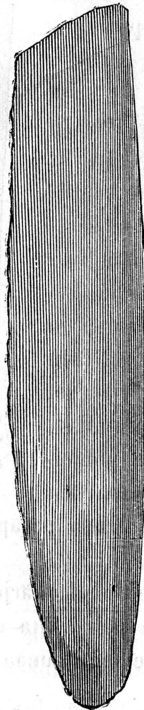
19. Uusmaa, Ingå, Långvik. 1/2.

kenee tutkaimelle. Keskeltä on lapa kantillansa, josta laidat laskevat kummallekin terälle (kuv. 20). Toinen muoto on litteän keihään kärjen kaltainen, on sekin kaksiteräinen, mutta terät kaarimaisesti yhtyvät tutkaimelle (kuv. 21). Veitset ovat tavallisesti lyhyellä varsiosalla varustetut. Torniosta on yksi veitsi tunnettu, jonka peräpäässä on reikä ripustamista varten (kuv. 23). Eräs puolikuun muotoinen veitsi Pohjois-Suomesta muistuttaa norjalai-

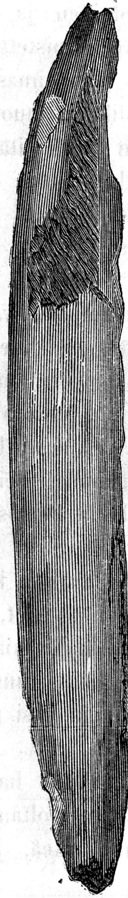
sia liuskamaveitsiä [1]). Yhden limsiöisen veitsen Wihtisen pitäjäästä sekä skandinavilaisen limsiötikarin Porin likeltä on Holm-

20. Alavut, Sulkava. $^{2}/_{3}$.

21. Perho, Kellokoski. $^{1}/_{2}$.

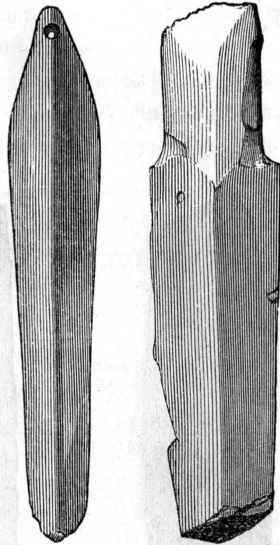
22. Pohjanmaa, Rovaniemi. $^{1}/_{3}$.

---

[1]) *O. Montelius, Sveriges Forntid. Text I. Stenåldern, s. 153, kuv. 130; Foren. t. Norske Fortidsmind. Bevar. Aarsber. 1867, kuv. I: 1 ja 1871, kuv. I: 2; H. o. A. Akad:s Månadsblad 1874, s. 104, kuv. 49.*

berg kuvannut [1]). Aunuksesta ei liuskamaveitsiä tunneta, ainoastaan kaksi limsiöveistä, jotka luultavasti ovat itäsuomalaisesta ryhmästä saapuneet. Toisessa on terä puoliympyräisen lapion terän muotoinen ja peräpää hoikennettu varteen pistettäväksi. Se on Onegan piirikunnasta saatu. Toinen on puolikuun muotoinen ja samallainen kuin eräs itäsuomalaisen ryhmän alalla löytty. Se on saatu Pelman kirkkokylästä Povänetsin piirikunnassa.

Keihään kärjet eriävät veitsistä paksumpaan vartaloonsa ja tylsään teräänsä nähden (kuv. 22). Laidat ovat pyöreäläntäisiä, joskus kantillansa. Ne ovat, kuten nuolenkärjetkin verrattain harvinaisia. Eräs liuskamainen keihäänkärki Schuiskin kirkolta Petroskoin piirikunnassa on varsi-osaltaan hoikennettu varteen pistettäväksi, ikään kuin norjalaiset liuskamakärjet, mutta puuttuu niissä tavallisia väkiä [2]). Suomen pohjoisilta osilta tunnetaan ainoastaan yksi veitsi ja yksi nuolen kärki, joissa peräpää olisi hoikennettu vartta vasten.

23. Tornio, Kattilakoski. 1/2. *24. Padasjoki* 1/2.

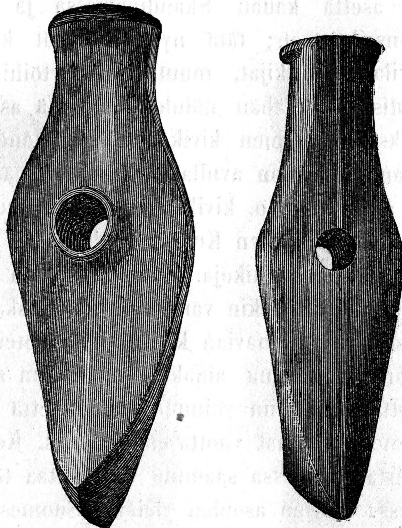
Yhtä harvinaisia ovat nuolenkärjet. Ne myöskin vaihtelevat muodoltansa. Suomen pohjoisilta osilta tunnetaan pari liuskamakärkeä, jotka ovat melkein samaa muotoa, kuin yllä kerro-

---

[1]) *Finska Fornl., kuv. 63, 61.* Holmberg, kun lukee nuo Ruotsinperäiset limsiöaseet pronssikauteen, unohtaa että kun pronssikausi ehti Ruotsista Suomeen, ei kivikausi siellä enää ollut valloilla.

[2]) *N. Butenew, Bemerkungen über die Ureinwohner des nördlichen Russlands. Ermans Archiv für wiss. Kunde von Russland. XXIV, kuv. III: 3; Foren. t. Norske Fortidsm. Bevar. Aarsber. 1867, kuv. I: 2, 3 ja 1868, kuv. III: 8; Montelius, Sveriges Forntid, s. 153.*

tut tikarinkaltaiset, kanttilaitaiset veitset. Ne ovat vain vartaloltaan paksummat, terä tylsempi tai jyrkempi, kuin veitsissä ja peräpää karalle muodostettu (kuv. 24). Reisijärveltä ja Muolasta on saatu kaksi pitkää ja hoikkaa kanttilaitaista kärkeä, molemmat kuuteloliuskamasta tehtyjä. Joskus on kärki, kuten eräs Kyröskoskelta saatu, myöskin neliskulmainen [1]). Suntojärveltä Aunuksessa on pitkä ja hoikka pyöreävartaloinen kärki tallella. Limsiöisiä nuolenkärkiä on joskus löytty tämän ryhmän alalla. Yksi sellainen on Rovaniemeltä saatu, toinen Megrijärvestä Kuopion läänin ja Aunuksen rajalta [2]). Ne ovat joko Etelä-Skandinaviasta, Nevajoen takaa tai Äänisjärven itäpuolelta saapuneita.

25. Löytöpaikka tuntematoin. $^1/_3$. *26. Uskela, Tupurimäki.* $^1/_3$.

Nuo kauniit „veneenmuotoiset vasarakirveet" (kuv. 25 ja 26), joista niin paljon on väitetty ja kirjoitettu, ilmaantuvat Suomessa verrattain runsaammin kuin muissa maissa, Ruotsikin siihen luettuna. Joka kymmenes kiviase yliopiston historiallis-kansatieteellisessä museossa on tätä laatua. Aseen löytöala on kuitenkin Lounais-Suomeen rajoitettu. Itäpuolella Päijänettä ja Kymijokea sitä tietääkseni ei ole löytty. Se on tavallinen Etelä-Pohjanmaalla, mutta poh-

---

[1]) *Histor. Arkisto II, kuv. 4.*

[2]) *N. Butenew, m. p., s. 500, kuv. III: 1.* Vrt. myös *Holmberg, Finska Fornl. s. 28.*

jempaa on ainoastaan yksi — Muhoksesta — tunnettu [1]). Jo tämä löytöala osoittaa, että muoto on lännestä päin Suomeen saapunut. Tanskassa ja varsinkin eteläpuolella Skandinaviaa ase siltä on jokseenkin harvinainen; Pragin kansallismuseossa on esim. ainoastaan yksi tallella. Sitä vastoin säilytetään Wienin Antiki-kabinetissa ja Pestin kansallismuseossa, kummassakin yksi pronssista valettu vasarakirves tätä muotoa. Tästä tietämättä on asetta kauan Skandinaviassa ja Suomessa tahdottu lukea pronssikauteen; tätä nykyä pitävät kuitenkin enimmät skandinavilaiset tutkijat, muutamiin löytöihin nojautuen, asetta kivikautisena. Tähän nähden on tämä asemuoto tärkeänä ajanmääräyksenä Suomen kivikaudelle. Skandinaviassa on, näet, vertailevan tutkinnon avulla tultu siihen päätökseen, että pronssikausi on alkanut, s. o. kivikausi loppunut luultavasti ennemmin kun tuhat vuotta ennen Kr. s., siis ainakin noin kolme tuhatta vuotta ennen meidän aikoja. Mahdollista on kuitenkin, että kivikauden loppu on vieläkin varhempi [2]). Koska siis puheessa oleva Suomen ja Skandinavian kivikaudelle yhteinen asemuoto on täytynyt Suomeen saapua ainakin ennen kun sitä Skandinaviassa laattiin käyttämästä, niin voimme päättää että Lounais-Suomi oli asutettu jo ainakin tuhat vuotta ennen Kr. s. Kertoessamme pronssikauden jäljistä Suomessa saamme vielä ottaa tämän asian puheeksi. Puheessa olevien aseiden yleisyys Suomessa sekä yksi puolitekoinen kappale todistavat että niitä Suomessa sepiteltiin. Varsireijät ovat niissä aina lävistämällä tehdyt. Aineena oli syeniti, jota täällä ainoastaan irtonaisina ajokivinä tavataan [3]). Samasta aineesta ovat useat vaajanmuotoiset kirveetkin tehdyt.

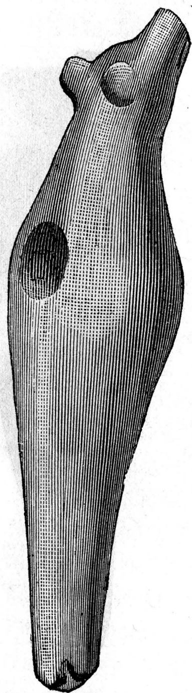
---

[1]) *J. W. Calamnius, Muinaistiedustuksia Pohjanperiltä. Suomi VII, s. 244, kuv. IV.*

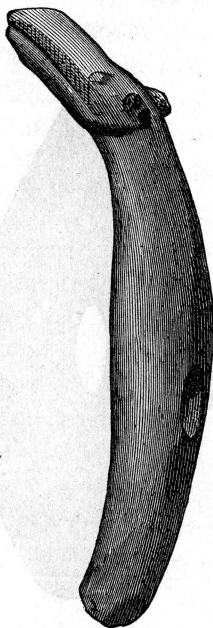
[2]) *O. Montelius, Sveriges Forntid. Text I. Stenåldern, s. 94, 156.* Päätös nojautuu muun muassa Kreikan ajantietoihin. Homeron lauluissa mainitaan vielä sekä vaski- että rauta-aseita. Jälkeen rautakauden alkua etelässä ei ole pronssikausi voinut haaraantua pohjoseen, jossa se selvästi ei ole kotoperäinen.

[3]) *J. R. Aspelin, Kokoilemia Muinaistutkinnon alalta I. Suomi IV, s. 76; (H. J. Holmberg), Katalog öfver Al. Universitetets Etnogr. Saml. 1859, s. 8.*

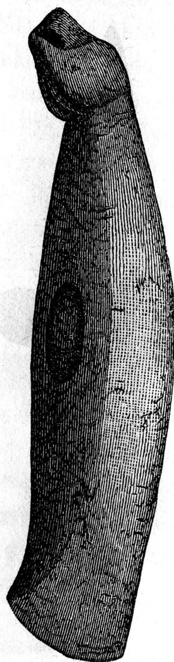
Eläinten päillä koristettuja kiviaseita on tähän saakka löytty ainoastaan ryhmän itäisillä osilla, viisi Aunuksesta ja kuudes Jääsken pitäjäästä Etelä-Karjalassa. Nuo aseet ovat kaikki varsireijällä varustettuja. Neljä Aunuksessa löyttyä, joiden vasarapäät kolmessa päättyvät karhunpäällä (kuv. 27), neljännessä hirvenpäällä (kuv. 28), ovat jokseenkin suippuisilla terillä varustetut. Viides on nuijamainen, karhun (tai „lampaan") pään muotoinen ja puut-

27. Aunus. 1/3.

28. Aunus, Patojärvi. 1/4.

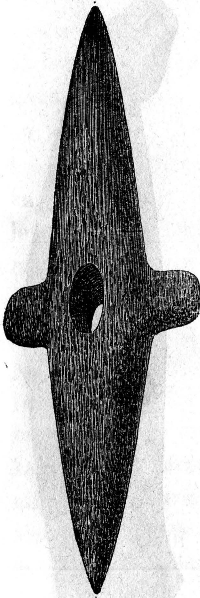
29. Karjala, Jääski. 1/2.

tuu teräosaa kokonaan [1]. Suomessa löytty on kirveen terällä varustettu ja vasaraosa karhunpäällä sekin koristettu (kuv. 29).

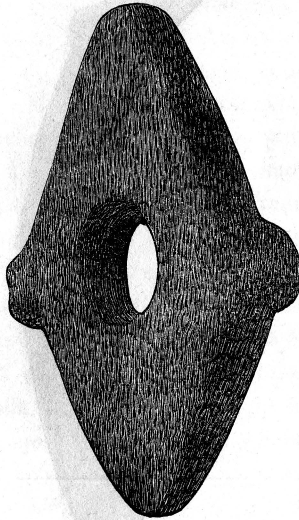
---

[1] *Wocel, Die Bedeutung d. Stein- u. Bronzealterth. f. d. Urgeschichte d. Slawen, kuv. I: 10, 32, 51.*

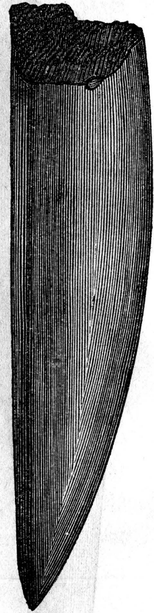
Tuollaisia kiviaseita ei tunneta muualta maailmassa. Altai-uralilaisesta pronssikulturista puhuessa tulemme kuitenkin tuntemaan tänkaltaisia pronssisia aseita Kamajoen varsilta ja me voimme melkoisella varmuudella päättää että tuo kivikaudella outo aseiden koristusmuoto on mainitusta pronssikauden ryhmästä tänne saapunut. Koska meillä vihdoin, kuten vasta saamme selittää, on syytä arvella että rautakausi oli astumaisillaan pronssikauden sijaan Kamajoen varsilla jo noin 300 vuotta ennen Kr. s., niin

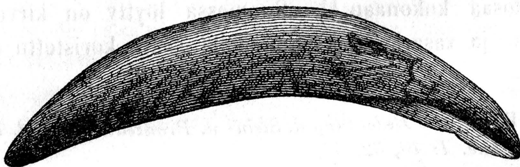
30. Alavut, Ruotsinkoski. 1/3.

31. Satakunta, Kulla. 1/2.

32. Karjala, Impilahti. 1/4.

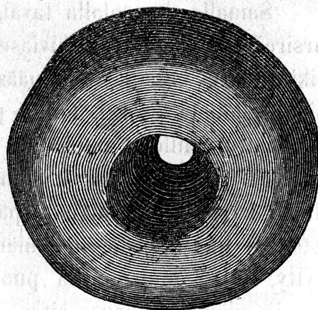

33. Aunus. 1/2.

me voimme päättää, että mainittujen eläinten päillä koristettujen aseiden käyttäminen jo sitä ennen sai alkunsa tässä kivikauden ryhmässä.

Kaksiteräisen „kivikuokan“ tapaisia lyömä-aseita, joissa kummallakin puolen varsireikää on napa varren kiinnittämistä varten, on ryhmän aloilla löytty tietääksemme 16 kappaletta, 9 Suomesta ja 7 Aunuksesta [1]. Kuopiota ja Kälviää pohjempaa niitä ei ole vielä löytty. Nämät aseet ovat länsisuomalaisen kivikauden ryhmän omituisimpia muotoja. Varsireikä on niissä tavan mukaan soikea ja nähtävästi kuokkimalla, eikä lävistämällä tehty (kuv. 30 ja 31). Jos me vertaamme tämän aseen löytöalaa, joka ulottuu Rauman mereltä aina Äänisjärvelle asti, esim. veneenmuotoisten vasarakirveiden löytöalaan, jonka itäinen raja on Päijäne ja Kymijoki, niin me voimme ajatella, että vastainen tarkempi ja yleisempi muototutkinto ehkä on Lounais-Suomessa ilmaiseva kaksi asutuskerrosta, joista toinen on toistansa vanhempi.

Varsin yleinen on Aunuksessa eräs kehdonanturan eli veneenmuotoinen kiviase, jota on arveltu maanviljelyksessä käytetyksi [2]. Se on toiselta puolen tasaiseksi hiottu, toiselta sian selän muotoinen. Terät kummassakin päässä ovat siten ainoastaan toiselta puolen latiskaisia, toiselta pyöreitä, kuten muutamat yllä kerrotut tuurankaltaiset aseet Aunuksesta ja Pohjois-Suomesta. Ase on kooltaan varsin vaihteleva ja joskus kaarentapainen (kuv. 33). Tuollaisia aseita on Aunuksessa löytty 59 kappaletta, Suomessa

34. Pohjanmaa, Alajärvi. 1/3.

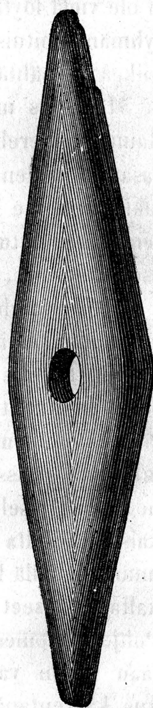
[1]) *H. J. Holmberg, Finska Fornlemningar, kuv. 43—7; П. Лерха, Орудія каменнаго и бронз. вѣковъ. Изв. Имп. Арх. Общ. IV, kuv. II: 27; Butenew, m. p., kuv. III: 4.*

[2]) Vrt. *О каменныхъ орудіяхъ. Письма П. Н. Рыбникова и П. И. Лерха. Изв. Арх. Общ. V, kuv. 8, 9, 11; (Гатцука), Старина Русской Земли I, s. 20, kuv. 28.*

ainoastaan kaksi, toinen Impilahdelta (kuv. 32), toinen Ilmajoelta. Ase on tietääksemme tälle ryhmälle aivan omituinen. Itäpuolelta Äänisjärveä on yksi tänkaltainen ase tiedossa [1]). — Paitsi yllämainittuja tunnetaan Aunuksesta seitsemän pientä tämänmuotoista asetta, joiden selkäosa on varustettu kahdella ristikkäisellä juovalla. Mihin tarpeisin niitä on käytetty ei ole vielä voitu arvata [2]).

Pyöreitä nuijantapaisia, varsireijällä varustettuja kiviä (kuv. 34) on tähän saakka löytty melkein ainoastaan Etelä-Pohjanmaalta [3]). Joitakuita tunnetaan myöskin Oulun läänistä sekä Satakunnan ja Hämeen pohjoisilta osilta. Ne ovat kooltaan vaihtelevia, enimmästi luonnon muodostamista kivistä tehtyjä. Noita aseita on arveltu milloin nuotanpainoiksi, milloin nuijasodan aikuisiksi. Arvattavasti on niitä käytetty erillaisiin tarpeisin ja reikien sepintä näyttää myöskin todistavan eriaikuisuutta. Joka tapauksessa ansaitsee aseiden rajoitettu löytöala huomiota.

Samalla löytöalalla tavataan latiskaisia, varsirei'illä varustettuja kiviaseita, jotka ovat piikkiteräisiä kummastakin päästä. Milloin on toinen puoli tasaiseksi, toinen pyöreäksi (kuv. 35) hiottu, milloin molemmat puolet pyöreäläntäisiä. Aseiden latiskainen muoto tekee niiden käyttämisen nui'ina epäiltäväksi. Ikalisten ja Iin pitäjistä on tämäntapaisia aseita löytty, jotka molemmilta puolen ovat tasaisia ja poikkileikkaus siten nelikulmioinen (kuv. 36).

35. Ilmajoki, Könni. 1/4.

Varsireijällä varustettuja kirveitä, joita voisi verrata balto-littualaisessa ryhmässä ta-

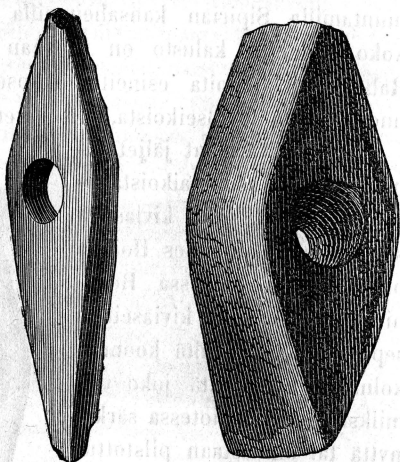
[1]) *Поляковъ, Этнограф. наблюденія во время поѣздки на юго-востокъ олонецкой губерніи. Спб. 1873, s. 40, 185, kuv. IV: 3.*

[2]) Vrt. *Wocel, Die Bedeutung der Stein- u. Bronzealterth. für d. Urgeschichte der Slawen, kuv. I: 24, 59.*

[3]) *H. J, Holmberg, m. p., kuv. 51, 55—7; J. R. Aspelin, Kokoilemia muinaistutkinnon alalta I, m. p., kuv. 23.*

vallisiin, on tähän saakka löytty ainoastaan noin kymmenkunta Suomenmaan etelämmillä aloilla (kuv. 37). Ne kuitenkin harvoin täydelleen vastaavat sikäläisiä muotoja [1]). Aunuksessa ja Pohjois-Suomessa ei sentapaisia aseita ole koskaan löytty.

Paitsi yllämainittuja tavataan siellä täällä Suomen lounaisilla osilla myöskin muita omituisia varsireijällä varustettuja aseita. Ne ovat kuitenkin muodoiltaan niin harvinaisia tai yksityisiä, että eivät vastaiseksi ole soveliaat ryhmää kuvaamaan. Sellaisia ovat esim. kaksi piikkiteräistä, pyöreävartista surma-asetta Kauhajoelta (kuv. 38) ja Lempäälästä, kaksi hoikka- ja pyöreävartista asetta Etelä Pohjanmaalta, joista toinen (kuv. 39) on verrattava Norjassa löydettyyn, y. m. [2]).

36. Satakunta, Ikalis. 1/4. *37. Wuoksi, Räisälä.* 1/2.

Myöskin useita muita omituisia kivikaluja on löytty tämän rikkaan ryhmän aloilla. Ne ehkä vasta, jos runsaammin ilmaantuvat, voivat tutkimuksessa saada painavamman merkityksen. Sellaisia ovat esim. Kiuruvedeltä, Sakkolasta ja Muolasta löydetyt kivirenkaat, Kauhavalla ja Kyröskoskella löydetyt kivikoristukset, napanen nuija Sääksmäeltä j. n. e. [3]).

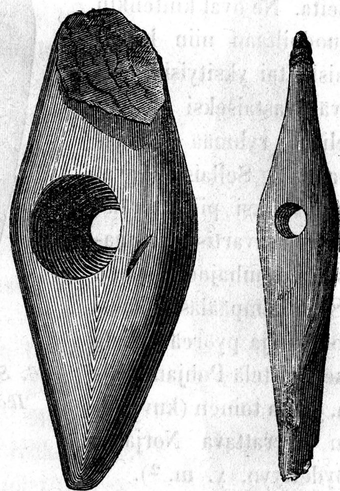
[1]) *H. J. Holmberg, m. p., kuv. 37, 38; J. R. Aspelin, Sur la situation archéologique de la Finlande, m. p., s. 425, kuv. II: 1.*

[2]) *Foren. til Norske Fortidsmindesmerkers Bevar. Aarsberetn. 1868, kuv. 2; Holmberg, m. p., kuv. 53; Aspelin, Kokoilemia, m. p., kuv. 28.*

[3]) *Holmberg, m. p., kuv. 58, 60; Aspelin, Kokoilemia, kuv. 29; Histor. Arkisto II, kuv. 1, 2.*

Puheessa olevan kivikauden ryhmän aloilta ei ole vielä löytty hautoja eikä muitakaan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Tästä emme kuitenkaan vielä saa päättää, Butenew'in mukaan, että täkäläinen kivikauden kansa ei ensinkään kuolleitansa haudannut [1]), eikä myöskään, että kuolleet puihin haudattiin, kuten muutamilla Sipirian kansaheimoilla on ollut tapana. Melkein koko tunnettu kalusto on rahvaan löytämää maata viljellessä. Rahvas pitää noita esineitä ukkosen aseina, eikä arvaa pitää huolta niistä löytöseikoista, joista vertaileva tiede päättelee.

Ainoat varmaat jäljet tämän kansan asuinpaikoista ovat ne asemat, joilla kiviaseita sepiteltiin. Lautamies Hoikka on kahdessa paikassa Rovaniemellä tavannut kiviaseiden sepintä-sijan ja niiltä koonnut kolmatta kymmentä joko valmiiksi hiottua, hiotessa särkynyttä tai ainoastaan pilstottua kiviasetta Rovaniemellä tavallisesta kuuteloliuskamasta. Eräs noiden kiviaseiden joukossa löytty kivikauden kovasin (kuv. 40) ei muodoltaan eriä Etelä-Skandinavian kivikaudella tavallisista [2]). Kolmas aseiden sepintäpaikka on arvattavasti ollut Salomäellä Kauhajoen varrella, jossa aineena oli kiteemmäinen saviliuskama. Huomattava on myöskin eräs puolitekoinen veneenkaltainen vasarakirves syenitistä löytty Perttulanmäeltä Kauhavalla. Samalta mäeltä ja sen ympäristöltä tunnetaan, paitsi sitä, kaksi ehjää veneenmuotoista vasarakirvestä ja vaajankaltainen kirves syenitistä. Arvatta-

38. Kauhajoki, Nummikangas. 1/3. *39. Kokemäki, Hiirijärvi.* 1/4.

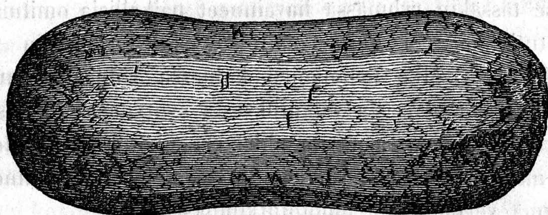
---

1) *Butenew, m p., s. 508.*

2) Vrt. *Suomen Muinaismuisto-Yhtiön pöytäkirja Jouluk. 6 p. 1870; Histor. Arkisto II, kuv. 8.*

vasti sillä paikalla aseita sepiteltiin tuosta harvassa tavattavasta kivilajista [1]).

Paitsi sitä tunnetaan ainoastaan pari löytöä Suomenniemeltä, jotka ovat sisältäneet moniaita kiviaseita, toinen Kyröskosken niskasta Hämeenkyrössä, toinen Niinikoskesta Reisijärvellä. Muut aseet ovat enimmästi yksitellen löydetyt maata kuokkiessa, kyntäessä, ojatessa j. n. e. Tuohon löytämistapaan nähden ei myöskään voi kummastella, että tähän saakka tämän ryhmän saviastiat ja luuaseet, joita kivikaudella muissa maissa on käytetty, ovat tuntemattomia.

40. Pohjanmaa, Rovaniemi. 1/2.

Tämän ryhmän muodoista puhuessamme meidän on huomauttaminen, että Norjan ja osaksi myös Ruotsin pohjois-osilla on alettu löytää liuskama-aseita, joiden muodot eriävät Skandinavian etelä-osilla tavallisista limsiö-aseista. Tuota pohjois-skandinavilaista ryhmää on kutsuttu „arktilliseksi“ ja sen muotoja tahdottu verrata Suomessa ja Pohjois-Wenäjällä tavallisiin. Vaikka tuo vertaileminen kyllä näyttää luonnolliselta, on se kuitenkin tähän saakka tapahtunut jotenkin umpisilmin. Ne muodot, jotka etenkin kuvaavat tuota arktillista ryhmää Skandinaviassa, ovat keihäänkärjet ja yksiteräiset veitset, joista eivät kumpaisetkaan ole tavallisia länsisuomalaisessa ryhmässä. Keihään-kärjissä on lapa kummaltakin puolen kantillansa ja tavallisesti kahdella vä'ällä varustettu; kärjen peräpää on ruodolle muodostettu. Veitset ovat puolikuun muotoisia, yksiteräisiä; terä on usein pienellä vä'ällä eroitettu varsiosasta [2]). Suomenniemellä ei ole koskaan väkäisiä keihään-

---

[1]) *J. R. Aspelin, Kokoilemia muinaistutkinnon alalta I, s. 19, 39.*

[2]) Vrt. *O. Montelius, Sveriges Forntid. Text I. Stenåldern, s. 153, kuv. 130. Atlas, kuv. 52.* — Kivikauden löydöistä Norrland'issa vrt. *Mon-*

kärkiä löytty ja ainoastaan kaksi ruodolla varustettua tunnetaan Suomen pohjoisilta osilta, kuten ylempänä olemme huomauttaneet. Vielä oudommat ovat norjalaiset veitset puheessa olevassa ryhmässä. Me olemme jo veitsistä puhuessamme maininneet, että ainoastaan yksi Suomessa löytty ase on norjalaisiin johonkin määrin verrattava. Muista pohjois-skandinavilaisista muodoista ovat julkiset tiedot vielä niin vaillinaisia, että emme voi niitä täkäläisiin verrata. Meidän täytyy siis vastaiseksi tyytyä tuohon havaintoon, että Pohjois-Skandinavian kivikalustossa löytyy ainakin muutamia omituisia muotoja, jotka eroittavat sen länsisuomalaisesta. Olemmepa itse tässäkin ryhmässä havainneet paikallisia omituisuuksia. Tuleva tutkimus voi noita omituisuuksia tarkemmin eroittaa ja arvostella. Ovatko ne aikojen kuluessa yhteisistä muodoista kehinneet tai ulkonaisesta vaikutuksesta syntyneet? Todistavatko ne eri kansaheimojen asutusta ehkä eri aikoina kivikauden kaukaisessa muinaisuudessa? Noiden kysymysten ratkaiseminen riippuu lähinnä vertailevasta muototutkimuksesta.

III. Itäsuomalainen ryhmä.

Pohjois-Wenäjän lakeilla, Äänisjärveltä ja Inkeristä lännessä aina Kamajoen rannoille idässä, tavataan kivikauden jälkiä, jotka muodoiltaan, kaluston tilastolliseen jakoon sekä aseaineesen nähden paljon eriävät edellisessä kerrotuista. Äänisjärven itärannoilla, jossa liuskamalajia ei kuitenkaan löydetä luontoperäisenä [1]), länsisuomalaisen ja itäsuomalaisen ryhmän muodot vielä näyttävät sekaantuvan toisiinsa ja vasta tuonnempana ryhmän omituisuudet selvinä astuvat silmiin. Ryhmän tavallisin aseaine on limsiö, joka täällä oli luontoperäisenä asukkailla saatavana, ja tavallisimmat jäljet tämän ryhmän asutuksesta ovat limsiöiset nuolenkärjet. Se seikka ehkä todistaa harvaa asutusta; Pohjois-Wenäjän avarat metsät tarjosivat vielä runsaita saaliita metsästäville asukkaille.

---

telius, Bronsåldern i norra och mellersta Sverige. Antiqv. Tidskr. f. Sverige III: 182, 409; H, o. A. Akad:s Månadsblad 1874, s. 98–109.

[1]) *И. С. Полякова, Этнограф. наблюденія, s. 47.*

Harva asutus ehkä myöskin on siihen syynä, että tähän saakka tunnettu kalusto tämän ryhmän aloilta on verrattain vähäinen. Paikoittain ainoastaan harvat nuolenkärjet todistavat kivikauden asutusta.

Tämän ryhmän kiviaseet olivat kuitenkin jo viime vuosisadan alkupuolella herättäneet huomiota Pietarissa. Laatokan kanavaa kaivaessa v. 1731 löyttiin kiviaseita kosolta ja niistä mainitaan Akademian kivennäis-museon luetteloissa nimellä *lapides figurati*, johon luokkaan myös luettiin kivettyneet eläin- ja kasvijäännökset. Toisia luetellaan *silices*-lajien joukossa. Tosin huomautetaan että nuo kivet ovat ikään kuin tehtyjä, mutta niiden todellista merkitystä ei kukaan siihen aikaan arvannut [1]).

Paraasta päästä ovat tämän ryhmän ilmiöt tunnetut P. Lerchin ja I. Poljakovin kokoilemista sekä erään kivikauden kalmiston ilmaisemisesta Jaroslavin läänissä. Herra P. Lerchin hallussa on noin 30 kivikalua, paraasta päästä nuolenkärkiä, ryhmän aloilta, jotka hän kokosi rahvaalta muinaistieteellisellä matkallansa v. 1865 Aunuksesta Kargopolin, Welskin ja Wjatkan kautta Kamajoelle. Hra Poljakov taasen on geologiallisilla tutkimusretkillänsä tuonut ilmiin kivikauden jätteitä Äänisjärven ja Onegajoen välimailta. Hänen kokoilemansa, jotka pahaksi onneksi tunnen ainoastaan kirjallisesti, ovat tallella Pietarin yliopiston museossa.

Kivikauden jälkiä löysi Poljakov Äänisjärven kaakkoisrannikolla useilla veden huuhtomilla hietavalleilla, Oschtan ja Megran joensuiden välillä, Luschandoseron ja Tudoseron rinteillä. Enimmät löytämänsä kivikauden jäljet olivat limsiölastuja ja saviastiain kappaleita, joskus, kuten Tudoserolla, limsiö- ja liuskama-aseitakin, hakkuu- ja tahkokiviä, kivipyöriä y. m. [2]). Että kalastus noilla asumapaikoilla oli asukkaiden elatuskeinona todistaa muun muassa muutama löytämänsä nuotanpaino p. m. Samallaisia löytöpaikkoja sanottiin löytyvän Äänisjärven itärannoilla, Pudoschin seuduilla ja Wodlajoella. Rikkaampia löytöjä tapasi Poljakov kuitenkin sisämaassa Kenoseron ja Kumbasjärven korkea-

---

[1]) *Ладожскія древности (В. Т.). Извѣстія Имп. Археол. Общества IV, Отд. 2, s. 102—104.*

[2]) *Russische Revue 1873, Heft VIII: 176, 177.*

läntäisillä tienoilla, josta Äänisjärven ja Wienanmeren vesistöt jakaantuvat. Hän tekee todennäköiseksi, että nämät seudut ennen muita muodostuivat asuttaviksi; limsiökappalten ja lastujen paljous sekä huolellisesti muodostetut aseet todistavat pitkällistä asutusta sekä verrattain edistynyttä kivikauden sivistystä. Eräällä pellolla Kumbasjoen suulla ilmaisi herra Poljakov kyntämällä merkillisimmät löydöt. Hän kertoo näistä löydöistään seuraavalla tavalla.

„Hiedassa ja ruokamulta-kerroksessa tällä paikalla tuli ilmi melkein kaikki mitä pää-asiallisinta ja välttämätöintä oli kivikauden asukkaan taloudessa, kirveitä, nuolia, veitsiä (limsiölastun kaltaisia), talttoja, tahkokiviä, limsiölastuja, saviastiain kappaleita, asunnosta jäännöksiä y. m. Vaikea on varmuudella sanoa missä asemassa kaikki nuo löydöt alkuansa olivat olleet, koska peltoa varsin useasti ennen oli kynnetty ja esineet useimmissa tapauksissa olivat paikaltaan liikkuneet. Asunnon jäännöksistä tulin kuitenkin vihdoin siihen päätökseen, että aseet olivat jääneet likaiselle hiedalle. Tuo asunnon jäännös oli kivistä ladottu permanto, joka epäilemättä oli ollut alkuasujamen kotelon perustuksena; permanto oli samaa laatua kuin ne, joita meidän vierassukuiset pohjoiset heimot ovat käyttäneet myöhempinä historiallisina aikoina ja joita Grönlandin ja Pohjois-Amerikan Eskimoit vielä tekevät. Permanto oli koottu erikokoisista ja erimuotoisista kivistä; oli veden hiestämiä pyöreitä kiviä, vieläpä kanttisia ja litteitäkin; yksi oli pituudeltansa ³/₄ arsinaa ja muutaman puudan painoinen, toisia löytyi pienempiä, neljänneksen pituisia; ne makasivat vieretysten muutamissa riveissä ilman saviliitettä, mutta pysyivät koossa huolellisesti ladottuina, kuten ylipäänsä kivikauden rakennuksissa. Pinnaltansa oli tuo kivinen permanto tasainen, piiriltänsä ympyräinen ja avaruudeltaan puoli toista meeteriä ristiinsä. Rajalla oli kivi, jonka ylempi puoli oli hiottu; se oli sellaisena tähän asetettu tahkokiveksi, jolla kirveitä ja muita hiottavia aseita valmistettiin. Kivien välit olivat täytetyt joko hiedalla, saviastiain kappaleilla, limsiökappaleilla tai hiilillä; muutamissa paikoin löyttiin männyn kuorta ja tuohta. Tässä asukkaat siis nähtävästi tekivät aseitansa, virittivät valkeata ja keittivät ruokansa. Männyn kuorista ja tuohista oli luultavasti

kotelon katto tehty; asunto kyllä saattoi olla kivipermannon alaa suurempi".

„Tuo ladelma löyttiin pellon keskeltä, jossa näkyi vähäisen ylänteen muotoisena. Ylinnä oli ruokamultainen kerros, jota seurasi hieta ja vasta syvemmällä löyttiin kiviladelma. Tuosta on nähtävä että permanto oli olemassa jo ennenkun ruokamulta muodostui; omistajat jättivät ladelman avonaiseksi keskelle hiekkaa, joka sittemmin ehkä tuulen ajamana peitti sen. Tämän ohella alkoi paikka ruohostua, pajuja pensastella; niitä seurasivat koivut tai männyt ja siten alkoi luultavasti ruokamulta kerrostua. Siihen aikaan, kun alkuasujamet elivät, oli Kumbasjoki lähempänä heidän kotelojansa; ne siaitsivat ihan joen rannassa, jossa nytkin tavataan paljas hietamaa. Ennen ulottui joki ylemmäksi kiviladelmaa, siirtyi sitten oikeata rantaansa kohti ja on nyt noin 30 syltää permannosta ja muutamia meeteriä syvemmällä. — Vaikea on sanoa mistä syistä tuo lämmin kotoinen tulisija hyljättiin kaikkine aseinensa, jotka olivat asukkaille maksaneet mitä suurinta vaivaa ja joita he ehkä pitivät verrattomasti paljoa suuremmassa arvossa, kun nykyajan kiihkoisin muinaistutkija".

Wodloseron ja Wiroseron seuduilla, koillispuolella Äänisjärveä, Poljakov turhaan haeskeli ja kyseli kivikauden jäännöksiä. Tähän nähden sekä useammista geologiallista syistä hän katsoi luultavaksi, että nämät seudut olivat veden vallassa vielä silloin, kuin kivikauden kansa asui Kenoserolla ja Kumbasjärvellä [1]).

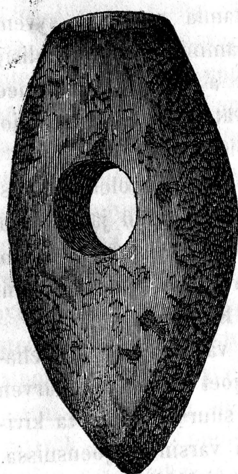
Wytegrasta Kargopoliin vievän tien varrella on Latschajärvi, johon Uhta ja Tihmanga-nimiset joet laskevat. Järven rannikko on alankomaista, mutta ansaitsee suurta huomiota kivikauden jälkiin nähden, joita sillä tavataan varsinkin joensuissa. Tihmangan jokilaaksossa löysi Poljakov lukuisia limsiölastuja ja saviastiain kappaleita, vieläpä eläinjäännöksiäkin, paraasta päästä mustassa ruokamullassa, joka puolen arsinan paksuisena peittona makasi hieta-kerroksella. Tuossa hän löysi muun muassa peuran

---

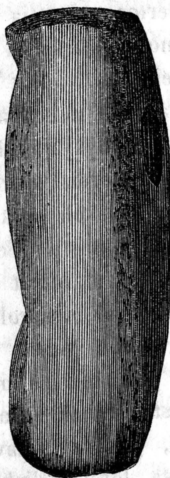
[1]) *И. С. Полякова, Этнографическія наблюденія во время поѣздки на юго-востокъ Олонецкой губерніи. Спб. 1873.* (Myöskin painettu kirjajaksossa *Записки Имп. Географ. Общества*). *S. 18—31.* Luschandoserolla Poljakov löysi hiedan alta noin kolmen meeterin pituisen huolellisesti ladotun kivivallin. *M. p, s. 33, 34.*

ja majavan, linnun ja hauen luita, luuputkista tehtyjä terä- ja pistoaseita. Myöskin Onegajoella, joka Latschajärvestä laskiessa on penikulman pituudelta järvenkaltainen, tapasi Poljakov ruohoa syövien eläväin luita, majavan ja hauen hampaita, kalanpäitä, limsiöisiä keihään ja nuolen kärkiä, limsiölastuja ja saviastiain kappaleita [1]).

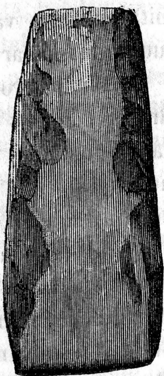
Merkillisin löytö tämän ryhmän alalla on kuitenkin saatu Jaroslavin läänistä. Täällä ilmaistiin Jaroslavin ja Wologdan välistä rautatietä tehdessä kivikautinen kalmisto lähellä Danilovin kaupunkia [2]). Moskovan muinaistieteellisen seuran museossa säilytetään tämän kalmiston löytöjä: 5 ihmisen pääkalloa, 12 suurella huolella ja taidolla tehtyä saviastiata, 13 varsireijällä varustettua kirvestä (kuv. 41 ja 42), 7 limsiökirvestä ryhmän omituista muotoa (kuv. 43), 3 veitsen tapaista limsiölastua, 2 karhun

41. Danilov. ¹/₂.

42. Danilov. ¹/₂.

43. Danilov. ¹/₂.

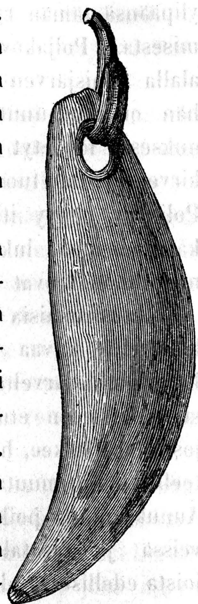
ja 2 luultavasti suden hammasta sekä 1 metsäsian torahammas. Karhun ja suden hampaat ovat rei'illä varustetut ripustamista varten ja toisessa karhunhampaassa on (kuv. 44) pronssinen hanka

---

1) *Russische Revue 1873, VIII: 177, 178.*

2) Vrt. *Голосъ 1873, N:o 306, 316.*

reijässä. Nuolenkärkiä ei ole kalmistosta tiedossa. Valitettavasti emme tähän saakka tarkemmin tunne löytöseikkoja tuota merkillistä kalmistoa ilmi saadessa. — Viimeksi mainitussa museossa säilytetään myöskin kymmenkunta kiviasetta Arkangelin läänistä, niiden joukossa myöskin veneenmuotoisen vasarakirveen puolisko.

44. *Danilov.* 1/1.

Paitsi yllä mainittuja suurempia kokoilemia säilytetään useissa museoissa vähempiä kivikalustoja tältä alalta. Wjatkan kaupungin museossa oli v. 1865 parikymmentä Wjatkan läänissä löyttyä limsiöistä kivikalua tallella, kaikki, paitsi yksi puolikuun muotoinen veitsi ja pari limsiösydäntä, joko nuolenkärkiä taikka limsiölastuja[1]). Pietarin muinaistieteellisen seuran museossa on tallella neljä limsiöistä nuolenkärkeä Nerehotskin piirikunnasta Kostroman läänissä ja limsiösydän Wladimirin läänistä[2]); Helsingin yliopiston museossa on vasarakirves Tverin läänistä ja seitsemän limsiöistä nuolenkärkeä Jelabugan piirikunnasta Wjatkan läänissä, j. n. e.

Nyt luokaamme pikamainen katsahdus tämän ryhmän muotoihin.

Reijättömät kirveet tuota vaajankaltaista muotoa ovat harvinaisia tämän ryhmän aloilla. Danilovin kalmistosta tunnetaan 7 limsiökirvestä, joissa kaikissa poikkileikkaus on suippusoikea, eikä, kuten edellisten ryhmien kirveissä, nelikulmainen. Tuo on yksi niistä omituisuuksista, joka myöskin eroittaa Englannin ja Belgian limsiökirveet skandinavilaisista. Vartalo noissa kirveissä, kuten

---

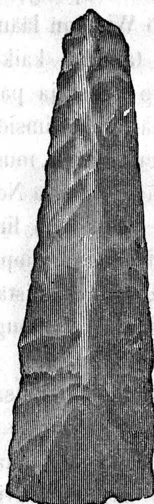
[1]) *П. Алабина, Замѣтка относительно нѣкоторыхъ древностей Вятскаго края. Вятка 1865. S. 31, 32.* — Saman tutkijan *Новое пріобрѣтеніе каменныхъ орудіи, сдѣланное вятскимъ музеумомъ. Вятскія губ. вѣд. 1865: 74.* — Vrt. *П. Лерха, Новыя извѣстія о каменныхъ орудіяхъ, найденныхъ въ Россіи. Изв. Имп. Арх. Общ. VI, Отд. 2, s. 60.*

[2]) *Извѣстія Археол. Общ. I: 100; IV, kuv. I: 1, 4, 5, 11.* — *Д. И. Прозоровскаго. Опись предметовъ, хран. въ музеѣ Имп. Р. Арх. Общ. N:o 268, 273.* — *Materiaux pour l'histoire de l'homme II: 556.*

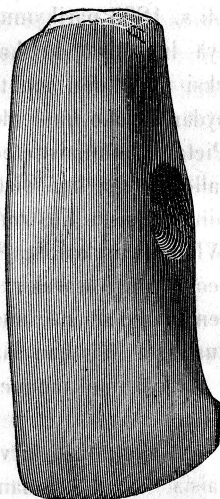
ylipäänsä tämän ryhmän limsiöaseissa, harvoin kantaa jälkiä hiomisesta. Poljakov ei näy löytäneen limsiökirveitä tutkimmallansa alalla Äänisjärven itäpuolella. Ne liuskamaiset oikokirveet, jotka hän on kuvannut, ovat nelikulmaisia ja samaa muotoa kun Aunuksessa löydetyt ja ainoastaan kahdessa kuvaamassansa kvartsitikirveessä on tuo itäsuomalaisen ryhmän omituisuus huomattava. Poljakov näkyy itsekin havainneen tuon eroituksen, siitä kuitenkaan enempää lukua pitämättä [1]). Huomattavaa on että molemmat muodot ovat löydetyt Kumbasjärveltä.

Liuskamaisia poikkikirveitä kuvaa Poljakov Kumbasjärveltä kaksi. Niissä on etupuoli, josta terä laskee, harjanteella, kuten muutamissa Aunuksenkin poikkikirveissä ja tasataltoissa, joista edellisessä olemme huomauttaneet [2]).

Tasataltoja ei ole tiedossani kuin kaksi limsiöistä tämän ryhmän alalta. Toinen on Wjatkan, toinen Tverin läänistä saatu (kuv. 45). Molemmissa on etupuoli, josta terä laskee, harjanteelle muodostettu ja poikkileikkaus siten melkein kolmionpuolinen. Vaikka tuo vartalon omituisuus ei ole lukuisimmissa esineissä edistetty kun näissä ainoisissa tasataltoissa sekä yllämainituissa poikkikirveissä, luen sen kuitenkin itäsuomalaisen ryhmän omituisuuksien jouk-

45. Tver, Staritsk, Wseslavaja. ½.

46. Wladimir, Muroma. ½.

---

[1]) *И. С. Полякова, Этнограф. наблюденія, s. 38, kuv. II: 3, 4 ja IV: 1, 2.* Toinen kvartsitikirves, kuv. IV: 2, on kokonaan belgialais-englantilaista muotoa. Vrt. *H. Hildebrand, Stenålderns provinser. Hist. och Ant. Akademiens Månadsblad 1872, s. 146, kuv. 63.*

[2]) *Поляковъ, m. t., kuv. III: 1, 2.*

koon, koska tuo muoto täällä on ainakin lavealla ilmaantunut, eikä lännessä ulotu Aunusta edemmäksi. — Onsitalttoja ei tunneta ensinkään itäsuomalaisen ryhmän aloilta.

Varsirei'illä varustettuja kirveitä ei ole vielä löytty Äänisjärven ja Onegajoen välimailta [1]. Ryhmän idemmiltä osilta sitä vastoin tunnetaan melkoinen joukko. Danilovin kalmistosta on koolla 13. Niitä on välistä vaikea eroittaa Littuassa tavallisista. Kuitenkin voi itäsuomalaisiin kirveisin nähden mainita että ne eivät koskaan ole vartaloltaan nelikulmaisia, että niissä on hamarapuoli tasaiseksi vasaraksi sommiteltu ja että terä usein on eteen elikkä varteen päin keinotettu (kuv. 42, 46). Viimeksi mainittu omituisuus tavataan myöskin kahdessa veneenmuotoisessa vasarakirveessä tältä alalta, toinen Danilovin kalmistosta, toinen Rostovin seuduilta.

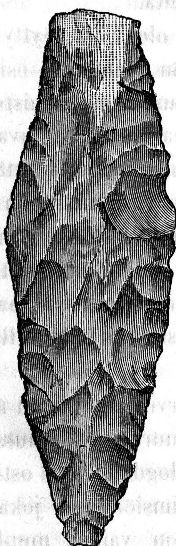
Myöskin keihäänkärjet ovat hyvin harvinaisia tämän ryhmän aloilla. Niitä on ainakin vaikea eroittaa suuremmista nuolenkärjistä (vrt. kuv. 47) Welskin piirikunnassa Wologdan lääniä osti Lerch 233:n millimeterin pituisen latiskaisen limsiöaseen, joka muodoltaan on melkein suippusoikea. Sitä on vaikea muuksi arvata kun keihäänkärjeksi, jollei sitä ehkä ole suurena veitsenä käytetty.

Kaikista tämän ryhmän aseista ovat limsiöiset nuolenkärjet verrattomasti lukuisimmat. Ne ovat enemmin tai vähemmin huolellisesti hakkaamalla elikkä iskemällä muodostetut. Muodoltaan ja varsinkin kooltaan ne vaihtelevat (kuv. 48—50). Tavallisin muoto on ehkä se, jossa ainoastaan toinen pää on suipulla, toinen ikään kuin katkaistu ja ohueksi sepitelty, jotta sopi nuolenvarren halkeimeen. Harvoin on peräpää hiukan ruodolle hoikennettu [2]. Mahdollista on että suurimpia heittokeihinäkin käytettiin, vaikka ehkä luultavampi on että nuolenkärkiä tehtiin suurempia tai vähempiä eri tarkoitukseen nähden. Niinpä esim. Aleutit miltei vielä muistettavina aikoina tekivät suuria nuolia suuria elä-

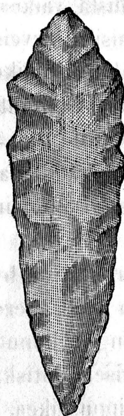
[1] *Поляковъ, m. t., s. 41.*

[2] Tämän ryhmän nuolia on Poljakov mainitussa teoksessaan kuvannut tauluissa V ja VI; vrt. myös *Старина Русской Эемли,* s. 17 kuvineen; *Труды I:го Археол. съѣзда въ Москвѣ 1869, kuv. III. A: 13, IV: 62—6.*

viä ja ihmisiä ampuakseen, mutta käyttivät pienempiä nuolia lintuja ja pieniä eläviä metsästäessä [1]).

47. *Kargopol, Werhopuisk.* 1/1.

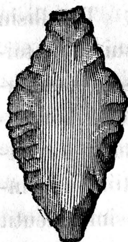

48. *Wjatka?* 1/1.

49. *Wologda, Welsk.* 1/1.

Veitsinä käytettiin luultavasti paraasta päästä pitkiä ohueita ja teräviä limsiölastuja, jotka tämän ryhmän aloilla ovat hyvin tavallisia [2]). Pari puolikuun muotoista limsiöveistä tunnetaan Wologdan ja Wjatkan lääneistä ja Welskin piirikunnassa Wologdan lääniä osti Lerch limsiöaseen, jota voisi keihääksi arvata, jollei sen peräpää olisi liian paksu varteen sovitettavaksi; myöskin aseen ohut terä tekee luultavaksi, että sitä on veitsenä käytetty.

50. *Wjatka, Tihie Gori.* 1/1.

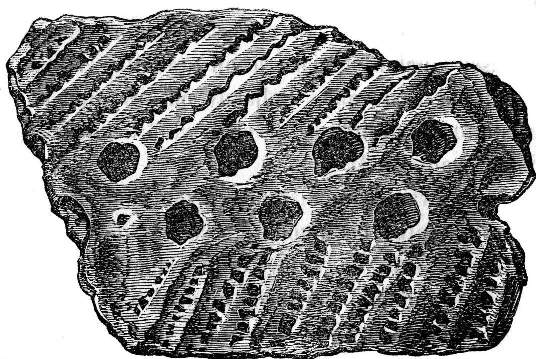
Kivikauden tahkokiviä löysi Poljakov tutkimusalallansa kolme, joista yksi oli eheä ja talkkimaisesta kvartsitista tehty; eräs toinen oli veh-

1) *Крашенникова, Описаніе Камчатки, изд. 1812 г. Прибавленіе. II: 290.*

2) Vrt. esim. *Poljakov, m. t., s. 43, kuv. I: 4.*

riäiskivestä. Muodoltaan ne ovat samaa laatua kun Littuassa ja Skandinaviassa löydetyt ja meidän ajan maalikivihin verrattavat [1]).

Saviastiat näyttävät olleen varsin tavallisia tässä ryhmässä. Kuitenkin tulee meidän saviastioihin nähden huomauttaa, että ne erittäin kauniit ja sekä taitavasti tehdyt että huolellisesti koristetut saviastiat, jotka tunnetaan Danilovin kalmistosta, jokseenkin jyrkkään eriävät Poljakovin ilmituomista muodoista, sen mukaan kun kuvatuista kappaleista voi niitä arvostella. Danilovin saviastiat ovat pullokkaita muodoltansa ja ylipäänsä ahdassuisia; ainoastaan yksi koristamatoin on matalan puuvadin muotoinen. Ne ovat ohutlaitaisia ja hyvin hienosta savesta tehtyjä, jotta laitaa kopistaessa antavat heleän äänen. Koristukset astiojen kaulalla ja kupujen ylemmällä osalla ovat suora-, vino-, risti- tai pilkkuviivaisia mutta piirretyt ja järjestetyt osaksi sellaisella huolella että se todistaa kivikaudella tavattomaa kauneuden tunnetta. Ne

51. Kumbasosero. $^1/_1$.

Kumbasjärvellä ja Tudoserolla löydetyt kappaleet saviastioista, jotka Poljakov on kuvannut, ovat edellisiin verrattuina raakaa tekoa. Koristukset ovat pilkkoviivaisia, mutta noiden koristuksien ohella nähdään suurempia ymmyrkäisiä tai neliskulmaisia syvennyksiä,

---

[1]) *Poljakov, m. t., kuv. I: 5, VII: 2.*

jotka rivittäin ympäröitsevät astiojen kauloja ja laitoja (kuv. 51) ja muodostavat pahkoja laitojen sisäpuolelle [1]). Nuo omituiset syvennykset, jotka puuttuvat Danilovin kalmiston astioissa, ovat merkittävät siihen nähden, että ne myöskin kuten vasta saamme nähdä ilmaantuvat pohjoisella Uralilla ja Kamajoella, Ananjinon kalmistossa, sikäläisen pronssikauden loppuaikoina. Jos lisäksi huomautamme että Danilovin kalmisto myöskin muissa kohdissa, esim. nuolenkärkien puutteesen sekä varsirei'illä varustettuihin kirveisin nähden, eriää Poljakovin tutkimusalan ilmiöistä, niin saamme syytä epäillä josko kumpasetkin ilmiöt ovat saman kansallisuuden omia ja siis myöskin josko puheessa oleva ryhmä kokonaisuudessaan vasta on paikkansa pitävä.

Koristuksina kantoivat Danilovin kalmiston perustajat puvuissaan tapettujen metsäelävien, villisikojen, karhujen ja suden hampaita. Että metsäsikoja muinoin löytyi Pohjois-Wenäjällä todistaa toinenkin lävellä varustettu metsäsian hammas Ananjinon kalmistosta Kamajoella sekä metsäsian päällä koristettu pronssiase samoilta paikoin. Pronssihanka eräässä karhun hampaassa todistaa että pronssi ainakin nimeksi jo oli tunnettu, vaikka se ainoastaan ulkoapäin oli saatavana. Poljakov on kuvannut kolme pientä lävellä varustettua kiviesinettä, arvellen yhtä helmeksi, toisia kalakoukun siiman painoksi [2]).

Puheessa olevan ryhmän ilmiöjen selittämiseksi olisi ymmärrettävästi tarvis tuntea ne muodot jotka Keski-Wenäjällä vallitsivat. Valitettavasti ovat ne vielä varsin vähän tunnetut. Moskovan läänistä on muutamia limsiöisiä nuolenkärkiä tiedossa [3]). Samoin Kalugan läänistä [4]) (kuv. 52), josta Pietarin muinaistieteellisen seuran museossa myöskin talletetaan varsirei'ällä varustettu kirves sekä neljällä piikkiterällä varustettu tähden muotoinen kiviase. Eräs tärkeä kivikauden löytö Räsanin läänistä on tallella maantieteellisen seuran museossa Pietarissa. Lähellä Pustoschi-

---

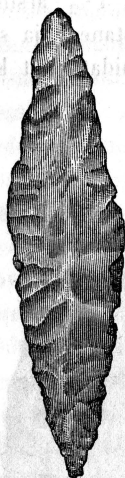
[1]) *Poljakov, s. 46, kuv. VII: 1—5.*

[2]) *Poljakov, m. t., kuv. V: 7—9.*

[3]) Vrt. esim. *А. Гатцука, Древнія вещи Чертковскаго собранія. Русскій Архивъ 1864. S. 1255—8.*

[4]) *Филимонова, Каталогъ Московскаго публ. музея, № 987, 988.*

non kylää Saposchkovskin piirikunnassa paloi v. 1840 tammi- ja jalavametsä. Palanutta alaa kun alettiin kyntää, löyttiin eri aikoina kolme limsiökirvestä, joissa poikkileikkaus on nelikulmioinen ja siis eriävä puheessa olevan ryhmän limsiökirveistä; kaksiteräinen kivikuokka Aunuksessa tavallista sivunavoilla varustettua muotoa ja vielä pari kiviasetta, joista toinen oli muurtelin-survottimen muotoinen [1]). Hiottujen kirveiden muotoihin nähden katsoo Worsaae tätä löytöä Etelä-Venäjän kivikammioistaan merkilliseen kivikauden ryhmään kuuluvaksi [2]). Sitä vastoin osoittavat Kasanin läänissä löydetyt limsiöaseet (kuv. 53 ja 54), joita muutamia on koolla Lihatsevin museossa Kasanissa, suurempaa yhdenmukaisuutta itäsuomalaisen ryhmän kanssa [3]). Enimmät aseet ovat kuitenkin kärkiä, joiden vaihtelevista muodoista on vaikea mitään varmuudella päättää. Ainoastaan yhden kirveen suippusoikea poikkileikkaus ei mielellään muihin tunnettuihin ryhmiin sovellu. Volgan etelämmiltä varsilta on ainoastaan Samaran läänistä muutamia limsiöisiä nuolenkärkiä tiedossa [4]).

52. Kaluga. ¹/₁.

Kasanin yliopiston museossa on „Uralin haudoista“ saatua kolme peuranluista ja kaksi kiviasetta, mutta koska museossa on neljä erimuotoista kiviasetta, joiden seassa nuo kaksi ovat valittavat, niin ei ole helppo sanoa mitkä niistä nimenomaan ovat Uralilta, jossa ilman sitä

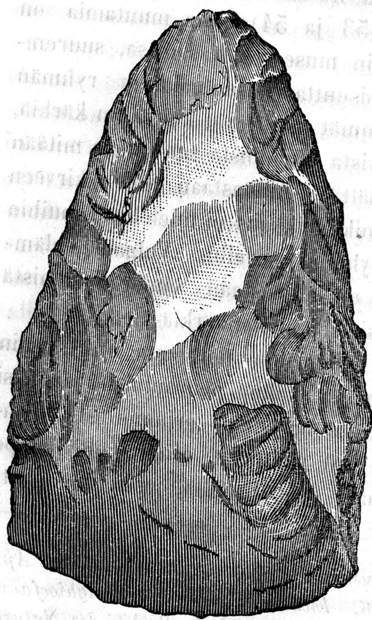
¹) *П. И. Лерха, Орудія каменнаго и бронзоваго вѣковъ. Изв. Арх. Общ. IV, kuv. I: 17—19; II: 26. Eichwald, Ueber die Sæughierfauna der neuern Molasse des südl. Russlands. Bull de la Société des Naturalistes de Moscou 1860, N:o IV: 417, 418.* — Varsireijällä varustetun dioritikirveen puoliskon Arsamasin piirikunnasta Nischnej Novgorodin lääniä on Lerch kuvannut. *Изв. Арх. Общ. V., kuv. 4.*

²) *Worsaae, Russlands og det Skand. Nordens bebyggelse, s. 336.*

³) *Труды I:го Арх. Съѣзда въ Москвѣ 1869, kuv. III: 1—14.*

⁴) *П. Алабина, Остатки каменнаго вѣка въ Самарской губерніи. Сам. губ. вѣд. 1866, № 74;* Vrt. *Изв. Арх. Общ. VI: 226.*

kiviaseita pronssikauden vaskikaivoksissa käytettiin. Yksi on varsireijällä varustettu kirves, toinen poikkikirves itäsuomalaista muotoa, kolmas katkelma, neljäs muodoltaan outo oikokirves. Perman läänistä on pieni kivikirves tallella kreivi Stroganovin museossa ja Verhoturien piirikunnasta, Nischnetagilskin tehtaan alalta, tunnetaan pari merkittävää löytöä. Lähellä Koschkarovon kylää on „tschudilainen kurgani,“ 42 arsinaa ristiinsä ja 4 ½ arsinaa korkea. Sen pintaa ovat aarteen kaivajat mullistaneet ja sen viereltä löydetään saviastiain kappaleita, joiden laidat ovat ko-

53. *Kasan.* 1/1.

54. *Kasan.* 2/3.

ristetut milloin suorilla tai vinoilla viivoilla, milloin eri tavalla suunnitelluilla pilkkoviivoilla, vieläpä muutamissa lävilläkin (kuten Poljakovin löydöissä?). Niiden ohella on löytty rautaveitsi, ja keihäs sekä huonotekoinen keihäänkärki kalsedonista. Samassa Verhoturien piirikunnassa laskee Saldajokeen Wui-niminen syrjä-

joki; tuohon taasen vielä vähempi Poldenka, jonka varrella, 10 virstaa länteen Wuiskin tehtaalta, on pienempi „tschudilainen kurgani", sekin aarteenkaivajain mullistama. Pinnalla nähdään samallaisia saviastiain kappaleita kun edelliselläkin paikalla ja paitsi sitä on täällä löytty vaskinen nuolenkärki, hyvätekoinen keihäänkärki kivestä, pieni neljällä lävellä varustettu savipyörä, leveän veitsen muotoinen kiviase kovasta vehriäisestä kivestä, lahoneita luita ja ukkojen kertomuksen mukaan 70 vuotta ennen v. 1837 kaksi vaskikattilata. Kurganissa on löytty lahoneita poikkipuolin pantuja puita sekä rikotuissa astioissa hiiliä [1]). Vaikeata on sanoa onko sikäläisiä metalli- ja kivi-aseita samaan aikaan käytetty vai todistavatko ne vanhempaa ja myöhempää asutuskerrosta samalla paikalla.

Nämät ovat tutkimusalaani kuuluvan kivikauden itäisimmät löydöt. Koko Länsi-Sipiria puuttuu, sen mukaan kun tähän asti tunnetaan, kivikauden jälkiä. Tohtori Radlow, joka on tehnyt laveita muinaistieteellisiä tutkimuksia Länsi-Sipirian aloilla, sanoi tulleensa siihen vakuutukseen, että Länsi-Sipiria kokonaan puuttuu kivikautta. Ne kiviaseet, jotka ovat tiedossa, ovat löydetyt tschudilaisten vaskikaivannoista vaskiaseiden ohella. Samaa mieltä näkyy myöskin Eichwald olevan, joka on kuvannut useita vaskikaivoksissa löyttyjä kiviaseita, nui'ia ja vaajoja [2]).

---

[1]) Pietarin Tiede-Akademian arkisto. Sjögrenin otteita kirjoituksesta: *О древностяхъ въ округѣ принадлежащемъ Нижнетагилскимъ заводамъ найденныхъ экзаменованнымъ домашнемъ жителемъ Продіономъ Рабовымъ въ 1837 г., написанное по отношенію главной конторы для представленія чрезъ г. Пермскаго гражданскаго губернатора Министру внутренныхъ дѣлъ.* Kirjoituksessa viitataan kuviin, joista Sjögren ainoastaan on kopioinut kalliokirjoitukset. Kalut olivat nähtävästi vielä v. 1855 Tagilskin tehtaalla. Vrt *П. Рябова, Нѣсколько словъ о древностяхъ находимыхъ въ Верхотурскомъ уѣздѣ, въ округѣ Нижнетагильскихъ заводовъ. Пермскія губ. вѣд. 1855: 28.*

[2]) *Эйхвалда, О Чудскихъ копяхъ. Зап. Арх. Общ. IX: 280, 281, kuv. I: 1—3, II: 1—3, III; 1, 2, IV: 1.* — Vrt. myös *Eichwald, Ueber die Sæugthierfauna der neuern Molasse des südl. Russlands. Bull. de la Société des Naturalistes de Moscou 1860, N:o IV: 414.*

Tuo seikka tekee melkein mahdottomaksi Worsaaen arvelun, että edellisessä kertomani kivikauden kulturi olisi Suomen heimojen tuoma Pohjois- ja Keski-Aasiasta [1]). Vasta Irkutskin tienoilla Itä-Sipiriassa alkavat kivikauden jäljet jälleen ilmaantua. Täällä tavataan kirveitä ja talttoja nefritistä, nuolenkärkiä savunkarvaisesta topasista, ukonkivestä ja saviliuskamasta, vieläpä joskus, kuten Nertschinskin seuduilla, mammutin ja muiden vanhan ajan eläväin luiden ohella [2]). Onpa Itä-Sipiriassa ollut raakoja kansoja, jotka vielä viime vuosisadalla käyttivät kiviaseita, niinpä esim. Tschuktschit ja Kamtschadalit. Varsin opettavaista on kuulla kertomus Kamtschadalien kivikautisesta elämästä. Näin kertoo siitä venäläinen matkustavainen Kraschennikow viime vuosisadan keskivaiheilla [3]).

„Maljat, purtilot, tuohikot tai heidän kielellänsä „tschumanit,“ re'et ja veneet — siinä Kamtschadalien koko astiasto ja taloudelliset tarpeet; maljoissa ja purtiloissa he keittivät ruuan itsellensä ja koirille; tuohikoita käytettiin juomalaseina, rekiä talvimatkoilla ja veneitä suvella. Eipä siitä siis sen enempää olisikaan kirjoitettavaa, jos Kamtschadalit, kuten muut kansat, olisivat tunteneet metallien käytännön. Mutta kuinka he rauta-aseitta voivat tehdä kaikkea — salvata, hakata, kovertaa, leikata, ommella, virittää valkeata, kuinka he voivat puisissa astioissa keittää syötävänsä ja mitä he käyttivät metallin asemesta? Koska ei tuota jokainen voi käsittää, niin ei liene sopimatointa tässä siitä puhua, semminkin kun nuo keinot eivät olleet viisaan eli oppineen kansan keksimiä, vaan villin, raakamaisen kansan, joka ei pystynyt laskemaan kolmea edemmäksi. Niinpä painava pakko vie keinojen keksimiseen elämän tarpeissa!“

---

[1]) *Worsaae, Ruslands og det Skand. Nordens Bebyggelse og ældste Kulturforhold, s. 343—345.*

[2]) Vrt. *Геденштрома, Отрывки о Сибири. Спб. 1830* (saks. *Hedenström, Fragmente über Sibirien. St. Pb. 1842), s. 12; Poljakov, m. t., s. 8, 42, 46.*

[3]) *Cm. Крашенникова, Описаніе Камчатки, изд. 1818, II: 45 (изд. 1755, II: 31).*

„Kamtschadalien entiset metallit, melkein Wenäläisten saapumiseen saakka, olivat luu ja kivi. Niistä he tekivät kirveitä, veitsiä, keihiä, nuolia, pistimiä ja neuloja. Kirveet tehtiin peuran ja valaskalan luista, myöskin jaspis'esta, vaajan muotoon ja sidottiin hihnoilla koukkuiseen varteen nojaamaan. Niillä he kovertivat veneensä, maljansa, purtilonsa y. m., kuitenkin niin suurella vaivalla ja ajan tuhlauksella, että veneen sepintä kesti kolme vuotta, eikä suuremman maljan vuotta vähempää. Sentähden olivat suuret veneet, suuret maljat tai purtilot, joita heidän kielellä sanottiin „homjageiksi", sellaisen arvon ja kummastuksen esineinä, kuin muka erinomaisella taiteella tehty kalu kalliista metallista, ja jokainen omistaja saattoi niistä ylpeillä ikään kuin jostakusta harvinaisuudesta, varsinkin kun ei kukaan, yhdessä astiassa ruokaa keitettyänsä, voinut kestitä yhtäkään vierasta, sillä sellaisissa tiloissa söi yksi Kamtschadali kahdenkymmenen miehen edestä, kuten alempana saamme näyttää. Kalaa ja lihaa keittivät he sellaisessa astiassa kuumalla kivellä".

„Veitsiä he tekivät vehriän- tai savunkarvaisesta vuorikristallista, suipputeräisiä, keihään muotoon ja sitoivat niitä puuvarteen. Samasta kristallista olivat heidän nuolensa, keihäänsä ja pistimensä, joilla he vielä nytkin laskevat verta. Ompeluneuloja he tekivät supulin luista ja neuloivat niillä ei ainoastaan vaatteensa ja jalkimensa, vaan myöskin reunuksia suurella taidolla".

„Heidän tuluksensa olivat: kuivasta puusta tehty pieni lautanen, jonka reunoille oli lävistetty pieniä reikiä, sekä pyöreä — kuivasta puusta sekin — keppi, jolla he lävissä kiertämällä sytyttivät tulta. Taulan asemesta he käyttivät loukotettua ruohoa, johon puhaltamalla virittivät valkean kiertämällä syntyneestä hiiloksesta. Nuo tuluksensa kantoi jokainen Kamtschadali tuoheen kääritynä muassaan ja kantaa vieläkin, hän kun pitää niitä parempina meidän tuluksia siitä syystä että hän niillä pikemmin saa valkian viritetyksi".

Ennenkun luovumme puhumasta kivikauden ilmiöistä sukumme pohjoisilla asutusaloilla, luokaamme silmäys taakse tiedustellaksemme onko luultavaa että suvullamme on noissa kivikauden ryhmissä osaa.

Olemme jo huomauttaneet että jos suomalais-ugrilaiset heimot ovat Pohjois- ja Keski-Aasiasta myöhemmille asuinsioillensa saapuneet, niin ei ole luultavaa, että niillä on osallisuutta noissa kivikauden ilmiöissä, koska Altain ja Uralin välimailla kivikauden jäljet puuttuvat ja pronssikausi siellä on vanhimpana kulturikerroksena. Kuitenkin olemme jo maininneet että muutamat kivikautiset löydöt Äänisjärven ympäristöillä, esim. eläinten päillä koristetut kiviaseet sekä saviastiain kappaleet, osoittavat jotakuta heimolaisuutta altai-uralilaisen pronssikauden kanssa. Tuosta pronssikaudesta puhuessamme tulemme huomauttamaan muutamia muitakin seikkoja, jotka viittaavat samalle päin. Me voisimme siis ajatella, että joku osa mainitun pronssikauden asutuksesta työnnettiin länteen, aloille, joilla ainoinen silloin tunnettu metallinsa, vaski, ei ollut saatavissa ja siis pakoitettiin kivestä aseitansa sepittelemään, lännessä ehkä tavattujen vierassukuisten kivikautisten kansojen esimerkin mukaan. Jakaantuvatpa muodot tuolla kivikauden alalla eri ryhmiin, ikään kuin todistaisivat erisuuntaista alkuperää. Olemme huomauttaneet että balto-littualaisen ryhmän ja Länsi-Suomen tärkein ase, vaajankaltainen kirves, tuskin enemmän eriää pohjois-germanilailesta, kun mitä halvempi aseaine vaatii. Veneenmuotoisissa vasarakirveissä olemme nähneet toisen muodon, joka todistaa skandinavilaista heimolaisuutta. Itäsuomalaisen ryhmän päämuotojen heimolaisuutta emme vielä tiedä määrätä. Nuo vaihtelevaiset muodot kuitenkaan eivät näytä soveltuvan yhden suvun luomiksi.

Mitä Grewingkin ehdottomiin arveluihin tulee Itämeren maakuntien kivikauden suomalaisuudesta, niin hän ei ole huomannut, että siellä gotilainen rautakauden kulturi tavataan myöhempänä kerroksena. Lappalaisten haudoissa Ruijassa on tähän saakka pää-asiallisesti löytty luuaseita. Lappalaiset ovat, kertoo Düben, Pohjanlahden pohjoispuolitse vaeltaneet Pohjois-Skandinaviaan aikoina, jolloin he käyttivät ainoastaan luu- ja kiviaseita, luultavasti enimmältä ainoastaan luisia [1]). Tuota Lappalaisten luukulturia Lapissa tarkoittaa luullaksemme Tacitus Fenneistä puhuessaan ja me saamme vasta huomauttaa niistä harvoista pai-

---

[1]) *G. v. Düben, Om Lappland och Lapparne. Sth. 1873, s. 398.*

koista, joilla luisia aseita tutkimusalallamme tähän saakka on löydetty. Syitä näet löydämme vasta siihen arveluun, että tuo luukulturi on altai-uralilaisen pronssikauden loppuaikoina saanut alkunsa Wjatkan aloilla.

Lappalaisten kivikautisia asevaroja näyttävät paljoa myöhemmätkin tiedot todistavan. Äänisjärven itäpuolella olevan Muroman luostarin perustaja Lasari kertoo XIV:n vuosisadan keskivaiheilla että hirveitä, raa'an lihan syöjiä, joita sanottiin Lappalaisiksi ja Tschudeiksi, silloin asui Äänisjärven ympärillä lähellä hänen asumapaikkaansa. Noiden heimojen kulturista kertoo vanha Solovetsin luostarissa säilynyt käsikirjoitus seuravilla sanoilla: „Muinoin elivät yllämainitut heimot kuten villielävät pääsemättömissä erämaissa, vuorien rotkoissa, ilman temppeliitä ja muuta ihmisellisen elämän tarvetta; he vaan elättivät itsensä elävillä, metsäelävillä, linnuilla ja meren-kaloilla, ja heidän pukunansa olivat peuran nahat. Ainoasta totisesta Jumalasta ja hänen lähettämästä Jesuksesta Kristuksesta he eivät ensinkään tietäneet, eivätkä tahtoneet tietää; vaan se joka heidän vatsansa täyttää, sen he nimittävät jumalakseen ja jos he joskus kivellä tappavat elävän, niin he kiveä kunnioittavat ja jos he kalikalla saaliinsa kuolettavat, niin he kalikkaa jumaloitsevat“ [1]). Perustuen noihin luultavasti liioitettuihin tietoihin, jotka mielestämme eivät sovellu todistamaan asukkaiden kivikautisuutta, sekä lainattuun *rauta*-sanaan, arvelee Lerch, että vasta venäläinen asutus karkoitti kivikauden Aunuksesta [2]). Sieltä näet on tähän saakka tuskin ensinkään matallisia muinaislöytöjä ilmaistu. Tuota metallikauden puutetta Aunuksessa Poljakov kuitenkin epää, vieläpä luulee sikäläistä kivikautta suomalaista asutusta vanhemmaksi, arvellen siellä löytyvän hautakumpuja, jotka näyttävät sisältävän metallikalua [3]).

Paljoa myöhempiä ja ehkä luotettavimpia tietoja Lappalaisten käyttämistä kiviaseista tunnetaan Suomen Lapista. Inarissa

---

1) *Изв. Арх. Общ. V: 478, 479.*

2) *П. И. Лерха, Объ изысканiахъ въ Олонецкой губернiи относительно такъ называемаго каменнаго вѣка. Олон. губ. вѣд. 1865, N:o 33.*

3) *Poljakov, m. t., s. 50, 51.* Aunuksen tutkimattomista hautakummuista vrt. *Памятная книжка Олон. губ. 1867, III: 113—130.*

he näet, kerrotaan, vielä viime vuosisadan lopulla virittivät kivisiä keihäänkärkiä peuranhautoihin ja muutamia vuosikymmeniä tätä ennen käytettiin Kuusamon Lapissa kivitalttoja karvoja poistaessa liotetuista peuranvuodista [1]).

Vaan muistakaamme, muinaistutkintomme on vertaileva. Jättäkäämme nämät kysymykset tuonnemmaksi, kunnes tunnemme muut ja, osalta ainakin, myöhemmät kulturikerrokset sukumme pohjoisilla asutusaloilla. Ne puolestansa — ainakin joksikuksi osaksi rajoittavat sitä tutkimusalaa, jolla kivikaudesta puhuessa hoipertelemme. Silloin suuremmalla varmuudella arvostelemme yksityisiä seikkoja ja päättelemme.

---

[1]) *O. Montelius, Sveriges Forntid. Text I. Stenåldern, s. 154.*

B. Pronssikausi.

Pronssikauden ilmiöitä tarkastellessa tutkimusalallamme tulee meidän eroittaa kaksi pääryhmää, joista toinen läntinen, ehkä ainoastaan muutamissa jäljissä havaittava, liittyy länsieuropalaiseen pronssikauteen, toinen taasen, jota sanomme *altai-uralilaiseksi*, ilmaantuu ihan omituisena ryhmänä tutkimusalamme itäisimmillä osilla. Ennenkun tarkastelemme edellisen ryhmän jälkiä katsomme tarpeelliseksi luoda pikainen silmäys länsieuropalaiseen pronssikauteen ja sen ryhmäjakoon, voidaksemme arvostella niitä muotoja, jotka täkäläisissä jäljissä ilmaantuvat.

Tuon pronssikauden kotoperästä on kauan taistelua kestänyt. On luultu että koko tuo omituinen ja muodoissaan merkillistä edistystä todistava kulturi olisi jonkun yksityisen sivistyneen kansan tuoma Europaan. Asia on kuitenkin saatettu toiselle ja mutkaisemmalle kannalle, kun on huomattu, että pronssikauden muodot eri tahoilla Europassa toisistansa eriävät ja jakaantuvat nekin niin sanoaksemme kansallisiin muotoryhmiin. Niinkin ollen, ja kun eivät pronssikauden muodot Europassa luonnollisesti voi liittyä sikäläisiin kivikauden ilmiöihin, tutkiojen silmät kuitenkin aina vielä hakevat selitystä niihin historian vanhimmista kulturimaista, Assyriasta, Egyptistä, josta pronssin viljeleminen vähitellen olisi levinnyt Kreikkaan, Italiaan ja monimutkaisesti haaraantunut Europan läntisille ja pohjoisemmillekin aloille [1]). Tämä tosin näyttää luonnolliselta ja me samme siihen nähden sen ajanmääräyksen, että pronssikausi ei ole voinut Kreikasta pohjoseen saapua myöhemmin Homeron laulamia aikoja, jolloin rauta jo oli

[1]) Vrt. esim. *Worsaae, Ruslands og det skand. Nordens Bebyggelse, s. 362—382.*

Kreikassa tunnettu, vaikka enimmät aseet olivat vaskisia. Pronssikauden luullaan tällaisten ja muiden syiden nojalla kestäneen Skandinaviassa pitkin vimeistä vuosituhatta e. Kr. s. [1]).

Mutta nuo kysymykset eivät sen enemmin ainettamme koske. Tahdomme vaan lyhykäisesti tarpeeksemme mainita ne muotoryhmät, joihin länsieuropalainen pronssikausi jakautuu.

Melkein samalla alalla Skandinaviassa ja Pohjois-Saksassa, jolla näimme suuren pohjoisgermanilaisen kivikauden provinsin, tapaamme pronssikaudellakin omituisen muotoryhmän, joka etelässä ulettuu Keski-Saksan rajavuorille ja Weserjoelta lännessä Weichseljoelle idässä. Hautaustapoihin sekä muotoihin nähden jakaantuvat ryhmän ilmiöt varhempaan ja myöhempään osaan. Huomattava on että varhemmat muodot osoittavat suurempaa taiteellisuutta. Eteläisistä ryhmistä merkillisin ja, kuten näyttää, muita ryhmiä alkuperäisempi on Unkarilainen ryhmä, joka käsittää suurimman osan Unkarista sekä Transylvanian. Sen muodot verrattuina pohjoisgermanilaisiin osoittavat että sekä pohjoisgermanilaisen että muiden etelämpien ryhmien muodot ovat lähteneet yhteisestä lähteestä. Myöhemmällä pronssikaudella näkyy joku vaikutus tapahtuneen unkarilaisesta ryhmästä Oderin laaksoa myöden pohjoisgermanilaiseen. Halstattin ryhmäksi on sanottu muutamaa toista muotoryhmää, joka käsittää Alppien alat, Kaakkois-Saksan sekä suuren osan Schweitsinmaata. Sen ryhmän asukkaita olivat pronssikauden loppuaikoina Tauriskit, Helvetialaiset y. m. historian mainitsemat kansat. Tästäkin ryhmästä näkyy joku vaikutus liikkuneen Elbejoen länsipuolta pohjoseen, Hannoveriin, Tanskaan, y. m. Lavein kaikista oli keltiläinen Tène-ryhmä, jonka muotoja tavataan Savojassa, Schweitsin länsi-osilla, Ranskassa, Irlannissa, Englannissa, Rhein'in laaksossa, Thüringissä, Bohemiassa ja Luoteis-Unkarissa. Myöskin tämän ryhmän kansat ovat historiasta tunnetut: Gallialaiset, Belgialaiset, Brittiläiset, Bo-

---

[1]) Vrt. *O. Montelius, Från Jernåldern I,* johon kirjaansa tekijä on koonnut historiallisia ja muinaistieteellisiä tietoja raudan ensimäisestä ilmaantumisesta Aasiassa ja Europassa. Egyptissä kuvattiin sinisiä (rauta-) aseita jo kolmannella vuosituhannella e. Kr. s. *O. Montelius, Sveriges Forntid. Atlas I, s. 24* ja *Om lifvet i Sverige under hednatiden, s. 26.*

jit, y. m. Molemmissa viimeksi mainituissa ryhmissä huomataan vaikutusta etelästä käsin, italialaisesta muotoryhmästä, joka myös käsitti Tyrolin. Tuo italialainen ryhmä oli ainoa, joka sittemmin muotoinensa kokonaan muuttui rautakautiseksi ja levitti sellaisena muotojansa, vaikka vieraan vaikutuksen alaisina, avaralle alalle Atlantin rannoilta Karpatheille asti [1]).

Valitettavasti puutumme vielä laveampia ja tarkempia tietoja pronssikauden muodoista Puolassa ja Galisiassa, joihin tutkimusalamme ilmiöt lounaisessa liittyvät. Varsovassa olen itse nähnyt pohjoisgermanilaisen ryhmän pronssikautisia kaarisolkia, mutta useat muut muodot näyttävät siellä olevan omituisia [2]). Me saamme vasta huomata kuinka tärkeät nuo muodot ovat tutkimuksellemme. Ainakin näyttää siltä kun tästä läntisestä pronssikaudesta vaikutusta tuntuisi Liivinmaan aloilla vielä myöhemmän rautakaudenkin muodoissa. Katsomme tarpeelliseksi mainita tuollaiset havaintomme siinäkin missä tällä haavaa aineita puutumme niiden ratkaisemiseen.

I. Pronssikauden jälkiä Suomessa ja Itämeren maakunnissa.

Jo kivikaudesta puhuessamme, me tapasimme Lounais-Suomen aloilla asemuotoja, jotka todistavat, jos ei heimolaisuuttakaan, niin ainakin keskinäistä vaikutusta tai kansakäymistä Lounais-Suomen ja Ruotsin kivikauden asukkaiden välillä. Kivikauden muodot ovat suurimmaksi osaksi niin yksinkertaisia ja muototutkimus sillä alalla vielä niin uutta, että verrattavasti on vaikeata kivikauden muodoista eri kansallisuuksia eroittaa. Toinen on jo laita pronssikaudella, jolloin aseet valettiin. Vuotava aseaine ei enää aseen muotoon vaikuttanut kuten kankea kivi kivikaudella. Aseille annettiin mielen mukainen muoto, joten kansan omituinen kauneuden tunto pääsi kalustossa vapaasti kuvautumaan.

---

[1]) *H. Hildebrand, Bidrag till spännets historia. Ant. Tidskrift för Sverige IV: 28 seur. — Kirjallinen Kuukauslehti 1874, s. 74.*

[2]) Muutamia köyhiä tietoja sikäläisestä pronssikaudesta luetaan Kraszewskin kirjassa *Sztuka u Slowian, s. 48 seur.*

Ne kymmenkunta pronssikauden esinettä, jotka tähän saakka ovat tiedossa Suomen eteläisiltä ja läntisiltä rantamailta todistavat samallaista ja yhteisiin muotoihin nähden vielä varmempaa skandinavilaista vaikututusta Suomeen käsin. Tuo Suomessa löytty pronssikauden kalusto on nyt niin vähälukuinen, että mahdotointa vielä on varmuudella sanoa josko maassamme varsinaista pronssikauden asutusta on ollut olemassa. Löytöjen satunnaista luonnetta kuitenkin mielestämme vähentää niiden avara löytöala. Pronssikauden löytöjä näet tunnetaan Etelä-Pohjanmaan, Länsi-Suomen, Uusmaan, vieläpä Etelä-Karjalan rantamailta. Sen ohella ansaitsee huomiota, että kaksi pronssikauden esinettä on löytty samanmuotoisista raunioista kun varhemman rautakauden hautarauniot Suomen rannikoilla. Jos muistamme että tuollaisia „vanhan kansan“ pystyttämiä jätinroukkioita löytyy sadottaisin rantamaillamme, että niistä ei kymmentäkään ole tieteellisesti tutkittu, niin meillä ei ole ensinkään syytä evätä pronssikautisen asutuksen mahdollisuutta, vaan päin vastoin jättää asia tulevaisen tutkinnon ratkaistavaksi [1]). Varhemman rautakauden ilmiöistä puhuessamme saamme vasta tilaisuuden mainita muutamia arvelujamme tähän nähden.

Se pronssikauden kalusto, joka tähän saakka Suomesta tunnetaan ei kuitenkaan vielä ole osoittanut mitään itsenäistä edistystä, mitään omituista, jolla se skandinavilaisesta pronssikauden kalustosta eroaisi. Päin vastoin juuri ne omituisuudet, joiden kautta pronssikauden kalusto Skandinaviassa, liiatenkin Ruotsissa, eriää muista muotoryhmistä, tavataan myöskin Suomessa sekä varhemman että myöhemmän pronssikauden kaluissa, sillä kumpasestakin on Suomessa löytty jälkiä. Otamme Suomessa löydetyn pronssikauden kaluston tarkastellaksemme.

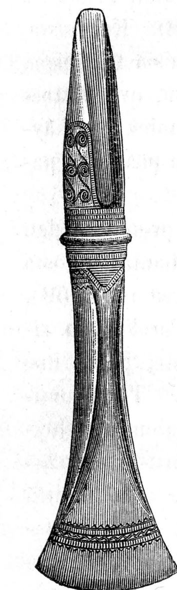
Varhemman pronssikauden kaluja on ainoastaan kaksi kaunista varsikelttiä tiedossa. Ne löyttiin hietamäkeä kaivaessa Staffansby'n tiloilla Helsingen pitäjäässä (kuv. 55). Molemmat ovat spirali-sirateilla sekä muilla varhemman pronssikauden koristusmuodoilla varustetut rikkaammin kuin mitkään tähän saakka Skandinaviassa löydetyt varsikeltit. Huomattavaa muuten on, että var-

---

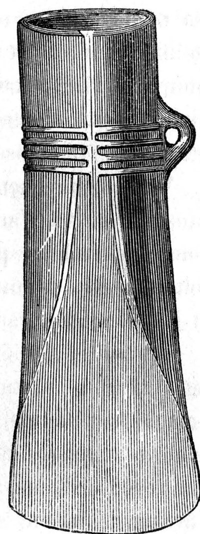
[1]) Vrt. myös *H. J. Holmberg, Finska Fornlemningar, s. 31.*

hemman pronssikauden kalumuodot ovat myöhemmän pronssikauden muotoja paljoa kauniimmat, joka seikka ennen kaikkea todistaa pronssikauden muukalaista kotoperää.

Reikäkelttejä on Suomessa löytty ainakin kaksi, toinen Kemiön pitäjäästä (kuv. 56), toinen muistaaksemme Littoisten tehtaan aloilta [1]) Länsi-Suomessa. Ennen Waasan paloa v. 1852 säilytettiin myöskin sikäläisen lukion museossa „keltiläinen vaaja", joka oli löytty Hautamäestä likellä Pernolan kylää Isonkyrön pitäjäässä. Luultavaa on että tuolla nimityksellä pronssikautista kelttiä tarkoitettiin. Vihdoin on eräs reikäkeltti löytty hietakuopasta Kylänpään kylässä Laihian pitäjää, josta kuva on säilynyt. Se sanotaan olleen raudasta, mutta aseen kohoitettuihin, nähtävästi valatessa tehtyihin pintakoristuksiin nähden se ei näytä uskottavalta. Sen muotoisia rautakelttejä ei tähän saakka mistään tunneta. Keltin muoto on kokonaan pronssikautinen, ainoastaan pintakoristukset osaksi melkein jyrkkään eriävät Skandinaviassa

55. Helsinge, Staffansby. 1/3.

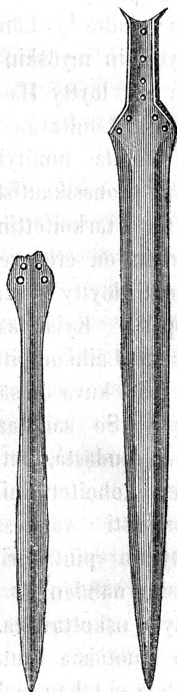
56. Länsi-Suomi, Kemiö. 2/3

[1]) Tallella Turun alkeisopiston museossa. — Keltti-nimitys tulee latinalaisesta sanasta *celtis* taltta, vaikka asetta ainakin tavan mukaan kirveenä käytettiin polveutuvassa varressa. *O. Montelius, Lifvet i Sverige under hednatiden, s. 34, kuv. 32.*

tavallisista ja melkein muistuttavat altai-uralilaisen ryhmän kelttejä [1]). Reikäkeltit olivat pronssikauden tavallisimpia aseita.

Pronssikauden miekkoja on maassamme löytty kolme. Niistä on kuitenkin kolmas pikemmin pitkänä tikarina pidettävä. Se löyttiin kiviä väännellessä rauniosta Kasavuorella Kyrkslättin pitäjäässä (kuv. 57). Miekoista on toinen kuokkiessa löytty Wihtisten pitäjäässä Maanselän alaiselta vierteeltä [2]), toinen Laurolan talon seuduilta Isonkyrön pitäjäässä (kuv. 58). Kahvoista, joissa nähtävästi on ollut luisia tai puisia, nauloilla kiinnitettyjä liitteitä, ovat liitteet lahonneet. Pronssikauden miekkoja käytettiin, lyhvistä kädensijoista päättäen, paraasta päästä pisto-aseina.

Veitsen, myöhemmän pronssikauden muotoa, löysi A. Warelius hautarauniosta Peltomaalla Laihian pitäjäässä (kuv. 59), Se oli pohjoisin kolmesta vierekkäisin rivissä seisovasta hautarauniosta, joista itse olen avannut eteläisimmän. Tuon omituisella tavalla ladotun raunion alta löysin ainoastaan kolme luumuru-alaa, jäännöksiä poltetuista ruumiista. Kivenheitto noista roukkioista oli neljäs, jonka myöskin avasin. Myöskin sen alta löyttiin luumuruja, nahkapalasia, luultavasti kengänjäännöksiä, ja ruostunut ohut pronssikappale, sekin ehkä jäännös pronssiveitsestä [3]).

57. Kyrkslätt, Kasaberg. $^1/_6$. *58. Isokyrö, Laurola.* $^1/_6$.

Vihdoin on „lasisilmäin muotoinen“ kaarisolki löytty Tiikanurmen laitumelta lähellä Wiipuria (kuv. 60). Se on nähtä-

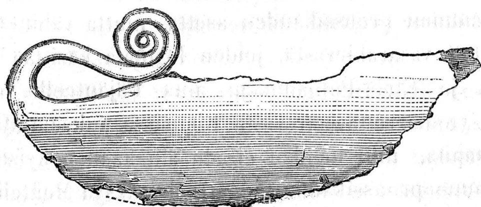
---

[1]) *J. R. Aspelin, Kokoilemia muinaistutkinnon alalta. Suomi IX: 79, 90, kuv. 39.*

[3]) *A. O. Freudenthal, Om ett bronssvärd funnet i Wichtis socken i Nyland. Suomen Muinaismuisto-Yhtiön aikakauskirja I: 34, kuv. 8.*

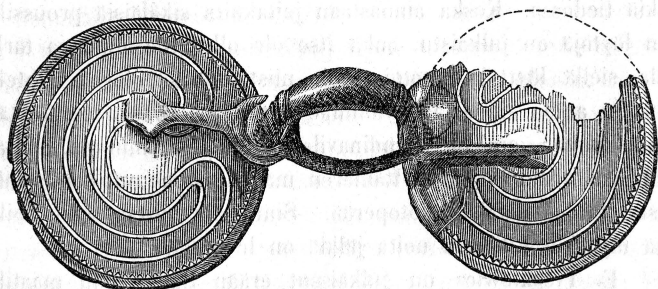
[3]) Noista tutkimuksista vrt. *Suomi 1847, s. 61; IX: 107, 126—130, kuv. 51, 52, 57.*

västi vuosituhannet maanut kivekkään maan pinnalla, koska soljen emalji-ruosteinen pinta oli löytäessä kiinteällä kivisammaleella peitetty. Myöskin tämä esine on myöhemmän pronssikauden kaluja ja pohjoisgermanilaisessa ryhmässä tavallista muotoa [1]).

59. Laihia, Peltomaa. $^1/_1$.

Olemme edellisessä lukeneet Suomessa runsaasti tavattavat veneenmuotoiset vasarakirveet kivikauteen, enimpien Skandinavian tutkiojen mukaan. Sitä vastoin on Holmberg katsonut niitä pronssikauteen kuuluviksi, osaksi siihen nähden, että hän jotenkin syyttä luuli aseita Skandinaviasta tuoduiksi. Siihen katsomatta että ne ovat Suomessa verrattain lukuisemmat kuin Ruotsissa, olemme kuitenkin nähneet että niitä Suomessakin sepiteltiin. Mutta muis-

60. Wiipuri, Tiikanurmi. $^2/_3$.

[1]) Vrt. *H. Hildebrand, Spännets historia (Typen L), s. 36, kuv. 12. — O. Montelius, Sveriges Forntid. Atlas I. Bronsåldern II, kuv. 223. — Worsaae, Nordiske Oldsager, kuv. 231; Ruslands og d. skand. Nordens Bebygg., s. 381.*

tuttamista ansaitsee että ruotsalainen tarkka tutkija Montelius viimeisessä etevässä teoksessaan Ruotsin muinaisuudesta katsoo niitä pronssikauden alkuun kuuluviksi, vaikka hän kahdesta tietää että ne ovat kivikauden kalujen muassa löydettyjä [1]). Jos muistamme että Suomesta tähän saakka tunnetaan ainoastaan kaksi yhdessä löyttyä varhemman pronssikauden asetta, mutta vähintäin 70 „veneenmuotoista“ vasarakirvestä, joiden löytöala käsittää koko Lounais-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan aina Päjänteelle idässä, että pronssikausi ymmärrettävästi vasta Ruotsissa vakaannuttua saattoi Suomeen saapua, niin meidän ei ole ainakaan nykyisillä tiedoillamme maamme pronssikaudesta syytä hyväksyä Montelius'en päätöstä. Jos tuo päätös olisi oikea, niin meillä, noista vasarakirveistä päättäen, olisi Lounais-Suomessa ollut jokseenkin mahtava asutus jo varhemmalla pronssikaudella. Siihen eivät muut pronssikauden löydöt ainakaan vielä anna tukea. Jättäkäämme siis tämänkin kysymyksen ratkaiseminen tulevaisuudelle.

Myöskin Itämeren maakunnista on muutamia pronssikauden jälkiä tiedossa. Koska ainoastaan joitakuita sikäläisiä pronssikauden löytöjä on julkaistu, enkä itse ole ollut tilaisuudessa tarkastella siellä löyttyjä muotoja, voin niistä käsillä olevien lähteiden mukaan antaa ainoastaan vaillinaisia tietoja. Koska emme täältä tunne nimen omaan skandinavilaisia muotoja, niin on luultavaa että pronssikauden jäljet Itämeren maakunnissa ovat koillis-saksalaista tai puolalaista kotoperää. Sinnepäin viittaa sekin seikka, että myöskin Littuaan noita jälkiä on levinnyt.

E. Tyszkiewicz on julkaissut erään Sawischkin maatilalla Janowin luona Kovnon läänissä löydetyn pronssiaseen, pohjoisgermanilaisessa ryhmässä omituista, ehkä harvinaista muotoa [2]). Samassa Kovnon läänissä on myöskin eräs pronssikirves löytty ja

---

[1]) *M. t., Atlas. Bronsåldern I, kuv. 96. Text I. Stenåldern, s. 93—95.*

[2]) *Badania archeologiczne, s. 60, 92, kuv. I: 3. C. Grewingk, Ueber heidnische Gräber Russisch Litauens. Verh. d. gel. estn. Gesellschaft. B. VI., Heft. 1 u. 2, s. 199.* Vrt. *O. Montelius, Sveriges Forntid. Atlas I. Bronsåldern II: 131. Lisch, Friederico Fransisceum, kuv. XXXIII: I. Klemm, Handbuch der germanischen Alterthümer, kuv. XV: 1.*

Tyszkiewicz kertoo että pronssimiekkoja useimmin löydetään Littuan sotatantereilla kun hautakummuissa, erinäisiä löytöjä kuitenkaan ilmoittamatta [1].

Harvinaisia näyttävät pronssikauden aseet jo olevan Itä-Preussissäkin. Königsbergin museon luettelossa mainitaan ainoastaan kaksi siellä löyttyä pronssimiekkaa sekä kaksi pronssikelttiä.

Varsikelttejä on Itämeren maakunnista julkaistu kaksi. Toinen on Saarenmaalta löytty, toinen Altonan luota Wäinäjoella. Paitsi sitä puhuu Kruse kolmannestakin sellaisesta löydöstä, joka myöhemmin lienee kadonnut [2]. Holzmayer'in kuvausta Saarenmaalta löydetystä emme ole olleet tilaisuudessa nähdä; mutta Wäinäjoella löytty varsikeltti kokonaan eriää Skandinaviassa tavallisista muodoista. Tällä haavaa emme tiedä sanoa, josko tuo muoto ilmaantuu pohjoisgermanilaisen ryhmän etelämmillä osilla. Sitä vastoin tavataan Mitaun museossa Kuurinmaalla kaksi Wäinäjoen löydöstä eriävää varsikelttiä, joille ainakin Tanskassa tavataan vertauskohtia myöhemmällä pronssikaudella [3].

Kuurinmaalla, Erwahlen'in pitäjäässä, löytyy 12 virstan päässä merenrannasta viisi laivanmuotoon ladottua kivipanosta, tunnetut nimellä Wellalaiwe (pirun laivat). Ne ovat samaa muotoa kun Skandinaviassa löydetyt „laivapanokset", joita Suomessakin on tavattu. Mainituissa Wellalaivoissa löyttiin tutkiessa suurempia tai pienempiä kiviarkkuja, tuhka-astioita sekä pronssinen veitsen terä [4]. Kuitenkin lienee vielä syytä epäillä josko nuo hautapaikat ovat pronssikauteen luettavat. — Hra Podczaszynskin museossa War-

---

[1]) *Grewingk, m. t., s. 199; E. Tyszkiewicz, Badania, s. 60.*

[2]) *Grewingk, m. t., s. 150. Holzmayer, Gymnasial-Programm. Arensburg 1867; s. 11, kuv. I: 4. Baehr, Die Gräber der Liwen, kuv. XVI: 2, 3. Kruse, Necrolivonica. Beilage C, s. 24; kuv. IX: 4.*

[3]) *Grewingk, m. t., s. 150.* Vrt. *Worsaae, Nordiske Oldsager, kuv. 184.*

[4]) *Döring, Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft 1864, s. 154—165,* johon kuvataulu on liitetty; *Grewingk, Ueber die heidnische Gräber Russisch Litauens, s. 124, 150; Das Steinalter der Ostsee-Provinzen, s. 46, kuv. II: 27.*

sovassa näin neljä pronssista kaularengasta, joissa molemmat päät olivat konimuotoisilla napeilla varustetut. Ne olivat löydetyt kreivi E. Tyszkiewiczin maatilalla Niemenekjoella, Birzen kaupungin luona, lähellä Kuurinmaan rajaa. Renkaiden omituiset viivakoristukset todistavat niiden pronssikautisuutta. Yksi oli hevoisenkengän muotoisilla ripustimilla varustettu, muistuttaen länsieuropalaisen pronssikauden itäisimpiä ryhmiä. Toinen samantapainen kaularengas Postawyn luota Dzisnan piirikunnassa Wilnan lääniä, säilytetään Krakovan yliopiston museossa. Siinä ripustimien liitteet muistuttavat myöhemmän aikuisia littualaisia, vieläpä liviläisiäkin ripustinkoristuksia. Nuo ynnä muut täkäläiset ilmiöt, joista vastakin saamme tilaisuuden puhua, näyttävät todistavan, että juuret siihen länsieuropalaiseen vaikutukseen, joka huomataan länsisuomalaisten heimojen kulturissa, painuvat aina pronssikauteen, kuitenkin luullaksemme siten, että täkäläinen varhempi gotilainen rautakausi suureksi osaksi on täällä olleesta pronssikaudesta kehinnyt. Tämän kysymyksen selvittämisestä ehkä riippuvat germanilaisen rautakauden syntysanat!

Paitsi yllämainittuja harvoja tähän saakka tunnettuja pronssikauden jälkiä tunnetaan Itämeren maakunnista muutamia pronssikauden aikuisia kreikkalaisia löytöjä, jotka näyttävät vahvistavan historiallisia huhuja merikiven kaupasta Itämeren rannikoilla muinaisina aikoina. Merkillisin niistä löydöistä on seuraava. Noin 5 penikulmaa pohjoseen Riian kaupungista on Riian lahden rantamaalla Pietarin kappeli, Koltsen'in maatilan alalla. Lähellä tuota kappelia oli korkealäntäisellä mäntyjä kasvavalla hiekkarannalla kuuden jalan korkuinen hautakumpu, neljä syltää ristiinsä. Siitä löyttiin jokseenkin suuri pyöreä, tuhkaa, hiiliä ja luujäännöksiä sisältävä saviastia, jota peitti kirjoituksella varustettu lyijy- tai tinalautanen. Sen ohella löyttiin kaksi pronssista valettua kuvapatsasta, joista toinen, viiden tuuman korkuinen, on erittäin taiteellista tekoa ja kuvaa jotakuta urosta, toinen, jalan korkuinen, nähtävästi kuvasi naista; pronssinen, piirretyillä kuvauksilla varustettu kilpi; syrakusalaisia ja kreikkalaisia (Thasos-saarelta) hopearahoja kolmannelta vuosisadalta e. Kr. s. sekä samanaikuinen makedonialainen vaskiraha Demetrius Poliorceteen ajoilta (v. 294—287). Valitettavasti joutui tuo kallis löytö sellaisen miehen käsiin, joka

valoi lyijylautasesta pyssynluoteja ja teki muita sopivia kaluja kilvestä ja suuremmasta kuvapatsaasta. Ainoastaan osa rahoista ja pienempi, Krusen kuvaama kuvapatsas joutuivat Mitaun museoon [1]). Paitsi tuota löytöä tunnetaan, Krusen mukaan, kreikkalaisia rahalöytöjä Saarenmaalta ja Dreimannsdorfin luota Riian lahden rannikolla sekä Tarton paikoilta Liivinmaalla [2]).

Tähän päättyvät nykyiset tietomme pronssikauden jäljistä tutkimusalamme läntisillä rajoilla. Luultavaa on että tuleva tutkinto tulee niitä enentämään. Ne ovat, kuten varhemman rautakaudenkin löydöt, meidän päätarkoituksellemme tärkeitä siihen nähden, että muodoissaan liittyvät länsieuropalaisiin, vieläpä, ainakin osaksi, välikerroksina eroittavat sukumme päällimmäiset itäperäiset kulturimuodot kivikauden muinaisista asutuskerroksista. Nyt siirrymme tutkimusalamme itäisimmille rajoille tiedustelemaan sikäläisiä aikaisimpia asutuskerroksia, seisoaksemme vakaisemmalla perustuksella, kun lähdemme sukumme tiettyjä myöhäisimpiä kulturikerroksia tarkastelemaan ja silloisten muotojen syntyperää kyselemään.

II. Altai-uralilainen pronssikausi.

Se mahtava Baikaljärven rannoilta idässä Wolgan varsille lännessä ulottuva pronssikauden ryhmä, josta meidän tässä on puhuminen, on tähän saakka tieteelliselle maailmalle jokseenkin tuntematoin. Koska tuon pronssikauden ilmiöt melkein lukuisina ulettuvat suomalais-ugrilaisen asutusalan itäisille osille ja samalla ovat vanhimmat tähän saakka tunnetut jäljet ihmisasutuksesta koko Länsi-Sipiriassa, olemme katsoneet tärkeäksi laveammalta tarkastella tuota avaraa kulturiryhmää, jolla ehkä on ollut suuri, vaikka vielä arvaamatoin merkitys sukumme muinaisuudessa.

Mahtavimpana ilmaantuu tämä itäinen pronssikulturi Jenisein latvoilla muinaisjäännöksistään mainiossa Minusinskin piirikun-

---

[1]) Löydöstä kerrotaan: *Jahresverhandl. der kurländ. Ges. II, 1822, s. 28—32.* Vrt. *Kruse; Necrolivonica, Generalbericht, s. 21, Beilage D, s. 1, 2, kuv. XXI: 1—5. Grewingk, Ueber die Gräber Russisch Litauens, s. 125, 149.*

[2]) *Kruse, Necrolivonica. Beilage D, s. 2.*

nassa, jossa sen aikuiset haudat Pietari I:sen ajoista saakka ovat saavuttaneet kerrassa sanoen kaikkein tieteellisten matkustajain huomiota Valitettavasti ovat tiedot noista haudoista varsin ristiriitaiset, johon syyt ovat moninaiset. Ensiksi ei ole kertojilla ollut muinaistutkinto päätarkoituksena matkoillansa, vielä vähemmin ovat he siihen itseänsä tieteellisesti valmistaneet. Toiseksi olivat Länsi-Sipirian muinaishaudat, tieteellisten matkojen alkaessa, avatut ja ryöstetyt venäläisiltä arteenkaivajilta, varsinkin XVII:nen vuosisadan kestäessä.

Tuo merkillinen kuolleiden hautojen ryöstäminen, josta venäläinen kirjailija Slovtsov pyhittäen arvelee että se oli Jumalan rangaistus Mongolien ryöstöistä Wenäjällä [1]), ansaitsisi oman kertomuksensa. Mainitsemme tässä vaan että se kesti erinäisenä elinkeinona, kunnes haudat eivät enää elättäneet, ja Altain kultakaivannot, joita myöskin etsittiin n. k. Tschudien kaivantojen jäljissä [2]), avasivat kullanhimolle uusia voiton lähteitä. Tuollaiseen ryöstöön eivät Sipirian varsinaiset asukkaat koskaan ryhtyneet. He päin vastoin Gmelin'in ja muiden matkustajien mukaan katsoivat synniksi häiritä kuolleiden lepoa ja varsinkin Kirgisiläiset usein hätyyttivät venäläisiä aarteenkaivajia ja pakoittivat heitä kulkemaan 2—300 suuruisissa laumoissa ryöstöretkillänsä. Hautojen ryöstäminen tuli niin tavalliseksi, että Sipirian ensimäiset venäläiset asuttajat katsoivat seudun hauta-rikkauden ehdoksi asutuksellensa. Krasnojarskin kaupunki oli hauta-kullan ja hopean etevin markkinapaikka ja tuota tavaraa kokoontui niin kosolta, että kulta-solotnikasta yhteen aikaan maksettiin ainoastaan 90, jopa 50:kin kopeekkaa. Länsi-Sipiriassa taasen olivat hauta-kulta ja hopea Irbitskin vuosimarkkinoilla tärkeimpiä kauppa-tavaroita. G. Fr. Müller, joka vv. 1734—44 matkusti Sipiriassa, tapasi vielä monta hautakaivajaa elossa, mutta arvelee että siihen aikaan ei enään tuota kaivamista käytetty elinkeinona, aartehikkaat hau-

---

[1]) *Словцова, Истор. обозрѣніе Сибири. Москва 1838. I: 549.*

[2]) Vrt. esim. *Эйхвалда, О чудскихъ копяхъ. Зап. Имп. Арх. Общ. IX: 276. — Н. И. Попова, Общій историч. обзоръ археологическихъ изысканій въ Сибири. Извѣстія Сибирск. Отдѣла Имп. Русск. Геогр. Общества. T. II, N:o 1 ja 2. S. 47.*

dat kun jo olivat ryöstetyt. Kaivajat olivat näetten niin tottuneet työhönsä, että ulkomuodosta kohta tiesivät mitkä haudat olivat uutta, mitkä vanhaa lajia, mitkä rikkaat, mitkä köyhät [1]).

Ymmärrettävää on, tuohon nähden, että hautojen tieteellinen tarkastaminen ja määrääminen vaatisi mitä huolellisinta ja laveinta tutkimista. T:ri Radlow'in suullisesti lausutun arvelun mukaan ovat noin 90 prosenttia haudoista ennestään kaivettuja, vaan mitä erittäin tulee pronssikauden hautoihin Jenisein latvoilla, jotka, ainakin enimmästi matalakumpuisina, sisältävät maanalaisia hautoja, on ylen vaikeata päättää mitkä niistä ovat koskemattomia, mitkä ei, koska muka aarteenhakijain kaivannot ovat jälleen täytetyt. Jus-joen varrella tapasi Radlow 30:ssä avatussa haudassa ainoastaan yhden ainoan liikuttamattoman luurangon. Kertomuksensa mukaan antavat siltä ryöstetytkin haudat käsitystä hautaustavoista ja sisältävät usein pronssikaluja, jotka eivät ole kaikille aarteenkaivajille kelvanneet. Me saamme kuitenkin vasta syytä osaksi epäillä tuota pronssikauden hautojen ryöstämistä.

Nähtävästi ovat useat viime vuosisadan matkustajat perustaneet hautojen kertomuksen ainakin sisältöön nähden niihin tietoihin, joita kokosivat aarteenkaivajien suusta ja nuo tiedot, joita on vaikea laveammitta tutkimuksitta evätä, haittaavat paljon hautojen tieteellistä määräämistä lähteiden mukaan. Meillä on lähteinä valmiita yleisiä kertomuksia, eikä yksityisiä hautatutkimuksia.

Kertomuksessaan muinaistieteellisistä yrityksistä Sipirian aloilla, arvelee hra Popow, ett'ei kenelläkään muulla matkustajalla, kun M. A. Castrén'illa, ole hautojen tutkiminen ollut suoranaisena velvollisuutena, eikä kukaan ole sellaisella huolella, kun hän,

---

[1]) Tietoja, Müllerin, Gmelin'in ynnä muiden matkustajien mukaan, hautojen ryöstämisestä ovat koonneet esim. *Popow, m. t.*, ja *Н. А. Абрамовъ, Курганы и городища въ Тюменскомъ, Ялуторовскомъ и Курганскомъ округахъ Тобольской губерній. Извѣстія Имп. Арх. Общ. II: 225 s.* — Tuosta yleisestä ryöstöstä luullaan Kirgisiläisten vainon pelastaneen hautakummut Irtischin länsirannalla sekä siellä täällä Tobolin ja Obin varsilla. Vrt. *J. G. M. Strandmann, Allgemeine Bemerkungen über die alten Grabhügel oder Kurgane in Russland u. Sibirien. London 1816.* Käsikirj. Rumäntsovin museossa Moskovassa. Kopio Muinaistiet. Kommissionilla Pietarissa, sivv. 23, 24. — Hallituksen korkeimpien päällikköjen osallisuudesta noissa ryöstöissä vrt. *Strahlenberg*, siv. 356.

vaikka vähillä varoilla, tutkinut ja tarkastanut täkäläisiä muinaisjäännöksiä; ja tuskin, lisää hän, on kukaan matkustajista samassa määrässä, kun Castrén, rikastuttanut Tiede-Akademian kansa- ja muinaistieteellistä museoa [1]). Nähtävästi oli Castrén'illa aikomus julkaista kertomus muinaistieteellisistä tutkimuksistansa kesällä v. 1847 Minusinskin piirikunnassa, jossa hän oli avannut ainakin parikymmentä hautaa, sekä hautatutkimuksistansa Baikalin seuduilla suvella 1848, vaikka varhainen kuolemansa keskeytti tämänkin aikomuksensa [2]). Ainoastaan edellisistä tutkimuksistansa on tekemänsä lyhykäinen kyhelmä Minusinskin piirikunnan haudoista yleensä viime aikoina tullut julkisuuteen [3]). Vaan kun tämäkin kertomus on yleinen laadultansa, niin ei sekään ole otollinen poistamaan häiriötä. Kuitenkin on meille tärkeätä tietää, että hän, samoin kuin Radlow, joka v. 1863 neljässä paikassa Abakanin, Jenisein ja Jus-joen varsilla tutki noita muinaishautoja [4]), jakaa täkäläiset haudat kahteen pääryhmään, joista toinen on myöhänaikuinen, rautakautinen ja sisältää Castrénin mukaan tatarilaisia, Radlowin mukaan kirgisiläisiä kiviraunioilla merkittyjä hautoja. Nuot sijaitsevat vuorien vierteillä, eikä aromailla, kuten vanhemman ryhmän haudat. Niistä ei siis pitäisi mitään häiriötä oleman, puheessa oleviin hautoihin nähden.

Kaikkia tämän vanhemman pääryhmän hautoja katsoo Radlow pronssikauden aikuisiksi, hän kun ei niistä koskaan ole löytänyt rauta-esineitä, — sillä muistutuksella kuitenkin, että satunnaiset rautakalujen löydöt aromailla todistavat että pronssikauden kansa oli täällä oppinut rautaa tuntemaan, mutta säilytti pronssikauden muodot rauta-esineissään [5]). Myöskin Castrén sanoo näissä

---

1) *Popow*, m. p, s. 53, 54, 56.

2) *Castrén, Resor och Forskn. II: 352—355, 444 y. m.*

3) *Castrén, Om Kurganer eller s. k. Tschudkummel i den Minusinska kretsen. M. t. VI: 129—137.*

4) *Отчетъ Археол. Коммиссiи за 1862. Спб. 1863, siv. XII.*

5) T:ri Radlowin tutkimukset tunnen niistä käsikirjoituksista ja ja lukuisista muinaiskalu-kuvauksista, jotka hän Kasanissa, kesällä 1872, hyväntahtoisesti lainasi minulle silmäiltäviksi sekä suullisista kertomuksistansa. Suuri osa kuvauksistansa ovat Sipirian museoissa säilytetyistä originaleista hankitut. Hänen matkakertomuksiansa Muinaistieteelliselle Kommissionille en ole nähnyt.

haudoissa löytäneensä ainoastaan vaski-esineitä, eikä yhtäkään rautaista kalua. „Minun varmaa ajatukseni on", arvelee Castrén vastustellen muita tutkijoita, jotka, ulkomuotoon nähden, jakavat nämät haudat eri ryhmiin, „että vanhojen tschudilais-hautojen asemassa, suunnitelmassa, ko'ossa, ulkomuodossa sekä sisällisessä järjestelmässä emme löydä syytä arveluun, että nuo haudat olisivat eri kansojen omia". Kuitenkin päättää hän muutamia tähän ryhmään kuuluvia hautoja jokseenkin myöhän-aikuisiksi, jättäen selittämättä mistä syystä [1]). Me seuraamme Castrénin yleistä kertomusta näiden hautojen muodosta, muistuttaen missä muut tutkijat etenkin ovat erimielisiä.

„Tuon aromaan, sanoo hän puhuessaan haudoista Minusinskin piirikunnan aroilla [2]), on luonto tehnyt yhtä tasaiseksi ja paljaaksi, kun kaikki muutkin, mutta ihmiset ovat sille antaneet aivan toisen ulkomuodon. He ovat muuttaneet aromaan kalmis-

---

[1]) *Castrén, m. p., sivv. 132, 134.*

[2]) *M. p., sivv. 129—131.* Radlow, joka tuntee noita hautoja Jenisein varsilla sekä Abakanin ja Jusjoen aroilla mainitussa piirikunnassa ynnä Itä-Altailla, Baschkus'in, Urussul'in ja Tschujan partailla, arvelee, että ne melkein lakkaamattomassa jaksossa seuraavat mainittujen jokien varsia ja todistavat tavattoman lukuisan kansan pitkällistä asutusta. Gmelin, joka jakaa nuo haudat viiteen ryhmään, sanoo niitä monilukuisiksi Jenisein Tess-nimisen syrjäjoen varsilla ja löytää niitä aina Schilkan vasemmalla rannalla (Nertschinsk). *J. G. Gmelin, Voyage en Sibérie. Paris 1767, II: 84, 242—3.* Pallas taasen, sanoo näitä hautoja lukuisimiksi Jenisein vasemmalla rannalla ja jakaa samantapaiset haudat Jenisein ja Irtisch-joen välillä kahteen ryhmään, joista toisen ryhmän hautoja myös tavataan lukuisina tällä puolen Baikalia. *Pallas, Reflexions sur les anciens traveaux des mines qu'on trouve en Sibérie et sur leur rapports avec ceux de Hongrie, qui se distinguent des traveaux Romains. Nova Acta Acad. Sc. Imp. Petrop. pro Anno 1770. Pars poster. siv. 53, 54. Академич. Извѣстія IV. 1780.* Spassky sanoo että noita hautoja etenkin tavataan Altain ja Sajanin vuoristojen seuduilla sekä Ob'in ja Jenisein latvoilla. Vrt. tietorikas teoksensa *О достопримѣчательнѣйшихъ памятникахъ Сибирскихъ древностей въ сходствѣ нѣкоторыхъ изъ нихъ съ Великорусскими. Зап. Геогр. Общ. XII, s. 6.* — Pronssikauden löydöistä Irkutskin seuduilla (kirveitä, nuolenkärkiä, kivi-aseita ja veistokuva) vrt. myös *Геденштромъ, Отрывки о Сибири. Спб. 1830 (Hedenström, Fragmente über Sibirien. St. Pb. 1842), s. 63* ja *Сѣверная Пчела 1836: N:o 83.*

toksi, läjänneet arolle korkeita kumpuja ja kumpujen ympärille istuttaneet metsistön mitä suurimpia hautakiviä. Kaiken tuon sanovat Tschudien tehneen ja sen vuoksi ovat sekä sivistyneet että sivistymättömät tavallisesti nimittäneet noita kumpuja tschudilaiskummuiksi eli tschudilaishaudoiksi“.

„Mainituita kumpuja tavataan harvoin vuorilla ja mäillä, mutta sitä vastoin monilukuisina mataloilla aromailla, järvien ja jokien likeisyydessä. Muodoltansa ne ovat neliskulmasia, joskus neliön, mutta tavallisesti suunnikkaisen muotoisia. Muutamat ovat maantasaisia, toiset keskeltä vähän vajonneita, mutta enimmät kohoavat kuitenkin 1 tai 2 jalkaa maapinnan ylitse; tavataanpa sellaisiakin kumpuja, jotka ovat toista saschenia korkeita. Niiden pituus vaihtelee 2, 3, ainapa 20 tai 30 saschenin välillä ja leveys on yhtä vaihteleva. Hautakumpuja ympäröitsee joka tahalla kiviseinä, joka välistä on vajonnut ja mullalla peittynyt, vaan tavallisesti kohoaa muutamia tuumia maapinnan ylitse. Samallaiset seinät hautojen poikki jakavat usein haudat eri osastoihin. Seinät ovat tavallisesti liuskamakivestä, joskus myös muusta kivilajista“.

Huomattavaa on että Castrén näkee noissa suorakulmionmuotoisissa kivipanoksissa yleisen hautojen omituisuuden, jonka lisäksi siis, kuten edempänä näemme, enimpiä hautoja pystykivet rajoitsevat. Näyttäisi siltä kun eivät muut tutkijat olisi ensinkään ottaneet huomioon tuota „kiviseinää“ eli matalaa kivipanosta niissä kummuissa, missä pystykiviä tapasivat. Radlow, joka hautojen ulkomuotoon nähden jakaa ne kuuteen ryhmään, mainitsee kivipanos-haudoista ainoastaan eri ryhmänä. Ne ovat neliskulmaisia hautoja, joita riviin asetetut kivet rajoitsevat; ne ovat varsin vaihtelevia kooltaan, milloin neliön (etenkin suurimmat), milloin suorakulmion muotoisia; tavallisesti tavataan 10—20 sellaista hautaa likitysten; muutamat ovat pari kolme syltää pitkiä, toiset niin pieniä, että näyttävät lasten haudoilta. Alisen Abakanin varrella löysi Radlow kolme maantasaista samantapaisella kivipanoskehällä ympäröittyä hautaa. — Myöskin Gmelin puhuu kivipanoshaudoista eri ryhmänä, nimellä *slantsi,* joissa ei koskaan nähdä pystykiviä. Hautojen kummut ovat ainoastaan noin puoli jalkaa korkeita ja peittävät muutamia hautakuoppia, joiden reunoille on

pystytetty puolentoista jalan korkuisia kiviä. Niissä tavataan tavallisesti *poltettuja luita*, hyvin harvoin huonoon saviastiaan koottuina, joskus myös täydellisiä luurankoja; *kulta-* ja *hopea*-kankeja (*bâtons coulés*), harvoin savi-vaaseja ja astioita, useimmin jaluksia (raudastako?) [1].

„Jos on kummulla suunnikkainen muoto, kertoo edelleen Castrén, niin ovat sen päät asetetut luoteesen ja kaakkoiseen. Neliönmuotoisissa sekä kaikellaisissa suorakulmion-muotoisissa kummuissa käyvät lävistäjät jokseenkin tarkkaan pohjoseen ja etelään, itään ja länteen [2]. Enimpien kumpujen ympärillä nähdään suurempi tai vähempi luku melkoisia kiviä, jotka ovat pystytetyt sekä kulmiin että kummun sivuille. Muutamat kohoavat ainoastaan muutamia tuumia, toiset useampia, jopa 1—5 kyynärää maapinnan ylitse. Ne ovat tavallisesti liuskamakiviä ja asetetut joskus levy-, usein syrjäpuolellansa kumpua vastaan [3]. Vaikka nuo kivet ovat varsin eri lailla muodostettuja, on kuitenkin ylempi pää kaikkein enimmissä tehty suippuiseksi. Useat ovat kolmion muotoisia, toisissa huomataan raakoja pään ja olkapäitten piirteitä. Eräällä kummulla Sagaiskin arolla seisoi ennen kivi, johon

---

[1]) *Gmelin, Voyage II: 87.*

[2]) Sekä Pallas että Radlow sanovat että haudat ovat pituudeltaan asetetut pohjoseen ja etelään. *Pallas, Voyage dans plus. provinces de l'Empire de Russie. T. V. Paris an. II.* Siv. 12.

[3]) Radlowin mukaan koittavat kivien syrjät itään ja länteen ja ovat siis asetetut samaan suuntaan kun kumpujen päädyt. Vrt. *Pallas,* m. p., siv. 12. — Katsomme muutoin turhaksi vaivaksi sille, joka ei omasta kokemuksesta tunne noita hautoja, ruveta laveammin kertomaan eri tutkiojen monia ryhmäjakoja, sitä pikemmin kun niissä on vaikea huomata varsinaisia eroituksia ja kun Castrén suorastaan väittelee noita ryhmäjakoja turhiksi. Myöskin Pallas, joka jakaa haudat kahteen ryhmään, joista toinen sisältäisi kulta- ja hopea-koristuksia sekä rautaesineitä, toinen kulta- ja vaski-esineitä, on nähtävästi rauta- ja vaskiesineiden ilmaantumisesta ottanut pääsyyn jakoonsa. *Pallas, Reflexions,* siv. 54—57. Jo Castrén on huomauttanut että Pallas tekee rautakautisen ryhmänsä vanhimmaksi. Koska Pallas löytää tuon rautakautisen ryhmänsä hautoja myöskin tällä puolen Baikalin ja Gmelin samoin rautakautisen *majaki*-nimisen ryhmänsä hautoja aina Schilkan varsilla, niin on mahdollista että joku haara täkäläisestä asutuksesta vasta rautakauden ilmaantuessa painui itään päin. J. S. Selsky, joka lähes parikymmentä

oli veistetty miehen kuva ylös-alasin, mutta nyt on kumpu kaivettu ja kivi kumossa. Samalla kummulla seisoi toinenkin kivi, johon oli tehty 59 viivaa, epäilemättä merkitseviä että vainaja oli 59 vuoden ikäinen. Likimailla seisoi toisella kummulla laakakiveen veistetty naisen kuva. Sekin kumpu on avattu tiedettä hyödyttämättä. — Tunnettua on että muutamilla kumpukivillä [1]) nähdään kirjainten tapaisia merkkejä piirrettyinä" (kuv. 61).

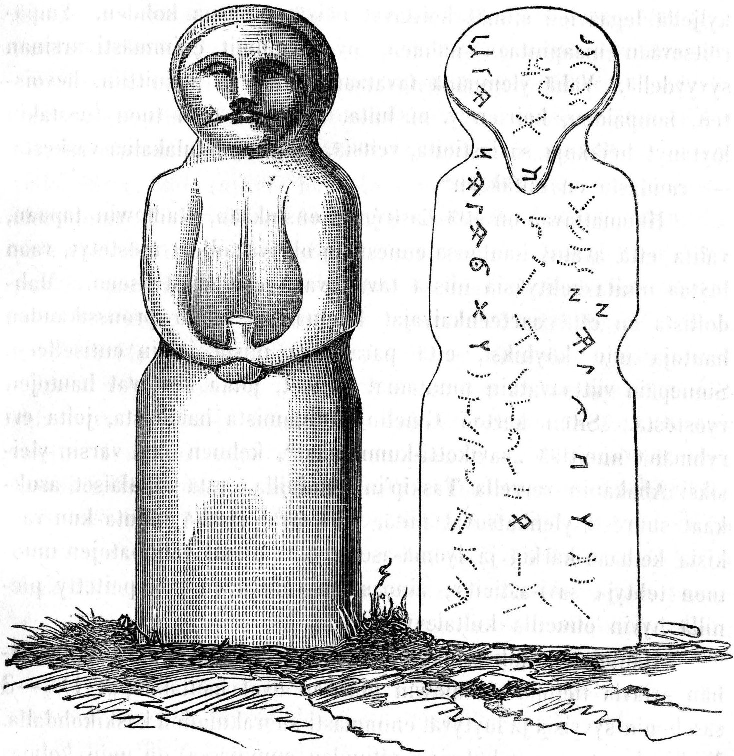
„Kaikilla Tschudikummuilla, jotka olen avannut, jatkaa Castrén, on ollut melkein yhdentapainen järjestys. Poistettuani ylimmäinen maakerros, olen miltei aina, varsinkin haudan keskellä, tavannut kiviraunion. Usein on rauniota ylempänä löytty ihmisluurankoja, joista useat ovat olleet hyvin myöhänaikuisia. Raunion alla olen melkein aina tavannut lahonutta puuta, hevoisten, lampaiden ja ihmisten luita, rikotuita saviastioita y. m., mutta

---

vuotta takaperin tutkiskeli muinaishautoja toisella puolen Baikalia, sanoo kuitenkin että kalusto niissä sekä Minusinskin piirikunnan haudoissa on niin yhdenkaltaista, että noilla aloilla asui joko sama kansa tai ainakin kaksi hyvin likeistä heimokansaa. Kokoama kalustonsa tuli nähtävästi Irkutskin museoon. *Извѣст. Арх. Общ. I: 122, 123.* Castrén arvaa että Pallas'en rautakalut ovat löydetyt maanpinnassa, eikä haudoissa, *m. p., s. 135.*

[1]) Sipirian hautakivistä, veistokuvista, kivi- ja kalliokirjoituksista sisältävät etenkin tietoja: *Strahlenberg, Das Nord- u. Ostliche Theil von Europa u. Asia. Stockholm 1730.* — *Спасскаго, О древнихъ сибирскихъ начертаніяхъ и надписяхъ. Сибирскій, Вѣстникъ 1818,* I. Krug'in kääntämänä: *Inscriptiones Sibiriacæ. De antiquis quibusdam sculpturis et inscriptionibus in Sibiria repertis, scripsit Gregorius Spasscy. Petropoli 1822.* — *Списокъ каменнымъ изваяніямъ, находящимся въ Минусинскомъ округѣ Енисейской губ., Князь Кострова. Вѣстникъ Геогр. Общ. X, Отд. 72—76.* — *О каменныхъ бабахъ Минусинскаго края. Н. Попова. Извѣстія Сиб. Отдѣла Геогр. Общ. Т. II, N:o 4. Иркутскъ 1872,* sivv. 57—70. — *Свѣдѣнія о каменыхъ бабахъ, Графа Уварова. Труды Археол. Съѣзда въ Москвѣ 1869, II: 501—520. Атласъ, л. I, II.* Eräällä hautakummulla, noin 11 virstaa koilliseen Askysjoen suulta tapasi Radlow harmaasta kivestä veistetyn lampaan kuvan. Toisen tapasi Strahlenberg Krasnojarsk'issa; *Strahlenberg, m. p., s. 419, Tab. XXI: B.* Spassky on kuvannut kaksi sipirialaista kivestä veistettyä lampaan kuvaa: *О достопримѣчательнѣйшихъ памятникахъ Сибирскихъ древностей и сходствѣ нѣкоторыхъ изъ нихъ съ Великорусскими. Зап. Р. Геогр. Общ. XIII: 38, kuv. IV.*

harvoin täydellistä ihmis-luurankoa. Näyttää siltä, kun olisi kivien paljous musertanut lahovaiset luut. Haudan sivulla ei ole rauniota joko ensinkään ollut, taikka ainakin hyvin vähän. Siinä ovat luurangotkin paremmin säilyneet. Tavallisesti olen joka haudassa löynnyt useampia (4—12) paremmin tai huonom-

61. Jenisei. Abakan.

min säilynyttä ihmis-luurankoa. Ne ovat nähtävästi aina olleet asetetut puu- tai kivi-arkkuihin, ehkä puu-arkut jo suurimmaksi osakseen ovat mädänneet ja kivi-arkut myös usein kaatuneet eli hajonneet. Enimmissä paikoin olen tavannut 2 luurankoa sa-

massa arkussa hyvin liki toistansa. Koska toinen luurangoista usein on vähän hajalla ja varsin turmeltunut, niin voi siitä päättää, että hauta on uudestaan avattu vainajan puolisoa varten. Olen tavannut ruumiit joko seljällänsä tai kyljellä ja ollut huomaavinani että kyljellänsä lepääväiset tavallisesti ovat vanhempia kuin edelliset ja enimmästi asetetut keskelle hautaa. Kaikki ruumiit lepäävät haudan poikki, sillä tavalla että vainajien, varsinkin kyljellä lepäävien silmät koittavat päivän nousua kohden. Ympäröitsevään maapintaan nähden, ovat ruumiit enimmästi arsinan syvyydellä. Vähä ylempänä tavataan, kuten jo mainittiin, hevosten, lampaiden, koirien y. m. luita. Arkussa olen tuon tuostakin löytänyt heikkoja saviastioita, veitsiä, tikaria, satulakalua vaskesta, — raudasta en mitäkään".

Huomattavaa on että Castrén ei ensinkään, Radlowin tapaan, valita että avatut hautansa ennestään olisivat olleet ryöstetyt, vaan löytää muita selityksiä niissä tavattavaan epäjärjestykseen. Mahdollista on että aarteenkaivajat huomasivat noita pronssikauden hautoja niin köyhiksi, että paras osa niistä jäikin entiselleen. Sinnepäin viittaavatkin muutamat lähteet, jotka kertovat hautojen ryöstöstä. Siten kertoo Gmelin muutamista haudoista, joita eri ryhmänä nimittää „savikotti-kummuiksi", kehuen niitä varsin yleisiksi Abakanin varrella Taskip'in seuduilla, että sikäläiset asukkaat suuresti ylenkatsovat niitä, kun eivät sisällä muuta kun vaskisia keihään-kärkiä ja lyömä-aseita ynnä pieniä valinpatojen muotoon tehtyjä savi-astioita; ainoastaan välistä on pää peitetty pienillä hyvin ohueilla kultalevyillä [1]).

Hautojen sisällisestäkin järjestyksestä antavat eri tutkijat vähän eriäviä tietoja. Radlowin mukaan ovat hautakuopat $1^1/_2$—3 saschenin syvyisiä ja löytyvät enimmästi suorakulmion keskikohdalla. Niiden leveys (suorakulmion pituuden suunnassa) on noin kolmas osa suorakulmion pituudesta, niiden pituus ainoastaan $2^1/_2$—3 saschenia. Niissä joko maantasaisissa tai kumpuhaudoissa, joissa hän tapasi kymmenen pystykiveä, siten neljä kummallakin laidalla,

[1]) *Gmelin, Voyage en Sibérie II: 88.* Nuo haudat, kertoo hän, ovat suorakulmion-muotoisia jo rajoittavaiset pystykivet ovat kaivetut syllän syvyyteen maahan, jotta yliset päät tuskin ovat näkyvissä. Niissä tavataan ainoastaan polttamattomia luurankoja.

kolme suorakulmion päädyissä, näyttävät kaksi keskimäistä laitakiveä osoittavan hautakuopan leveyden. Kuopan pohja on joko paljastaan poljettu tai ladottu ohukaisilla kivilevyillä. Siihen laskettiin ruumiit lepäämään, päitse itään (?). Liikuttamattomalla luurangolla on pää vähän kallellansa, kädet suorina kyljellä, peukalot ylöspäin käännettyinä. Noin neljä tuumaa pohjoispuolella päätä on saviastia. Ruumiit, joita kaikissa haudoissa löydetään useita, — eräässä suuressa haudassa Jusjoen varrella kaksikolmatta —, nähtävästi miehiä, naisia ja lapsia, peitettiin joko paksulla puukerroksella tai suurilla kivilaakoilla, kuoppa täytettiin kokonaan kivillä ja vihdoin peitettiin koko hauta joko multakerroksella tai multakummulla [1]). Eräässä haudassa Jusjoen varrella löysi hän suuren hautakuopan ohella toisen pienemmän. Molemmat aukot olivat leveillä kivilaakoilla katetut. Kahdessa paikassa löysi hän hautaluolan pää- eli itäpäässä, ainoastaan puolen arsinan syvyydeltä pienen arsinan pituisen kivilaakoista tehdyn arkun, joka sisälsi lapsen luita. Ne pienemmät haudat, joissa ei ole pystykiviä, vaan ainoastaan kivipanos rajoituksena, eriävät paljon toisista. Niiden keskellä on enimmästi sekä suurempi että pienempi hautaluola, joissa tavataan 1, 2 tai 3 ruumista. Ruumiin sijat ovat tavan mukaan peitetyt suurilla kivilaakoilla, usein myös puukerroksella. Yhdessä haudassa oli kivilaakoista muodostettu säännöllinen arkku. Haudat eivät ole puolta toista arsinaa syvempiä. — Kaivaminen muualla kun suorakulmion keskellä, esim. kulmilla tai, länsipuolella (10—50 askelta) suurempia kumpuja seisovien, Majaki-nimisten pystykivien tai veisto-

¹) N. k. „maakumpu“-ryhmästään, jossa kummut yltä ympäri ovat rajoitetut korkeilla pystykivillä ja joiden päällä välistä tavataan 1 tai 2 jauhokiveä, sanoo Gmelin, aarteenkaivajien kertomuksien mukaan, että haudat niissä ovat 2—4, muutamat 12 syltää syviä (?!) Hautakuoppien nurkissa on kussakin puinen paalu, joita poikkipuut yhdistävät. Poikkipuiden päällä on tuohikerros, jolle multa, kuopan täyttäessä ajettiin. Ruumiit ovat välistä lehtikuusisissa arkuissa. Noissa haudoissa ei koskaan löydy hopeata. Luurangot ovat kääritys useihin neliskulmaisiin kultalevyihin ja pää on niillä välistä peitetty. Niissä tavataan myös lampaankuvia pronssista tai kullatusta vaskesta, vaskisia „kynttilänjalkoja“ (kelttejä, talttoja?) ja veitsen teriä ynnä pieniä kappaleita silkkivaatetta. *Gmelin, Voyage, II: 87, 88.*

kuvien juurilla (uhripaikkoja?), ei maksa vaivaa. Siellä löydetään ainoastaan, noin puolen toista arsinan syvyydessä, pystykivien perustus. Niiden suippuinen pää nojaa kivilaakaa vastaan ja kiven tueksi on juurelle ladottu kiviraunio.

Varsin merkillinen on Pallas'en kertomus toisesta hautaryhmästänsä, jossa kalusto on pronssikautinen. Hän kertoo niistä seuraavalla tavalla: „Noihin kooltaan ja korkeudeltaan vaihteleviin kumpuihin on maata koottu arojen pinnalta, sillä kaivannoista ei nähdä mitään jälkiä ympäristöillä. Muutamien kumpujen juurelle on maahan istutettu suuria kivilaakoja, jotka ympäröitsevät kumpua yltä ympäri. Harvoin tapaa niiden seassa suurempia kiviä, joihin on naama veistetty tai piirretty muutamia merkkejä eli erimuotoisia kuvauksia. Kummut kohoavat 2 tai 3, vieläpä joskus 4 tai 5 syltää maapinnan ylitse 60 tai 150 jalan avaruudella [1]). Kummun alla tavataan yksi tai useita, usein jokseenkin ehjiä hauta-aukkoja, salvattuja lehtikuusista siihen tapaan kun salvokset venäläisten kylien mökeissä, ja peitetyt lehtikuusisilla laudoilla, jotka vielä ovat peitetyt tuohilla. Tiettyä on että nuo kaksi kasvi-ainetta kestävät vuosisatoja lahomatta ja vaikea olisi noiden muinaisten asukkain ollut valita parempia teko-aineita, kun eivät osanneet kiveä hakata ja siitä muurata kestävämpää rakennusta; kiveä eivät olisi tarvinneet kaukaa hakea niillä paikoilla, joilla noita hautoja löytyy ja välistä onkin puusalvoksilla kivilaakoja kattojen asemesta. Noissa salvoksissa tavataan pronssikoristuksilla usein varustettu arkku, joka näkyy sisältäneen haudatut ruumiit ja jossa muut koristukset, raakatekoiset vyösoljet, jotka kuvaavat erilaisia metsäeläviä, näyttävät todistavan että asukkaat olivat metsästäjäkansaa. Mutta varmaa on että tämän ryhmän haudoista löydetään, paitsi muutamia pieniä kultakaluja ja jokseenkin paljon varsin ohueita kultalevyjä, ylen lukuisina vaski- eli pronssi-aseita ja tarvekaluja. Noiden hautojen kulta- ja vaski-

[1]) Kuten huomaamme ovat nämät kummut paljoa suuremmat kun ne, joista Castrén ja Radlow tietävät mainita. Ehkä tapasi Pallas niitä muilla aromailla Irtisch'in ja Jenisein välillä, vai ovatko ne kaikki aarteenkaivajilta hajoitetut? Usukjoella sekä Jusjokien varsilla, jotka yhdistettyinä Tschulkum-jokena laskevat Obiin, tapasi Pallas (Reise II: 670) Strandmann'in mukaan ensimäiset pystykivillä varustetut haudat.

teokset (joista Akademian museossa nähdään jokseenkin lukuisa kokous) ovat muodoiltaan niin omituisia, niin raakatekoisia ja löytyvät niin kosolta kaikissa noissa haudoissa, että välttämättömästi täytyy päättää, että ne ovat saman kansan tekoa, kun itse haudatkin ja että tuolla kansalla epäilemättä oli keinoja ja teollisuutta alku-aineiden hankkimiseen noita tuotteita varten niin suuressa määrässä, että voi niitä tuhlata hautoihinsa; sillä köyhimmätkin haudat tuskin koskaan puuttuvat muutamia esineitä mainituista metalleista ja suurimmat sisältävät varsin melkoisen paljouden kultalevyjä, jotka aarteenkaivajia houkuttelevat" j. n. e. [1]).

Hautojen patsaista puhuu Castrén seuraavin sanoin: „Pelkäämättä erehdystä voimme päättää, että jokainen hauta on sisältänyt yhtä monta ruumista, kun siinä on pystykiviä. Hautakivi kuvaa Sipirian kansoilla vainajaa itseä ja sille on muinoin uhrattu. Samojedit tekevät kiven puutteessa puisen kuvan, jota kunnioittavat kolme vuotta jälkeen vainajan kuoleman" [2]).

Jos vertaamme, sanoo Radlow, jonka tutkimuksia Sipirian lännemmillä osilla emme tarkemmin tunne, näitä hautoja hautakumpuihin Objoen länsipuolella, niin huomaamme hämmästyttävän yhtäläisyyden hautojen sisällisessä järjestyksessä sekä ruumiiden asemassa. Ainoa eroitus on ulkomuoto. Sipirian länsimailla kun ei kiviä löydy, on ainoastaan tyydytty hautakumpuun.

Tuo seikka tekee vaikeaksi seurata pronssikauden hautoja länteen päin, jonne satunnaiset löydöt viittaavat. Matkustajien kertomuksissa tosin lakkaamatta luetellaan hautakumpuja Jenisein latvoilta luoteiseen ja länteen Ob'ia, Irtisch'tä ja Tobolia sekä niiden syrjäjokia myöden [3]), mutta me emme voi ulkomuodosta

---

[1]) *Pallas, Reflexions sur les anciens traveaux des mines &c.*, s. 55—57.

[2]) *Castrén*, m. t, VI: 133 Ostjakit pukevat kuvan vainajan vaatteisin, tuovat sille ruokia eteen, riisuvat vaatteet illoin ja panevat kuvan sänkyyn, kunnioittaen sitä kaikessa kuten vainajaakin. Vuoden tai kolmen kuluttua se itkulla ja valituksella lasketaan hautaan. *Списки насел. мѣстъ Тобольской губ. Спб. 1871, s. CLXXIII.* Tarinoita sellaisesta tavasta löytyy Keski-Aasiassakin. *Vrt. Труды I:го Арх. Съѣзда 1869, II: 518.*

[3]) Vrt. esim. *Strandmann*, m. t. (Ob-, Irtisch- ja Toboljokien varsilla, Kirgisien aroilla, eteläisellä Uralilla y. m.). — *Абрамова, Курганы*

eroittaa niitä myöhemmistä ja tieteellisiä hautatutkimuksia ei ole suoritettu. Haudoista löyttyjä pronssikauden kaluja mainitaan vielä Tomjoen varsilta sekä Objoen länsirannoilta Tomskin läänissä, mutta Kirgisien aromailla raakatekoisempia vaskisia teräaseita tavallisesti löydetään hiedasta, esim. Irtischjoen varsilla. Satunnaisia ovat pronssikauden löydöt myöskin lännempänä, Uralin ympäristöillä. Ainoastaan eteläiseltä Uralilta on haudoista saatuja pronssiaseita tallessa, mutta haudat ovat jääneet kertomatta. Kivikaudesta puhuessa olemme Poldenkan varrella pohjoisella Uralilla tavanneet hautapaikan, joka ehkä on pronssikautiseksi luettava. Kymmenen virstaa lännempänä Jekaterinenburgia Issetin korkealla rannalla on melkein neliskulmainen paikka, jonka ympärillä nähdään vallijäännöksiä. Siinä löydetään paljon saviastia-kappaleita, joiden koristuksina nähdään reikiä, risti- ja kulmaviivoja. Tarinan mukaan on paikalla tschudilaisia hautoja, jotka eivät ole mainittavilla kummuilla merkityt. Miesmuistoon oli yksi haudoista satunnaisesti kaivettu, jolloin löyttiin suuri ihmisen luuranko sekä tavattoman paksusta nahasta tehty laukku (viini?), joka sisälsi vaskisia nuolen ja keihään kärkiä [1]).

Yksi eteläinen haaraus tuosta pronssikauden kulturista näyttää siltä lännessäkin säilyttäneen hautakumpujen ulkonaisia merkkiä. Kirgisien etelämmillä aromailla näet nähdään siellä täällä hautakummuilla samantapaisia kivestä veistettyjä kuvapatsaita, kun Jeniseilläkin [2]). Niitä tavataan yhä edelleen aromailla Aralin ja Kaspian merien pohjoispuolella, Kumajoella Kaukasian vuoriston pohjoispuolella ja ne ilmaantuvat vihdoin lukuisina Etelä-Wenäjällä aina Odessan piirikuntaan, vieläpä harvassa aina Galisiaan asti. Pohjosessa ne ulettuvat aina Samaran, Saratovin, Harkovin, Kurskin ja Minskin läänien aloille, luoteisessa vihdoin aina Kalischin lääniin saakka. Kreivi Uvarow, koottuansa jokseenkin täydelliset tiedot niistä, sanoo vihdoin:

и городища въ Тюменскомъ, Ялуторовскомъ и Курганскомъ округахъ. Изв. Арх. Общ. 1861, II: 220. — Списки насел. мѣстъ Тобольской губ. Спб. 1871, siv. LXXXVII—XC.

1) *Изв. Арх. Общ. II: 384.*

2) *Вѣстникъ Геогр. Общ. VIII, Отд. III: 25.*

„Kaikesta sanotusta on nähtävä, että kaikki nuo ihmiskuvat, niin sipirialaiset kuten europalaisetkin, ovat saman kansan omia, joka on asuttanut ne paikat joilla noita veistokuvia („kivi-akkoja“) tavataan. Löytyvien tietojen avulla voimme helposti määrätä sen alan, jonka tuo kansa asutti. Vanhimmalla ajalla se asui Jenisein ja Tomjoen latvoilla Minusinskin piirikunnassa sekä Sagaiskin aromaalla aina Altain selkään saakka (Falk, Spassky, Kostrow, Pallas), mutta pian se tulvana peitti etelä-osan nykyistä Wenäjää aina Kiovan lääniin pohjosessa, Kalischin lääniin ja Galisiaan lännessä. Vaan kerran tultuaan Keski-Aasiasta, kansa ei sinne enää palannut; sillä Sipirian kuvapatsaiden joukossa ei tavata muita veistokuvia kun mitä raakatakoisimpia ja puvuissa ei huomata suuremman edistymisen merkkiä [1])“.

Tämä seikka pakoittaa meitä luomaan pikamainen silmäys skythalaisiin muinaisjäännöksiin Etelä-Wenäjällä. Nuo veistokuvilla varustetut hautakummut, joista ei kuitenkaan vielä monta ole tutkittu, näyttävät olevan jokseenkin eriäviltä ajoilta. Yhdessä sellaisessa löyttiin kaksiteräinen, tikarinmuotoinen ohut pronssinaskali. Samallaisia pronssi-veitsiä ja naskaleja tunnetaan muutamista hautakummuista Donjoella. Ne eriävät selvästi Altai-uralilaisen pronssikauden muodoista, kuten myöskin muutamat muut Etelä-Wenäjällä löydetyt pronssikauden jäljet [2]). Ainoastaan suuret pronssi-astiat ovat molemmissa ryhmissä yhtäläisiä. Tavallisesti ovat kuitenkin veistokuvilla varustetut haudat Skythian rautakaudelta, kreikkalaisista esineistä päättäen noin IV:ltä vuosisadalta

---

[1]) *Свѣдѣнія о каменныхъ бабахъ. Труды I-го арх. Съѣзда въ Москвѣ 1869, II: 501—520.* Vrt. myöskin *Die steinernen Statyen auf den Grabhügeln der Nogaischen steppe. Scherer, Nordiche Nebenstunden. 1776, I.—А. Л., каменныя бабы. Самарскія гуд. вѣд. 1853: 15.—А. Терещенко, Очерки Новороссійскаго края. Ст. III. Ж. Мин. Вн. Д. 1853: VII, отд. 2*, y. m.

[2]) *Изв. Арх. Общ. VI, отд. II: 223.* Vrt. *Recueil d'Antiquités de la Scythie avec un Atlas. Livr. I:e. St. Pb. 1866: 26—28; Wocel, Die Bedeutung der Stein- und Bronzealterthümer für die Urgeschichte der Slaven, s. 31, kuv. II: 67; Бурачкова, О мѣстоположеніи древняго города Каркинитеса. Одесса 1874, 4:o*, johon kuvia pronssikautisista löydöistä on liitetty. „Ambrasen-Samlung“ Wienissä sisältää samallaisia pronssiveitsiä Kypron-saaren pronssikauden haudoista.

ennen Kr. s. Tuon aikuiset rautakauden muodot, miekkojen kahvat ja eläinmaailmasta lainatut koristukset, vuorivuohet, peurat y. m., sekä hautakammiot ja kultarikkaus osoitttavat suurta yhtäläisyyttä Sipirian pronssikauden kanssa, todistaneeko tuo sitten kansallista heimolaisuutta tai yhteistä mahtavasti vaikuttavaa kulturilähdettä, on vaikea sanoa [1]). Eichwald on verrannut noita muotoja toisiinsa ja vilkkaalla kuvituksellaan yhdistänyt Tschudit, Skythat ja Suomalais-ugrilaiset kansat yhteen mahtavaan maailmaan [2]). Muistuttamista ansaitsee, että Skythalaiset Herodoton mukaan jo noin v. 630 saapuivat Europaan, ja että Massagetat Kaspian meren pohjoispuolella vielä hänen aikanansa (450) elivät pronssikaudessa. Olisivatko ehkä nuo vieraat pronssikauden muodot Mustanmeren rannikoilla jälkiä Skythalaisten alkuperäisestä kulturista, vai ovatko ne todistuksia skythalaista varhemmasta metallia käyttävästä asutuksesta? Myöhimmät kuvapatsaat hautakummuilla Kaukasian vuoriston pohjoispuolella, jotka kantavat vielä selittämätöintä kirjoitusta ja ristimerkkiä, arvataan olevan noin IV vuosisadalta j. Kr. s., jolloin kristinusko levisi Kaukasiaan.

Tuon silmäyksen perästä Skythiaan, jota emme ole voineet välttää, palaamme jälleen tarkastamaan Altain ja Uralin keskinäisiä oloja pronssikaudella. Paitsi hautoja, joita vielä niin vähän tunnemme ryhmän läntisiltä aloilta, löytyy siltä muitakin kiinteitä muinaisjäännöksiä tältä aikakaudelta, joiden jälkiä voimme seurata avarammalta,

Vuoriteollisuus näyttää kansalla olleen päätoimia. Lukemattomia vanhoja vuorikaivantoja tavataan Altain ja Sajanin vuoristoissa sekä täältä länteen päin Uralin vierteille asti, vieläpä tuonnempanakin Volgan ja Kamajoen varsilla. Kaivannot ovat nähtävästi syvimmän pronssikauden aikuisia, sillä niissä on löytty ainoastaan vaski- ja kivi-aseita. Verraten nykyisiin ovat nuo kaivannot mataloita, ainoastaan 5 –7, joskus 10 venäläistä syltää

---

[1]) Mainiosta „Aleksandropolin hautakummusta" vertaa *Recueil d'Antiquités de la Scythie avec un Atlas. Livr. I:e. St. Pb. 1866: 1—25.*

[2]) *О чудскихъ копяхъ. Зап. Арх. Общ. IX:* 169 – 370 ja *Ueber die Saeugthierfauna der neuern Molasse des südlichen Russlands und die sich an die Molasse anschliessende vorhistorische Zeit der Erde. Bull. de la Soc. Imp. des Naturalistes de Moscou 1860. N:o IV: 405—487.*

syviä. Pitimiksi on niihin usein varustettu puisia katoksia, jotka kuitenkin välistä ovat pettäneet. Sitä todistavat useat onnettomien vuorimiesten nahkaisilla malmilaukuilla varustetut luurangot. Luuranko ja laukku löyttiin esim. Bielousovsk'in vaskikaivoksessa Ulbajoen suulla Irtischin oikealla rannalla, 16 virstaa Ustkamenogorskista. Gumeschevskin kaivoksesta pohjoisella Uralilla Perman läänissä tavattiin viime vuosisadalla lehtikuusinen lapio, hirvennahkanen laukku ja kinnas, muutamia vaskisia kaluja, kivikuokka, vasara, seinään pistetty puoleksi palanut päre y. m., vieläpä myöhemmin, yhdeksän saschenin syvyydellä, supulireunuksella varustettu lakki. Eräs Pietarin vuoriopiston museossa säilytetty peurannahkanen laukku on vielä kestävillä rihmoilla ommeltu ja muodoltaan neliskanttinen, 8 venäl. tuumaa pitkä ja yhtä leveä sekä olkahihnoilla varustettu [1]). Aseina on vuorimiehillä ollut joko vaskesta, dioritista tai muusta kivestä tehtyjä kuokkia, vaajoja, neliskulmaisia tai pyöreitä vasaroita. Uralin kaivoksista löydetään myöskin usein koukkuisia pronssiveitsiä. Malmit sulatettiin suurissa savipadoissa ja niiden ohella löydetyt savitorvet ovat epäilemättä liehdinkoneista osia. Uralilla ovat tschudilaiset vuorikaivannot, Spasskyn mukaan, Altain kaivoksiin verraten paljoa edistyneemmät tai koneellisemmat, josta niitä voi päättää myöhemmiksi. Nuo kaivokset ja vasken sulatuspaikat ovat varsinkin lukuisat Uralin länsivierteillä, Dioman, Isjak'in Tetjar'in ja Ikjoen varsilla, Bagarjakjoen ja Poldnevnajan itäpuolella, Bielajan, Diom'in ja Kargagolin länsipuolella, Tschussovajan ja Issetjoen latvoilla, Sosvajoen lähteillä. Vagranjoen varrella Bohoslovskin piirikunnassa y. m. [2]). Savvaitovin suullisesti antaman tiedon mukaan tavataan

Ylipainos, s. 14

[1]) *Эйхвалда, О чудскихъ копяхъ*, s. 282. — *Макарія, Памятники древности Пермской губ. Зап. Арх. Общ. VIII: 232, 233; Спасскаго, О древнихъ вещахъ въ Гумешевскомъ рудникѣ. Сибирскій Вѣстникъ 1823, II: 25—28; Кокшарова, Сысертскіе заводы. Пермскія губ. вѣд. 1856: 29.* Tschudikaivoksista etelämmillä Kirgisi-aroilla vrt. *О древностяхъ открываемыхъ въ Киргизской степи. Вѣстн. Геогр. Общ. VIII, отд. III: 22—25.*

[2]) *Эйхвалдъ*, m. t., s. 276—78; *Макаріи*, m. p.; *Спасскаго, О чудскихъ копяхъ въ Сибири. Сибирскій Вѣстникъ 1819, ч. VII: 142 s.*; vrt. myöskin *Ueber die alten Bergbau-Anstalten in Sibirien. Oldekop, S:t Pe-*

niitä myöskin Wologdan läänin itäosilla [1]). Kaivannot ovat pääasiallisesti tarkoittaneet vasken ja kullan kaivamista, joskus, ehkä myöhemmin, myös hopeata. Vaikka kaikki etevimmät venäläiset vuorikaivannot ovat saaneet alkunsa noiden vanhojen kaivantojen satunnaisesti löydetyistä jäljistä, on kuitenkin merkillistä, että niiden sanotaan aina olleen kivellä ja mullalla kätketyn, ikään kuin olisi muinoinen vuorikansa lähestyviltä vihollisilta tahtonut kätkeä rikkautensa lähteet. Ne olivatkin, ainakin Altain vuoristossa, olleet ehkä toista vuosituhatta unohduksissa, kun venäläinen vuoriteollisuus alkoi.

Siihen nähden, että hautoja ylipäänsä on vähän tutkittu lännempänä Altain vuoristoa, on lännempää löytty pronssikauden kalustokin verrattain vähäinen, sitä enemmin koska hautatutkimukset myöskin idässä ovat niin epätieteellisesti suoritetut, että emme tiedä mitä kussakin haudassa on yhdessä löytty. Me voimme siis harvoin muista esineistä, kuin teräaseista, sanoa että ne ovat pronssikauden aikuisia. Olemme jo ylempänä huomauttaneet että siellä täällä Kirgisien aromailla löydetään hiedassa jokien varsilla raakatekoisempia vaskiaseita. Kuinka lähelle etelämmän Uralin itävierrettä nuo löydöt lähestyvät, sitä eivät lähteet ilmoita. Ainoastaan pohjoisen Uralin itävierteellä ovat löydöt taasen vähän runsaammat. Uralin länsivierteen ja Wolgan sekä Kamajoen välimailla, aina Orenburgin ja Samaran läänistä Petschorajoelle saakka ovat tavallisimmat löydöt pronssiset, enimmästi kolmilaitaiset nuolenkärjet, joiden käyttäminen näyttää vielä rautakauden alullakin kestäneen, harvemmin pronssisia tikaria, kirveitä, kelttejä tai muita pronssikauden kaluja [2]).

tersburger Zeitschrift 1825. Bd. III, sekä Müllerin kirjoitus niistä *Ежемѣсячныя Сочиненія 1764, s. 483.* Volgan ja Kamajoen varsilla löytyvistä vertaa *Списки насел. мѣстъ Казанской губ. Спб. 1866, s. XXI* ja *Strahlenberg, s. 332.*

[1]) Vrt. myös *Eichwald, Bull. de la Soc. imp. des Naturalistes de Moscou 1860, IV, s. 433, 434.*

[2]) Kasanin yliopiston museossa säilytetään: prof. E. A. Ewersmann'in lahjoittamia nuolenkärkiä tschudilaishaudoista Orenburgin läänissä; maanomistaja A. N. Beketov'in lahjoittamia „muinaishaudasta" löyttyjä

Rajoittaaksemme tämän pronssikauden alaa lännessä katsomme asianmukaiseksi luetella nimen omaan ne satunnaiset löydöt, jotka tunnetaan lännempää niin ikään mainittua alaa. Kaspian ja Mustanmeren välimailta tunnetaan ainoastaan kaksi tämän aikuista löytöä, toinen, vähäinen vaskikirves, löyttiin Moskovskojen kylässä Stavropolin lääniä, toinen, kaksikorvakkeinen keltti, tatarilaismajassa Asovin järven rannalla [1]). Myöskin Moskovan läänistä on yksi löytö tunnettu. Kanavaa kaivaessa Sestrajoella, lähellä Sagorjen kylää Klinin piirikunnassa löyttiin 20 jalan syvyydessä vaskinen kaksikorvakkeinen keltti ja kaksilaitaisia pronssisia nuolenkärkiä [2]). Muromasta on löytötiedoitta saatu kaksi pronssikelttiä, kaksi pronssikirvestä altai-uralilaista muotoa sekä varsikeltti länsieuropalaista syntyperää [3]).

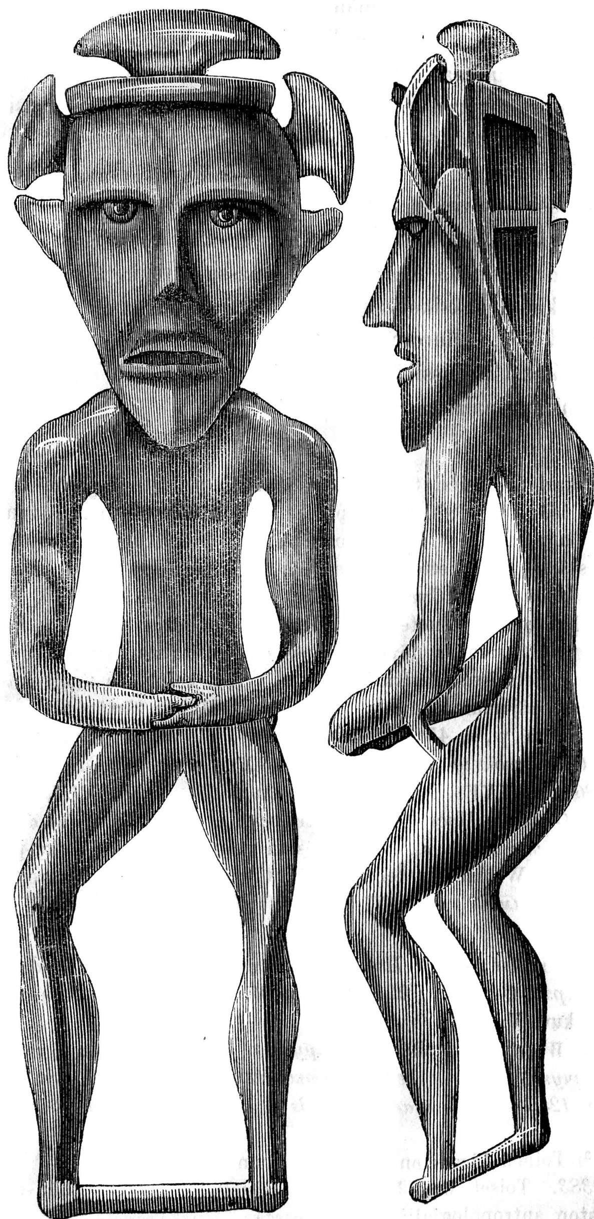
---

pronssitikari ja veitsi Simbirskin läänistä; pellosta Laischevin piirissä Kasanin lääniä v. 1860 löytty pronssikauden muotoinen „ruostunut rautatikari ja pronssiase“ (joko pronssikeltti tai jompikumpi kahdesta pronssikirveestä, joista luettelo ei mitään mainitse). vrt. *Wocel*, m. p., kuv. I: 70; *Труды Арх. Съѣзда въ Москвѣ 1869. Atlas, III: 15, 16*, joissa löytöpaikat ovat epäluotettavat. Hra Lihatschevin museossa Kasanissa on Bolgarin seuduilta löytty pronssinen onsitaltta; kreivi Stroganovin museossa Pietarissa: 2 tikaria, kirves, veitsi, keltti, 25 nuolenkärkeä ja pronssinen epäjumalan kuva y. m. Permasta. Muista tämän alan löydöistä vrt. *Wocel*, m. p., s. 45, kuv. II: 8, 72, 76, 77, 79, 83, 96; *Списки насел. мѣстъ Самарской губ. Спб. 1864, s. XIX; Сп. нас. м. Саратовской губ. Спб. 1862, s. XXV; Труды арх. съѣзда 1869, I: s. LXVIII, LXXXIII, 153—8; Отчетъ Моск. Румянц. Музея, s. 164; Mitth. aus der livländiche Geschichte IV, 3, s. 488.* Myöskin muinaislinnasta Wotka-joella, lähellä Kamsk-Wotkinskin tehdasta Wjatkan läänissä, on vaskiaseita löytty. *О древнихъ памятникахъ въ Вятской губ. Памятная книжка Вятской губ. 1860.*

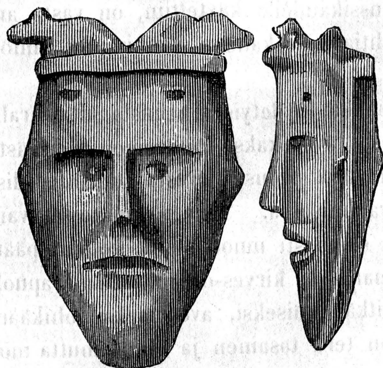
[1]) Edellisestä vrt. *Изв. Арх. Общ. II: 388; Оиись предметовъ въ Музеѣ Арх. Общ. N:o 223*; toisesta *Wocel*, m. p., s. 13; *Kemble, Horæ Ferales*, kuv. V: 30.

[2]) *Wocel*, m. p., kuv. 62; *Труды арх. съѣзда 1869, I, s. LXVIII; А. Гатчука, Древнія вещи Чертковскаго собранія. Русскій Архивъ 1864, s. 1255—8; Worsaae, Ruslands o. d. skand. Nordens Bebygg. s. 351, kuv. 1.*

[3]) Toinen kirves on Moskovan Rumäntsovin museossa. *Каталогъ, N:o 2383.* Toiset hra Jermakovin lahjoittamat säilytetään Moskovan yliopiston antropologiallisessa museossa.

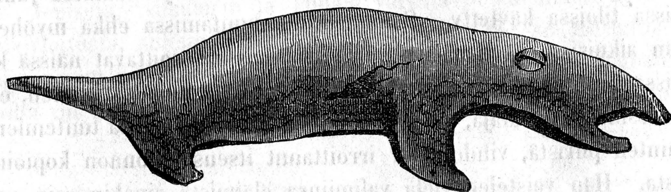

62. Kostroma, Galitsch. $^1/_1$.

63. Kostroma, Galitsch. ¹/₁.

Varsin merkillinen on eräs pronssikautinen löytö, joka v. 1835 tuli ilmi Kostroman läänissä, Turovskojen kylässä, lähellä Galitsch-Merskin kaupunkia. Mainittu kylä sijaitsee korkealla mäellä, jonka juurella juoksee Galitskaja-nimiseen järveen laskeva Lykschinkajoki. Myllytietä parantaessa tuossa joen rannalla löyttiin suuri saviastia, joka oli täynnä

64. Kostroma, Galitsch. ¹/₁.

metallisia kaluja. Astiata irti kaivaessa sai se lapiosta kolahduksen, särkyi ja osa kaluista vierähti jokeen. Jälille jäivät: vaskesta valettu epäjumalan kuva (kuv. 62) ja pääkappale melkein samallaisesta (kuv. 63); vaskinen ruostunut veitsi, jonka varsi päättyy avosuisella käärmeen tai lohikäärmeen päällä; vaskikirves; vähäinen vaskinen eläinkuvaus (kuv. 64); suuri vaskirengas; vähäinen vaskikalu; muutamia erinkaltaisia hopeakaluja (?) ja saviastiasta kappaleita. Ainoastaan viisi ensinmainittua kalua on enää tiedossa [1]).

---

[1]) Kalut ovat tallella Moskovan yliopiston muinaistieteellisessä museossa. Vrt. *Труды арх. съѣзда 1869*, II: 662, 700, jossa idoli ja kirves ovat kuvatut; *Погодина, Русск. Истор. Сборникъ, Т. I, кн. I: 101—105, рис. N:o 1* sekä *Чтенія Моск. Общ. Ист. и Древн. 1865, кн. IV: 171.*

Tuo löytö, joka nähtävästi on pronssikauden loppuajoilta ja näyttää että pronssisia idoleja jo pronssikaudella käytettiin, on vasta antava meille tärkeitä vertauskohtia rautakauden vanhimpiin ilmiöihin nähden.

Miltei kaikista tähän saakka löydetyistä kaluista altai-uralilaisen pronssikauden alalla, osoittavat kaksi Pinegajoen vierivästä rannasta Arkangelin läänissä löyttyä pronssikirvestä suurinta edistystä pronssin taiteellisessa valamisessa. Torven muotoiset varsireijät, joiden päätteinä ovat somaasti muodostetut kotkan päät, jakavat kirveen kahteen, hamara- ja kirves-osaan. Hamarapuoli on ontelo ja muodostettu pitkäläntäiseksi, avosuiseksi lohikäärmeen pääksi; kirvespuolessa on terä tasainen ja ohut, mutta molemmat syrjät ovat ikään kuin tueksi paksulla puitteella reunustetut. Tuo kirveiden viimeksi mainittu merkillinen omituisuus osoittaa silminnähtävästi että kirveitä ei ole käytännöllisiä tarpeita varten tehty, vaan joko kunniamerkkeinä tahi joissakuissa juhlallisissa tiloissa käytetty. Samoin kuin muutamissa ehkä myöhemmän aikuisissa permalaisissa pronssikaluissa, osoittavat näissä kirveissä sekä lohikäärmeen että kotkan päiden muodostaminen, että pronssikauden valaja, joka ehtimiseen haki mallejansa tuntemiensa eläinten piiristä, vihdoin oli irroittanut itsensä luonnon kopioimisesta. Hän veistelee vielä valimiinsa eläimistä ainakin osia, vaan ne ovat koristuksiksi muuttuneet, eivät ole enää kopioita luonnon valtakunnasta. Vaikka mainitut kirveet pää-asiassa ovat yhdenkaltaisia, ne kuitenkin pienemmissä seikoissa eriävät toisistansa ja ovat eri valimissa syntyneet [1]). Tukholman muinaistieteellisessä kongressissa viime vuonna ilmoitettiin että pronssikeltti altai-uralilaista muotoa oli löytty Pohjois-Ruotsista. Varhaista on vielä tuossa merkillisessä satunnaisessa löydössä nähdä jotain kansallista viittausta altai-uralilaisen pronssikauden suhteen. Kuitenkin näyttävät useat muutkin seikat lisäävän tuon löydön todistusvoimaa.

Ennenkun alamme tarkastella altai-uralilaisen pronssikauden kalumuotoja tulee meidän vielä luoda silmäys muutamiin tämän

---

[1]) Kirveiden omistaja on P. J. Savvaitov Pietarissa. Vaski-aseista tschudilaishaudoissa Mesenin piirikunnassa vrt. *Castrén, Resor o. Forskn. V: 59.*

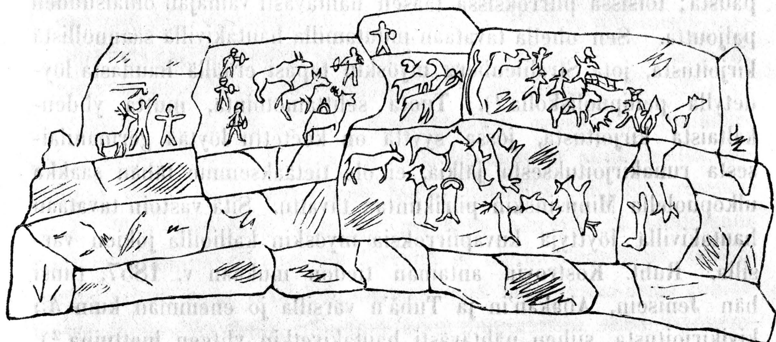
alan ilmiöihin, jotka todennäköisesti ainakin suurimmaksi osaksi ovat tältä aikakaudelta. Me jo edellisessä mainitsimme että muutamilla pystykivillä Jenisein haudoilla joskus tavataan piirroksia. Radlow kertoo että muutamat hautakivi-piirrokset kuvaavat ihmisiä ja eläviä, jolloin paljon muistuttavat noitarumpujen kuvauksia (vrt. Strahlenberg, s. 336). Toisissa kuvataan aurinkoa, kuuta, puita, seisovia, kaatuvia, ratsastavia ihmisiä — ehkä jotakuta tapausta; toisissa piirroksissa taasen nähtävästi vainajan omaisuuden paljoutta. Sen ohella tavataan muutamilla hautakivillä säännöllistä kirjoitusta, jota Strahlenberg myöskin tapasi eräällä haudasta löydetyllä peilipuoliskolla [1]). Tuota selittämötöintä, mutta yhdenkaltaista kirjoitusta, jossa syyttä on koetettu löytää germanilaisesta runakirjoituksesta jälkiä, ei ole tietääksemme tähän saakka ulkopuolella Minusinskin piirikuntaa tavattu. Sitä vastoin tavataan hautakivillä löyttyjä kuvapiirroksia myöskin kallioilla jokien varsilla. Ruht. Kostrovin antaman tiedon mukaan v. 1857, tunsi hän Jenisein, Abakan'in ja Tuba'n varsilla jo enemmän kuin 45 kivikirjoitusta, siihen nähtävästi hautakivetkin yhteen luettuina [2]). Neljä varsin merkillistä kuvausta Minusinskin likistöltä ja Tubajoen suulta on Spassky julkaissut (kuv. 65). Kuvat ovat täynnä eläviä

---

[1]) *Strahlenberg, Das Nord- u. Ostl. Theil von Europa u. Asia. Sth. 1730, s. 409—411, t:lu V; s. 411, t:lu XII: A, B; s. 357, t:lu V.* — Castren'in kopio hautakivestä Schuschan kylässä *(Res. o. Forskn. II: 342, 343)* vrt. *Спасскаго, О достопримѣчательнѣйшихъ памятникахъ j. n. e. Зап. Геогр, Общ. XII: t:lu VI.* — *Pallas, Voyages etc. T. VI, s. 240, Tab. XXX* ja *Neue Nordische Beiträge, T. V.* (Moitteen alaisia kopioita). — *Klaprot, Mémoires relatifs à l'Asie, T. I.* — *Спасскаго, Сибирскій Вѣстникъ 1818, ч. I: 78—80, t:lu II, III* ja *Inscriptiones Sibiriacæ, s. 3—4, t:lut III, IV.* — Uusien kopiojen hankkimisesta kolmesta hautakivestä, jossa tuota säännöllistä kirjoitusta löytyy, vrt. *Изв. Имп. Арх. Общ. I: 30, 31, 168, 191, 197, 224, 246* (osaksi vasta löyttyjä).

[2]) *Зап. Геогр. Общ. XII: 41.* — Kalliopiirrosten luonteesta on joku kirjailija arvellut *(Списки насел. мѣстъ Енисейской губ. Спб. 1864, s. XVIII)*, että ne Jenisein varsilla, ylempänä Abakanin suuta, todistavat sotaista, Abakania alempana peuroja hoitavaa kansaa. Kuinka lieneekään; peurat ovat ainakin näkemissäni kuvissa vähälukuiset muihin eläviin verraten.

ja toimessa olevia ihmisiä [1]). Toisia tuon tapaisia kalliopiirroksia ovat Strahlenberg ja Spassky kuvanneet Tomjoelta, Tomskin ja Kusnetskin kaupunkien väliltä. Ja varsinkin noita Tomjoen kalliopiirroksia ovat Spassky ja Grewingk verranneet kahteen, kalliossa Äänisjärven itä-rannalla Petrovskoin kohdalla, lähellä Besovets'in kylää löytyvään piirrokseen [2]).

65. Minusinsk, Petroschilova.

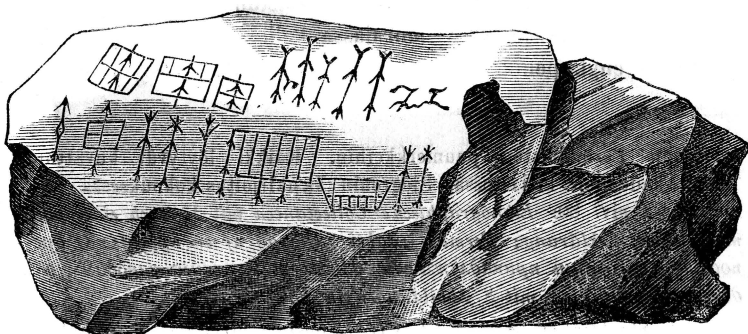
---

[1]) *О достопримѣч. памятн. j. n. e. Tl. IV.* Yhdessä on nähtävä jumalan-kuva, jolla on kaksi lapsukaista kainalossa. Merkillistä on että Permassa tavatut pronssiset jumalan-kuvat usein ovat lapsi-liitteillä varustetut. *Отеч. Записки 1841, N:o 10, стр. 61—66,* kuvineen. Vrt. myös kivestä veistetty ja kahdella lapsella varustettu jumalattaren kuva Objoen suulla. *Guanini, Sarmatiæ europeæ descriptio. Spira 1851, s. 85, 86; Lehrberg* Herbersteinin mukaan.

[2]) Äänisjärven kalliopiirrokset ovat kahdesti kuvatut. Vrt. Schwed'in kopio: *Изв. И. Геогр. Общ. 1850 г., кн. I: 66—71,* Grewingk'in kopio: *Bull. hist., philol. et polit. de l'Acad de St. Pb. 1854, T. XII: 98—103;* Grewingk'in kuvan on Spassky uudestaan julkaissut: *О достоприм. пам. j. n. e. Tl. II.* Vrt. myös *Пам. кн. Олон. губ. 1867, III: 107—9.* Aunuksen (Olonetsk'in) piirikunnassa, lähellä Widlits'in kylää, kertoo Schwed, sanotaan olevan samallaisia kalliopiirroksia. Tämä ei tarkoittane n. s. Wariskiveä Suomen ja Wenäjän rajalla. Kalliokirjoituksista Turjaniemen rannoilla vrt. *Castrén, Res. o. Forskn. I: 179, 180.* — Tsip-Navolok on niemi Kalastaja-saarella (Fiskarön). Sen lähellä on saari Anikiew, × jolla tavataan kalliokirjoituksia. Enimmät ovat Baehrin mukaan osaksi Sleswigiläisten kalastajien tekemiä lopulla 16:tta ja alussa 17:ttä vuosi-

×(= Oneikan saari Ervastin Kartalla)
Suomi, s. 92-5.

Mutta paitsi näitä hakkaamalla tehtyjä kalliokuvauksia löytyy toisia, jotka ovat lähtemättömällä punamaalilla tehtyjä. Ne eriävät edellisistä kuvauksista siten että, vaikka muutamissa kuvissa myöskin tavataan ihmisiä ja eläviä kuvattuina, niissä kuitenkin kaikellaiset puumerkin tapaiset, enimmästi suoraviivaiset, välistä rattaan-muotoiset kuvaukset ovat lukuisimmat. Sellaisen kuvauksen tapasi Strahlenberg Jenisein varrella Krasnojarskin ja Abakanin välillä; Spassky [1]) taasen on julkaissut niitä Buchtarman ja Irtisch'in varsilta (kuv. 66). Noihin kuvauksiin löytyy merkillisiä vertauskohtia pohjoisen Uralin seuduilla. Tagil-joen varrella

66. Irtisch, Buchtarminsk.

tavataan 60 virstan matkalla seitsemän kalliota, joilla nähdään tuonluonteisia punamaalilla tehtyjä kuvauksia, kahdessa myös ihmis- ja eläinkuvia [2]). Myöskin Suur-Permassa, Tsherdyn'in seuduilla,

---

sataa, toiset Wenäläisten kalastajien hakkaamia. Ainoastaan yksi kirjoitus on vanha ja kirjaimet tuntemattomia. *Nicolaysen, Norske Fornlevninger*, s. 709.

[1]) *Strahlenberg, s. 337, t:lu VIII: B. — Spasscy, Inscriptiones sibiriacæ, t:lu II; О достопримѣч. пам., t:lu VII.*

[2]) *Рябова, Нѣсколько словъ о древностяхъ, находимыхъ въ Верхотурскомъ уѣздѣ, въ округѣ Нижнетагильскихъ заводовъ. Перм. губ. вѣд. 1855: 28.* Kuvauksia ei ole julkaistu, ainoastaan osa yhdestä vrt. *Хозяйственное Описанiе Пермской губ. изд. 1811, ч. I: 33,* jossa niitä

löysi Strahlenberg punamaalisia kalliokuvauksia, joissa nähdään ylen vaihtelevia merkkejä, mutta myöskin erilaisia eläviä [1]). Näistä yksinkertaisista kuvauksista nähtävästi kokonaan eriävät ne myöskin punamaalilla suoritetut kummalliset kuvaukset, jotka tavataan eräällä n. s. „kirjakivellä“ Irbitjoen varrella. Tarinan mukaan ne ovat piirretyt siinä kaatuneen tschudilaisen ruhtinaan verellä, joka hevoiseneen on haudattu kiven alle [2]). Vielä vähemmin voi löytää vertauskohtia siihen kauniisen ja nähtävästi säännölliseen puna-kirjoitukseen, jonka Strahlenberg julkaisi Pischmajoen varrelta [3]). Tuossa kirjoituksessa on joku merkillinen salaisuus kätkettynä. Englantilaisessa aikakauskirjassa Archaeologia (Vol. VIII, c. 18, s. 302) nähdään julkaistuna kaksi riviä kalliopiirroksesta, joka löytyy vedenrajassa kalliossa Tauntonjoen varrella, 43 engl. penikulmaa etelään Boston'ista. Vesi ei ole sal-

---

verrataan Permalaisten puumerkkeihin. Kaikki löytyvät kuvattuina Tiede-Akademian kirjastossa, Sjögrenin käsikirjoitus-kokouksessa. Vrt. luettelossa siv. 80: *Ethnographische Collectaneen mit Versuch einer ethymologischer Erklärung; Permier (dabei „Utdrag af en uppsats: О древностяхъ въ округѣ принадлежащемъ Нижнетагильскимъ заводамъ, найденныхъ въ 1837 г.“ mit 8 Abbildungen in Folio).*

[1]) *Strahlenberg, s. 337, Tl. VII.* Tuosta „Kirjakivestä“ Wischerajoen oikealla rannalla, virsta ylempänä Pisannajan kylää kerrotaan kirjoituksessa: *Лѣсохозяйственное описаніе Чердынскаго уѣзда, Теплоухова. Перм. губ. вѣд. 1856: 51.* T. näkee siinä ihmisen kuvan, ihmisen pääkalloja (?), peuroja, karhuja, koiria, kettuja, astioita ja muita esineitä, jotka eivät ole selviä.

[2]) *Strahlenberg, Tl. XIII—XVI. Vrt. Нѣсколько словъ о селѣ Писанчѣ, Ирбитскаго уѣзда. Перм. губ. вѣд. 1866: 75.* Kallio kohoaa 5 syltää joen-pinnan ylitse ja luolassa likellä sitä on löytty vaskisia keihään ja nuolen kärkiä. M. p.

[3]) *Strahlenberg, s. 368, t:lut XVII, XVIII.* Kalm *(Reise, Bd. III, s. 416)* puhuu pilarikirjoituksesta Pohjois-Amerikassa, jota Kanadan jesuitat olivat verranneet Witzen'in tai Strahlenbergin julkaisemiin. Vrt. *Neue Allgem. Geogr. Ephemeriden, Bd. VII, Stück IV: 487—492.* Pahaksi onneksi ei ole tuosta Pischmajoen kirjoituksesta mitään myöhempiä tietoja. Strahlenbergiä on siis jo ruvettu epäilemään, vaikka asia sittenkin jää hämäräksi. *Спасскаго, Сибирскій Вѣстникъ 1821, ч. XII: 65—76; О достоприм. памятн. j. n. e., s. 30.* Kirjoitus on Strahlenbergin mukaan myös julkaistu: *Отеч. Записки 1841, T. XVIII, N:o 9, s. 1—10.*

linut sen täydellistä kopioimista. Jos tuon kopioitun osan asettaa ylös-alasin niin keskinäinen rivi ja kolme kirjainta alimmaisesta rivistä Pischma-joen kirjoituksessa (Strahlenberg, t:lu XVII), on kokonaan yhdenpitävä amerikalaisen kanssa.

Olemme kertoneet molemmista näistä kuvaustavoista, koska niiden ilmiöitä on löytty melkein ainoastaan niillä aloilla, joilla pronssikauden löytöjä tähän saakka tavataan, ehkä voisi epäillä lieneekö tuo punamaalinen kirjoitustapa pronssikauden aikuinen. Koska taasen Pohjois-Uralilla ei tietääkseni ole hakkaamalla tehtyjä, piirroksia, niin voimme lisätä, että etelämpänä Uralin vuorella tavataan sekä hakkaamalla että punamaalilla tehtyjä kuvauksia, joissa nähdään ihmisiä, eläimiä, puumerkkejä ja muita kuvia. Niistä ei ole kuitenkaan tällä haavaa sen enempää tietoa [1]). Tuon punamaali-keinon kotiperäisyyteen nähden on kuitenkin tärkeätä tietää, että kallioilla sekä Abakanin että Buchtarman varsilla on löytty säännöllistäkin puna-kirjoitusta, jossa rivit käyvät ylhältä alaspäin. Vaikka noiden kirjoitusten sisällöstä ei vielä olla selvillä, on niitä kuitenkin varmuudella päätetty uigurilaisiksi [2]).

Luettelemme tässä pää-asiallisimmat muodot tuossa itäisessä pronssikauden ryhmässä sen mukaan kun tähän saakka olemme oppineet niitä tuntemaan [3]).

---

[1]) *Игнатьева, Курганы и городища Оренб. края. Труды Арх. съѣзда въ Москвѣ 1869, I: 155.*

[2]) Kirjoitukset on julkaissut Spassky, *Inscriptiones Sibiriacæ 1822, t:lut V, VI* ja *О достопримѣчательнѣйтихъ памятникахъ въ Сибири, s. 50–55, t:lu VIII.* Abakanin varrella löytyvää luulee prof. Beresin Kasanissa Tchingis-Khan'in aikuiseksi, verraten sitä tunnettuun uigurilaiseen käsikirjoitukseen. Toisen kalliokirjoituksen muutaman luolan suulla Buchtarman varrella sanotaan Klaprotin hävittäneen. *M. p., s. 50, 51, 68, 69.* — Huomaa Castrénin ajatukset Ugrien ja Uigurien nimestä. *Res. o. Forskn. IV: 107—110.*

[3]) Tuon kulturi-ryhmän kaluja sisältävät tietääkseni pääasiallisesti seuraavat museot: Keisarillinen Eremitaschi, K. Tiede-Akademian kansatieteellinen museo, K. Maantieteellisen Seuran sekä K. Muinaistieteellisen Seuran museot Pietarissa; Rumäntsovin museo (Pogodinin kokous) Moskovassa; Sipiriassa löytyy pienempiä muinaistieteellisiä museoja Barnaul'issa ja Omsk'issa ynnä Maantieteellisen Seuran sipirial. osaston museo Irkutsk'issa (siinä Popovin mukaan 1871: 10 kiviasetta, 100

Keltit ovat itäisessä ryhmässä yhtä tavalliset kun Länsi-Europassakin, vaikka täkäläiset keltit omituisuuksissaan suuresti eriävät läntisistä. Täkäläinen keltti on muodoltaan leveämpi; ontelo varsiosa, jonka läpileikkaus on lännessä pyöreä, on täällä, harvoilla poikkeuksilla, (2 esim. Boscheskoje-oserolta), soikea sekä

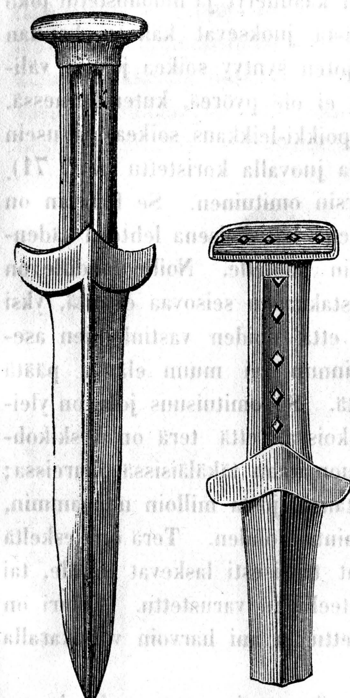

67. *Wjatka, Jelabuga.* 1/2. 68. *Minusinsk, Abakan.* 1/1. 69. *Minusinsk?* 1/2.

enimmästi kanttinen. Varren kiinnittämistä varten tavataan näissä, kuten läntisissäkin kelteissä usein korvakkeita, milloin kaksi (kuva 68), milloin ainoastaan yksi korvake (kuv. 67). Koristamattomissa ja raakatekoisimmissa, joiden alkumalleiksi on arveltu kivikirveitä, ehkä esimerkit ovat olleet pronssikauden lopulta, korvak-

---

vaski, pronssi- ja hopea-kalua sekä 30 rautaista esinettä). — Hra Lopatin Sipiriassa on lähettänyt Desor'ille Schweitsiin: 2 tikaria, 2 kirvestä, 6 veistä, sirpin, keihään, kuolaimet ja 5 vyökoristusta. *Revue Archeologique 1873, s. 126—131.* Laveimman käsityksen kalujen muodoista olen itse saanut siitä rikkaasta julkaisemattomasta kuvakokouksesta, jonka t:ri Radlow on koonnut Pietarissa ja Sipiriassa säilytetyistä tähän kuuluvista kaluista, Pallas'en teoksista sekä Messerschmidt'in käsikirjoituksista Tiede-Akademian kirjastossa. Spassky jakeli kokoilemansa muinaiskaluston Keisarilliseen Kirjastoon, M. P. Pogodin'ille ja kr. A. S. Uvarow'ille, jolle myös v. 1847 lahjoitti käsikirj. Atlasen tschudilaisia muinaiskaluja. Toinen kuvakokous Sipirilaisista muinaisjännöksistä pitäisi löytyä Keis. Kirjastossa. Vrt. *Stuckenberg II, 2: 322.*

70. *Minusinsk?* 1/3. 71. *Minusinsk?* 1/3.

keita enimmiten puuttuu. Keltien ornamentit ovat toisistansa melkoisesti eriäviä ja tulevat epäilemättä tutkintoa vasta paljo helpottamaan. Ne ovat tavan mukaan reliev-tapaisia, enimmästi suoraviivaisia. Siksak-muotoisia ja aaltoavia viivakoristuksia tavataan (kuv. 69). Erään Abakan-joella löydetyn kaksikorvakkeisen keltin laidalla, jonka ylinen syrjä on ristiviivaisilla kolmikulma-koristuksilla varustettu, nähdään laidalla kuvattuna joku pitkäkärsäinen metsä-elävä (kuv. 68), jonka muotoisia myös tavaan kaksi erään tikari-kahvan vastimella [1]).

Tikarit ovat idässä yhtä yleiset kun läntisessä pronssikultuurissa miekat, jotka epäilemättä ovat alkuperäisemmästä tikarista kasvaneet. Ne ovat siten monessa suhteessa toisiinsa verrattavat. Kahva, joka lännessä on kummastuttavan lyhyt, on idässä ylipäänsä laadullinen, joskus lyhyytensä puolesta läntiseen verrattava. Kahvan kanta on muodoltansa vaihteleva. Yksinkertaisimmissa on se paljastaan soikea, kahvan poikki käyvä kappale (kuv. 70), mutta varsin usein ovat tuon kappaleen päät, samaan

---

[1]) Kelttikuvauksia esim: *Wocel, m. p., kuv. II: 4, 62, 63, 64, 68, 87, 88; Изв. Арх. Общ. T. IV, t:lu III: 43, 44; Труды Археол. Съѣзда въ Москвѣ 1869. Atlas IV: 2, 3, 4. — Старина Русской земли, кн. I, kuv. 32, 33, 35; Kemble, Horæ Ferales, t:lu V: 30; G. de Mortillet, Materiaux pour l'hist. posit. et philos. de l'homme. I:ère année, p. 463, kuv. 5.*

tapaan kuin lännessäkin [1]), ylöspäin käännetyt ja muodostetut joko linnun tai käärmeen päiksi; välistä juoksevat kahvan kannan ylöspäin käännetyt päät yhteen, joten syntyy soikea joskus välisillä jaettu rengas. Itse kädensija ei ole pyöreä, kuten lännessä, vaan ylipäänsä latuskainen (sen poikki-leikkaus soikea) ja usein yhdellä tai kahdella rinnakkaisella juovalla koristettu (kuv. 71). Kahvan vastin on muodoltansa varsin omituinen. Se harvoin on suora, vaan laskee ikäänkuin kahtena latuskaisena lehtenä kädensijan ja terän välillä kummallekin puolelle. Noille lehdille on usein kuvattu *en relief* kaksi vastakkaisin seisovaa eläintä, yksi kummallekin. Esimerkkiä löytyy että noiden vastinlehtien asemesta kaksi ulospäin katsovaa linnun tai muun elävän päätä eroittavat kädensijan tikarin terästä. Se omituisuus joka on yleinen läntisen pronssikulturin miekoissa, että terä on keskikohdaltansa levein, tuskin koskaan huomataan täkäläisissä tikareissa; terä on tavallisesti levein juureltansa, josta milloin nopeammin, milloin hitaammin hoikkenee tutkainta kohden. Terä on keskeltä aina joko kantillansa, josta laidat tasaisesti laskevat terälle, tai joskus selvään kohoavalla harjanteellakin varustettu. Tikari on kerrassaan kokonaisuudessaan valettu ja ani harvoin varsikaralla varustettu [2]).

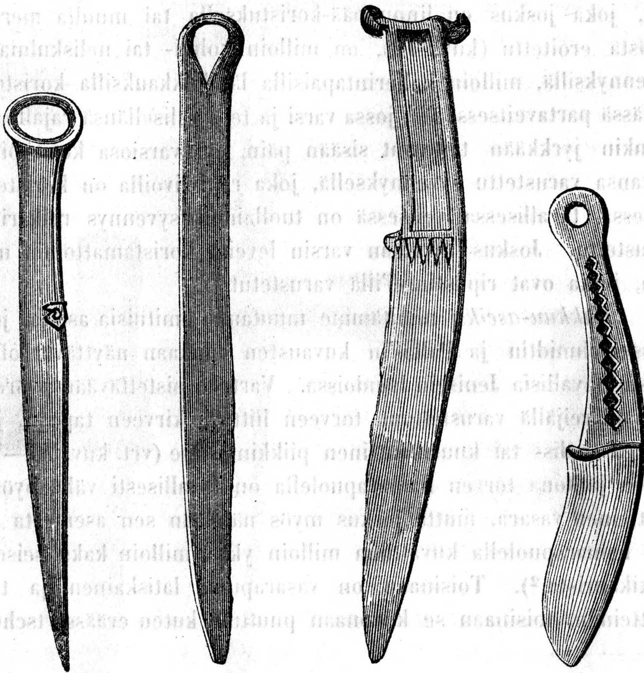
Veitset ovat tavan mukaan sekä terältä että varsiosaltansa valmiiksi valetut ja terät muodostetut, sirpin tapaan, itseensä päin

---

[1]) Vrt. esim. *Lindenschmidt, Die Alterthümer unserer heidn. Vorzeit. Bd I, Heft VII, Taf. 2; Bd II, Heft II, Taf. 4; Worsaae, Nordiske Oldsager, kuv. 134, 136.* Tärkeätä tämän pronssikauden vastaiselle selvittämiselle on, että eläinten kuvia usein tavataan Assyriassa miekan ja tikarin kahvoissa koristuksina. Vrt. esim. *Photographies from the collection of the British Museum. Part III: Assyrian Antiquites;* kahvan vastimella: N:ot 356, 366; koiranpäitä kahvan kantana: N:ot 356, 364, 370.

[2]) Tikareista vrt. kuvauksia: *Pallas, Reise durch versch. Prov. des Russ. Reichs. St. Pb. 1773, Th. II, t:lu IX, kuv. 3a. — Wocel, m. p., t:lu II, kuv. 79—83. — Старина Русской Земли I, siv. 26, kuv. 46, 47. — Эйхвалда, О чудскихъ копяхъ. Зап. Арх. Общ. IX. — Труды Арх. Съѣзда въ Москвѣ 1869. Atlas, t:lu IV, kuv. 5, 6; Hartmann, Das vaterländische Museum zu Dorpat, s. 134.* — Wocelin kuvaama N:o 83 kokonaan eriää tavallisista tikareista. Sen muassa kuitenkin löyttiin korvakkeella varustettu keltti ja keihäänkärki.

taittuviksi (vrt. kuv. 74, 75). Kuitenkin tavataan joskus pitkäläntäisiä suorateräisiäkin veitsiä, joissa terä- ja hamarapuoli melkein tasakkaalla laskulla päättyvät tutkaimeen (kuv. 73). Sitä vastoin nähdään harvoja esimerkkiä, joissa terä-osa tutkainta lähestyessä heittäy taaksepäin, kuten joskus lännessä myöhemmällä

72. Minusinsk, Tuba. 1/2. *73. Minusinsk.* 1/2 *74. Minusinsk, Jenisei.* 1/2. *75. Minusinsk?* 1/2.

pronssikaudella [1]). Varsi-osa, joka idässä ei eroa kaarella olevan teräosan suunnasta, on muodoltansa varsin vaihteleva. Se on aina latuskainen, eikä eroa yksinkertaisimmissa muodoissaan selvään

---

[1]) *Montelius, Sveriges Forntid. Atlas I, kuv. 185—188.* Samoin puuttuvat itäisen ryhmän veitset noita spiralikierteisiä kahvanpäätteitä, joita Montelius tuossa on kuvannut. Niihin tarjoavat ainoastaan itäryhmän tikarit vertauskohtia, kuten edellisessä olemme osoittaneet.

terä-osasta, vaan päättyy joko lävistetyllä reijällä, yksinkertaisella elikkä enemmin tai vähemmin konekkaalla renkaalla, veitsen ripustamista varten. Tuo rengas harvoin paraissakaan muodoissa puuttuu; joskus on koristukseksi ja tueksi renkaan sisään muodostettu pukinhaamu; joskus nähdään varren kantana eli päätteenä, renkaan asemesta, jonkun elävän (karhun?) kuvaus. Kädensija, joka joskus on linnunpää-koristuksella tai muulla merkillä terästä eroitettu (kuv. 72), on milloin kolmi- tai neliskulmasilla syvennyksillä, milloin kallerintapaisilla läpileikkauksilla koristettu. Eräässä partaveitsessä (?), jossa varsi ja terä välisellänsä rajalla jokseenkin jyrkkään taittuvat sisään päin, on varsiosa koko pituudeltansa varustettu syvennyksellä, joka ristiviivoilla on koristettu; toisessa tavallisessa veitsessä on tuollainen syvennys reikärivillä varustettu. Joskus tavataan varsin leveitä koristamattomia muotoja, jotka ovat ripustinrei'illä varustetut [1]).

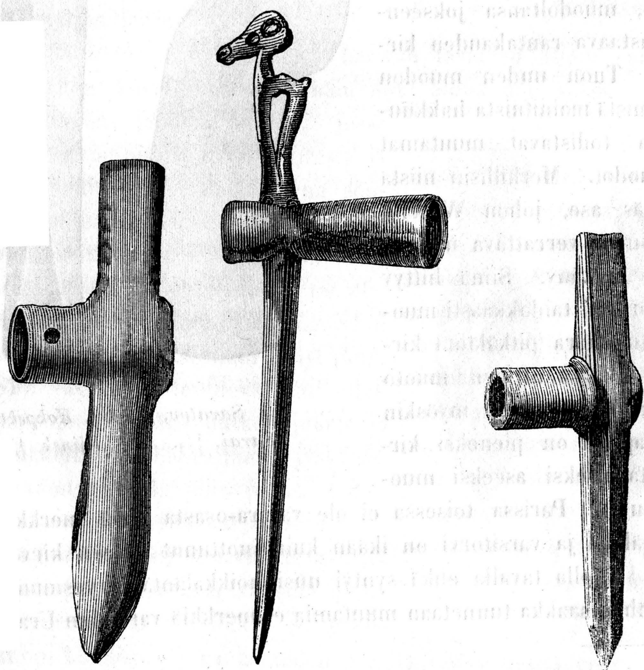
Hakkuu-aseiksi nimitämme muutamia omituisia aseita, jotka Messerschmidtin ja Pallas'in kuvausten mukaan näyttävät olleen varsin tavallisia Jenisein haudoissa. Varteen pistettävään pyöreään ja naulareijällä varustettuun torveen liittyy, kirveen tapaan, joko pyöreä, nelis- tai kuusikanttinen piikkinen ase (vrt. kuv. 76—78). Aseen jatkona torven hamarapuolella on tavallisesti vähä pyöreäpäätteinen vasara, mutta joskus myös nähdään sen asemesta torven hamarapuolella kuvattuna milloin yksi, milloin kaksi seisovaa mäkikaurista [2]). Toisinaan on vasarapuoli latiskainen ja tasapäätteinen, toisinaan se kokonaan puuttuu, kuten eräässä tschudi-

---

[1]) Veitsikuvauksia: *Старина Русской Земли I, siv. 26, kuvv. 48—50* (7 esim.). Muistutamme että Eremitaschissa säilytetään leveäteräinen, jokseenkin jyrkälle kaarelle muodostettu veitsi, jota voisi arvata sirpiksi. Vrt. *Montelius, Sveriges Forntid. Atlas I: 183. — Lindenschmidt, l. c., II, Heft. VII, Taf. 2, kuv. 9.* Kirgisien aromailla löydetään varsin raakatekoisia veitsiä, tikaria ja talttoja. Ehkä oli siihen syynä kivisten valimien puute. — Hovineuvos t:ri Klemm'in muinaiskalustossa Dresdenissä säilytetään pronssiveitsi, jonka kahva päättyy vuohen päällä. Se on löytty lähellä Nertshinskiä haudasta, joka oli pystykivillä ympäröitty. *Das Ausland 1865, N:o 21, s. 494.*

[2]) Vrt. *v. Sacken, Das Grabfeld von Hallstadt. Wien 1868. T:lu VIII, kuvv. 2—4,* jossa nähdään pronssikirveen hamaralla seisovia hevoisen haamuja.

laiskaivoksessa Altailla löydetyssä; välistä puuttuu torvi ja piikin ja vasarapuolen paksunevalla rajalla on vaan varteen pistettävä reikä. — Myöhempiä ja edistyneempiä muotoja noista hakkuuaseista ovat nähtävästi kaksi asetta, joista toinen on rautakauden rajaisessa Ananjinon kalmistossa, toinen Jelabugan piirikunnassa löytty. Edellinen on pyöreäpiikkinen kuten useat ennen mainituistakin, mutta piikin juurella torvea vastaan on tueksi ja

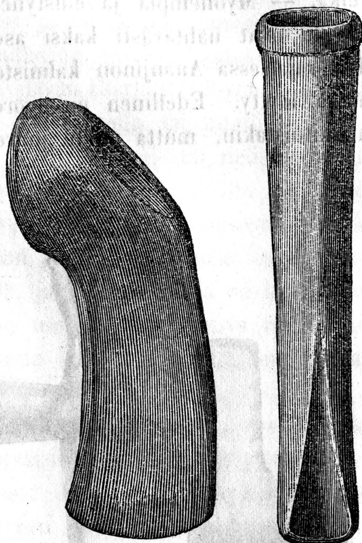

76. Samara, Krasny Jar. 1/3. *77. Minusinsk, Jus.* 1/2. *78. Minusinsk?* 1/2.

koristukseksi muodostettu linnunpää; vasarapuoli on leveä, pyöreäpäiseksi muodostettu latiska. Toisessa on piikki muuttunut tikarin-terän muotoiseksi ja pyöreä hamarapuoli päättyy jokseenkin hyvin muodostetulla metsäsian päällä. Aseelle on annettu kaarekkainen muoto siten, että sekä terä että vasarapuoli taittu-

vat aseen kantajaa kohden [1]. Tähän aseesen erittäin ovaat verrattavat nuo eläinten päillä koristetut kiviaseet Aunuksessa.

Kirveet. Pronssikauden loppu-ajoilla, arvataksemme, syntyi, joko ulkonaisesta vaikutuksesta tai ehkä pikemmin luonnollisella tavalla, mainituista hakkuu-aseista pronssikirves, muodoltansa jokseenkin vastaava rautakauden kirveitä. Tuon uuden muodon syntymistä mainituista hakkuuaseista todistavat muutamat välimuodot. Merkillisin niistä on eräs ase, johon Wocelin mukaan on verrattava unkarilainen czákány. Siinä liittyy varsitorveen taidokkaasti muodostettu suora pitkäläntä kirves, jonka kanttinen muoto muistuttaa kelttiä; myöskin hamarapuoli on pieneksi kirveen tapaiseksi aseeksi muodostettu [2]. Parissa toisessa ei ole vasara-osasta enää merkkiäkään jälellä ja varsitorvi on ikään kuin juottunut yhteen kirveesen [3]. Tuolla tavalla ehkä syntyi uusi hoikkaläntä kirvesmuoto, josta tähän saakka tunnetaan muutamia esimerkkiä varsinkin Uralin

79. Saratov, Sarai. 1/2. *80. Kokpekty, Iljinsk.* 1/2.

---

1) Viimeksi mainitut aseet nähdään kuvattuina: *Изв. Арх. Общ. IV, t:lu III, kuv. 46. Wocel, m. p. t:lu II: 72, 73, 94.* — *Труды Арх. Съѣзда въ Москвѣ 1869. Atlas, t:lu IV: 11, 12.* — Vrt. vielä *Отчетъ Моск. Публ. и Румянч. Муз. М. 1871, siv. 167; Worsaae, Ruslands og det skand. Nordens Bebygg. s. 351, kuv. 6, 7.*

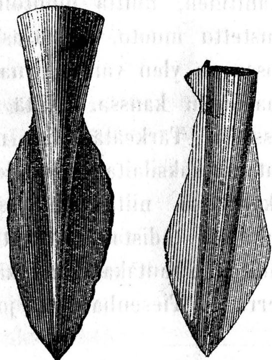
2) Vrt. *Wocel, m. p., s. 15, t:lu II: 71.*

3) Vrt. esim. *m. p., t:lu II: 8.* Radlowin kuvakokouksessa oli Sipiriasta toinen merkillinen kirves tätä laatua kuvattuna. Eräässä toisessa kirveessä ei ollut torvesta enää jälkeä, vaan sen sijaan seisovan mäkikauriin kuva hamaralla.

länsipuolelta (kuv. 79) [1]). Unkarin kansallismuseossa näin pari kolme pronssikirvestä viimeksi mainittua muotoa.

Talttoja ei ole tähän saakka monta tiedossa. Eräs reikätaltta (kuv. 80) Eremitaschissa sekä toinen Ananjinon kalmistossa löydetty ovat pyöreävartisia ja hoikkenevat tasaisesti varsitorveltansa terää kohti. Toinen onsitaltta Tiede-Akademian kalustossa päin vastoin levenee terää kohti. Joitakuita muitakin taltan tapaisia kaluja tavataan, joista emme kuitenkaan nykyjään uskalla tarkemmin lausua [2]).

Keihäänteriä nähtävästi harvoin tavataan Altain seuduilla. Radlow'in kuvakokouksessa näin niitä ainoastaan kaksi. Toinen tavattoman pitkämuotoinen, jossa lehti alkoi aina putken juuresta ja putki vähenevänä harjanteena seurasi lehteä tutkaimelle saakka. Lehti oli keskikohdalta levein, josta vähitellen soukkeni kummallekin taholle. Toinen keihäänkärki, Smeinogorskin seuduilta, oli jokseenkin lyhyt (kuv. 81). Jyrkkään levenevä lehti alkoi kappale ylempänä putken juurta ja soukkeni keskikohdaltansa jyrkkään tutkainta kohti, jolle putki, kuten edellisessäkin, sitä harjanteena seurasi. Nähtävästi ovat keihäänkärjet tämän pronssikulturin läntisillä aloilla tavallisemmat. Varsinkin on Ananjinon kalmistossa rautakauden rajalta löytty useita osaksi varsin huolellisesti valettuja pronssisia keihäänkärkiä. Vaikka nämät kei-

81. Tomsk, Smeinogorsk. 1/3. *82. Tomsk, Kulundinskoje.* 1/1.

---

¹) Vrt. kuvauksia: *Wocel, m. t., t:lu II: 47.* — *Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. II: 662, Atlas, t:lu III: 15,* Ananjinon kalmistosta löytty: *t:lu IV: 9.* — *Старина Русской Земли I, s. 24, kuv. 34.* — *Изв. И. Арх. Общ. II, t:lu I, kuv. 3.* — Vihdoin löytyy eräs kuvaamatoin Rumäntsovin museossa Moskovassa.

²) Vrt. *Wocel, m. t., t:lu II: 6, 75. Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. Atlas, t:lu IV: 44. Castrén, Res. o. Forskn. II: 352.* Pallas on matkakertomuksessaan kuvannut tasataltan tapaisen kalun. Toinen sellainen säilytetään Eremitaschissa.

häänterät idässä ylimalkaan osoittavat samaa luonnetta kun Länsi-Europassakin löydetyt, voinee ehkä mainita että täällä ylipäänsä lehti on leveämpi ja lehdissä putkiharjanteen vierus usein koristetuilla syvänteillä varustettu, joskus puhkaistukin, joten ase muuttui vaarallisemmaksi [1]).

Nuolenkärjet. Noita tavataan, ehkä ei aivan lukuisina, Sipirian haudoissa Jeniseillä, Irtischillä sekä Irkutsk'in seuduilla, jossa enimmästi näyttävät olevan kaksilaitaisia ja varsiputkella varustettuja (kuv. 82). Kenties vielä lukuisimpina ne ilmaantuvat Uralin seuduilla, ynnä Uralin ja Wolgan sekä Kamajoen välimailla. Täällä on kuitenkin kolmikanttinen, melkein aina varsiputkella, joskus karalla, varustettu muoto yleisempi. Tuo kolmikanttinen, mutta muutoin varsin vaihteleva joskus vä'älläkin varustettu muoto, nähtävästi yhdistää nämät alat Skythian kautta, jossa ne ylen vaihtelevina ja lukuisina ilmaantuvat, kreikkalaisen maailman kanssa. Niitä on löytty Kreikassa, Persiassa ja Egyptissä [2]). Tärkeätä tähän nähden on, että myöskin Skythiassa arvataan kaksilaitaisia nuolenkärkiä vanhimmiksi [3]). Samoin kuin Skythiassa, niitä nähtävästi Uralin puolellakin, kuten Ananjinon kalmisto todistaa, käytettiin rautakauden ensi aikoina, kunnes vähitellen rautakauden vakaantuessa käytännöstä katoavat. Vapaaherra v. Tiesenhausen, joka itse on tutkinut Skythian hautoja,

---

[1]) Vrt. kuvauksia: *Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. Atlas, t:lu IV: 15. — Wocel, m. p., t:lu II: 76, 77.* — Yliopiston museossa säilytetään kuusi Ananjinon kalmistosta löyttyä osaksi koristuksilla varustettua pronssista keihäänterää. Molemmat Wocel'in kuvaamat ovat ainoat muodoltansa.

[2]) Jo Homerus puhuu kolmikanttisista nuolenkärjistä. *Nilsson, Skand. Nordens Urinvånare. Andra Uppl. II: 96.* — Kirjastonhoitaja Pietarin Yliopistossa hra P. Lerch luki Köpenhaminan muinaistieteellisessä kongressissa näistä pronssikauden ilmiöistä kirjoituksen, jonka hän hyväntahtoisesti on minulle käsikirjoitettuna lainannut. Kolmikanttisista nuolenkärjistä hän viittaa: *W. Ouseley, Travels in various countries of the East. London 1821. Vol. II, p 184, 486; pl. XXXIX. — E. Dodwell, A classical and topographical tour through Greece. London 1819, p. 159, 160. — James Morier, A second journey through Persia, Armenia and Asia Minor to Constantinople. London 1816, p. 87, 88.*

[3]) *Труды Арх. Съѣзда въ М. I: s. LXVIII.*

luuli voivansa, Skythiaan nähden, lausua ainoastaan sen ajanmääräyksen, että pronssiset nuolenkärjet vielä neljännellä ja kolmannella vuosisadalla ennen Kr. synt. lukuisina ilmaantuvat haudoissa, mutta Kr. syntymää myöhemmissä haudoissa kokonaan puuttuvat. Jos vertaamme Skythiassa tavattavia nuolenkärkiä niihin, joita on löytty Ananjinon kalmistossa, niin voi mielestämme selvään päättää, että ainoastaan pääasiallisin muoto on yhteistä kulturia; paikkakunnallisuuden kuitenkin voi huomata vähäpätöisemmissä omituisuuksissa. Lonnollista myöskin on että kauppa tuohon aikaan ei voinut tyydyttää metsästäjien tarpeet nuolihin nähden [1]. Niiden valaminen oli, vaihteleviin muotoihinkin katsoen, ehkä joka miehen taidossa.

Neulat, joita Radlow löysi useita haudoissa Abakanin ja Jusjoen varsilla ovat pituudeltansa varsin vaihtelevia, noin 2—5:den tuuman pituisia. Ne ovat varreltansa neliskanttisia, suurimmat vähän latiskaisia, ja hoikkenevat tasaisesti tutkainta kohden. Peräpää taasen on ikään kuin miekan kahvalle hoikennettu ja varustettu nupilla, jonka läpileikkaus on pienempi kun neulan poikkileikkaus leveimmältä kohdalta. Pienimmät neulat päättyvät kahdella vähäisellä peräkkäisellä nupilla (kuv. 83). Eräs kolmen tuuman pituinen neliskanttinen neula tai ehkä pikemmin naskali on varustettu ymmyrkäisellä silmuksella, joka on paljoa väljempi, kun että kalua olisi voitu silmäneulana käyttää.

83. Minusinsk, Jenisei. 1/1.

[1]) Skythiassa löyttyjä on useasti kuvattu: *Recueil d'Antiquités de la Scythie. St. Pb. 1866. Atlas, Pl. I: 11—22.* — *М. Погодина, Древная Россiиская Исторiя до Монголскаго ига. М. 1871. Т. III; Атласъ, л. 18, kuv. 2—40.* — *М. А. Маскимовича, Украинскiя стрѣлы древнѣйшихъ временъ. Древности. Археол. Вѣстникъ изд. Моск. Арх. Обществомъ. М. 1867, 204—219* (44 kuvausta, muotojen mukaan järjestettyinä). — Vrt. myös *Фундуклей, Обозрѣнiе тогилъ, валовъ и городищъ Кiевской губ. Tl. VI, N:o 2.* — *Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. Атласъ, XV: 2—45,* Ananjinon kalmistosta löyttyjä: *IV: 18, 19.* — *Старина Руской Земли I: 4, 2, 44.* — Helsingin yliopiston museossa säilytetään Ananjinon kalmistosta 76 pronssista nuolenkärkeä, vaihtelevaa muotoa, niiden seassa 3 karalla varustettua kolmikanttista, 1 karalla

Kuolaimet ovat, kuten myöhemmät rautakautisetkin, kahdesta, silmuksella kummassakin päässä varustetusta, jatkosta yhdistetyt. Silmukset, myöskin keskimäiset, jotka toisiinsa tarttuvat, ovat umpinaiset, josta näkyy että kuolaimet ovat kerrassaan valetut. Silmus kuolaimien kummassakin päässä on Jeniseillä tavallisesti keskimäisiä toista isompi. Ananjinon kalmistosta sain kuolaimet, joissa kaikki silmukset ovat yhdenkokoisia. Suitsinrautoja ei koskaan löydetä kuolaimiin kiinnitettyinä, vaan joskus erittäisin. Radlow oli kuvannnt erään pronssisen pitkänokkaisilla linnunpäillä päättyvän suitsinraudan. Se on keskikohdalla kahdella reijällä varustettu. Ananjinon kalmistosta löydetään ainoastaan koristamattomia rautaisia, samallaisia kun Skythian haudoissa, jossa kuitenkin usein myös ovat pronssista valetut [1]).

Olemme tähän saakka puhuneet ainoastaan sellaisista kaluista, jotka kaikki rautakaudella muuttuvat rautaisiksi. Sitä vastoin on tarkkojen löytökertomuksien puutteessa varsin vaikeata varmuudella määrätä aikakaudeltansa koristuksia, jotka myöskin rautakaudella enimmästi ovat pronssista valetut, sekä useita muita yksitellen tavattavia kaluja, joiden tarkoitus on epätietoinen. Luettelemme seuraavassa ainoastaan niitä kaluja, joita luulemme jo nykyjään täydellä syyllä voivamme päättää pronssikautisiksi.

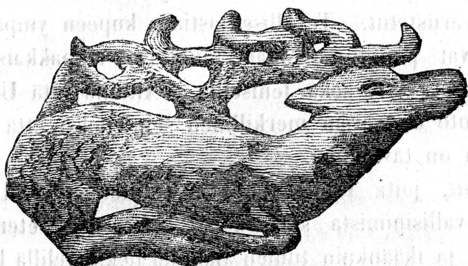
Päätekoristuksia, joita Pallas sanoo käytetyn ruumisarkkujen kulmakoristuksina, osti Müller aikoinaan viisi Krasnojarskissa; ne ovat vielä tallella Eremitaschissa; Pallas on matkakertomuksessaan kuvannut yhden ja myöskin yksi permalainen on kreivi Stroganowin museossa säilyssä. Ne ovat patalakin muotoisia kupukoita,

---

varustettu neliskanttinen ja 2 varsiputkella varustettua kaksilaitaista nuolenkärkeä. Kaikki muut ovat kolmikanttisia, osaksi vä'ällä varustettuja. — Länsi-Europassa on tähän saakka löytty kaksi pronssista nuolenkärkeä, tuota itäistä muotoa. Vrt. *v. Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt in Oberösterreich. Wien 1868. S. 38.* — *Bonstetten, Recueil des Antiqu. Suisses. Pl. II: 9.* Pestin museossa näin niitä kahdeksan. *Kuukauslehti 1874, s. 148.*

[1]) *Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. Atlas, Tl. XXII: 61.* Helsingin Yliopiston museossa säilytetään Ananjinon kalmistosta löydetyt ehjät pronssiset kuolaimet ja puolisko toisista, ehjät rautaiset kuolaimet samaa muotoa sekä kaksi rautaista suitsinrautaa.

joiden kunnaalla on aivan samallaisia mäkikauriin kuvauksia, kun ennen olemme nähneet hakkuu-aseiden hamaralla. Jos olisivat kylläksi suuria, niin niitä täytyisi arvata pronssikypäriksi, mutta ne ovat suulta ainoastaan kaksi tai korkeintain neljättä tuumaa ristiinsä ja laidoilla kahdella vastakkaisella ymmyrkäisellä naulareijällä varustetut.

84. Perma. 1/1.

Pukukoristuksia. Me emme ole nähneet missään kuvakokouksessa tai kalustossa varsinaisia solkia taikka vaatehakoja, joita varmaan voisimme päättää pronssikauden aikuisiksi; ainoastaan Ananjinon rautakauden rajaisesta kalmistosta niitä tunnetaan [1]). Sitä vastoin löydetään varsinkin Jeniseillä lukuisia latiskaisia, vaskesta valettuja eläinten kuvauksia: mäkikauriita, vuohia, omituisia lampaita, hirviä, peuroja, hevoisia, joiden nurjalla puolella on napinkannan muotoinen silmus tai joskus kyljessä lävistetty reikä kiinnittämistä varten. Luultavasti Pallas tarkoittaa noita kaluja, kun sanoo vyöt pronssikauden haudoissa soliteluiksi metsä-eläinten kuvauksilla [2]). Eräässä haudassa löysi Radlow muun muassa tuollaisen hirven kuvauksen ja erään omituisen, pronssisen kehärakennuksen, jonka ylimmällä syrjällä nähdään kolme seisovaa mäkikauriin kuvausta, ennen mainittua pronssi-aseissa tavattavaa muotoa. Mainitsemme tämän löydön todistukseksi, että

---

[1]) Yliopistomme museossa on tallella 1 rautainen ja 2 pronssista avosuisen lohikäärmeen muotoista hakaa. Yksi samallainen on kuvattu: *Труды Арх. Съѣзда М. Atlas XXII: 55.*

[2]) *Pallas, Reflex. s. les anciens traveaux des mines &c., s. 56.*

nuo kalut ovat pronssikauden aikuisia, jota tuskin voisi muutenkaan epäillä [1]). Aivan samallaisia kuvauksia Permasta (kuv. 84) löytyy kuusi kr. Stroganowin museossa [2]).

Pronssi-astiat ovat enimmästi vähäisen padan muotoisia, mutta melkein korkealla alaspäin levenevällä jalalla varustetut. Astian suulla nähdään tavallisesti kaksi vastakkaista hankaa, jotka useimmiten ovat kolmella, välistä vaan yhdellä sienenmuotoisella haarauksella varustetut. Tavalliset astiain kupeen ympäri käyvät koristukset ovat punotun langan muotoiset rinnakkaiset raidat. Noita-astioita on löytty sekä Jeniseillä ja Altailla että Uralin seuduilla [3]). Muoto on varsin merkillinen sen vuoksi että se myöskin Skythiassa on tavallinen.

Saviastiat, joita Radlow kokosi muutamia, eivät muodoiltansa eriä tavallisimmista savipadoista. Ne ovat etenkin n. s. siksak-viivoilla ja ikäänkuin tuulen ajamilla liekinkielillä koristetut; yhden kupeella nähdään koristuksia à la grecque.

Epäjumalan kuvia tunnetaan varmuudella kolme tämän pronssikauden aikuista, kaksi Kostroman läänistä, joista vain toinen on ehjä (kuv. 62, 63), kolmas Perman läänistä. Ne ovat vaskesta ikään kuin istuvalle valetut ja muodoiltaan jokseenkin yhtäläisiä. Pää on kaikissa takaa ontelo ja permalainen ikään kuin ulkonevilla säteillä varustettu. Viime vuosisadan alulla sanoo eräs Schischkow Tomskin läänissä saaneensa haudankaivajilta, paitsi

---

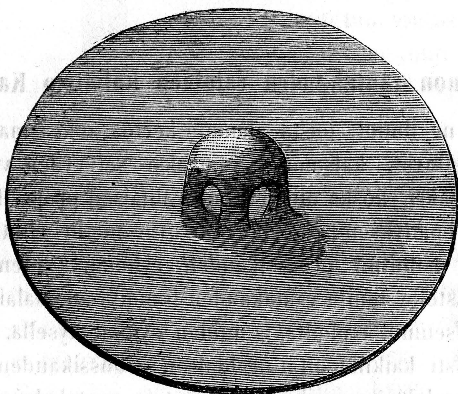
[1]) Mainitun kehälaitoksen kappaleet säilytetään Eremitaschissa. Se on merkillinen siitäkin syystä että Skythiassa on löytty pronssi-astia, jonka ylireunalla myöskin nähdään mäkikauriin kuvauksia. Sekin on Emeritaschissa. Huomiota ansaitsee vaskenvalajan aisti, joka ainoastaan salli asettaa mäkikauriin kuvauksia tuollaisille, niin sanoaksemme, vaarallisille paikoille, astian reunalle, kirveen hamaralle y. m.

[2]) Kertoessaan Ostjakien pukuja matkakertomuksessaan, sanoo Pallas vaimojen käyttävän latiskaisia eläinten kuvauksia ladottuina leveälle nauhalle, joka riippuu selässä molempien palmikkojen välillä. Vrt. kuvauksensa sekä *Castrén, Res. o. F. III: 224.*

[3]) Kahdesta Jeniseillä löydetystä vrt. *Muralt, Antiquités Scythiques de l'Ermitage Imperial. Mem. de la Soc. d'archéol. et de num. de St. Pb. Vol. VI, p. 259 sq. N:o 10 & 11.* Barnaulin museossa on Radlowin mukaan kaksi. Helsingin Yliopiston museossa on Ananjinon kalmistosta maljantapainen pronssi-astia.

eläinkoristuksilla varustetun tikarin y. m., myöskin pienen vaskisen idolin, jonka lähetti Tatischtscheville valittaen että „kultaisia, hopeisia, vaskisia kaluja, kuten idoleja, eläinten kuvia y. m., ei kukaan anna ilmi“ [1]). Perman rautakaudesta puhuessamme tulemme tapaamaan useita tänkaltaisia kuvauksia.

Eläinkuvaus, seisoalle muodostettu, on, kuten ylempänä mainitsimme, löytty Kostroman läänissä pronssikautisten aseiden ohella. Se on alta ontelo ja valamistapaan nähden tärkeänä vertauskohtana permalaisiin eläinkuvauksiin, joista vasta saamme puhua (kuv. 64).

85. Minusinsk, Jenisei. $^2/_3$.

Tiede-Akademian museossa Pietarissa säilytetään ymmyrkäinen, latiskainen ikään kuin napinkannalla varustettu peili, yksinkertaista muotoa. Se on löytty haudasta pronssiveitsen ohella. Ylipäänsä pitää Radlow Jeniseillä löyttyjä peiliä (kuv. 85) pronssikauden aikuisina, mistä syystä emme tällä haavaa tiedä sanoa. Muutamissa nähdään sisäpuolisella pinnalla peurankuvauksia „en relief“. Eräässä Pallasen kuvaamassa on kantana elävän, ehkä lampaan kuva. Peilien aikakaudellinen määrääminen, useammitta hautalöydöittä, on vaikea, koska samantapaiset peilit vielä arapia-

---

[1]) *Н. Попова, Татищевъ и его время, s. 573, 574.*

laisella ja mongolilaisella aikakaudella olivat yleisessä käytännössä, jolloin usein ovat arapialaisilla lauseparsilla varustetut. Venäläiset muinaistieteilijät siitä syystä arvaavat koko muotoa mongolilaiseksi, muistamatta että tuo peili epäilemättä on ikivanha kulturikappale Keski-Aasiassa ja vielä tänä päivänä yleinen Japanissa ja Kiinassa [1]). Myöskin Muinais-Kreikassa tuollaisia peiliä käytettiin.

Jo olemme kylläksi viipyneet altai-uralilaisen pronssikauden ilmiöitä kysellessä. Seuraavilla lehdillä tahdomme tunnustella niitä jälkiä, joita tuo mahtava kulturiryhmä on lännemmillä osillaan rautakauteen säilyttänyt.

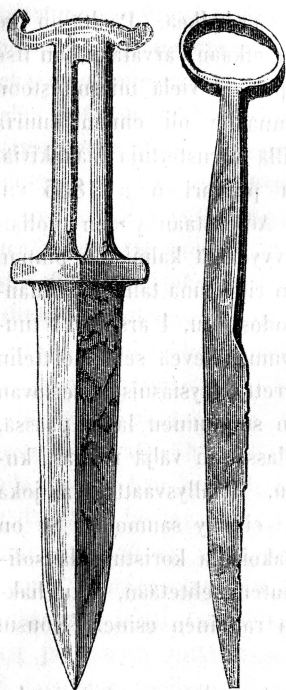
III. Ananjinon rautakauden rajainen kalmisto Kamajoella.

Vaikka ne ilmiöt, joista alamme kertoa, oikeastaan ovat rautakauteen luettavat, katsomme sopivaksi selvyyden vuoksi ottaa ne tässä puheeksi, koska niissä altai-uralilaisen pronssikauden vaikutus ei ole epäilyksen alainen. Ne ovat meille siitä syystä arvollisia lisiä mainitun pronssikauden ryhmän tuntemiseen, kun alamme tarkastella muita rautakauden ilmiöitä suomalais-ugrilaisen asutuksen itäisemmillä aloilla ja niiden syntyä kysellä.

Nähtävästi kaikilla altai-uralilaisen pronssikauden aloilla tavataan vielä selviä pronssikauden muotoja rautakaluissa, etenkin tikareissa (kuv. 86), veitsissä (kuv. 87) ja nuolenkärjissä. Näyttääpä siltäkin kun nuo pronssikauden aikuiset rauta-aseet osalta olisivat valettuja. Nuo löydöt tekevät luultavaksi, että rautakausi täällä ei alkanut uudella kansallisella asutuksella, vaan että pronssikauden kansa oli jollakulla tavalla oppinut rautaa tuntemaan. Valitettavasti ovat mainitut rautakalut, etenkin Sipirian aloilla, satunnaisesti löydetyt, joten emme niiden avulla opi tuntemaan sen varhemman rautakauden yleistä luonnetta, joka pronssikautta seurasi. Ainoastaan eteläiseltä Altailta tunnetaan suurempia Siewers'in ja Radlow'in ilmituomia hautalöytöjä, jotka ainakin osalta osoittavat, Radlow'inkin selityksen mukaan, vieraantuvaa

---

[1]) Helsingin Yliopiston museossa on kaksi tuonmuotoista nykyaikuista peiliä Japanista ja kaksi Ananjinon kalmistosta löyttyä tallella.

86. *Jenisei.* 1/3. 87. *Uibat.* 1/2.

rautakautista haarausta altai-uralilaisesta pronssikulturista ja paraiten muistuttavat skythalaisen rautakauden ilmiöitä [1]).

Muilla tutkimusaloillansa Länsi-Sipiriassa ei Radlow näy löytäneen rautakautisia hautoja, joissa kalusto olisi ollut pronssikauden kulturista kehinnyttä. Luullen yllä kerrottua altai-uralilaisen pronssikauden asutusta suomen-sukuiseksi, hän siis arvelee, että tuo asutus kohta kun oli oppinut rautaa tuntemaan jostakusta syystä poistui Sipiriasta luoteiseen.

Kuinka olikaan — paraimman käsityksen mainitun pronssikauden viimeisistä ja rautakauden varhimmista muodoista antaa meille n. s. Ananjinon kalmisto Kamajoen varrella, viisi virstaa kaakkoiseen Jelabugan kaupungista, lähellä venäläistä Ananjinon kylää. Siinäpä vielä melkoinen osa terä-aseista on pronssista valettu ja suurin osa rautaisista terä-aseista säilyttää ohitse menneen pronssikauden muotoja. Tuon kalmiston ilmiöihin, jotka arvattavasti vasta tulevat saamaan ratkaisevan merkityksen kysymyksessä pronssikauden asutuksen kansallisuudesta, täytyy meidän luoda yleinen silmäys.

Kalmisto, joka Alabin'in mukaan on 219 askelta ympärinsä ja 3 arsinan korkuinen [2]), on soikeanmuotoinen mäkikohta rannalla erään alangon, jonka Kamajoen kevätulva vuosittain peittää,

---

[1]) *Siewers, Briefe aus Sibirien,* julkaissut *Pallas, Neue Nordische Beiträge, Bd VII.* Radlowin rautakautiset löydöt ovat Moskovan Rumäntsovin museossa.

[2]) *П. Алабина, Ананьинскiй могильникъ.* Вѣстникъ Имп. Р. Геогр. Общ. 1860, XXIX, отд. II: 90.

huuhtoen kalmiston alangonpuolista vierivää kylkeä. Päältä on tuo maakumpu jokseenkin tasainen. Ennen aikaan, arvataan, on itse Kamajoki juossut sen juuritse. Kumpu on vielä miesmuistoon kasvanut mustia poppeleita. Sen kunnaalla oli ennen suuria tuntemattomilla kirjoituksilla ja merkeillä varustettuja laakakiviä, jotka pahaksi onneksi eräs Jelabugan porvari noin 1835 v:n paikoilla ladotti saunansa kiukaasen. Ainoastaan yhden tuollaisen kiven, joka oli löytty korttelin syvyydestä kalmiston pinnan alta, sai prof. Nevostrujev 7 kappaleesen rikottuna talteensa Ananjinon kylästä. Se on säännöllisesti muodostettu, 1 arsina 11 tuumaa korkea, juurelta 8 ja ylhältä 7 tuumaa leveä sekä korttelin paksu hautakivi, jonka pinnalle on piirretty täysiasuisen seisovan miehen kuva *en face* [1]. Miehellä on suippuinen lakki päässä, ikään kuin renkaalla reunustettu. Kaulassa on väljä rengas, kuten näyttää, metallikoristuksista koottu. Päällysvaatteessa, joka ahtaana peittää ainoastaan miehustan, ei näy saumoja. Se on vyötetty vyöllä, joka on tiheään kolmijakoisilla koristuksilla solitettu. Oikealla puolella on tikari ja, kuten selitetään, joku hakkuuase, vasemmalla puolen joku leveä raitainen esine. Housut ovat ahtaat, jalat ulospäin kuvatut.

Tuota mäkikohtaa ovat seudun talonpojat aina kalmistoksi sanoneet, luultavasti siitä syystä että kevätulva vuosittain on sen kyljestä huuhtonut luita ja aseita näkyviin. Eräs Jelabugan kauppias I. W. Schischkin mainitsi tuosta kalmistosta kirjeessä v. 1855 prof. Novostrujev'ille Moskovassa ja lähetti hänelle seuraavana vuonna muutamia siinä löyttyjä aseita sekä kuvan koko paikkuudesta. Nevostrujev lähetti kauppiaalle muutamia muinaistieteellisiä kirjoja ja käski hänen ryhtyä kalmiston tutkimiseen, mutta talonpojat eivät sitä sallineet. Kauppias pyysi Wjatkan läänitys-hallitukselta lupaa, mutta sai keväällä 1857 kieltävän vastauksen. Sen sijaan lähetti tuo hallitus omia miehiä kalmistoa

---

[1]) *К. И. Невоструева, Ананьинскій Могильникъ. Труды I:го арх. съѣзда въ Москвѣ 1869, II: 626—8. Atlas; Елабужскія древности. Древности Моск. Арх. Общ. III, вып. II: 188, t:lu XV.* Kivi on Moskovan muinaistieteellisen seuran museossa, jossa myöskin löytyy kalmistosta julkaisematoin asemakuva sekä Nevostrujevin kokoama kalusto.

kaivamaan. Nuo kaivoivat neljän arsinan avaruisen kuopan kalmistoon, jossa neljänneksen arsinan syvyydeltä löysivät luurangon sekä muutamia vaskiaseita, jotka lähetettiin Maantieteelliselle seuralle Pietariin. Jonkun ajan kuluttua nuo tutkijat palasivat, kaivoivat siellä täällä kalmiston pintaan pieniä kuoppia ja täyttivät niitä jälleen; löysivät Schischkin'in mukaan muutamia kaluja, hiiliä, lahonutta puuta ja syrjäkkäisin pinottuja laakakiviä. Nevostrujev kirjoitti asiasta etevälle muinaistieteilijälle P. S. Saveljev vainajalle Pietariin, joka ei kuitenkaan itse ollut tilaisuudessa ryhtyä kalmiston tutkimiseen eikä myöskään voinut Muinaistieteelliseltä Seuralta saada siihen soveliasta miestä; kalmiston tutkiminen oli siis jätettävä vastaiseksi. Schischkin pyysi jälleen lupaa läänityshallitukselta saadaksensa tutkia kalmistoa omalla kustannuksellansa ja luvaten lähettää kaikki löydöt Muinaistieteelliselle Seuralle, mutta hän kun oli hallitukselle vieras mies sai jälleen keväällä 1858 kieltävän vastauksen. Nyt lähetettiin kesäkuussa eräs läänityshallituksen virkamies Alabin Wjatkasta kalmistoa tutkimaan. Tämä nostatti 40 lapiomiestä työhön, kutsui Schischkin'in avuksensa, asetti työväelle muutamia „luotettavia miehiä“ johtajiksi ja suoritti tutkimuksen yhdessä päivässä siten että kaivatti 28 saschenin pituisen, 3 arsinan levyisen ja yhtä syvän kanavan kalmiston halki lännestä itään [1]).

Noin hätäisen tutkimuksen tarkkuus on tosin epäiltävä, mutta me voimme kuitenkin olla kiitollisia siitä huolellisesta kertomuksesta, jonka muinaistieteilijäksi nimitetty virkamies on meille antanut niistä löydöistä, jotka tuota kanavaa kaivaessa tulivat ilmi.

Kaivaminen alkoi läntiseltä, Ananjinon kylän puolelta. Siinä kohdattiin ensin $^3/_4$ arsinan syvyydessä mustan mullan alla vallikehä, joka hevoisen kengän tapaan aukeni etelään päin. Valli, 28 askelta ympärinsä, oli syrjäkkäisin pinotuilla kivilaakoilla [2])

---

[1]) Vertaukseksi mainittakoon, että Hallstatt'in kalmiston tutkimiseen Yli-Itävallassa käytettiin, otollisia päiviä valitsemalla, ettei heikkoja kaluja turmeltaisi, yhteensä 18 kesää (1847—64). Hallstattin kalmistosta, johon Ananjinon kalmisto tarjoo monta vertauskohtaa, vrt. *v. Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt. Wien 1868.*

[2]) Tuollaisia kivilaakoja ei löydy 12 virstaa lähempänä kalmistoa.

peitetty. Eteläpuolinen aukko oli 9 askelta avara. Vallin sisällä löyttiin kiinteä kerros poltettua maata, joka kehän eteläpuolella oli hiilensekaista. Siinä ilmaistiin kolme luurankoa vierekkäisin. Niiden ympäri kaivettiin kanava ja Alabin itse paljasti veitsellä tai pienellä käsilapiolla luurangot ja niiden ohella olevat kalut. Ne lepäsivät, kuten ylipäänsä muutkin kalmiston luurangot, pää pohjassa ja jalat etelässä, ja olivat epäilemättä hautauspaikalla poltetut kuitenkin siten että enimmät luut vielä koossa pysyivät. Ensimäistä luurankoa seurasivat nämät kalut: kallon ohella löyttiin pronssikiskosta taitettu hoikka katkennut torvi ja suurellainen savipata; vasemman olan ohella rautainen tikari ja vasemman käden kalvoimella rautaveitsi; oikealla kyljellä suuri rautainen keihään terä ja rinnalla kaksi vaskista nuolenkärkeä. Toisen luurangon kallolla löyttiin katkennut vaskinen päärengas; vasemmalla kyljellä rautainen koukku, vaskinen pääterengas jostakusta hihnasta, limsiökappale, sininen lasihelmi, kellon muotoinen vaskikoristus sekä rinnalta kuusi vaskista solitusta. Kolmatta luurankoa, jonka alla löyttiin hiiltynyt puu, seurasi ainoastaan rautaveitsi vasemman käden kalvoimelta ja suurellaisen saviastian kappaleita oikealta kyljeltä. Mustamultaista kerrosta alempana oli lähes kahden arsinan paksuinen poltettu savikerros ja sitä alempana koskematoin tulvahieta.

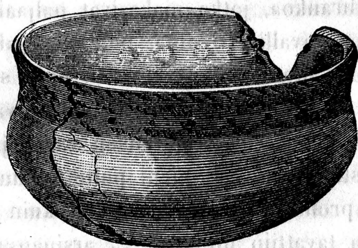
Ulkopuolella vallia itäänpäin kulkevassa kanavassa löyttiin ensin $1/4$ arsinan syvyydellä hajanainen luuranko, jota nähtävästi edelliset kaivajat olivat liikuttaneet. Pääkallon ohella löyttiin rikottu savipata ja vaskinen päärengas. Noin arsinan verta idempänä löyttiin hirsistä koottu hiiltynyt polttolava, jossa muutamat kekäleet olivat enemmän kun arsinan pituisia ja 10 ven. tuumaa ristiinsä paksuja. Lavan päältä ja ohelta löyttiin kolme nähtävästi yhdessä haudattua luurankoa, joista kaksi vierekkäisin, päin hevoisen sääriluulla lapäävää olivat 2 arsinan ja lähes 5 tuuman pituisia, kolmas, joka lepäsi länsipuolisen luurangon jalkojen vieressä, oli vain 6 korttelin pituinen. Mainitulla hevoisen sääriluulla vasemmalla puolen pääkalloja makasi vaskinen keltti, jonka varsireijässä oli puujäännöksiä, oikealla puolen vaskinen keihään kärki; vähimmän luurangon rinnalla löyttiin pieni savinen „kyynel-astia“ ja vatsalla taasen vaskinen keltti; suurempien luuran-

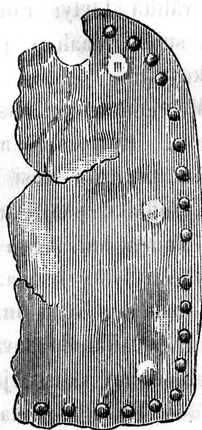
kojen väliltä löytyi rautaveitsi ja itäpuolisen jalkojen ohelta saviastia, suitse maahan, ja pieni rihmareijällä varustettu pyöreävartinen kovasin.

Me emme voi tässä seurata kaikkia löytöjä tuon kanavan pituudella. Kerromme ainoastaan muutamia esimerkkiä. Eräässä ryhmässä tavattiin viisi luurankoa, jotka makasivat paljaalla poltetulla mullalla, päät, kuten tavallisesti aina, pohjassa, jalat etelässä. Yhden luurangon pääkallossa oli syvä ikään kuin sapelilla tai kirveellä lyöty haava. Tuon luurangon ohella löyttiin vaskinen keltti, vaskinen ripustinreijällä varustettu veitsen varsi, jalkojen ohelta paksulaitainen saviastia, jossa oli pieni poltettu luu; savirengas hampain välissä ja pronssikiskosta tehty ikään kuin hihnan solitus. — Toisella paikalla tavattiin hiiltynyt $^3/_4$ arsinan paksuinen polttolava, joka päältä oli tasoitettu ohuella multa- ja tuhkakerroksella. Tuossa lepäsi luuranko, jonka kallon viereltä löyttiin kolme suurellaista toinen toiseensa ladottua saviastiaa, joissa oli pieniä luita pikimustassa mullassa, vasemman poskiluun ohelta kolme pientä myöskin toinen toiseensa ladottua saviastiata, pääkallon oikealta puolen 39 sinisellä kiilteellä peitettyä savihelmeä, suuri vaskinen kaularengas vasemman käden kalvoimelta, vähäinen saviastia luurangon oikealta puolen (kuv. 88), vaskinen talrikki (? peili) vasemman lonkkaluun ohelta, saviastia kummaltain polvelta, pieni saviastia vasemman jalan viereltä, 60 kannalla varustettua solitusta ja vaskirengas oikean jalan luota, kolme rei'illä varustettua neliskulmaista vaskikiskoa (kuv. 89, säärikoristuksia?), suurellainen rautapistin, sarvenmuotoinen vaskiesine, jossa oli puuvarresta jäännöksiä, ja suuri vaskinappi. Noin $^3/_4$ arsinaa tuosta luurangosta edelleen oli muutamista kivilaakoista koottu pino, jolla tavattiin kaksi ihmisen pääkalloa, joiden kasvot olivat koilliseen käännetyt; niiden ohella ei löytty mitään muita luita eikä kaluja. Tuonnempana oli luuranko, joka lepäsi kivilaakoilla ja oli ikään kuin kivillä peitetty. Sen oikealla kyljellä löyttiin häntäänsä purevan lohikäärmeen muotoiseksi valettu, kannalla varustettu vaskinappi; oikean käden kalvoimella rautainen tikari, jossa kahvan kanta ja väistin olivat vaskisia [1]); alem-

---

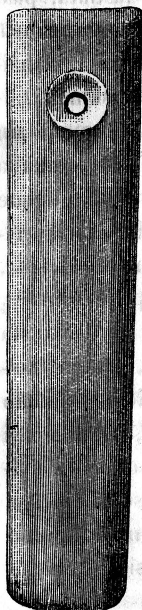
[1]) *Wocel, Die Bedeutung &c.*, kuv. II: 97.

88. *Ananjino.* 1/2. 89. *Ananjino.* 1/1.

malla osalla rintaa rihmareijällä varustettu kovasin (vrt. kuv. 90); vasemman käden kalvoimella rautaveitsi; vasemmalta olalta vaskinen keltti ja jalkojen ohelta suurellainen saviastia.

90. *Ananjino.* 2/3.

Kanavan itäpäässä löyttiin myöskin kehänmuotoinen kivivalli, jossa oli aukko pohjoseen päin. Sekä siinä että vielä sitäkin ulompana löyttiin luurankoja aseineen, kaluineen.

Me emme voi tässä tämän pidemmältä seurata Alabin'in löytöjä. Kaikkeastaan löyttiin kanavassa 46 luurankoa tai ainakin pääkalloa. Arvellen että hän kertomuksessaan suurimmalla tarkkuudella on tuonut esiin kaikki mitä tuo kalmisto vuosisatojen kuluessa on kätkenyt ihmisten silmistä, tekee Alabin yleisiä johtopäätöksiänsä hautaustavoista. Vainajien mielivaltaan oli nähtävästi jätetty joko polttaa ruumis tai haudata se polttamatta. Ruumiin poltettua koottiin suuremmat luut polttolavalta ja järjestettiin luurangoksi ja tuhka kaattiin saviastioihin. Enimmästi lepäsivät luurangot päin pohjoseen, jaloin etelään; kahden luurangon kallot olivat päinvastoin etelässä, jalat pohjoisessa; kahden luu-

rangon jalat lännessä, mutta päät kallellansa, jotta toisen kasvot koittivat pohjoseen, toisen kasvot etelään. Joskus oli luurangoille valmistettu ikään kuin vuode kivilaakoista ja parissa paikassa sen lisäksi ruumis kivilaakoilla peitetty; usein oli paljaalla maalla lepäävälle ruumiille asetettu päänalaiseksi kivilaaka. Useat mustiksi ja haureiksi poltetut luurangot lepäsivät hirsistä kootuilla polttolavoilla, joista suuria kekälöittyneitä kappaleita, usein pystyyn asetettuina, oli jälillä. Pääkallot, joiden ohella ei muita luita löytty, todistavat muka orjien tai vankien uhraamista. Kalut eivät ole olleet polttolavalla, sillä muutamissa aseissa tavattiin puuvarsista jäännöksiä j. n. e. [1]).

Kalmisto ei kuitenkaan ollut läheskään vielä täydelleen tutkittu. Muinaistieteellisellä matkallaan v. 1865 Aunuksen, Wologdan ja Wjatkan läänien halki, kävi hra Lerch Pietarista, kuten Muinaistieteellisen Kommissionin vuosikertomuksessa mainitaan, kalmistoa „lopullisesti tutkimassa" [2]). Myöskin tässä oli tuo lause vielä liian hätäistä. Lerch näkyy pääasiallisesti tutkineen muutamaa maapahkaa kalmiston vieressä — tutkijat ovat sitä kunnioittaneet nimellä „pieni kurgani" —, josta hän löysi joukon kaluja, sekä sen lisäksi, ainakin talonpoikien lauseen mukaan, vähän kaivaneen länsipuolella Alabinin maantasaiseksi täytettyä kanavaa. Viisi vuotta myöhemmin, 1870, kävi eräs prof. Nevostrujev Moskovasta kalmistolla ja sai Ananjinon kylän talonpojilta kootuksi melkoisen kalmistossa löydetyn kaluston. Hän päätti aivan oikein, että ainoastaan kalmiston keskikohta, jossa Alabinin myöhemmin täytetty kanava oli käynyt, oli tutkittu, mutta kalmiston molemmat puolet tutkimatta [3]).

---

[1]) Alabin, m. t., s. 87—117. Vrt. myös Nevostrujev, m. t., ja *Eichwald, Ueber die Saeugthierfauna der neuern Molasse j. n. e. Bull. de la Soc. Imp. des Naturalistes de Moscou 1860, N:o IV: 458—479.* Ehkä saavat nuo luurangottomat pääkollot selityksensä siitä että kanavan leveys oli rajoitettu.

[2]) *Докладъ о дѣйствіяхъ Имп. Арх. Коммиссіи за 1865 г. Спб. 1866, s. XIV, XV.* Tutkimuksiansa ei ole Lerch vielä julkaissut.

[3]) Vrt. Nevostrujevin kirjoitus: *Ананьинскій Могильникъ. Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. М. 1871. II: 595—632. Atlas, Tl. IV, XXII.*

Näin ollen tulin paikalle kesällä 1872. Kalmiston koko pinta oli mustan, hienohiilisen ja poltetuilla luukipenillä sekoitetun mullan vallassa, jossa ei voinut eroittaa mitään luotettavia jälkiä entisistä tutkimuksista, jonka lisäksi kärrytie kulki pitkin Alabin'in täytettyä kanavakohtaa. Kun ei mitään asemapiirrosta löytynyt entisistä tutkimuksista, olivat talonpojat niihin nähden ainoat lähteet. Turhaan kaivettuani lähellä sitä paikkaa, missä „pietarilainen herra" oli kaivattanut kanavan Alabanin kanavalta kalmiston eteläiselle [1]) vierteelle, muutin läntisemmälle paikalle samalla puolen kalmistoa, jossa löysin noin puolen toista korttelin syvyydessä jokseenkin ehjän luurangon, jaloin etelässä, päin pohjassa. Muinaiskaluja ei löytynyt sen ohella. Tuota luurankoa nostaessa, ilmaantui sen alla toinen hiilensekainen luuranko-kerros, jossa luut olivat mustaksi poltetut ja jokseenkin haureat, vaan ei pienissä valkoisissa kipenissä, kuten Suomen rauniohaudoissa. Sekin oli nähtävästi asetettu jaloin etelään, päin pohjaan. Hiilet tässä kerroksessa olivat jokseenkin suuria. Sekä oikealla että vasemmalla puolen tätä poltettua ruumista nähtiin jälkiä toisista poltetuista ruumiista. Se kerros, jossa tämä poltettu ruumis, sekin kalutoin, lepäsi ei ollut puolta korttelia paksumpi. Sen alla seurasi taasen polttamatoin, valkoinen luuranko, jonka pää oli noin ylimmäisen luurangon rinnan kohdalla ja ruumis samassa suunnassa kun edellistenkin. Jalat ulettuivat niin liki vierrettä, että pienemmät jalkaluut luultavasti olivat siihen vierineet, koska niitä ei voitu löytää. Noin kolme korttelia oikealla puolen sääriä oli luita hevoisen pääkallosta; vasemman sääriluun vieressä kahtia taittunut luinen nuolen kärki, joka kun oli palanut mustaksi ehkä oli äsken mainitun poltetun luurangon omaisuutta. Oikea käsi lepäsi pitkän rautaisen tikarin kahvalla, jonka terä ulettui oikealta kupeelta vasempaa reisiluuta kohti. Selkäluita nostaessa kyynärpäiden kohdalla löytyi pitkäläntä luinen helmi. Hyvästi säilyneen pääkallon oikealla puolen oli saviastian kappaleita

---

[1]) Olen häiriötä välttääkseni seurannut Alabinin ilman määräyksiä, vaikka hänellä muistoonpanojeni mukaan pohjonen on itäkaakkoisessa, etelä länsilounassa. Kamajoen juoksusta sillä paikalla olisin määrännyt ilmat kuten hänkin. Jätän tuon riidan vastaisuuden ratkaistavaksi.

ja puoli korttelia ylempänä päälakea lävistetyllä reijällä varustettu metsäsian-hammas [1]. Tämän luurangon vasemmalla puolen lepäsi toinen vähempi luuranko, jonka reisiluilla oli jälkiä rautaveitsestä. Tässä olisi työ ollut jatkettava, kun sen pariksi tunniksi keskeytin vieden muassani kylään kalut sekä viimeksi nostetun melkein hyvin säilyneen luurangon, mutta palatessani löysin muut paljastamani luut hajalla ja sekaisin kalmiston muutenkin luilla kylvetyllä pinnalla ja paikka, jossa niin varovaisesti olin etsinyt, lapiolla yltä ympäri mullistettuna. Tuohon päättyi oma tutkimustoimeni kalmistossa. Peljäten turhaa työtä ja luulossa että Lerch'illä olisivat edelliset tutkimuspaikat selvillä, luovuin noista etsimisistä, jotka ainoastaan lisäisivät häiriötä. Olin talonpojilta ostanut melkoisen kaluston, mutta kun tiesin kaluja vielä kylässä löytyvän, joiden omistajia en ollut tavannut, lupasin paluumatkalla Permasta tulla kerta vielä kylään. Niin teinkin, mutta sillä välin olivat talonpojat pyhäpäivinä kalmistoa mullistaneet kaluja kootakseen minulle myötäviksi. Koko etelä-puolinen osa kalmistoa oli yhtenä tunkiona, kuoppa kuopan vieressä; myöskin pohjoisen osan itäpuolella oli työtä tehty. Suurin osa kalmiston pohjoispuolta, johon luultavasti Alabinin kanavaa kaivaessa on syntynyt multapahka, ansaitsisi vielä tutkimista, mutta kalmiston sisällinen järjestys kokonaisuudessaan on pääasiallisesti ikipäiviksi hävitetty.

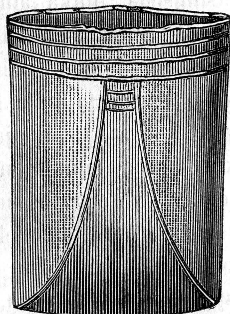
Lukuun ottamatta Gmelin'in slantsi-nimistä hautaryhmää, jossa hän sanoo, millä varmuudella, emme tiedä, tavallisesti löyttävän poltetuita ruumiita ja niiden ohella kulta- ja hopeakalua y. m., emme Jeniseillä pronssikauden haudoissa kuule puhuttavan ruumiiden polttamisesta. Ehkä on tämä uusi täkäläisen pronssikulturin asutukselle nähtävästi ennen tuntematoin tapa vasta raudan ohessa tullut sille tutuksi. Ehkä todistavat nuo puoleksi poltetut ruumiit ja puoleksi palaneet polttolavat jotakuta tottumattomuutta. Vertailemisen vuoksi mainitsemme että myöskin Kiovan seudun Skythian-aikuisissa haudoissa tavataan poltettuja ja poltta-

---

[1]) Vrt. aivan samallainen: *Lindenschmidt, Die Alt. u. heidn. Vorzeit I, Heft. XII, kuv. I: 4.*

mattomia ruumiita sekaisin [1]. Tuo kahdellainen hautaustapa säilyy vielä aina pakaanuuden loppuajoille Pohjois-Wenäjällä. Se on, kuten vasta saamme nähdä, myös tavallinen vanhemmissa Merjalais-kalmistoissa, vieläpä Segewolde'n Liiviläis-kalmistossakin [2]. Toinen omituisuus Ananjinon hautaustavasssa on itse mäentapainen avara kalmisto yhteisenä hautausmaana, jossa erinäisiä hautoja ei ole näkyvillä muistomerkeillä varustettu. Tuollaiset yhteiset kummuttomat kalmistot näyttävät kaikkina aikoina olleen tavalliset Permassa ja Permaa läntisimmillä aloilla, Wjatkan läänin pohjoisemmilla osilla, Wologdan, Arkangelin ja Aunuksen lääneissä sekä Suomessa, joilla aloilla mullasta koottuja hautakumpuja tuskin nimeksikään tavataan.

Vihdoin otamme pikimältään tarkastaaksemme Ananjion kalmiston kalustoa [3]. Pronssiset keltit (kuv. 91) ovat siinä vielä yleiset, mutta tavallisesti varsin yksinkertaista ja korvakkeettomaa muotoa. Raudasta kelttiä ei ole tavattu. Tikari on joskus vielä pronssista, mutta enimmästi rautainen, pronssikauden muodon mukainen (kuv. 92). Ainoastaan yksi pronssinen taltta on kalmistosta löytty. Keihäänkärkiä on melkein yhtä usein löytty pronssisia (kuv. 94), kun rautaisiakin (kuv. 93), mutta vaikea on jälkimäisissä huomata pronssikautista esikuvaa [4]. Rautai-

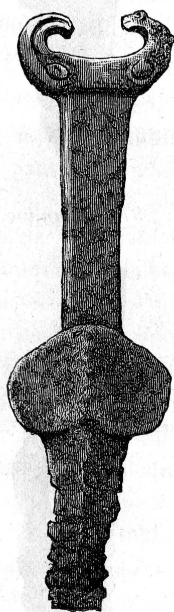
91. Ananjino. $^1/_2$.

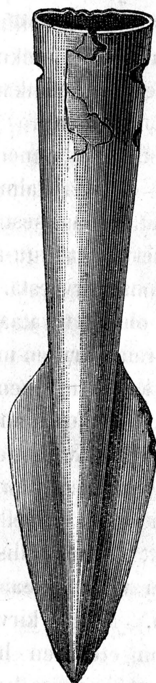
[1]) *Фундуклей, Обозрѣніе Могилъ, валовъ и городищъ Кіевской губ. Кіевъ 1848, s. 64, 66, 68.*

[2]) Vrt. *Bähr, Die Gräber der Liven. Dresden 1850, s. 2; A. C. Уварова, Меряне и ихъ бытъ по курганнымъ раскопкамъ. Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869, s. 686—8.* Samoin kuin Ananjinon kalmistossa tavataan myös Merjalaishaudoissa usein vainajan hevoisenkin luut ja varsinkin vanhimmissa noita pieniä savisia „kyynel-astioita“, *m. p., 690, 774.*

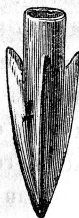
[3]) Helsinkin yliopiston museossa säilytetään seitsemättä sataa kalmistossa löyttyä esinettä. Muut kokoukset yhteensä tuskin vetävät tälle kalustolle vertoja. Alabin'in kokoama kalusto säilytetään Maantiet. Seuran museossa Pietarissa, Lerch'in voittamat kalut ovat vielä hänen takanansa. Nevostrujev'in ostama kalusto on hänen kuoltuansa v. 1872 joutunut Muskovan Muinaistieteellisen Seuran museoon.

[4]) Vrt. kuitenkin Jelabugan piirikunnassa löytty pronssinen keihäsmuoto: *Wocel, m. p., kuv. II: 76.*

92. Ananjino. 1/2. *93. Ananjino.* 1/2. *94. Ananjino.* 1/2.

95. Ananjino. 1/1.

set keihään-terät nimittäin ilmaantuvat pitkälehtisinä ja putkihalkeimilla varustettuina, samoin kuin pääasiallisesti aina myöhemmälläkin rautakaudella. Nuolenkärjet taasen ovat enimmältä osaltaan vielä pronssisia ja, harvoilla poikkeuksilla, europalaisessa Skythiassa yleistä kolmikanttista muotoa (kuv. 95). On kuitenkin kalmistosta löytty melkoinen joukko rautaisia-

kin nuolenkärkiä, joiden pienuuteen nähden on luultavaa että kaksilaitaiset pronssikärjet ovat olleet niille mallina. Ne ovat luultavasti valetut ja joko varsiputkilla (kuv. 96) tai karoilla (kuv. 97) varustetut. Joku luustakin tehty nuolenkärki on kalmistossa löytty.

96. *Ananjino.* 1/1.

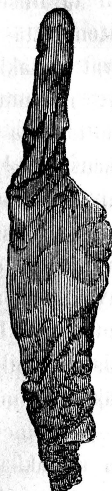
97. *Ananjino.* 1/1.

Olemme ja ennen maininneet eräästä kalmistossa löydetystä pronssisesta, piikiteräisestä hakkuu-aseesta sekä pronssikirveestä. Mutta näiden ohella tavataan kalmistossa eräs omituinen rautakirveen muoto, joka ansaitsee huomiota, koska myöhemmällä rautakaudella ulkonainen vaikutus antaa kirveille Pohjois-Wenäjällä hyvin vaihtelevan muodon. Kirves on soukkateräinen muurarin vasaran muotoinen; kirveen vähän kaarelle käyvä vartalo on hoikka ja ohut, mutta pullistuu reijän kohdalta, joka puuttuu varsiputkea, samoin kuin pronssikirveetkin. Mutta kirveen merkillisin omituisuus on että sen hamarapuoli on soukaksi ja ohueksi vasaraksi pidennetty (kuv. 98). Tuohon omituiseen muotoon emme ole tähän saakka löytäneet vertauskohtia muualla kun — Tambovan läänissä ja Merjalaishaudoissa. Sama muoto tavataan sielläkin, mutta tuon alkuperäisen muodon ohella kokonainen jakso edistyneitä muotoja, joissa kuitenkin aina tuo soukka ja ohut vasarapuoli säilyy, mutta yhä putketoin reikäkohta hiukan levenee, vihdoinpa koristetaan ja kirveen terä vähitellen levenee piilun tapaiseksi *).

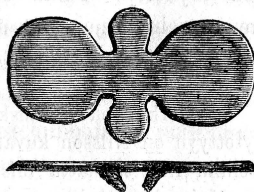
98. *Ananjino.* 1/2.

Veitset ovat Ananjinon kalmistossa kaikki rautaisia, tavallisesti karalla, joskus pronssivarrella varustettuja. Terät muistuttavat usein pronssikauden muotoja (kuv. 99), mutta ovat joskus myöskin suorateräisiä, kuten rautakauden veitset. Vaan kun olemme edellisessä myöskin nähneet suorateräisiä pronssiveitsiä, niin on vaikea tähän saakka varmuudella päättää, onko tuo suorateräinen veitsi uusi vai pronssikaudesta lainattu muoto.

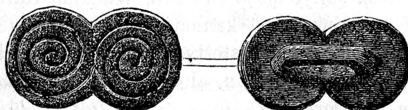

99. *Ananjino.* 1/2

Kalmiston jokseenkin rikkaasen pieneen pronssikalustoon nähden, joka epäilemättä on varsin tärkeä itäisen pronssikulturin selittämiseksi, jonka tieteellisten hautatutkimuksien puutteessa, melkein ainoastaan tunnemme terä-aseista, on meillä muutamia tärkeitä seikkoja huomautettavana. Mitä tärkeimpiä ilmiöitä Ananjinon kalmistossa on tuo länsi europalaisen pronssikulturin muinaiskalustossa jokseenkin yleisesti ilmaantuva spiralisirati. Josko spiralikoristus löytyi itäisessä pronssikulturissa, emme voi sanoa; ainoastaan niitä kahdesta tai kolmesta rinnakkain asetetusta napintapaisesta pyörästä yhdistettyjä, kantakorvakkeella varustettuja pronssilevyjä (kuv. 100—102) — ehkä vyönsolituksia —, joissa spiralisirati ilmaantuu, on myöskin löytty Altain seuduilla [1]). Spiralikoristus, joka kuitenkin verrattavasti harvoin ilmaantuu Ananjinon kalustossa,

100. *Ananjino.* 1/1.

101. *Ananjino.* 1/1.

*) Kuvauksia Merjalaishautojen kirveistä vrt. *Труды Арх. Съѣзда въ М. 1869. Atlas, t:lu XXIX.*

[1]) Ainakin yksi kolmipyöräinen on tallella Rumäntsovin museossa Radlowin kalu-osastossa.

on tavallisesti pronssilangasta tehty siten että langan molemmat päät ovat vastakkaisin spiralitapaan kääri-tyt napinmuotoisiksi ja nurjapuoli juottamalla kiinnitetty ja kannalla varustettu [1]). Tuo kalmiston ilmiö on meille tärkeä siihen nähden, että sama pronssilangasta yhdistetty spiralimuoto on rautakaudella varsin tavallinen raskaammasti juotetussa muodossa Permalaisten ja Bolgarilaisten aloilla, ohuemmalla, melkein näkymättömällä juotteella Merjalaisten haudoissa [2]).

102. Ananjino. $^1/_1$.

103. Ananjino. $^1/_1$.

Toinen yhtä tärkeä ornamenti-ilmiö Ananjinon kalmistossa on vastakkaisiin riveihin asetetut syvennetyt kolmikulma-koristukset (kuv. **104**), jotka eivät kuitenkaan, nekään, ilmaannu aivan lukuisina. Myöskin tämä koristusmuoto tavataan pronssisilla vyö- tai hihna-solituksilla [3]), jonka muotoisia myös on Permassa yksitellen löydetty. Tämä on ensimäinen todistus, jonka saamme siihen arveluumme, että nuo kolmikulma-koristukset, jotka hopea-

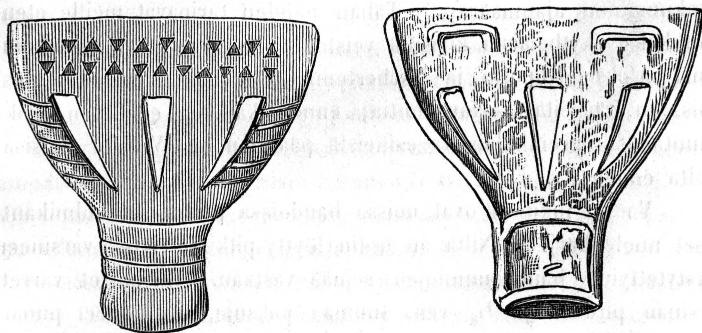
---

[1]) Merkillisen vertauskohdan yhteen Helsingin ylispiston museossa säilytettyyn on Nilsson kuvannut. *Skand. Nordens Urinv. II, kuv. V: 73,* kuitenkin ilmoittamatta mistä se on löytty. Vrt. kuitenkin m. t., siv. 132. Muita kuvattuja vrt. *Nevostrujev, m. p., kuv. XXII: 26, 28.*

[2]) Tähän spirali-ryhmään luettava on se puutteellinen spiralikierteinen kannatin, joka seurasi Kuhmoisten löytöä Muinaismuisto-yhtiölle ja yhtiössä näkyy herättäneen jotakuta huomiota. Helsingin Yliopiston museossa säilytetyssä suuressa Wanajan-Kattisen löydössä on myös toinen samantapainen ehjä kannatin, jossa riippuu pitkä nelikertaisista pronssilanka-renkaista yhdistetty ketju. Tuo rautakauden spirali tavataan myös Liivin ja Wironmaan aloilla. Vrt. *Hartmann, Das Vaterländische Museum zu Dorpat. D. 1871, t:lu XI: 11; t:lu IX: 7;* vrt. myös *t:lu IX: 1* ja *t:lu IV: 24.* Tähän nähden ansaitsee huomiota H. Hildebrandin muistutus spiralikoristuksista Fölhagen-löydössä. *Antiqv. Tidskr. f. Sv. III: 90.*

[3]) Vrt. *Nevostrujev, m. p., t:lu XXII: 33, 43.* Helsingin yliopiston museossa on kalmistosta yksi ehjä ja kaksi puutteellista pronssiesinettä, joilla noita kolmikulmia nähdään. Yhdessä ovat kolmikulmat keskeltä pilkoitetut, yhdellä pilkalla kussakin.

kaluissa seurasivat arapialaisia hopearahoja Skandinaviaan ja joita Skandinavian tutkijat sekä, niiden mukaan, Venäläiset tieteilijät ovat päättäneet arapialaisuuden tunnusmerkiksi, ovat kotoperäisiä suomalais-ugrilaisella asutusalalla, että tuo kolmikulma-koristus hopeateollisuudessa päin vastoin on, mahdollisista poikkeuksista puhumatta, pidettävä suomalaisen teollisuuden tunnusmerkkinä. Me voimme, samanmuotoisista hopeakaluista puhumatta, esitellä sadottaisin pronssisia löytöjä suomalaisilta asutusaloilta, joissa tuo

104. Ananjino. 1/1.

koristusmuoto tavataan yksinkertaisimmissa, kansallisimmissa, s. o. tavallisimmissa esineissä, varsinkin käsirenkaissa ja sormuksissa ja samalla huomauttaa, että nuo esineet, löytö-aloihin nähden, enimmästi osoittavat kylläksi selviä paikkakunnallisia omituisuuksia. Voimme vihdoin mainita kolmikulmakoristuksen arapialaisuuden puolustajille, että tuo koristus-muoto, pilkoitettuna, myöskin tavataan eräällä tähän nähden varsin merkillisellä hopeisella rintaristillä, joka on Aunuksessa löydetty [1]).

Varsin merkilliset ovat pienet noin 2—3 millimeterin levyiset savihelmet, joiden vehriän-sininen kiille muistuttaa Egyptin saviteoksia. Niitä sain Ananjinon kalmistosta yhdessä löyttyjä yhdeksättäkymmentä kappaletta. Aivan samallisia olen koonnut rihmasen erään nais-luurangon kaulalta Twerin läänin hautakummuissa.

Olemme jo näillä esimerkeillä kylläksi osoittaneet, että tämän kalmiston kalusto ansaitsee täyttä huomiota myöhemmän

[1]) Se on tallella Moskovan Rumäntsovin museossa.

rautakauden ilmiöitä suomalais-ugrilaisella asutusalalla selittäessä. Siihen nähden ansaitsisivat ehkä vielä erinäistä tarkastusta sekä valetut että pronssilevyistä kääritytt pronssihelmet, pronssilangasta kierretyt ja pronssilevyiset torvet eli putket y. u. m. Mutta tämän tarkastamisen jatkamisen voimme jättää siksi kun muut rautakauden ilmiöt puheessa olevalla asutusalalla meille selvenevät. Nyt luokaamme silmäys muutamiin kalmiston ilmiöihin, jotka tekevät meille mahdolliseksi antaa tämän kalmiston käyttämiselle jonkumoinen ajanmääräys. Tähän nähden tarjoavat meille etenkin kaksi skythalaista kivisillä veistokuvilla varustettua hautakampua, Aleksandropolin ja Tschertomlytsk'in hautakummut, kalustoissaan tärkeitä vertauskohtia; ennen kaikkea edellinen, joka muutamista kreikkalaisista esineistä päättäen on IV:neltä vuosisadalta ennen Kr. s. [1]).

Varsin lukuisia ovat noissa haudoissa pronssiset kolmikanttiset nuolenkärjet. Niitä on usein löytty pitkissä rivissä varsineen pystytettyinä hautakammiojen seinää vastaan. Ruokoiset varret, arsinan pituisia ja $^{1}/_{8}$ ven. tuumaa paksuja, ovat olleet punaisella maalilla vyötetyt. Joskus kärkiä tavataan luustakin [2]). Vaikka noissa kuten ylipäänsä muissakin Skythian hautakummuissa pronssikauden jäljet eivät ole niin tuntuvia kun Ananjinon kalmistossa, ansaitsee kuitenkin huomiota että niissä on tavattu rautaisia nuolenkärkiä paljoa harvemmin kun Ananjinon kalmistossa. Sitä vastoin tavataan Tschertomlytskin hautakummussa usein rautaisia kuolaimia, mutta paitsi rautaisia suitsinrautoja myös pronssisia samaa muotoa kun Ananjinonkin kalmistossa (kuv. 105), jossa aina ovat raudasta, vaikka myöskin vaskisia kuolaimia tavataan

---

[1]) Vertaa kertomus Aleksandropolin hautakummusta: *Recueil d'Antiquités de la Scythie avec un Atlas. Livr. I. St. Pb. 1866, s. 1—25;* Tshertomlytskin hautakummusta: *Древности Геродотовой Скиѳiи. Вып. II. Спб. 1872, s. 74—118.* (Mainitut julkaisujaksot ovat samaa teosta, vaikka jälkimäinen vihko ei ole vielä ranskaksi ilmestynyt).

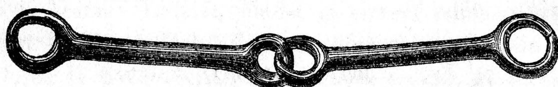
[2]) *Recueil &c. Atlas, t:lu. I: 6,* 7 kuvataan kaksi pientä rautaista keihäänterää, joista toinen on yhtä muotoa kun eräs yliopiston museossa säilytetty ja Ananjinon kalmistosta saatu rautainen nuolenkärki, toinen samallainen kun eräs Jelabugan piirikunnassa löytty omituinen pronssinen keihäänkärki. Vrt. *Wocel, m. p., t:lu. II:* 77.

(kuv. 106). Jokseenkin useita kellonmuotoisia ripustimia (kuv. 107) on löytty Ananjinon kalmistosta. Ihan samallaisia tavataan myös mainituissa hautakummuissa ketjuilla ripustettuina hevoisten, kultahelmillä ja levyillä varustetuille kaularenkaille. Muutamat kellopuoliskon muotoiset pronssiset ripustimet Ananjinon kalustossa ovat Aleksandropolin kalustossa kullasta ja hopeasta.

105. Ananjino. ½.

Huomiota ansaitsee Ananjinon kalmistossa ilmaantuva lohikäärme-koristus, jonka tähän saakka tunnemme ainoastaan Pinega-joella löydetyistä kirveistä. Koristus ilmaantuu kolmistossa muutamissa vyönha'an muotoisissa kaluissa (kuv. 108, 109), joissa lohikäärme avosuin ikään kuin hakaa kiinnittää [1]). Samantapaisia hakoja kullasta ja hopeasta on löytty Aleksandropolin hautakummussa. Niillä nähdään paitsi hirven kuva myöskin joku mythillinen elävä kuvattuna [2]). Samoin tavataan mainituissa hautakummuissa enim-

106. Ananjino. ½.

mästi kultaisia tupsunkantoja, joita löyttään pronssisina Ananjinon kalmistosta ja joita esim. Mordvalaiset ja Marilaiset eli Tscheremissit vielä käyttävät [3]). Yliopiston museossa on Ananjinon kal-

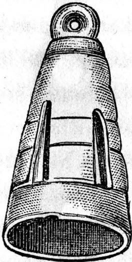
---

[1]) Niitä on museossamme kaksi pronssista ja yksi rautainen. — Prof. Sorokin Kasanissa talleltaa Vogulilaisilta saatua raakatekoista krokodilin-muotoista vaskikuvaa. Se on nykyaikuista tekoa, mutta muoto epäilemättä historiallinen.

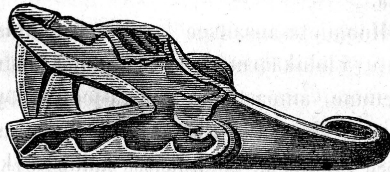
[2]) *Recueil &c., s. 2, kuv. I: 3, 4.*

[3]) *M. p., kuv. X: 16, 17, 21—24, 28; Древности Герод. Ск. II, s. 81, kuv. l.* Emme voi olla manitsematta että Tschertomlytskin hautakum-

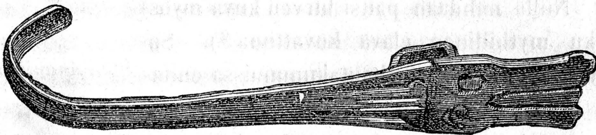
mistosta tallella napinkannalla varustettu levy, joka kuvaa pukin päätä. Sen tapaisia nappeja on löytty monta kymmentä Tschertomlytskin hautakummusta ynnä tavallisempiakin Ananjinon kalmiston napinmuotoja [1]). Mainitussa hautakummussa myöskin tavataan kaularenkaita kalmistossamme tavallista muotoa [2]). Vihdoin ansaitsevat huomiota kalmistossa löydetyt ohuet kolmi- ja nelis-

107. Ananjino. $^1/_1$.

108. Ananjino. $^1/_1$.

109. Ananjino. $^1/_1$.

kulmaiset levyt, jotka nurjalta puolen painamalla ovat pienemmillä ja suuremmilla pahkaisilla koristetut (kuv. 89). Eräs kalujen löytäjä sanoi tavanneensa neljä tuollaista neliskulmaista levyä, kaksi vastak-

---

mussa muiden hevoispukuun kuuluvien koristusten ohella myös on löytty rihmanen noita pieniä valkoisia kaukaloita, joita Suomalaiset samoin kuin Mordvalaiset nimittävät „käärmeenpäiksi.“ Vrt. *m. p.*, *s. 79, t:lu XXVII: 6, 7. Мельникова, Очерки Мордвы. Русскій Вѣстникъ. Октябрь 1867: 405.*

[1]) *Древн. Гер. Ск. II, t:lu XXVIII: 8—10; s. 81, kuv. c, e.* Toisia Ananjinon kalmistosta, lampaan ja karhun päillä koristettuja, kuvaa *Nevostrujev, m. t., t:lu XXII: 52, 56.*

[2]) *Др. Гер. Ск. II, s. 82, kuv. a.*

kaisin kummallakin puolen luurangon sääriluita. Samantapaisia on löytty hopeisia Aleksandropolin hautakummussa [1]). Itse koristustapa on myös jokseenkin tavallinen Merjalaisten kalustossa.

Merkillistä on että Ananjinon kalmistossa kulta ja hopea, jotka samaan aikaan niin runsaana ilmaantuvat Skythian haudoissa, kokonaan puuttuvat. Vaikka useat mainituista kaluista osoittavat merkillistä yhtäläisyyttä tavoissa ja koristusmuodoissa, näyttää kuitenkin tuo kullan ja hopean puute tähän aikaan Kamajoen rannalla todistavan että edellinen yhtäläisyys pikemmin oli naapurisuuden vaikuttama, kun kaupan välittämä. Olemme ennen huomauttaneet että myöskin nuolenkärkien muodot viittaavat samalle päin, sekä että noita kolmikanttisia nuolenkärkiä Skythiassa käytettiin vielä IV:nellä ja III:nellä vuosisadalla ennen Kr., mutta että ne kokonaan puuttuvat jälkeen Kr. s. Tähän seikkaan sekä äsken mainittuihin vertauskohtiin nähden, ei meillä ole nykyisillä tiedoillamme syytä päättää Ananjinon kalmistoa myöhemmäksi III:tta vuosisataa ennen Kr. s. Vaikeata on kuitenkin sanoa kuinka kauan Ananjinon kalmistoa hautapaikkana käytettiin. Tärkeän historiallisen vertauskohdan antaa meille Herodoto kertoessaan noin v. 450 e. Kr. s., että Massagetat, jotka asuivat Kaspian meren itäpuolisilla lakeilla, puuttuen hopeaa ja rautaa käyttivät vaan pronssia ja kultaa; keihäät, nuolet ja kirveet tehdään pronssista, koristukset kullasta. Mahdollista on kuitenkin että niin oli laita Massagetojen ja Kyron sodan aikana noin v. 530, koska Herodoto puhuu heistä tuon sodan johdosta [2]).

Noilla osoituksilla luovumme Ananjinon rautakauden rajaisesta kalmistosta siirtyäksemme muutamia omituisia ilmiöitä oppimaan, joihin luullaksemme selitys on haettava yllä kerrotusta altai-uralilaisesta pronssikaudesta.

IV. Luukalustoja.

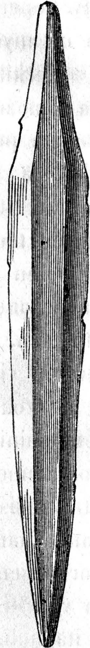
Meidän tulee tässä pronssikauden ilmiöjen ohella tarkastella muutamia löytöjä, joista yhtä voisi sanoa luukautiseksi, koska

---

[1]) *Recueil &c., kuv. V: 10, 11.*

[2]) *Montelius, Från Jernåldern I: 3.*

siinä tuskin ensinkään on löytty kaluja muusta aineesta kun luusta. Varsin luultavaa on että luun käyttäminen metallin asemesta on pronssikauden aikana syntynyt vaskea puuttuvilla aloilla, sillä jos raudan syntysanat olisivat olleet tunnetut, niin tuskin missään olisi tarvittu luuhun ryhtyä raudan puutteesta. Tuota arveluamme todistavat, kuten vasta saamme nähdä, useat muutkin seikat.

110. *Perma, Kolva.* 1/1.

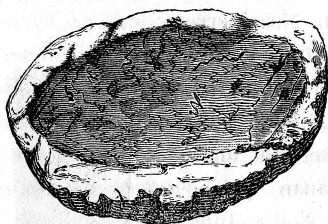
Me emme tässä ota puheeksi niitä jokseenkin lukuisia luukaluja, joita säilytetään Moskovan Rumäntsovin museossa. Ne ovat Pogodinin ja Radlovin kokoamia Altain seuduilla ja sisältävät nuolenkärkiä, pääkoristuksia, helmiä, solkia ja hihnanjakajia hevospuvusta, luisia suitsinrautoja y. m. Useimmat Radlovin löytämät taidokkaasti leikatut luiset ja puiset kalut ovat rautakautisten kalujen ohella löydetyt; Pogodinin kaluston löytöpaikoista ja löytöseikoista taasen ei löydy mitään kertomusta [1]). Noilla kalustoilla arvattavasti ei ole mitään yhteyttä niiden kanssa, jotka ovat ilmaantuneet altai-uralilaisen pronssikauden läntisillä rajamailla.

Luisia nuolenkärkiä (kuv. 110) on löytty siellä täällä Permankin läänissä, mutta ne ovat täydelleen rautakautisia. Metsäherra Tjeplouhov kertoo esim. eräässä kirjeessä Marraskuun 20 p. 1871 kreivi Stroganoville muutamista paikoista Garevaja-joen suulla Kamajoen oikealla varrella, joilla löydetään läjättyinä koti- ja metsä-elävien luita. Yksi sellainen paikka oli noin 20 arsinaa ympärinsä ja luukerros 3/4 arsinaa paksu. Hän löysi siinä luiden seassa hyvin pieniä raakamaisesti käsin tehtyjä savikuppeja (kuv. 111), joiden laidoissa oli reijät ripustamista varten, paljon luisia nuolenkärkiä sekä kullattuja lasihelmiä myöhemmän rautakauden haudoissa Pohjois-Wenä-

---

[1]) Vrt. *Отчетъ Моск. публ. и Румянцовскаго Музеевъ за 1867—1869 г., s. 167, 172; Г. Д. Филимонова, Каталогъ Моск. публ. музея, s. 108, 111, 112.*

jällä hyvin tavallista muotoa. Kuppien savessa nähdään joskus ikään kuin hiedan asemesta poltetun luun soraa. Tuollaisia luuläjiä (костище) tavataan useissa paikoin. Eräs ukko sanoi 50 vuotta sitä ennen, kun ei vielä viljeltyä maata likiseuduilla ollut, vaan kaikki oli metsän vallassa, löytäneensä tuollaisista luuläjistä „kiillepisarisia metallinappeja", joilla puodeissa ostettiin prenikoita, teräksisiä nuolenkärkiä sekä muutamia vaskikaluja. Ehkä on noilla paikoilla metsäelävistä nahkoja nyljetty kaupittaviksi. Lähellä on mäen vierteellä tasanne, joka on ikään kuin kaivetulla jyrkällä rotkolla eroitettu mäestä. Siinä on nähtävästi huoneita seisonut, Tjeplouhovin mukaan „luultavasti epäjumalain temppeli".

111. Perma, Garevaja. 1/1.

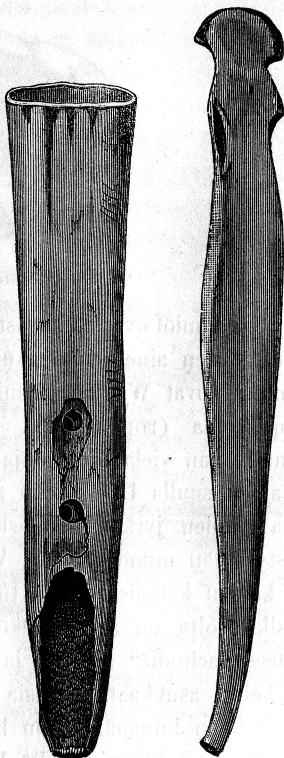
Nuo ilmiöt ovat nähtävästi selvän rautakauden aikuisia, eivätkä siis nykyiseen aineesemme kuulu. Ne luukalustot, joita tässä tarkoitamme ovat Wjatkan läänissä löydetyt pakanuuden aikuisilla linnapaikoilla (городище). Yksi sellainen linnapaikka, josta ei kuitenkaan vielä ole kaluja tallella, on Wjatkaan laskevan Lebedkajoen suulla Urschum'in piirikunnassa. Se on Lebedkan oikealla puolen jyrkällä ahdaskaulaisella niemekkeellä, jonka joet yhdistyessään muodostavat. Vallista ja haudasta, jotka ovat niemen kaulan katkaisseet, on tuskin enää jälkiä näkyvissä. Linnapaikalla, jolta on avara näköala, ovat tarinan mukaan „valkosilmäiset Tschudit" asuneet ja sen vierteiltä sade huuhtoo, kertovat likeiset asukkaat, erilaisia luukaluja esille [1]).

Toinen linnapaikka on lähellä Wjatkajokeen laskevan Pischma'n suuta, jyrkkäseinäisellä korkealla niemellä, jonka syvä rotko

---

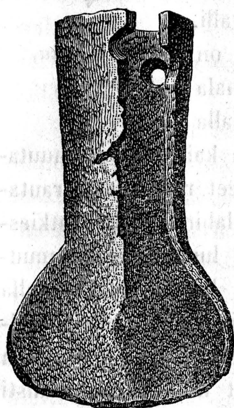
[1]) Näistä tutkimuksista vrt. *П. Алабина, Замѣтка относительно нѣкоторыхъ древностей Вятскаго края. Вятка 1865 г., s. 2—15.*

Pischmajokeen laskiessaan muodostaa. Etelä- ja itäpuolelta on niemi mannermaasta eroitettu 87 saschenin pituisella haudalla ja vallilla, joista viimeksi mainittu vielä on 3 saschenia korkea. Myöskin tältä paikalta on avara ja kaunis näköala pitkin Wjatkan ja Pischman rantoja. Tuolla linnapaikalla, vallin sisäpuolella löyttiin kaivo, jonka seinät olivat huolellisesti ladotut kivilaakoista ilman savetta 3 saschenin syvyyteen. Siitä oli muka, tarinoivat asukkaat, ollut 8 virstan pituinen maanalainen käytävä Kukarkan lopotille, jossa heidän heimolaisia olisi asunut. Säilyneimmiltä paikoilta katkaistiin valli kahdella 3 arsinan levyisellä ja 4 arsinan pituisella kanavalla. Nurmen ja mustan mullan alla seurasi vähemmillä saviliuskama-kivillä täytetty keltainen savikerros. Kolme arsinan-neljännestä nurmen alta löyttiin jäännöksiä ikään kuin polttolavoista, jotka hiilten paljoudesta ja poltetusta maasta arvaten olivat kauan palaneet yhdellä paikalla. Noilla tuhkaläjillä löyttiin melkoinen paljous poltetuita ja hiiltyneitä luita, joista muutamat nähtävästi olivat peuran luita. Itse linnapaikan tasanteella, jota aarteenkaivajat yleensä olivat mullistaneet, löyttiin kuoppia ja ojia kaivaessa samallaisia tuhkapaikkoja, mutta kaluja ei löytty muita kuin muutamia saviastian kappaleita. Kun taasen rotkonpuoliseen valliin kaivettiin syvennyksiä länsipuolelta, niin löyttiin eri kohdilla suuria tuhkaläjiä ja kiviperustukselle tehtyjä ikään kuin uuninsioja, joilla samoin löyttiin hiiltä, palanutta maata ja melkoinen paljous hiiltyneitä luita, mutta kaikki oli niin

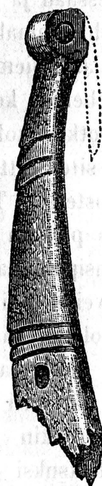

112. Wjatka, Pischma. $^1/_2$. *113. Wjatka, Pischma.* $^2/_3$.

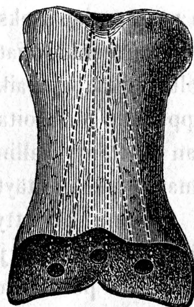
sekaisin että oli mahdotointa päättää missä järjestyksessä olivat maanneet. Siinä tavattiin myöskin melkoinen joukko luukaluja, jotka piirikunnan hallitus lähetti Muinaistieteelliselle seuralle Pietariin, paitsi muutamia, jotka jätettiin Wjatkan museoon. Niistä luettelemme seuraavat: pitkäläntä piikkiteräinen luuase, jonka peräpää on pitkäkorvaisen elävän päällä koristettu ja siten muistuttaa pronssikauden kaluja Kamajoella ja kivikauden kaluja Aunuksessa; 4 luuputkesta tehtyä keihäänterää (kuv. 112), 11 nuolenkärkeä, 2 keltin tapaista luuasetta (kuv. 114); 2 koukun tapaista asetta, joissa koukut ovat linnun-nokan muotoon tehdyt, mutta valitettavasti katkenneet (kuv. 115); 2 katkottua peuran sarvea, lähes parikymmentä suurta, hevoisen y. m. elävien kylkiluista teroitettua

114. Wjatka, Pischma. ²/₃.

115. Wjatka, Pischma. ²/₃.

116. Wjatka, Pischma. ¹/₂.

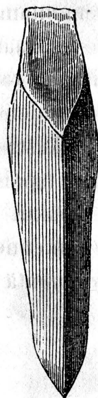
neulaa (kuv. 113); kolmella yhdistyvällä reijällä varustettu luukone ehkä nuorain punomista varten (kuv. 116); saviastian kappaleita y. m. luukaluja (kuv. 117), joiden käytäntöä on vaikea arvata. Ainoa metallikalu, joka löyttiin, oli kaksoisella spiralikannalla varustettu vaskisormus,

117. Wjatka, Pischma. ²/₃.

joka epäilemättä on myöhempää syntyperää [1]). Muinaiskaluja, „liiatenkin luisia“, joita sade on huuhtonut linnan valleista, on siitä ennenkin kosolta löytty.

Tuo on merkillisin laveampaa luukulturia todistava löytö näillä aloilla. Vaikka seuraavassakin löydössä luuaseita tavataan todistanevat kuitenkin useammat metallilöydöt rautakauden täydellistä voittoa. Vertaukseksi puhumme siitä kuitenkin tässä, sitä kernaammin, koska mahdollista on, että nuo löydöt eivät syntyperältään ole samanaikuisia. Sillä männistöä kasvavalla korkealla niemellä, jonka Niemdajoki muodostaa Pischmajokeen laskiessaan ja jonka Niemdaan laskeva rotko vielä ahtaammaksi supistaa, on muinaislinnan jäännöksiä. Niemen kaulalla on hauta ja kolme saschenia korkea valli. Koska linnapaikka laskee rotkoa kohti, niin on vierimistä koetettu välttää siten että linnanala on portaan tapaiseksi muodostettu. Tuolla alalla ovat aarteenkaivajat useilla paikoin kuoppia kaivaneet ja muutamalta ehkä pajapaikalta länsipuolella löytäneet rautasittaa, rautakappaleita, vasaroita ja kirveitä. Kaivoa ei Alabin paikkaa tutkiessaan löyttänyt vallin sisäpuolelta, vaan pitää luultavana että muutamaa puoleksi täyttynyttä kuoppaa linnan haudan ulkopuolella oli kaivona käytetty. Hän kaivatti kanavoja valliin sekä mainitulle pajapaikalle ja löysi nytkin jäännöksiä kauan paikallaan palaneista polttolavoista. Paksuksi kasvanut multakerros todisti linnan vanhuutta. Tuon multakerroksen alta, varsinkin vallin länsipuolelta löyttiin koko joukko kaluja, joista mainitsemme seuraavat: 3 luusta lehtyä nuolenkärkeä (kuv. 118), kappale luisesta veitsen varresta, naskalin tapainen rautakalu, kappale pienestä kovasimesta, pronssikappaleita korvarenkaasta ja itäsuomalaisesta ripustinkoristuksesta myöhemmällä rautakaudella tavattavaa muotoa; sininen lasihelmi, saviastian kappaleita, kaksi värttinä-

118. Wjatka, Niemda. 1/1.

---

[1]) Sormus on kuvattu: *Старина Русской Земли, s. 28, kuv. 60.*

kiveä y. m. Tarinan mukaan on tuolla paikalla sotasankareita (bogatireja) asunut.

Ajatuksemme on että Pischman suulla löytty luukalusto todistaa, puolestansa sitä jo ennen eläinten päillä koristettujen kiviaseiden johdosta lausuttua arvelua, että joku kansalahko pronssikauden asutuksesta ennen pronssikauden loppua, siis joitakuita vuosisatoja ennen Kr. synt.,' syöstiin länteen aloille, joilla vaski ei enää ollut saatavana ja pakoitettiin metallien käyttämisestä luopumaan. Sitä todistavat jo nuo yksityiset yllä mainitsemamme altai-uralilaisen pronssikauden löydöt lännessä, esim. Kostroman läänissä, Pinegajoella ja Pohjois-Ruotsissa. Näyttää siltä kun se ensinnä Wjatkan läänissä olisi luuhun turvaantunut, tuonnempana, Aunuksessa, kiviaseita sepitellyt, mutta molemmilla paikoilla säilyttänyt yhden koristusmotivin pronssikauden muistona, aseiden koristamisen eläinten päillä. Viittauksena tähän arveluun on sekin seikka, että Ananjinon kalmistosta tunnetaan yksi luinen nuolenkärki, lohikäärmeen päällä koristettu luinen veitsen varsi sekä luuhelmi.

Voitaisiin tähän arvella että luuaseiden, esim. luisten nuolenkärkien käyttäminen on jotakin satunnaista, joka kaikkialla ja kaikkina kulturiaikoina voi ilmaantua. Me olemme kuitenkin jo huomauttaneet kivikaudesta puhuessamme kuinka harvinaisia luukalut tutkimusalallamme ovat. Paitsi äsken mainittuja löytöjä Garevajan suulla Permassa ja Niemdan suulla Wjatkassa emme vasta tule tapaamaan rautakauden löydöissä muita luukaluja kuin veitsen päitä. Meidän luullaksemme ansaitsevat siis puheessa olevat luukalustot erinäistä huomiota. Tahdomme siis niitä vielä edelleen seurata.

Kivikauden itäsuomalaisesta ryhmästä puhuessamme ylempänä mainitsimme jo Poljakovin löytämästä luukalustosta eräällä paikalla Latschajärveen laskevan Tihmangan varrella. Hän löysi siinä limsiölastujen ja saviastian-kappalten seassa eläinjäännöksiä varsinkin puolen arsinan paksuisessa mustamultaisessa kerroksessa. Paitsi peuran, majavan ja linnun luita tavattiin kalojen luurankoja ja suuria hauen hampaita. Mutta sen ohella löyttiin luuputkista tehtyjä leikkaavia ja piikkiteräisiä aseita, joista mainitaan eräs luinen heittokeihäs, jonka tutkain oli katkennut, mutta

varteen pistettävä osa eheä; kärjen varsiosalla oli kaksi korvaketta, joihin nuora oli kiinnitettävä.

Paitsi yllä mainittuja löytöjä ei ole luukalustoja tätä nykyä tiedossa muualta kun — Ruijasta, jossa tuollainen luukulturi oli niin kotiperäinen, että Düben arvelee Lappalaisten Pohjois-Skandinaviaan tullessansa tuskin käyttäneen muita kuin luuaseita [1]. Heidän hautansa sisältävät tavallisesti ainoastaan niitä. Norjalainen kauppias Nordvi antoi v. 1852 varsin valaisevan kertomuksen lappalaishaudoista lähellä Mortensnäs'in kauppalaa. Tuosta kauppalasta noin penikulman pitkältä itään tavataan pitkin Warankovuonon rannikkoa mataloita meren rantaan pistäviä luolaisia kallioita. Kalliojen välit ovat yhtä kivekköä useamman kyynärän syvyydeltä ja 4—600 kyynärää rannasta ylöspäin. Kivet tuolla alalla ovat pienempiä tai suurempia laakoja eli levyjä. Tuolla rannikolla tapasi Nordvi monta sataa lappalaishautaa. Missä kalliossa oli luola tai missä suuremman kiven alla oli aukko, oli siitä muodostettu hauta ja luolan tai aukon suu tukittu kivilaakoilla. Enimmät haudat tavattiin kuitenkin kivikössä. Niiden asema oli seuraava. Kivikköön oli kaivettu ruumiin kokoinen, noin yhtä tai puolta kyynärää syvä kolo. Tuon kolon syrjiä oli tasoitettu siten, että sekä laidoille että päätyihin oli ladottu muuri kivilaakoista. Pohja oli tasoitettu pienillä kivilevyillä. Laitamuureja vastaan oli sitten pystytetty kivilaakoja, ei kuitenkaan pystysuoraan, vaan siten että haudan pohja sai ikään kuin pyöreän muodon. Samoin oli haudan päätyihin pystytetty suurempia laakakiviä ja päänpuoliseen päätyyn vielä kaksi kivilevyä vinoon syrjäkkäisin ikään kuin pään tukeeksi. Ruumiin vuode oli tehty meriruohoista ja koivun oksista. Koko ruumis oli kääritty koivun kuoriin, jotka pään ja joskus käsien ja jalkojen ympärillä tavattiin monenkertaisina ja yhteen ommeltuina. Ruumiin viereen oli pantu vainajan entisiä tarvekaluja, esim. nuoli, jonka kärki aina oli luusta (kerran limsiöstä), luukoukku, luinen heittokeihäs (kerran sarvesta tehty), joutsi, sukset ja sauva, joskus poltettu saviastia, vieläpä ruokavaroja, kaluja, lintuja, peuran reisiä y. m. Ainoastaan yhdessä lapsen haudassa tapasi Nordvi rautapalan, joka

[1]) *Düben, Om Lappland och Lapparne, s. 398.*

näytti keihään kärjeltä. Kaikissa tutkimissansa haudoissa — luvultaan 20 — olivat ruumiitten kasvot käännetyt itään tai kaakkoseen. Ruumis oli peitetty koivun oksilla ja hauta sitten katettu leveillä kivilaakoilla, joiden päälle oli ladottu monta, 4—16 kerrosta kivilevyjä, joten hauta sai pyöreän kummun muodon. Haudalle valittiin aina kuiva paikka, josta syystä multamaan likisyyttä näkyy kartetun [1]).

Kerromme vielä yhden esimerkin. Keimöe'n saarella on tasanko, joka ennen on ollut asuttu, mutta nyt kasvaa kanervaa. Siinä nähdään paikoin koottuja kiviä, joiden välissä tavataan hiiliä ja tuhkaa valkiansijan jäännöksinä. Toisella saaren osalla löytyy useita suuria kiviraunioita, luultavasti hautoja. V. 1861—5 löyttiin mainitulta tasangolta $^1/_2$ kyynärän paksuisen turvemaan alta poltettu saviastia sekä seuraavat luusta ja peuransarvesta tehdyt kalut; joukko nuolenkärkiä, enimmät kolmi-, muutamat neliskanttisia, varteen pistettäviä; väkäisiä heittokeihäitä, keihäänkärki, kalan koukkuja, kappale sahasta, kaksi lusikkaa, kampa, kirveentapainen ase, taltta, patahangan kaltainen esine y. m. luusta ja sarvesta sepitettyjä kaluja, niiden seassa hieno linnunluinen putki, jolla ehkä vettä jäältä on imetty [2]).

Viimeksi mainitut luukalut, jotka muodoiltaan ovat samallaisia kuin Mortensnäs'in haudoissa löydetyt, säilytetään Kristianian yliopiston museossa, jossa muitakin sentapaisia lappalaisia hautalöytöjä on tallella. Valitettavasti ei ole niistä vielä kuvia julkaistu.

Me lopetamme tähän katsahduksemme luukalustoihin tutkimusalallamme. Jos muistamme että niitä ei vielä muilla etelämmillä aloilla ole ilmaantunut, niin meidän on vaikeata muualta hakea sitä Fennien alhaista kulturia, josta Tacito puhuu, mainitessaan heidän käyttämiä luisia nuolenkärkiä. Tuota arvelua vahvistavat, kuten vasta saamme nähdä, rautakauden varhemmat kulturikerrokset niillä aloilla, joilla Taciton Fennejä ennen on

---

[1]) *Kuukauslehti 1870, s. 193.* Vrt. *Oversigt over Danske Vid. Selskabs Forhandl. i 1853, s. 120—134.*

[2]) *N. Nicolaysen, Norske Fornlevninger. Kristiania 1866, s. 708,* jossa useista muistakin lappalaisista muinaisjäännöksistä saadaan tietoa.

haettu. Ei liene tarpeetonta muistuttaa, että Fennien eli Finnien nimellä Germanilaiset eivät alkuansa tarkoittaneet muita Suomalaisia heimoja kuin Lappalaisia. Vasta Suomenniemen germanilaisesta nimestä Finnland sai Finn-nimi laveamman merkityksen. Ensimäisen varmaan tiedon Lappalaisten olemassa olosta Pohjois-Skandinaviassa antaa Prokopio noin v. 560 ja meidän luullaksemme tarkoittaa Tacitokin Fenneillään pääasiallisesti Lapinmaan Lappalaisia. Meillä ei ole vielä muinaistieteellisiä aineita rajoittaaksemme Lappalaisten asuin-sioja etelässä, mutta, vaikka Suomi on heiltä germanilaisen nimensä perinyt, emme kuitenkaan luule että heidän asutuksensa koskaan on ulettunut Keski-Suomen vesistöä etelämmäksi.

Ainoat tyydyttävämmät tiedot Lappalaisten haudoista Suomenniemellä on kansakoulunopettaja H. Laitinen antanut Itäsuomesta. Hänen kuviensa ja kertomuksensa mukaan on haudan muoto melkein samantapainen kun Ruijassa. Maahan on kaivettu jokseenkin matala pitkänsoikea, jalkapäästä hiukan soukkeneva hauta, jonka laitoja vastaan on nojattu laakakiviä, yksi kumpaankin päätyyn ja seitsemän kummallekin sivulle. Hauta on siten muodoltaan nykyisen kannettoman ruumiin-arkun kaltainen. „Ruumiin tomut näyttävät poltetuilta“ ja ovat mullalla peitetyt maapinnan tasalle, siten että laitakivien syrjät ovat näkyvissä. Hautojen pituus suuresti vaihtelee. Mikä on 3—4 kyynärän, mikä vaan 5 korttelin pituinen, leveys on noin 4—5 korttelia. Haudan pääpuoli on aina lännessä, jalkapuoli idässä. Noita hautoja tavataan kymmenittäin Lappalaisten kalmistoissa, järjestettyinä rinnakkaisin. Ilomantsin pitäjäästä kuvaa Laitinen kaksi Lappalaisten kalmistoa, joista toinen on Osrosaarella Melaselänjärvessä, toinen Mutalahdessa saman järven rannalla; kolmas on Kyyrön- tai Kalmistoniemellä Kilpijärven eteläpäässä Korpiselän kappelissa [1]). Valitettavasti puuttuu kokonaan tietoja noissa haudoissa tavattavista kaluista.

Tutkimuksen nykyisellä kannalla, kun jokainen uusi muinaistieteellinen tutkimusretki tuo runsaita usein luonteeltaan uusia

---

[1]) *H. Laitinen, Vanhoja linnoja, valleja, kivipiirroksia, Lappalaisten hautausmaita y. m.* Käsik. Kirj. Seuran Hist. Osakunnan arkistossa.

aineita näkyviin, on vaarallista ruveta historiallisia johtopäätöksiä tekemään. Emme kuitenkaan ole voineet olla huomauttamatta sitä mahdollisuutta, että yllä kerrotut luukalustot ehkä ovat jälkiä Lappalaisten vaelluksesta länteen Suomen suvun etujoukkona. Näitä ja muita edellisiä ilmiöitä voimme kuitenkin paremmin vasta arvostella opittuamme tuntemaan rautakauden ilmiöt ja kulturikerrokset.

C. Varhempi rautakausi.

Vasta raudan keksintö antoi ihmiskunnalle oivallisimman keinon luonnon kukistamiseen. Me kuitenkin puutumme tietoja siitä missä tuo keksintö tehtiin, jonka suuruutta ja tärkeyttä vasta meidän aikamme on alkanut käsittää ja arvostella. Rauta on näet ollut niin kauan tunnettu, että vanhimpien kulturikansojen vanhimmat historialliset lähteet ainoastaan hämärästi muistelevat tai tarinoivat ajoista, jolloin rauta oli tuntematoin.

Europaan on rauta nähtävästi levinnyt historian tuntemista kulturikansoista Länsi-Aasiassa. Tahdomme lyhykäisesti noihin jälkiin viitata [1]).

Egyptissä nähdään jo sinisiä rauta-aseita eroitukseksi punaisista pronssiaseista, kuvattuina muistopatsailla 3:lta vuosituhannelta e. Kr. s. [2]). Myöskin Hebrealaiset ja Fenicialaiset näyttävät hyvin aikaisin tunteneen rautaa, sillä raudasta puhutaan useissa paikoin Raamatun vanhimmissa kirjoissa, esim. Moseksen, Josuan sekä Jobin kirjoissa ja Hesekiel kertoo noin v. 600, että Tarsis'ta tuotiin hopeata, rautaa, tinaa ja lyijyä Tyron markkinoille [3]). Assyrian rautakaudesta ei löydy vielä tarkempia tietoja kun mitä muutamat muinaisjäännökset osoittavat. Erään Niniven, noin v. 700 e. Kr. s. hävitetyn palatsin raunioista on löytty rauta-aseita, joissa ainoastaan miekkojen kahvat osaksi olivat pronssista. Kuitenkin on Niniven raunioissa löytty joitakuita

---

[1]) O. Monteliusen mukaan: *Från jernåldern I: 1—18.*

[2]) *O. Montelius, Lifvet i Sverige under Hednatiden, s. 52.*

[3]) Vrt. esim.: Vaski- ja rautaseppä Tubalkain, *I Mos. 4: 22;* rautakirves, *V Mos. 19: 5;* rautaisia vaunuja *Josua 17: 18;* rautapukuja *Job. 20: 24* y. m.; *Hesekiel 27: 12.*

pronssiaseitakin, esim. vaskitikari samaa muotoa kuin ne, joita Assyrian veistokuvissa nähdään kuvattuina.

Homeron laulamat Kreikkalaiset elivät pronssi- ja rautakauden rajalla. Pronssista olivat tavallisesti sankarien kypärät ja muut sotapuvut, keihäät ja miekat. Myöskin mainitaan pronssisia kirveitä ja uhriveitsiä. Raudasta on harvemmin puhetta ja rautasepällä ei ole vielä muuta nimeä kun χαλκεύσ. Myöskin Hesiodo, jota pidetään Homeroa 100 vuotta nuorempana, muistelee, että ennen käytettiin vaan vaskea, eikä tunnettu tuota tummaa rautaa. Vaikeampi on saada selville milloin Romalaiset oppivat rautaa tuntemaan, koska heidän vanhimmista aloista puututaan samanaikaisia lähteitä. Näyttää kuitenkin siltä kun olisivat jo VI:nella vuosisadalla e. Kr. s. rautaa käyttäneet, koska Porsenna rauhan ehtona vaati ett'eivät käyttäisi rautaa muuhun kun maanviljelykseen. Mahdollista on kuitenkin, että pronssiaseita Italiassa käytettiin vielä myöhempinä aikoina. Kreikkalaisissa haudoissa lähellä Pæstum'ia, joka perustettiin v. 510 e. Kr. s., sekä Herculanumin ja Pompejin raunioissa on löytty pronssiaseita, miekkoja, keihiä, kelttejä y. m., jotka kuitenkin lienevät kaupunkien alkuajoilta.

Varsin vaillinaisia ovat tiedot raudan leviämisestä Länsi- ja Keski-Europaan. Ne Gallit, jotka, asuen osaksi Pohjois-Italiassa, osaksi Alppein pohjoispuolella, sotivat Romalaisten kanssa vähää ennen 2:sta punilaista sotaa, käyttivät tosin rautamiekkoja, kuten nähdään melkein samanaikuisen Polybion kertomuksesta, mutta rautaa näyttää niissä olleen pehmiätä, koska huonosti kestivät iskiessä. Mitä taasen Länsi- ja Keski-Europaan tulee, niin ovat muinaistieteelliset löydöt melkein ainoat lähteet kysymyksen ratkaisemiseen milloinka rautakausi siellä sai alkunsa. Vaikka Saksassa ja Itävallassa usein on löytty Kreikkalaisia ja makedonialaisia rahoja sekä barbarilaisia imitationeja sellaisista, niin on kuitenkin harvoin pidetty lukua niistä kaluista, joiden ohella rahat ehkä ovat löydetyt. Muutamat suuret löydöt esim. eräässä paalukylässä Neuchâtel'in rannassa lähellä paikkuutta La Tene, eräällä kentällä Bern'in ja Tiefenaun välillä sekä suuressa Hallstatt'in kalmistossa Yli-Itävallassa, kuitenkin näyttävät todistavan että rauta oli päässyt voitolle viimeisillä vuosisadoilla ennen Kr. s.

Pohjois-Saksaan nähden voisi tosin mainita että Kimbrien hevosväki kantoi komeita rautapukuja Vercellæ'n tappelussa v. 101 e. Kr. s., jos ei syytä olisi arvata että heidän asunsa oli muuttunut monivuotisilla sotaretkillä Etälä-Europassa ja edellisissä taisteluissa Roman legioneja vastaan. Taciton aikana Germanilaiset kyllä käyttivät rauta-aseita, mutta hän arvelee että heillä oli vähän tuota metallia. Cæsar taasen ei mainitse mitään aseaineesta; sen hän tuskin olisi laiminlyönyt jos Germanilaiset olisivat pronssiaseita käyttäneet. Kuitenkin näyttävät muutamat löydöt Pohjois-Ranskassa ja Länsi-Saksassa osoittavan, että pronssiaseita vielä käytettiin jälkeenkin Kr. s.

Myöskin Britanniassa kävi rautakauden vakaantuminen nähtävästi vitkalleen. Muinaislöydöt todistavat että rautakausi siellä on alkanut jo noin 200 v. e. Kr. s., mutta Cæsar kertoo kuitenkin että rautaa hänen aikanansa pidettiin niin suuressa arvossa, että pronssi- ja rautavartaita käytettiin rahan asemesta painon mukaan. Vieläpä Herodianon aikana, noin 200 v. j. Kr. s., oli rauta niin kallista että päälliköt ylpeilivät rautaisissa kaularenkaissa ja rautavöissä.

Skandinavian, varsinkin Tanskan muinaistieteilijät ovat olleet hyvin varovaisia päätöksissään rautakauden ensimäisestä ilmaantumisesta Skandinaviassa. He ovat tuon tuostakin saaneet syytä sysätä rautakauden alku tuonnemmaksi. Vielä muutamia vuosia takaperin arveltiin romalaisten rahojen nojassa, että rautakausi olisi alkanut noin toisella vuosisadalla j. Kr. s., mutta kun tuohon aikaan rautakauden muodot jo ovat niin vakaantuneet, että jälkiä pronssikaudesta tuskin on olemassa, niin ovat tutkijat tätä nykyä yksimielisesti ruvenneet pitämään Kristuksen syntymisen aikoja pronssi- ja rautakauden rajamääräyksenä [1]).

Saapuiko silloin Itämeren rannoille ja Skandinaviaan uusi kansa, joka toi raudan muassaan? Niin ovat tutkijat tavallisesti päättäneet ja vasta uudemmat löydöt Bornholmin saarella sekä pääkallotutkimukset ovat saaneet tutkijoita tuota vanhaa päätöstä epäilemään. Kuinka olikaan — varmaa vaan on että asutus Skandiviassa ja Itämeren rantamailla ja rautakauden alulla oli germani-

---

[1]) Vrt. esim. Monteliusen mainittuja teoksia y. m.

laista elikkä, kuten sitä skandinavilaiset tutkijat nimittävät, gotilaista. Tuon ajan kulturimuodoissa huomataan sekä keltiläistä että varsinkin tuntuvasti romalaista vaikutusta. Eteläpuolella Itämerta slavilainen tulva kuitenkin pian karkoitti tuon germanilaisen kulturin. Skandinaviassa se taasen kesti edelleen, kuitenkin muodoissaan vaihdellen. Noin v:een 450 saakkaa on muodoissa huomattava länsiromalainen vaikutus. Silloin alkaa uusia rikkauksia ja motiveja tulvata Bysantiosta; tuo uusi vaikutus, joka muodostaa edellisen kulturijakson muotoja, tuntuu seurauksissaan noin v:den 700 paikoille, jolloin myöhemmän rautakauden muodot voittavat alan. Tuota myöhemmän rautakauden kulturia on arveltu svealaiseksi, koska sen ilmiöt mahtavimpina ilmaantuvat Mälar-järven seuduilla. Sen aikuiset muodot eriävät jokseenkin jyrkkään edellisistä. Niiden synnystä ei ole sen vuoksi vielä päästy selville; niitä on koetettu selittää joko edellisistä muodoista luonnollisella tavalla tai uuden svealaisen asutuksen maahan saapumisella. Tutkijat jakavat Skandinavian rautakauden eri tapaan, joko kahteen tai kolmeen osaan yllämainittujen vaiheiden mukaan; edellisessä tapauksessa on rajana v. 700. Huomattavaa kuitenkin on että Woijonmaan eli Gotlandin muistorikkaalla saarella yksi edistysjakso näyttää kestäneen aina pakanuuden ajan loppuun asti, joten siellä varsinkin rautakauden lopulla ilmaantuu omituisia muotoja, jotka kokonaan puuttuvat muualla Skandinaviassa.

Se jyrkkä eroitus, joka ilmaantuu Skandinavian rautakauden muodoissa ennen ja jälkeen v. 700, tekee meille mahdolliseksi eroittaa kaksi samanaikuista kulturijaksoa myöskin Suomen ja Itämeren maakuntien rautakaudessa. Niistä on edellinen muodoiltaan niin yhdenpitävä Skandinavian varhemman rautakauden kanssa, että se selvään todistaa samaa gotilaista asutusta. Myöhemmän rautakauden löydöissä ovat Skandinavilaiset muodot ainoastaan tärkeitä ajanmääräajiä Suomalaisessa kulturiryhmässä.

Mutta ei ainoastaan tutkimusalamme länsirajoilla, vaan myöskin idässä Perman aloilla jakaantuu rautakausi kahteen aikajaksoon. Meidän täytyy siis erikseen tarkastella *varhemman* ja *myöhemmän* rautakauden ilmiöitä.

I. Gotilainen rautakausi Suomessa ja Itämeren maakunnissa.

Olemme niin ikään huomauttaneet että rautakauden vanhimmat ilmiöt Suomessa ja Itämeren maakunnissa ovat, sen mukaan kun niitä tähän saakka tunnemme, niin yhtäläisiä Skandinavian varhemman rautakauden ilmiöjen kanssa ennen v. 700, että meidän on mahdotointa selittää tuota yhtäläisyyttä muulla kun saman gotilaisen asutuksen otaksumisella. Ei mikään kansa voi lainata kokonaisuudessaan vieraan kulturin ja jos niin voisikin, niin sen olisi mahdotointa sitä säilyttää muotoja pilaamatta tai parantamatta ja muodostamatta oman luonteensa mukaan. Tämä päätöksemme kuitenkin etukynnessä koskee Suomenmaan varhemman rautakauden ilmiöitä, joita tarkemmin tunnemme. Itämeren maakuntien museojen kalustoja en ole vielä ollut tilaisuudessa nähdä, enkä siis tunne niitä muusta kuin julkaisemista kuvakokoilemista, joissa löytöseikat usein ovat jääneet kertomatta. Kuitenkin näyttää siltä kun siellä tavallisten gotilaisten esineiden ohella ilmaantuisi muotoja, jotka eivät ole tavallisia Skandinaviassa ja ikään kuin todistavat eriävää heimolaisuutta.

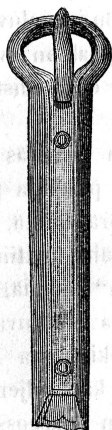
Useita tuon varhemman rautakauden hautoja on tutkittu Etelä-Pohjanmaalla [1]). Ulkonäöltään ovat ne kummun muotoon koottuja kiviraunioita, joita kansa selvään huomaa „vanhan kansan työnalaksi" ja nimittää siellä „jätinroukkioiksi". Rauniot ovat kootut joko tasaiselle maalle, kalliolle tai suuremman maaperäisen kiven ympärille. Kooltaan ne suuresti vaihtelevat, ollen 8—32 kyynärää ristiinsä ja $^1/_2$—$4^1/_2$ kyynärää korkeita. Raunioiden alta maapinnan mustasta hiilensekaisesta mullasta löyttään poltettujen ruumiiden jäännöksinä valkoisia luumuruja ryhmittäisin ynnä rauta- ja pronssikaluja, vieläpä kultaisiakin esineitä. Joskus on raunioihin laadittu kiviarkkuja, jotka säilyttävät noita haudattujen jäännöksiä.

Valitettavasti on suurin osa noissa haudoissa löydetystä kalustosta hävinnyt tietämättömiin. Se oli esim. Gananderin Lai-

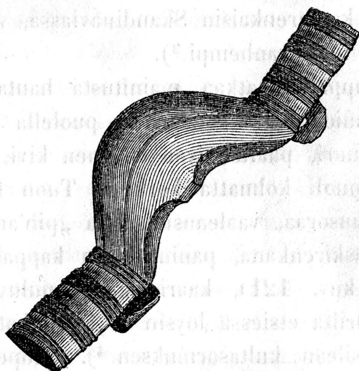
---

[1]) *J. R. Aspelin, Kokoilemia muinaistutkinnon alalta I: 83—155, kuv. 49, 51—53, 58—66.*

hialla kokoaman kaluston kohtalo. Hän oli noissa haudoissa löytänyt rauta-aseita, kypärin ja miekan kappaleita, veitsiä, onkia ja tulirautoja; vaskisista ketjuista kappaleita sekä muita vaskiesineitä, joita hän luuli hevoisasuun kuuluviksi; hopeakappaleita; leveän liuskan kruusattua kultaa ja kaksi enemmän kun tukaatin painoista kultasormusta. Hävinneet ovat myöskin ne löydöt, jotka kirkkoherra H. Wegeliusen aikana tulivat ilmiin Vähänkyrön hautaroukkioista. Hän mainitsee rauta- ja vaskikappaleita isompia ja pienempiä kultasormuksia sekä bysantinolaisia, keisarien Zenon

119. Vähäkyrö, Tervajoki. 1/1.

120. Vähäkyrö, Tervajoki. 1/1.

(v. 474—491) ja Phokaan (602—610) kultarahoja. Hävinnyt on myöskin tohtori Emelén Laihian ja Vähänkyrön hautaraunioista kokoama kalusto. Se sisälsi muun muassa pronssikappaleita, joista yhdellä oli linnun haamu, toisessa pilkkuja jostakusta kiiluvasta aineesta. Ainoastaan muutamista tuossa kalustossa olleista esineistä on kuvia säilynyt. Niistä mainittavia ovat tässä rautainen miekka ja keihäs, molemmat varhemman rautakauden muotoa sekä oudonmuotoinen rautainen kilvenkupura [1]). Ne ovat kaikki

---

[1]) M. t., kuv. 40—42. Vrt. *Montelius, Sveriges forntid. Atlas, Jernåldern I, kuv. 287.*

Laihialta Kylänpään kylästä saatuja, tiedotta kuitenkin josko ovat haudoista löyttyjä.

Eräästä hautarauniosta likellä Tervajoen kylää Vähässäkyrössä löysin suvella 1869 pronssisen paninsoljen jostakusta soukasta vyöhihnasta (kuv. 119), „tasavartisen" kaarisoljen (kuv. 120) sekä kappaleita pronssisesta kaksijakoisesta kaularenkasta [1]. Tasavartiset soljet eivät näy olleen aivan tavallisia Skandinavian varhemmalla rautakaudella. Ne jotka olen nähnyt julkaistuna luetaan varhemman rautakauden ensimäiseen edistysjaksoon ennen v. 450 [2]. Tuo kaksijakoinen kaularengas taasen, joka muodoltaan lähestyy muutamaa hopeista „Wöyrin löytöön" kuuluvaa, on ainoastaan verrattava rautakauden toisen edistysjakson (v. 450—700) kaularenkaisin Skandinaviassa, vaikka se ehkä edistykseltään on niitä vanhempi [3].

Kappale matkaa mainitusta hautarauniosta on eräs suuri hautaraunio, jonka eteläisellä puolella v. 1850 paikoilla paljastettiin suuri, päältä aivan tasainen kivi, 5 kyynärää pitkä, 3 leveä ja puoli kolmatta korkea. Tuon kiven päältä löyttiin poltettua luusoraa, vaaleansinisiä ja „pih'ankarvaisia" helmiä, muutamia vaskirenkaita, paninsoljesta kappale, neulaa puuttuva kaarisolki (kuv. 121), kaarisolkeen kuuluvaa jännekierrosta y. m. Kivenääriltä etsiessä löysin v. 1869 katkenneen kaarisoljen neulan ja sileän kultasormuksen [4]. Köpenhaminan museossa on ihan samallainen kultasormus tallella; se on varhemman rautakauden löytöjä Norjasta. Jännekierroksilla varustettuja kaarisolkia nähtävästi ei enää Skandinaviassa käytetty v. 450 myöhempinä aikoina; samalle päin viittaa myöskin itse soljen verrattain yksinkertainen muoto. — Lågpeldkankaalla Wöyrillä hajoitettiin kiviaitaa tehdessä roukkio, josta löytäjän kertomuksen mukaan koottiin kaksi samannäköistä kaarisolkea (kuv. 122), kaksi varsi-

---

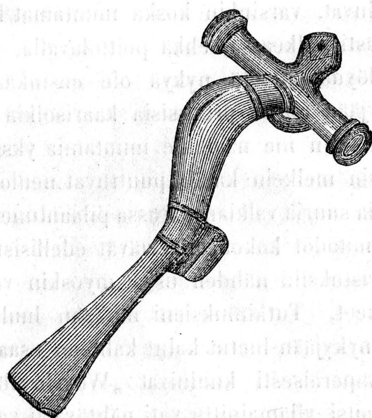
[1]) *J. R. Aspelin, Kokoilemia, kuv. 54.*

[2]) *H. Hildebrand, Spännets historia, kuv. 164, 166. O. Montelius, Sveriges Forntid, Atlas, kuv. 318* ja *Från Jernåldern II, kuv. IV: 5, 7; V: 4.*

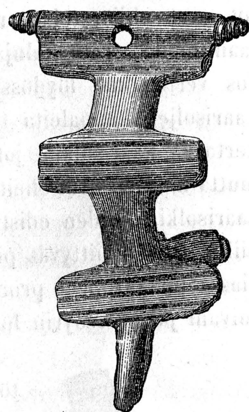
[3]) *Montelius, m. t. kuv, 471, 473; Worsaae, Afbildninger, kuv. 443.*

[4]) *Aspelin, m. p., kuv. 61—66.*

torvella varustettua vähäistä rautakeihästä, kahdella varsiholkilla varustettu tutkaimesta katkennut rautaveitsi, yhdeksän keltaista, punaista ja vaaleansinistä helmeä, joista keltaset olivat valkoisen herneen kokoisia, kaksinkertaisia y. m. Ainoastaan toinen kaarisolki on tallella. Sentapaisia kaarisolkia, ehkä vähän vanhempaa muotoa, on löytty Skandinaviassa, romalaisten rahojen ohella v:lta 60—194 [1]). Hra Podczaszinskin museossa Warsovassa näin aivan tänkaltaisen soljen, joka oli löytty rautatietä tehdessä hau-

121. *Vähäkyrö, Tervajoki.* 1/1.

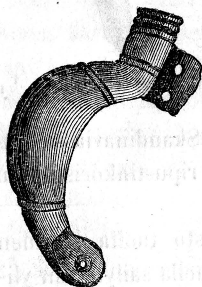
122. *Wyöri, Lågpeldkangas.* 1/1.

dasta lähellä Szawlen kaupunkia muutamien Skandinaviassa outojen käsirenkaiden ja pitkän moniliitteisen ripustinkoristuksen ohella.

Merkillisin tähän saakka tunnettu kalusto tuolta Suomen aikakaudelta on se, joka „Wöyrin löydön“ nimellä säilytetään yliopiston museossa. Puoli virstaa Bertsbyn kylästä on oikealla puolen Wähäänkyröön vievää rautatietä, kivisen mäen syrjässä avara hietakuoppa tunnettu nimellä „Gylldynt“. Siinä v. 1849 kaivellen löysi alaikäinen poika pronssi-vadin täynnä kaluja. Vati, joka oli „ohut kun lehti“, meni rikki nostaessa. Arvattavasti oli se, kuten tietääksemme kaikki Skandinaviassa löydetyt tuon-

[1]) *Hildebrand, Spännets historia, s. 177, kuv. 147.*

aikuiset pronssiastiat, romalaista tekoa. Niitä siellä tunnetaan ainoastaan varhemman rautakauden ensimäiseltä osalta ennen v. 450. Vati sisälsi samanaikuisten tietojen mukaan: „44 rukousvyön helmeä, muutamia pienempiä nappikuosin näköisiä kalkkikappaleita, käsirenkaan ja kaksi muuta taidekappalta hopeasta, jotka painoivat vähän päälle 40 luotia, muutamia yhteen punotuita hopealankoja sekä erityisiä muita esineitä raudasta ja messingistä“ [1]). Valitettavasti on suuresti epäiltävää josko kaikki kalut, jotka Yliopiston museossa tähän aikaan tuohon löytöön luetaan siihen todellakin kuuluvat, varsinkin koska muutamat kalut ovat ehjiä, toiset nähtävästi valkeassa, ehkä polttolavalla, pilaantuneita; rautakaluja ei löydössä tätä nykyä ole ensinkään. Jos vertaamme löydössä nykyjään olevia pronssisia kaarisolkia ja kaarisoljen kappaleita toisiinsa niin me näemme muutamia yksinkertaisia kaarisolkia, jotka tosin melkein kaikki puuttuvat neuloja, mutta muuten ovat eheitä; toisia suuria valkianvaarassa pilaantuneita kaarisolkia, joiden edistyneet muodot kokonaan eriävät edellisistä; niihin taasen liittyvät pintakoristuksiin nähden useat myöskin valkiassa pilaantuneet pronssiesineet. Tutkimuksieni mukaan luulen voivani jakaa Wöyrin löytöön nykyjään luetut kalut kahteen osaan.

123. Wöyri, Gulldynt. $^1/_1$.

Alkuperäisesti kuuluivat „Wöyrin löytöön“ paitsi yllämainittu vati nähtävästi varmaan seuraavat kalut: Kaksijakoinen hopeinen kaularengas ja punottuja hopealankoja [2]), 44 emaljerattua helmeä, 2 neliskulmaista kiille-helmeä, joita arveltiin arpanopiksi, ja 22 liitteätä savihelmeä, joita nappikuosiin verrattiin [3]); kaksi neulattomaa melkein samanmuotoista kaarisolkea (kuv. 123) ja eräs kolmas kaarisolki gotlandilaista muotoa (kuv. 124) romalaiselta de-

[1]) *Ilmarinen 1849: 42* ja yliopiston konsistorion pöytäkirja kesäkuun 16 p. 1849, § 7, jonka mukaan hopeaa oli löydössä noin 44 luotia. Sen johdosta maksettiin löydöstä asetuksien mukaan korotettu hinta 34 ruplaa 65 kop. hopeata.

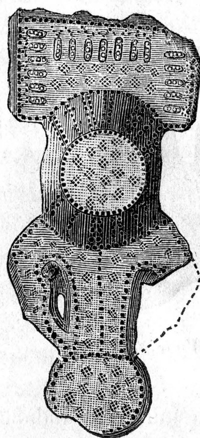
[2]) *Aspelin, m. p., kuv. 68, 72.*

[3]) H. J. Holmbergin luettelon mukaan oli löydössä 69, nykyisen luettelon mukaan 79 helmeä. *Suomi IX: 153.*

narikaudelta. Varmuudella en uskalla muita puheessa olevaan löytöön luettuja kaluja siihen liittää. Löydössä sanotaan myöskin olleen *yksi* käsirengas. Tätä nykyä luetaan löytöön *kaksi* pronssista ihan yhdenkaltaista rannerengasta; koska en kuitenkaan tunne sellaisia käsirenkaita Skandinavian varhemmalta rautakaudelta ja melkein samanmuotoinen käsirengas löyttiin Wanajan Kattisen myöhemmän rautakauden aikuisessa löydössä, niin suuresti pelkään tapahtunutta erehdystä. Löytö on yllämainituista kaarisoljista päättäen varmaan rautakauden alkupuolelta ennen v. 450.

124. Wöyri, Gulldynt. 1/2.

125. Wöyri. 1/1.

Johonkuhun toiseen tuntemattomaan löytöön rautakauden toiselta edistysjaksolta (450—700) luen seuraavat esineet, jotka melkein kaikki näyttävät valkian jälkiä ja tätä nykyä ovat Wöyrin löytöön liitetyt: jokseenkin eheä kaarisolki, jonka pinta on koristettu isketyillä sirateilla (kuv. 125); kappaleita toisesta, joka on aivan samallaisilla sirateilla ja sen lisäksi on ollut pyöreillä ehkä lasiliitteillä koristettu [2]); syrjäkappale, kuvaava nähtävästi lohi-

---

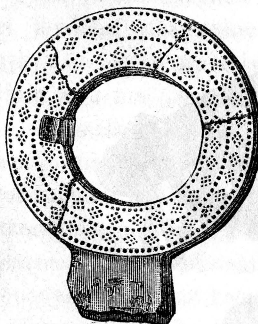
[1]) *H. Hildebrand, Spännets historia, s. 191, kuv. 171.*

[2]) Pyöreissä syvennyksissä nähdään jäännöksiä keltaisesta aineesta jolla arvattavasti lasiliitteet ovat olleet kiinnitetyt. Niellokoristuksetj a

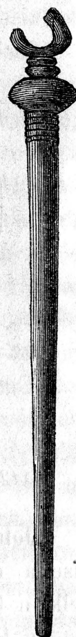
käärmeen käpälää, suuresta kaarisoljesta gotlandilaista muotoa, sekin samallaisilla isketyillä sirateilla koristettu kun kaksi edellistäkin (kuv. 126); kappaleita kolmesta renkaantapaisesta noilla samoilla sirateilla koristetusta esineestä (kuv. 127); ne ovat nähtävästi olleet hihnaan kiinnitetyt ja kaikissa nähdään sisäreunalla jälkiä ikään kuin panimesta; sellaisia esineitä ei vielä tietääkseni tunneta Skandinaviasta; kaksi suurta kaarisoljen neulaa, jotka ainoastaan niinikään mainittuihin suuriin kaarisolkiin ovat voineet kuulua (kuv. 128). Sen lisäksi luulen voivani lukea tähän myöhemmän aikuiseen löytöön ne lukuiset pronssiset ketjukappa-

126. Wyöri (?). ¹/₁.

127. Wyöri (?). ¹/₁.

128. Wyöri (?). ¹/₁.

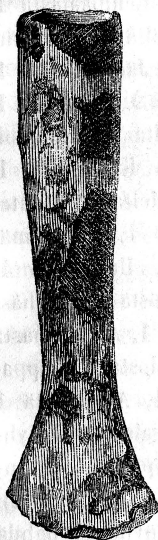
leet, jotka museossa nähdään Wyörin löydön ohella, sillä ainoastaan kerran on sellainen ketjumuoto ilmaantunut Ruotsin varhemmalla rautakaudella ja silloin edistyneen suuren kaarisoljen ohella Woijonmaalla [1]). Vihdoin on luultavasti tähän toiseen löytöön luettava neljä nähtävästi tulessa pilaantunutta pronssikappaletta, joista kaksi ehkä ovat rannerenkaista jäännöksiä, kaksi outoja puoliputken muotoisia solituksia.

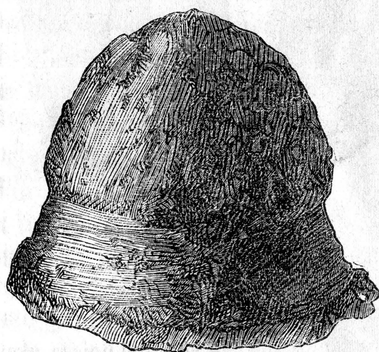
tuollaiset lasi- ja granatiliitteet ovat omituisia rautakauden toiselle edistysjaksolle. *Engelhardt, Kragehul Mosefund, s. 20*; *Montelius, Från Jernåldern II, kuv. VI: 5.*

[1]) *Suomi IX, kuv. 69; Suomen Muinaismuisto-Yhtiön Aikakauskirja I, s. 41.*

Huomattava on myöskin eräs toinen yliopiston museossa säilytetty löytö, joka keväällä v. 1873 tuli ilmi Laihialla Isonkylän paikoilla. Kalut jotka löyttiin eräästä kiviköstä (hajoitettu hautaraunio?) kolmen korttelin syvyydeltä, olivat seuraavat, kaikki paitsi viimeinen rautaisia: kaksi rautakelttiä (kuv. 129), kaksi kilvenkupuraa (kuv. 130), katkelmia muutamista kaksi- ja yksiteräisistä miekoista sekä kahdesta rautaveitsestä, keihäänkärki ja pieni kovasin saviliuskamasta. Valitettavasti ovat enimmät rauta-aseet niin katkotut ja ruostuneet, että niiden täyttä muotoa on vaikea saada selville. Me voimme kuitenkin rautakelteistä melkoisella varmuudella päättää, että tämä löytö on rautakauden ensimäiseen edistysjaksoon luettava ja me tulemme vasta tapaamaan samallaisia rautakelttejä puhuessam-

129. Laihia, Isokylä. 1/2.

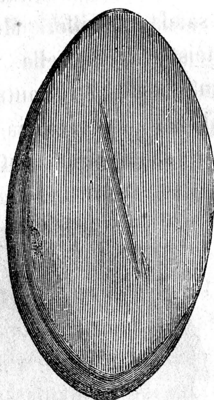
130. Laihia, Isokylä. 1/2.

me Dobelsbergin suuresta samanaikuisesta löydöstä Kuurinmaalla. Tanskan denarikautisista nevalöydöistä niitä tunnetaan kolmattakymmentä. Myöskin Ruotsissa on löytty useita senkaltaisia rautakelttejä tuolta aikakaudelta [1]), yksi esim. hautarauniosta Blekingessä soikean nuolenkovasimen ohella.

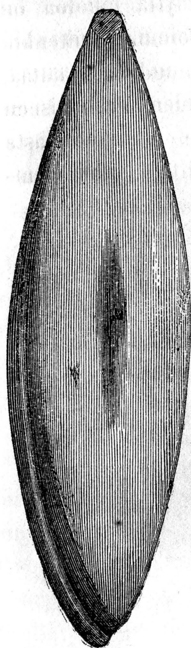
---

[1]) Vrt. *Montelius, Sveriges Forntid. Atlas. Jernåldern I, kuv. 262. K. E. F. Ignatius, Löytö rautakaudelta Laihialta v. 1873. Suomen Muinaismuisto-Yhtiön aikakauskirja I: 58—64; Suomi IX: 151.*

Mainittujen soikeain kovasimien avulla voimme kuitenkin seurata tuota varhemman rautakauden asutusta paljoa avarammalle. Niitä on löytty toista sataa Tanskan nevalöydöissä ja myöskin muut Skandinavian löydöt todistavat, että nuo esineet ovat varhemman rautakauden edelliseltä osalta [1]. Valaisevaa on gotilaiseen asutukseen nähden seurata noita löytöjä maassamme. Niitä on löytty, tietääksemme seuraavista paikoista: hautakummusta Saltvikissa 1 (kuv. 131), Snappertunasta 1, Wihdistä 1, Tammelasta 1, Kalvolasta 1, Lempäälästä 1, Tyrvännältä 1, Yläjärveltä 1, Jämijärveltä 1, Ikalisista 2, Teiskosta 1, Luhangolta 1, Luopioisesta 1, Keuruulta 1, Korpilahdelta 1, Rautalammelta 1, Peräseinäjoelta 1, Ilmajoelta 4, Isostakyröstä 6, Wähästäkyröstä 1, Alahärmästä 1, Munsalosta 2, Lappajärveltä 1, Alijärveltä 1 ja Hyrynsalmelta 1; yhden löytöpaikka on tuntematoin (kuv. 132).

132. Löytöpaikka tuntematoin. $^2/_3$.

131. Saltvik, Rangsby. $^2/_3$.

Me voimme noissa yksityisissä löydöissä nähdä osoituksia siiheen kuinka vähän vielä maamme muinoisen asutuksen jäljet ja muinaisjätteet ovat tunnetut ja tutkitut. Kuitenkin voimme vielä arvata puheessa olevan gotilaisen asutuksen jälkiä muissakin ilmiöissä.

Samallaisia hautaraunioita, kuin yllä kerrotut löytyy nähtävästi Ahvenanmaalla ja pitkin Suomen länsirannikkoa aina Turun seuduille saakka sekä siitä itään päin maamme eteläranni-

---

[1] Vrt. esim. *Montelius, m. p., kuv.* 268—270.

koilla ehkä Kymin seuduille saakka. Ne ovat välistä, sanotaan, vallan suuria kuten esim. Luvialla ja n. s. Tammipaltan ja Wiitamäen „Kruunut“ Uskelan puolella Halikon lahtea. Walitettavasti ei ole yhtäkään hautarauniota vielä tieteellisesti tutkittu ulkopuolella Etelä-Pohjanmaata. Kuitenkin löytyy joitakuita tietoja, joista voimme arvata, että ne ovat samaa laatua kun yllä kerrotut. Erään hautaraunion alla Perniössä löyttiin suvella 1870 samallaista poltettua luusoraa kun Etelä Pohjanmaan haudoissa. Krejansberg nimisellä kalliolla lähellä Siuntion kirkkoa löyttiin tuollaisesta hautarauniosta kiviarkku, joka sisälsi poltettua luusoraa ja hiiltä [1]). Tuollaisia kiviarkkuja tavataan myöskin Ahvenamaan hautaraunioissa. Varsin luultavaa on että tuon aikakauden hautaraunioita myöskin löytyy sisämaissa Suomen lounaisilla osilla. Muutamat löydötkin sinnepäin viittaavat. Eräästä rauniosta Päiväniemellä Lempäälässä on löytty vähäinen pyöreä matalalla reunalaidalla varustettu pronssilevy, jossa nähdään keltaisesta liite-aineesta jälkiä. Siihen on luultavasti ollut lasikappale kiinnitettynä ja itse esine lienee jäännös suuresta kaarisoljesta [2]). Itse esineen tekniki on myöhemmän rautakautemme kalustolle kokonaan outo. Eräässä rauniossa, joka viime vuosisadalla hajotettiin Niemen rusthollin maalla Pirkkalassa löyttiin kappaleita ympyriäisestä saviastiasta (urna), ristiinsä 7 tuumaa. Se oli tehty tavallisesta hiedalla sekoitetusta savesta; sormen sioja näkyi monessa paikoin [3]). Tuo köyhä tieto raunion sisällyksestä ei kuitenkaan tarjoa meille mitään viittausta aikakauteen nähden, varsinkin koska nuo sisämaan rauniot ovat niin ylen vähän tunnetut. Yhtä epätietoisia ovat siis nekin „suuret hautakummut“ eräällä saarella Witsiälän kylän maalla Hauhossa, joista viime vuosisadalla löyttiin suuria renkaita, kultaisia kuten arveltiin; ne lähetettiin „tutkittua“ Tukholmaan [4]). Muistutamme vaan että tä-

---

[1]) *Suomi IX: 147—149* sekä maisteri F. I. Färling'in ja pormestari A. Juselius'en antamia tietoja.

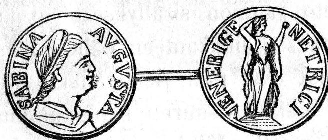
[2]) Tri H. A. Reinholmin lahjoittama yliopiston museoon. Vrt. *Montelius, Sveriges Forntid. Atlas, Jernåldern II, kuv. 445.*

[3]) *Suomi II: 133.*

[4]) *Pehr Kalm, Beskr. öfver Hauho sokn. Åbo 1856, s. 55.*

hän saakka ei tunneta Suomesta muita hautaraunioita kuin ne, jotka puheessa olevaan aikakauteen kuuluvat. Ainoastaan yhdestä tuontapaisesta rauniosta Kirkkonummella on, kuten ylempänä olemme maininneet, löytty pronssimiekka, toisesta Laihialla pronssiveitsi. Tuo seikka ikään kuin osoittaa jotakuta yhteyttä Suomen pronssikauden ja varhemman rautakauden asutuksen kanssa. Molemmissa aikakausissa on kalusto Skandinavilaista muotoa. Samallaisia ulkomuodoltaan eriämättömiä hautoja, jotka sisältävät joko pronssikauden tai varhemman rautakauden muistoja, tavataan myöskin Skandinaviassa [1]).

Paitsi niitä löytöjä, joista edellisessä olemme kertoneet, on meillä enää ainoastaan pari yksityistä löytöä mainittavana tuolta aikakaudelta. Erään sotamiehen torpan maalla Nousiaisten pitäjässä löyttiin v. 1770 suuri kultainen käärmeen päillä koristettu pää- tai kaularengas, joka vielä on säilyssä Ruotsin valtiomuseossa. Sen tapaisia kultarenkaita on myöhemmin usein löytty Skandinaviassa, yksi romalaisten rahojen ohella v:lta 60—194 j. Kr. s. Kaikista on kuitenkin tuo suomalainen kauniinta muotoa. H. Hildebrand on tullut siihen päätökseen että nuo renkaat, joista suomalainen on muodoltaan vanhin, ovat aikakaudelta 100—300 j. Kr. s. [2]). V:den 1740 paikoilla löysi talonpoika Tammelan pitäjässä pellosta romalaisen keisarin Hadrianon (v. 117—138) puolison Sabinan hopearahan (kuv. 133). Raha saapui Turkuun professori Brovallius'elle, joka toimitti siitä kuvan ja tyydyttävän kertomuksen. Rahan etupuolella nähdään kaunis naisen rintakuva ja reunakirjoitus *Sabina Au-*

133. Tammela. 1/1.

---

[1]) *Antiquarisk Tidskrift för Sverige II: 201.*

[2]) *Ormhufvudringarne från jernåldern. Hist. o. Ant. Akad:s Månadsblad 1873, s. 24—26, 39, kuv.* 7. Puheessa oleva rengas on usein kuvattu, esim. *Montelius, Sveriges Forntid. Atlas, kuv. 344; J. R. Aspelin, Situation archéologique de Finlande, kuv. III: 8.*

gusta, takapuolella Venus-kuva ja reunakirjoitus *Veneri genetrici*[1]. Tämä on tietääksemme ainoa Suomesta löytty romalainen raha. Skandinaviassa on Sabinan rahoja löytty kaikkeastaan 17, joista 14 Woijonmaalla, toiset 3 Tanskassa[2].

Tästä Suomen aikakaudesta puhuessamme tahdomme vielä huomautta yhdestä seikasta. Ne muinaislinnat tai kivivallit, joita nähdään siellä täällä Suomen kunnailla ja joiden kansallinen syntyperä on vielä aivan tuntematoin, eivät tietääksemme eriä Ruotsissa tavallisista. Mahdollista siis voisi olla että ainakin osa niistä olisi tuolla gotilaisella aikakaudella syntynyt. Niiden määräämiseen kuitenkin tarvittaisiin laveata vertailemista, sillä muistettavaa on että noita kivivalleja myöskin tavataan Itä- ja Pohjois-Suomessa. Pohjois-Venäjällä taasen ovat usein kolmikertaiset multavallit hyvin tavallisia. Eriäviin valliaineisin oli ymmärrettävästi maiden luonto syynä.

Olen jo tätä ennen huomauttanut siitä vilkkaasta liikkeestä Ruotsin ja Suomen välillä, josta Skandinavian sadusto tietää kertoa, että se luultavasti tämän aikakauden mninaistieteellisistä ilmiöistä saa selityksensä[3]. Ruotsin kuninkaita kulki ehtimiseen Suomessa täkäläisten kuninkaiden tyttäriä kosimassa. Kansallisuuteen nähden ei voi huomata muuta eroitusta kun että Suomessa tavataan mainioita noitia. Siitä sekä Suomenmaan germanilaisesta nimestä Finn-land voimme arvata että Lappalaiset (Finnit) jo olivat Suomessa olemassa, vaikka muinaistiede ei vielä ole heidän jälkiänsä ilmaissut.

Jo aikoja sitten on sekä historian että kielitutkinto tunnustanut gotilaisen asutuksen jälkiä Itämeren maakunnissa. Muinaistieteelle on tuo asutus kuitenkin vielä epäselvempi kun Suomessa

---

[1]) *Joh. Brovallius, Observatiunculæ circa artem antiqv. gentium numismata adornandi, in specie numi Sabinæ expositio. Diss. Aboæ 1745, s. 18—20.* Löytöpaikasta katso *Joh. Bilmark, Diss. acad. de nummis quibusdam antiquis in Finlandia haud ita pridem repertis. Aboæ 1769, s. 5.*

[2]) *Montelius, Från Jernåldern I. Coins anterior to A. D. 850, found in Scandinavia, s. 12.*

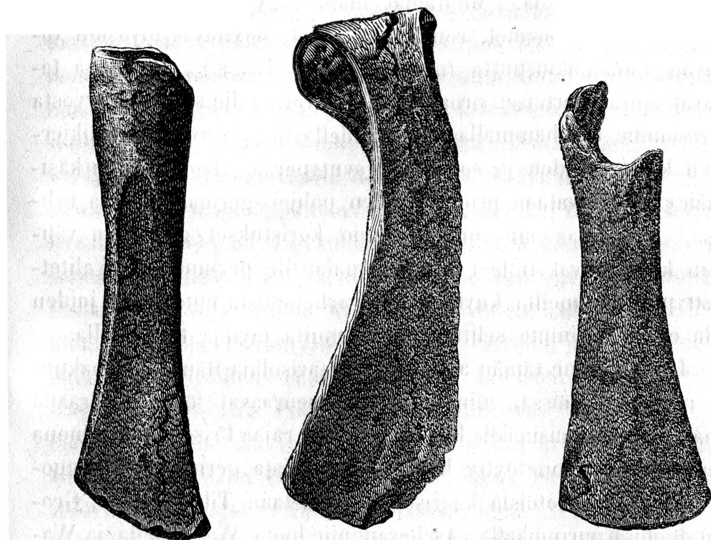
[3]) *Suomi IX: 152; Situation archéologique de Finlande, s. 430.*

ollut. Tuo epäselvyys tulee osaksi siitä, että Itämeren maakuntien muinaistieteellinen ainehisto ainoastaan harvoin on löydöttäisin ja haudottaisin julkaistu, osaksi siitä että sikäläisen gotilaisen asutuksen muinaisjäännökset usein näyttävät paljon eriävän muiden gotlandilaisten kansojen tunnetusta kalustosta. Sen lisäksi on heidän viljelyksensä nähtävästi myöhempiin muinaistieteellisiin kerroksiin niin tuntuvasti vaikuttanut, että vaikeata on usein eroittaa noita varhempia ilmiöitä myöhemmistä, joissa gotilaisen viljelyksen jäljet tuntuvat. Toivossa että vasta saan tilaisuuden matkustaa Itämeren maakuntiin, koettaakseni poistaa sitä gotilaisen, littualaisen ja suomalaisen kaluston sekaannusta, joka tätä nykyä tutkimusta haittaa, tahdon tässä ottaa kertoakseni kirjallisten lähteiden mukaan ne gotilaisen asutuksen jäljet, jotka selvinä silmiin astuvat.

Merkillisin löytö tuolta aikakaudelta Itämeren maakunnissa on tuo suuri n. s. Dobelsbergin löytö Kuurinmaalla, jonka avulla, jos siitä olisi kuvia julkaistu, me varmaan voisimme suureksi osaksi poistaa yllä mainittua sekaannusta Itämeren maakuntien muinaisjäännöksissä. Autsin pitäjäässä, muutamia satoja askeleita Doben'in linnan raunioista tuli tuo löytö ilmi eräästä sammalta kasvavasta pellon osasta. Tuossa, puolentoista jalan syvyydestä löyttiin muutaman neliöjalan avaruudelta enemmän kun 1200 vieretysten ja päälletysten makaavaa esinettä. Pronssikalut olivat osalta saviastiaan koottuina. Luettelon mukaan olivat esineet seuraavat: 472 rautaista keihäänkärkeä, siihen muutamat nuolenkärjetkin luettuina, sekä 186 nähtävästi keihistä taittunutta varsiholkkia; 131 rautaista kelttiä (kuv. 134) [1]; 40 kirvestä (kuv. 135) Littuassa tavallista muotoa [2]; 13 poikkikirvestä (kuv. 136), joissa varsi on ollut kuokan tapaan kiinnitetty; 14 rikkoontunutta kelttiä, kirvestä, kuokkaa; 2 vasaraa, 1 piikkiteräinen kuokka, 1 alasin; 28 piikkiteräistä asetta; 6 miekan lapan kat-

[1]) Rouva Rajevskin museossa Pietarissa ja Moskovan Rumäntsovin museossa säilytetään muutamia kelttejä, kirveitä, poikkikirveitä, soikeita nuolenkovasimia y. m. Dobelsbergin löydöstä. Keltit ovat melkein samaa muotoa kun Laihialta löydetyt.

[2]) *Hartmann, Das vaterl. Museum zu Dorpat, kuv. XIV: 1.*

134. Dobelsberg. 1/3. *135. Kuurinmaa, Dobelsberg.* 1/3. *136. Dobelsberg.* 1/3.

kelmaa ja kolme rautaista miekan kahvaa; 67 ruostunutta rautamöhkälettä, joissa voidaan eroittaa ainakin 134 eri asetta, enimmäksi osaksi kelttejä ja keihäänkärkiä; 47 tuntemattomaksi ruostunutta asetta; 90 ruostemöhkälettä; 3 nyrkinkokoista rautapalaista; pronssinen kaularengas varsin huolellista tekoa; 15 rannerengasta joko pronssista tai raudasta, yksi hopeinen; 9 joko pronssista tai rautaista nähtävästi romalaista kaarisolkea; 6 spiralikierteistä nauhanmuotoista pronssi- ja rautakiskoa, 2 spiralikierteistä sormusta, useita pronssi- ja hopealangan katkelmia; 60 ehjää ja 9 rikkoontunutta pitkänsoikeata nuolenkovasinta (kuv. 137) sekä 2 pitkäläntäistä neliskulmaista kovasinta, toinen rihmareijällä varustettu [1]).

Tuo merkillinen löytö, jossa useat aseet ovat taitetuita ja ehkä tahallansa uhriksi pilatuita muistuttaa suuresti Tanskan

---

[1]) *Grewingk, Ueber heidn. Gräber Russisch Litauens, s. 147, 162, 201—204,* vrt. myös *Worsaae, Ruslands og det Skandin. Nordens Bebyggelse, s. 388, 389.*

mainioita nevalöytöjä. Muutamat mainitut esineet, esim. rautakeltti, soikeat kovasimet, romalaiset soljet, näyttävät myöskin todistavan samanaikuisuutta (noin v. 300 j. Kr. s.). Löydössä tavattavat spiralikierteiset pronssiesineet ovat meille suuresta arvosta hakiessamme myöhemmällä rautakaudella ilmaantuvien spiralikierteisten käsirenkaiden ja sormusten syntyperää. Tuontapaisia käsirenkaita näet tavataan pronssikauden pohjois-germanilaisessa ryhmässä. Luultavaa siis on että nuo koristukset gotilaisen välityksen kautta ovat tulleet länsi-suomalaisille perinnöksi. Valitettavasti puuttuu meiltä kuvia noista varhemmista muodoista, joiden avulla ehkä voisimme selittää useita muita löytöjä tällä alalla.

Jos kysymme tämän aikakauden kaarisolkia Itämeren maakuntien muinaislöydöissä, niin tapaamme seuraavat löydöt. Eräällä vanhan ajan hautausmaalla lähellä Preussin rajaa Prischmontin luona Kovnon läänissä on löytty kaarisolki, aikaista germanilaista muotoa [1]). Samanmuotoisia kaarisolkia tunnetaan Tilsitin luota, Grobinin luota Kuurinmaalla, Ascheradenin luota Wäinäjoella ja Wähän Bor'in luota Witebskin läänissä [2]). Viimeksi mainitulla paikalla löyttiin kaarisolki ja rengas hautakummusta suuressa kumpuryhmässä. Ainoastaan yksi kaarisolki Grobin'in luota *(Kruse XXXV:e)*, joka on kullattu käärme-sirateilla ja sinisillä lasiliitteillä koristettu, lienee rautakauden toiseen edistysjaksoon (jälkeen v. 450) luettava. Omituinen suuri kaarisolki varhempaa muotoa on löytty Libaun luota *(Kruse XXXV:d)* Kaikki tässä mainitut kaarisoljet ovat kuitenkin myöhempää muotoa, kun ne, jotka Kruse on kuvannut Kapsehten'in luota Kurinmaalla [3]).

---

[1]) *Grewingk, m. p., s. 44, 199, kuv. II: 89, a—e; Hildebrand, Spännets historia. Germanska spännen: Typen A², s. 187, kuv. 168.*

[2]) *Kruse, Generalbericht, s. 10, 20; kuv. XXXV:e, XXXVI:D, XIX: 8; Bähr, Gräber d. Liven, VIII: 3, VII: 11; Grewingk, m. p., s. 130, 212, 213; Сементовскаго, Памятники Старины Витебской губ., s. 28;* Viimeksi mainitussa teoksessa kuvattu ja yksi isompi samallainen säilytetään Wilnan museossa. Eräästä löydöstä Schpogyn luona Dünaburgin piirikunnassa on Plater kuvannut samannäköisen esineen. *Plater, Ueber alte Gräber in Polnisch Livland, s. 270—72, kuv. II: 20.* Muut löydön esineet kuitenkin sotivat sen ikää vastaan.

[3]) *Kruse, Necrolivonica, kuv. XXXIII: q—t; Hartmann, Das vaterländ. Museum zu Dorpat, s. 27, n:o 23; s. 85, n:o 124 y. m.*

Eräässä hautakummussa Herbergin moision luona ylisellä Kuurinmaalla löyttiin polttamattoman luurangon ohella, rautainen keltti ja keihäs, pronssinen, kullattu ja muuten koristettu paksupäätteinen kaularengas, kaksi piirteillä ja kaksoisympyräillä koristettua rannerengasta, kaksi *S*-muotoista solkea (kaarisolkea), nekin viivoilla ja kaksoisympyräillä koristettuja, kaksi neulaa, toinen kullattu sekä naulantapainen rautakappale [1]). Lähellä Ikuljärveä Grossroop'in luona Liivinmaalla on erällä kentällä löytty kaarisoljesta kappale sekä varreltansa kuusikanttinen rannerengas [2]). Paitsi mainittuja tuntee Kruse vielä yhden kaarisoljen Rippokan luota, Tartosta Tallinnaan vievän tien varrella, ja C. Tyszkiewiczin mukaan on luinen kaarisolki löytty Ussäshan paikoilla Minskin läänissä [3]). — Hra Podczaszynskin museossa Warsovassa säilytetään tämän aikuisia varsin omituisia solkia kreivi E. Tyszkiewicz vainajan maatilalta Birzen kaupungin luona Niemenek-joella lähellä Kuurinmaan rajaa. Yksi on tasavartinen, leveä melkein kilpikonnan muotoinen punaisella ja vehriällä emaljitäytteellä koristettu. Soljen lohikäärmeen muotoiset päät ovat granatisilmillä varustetut. Kaksi muuta solkea ovat kehän eli rattaan muotoisia ja nekin monivärisillä emaljitäytteillä koristetut. Samoilta löytöpaikoilta säilytetään samassa museossa useita viivasirateilla ja kaksoiskehillä varustettuja rannerenkaita samaa muotoa kun ylempänä kerrotut Szawlen luona löydetyt [4]). Kaksi suurta omituista kaarisolkia, nekin punaisilla emaljitäytteillä ja lasi- tai kiviliitteillä varustettuja, on löytty Pietarin-Warsovan rautatietä tehdessä pienessä kolmen jalan korkuisessa hautakummussa Lomzan piirikunnassa Augustovon lääniä. Niiden ohella löyttiin kaksi kanttista, kaksikierteistä spiralirengasta, kaksi pientä emaljihelmeä, toinen kaksoinen, kolme pientä vaskilangasta tehtyä spiraliputkea

---

[1]) *Grewingk, m. p., s. 126, 204, 203, 218* vapaaherra Hahn'in tarkan tutkimuksen mukaan *Sitzungsber. d. kurl. Ges. für Lit. und Kunst 1867, s. 6.*

[2]) *Hartmann, m. p., s. 79, 96; Grewingk, m. p., s. 215, 218*

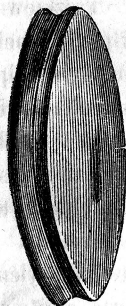
[3]) *Kruse, Generalbericht, s. 10, Grewingk, m. p, s. 191, 218.*

[4]) Nuo kalut osti hra Podczaszynski kreivi E. Tyszkiewicz vainajan perillisiltä, josta syystä tarkempia löytötietoja puututaan.

ja neljä ohutta reiillä varustettua vaskikiskoa ja päistä paksuneva rannerengas.

Olemme jo ylempänä tavanneet varhemman rautakauden kelttejä Dobelsbergin ja Herbergen'in löydöissä Kuurinmaalla. Samasta maakunnasta on vielä yksi tunnettu. Eräässä hautakummussa, jonka juurella oli kivikehä, lähellä mäkeä Ohsols Kalns Autsin pitäjäässä löyttiin rautainen keltti, jonka putkessa vielä oli varresta jäännöksiä, kaksi keihään kärkeä ja pronssiketju; luut olivat tuossa haudassa poltettuja [1]).

Noita jo Dobelsbergin löydössä tapaamiamme soikeita nuolenkovasimia (kuv. 137), on myöskin löytty Kapsehtenin luota sekä Windaun, Amboten'in ja Selburgin pitäjistä Kuurinmaalla. Hautakummussa Dryssan piirikunnassa Witebskin lääniä löyttiin jäännöksiä rauta-aseista soikean kovasimen ohella. Liivinmaalla on noita soikeita kovasimia löytty Salisburgin pitäjäästä, Allatskiven moision maalta Tarton piirikunnassa ja Kokkoran luota Willannin piirikunnassa [2]).

137. Dobelsberg. $^1/_2$.

Itämeren maakuntien muinaiskalustoissa on eräs raskas suuren soikean rannerenkaan tapainen pronssinen esine jokseenkin tavallinen. Se on joko kehältään kokonaan suljettu, taikka kehän leveämmältä puolen ikään kuin vinoon poikkisahattu, joskus samalta puolen vähällä aukolla varustettu. Esineen tarkoitus on tuntematoin, mutta sen tekniki sekä tavalliset siratit, jotka muun muassa muistuttavat sirateja Nousiaisten pitäjäässä löydetyssä kultaisessa kaularenkaassa, pakoittavat meitä sitä lukemaan varhempaan rautakauteen. Kruse, joka kutsuu näitä renkaita „joutsenkiinnittäjiksi", näkyy tuntevan 7 kappaletta Itämeren maakunnista, Bähr on kuvannut kolme, yhden Ascheradenista, ja Hartmann

---

[1]) *Grewingk, m. p., s. 122, 201* J. Döring'in mukaan *Sitzungsber. d. kurl. Ges. 1868, s. 49.*

[2]) *Grewingk, Das Steinalter der Ostseeprovinzen, s. 29, kuv. II: 23, 24; Kruse, kuv. XXXVI; Tyszkiewicz, s. 83, kuv. IV: 4.*

yhden Ronneburgista [1]). Tällaisia esineitä tosin ei tunneta Skandinaviasta, mutta Kruse sanoo niitä löytäneensä Silesiassa, Thüringenissä ja Saksenissa. Kreivi Stroganovin museossa säilytetään tällainen rengas, Permasta muka löyttynä.

Vihdoin voimme seurata tämän aikakauden muistoja rahalöytöjen avulla. Saarenmaaalta luettelee ja kuvaa Kruse romalaisia, Auguston, Tiberion, Klaudion, Domitianon ja Trajanon lyöttämiä vaskirahoja, yhden kultakin keisarilta (v. 15—98 j. Kr. s.), sekä yhden Konstantino suuren vaskirahan Pyhlan paikoilta (v:lta 330). Merkillisin löytöpaikka on kuitenkin Kapsehten Libaun paikoilla Kuurinmaalla. Sieltä luettelee Kruse 27 hopea- ja vaskirahaa, Trajanon, Hadrianon, Antoninus Pion, Faustina vanhemman, Marcus Aurelion, Faustina nuoremman, Kommodon ja Philippus Arabs'in ajoilta (v:lta 114—247). Werron kaupungissa on löytty yksi Antoninus Pion vaskiraha ja Bausken paikoilta kaakkoispuolella Mitaun kaupunkia Marcus Aurelion hopearaha (v:lta 165) sekä Klaudius Gothicon, Aurelianon, Maximianon, Julius Krispon ja Valentiniano I:sen vaskirahoja (v:lta 269 —364). Paitsi sitä arvellaan romalaisia rahoja löydetyiksi Hasaun ja Dobelnin luona Kuurinmaalla sekä Segewoldin ja Treiden'in paikoilla Liivinmaalla [2]).

Edellisessä olemme käyttäneet ainoastaan muutamia esineitä, joiden germanilaisuus on taattu, osviittoina, hakiessamme gotilaisen asutuksen jälkiä Itämeren maakunnissa ja Littuassa. Noiden esineiden ohella on tiettävästi joskus muita kaluja löytty. Jos tarkemmin tuntisimme nuo kalustot, niin saisimme niistä epäilemättä uusia kalumuotoja, joita voisimme käyttää osviittoina tutkiessamme edelleen tuon varhemman rautakauden jälkiä. Tätä nykyä täytyy meidän tähän päättää tiedustelemisemme. Me tulemme vasta tapaamaan länsisuomalaisilla kansoilla useita kalumuotoja, jotka lienevät vierasta ehkä tämän aikakauden perintöä, koska ne idässä puuttuvat. Sellaisia ovat luultavasti nuo ja mainitsemaamme spiralikierteiset renkaat ja ehkä hevoisenkengän

---

[1]) *Kruse, Beilage C, s. 24, kuv. XIX: 14–16; Hartmann, m. p., s. 267, kuv. X: 43.*

[2]) *Kruse, Necrolivonica. Beilage D, s. 3—6.*

muotoiset soljet, jotka joskus, vaikka harvoin, ilmaantuvat Länsi-Europassakin [1]).

Nähtävästi päättyi gotilainen aikakausi Itämeren maakunnissa paljoa varhemmin kuin Skandinaviassa. Jos emme ota lukuun noita omituisia Birzen luona löyttyjä emaljiliitteillä varustettuja solkia, niin olemme edellisessä tavanneet ainoastaan yhden kaarisoljen, joka olisi verrattava skandinavilaisen rautakauden toisen edistysjakson muotoihin jälkeen v. 450. Myöskin se seikka todistanee kansallista muutosta, että Itämeren maakunnissa ei ole vielä löytty yhtäkään bysantinolaista rahaa varhemmalta rautakaudelta [2]). Rahatulva etelästä päättyy täällä noin v. 364 ja alkaa jälleen vasta myöhemmällä rautakaudella. Mahdollista siis on että tämä gotilainen asutus hävisi jo samaan aikaan kun slavilainen kansatulva karkoitti germanilaisen asutuksen Saksanmaan pohjoisilta lakeilta.

Toivossa että vasta saisimme tilaisuuden ryhtyä näiden alojen muinaistieteellisiä ilmiöitä jotka ovat niin tärkeitä kansalliselle muinaistieteellemme, paikallisilla tutkimuksilla selvittämään ja järjestämään, muutamme tästä jälleen sukumme itäisille asutusaloille kyselemään rautakauden varhimpia jälkiä.

II. Varhempi rautakausi Permassa.

Me lopetimme kertomuksen altai-uralilaisen pronssikauden ilmiöistä tarkastelemalla Ananjinon kalmiston kalustoa ja huomautimme sitä tehdessä, että muutos pronssikaudesta rautakauteen ei tapahtunut millään jyrkällä tavalla, joka pronssikauden asutuksen sijaan olisi asettanut uuden rautakauden asutuksen uusine tapoineen ja muotoineen [3]). Muutos näkyy tapahtuneen ihan luonnollisesti. Pronssikauden kansa oli oppinut raudan syntysa-

---

[1]) *Grewingk, Ueber heidn. Gräber Russisch Litauens, s. 228.*

[2]) *Grewingk, m. p., s. 159, 186.*

[3]) Muistutamme vielä että mainitun kalmiston kalusto oikeastaan on tähän varhempaan rautakauteen luettava. Ainoastaan selvyyttä voittaaksemme olemme siitä puhuneet pronssikauden ohella.

nat, huomannut raudan soveliaammaksi teräaseiksi ja alkoi yhä enemmin siitä muodostaa niitä aseita, joita ennen oli valanut vaskesta. Pronssikauden asutus ei siis kadonnut pronssikauden kukistuessa. Se jää elämään Kamajoen varsilla vielä jälkeen rautakauden voiton.

Pysyikö tuo sama asutus Permassa läpi kaiken rautakauden aina historian päivän koitteesen saakka? Tuohon tärkeään kysymykseen saisimme luultavasti tyydyttävän vastauksen, jos voisimme perustaa tutkimuksemme eriaikuisien hautojen kalustoihin ja seurata muotojen muutoksia ja edistymistä. Valitettavasti ei ole tämä nykyaikana mahdollista. Tieteellisiä hautatutkimuksia on tuskin ensinkään Permassa suoritettu. Me tunnemme ainoastaan harvoja suurempia löytöjä tältä alalta, enimmästi vaan yksitellen löyttyjä omituisia kaluja, joita kummastellen on osteltu ja koottu rahvaan käsistä. Tästä voimme myöskin ymmärtää miksi rauta-aseita tuskin ensinkään tunnetaan Perman aloilta; ruostuneita rauta-aseita voi ainoastaan tiedemies arvostella.

Jos tarkastelemme Permasta koottuja kalustoja ja tunnemme rautakauden ilmiöitä suomalais-ugrilaisen asutuksen aloilta yleensä, niin helposti eroitamme permalaisessa kalustossa kaksi ryhmää, joista toinen selvään liittyy muihin suomalais-ugrilaisiin kalustoihin, toinen on noille yleisille muodoille outo. Edellisen ryhmän muodoista tiedämme, että ne ylipäänsä ovat arapialaisen kaupan aikuisia, koska niitä usein tavataan arapialaisten ja länsieuropalaisten rahojen ohella siellä täällä suomalais-ugrilaisilla asutusaloilla. Miltä ajalta ovat sitten nuo oudot muodot? Epäilemättä ovat edellisiä varhemmat. Me tiedämme että rautakausi alkoi Kamajoen varsilla jo ennen Kr. s. Millä muulla olisi täytettävä tuo loma-aika, jolta sen lisäksi, kuten vasta saamme nähdä, tunnetaan baktrialaisia, sassanidilaisia, bysantinolaisia, vieläpä kokonaan tuntemattomia rahoja, sekä kreikkalaisia, baktrialaisia, sassanidilaisia, bysantinolaisia y. m. hopeakaluja. Perma on Wenäjällä ainoa ala, jolta tuollaisia ihmeellisiä löytöjä ehtimiseen tulvaa ylimysten museoihin. Merkillinen siis mahtoi se permalainen asutus, toimi ja kulturi olla, joka vuosisatojen vieriessä tuotti noita etelämaiden rikkauksia tuonne Jäämeren partaille. Ja todellakin ihmeelliset ovat ne muodot, jotka jo tätä nykyä tun-

nemme tuolta aikakaudelta; sitä enemmin koska varmaan pääasiallisesti kummastuttavia kaluja on koottu ja tavalliset ihmiselämän tarvekalut jätetty korjaamatta. Tuosta syystä on meille etukynnessä kerrottavana kalustona vaskesta valettuja epäjumalain, ihmisten, karhujen, lintujen kuvia y. m. sellaista, joka ei sovellu itse elämän laatua kuvailemaan. Kerromme ensin niistä suuremmista löydöistä, jotka ovat tältä aikakaudelta tunnetut, joihin muutamat muut yksityiset liittyvät.

Tschudilaishautoja tavataan siellä täällä Petschoran varsilla, esim. Lebeshja-kurja nimisellä lahdella sekä Ljom ja Sopljassa nimisten syrjäjokien suulla. Pieni Sopljassajoki laskee Petschoraan vastapäätä Uralin Tolpas-nimistä korkeata vuorenhuippua. Tuossa joen suussa paljasti kevätulva v. 1856 haudan, joka sisälsi varsin omituisia kaluja. Eräs Ustsyssolskin aatelismies kollegion sihteeri J. I. Wolkow vainaja lähetti kalut niiden nykyiselle omistajalle prof. Eichwald'ille Pietariin [1]). Kalut tuossa haudassa olivat omistajan kertomuksen mukaan seuraavat:

1) Tavallista suurempi kolmikanttinen nuolenkärki vaskesta. Jos voisimme olla aivan varmaat siitä, että kaikki puheessa olevat kalut, kuten sanotaan, ovat yhtä löytöä ja siis samanaikuisia, niin olisi meille tämän nuolenkärjen pronssikautinen muoto tärkeä ajanmääräys. 2) Kaksi erillaista litteätä ja karalla varustettua rautaista nuolenkärkeä, paljoa suuremmat, kun samantapaiset rautaiset nuolenkärjet Ananjinon kalmistosta. Paitsi noita kärkiä tuskin tällä haavaa tunnemme muita teräaseita Perman rautakaudelta, kun rautaveitsestä pronssisen varren (kuv. 138), Schtschelkunin kylästä Sisertskin tehtaalla ja yhden kirveen muinaislinnasta Tuijoella, 15 virstaa alempana Garevajaa Perman läänissä [2]).

---

[1]) *Eichwald, Ueber die Sæugthierfauna der neuern Molasse des südl. Russlands. Bull. de la Soc. Imp. des Naturalistes de Moscou 1860, IV: 433—444.*

[2]) Muodoltaan muistuttaa tämä kirves lähinnä Littuassa löyttyjä. Vrt. *Hartmann, Das vaterl. Museum zu Dorpat, kuv. XIV: 1; Волегова, Чудскія городища,* Käsik. Muinaistiet. Kommissionin kirjastossa Pietarissa. Siinä tavataan kuvia hra Wolegow vainajan, kreivi Stroganovin permalaisen yli-inspehtorin, kokoamasta muinaiskalustosta, joka sitten suurimmaksi osaksi saapui kreivin museoon. Toinen kappale samaa

138. *Perma, Sisertsk.* 1/1.

3) Palmikoituilla viivoilla koristettu vyöratas. Noita rattaanmuotoisia renkaita on usein löytty Permassa (kuv. 139—141). Niitä käytetään vielä Itäsuomessa ja Lapissa vyöllä hihnanjakajina tuppea, neulikkoa, tulusmassikkaa y. m. varten [1]. Jarenskin piirikunnasta Wologdan lääniä on löytty kaksi erillaista vaskiratasta, toinen Schoschkin kylästä, toinen Weslenskin pitäjäästä. Syrjäniläiset Ustsyssolskin pitäjäässä selittivät, että ne olivat olleet rattaita „metallivaunujen alla, jonka päällä idoli seisoi". Woschginskojen pitäjäästä oli löytty kokonaiset vaunut, mutta ne rikottiin ja hävitettiin, jotta ainoastaan yksi ratas tuli talteen [2]. Nuo rattaat ovat arvattavasti tulleet Stroganovin museoon, jossa useita talletetaan, löytöpaikkoja tietämättä. 4) Erittäin hyvästi säilynyt karalla varustettu, kellometallista valettu peili, jonka hieno teko sotii muita löydön esineitä vastaan. 5) Pitkällainen pronssista valettu putki, joka näyttää liian soukalta koteloksi neula-hihnalle. Sen tapaisia vaikka lyhempiä putkia löydetään usein Perman aloilla. Me tapaamme vasta myöhemmän rautakauden löydön Wjatkan läänistä, joka todistaa että niitä on helminäkin käytetty. Sitä vastaan löytyy yksi putkiryhmä, joka varmaan on varhempaan rautakauteen luettava. Ne ovat arvataksemme neulakoteloina heiluneet vyöllä. Kreivi Stroganovin museossa on varsin kaunis tämän ta-

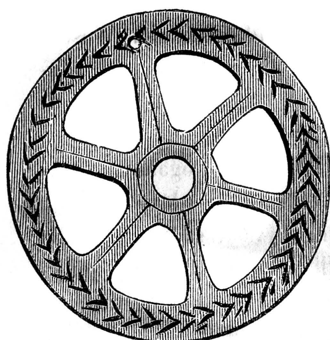
---

käsikirjoitusta, jonka Wolegow jätti Perman lukion arkistoon, näkyy sieltä joutuneen prof. Jeschevski vainajalle Kasaniin. Sen myöhempää kohteloa en ole saanut onkeeni. Prof. J. kuoli Moskovassa, jossa hänen kokoama kalustonsa säilytetään Rumäntsovin museossa. Wolegowin muinaiskalustosta on P. J. Melnikow julkaissut kertomuksen ja kuvia. *Отечественнія записки 1841. XVIII, № 10 s. 61—66.*

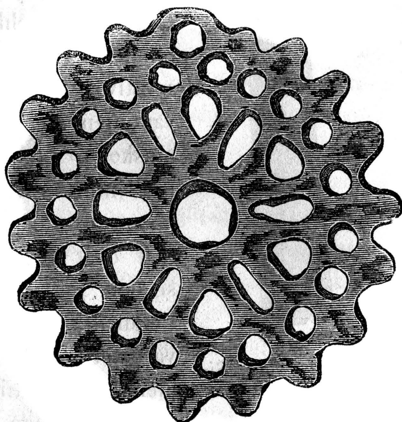
1) Vrt. esim. *Düben, Om Lappland och Lapparna s. 178, kuv. 49, 52.*

2) P. Lerchin antamia otteita Wologdan maaherran kirjoituksista Sisä-asiain Ministeristölle Kesäkuun 28 p. 1852, N:o 4571, ja Syyskuun 3 p. 1862, N:o 6407.

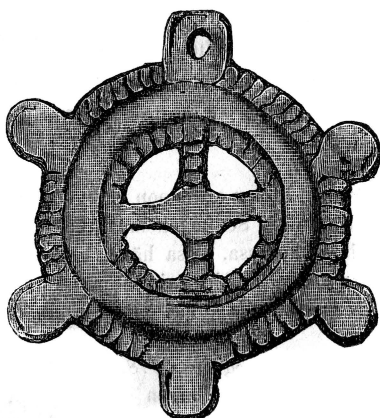
painen esine joka on lohikäärmeen haamulla koristettu. Ontelo lohikäärme on uiskentelevan hanhen näköisenä muodostettu putken poikki; myöskin lohikäärmeen häntä on päällä varustettu, joka ylöspäin taittuen, ikään kuin vihoissaan painaa avonaista kitaansa putken kylkeä vastaan. Se on löytty Garamihan muinaislinnasta Garevajajoella. Prof. Jeschevski on julkaissut put-

139. Perma. $^{1}/_{1}$.

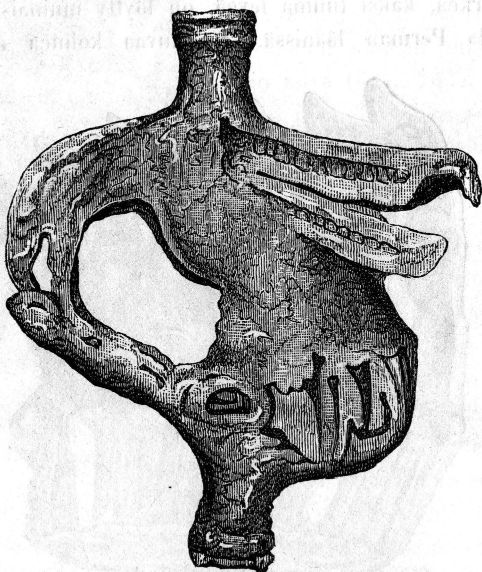
140. Perma. $^{1}/_{1}$.

141. Perma. $^{1}/_{1}$.

kentapaisen kalun, joka kuvaa onteloa seisovaa karhua, joka kämmenissänsä pitää pystyssä sauvan tapaista esinettä ja pureskelee sen ylempää päätä. Putken ylempi pää aukenee karhun niskasta, alempi pää takakäpälien väliltä. Yhdessä sen kanssa, lähellä Romaschevon kylää Perman läänissä on löytty toinen tuollainen kalu (kuv. 142), jossa putken poikki on kuvattu kotka, joka kynsissänsä pitää käärmettä, pureskellen sen pää-

tä [1]). Vielä neljäs tällainen putki, sekin Garamihan muinaislinnasta, on kreivi Stroganovin museossa. Sen poikki on kuvattu karhu, joka pureskelee suippukärsäistä päätä. Kaikki nuo kuvilla varustetut putket ovat valkoisesta hopeankarvaisesta pronssista valetut. 6) Muutamia myöhemmälläkin rautakaudella tavattavia

142. Perma, Romaschevo. $^1/_1$.

helmiä, kullattuja siten, että helmeä ympäröitsevä kultalehti on vielä lasikuorella peitetty. Sekä tuollaisia että monellaisia mosaiki- ja kaarniolihelmiä on usein löytty Permassa [2]).

---

[1]) *Пермскій Сборникъ I: 139, kuv. 4—6.*

[2]) Kreivi Stroganovin museossa on helmivyöllä 36 kullattua lasihelmeä, 7 pitkää kanttista karniolihelmeä, 4 helmeä vuorikristallista, 13 erimuotoista mosaikihelmeä y. m. Metsäherra Tjeplouchovilla Iljinskin kylässä Obvajoella näin kolme vähitellen koottua helmirihmaa, yksi pyöreitä helmiä vuorilasista, toinen pyöreitä karniolihelmiä, kolmas isompia ja pienempia pronssihelmiä. Niiden löytöpaikoista Perman läänissä

7) Pronssilevy (kuv. 143), joka jokseenkin raakamaisesti kuvaa kuusi peräkkäin seisovaa miestä; seitsemäs heidän edessänsä on kyyryllänsä. He seisovat kalanmuotoisella pohjalla, jota Eichvald arvelee veneeksi, päättäen kalan päämuotoa veneen keulaksi. Miesten lakit päättyvät eteenpäin ulottuvalla pitkäturpaisella elävän päällä. Toinen tuon tapainen pronssilevy, kolmatta tuumaa korkea, kaksi tuuma leveä, on löytty muinaislinnasta Kalinovkajoella Perman läänissä. Se kuvaa kolmea naista jotka

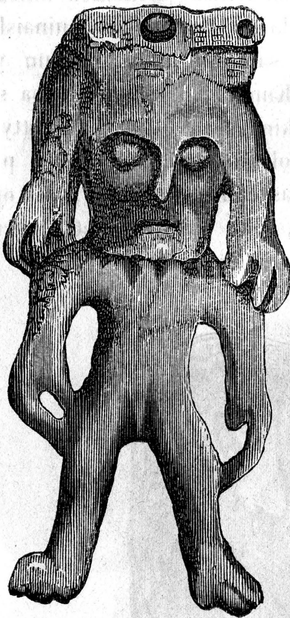

143. Petschora, Sopljassa. 1/1.

astuvat, nopeasti käynnistä vähän kyyryselkäisinä, peräkkäisin käsi kädessä. Kuvaus muistuttaa elävästi tuota yksimuotoista juhlakäyntiä, joka on niin omituista Egyptin ja Assyrian kuvapatsailla. Naisten pään peitteet ovat ikään kuin linnun haamulla koristetut,

---

ei ole lähempää tietoa. Toisia on Wolegow kuvannut yllämainitussa käsikirjoituksessaan. Vrt. myöskin *Отечественнія записки 1841. T:lu XVIII, N:o 10, s. 63—66.* Moskovan läänin (slavilaisissa) haudoissa ovat pitkät kanttiset karniolihelmet paljoa tavallisemmat kun missään muualla Pohjois-Wenäjällä. Ne ovat paksummat keskeltä ja hoikkenevat kumpaakin päätä kohti.

144. *Perma.* 1/1.

joka omituisuus myöskin muistuttaa egyptiläisiä naispukuja [1]). Useat muut löydöt todistavat, että tuollaiset lintujen ja muiden eläväin haamuilla koristetut päänpeitteet olivat tavallisia. Kreivi Stroganovin museossa esim. säilytetään raakamaisesti tehty latiskainen miehen ehkä epäjumalan kuva (kuv. **144**). Mies seisoo jalat leveällä, reisien kohdalle riippuvin käsin. Miehen pääpuku on nähtävästi tehty karhun, koiran tai suden päänahasta. Elävän turpa on miehen vasemmalle puolen suunniteltu ja sen etukäpälät riippuvat kummallakin puolen päätä miehen olkapäille. Toinen samantapainen latiskainen kuva on tallella Moskovan yliopiston museossa. Mies seisoo samassa asemassa kun edellinenkin, mutta kädet yhtyvät vatsalla siten, että peukalot koskevat toisiansa ja muut sormet riippuvat alaspäin. Miehen pääpukuna on kotkan tai pöllöhaukan haamu, jonka pää on katsojaan päin käännetty, mutta siivet riippuvat miehen korvallisille. Jalkojen alla on samallainen kalanmuotoinen eläin, kun se josta ylempänä mainitsimme. Pietarin Taideakatemian nimimerkillä varustettu kopio kolmannesta säilytetään Moskovan Rumäntsovin museossa. Miehen asema on sama kun edellisissä, mutta kädet ovat kylkiin nojatut. Päässä on omituinen lakki, joka muistuttaa kuvaa Kostroman pronssikautisessa löydössä, mutta kummallakin puolen päätä on ikään kuin pelikanin haamu, jonka siivet ja pyrstö riippuvat miehen kyljille. Aivan samallaisia pitkäturpaisia pääpukuja, kun Sopljassan löydön ku-

---

[1]) Vrt. *Weiss, Kostümkunde. Stuttgart 1860. I: 46, 49, kuv. 22 b, 35 a.*

vauksessa, tapaamme toisissa pronssikuvissa. Sellainen latiskainen pronssikuvaus (kuv. 145) on löytty Garamihan muinaislinnasta Garevaja-joella. Mies seisoo samassa asemassa kun yllä mainitut, kädet vatsalla yhdistyen. Kummallakin puolellansa seisoo profilitapaan kuvattu mies keskimäiseen päin käännettynä. Molemmalla sivulla-seisojalla on tuollainen pitkäturpainen pääpuku, joka riippuu edessä heidän kasvojensa kohdalle. Jalkojen alla on tässäkin tuo mateleva eläin, joka todistanee että kuvilla

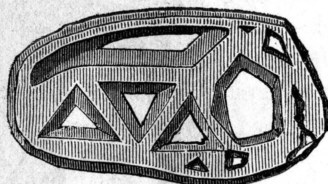

145. Perma, Garamiha. $^1/_1$.

tarkoitetaan luontoa ylempiä olentoja. Samoista linnanjäännöksistä on löytty kaksi naisen kasvoja kuvaavaa pronssilevyä. Omituisesta pään peitteestä riippuu kumallekin korvalliselle pitkäturpaisen elävän pää; toisessa ovat nuo ripustimet epäselvät. Molemmissa kuvissa on kaksi rihmareikää päänpeitteen suipussa. Kolmas edellisiä kahta muistuttava pronssilevy (kuv. 146) kuvaa naista,

joka pitelee lasta polviensa välissä [1]). Noita yllä huomautettuja matelevia eläviä tapaamme joskus muissakin kuvauksissa. Garamihan linnanjäännöksistä on esim. löytty pitkäturpaisen nelijalkaisen elävän kuva, jonka pitkä häntä ulettuu aina niskaan asti (kuv. 147). Se polkee matelevaa elävää jalkainsa alle ja ikään kuin pureskelee tuon päätä. Toinen pronssilevy on löytty Bieloschejek'in kylän luota Filatovskojen lakipiirissä. Se kuvaa jo-

146. Perma. 1/1.

147. Perma, Garamiha. 1/1.

tenkin raakamaisesti matelevaa elävää tallaavaa hevoista, jonka kaulan alla seisoo epäselvä miehen haamu.

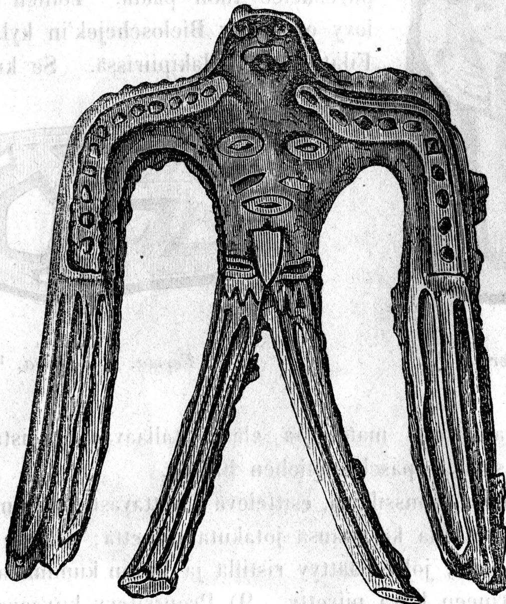
8) Ontelo pronssikuva, esittelevä arvattavasti naisjumaluutta, joka pitelee vatsalla käsissänsä jotakuta esinettä; päässä on suippuinen päänpeite, joka päättyy ristillä ja kuvan kummallakin kyljelle on käärmeen kuva piiretty. 9) Pronssilevy kuvaava viileksillä varustettuja miehen kasvoja; päässä on lakki, varustettu kolmella suipulla, joista molemmat äärimmäiset myöskin profilitapaan kuvaavat ihmisen kasvoja. 10) Pronssilevy, joka kuvaa ikään kuin kohotetuin käsin ja polvin istuvaa miestä, sekin

---

[1]) Muista idolilöydöistä verrattakoon esim. *Ешевскаго, Замѣтка о пермскихъ древностяхъ. Пермскій Сборникъ I: 132—142; Макарія, Памятники древности въ пермской губ. Зап. Арх. Общ. VIII: 197—234* y. m. Sjögren puhuu Jarenskin piirikunnassa löydetystä idolista. *Ges. Schriften, s. 402.*

kolmisuippuisella lakilla varustettu. 11, 12) Kaksi pronssilevyä, joista Eichwald arvaa toista jäniksen, toista ilveksen kuvaksi.

13) Suurempi pronssilevy, kuvaava seisovaa karhua, jonka rinnalla nähdään piirteitä inhimillisistä kasvoista. Sopljassan varrelta on hra Eichwaldilla myöskin toinen hra Sidorow'in tuoma litteä, istuvan ja ikään kuin seppelöityn karhun kuva [1]). Erään talonpojan Lasarewin pellosta lähellä Iljinskin kylää Perman läänissä on löytty takajaloilla seisovan karhun kuva. Karhu nostaa

148. Petschora, Sopljassa. $^1/_1$.

etukäpäliänsä taivasta kohden ja möyryää suu seljällänsä. Käpälät ovat ikään kuin kahdelta kohden vyötetyt. Rinnalla nähdään yksi ja vatsalla kaksi kasvintapaista piirrosta sekä niiden ohella

---

[1]) Vrt. myös *Э. И. Эйхвалда, О древностяхъ заволоческой Чуди Печорскаго края. Древности, Археол.* **Вѣстникъ** *Моск. Арх. Общ. 1867, siv. 108.*

pystysuoria rinnakkaisia viivoja [1]). Kasanin yliopiston museossa säilytetään vihdoin „votjakilaisen karhu-idolin“ nimellä, rehtori O. M. Kovalevskin lahjoittamana, vaskesta valettu karhun kuva, joka seisoo takajaloilla, riippuvin etukäpälin. Muista karhun kuvista saamme vasta tilaisuuden puhua.

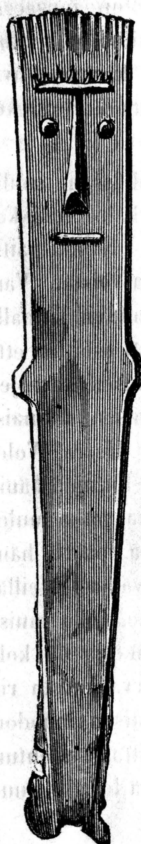
14—17) Vihdoin on tuosta haudasta Sopljassan suulla löytty neljä linnun kuvaa: pääskynen (kuv. 148), kaksi haukkaa ja pöllöhaukka, kuvatut *en face* levitetyillä siivillä. Kaikki paitsi pöllöhaukka kantavat rinnallansa piirteitä ihmisen kasvoista. Varmaan pidettiin noita lintuja sekä karhua pyhinä; niiden rinnalle kuvatuilla inhimillisillä kasvoilla tahdottiin luultavasti osoittaa että heissä asui joku luontoa ylempi henki. Neljäs ihmisen kasvojen piirteillä varustettu linnun kuva on löytty tschudilaisen muinaislinnan alalla Jusvajoella Solikamskin piirikunnassa. Herra Wolegow vainaja arveli sitä vuoripöllöksi, joka matkii eri lintujen ääniä ja usein säikähyttää metsissä taikauskoisia talonpoikia, jotka luulevat ääntä metsänhaltian pilanteoksi. Tuolla kuvalla, päätti hän, tahdottiin esitellä *kaikua* (permaksi *gai*). Tschussovajan lähteillä, Revdinskin tehtaalla on löytty samantapainen esine, joka muistuttaa pääskysen haamua, mutta puuttuu linnun päätä ja on kolmikulmaisilla sirateilla koristettu; se on takaa korvakkeesta ripustettava ja lienee pidettävä esimerkkinä alkuperäisen muodon häviämisestä, kun itse asia, jota välikappale tarkoittaa, unohtuu ja välikappale muuttuu pää-asiaksi. Sen ohella ehkä löyttiin suuren napin kultainen vaskipeili eli soittokone [2]).

Pronssikaudesta puhuessamme olemme jo (siv. 78) maininneet että eräällä paikalla Issetjoella, kymmenen virstaa lännempänä Jekaterinenburgia, oli löytty eräästä tschudilaishaudasta vas-

---

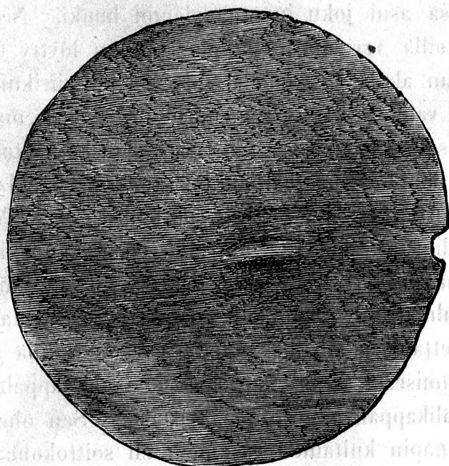
[1]) Ihan samallaisen, ehkä saman on prof. Jeschevski kuvannut: *Пермскій Сборникъ I: 140, kuv. 7; Старина Русской земли I: 29, kuv. 63.* Karhun rintapiirrokset muistuttavat niitä punamaalikuvauksia, joita Spasski on julkaissut Irtischin varsilta. *О достопримѣч. памятникахъ Сибирскихъ древностей. Зап. Геогр. Общ. XII, t:lu VII.*

[2]) *Пермскій Сборникъ I, kuv. 19; Г. Д. Филимонова, Каталогъ. № 1109, 1110.*

kisia nuolen- ja keihään kärkiä [1]). Lähellä sitä paikkaa joen korkealäntäisellä rannalla löysivät lapset v. 1857 „kivien ja mullan alta“ seuraavan merkillisen löydön [2]), jonka täydellistä yhdenaikuisuutta tahtoisimme osaksi epäillä:

1) Pieni matalalla napinkannalla varustettu vaskipeili taikka ehkä soittokone (kuv. 150). Samallaisen ainoastaan vähän isomman kalun oli Jeschevski saanut Revdinskin tehtaalta Tschussovajan lähteillä, kuten ylempänä mainitsimme.

149. *Jekaterinenburg, Isset.* ½. 150. *Jekaterinenburg, Isset.* ½.

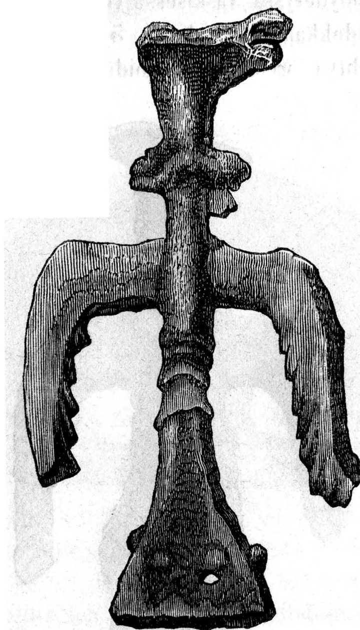
2) Pieni valettu vaskilautanen (kuv. 149), jolla nähdään ylennyksiä silmiä, nenää ja suuta varten sekä noita kasvoja ylempänä

---

1) Paikalta löydetyt suora- ja ristiviivaisilla sekä reikäkoristuksilla varustetut saviastiakappaleet siis arvattavasti ovat pronssikautisia. Vrt. *Изв. Арх. Общ. II: 384—5; Прозоровскаго, Опись предметовъ, № 196; Филимонова, Каталогъ, № 1122.*

2) *Извѣстія Имп. Арх. Общ. II: 384, 385; Опись предметовъ въ Музеѣ Арх. Общ. Спб. 1869. № 324 у. т.*

pystysuoria piirroksia hiuksien kuvaamiseksi [1]). Alipäästä on lautanen soukennettu ikään kuin maahan pistettäväksi. Olkain kohdalla nähdään kaksi ulonnetta arvattavasti käsivarsia varten. Ihan samallainen, selvään samasta valimesta lähtenyt kuva on löytty Palkinan kylässä Verchisetskin tehtaan aloilla [2]). 3, 4) Toinen

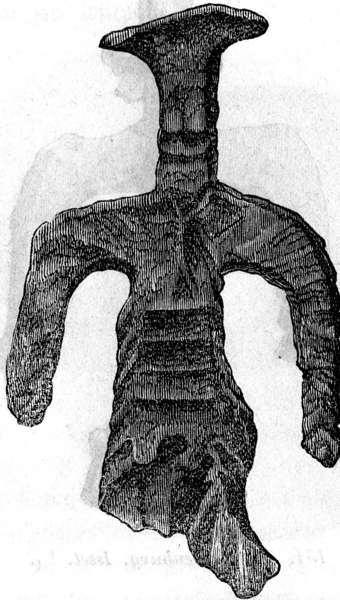
151. Jekaterinenburg, Isset. $^1/_1$.

---

[1]) Noihin kasvopiirteihin voi verrata niitä koristuksia, joita tavataan Moskovan läänissä löydetyllä pronssikeltillä. *Worsaae, Ruslands og det skand. Nordens Bebygg., s. 351, kuv. 1.*

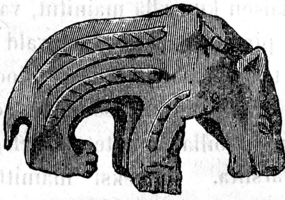
[2]) *Ешевскій, т. р., kuv. 8, 13.* Epäilemättä tarkoitetaan tässä samaa löytöä, josta kalut joutuivat kahtaalle. Jeschevskin kuvaamat kalut ovat Moskovan Rumäntsovin museossa. Prof. Sorokin Kasanissa oli venäläistyneeltä Vogulilta saanut nykyaikuisen (?), latiskaisen vaski-idolin, jossa kasvot olivat samaan tapaan muodostetut. Päässä oli joku korkea suippuinen peite, josta toiset pienemmät kasvot olivat nähtävinä. Vaikka sekin oli hyvin raakaa ja epäselvää tekoa, näytti se kuitenkin aatteellisemmalta, kun ylläkerrotut. Tuon muassa oli Sorokin saanut latiskaisen elävän kuvan, joka muistutti krokodilia.

jokseenkin samannäköinen kuva sekä kiviset valimet, joissa se on valettu. Olkain kohdalla on tässä kummallakin puolen uimuksen tapaiset ulonteet. Lautasen alemmalle osalle on kuvattu kärpän tapainen eläin, joka ikään kuin kiipeää lutasen reunaa myöden ylöspäin. Tuollainen koristusmotivi tavataan myöskin Altailla löydetyssä vaskisessa veitsen tupessa, joka kuitenkin on paljoa taidokkaampaa tekoa. 5—7) Kolme raakatekoista eri valimissa tehtyä vaskikuvaa, joiden muoto muistuttaa puo-

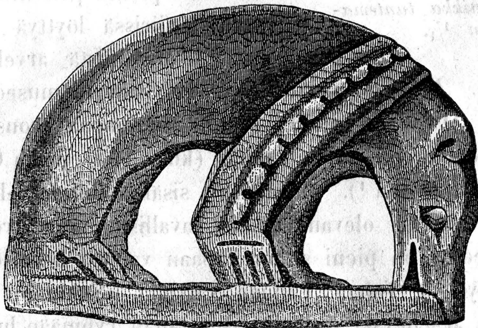
152. Jekaterinenburg, Isset. 1/1.

leksi ihmisen, puoleksi linnun haamua (kuv. 151 ja 152). Siinä on eroitettava poikkiviivoilla varustettu vartalo ja kaarelle siipien tapaan levitetyt käsivarret. Ylempänä on kaula eroitettava ja sen kannattamana joko pyöränkaltainen pää taikka ainoastaan valimien suuhun jäänyt vaskimöhkäle. Samallaisia kuvia säilytetään Helsingin yliopiston museossa viisi Uralilla löyttyjä. V. 1856 löysi talonpoika Krasnojarskin piirikunnassa peltoa aidatessaan vadin (vas-

153. Tobolsk, Objoki. 1/1.

kisen?) ja siinä kaksi vaskesta valettua vanhaa idolia, noin kahden ven. tuuman korkuisia, jotka kuvasivat sotapukuun puettuja ja siivillä varustettuja miehiä [1]). Ne olivat ehkä samallaisia.

154. Tobolsk. 1/1.

Edellisten esineiden ohella löyttiin vihdoin kertomuksen mukaan: 8, 9) kaksi valkoisesta „kellometallista" jokseenkin taidokkaasti valettua, neljällä jalalla seisovaa, sisältä onteloa karhun kuvaa. Karhut, joiden niskassa eli seljässä on reikä ripustamista varten, ovat koristetut ikään kuin solitetuilla nauhoilla, joka koristustapa on huomattava Perman sekä varhemmalla että myöhemmällä rautakaudella. Sekä pronssiin että taiteelliseen tekoon nähden nämät kuvat suuresti eriävät löydön muista esineistä. Ne todistavat joko samanaikuista, toisistansa paljon eriävää kulturikantaa tai eriävää aikakautta. Tuollaisia neljällä jalalla seisovia, sisältä onteloita karhunkuvia on usein Permassa löytty. Melkein

---

[1]) *Списки населенныхъ мѣстъ Тобольской губ. Спб. 1871, s. LXXXVII.*

155. *Löytöpaikka tuntematoin.* 1/1.

samallaisen kun yllä mainitut, vaikka vähän pienemmän, on Eichwald saanut „tschudilaishaudasta Objoella" (kuv. 153), toisen isomman, omituisilla viivoilla koristetun Petschoran varsilta. Viimeksi mainittuun verrattava on v. 1867 saapunut kreivi Stroganovin museoon „Perman läänistä". Samassa museossa on kaksi pientä pelloilta Filatovskojen lakipiirissä löyttyä karhun kuvaa; toista niistä arveli Wolegow jääkarhuksi. Pietarin maantieteellisen seuran museossa säilytetään kaksi Ostjakien aloilta saatua suurempaa pronssikarhua ja Tiede-Akademian museossa kolmas (kuv. 154), jonka Castrén vainaja sai Ostjakeilta [1]). Tuollaiset sisältä ontelot elävien kuvat näyttävät Permassa olevan kaikista tavallisimmat. Kreivi Stroganovin museossa on pieni siihen tapaan valettu hevoisen kuva Sorodjatan kylästä Vähän Tuijoen varrella. Sekin on selkäreiällä varustettu. Jeschevski on julkaissut tähän ryhmään luettavan linnun kuvan (kuv. 155) ja merkillisen ikään kuin ikeellä varustetun elävän kuvan, jonka tekotapa muistuttaa Ostjakeilta saatuja karhunkuvia [2]). Kaikki tuontapaiset kuvat, jotka ovat Permasta saatuja, ovat hopean karvaisesta pronssista valetut. Kostroman pronssikautisessa löydössä tavattu alta ontelo elävän kuva todistaa että tuollainen valamistapa jo pronssikauden lopulla oli tullut tavalliseksi. Vertaukseksi mainittakoon, että vaskisia eläinten ku-

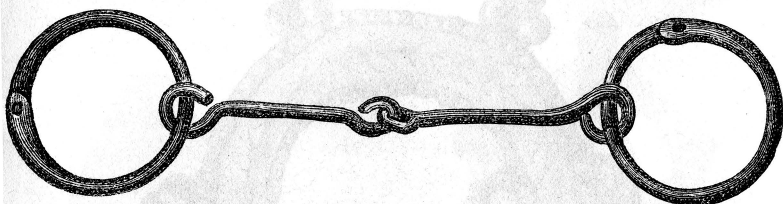
---

[1]) *M. A. Castrén, Res. och Forskn. II: 59.* Abramov, *Описанiе Березовскаго края. Зап. Геогр. Общ. XII,* sanoo että Ostjakit ovat alempina jumaluuksina kumarrelleet metallisia linnun ja metsä-elävien, varsinkin karhun kuvauksia. Strahlenberg arvelee että, paitsi haudoissa löyttyjä epäjumalain kuvia, on niitä otettu Ostjakeilta Ob- ja Irtischjokien varsilla, kun tuota kansaa kastettiin. Muutamat olivat puolen kyynärän korkuisia ja varsin taitavasti metallista valettuja. Ostjakit sanovat niitä Tschudien perinnöksi. *Strahlenberg, s. 313, 317, 84.*

[2]) *Пермскiй Сборникъ, kuv. 9, 12.*

via joskus on paljoa lännempänäkin tavattu. Rovaniemellä esim. on löytty suuri hopeinen hevoisen kengän muotoinen solki ja sen ohella vaskinen vasikankuva [1]) ja haudasta Ruijassa löyttiin v. 1853 pieni metallista valettu elävän (karhun?) kuva ja sen ohella vyönsolitus ja puukappaleita ehkä joutsesta [2]).

Noin v. 1840 tuli eräs toinen löytö ilmi 60 virstaa koilliseen Jekaterinenburgista [3]). Kalut, jotka löyttiin 4 arsinan syvyydeltä, olivat seuraavat:

156. Jekaterinenburg. 1/2.

1) Vaskiset kuolaimet (kuv. 156), jotka eriävät pronssikautisista siten, että eivät ole valetut, vaan nähtävästi takomalla tehdyt. Renkaat ovat isollaiset ja niitatut. Nuo kuolaimet eivät siis voi olla muistoja pronssikauden kulturista, vaan todistavat pikemmin raudan puutetta. Muita kuolaimia ei tätä nykyä tunneta Perman rautakaudelta. 2) Suuri luuase, jota voisi arvata auran teräksi. Peräpää on muodostettu varteen pistettäväksi. Ase on hiukan kaarella kuten auran terä ainakin. 3, 4) Vyöhihnasta paninsolki ja viisikulmainen solitus. Paitsi mainittua en ole museoissa

---

[1]) Solki säilytetään yliopiston museossa. Vrt. *J. Fellman, Jatulin kansa. Helsingfors Tidningar 1830, N:o 86,* jossa epäilemättä samaa löytöä tarkoitetaan. Kuva riippui nauhassa hyvästi säilyneen ruumiin kaulassa, joka v. 1817 löyttiin Hiukan talon luona paksun hongan kannon alta. Siinä ei kuitenkaan soljesta mitään mainita; ainoastaan että Oikaraisen talon luona Rovaniemellä löyttiin ikivanha puolentoista kyynärän pituinen hopea ketju solkineen, 22 luodin painava. Se makasi maaperäisellä kivellä.

[2]) *N. Nicolaysen. Norske Fornlevningar. Kristiania 1866, s. 707.*

[3]) *Изв. Арх. Общ. II: 384, 385.* Samalta paikalta, kerrotaan, on ennen löytty hopeisia ja kultaisiakin kaluja merkillistä tekoa, joita on kaupiteltu Irbitin markkinoilla.

tavannut muuta kun kaksi paninsolkea, toisen Garamihan muinaislinnasta, toisen — rautaisen — Poschevskin tehtaan tiloilta Kamajoen oikealla rannalla. 5) Pieni hanka eli silmus jostakusta lahonneesta esineestä. 6) Sileä, kanttinen vaskisormus. 7) Valettu latiskainen rengas, jonka sisäreunassa on silmus ehkä panimen kiinnittämistä varten. Ulkomuodolta näyttää kun se olisi vaskilangasta letitty ja helmillä reunustettu. Se muistuttaa siten myö-

157. Perma, Romaschevo. $^1/_1$.

hemmän rautakauden teoksia. Samallaisia renkaita (kuv. 157) on löytty kuusi Romaschevon kylän luota Perman läänissä [1]). 8) Pitkäläntä vaskiliite, jonka toisesta päästä kohoaa ikään kuin taaksepäin katsova linnun pää, joka avoimessa nokassan pitää rengasta [2]). Samantapainen esine Permasta säilytetään kreivi Stroganovin museossa. Se kuvaa jalopeuran käpälää, jonka sää-

[1]) *Ешевскаго, Замѣтка о пермскихъ древностяхъ. Пермскій Сборникъ I, kuv. 30.*

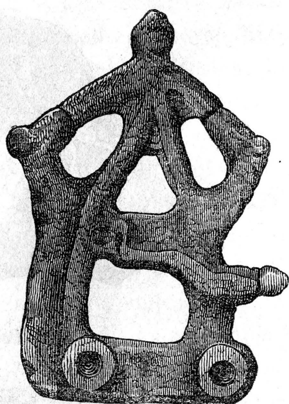
[2]) *П. И. Лерха, Орудія каменнаго и бронзоваго вѣковъ въ Европѣ. Изв. Арх. Общ. IV, kuv. III: 47. Старина Русской земли, s. 27, kuv. 59.*

restä kohoaa ikään kuin taakseen katsova jäniksen pää. Melkein samankaltaisia esineitä säilytetään Eremitasch'issa skytalaisista haudoista.

Paitsi ylempänä kerrottuja epäjumalain ja eläväin kuvia on meillä vielä mainittavana joitakuita oudompia muotoja. Kreivi Stroganovin museossa säilytetään esim. takaa ontelo epäjumalan naama, jossa valaaja paremmin kuin muissa on onnistunut kuvailla luontoa ylempää voimaa. Otsan rakennus sekä kaksi sar-

158. Perma. 1/1.

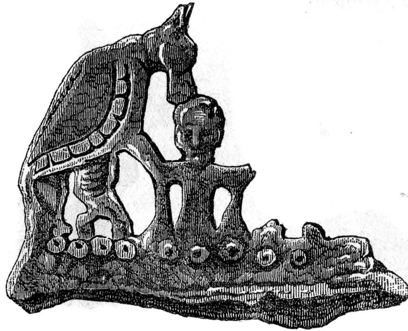
159. Perma, Garevaja. 1/1.

ven tapaista ylennystä otsan kummaltakin puolen ikäänkuin osoittavat että härän tyly voima on johtanut valaajan aatetta. Silmät ovat avonaiset ja kuten veistotaiteessa ainakin sokeiksi jätetyt. Silmäkulmat ovat kohotetut ja selvään huomaa että tuo permalainen jumala ei ollut mikään rakkauden jumala. Kuvan löytöpaikasta ei ole tietoa. Syyskuun 3 p. v. 1852 lähetti Vologdan maaherra Sisä-asiain ministerille talonpojilta Ustsyssolskin ja Jarenskin piirikunnissa koottuja muinaiskaluja, joiden joukossa oli „kahdella sarvella ja neljällä silmällä varustettu vaskinen idolin pää“. Se löyttiin Weslenskin pitäjäässä Jarenskin piirikunnassa Wymjoen rannasta, koskien yläpuolelta [1]). Koska mainittujen muinaiskalujen kohtalosta puuttuu tietoja, niin katson luul-

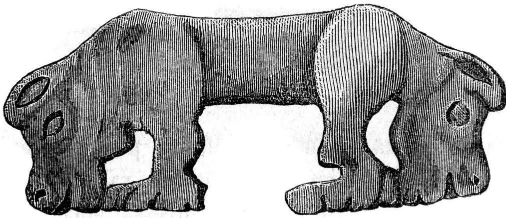
[1]) *Дѣло Мин. Вн. Дѣлъ № 6407.*

tavaksi, että ne joutuivat kreivi S. Stroganovin museoon, joten tässä mainittu idolin pää ehkä on sama kun yllä kerrottu. Myöskin eräs toinen raakatekoinen ihmisen naama (kuv. 158), takaa korvakkeella varustettu, säilytetään kreivi Stroganovin museossa.

Vihdoin löytyy yksi ryhmä Permassa löyttyjä jokseenkin raakatekoisia pronssikuvia. Yksi kuvaa, kuten näyttää, tanssivaa pitkätukkaista miestä; sekä käsivarrret että jalat ovat koukussa.

160. Perma, Poschevsk. 1/1.

161. Sipiria? 1/1.

Melkein aivan samallainen on löytty perhehaudassa Khersonilla kreikkalaisten rahojen ohella IV:ltä vuosisadalta [1]). Hiedassa Obvan rannalla on löytty raaka suippuisella päänpeitteellä varustettu miehen kuva, joka puuttuu käsivarsia ja lähellä Tujevskajan kylää Dobrjiskojen lakipiirissä hevoisen seljässä istuva mies joka

[1]) *Извлеченіе изъ Всеподданнѣйшаго отчета объ археол. розысканіяхъ въ 1853 г., з. 152, kuv. 60.*

sekin puuttuu käsivarsia, vieläpä jalkojakin. Tschudilaislinnasta Garevajajoella on löytty kaksi omituista toisistansa vähän eriävää pronssi-esinettä, jotka kumpikin kuvaavat ikään kuin kahta vastakkaisin seisovaa hevoista, joiden jalat ovat yhdistetyt. Toisen seljässä on raaka miehenhaamu. Ylempänä seisoo mies pitäen jalkaa kummankin hevoisen rinnalla ja nojaten käsiänsä kummankin hevoisen turpaa vastaan (kuv. 159). Tämä kuvaus ansaitsee huomiota, kun tarkastelemme ripustinkoristusten syntyperää Perman myöhemmällä rautakaudella. Niiden kannattimissa näemme joskus miehen pään kahden, kumpikin sivullensa katsovan hevoisen pään välillä. Vertauskohtana näihin on ehkä myöskin mainittava eräs Poschevskin tehtaan tiloilla löytty pronssikuvaus (kuv. 160), jolla arvattavasti oli mytillinen merkitys. Siinä nähdään vyölle saakka maahan vajonnut mies, jonka kummallain puolen seisoo hevoisen päällä varustettu melkein linnun kaltainen eläin, ikään kuin vaippa seljässä, nojaten yhtä jalkaa miehen olkaa vastaan ja nuuskien tai nuollen miehen päätä. Sekä vaipan siratit että maapinnalla nähtävät omituiset pyöräntapaiset koristukset tavataan myöskin mainituilla kannattimilla [1]). Vielä likempää sukua noiden kannattimien kanssa lienee eräs Moskovan yliopiston antropologiallisessa museossa säilytetty pronssilevy, joka kuvaa kahta yhdistettyä kumpikin sivullensa katsovaa karhua (kuv. 161).

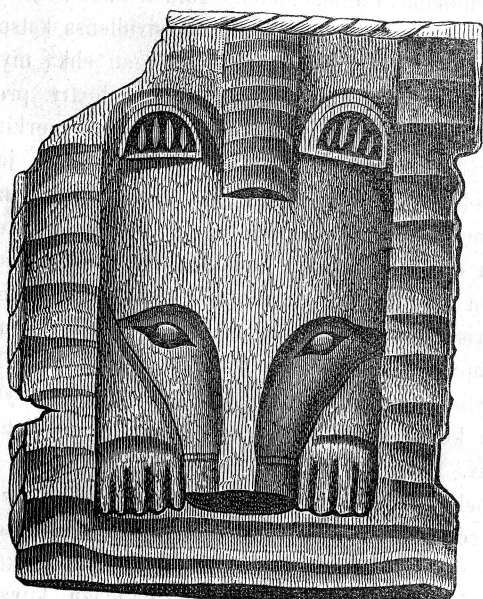
Sobjoelta lähellä Obdorskia on hra Eichwald'illa tallessa pitkäläntä suorakulmioinen vaski-esine, joka arvattavasti on joku liite vyön soljesta. Toiseen päähän on kuvattu etukämmenillään lepäävä karhun pää. Ylempänä sitä nähdään kuvattuna kaksi ahman päätä ja vielä ylempänä kaksi kokonaista ahmaa, jotka ovat toisiansa vastaan käännetyt, mutta silmäilevät karhun päätä ikään kuin karatakseen sen päälle [2]). Tuonkaltaisia prónssilevyjä tunnetaan useampia Permasta. Kreivi Stroganovin museossa on kolme tuollaista ainoastaan hiukan toisistansa eriävää pronssilevyä, joilla kullakin kuvataan etukämmenillään lepäävää karhun päätä

---

[1]) *Пермскій Сборникъ I, kuv. 3.*

[2]) *Эйхвальда, О древн. Завол. Чуди Печ. края. Древности, Археол. Вѣстникъ Моск. Арх. Общ., s. 108.*

(kuv. 162). Ne ovat löydetyt Kynovskin tehtaalla Kynajoen rantavierteestä. Kaikissa on kanta kunkin kulman alla [1]. Neljäs on löytty Sorodjatan kylässä Vähän Tuijoen varrella. Siinä kuvataan kolme rinnakkaisin kämmenillään lepäävää karhua. Alimmaisessa päässä on kanta kummankin kulman alla; ylimäisessä päässä reijät. Vihdoin on tuollainen pronssilevy löytty pellosta Filatovskojen lakipiirissä Garevajan suulla. Kumpaankin päähän on kuvattu ahma ja kummallakin sivulla nähdään kaksi pyöreätä

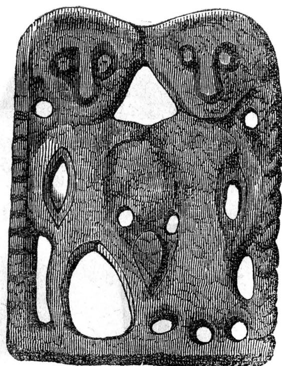

162. Perma, Kyna. 1/1.

ylennystä. Kaikki paitsi Eichwaldin tallessa oleva ovat valkoisesta melkein hopeankarvaisesta pronssista valetut. Näiden esineiden ohella ovat ehkä mainittavat kaksi raakatekoista nähtävästi samoista valimista lähtenyttä pronssilevyä, joista toinen on löytty talonpojan Pospelov'in pellosta Kemoliajoella (kuv. 163),

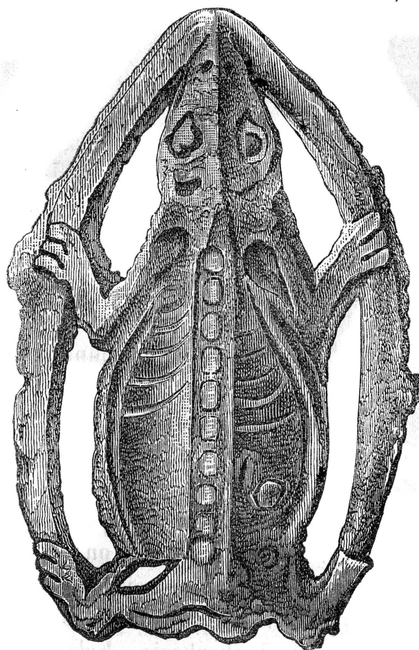
[1] *Пермскій Сборникъ I, kuv. 14—16.*

toinen Garamihan muinaislinnasta. Ne kuvaavat rinnakkaisin seisovaa miestä ja naista. Reunakoristukset muistuttavat edellisiä pronssilevyjä.

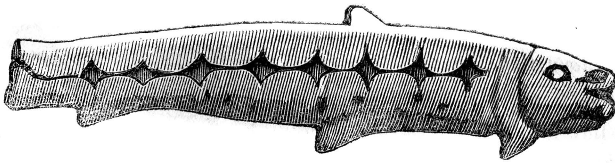
163. *Perma, Kemolia.* 1/1.

Muista tähän aikakauteen luettavista kuvista mainittakoon vielä suurellainen sammakon kuva (kuv. 164), joka on löytty Invenskin piirikunnassa Wesymjoella, Maksimovin maanosalla Werch-Oschibskin pitäjäässä [1]). Kreivi Stroganovin museossa säi-

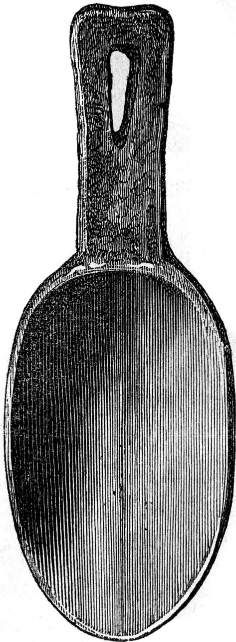

164. *Perma, Invensk.* 1/1.

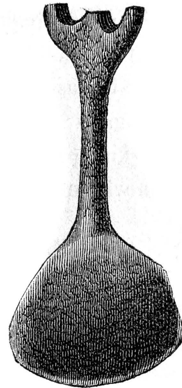
[1]) Metsäherra A. Tjeplouchov, kreivi Stroganovin nykyinen yliinspehtori Permassa, joka v. 1873 lähetti kuvan kreiville, sanoo että hra Tereschtschenko v. 1843 löysi samallaisen sammakon kuvan hautakummusta

165. Perma. 1/1.

166. Perma, Kosva. 1/1.

167. Perma, Ostaninaja. 1/1.

lytetään myöskin Permassa löytty kalan kuva (kuv. 165).

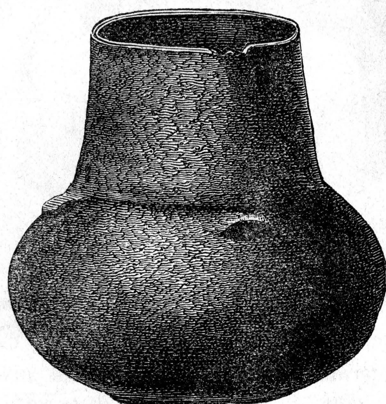
Muinaislinnasta lähellä Wischaikan kylää ylisellä Invajoella löyttiin v. 1860 valkoisesta peilimetallista valettu lusikka. Se on muodoltaan pitkänsoikea ja varrella nähdään kuvattuna linnun pää. Toinen pronssilusikka, vaikka vähän halvempaa tekoa on löytty Treninan kylästä Kosvajoella (kuv. 166). Ostaninajan kylästä Kosvajoen oikealla rannalla on löytty pieni halpatekoinen kauhanen (kuv. 167), joka muistuttaa meidän sinappikauhasia. Kaksi kuppasarven muo-

---

lähellä Tsarevin kaupunkia. Minun luullakseni tarkoittaa hän pieniä sammakon muotoisia ripustimia, joita on Bolgarinkin raunioissa löytty. Vrt. *Труды II:го Арх. Съѣзда 1871. Атласъ, отд. VII, кув. II: 21.*

toista valkoisesta pronssista valettua esinettä on löytty Romaschevon kylässä [1]). Ainoastaan yksi saviastia on tähän saakka saatu talteen Perman läänistä. Se on vaasin muotoinen ja kolmella pahka-ulonteella koristettu (kuv. 168).

Olemme tähän saakka puhuneet siitä kalustosta, jonka kotoperäisyyttä emme ensinkään tarvinne epäillä. Meillä on kuitenkin suuri ja merkillinen kalusto jälillä, joka on pidettävä todistuksena Perman kansan vilkkaasta kanssakäymisestä Asian ja

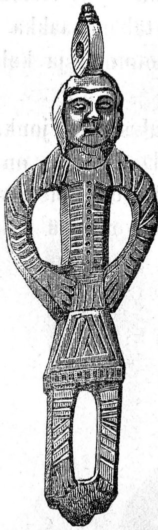

168. Perma. ½.

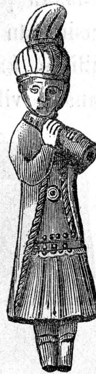
Europan vanhain sivistyneimpien kansojen kanssa. Onpa täälläkin löytty germanilainen kaarisolki aikaista Etelä-Wenäjälläkin tavattavaa muotoa, vieläpä rannerenkaan tapainen esine tuota Itämeren maakunnista tunnettua muotoa, jota Kruse arvaa „joutsen kiinnittäjäksi". Mainitussa kalustossa löytyy kuitenkin melkoinen joukko esineitä, joiden syntyperää nykyinen tutkimus ei vielä tiedä arvata. Sellaisia ovat esim. vähäinen komeaan pukuun puettu miehen kuva (kuv. 169), ja toinen samantapainen tytön kuva (kuv. 170), joka ehkä on löytty yllä kerrotun pöllöhaukan muotoisella päänpeitteellä varustetun jumalankuvan kanssa, sillä ne ovat Moskovan yliopiston museossa yhteen sidotut. Edel-

---

[1]) *Пермскій Сборникъ I: kuv. 24.*

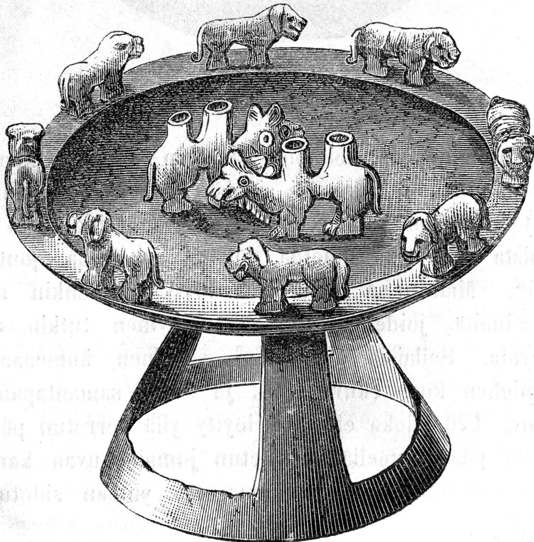

169. *Perma.* 1/1.

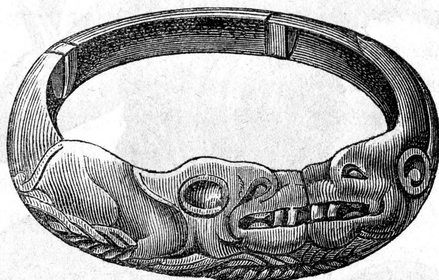

170. *Perma.* 1/1.

171. *Perma.* 1/3.

lisessä ovat miehen kädet kylkeen nojatut, toisessa tyttö soittelee huilua; molempien niskassa on kanta ripustamista varten. Tuntematointa syntyperää on myöskin eräs matalalaitainen pronssiastia, seisova kolmella alhalta renkaalla yhdistetyllä jalalla (kuv. 171). Pitkin laitaa kävelee 8 naarasjalopeuraa ja astian pohjalla seisoo kaksi onteloa kaksipahkaista kamelia. Jokaisessa kamelien pah-

172. Perma. 1/3.

kassa on aukko. Siitä arvaten on astiaa lamppuna käytetty. Outo on myöskin eräs jalopeuran kuvilla koristettu kaularengas (kuv. 172).

V. 1845 tuli muinaislinnasta Tuijoella seuraava löytö ilmi. Varmaa ei kuitenkaan näytä olevan josko esineet olivat aivan yhdessä [1]).

1) Satulassa istuva, sisältä ontelo miehen kuva (kuv. 173). Päässä on suippuinen lakki, joka on saranalla varustettu ja siis ikään kuin kantena avattava. Mies on suurisilmäinen, kähäräisellä tukalla ja parralla varustettu. Kasvot ja kädet ovat kullatut. Pukuna on laskuinen paita, joka ulettuu lähelle polvia ja on vyötetty ikään kuin villavyöllä, jonka solmut riippuvat edessä. Saappaat

---

[1]) Wolegovin yllä mainitun käsikirjoituksen mukaan. Vrt. myös *Памятная Книжка Пермской губ. на 1863 годъ, s. 29.* Jostakusta erehdyksestä on P. Melnikov saanut päähänsä että enimmät kalut Wolegovin kokouksessa (55 kappaletta), muun muassa tuo satulassa istuva mies, ovat löydetyt muinaislinnasta Maslenaja eli Tscholvajoella lähellä Iljinskin kylää. *П. Мельникова. Отечеств. Записки 1841, Т. XVIII. Смѣсь, s. 4, 5, 63—66.*

173. *Perma, Tui.* 1/1.

nähtävästi ulettuvat ylemmäksi polvia. Rinnalla riippuu neliskulmainen ristiraitainen vaatekappale. Oikeassa kädessä on varretoin ruoskan siima, jonka toinen pää riippuu oikealla olalla, toinen kädestä alaspäin. Vasemmassa kädessä on kappale köyttä tai suitsia, jota nähtävästi ei ole pitemmältä ollutkaan. Muutamat vaskimöhkäleet satulan alla osoittanevat että se juottamalla on ollut hevoiseen liitetty. Satula on ristiraitaisilla viivoilla koristettu. Samallaisesta kuvasta kuuli Rytschkov puhutta-

van v. 1770 käydessään tschudilaisella kaupungin asemalla Obvajoella, kaksi virstaa Roschestvenskojen kirkolta [1]). Paikalla, joka oli virstaa avara, hän tapasi, paitsi ympäröitseviä valleja, kiviä ja osaksi laseeratuita tiiliä. Itse vahvin linna, ainoastaan 50 syltää ympärinsä ja sekin kivillä ja laseeratuilla tiilillä peitetty, oli kaupungin vallien länsipuolella. Hänelle kerrottiin että vielä 50 vuotta sitä ennen oli valleissa ollut kivistä varustettu portti. Asukkaat näyttelivät hänelle löytöjänsä, vaskisia kaluja, kristalleja, lasihelmiä ja kalliita kiviä. Löytöjen muassa oli kaksi pientä „tinattua“ kukonhaamua, joiden rinnoilla heilui ripustimia, sekä vyö, joka oli solitettu sydämenmuotoisilla vaskilevyillä [2]). Tämän ohella kertoivat että usein löytävät kaupungin raunioista kultaisia ja hopeisia renkaita, sormuksia, korvarenkaita y. m. naisten koristuksia, joita tavallisesti kaupittelevat seudun hopeasepille [3]). Vielä kertoi eräs mies että hänen isänsä kerran kaivaessaan kuoppaa kaupungin itäpuolisten vallien takana oli löytänyt „jostakusta tuntemattomasta metallista valetun patsasen, joka kuvasi hevoisella istuvaa nuorta miestä“. Hän jätti sen muka paikallensa, vaan kun kotiin tultua löysi poikansa kuolleena, niin käski ettei kukaan saisi kuvaa koskea, eikä kuolinvuoteellakaan ilmoittanut sitä paikkaa, jossa sen löysi. Eräs Kiinaan matkustava venäläinen lähettiläs näki (v. 1719, 1720) Kusnetskin haudoista löyttyjen kalujen joukossa „metallista taiteellisesti valetun ratsastavan jumalankuvan ja muutamia kultaisia eläinkuvauksia“. Kolyvanskin tehtaalla osti Müller aikanaan „kultaisen hevoisen seljässä istuvan ratsastajan“ [4]). Vihdoin kertoo Sjögren että Schenkur-

---

[1]) *Журналъ или дневныя записки путешествія Рычкова. Спб. 1770—1772. II: 74—77.*

[2]) Vrt. *Пермскій Сборникъ I, kuv. 17, 18, 20.*

[3]) Meidän aikana ei missään Uralin seuduilla, kultakaivoksien tähden, sallita kulta- ja hopeaseppiä, jonka vuoksi Tatarilaiset kokoavat noita löytöjä Perman asukkailta ja kaupittelevat niitä etenkin Nischnei Novgorodin markkinoilla.

[4]) Gmelin, puhuessaan Abakanin ja Sajanin hautojen muinaiskalustosta, jota Kusnetskissa kaupiteltiin, ja huomauttaen että rautakaluja ei löydetä ensinkään, sanoo että „kellometallista“ ovat enimmästi valetut: „idolit, joita asetettiin kantimille *(asiette)*, joidenka keskellä on ontelo (syvennetty?) kohta“. *Изв. Арх. Общ. II: 225.*

skin piirikunnassa Wienajoella on kyntäessä löytty metallista valettu ratsastavan miehen kuva [1]).

2) Hopeamalja, jonka pohjalle on kuvattu neljäkätinen jumalatar, joka lavitsalla istuen ylemmissä käsissään kantaa aurinkoa ja kuuta, alemmissa maljaa ja valtikkaa. Kuvaus on jotenkin raakamaisesti tehty. Maljan ranteella on tuntemattomilla kirjaimilla piirrettyä kirjoitusta. Kreivi Stroganovin museossa on myöskin toinen Permassa löytty rikkinäinen malja tätä laatua. Jumalatar istuu lepäävän jalopeuran seljässä. Pää sekä ylemmät kädet, jos niitä on ollutkaan, kokonaan puuttuvat. Vasemmalla kädellään jumalatar pitelee helmojansa edestä, oikeaa kättä nuolee jalopeura. Tämä malja puuttuu kirjoitusta. Kolmas tänkaltainen malja ostettiin Nischnei Novgorodin markkinoilla mieheltä, jota arveltiin Bucharalaiseksi. Maljan löytöpaikasta ei ole siis tietoa, mutta muistettavaa on että Wenäjällä harvoin on saatu talteen hopea-astioita, jotka eivät olisi Permasta saapuneet. Tekonsa puolesta on tämä malja kaikista paras. Neljäkätinen jumalatar istuu lepäävän jalopeuran seljässä ja pitää jalkojansa pienellä lavitsalla. Jumalattaren kruunu muistuttaa muutamaa bysantinolaista kruununmuotoa ja on ehkä vastaiselle tutkimukselle oleva tärkeänä ajanmääräyksenä. Ylemmissä käsissään pitää jumalatar aurinkoa ja kuuta, alemmissa maljaa ja valtikkaa. Maljan reunalla on yltä ympäri tuntemattomaa kirjoitusta, joka ei kuitenkaan ole samaa kun ensin mainitulla maljalla. Malja on ruhtinas Gagarin'in hallussa Moskovassa. N. s. indobaktrialaisilla rahoilla nähdään usein seisovia neljäkätisiä jumalattaria kuvattuina [2]).

3) Yksitoista sassanidilaista rahaa, jotka kantoivat kolmen kuninkaan, Esdegerd II:sen, Kobad'in ja Kosroe II:sen (v. 441—594 j. Kr. s.) nimiä [3]).

---

[1]) *Sjögren, Ges. Schriften, s. 402.*

[2]) Vrt. esim. *Trésor de Numismatique et Glyptique. Numism. des rois Grecs. Paris 1858, s. 158, 160; kuv. LXXX: 15, 17.*

[3]) Kerrotusta löydöstä vrt. *O. Böhtlingk, Beschreib. einer silb. Schale mit einer Inschrift in unbek. Characteren. Bull. Hist. phil. T. IV, N:o 11, s. 161—5. П. Савельева, Восточныя древн., найд. въ Пермской губ. Спб. Вѣдом. 1847, № 122. Мухаммеданская Нумизматика. Спб. 1846,*

174. Perma, Sludka. ½.

V. 1780 löysivät lapset, kun leikittelivät Kamajoen rannalla lähellä Sludkan kylää Obvajoen suulla matalalla jalalla seisovan kreikkalaisen hopeavadin (kuv. 174). Vadin pohjalla on kuvattuna Minerva, jonka edessä Ajaks ja Ulysses väittelevät Akil-

---

s. 159, 160, jossa Saveljev vertaa maljan kirjoitusta erääsen Frähnin julkaisemalla rahalla löytyvään turanilaiseen. Samaa maljaa tarkoittanee kirjoitus *Bei Perm aufgefundene Silberschaale. Das Ausland 1848, s. 616,* jota en ole nähnyt.

leen aseista, jotka makaavat jumalattaren jalkojen edessä. Ulysseen puvussa on *kläna*, Köhlerin mukaan, urosten teaterissa tavallinen attikalainen, eikä Homeron aikuinen. Hän arvelee että kuvauksessa teko ja käsitys todistavat kreikkalaisen taiteen hyviä aikoja. Vadin nurjalla puolella on linnun kuvauksia ynnä muita arabeskintapaisia koristuksia [1]. Originali on kreivi S. Stroganovin museossa.

Pari vuotta takaperin osti kreivi Gr. Stroganov matalan kreikkalaisen hopeavadin eräältä kauppiaalta Pietarissa, jonka hallussa se oli ollut enemmän kun 25 vuotta. Vadin pohjalla nähdään kuvattuna kohtaus orpheolaisten mysteriojen juhlasta. Siinä nähdään koristettu alttari, jonka päällä on suippuisella kannella varustettu letitty koppa. Alttarin edessä on nuori hiattomaan chitoniin puettu nainen (Mænadi) polvillansa. Käsivarret, kalvoimet ja korvat ovat renkailla koristetut. Oikealla kädellänsä hän kohottaa alttarilla olevan kopan kantta, vasemmalla hän tarjoo astiasta *(kantharos)* juotavaa suurelle käärmeelle, joka kurkottaa päätänsä kopasta. Lattialla makaa vati, laakerioksa, kahdella rosetilla ja leveällä nauhalla sidottu kirja *(diptychon)*. Vadin nurjalla puolella nähdään keskellä kuvattuna vanhan miehen, ehkä jonkun vesijumaluuden kasvot; pitkät hajanaiset hiukset riippuvat silmissä yhdistyen hajanaisen parran kanssa. Vadin leveällä reunalla, tuon keskikohdan ympärillä, näemme neljä mytillistä vastakkaisin käännettyä merielävää kuvattuina; vesihepo kohtaa vesi-lohikäärmettä, vesi-jalopeura kohtaa vesi-sonnia. Vadin löytöpaikka tosin ei ole tunnettu, mutta me voimme muuta-

---

[1]) *Ueber die Denkmäler des Alterthums aus Silber in der Sammlung des Herrn Grafen von Stroganow. H. K. E. Köhlers Ges. Schriften. Bd VI. Pb. 1853, s. 44, 48—53, kuv. 2, 3.* Köhlerin mukaan, joka jo v. 1803 julkaisi kertomuksensa, on vati usein kuvattu. Stephani viittaa seuraaviin lähteisin *Millin, Mag. encycl. T. V, s. 372; Gal. myth., t:lu 173, N:o 629; Inghirami, Gall. Omer. T. I, T:lu 110; Guigniaut, Rel. de l'ant. T:lu 246, N:o 815; Overbeck, Heroen-Gall. T:lu 241.* Volegov on yllä mainitussa käsikirjotuksessaan kuvannut kaksi pientä soikeata kiveä (antikia), toinen sininen, toinen punainen, joilla kullakin nähdään naisen kuva. Kreivi S. Stroganovin museossa säilytetään vihdoin Permassa löyttyinä yksi Priapon jo yksi phallus-kuva.

mista terävällä aseella raakamaisesti tehdyistä piirroksista joita usein tavataan Permassa löydetyillä hopea-astioilla, melkein täydellä varmuudella arvata, että tämäkin vati on siellä löytty[1]).

Luolassa lähellä Kungurin kaupunkia Perman läänissä löyttiin suoralla varrella varustettu hopeavati. Varrella nähdään Neptuno kuvattuna, joka oikeassa kädessään pitää kalaa; vasemman jalan alla on merisika. Vadin laidalla nähdään krokodilin, käärmeiden, vesilintujen, kalojen y. m. kuvia sekä palmuntapaisia puita; Vadin pohjalla kuvataan kaloja, kukkia, linnunpesiä sekä matala tornintapainen rakennus, Tornin edessä seisoo poika notkistetulla seljällä ja nojaa käsiänsä maata vastaan. Hänen seljällänsä seisoo toinen, joka taltalla ja vasaralla veistää kreikkalaista aapistoa tornin muuriin, jatkaen riviä alhalta ylöspäin. Vati arvataan olevan noin II:lta tai III:lta vuosisadalta. Stephanin mukaan kuvaa tuo torni Niljoen mittaajaa, Varren nurjalla puolella on neljä bysantinolaista merkkiä, jotka kuitenkin ovat varsin epäselviä[2]).

Ruhtinas Obolenskin hallussa on toinen samanaikuinen varrella varustettu hopeavati Perman läänistä. Myöskin sen varrella nähdään merisialla seisova Neptuno kuvattuna. Vadin pohjalla

---

[1]) *Die Schlangen-Fütterung der Orphischen Mysterien. Silber-Schale in Besitz Seiner Erlaucht des Grafen Grigori Stroganoff erläutert von Ludolf Stephani. St. Pb. 1873.* Mainittuun kirjotukseen, josta vain 100 kp. julkaistiin, on liitetty kaksi valokuvaa tuosta vadista. Moskovan yliopiston museossa säilytetään matala lasivati, jolla myöskin nähdään kuvattuna „käärmeen juottaminen“ melkein ylläkerrottuun tapaan. Tuo merkillinen muinaiskalu ei ole vielä julkaistu. Museon hoitajan antaman tiedon mukaan olisi se löytty Orelin läänissä.

[2]) *Жилъ, Музей Имп. Еремитажа. Спб. 1861, s. 215; Броссе, Изв. И. Арх. Общ. II: 187, 360; Пермскій Сборникъ. M. 1859. II: 41, 42.* Tästä ja kolmesta muusta hopeavadista Eremitaschissa on Stephani julkaissut kuvia ja laveita kertomuksia. *Compte-rendu de la Comm. Imp. Archéol. 1867. St. Pb. 1868., Atlas, t:lut II, III.* Stephani arvelee että nuo toiset vadit, yksi kreikkalainen, kolme sassanidilaista, ovat löydetyt jossain Etelä-Wenäjällä, Brossé taasen että ovat löydetyt Perman ja Orenburgin lääneissä! Vrt. myös *Д. А. Хвольсона, Извѣстія о Хозарахъ, Буртассахъ, Болгарахъ, Мадьярахъ, Славянахъ и Руссахъ Ибнъ-Даста. Спб. 1869, s. 177.* Niistä ovat kaksi sassanidilaista selvään Permasta löydetyt, kuten vasta saamme osoittaa.

kuvataan kolme kalastajaa, jotka eri tavalla pyytelevät kaloja. Nurjalla puolella on viisi bysantinolaista merkkiä, joissa luetaan kahden Johannes keisarin sekä Theophano keisarinnan nimet [1]).

Kyntäessä löysi v. 1750 paikoilla talonpoika Sludkan kylästä Obvajoen suulla kullatun, 1 jalan 4 tuuman korkuisen hopeavaasin, jonka kuvaukset Köhlerin mukaan näyttävät todistavan kreikkalaisen taiteen riutumista. Pääkuvauksena on jumalan emo tai joku pyhä kristin uskon alkuajoilta. Sivulla on kuvattu hyvä paimen, joka olkapäillänsä kantaa nuorta teuras-sonnia. Originali katosi kr. Stroganovin kokouksesta jo viime vuosisadalla [2]).

Eräältä Sirokin nimiseltä kauppiaalta Moskovassa osti kreivi G. Stroganov kymmenkunta vuotta sitten pienellaisen matalan, osaksi kullatun vadin sillä tiedolla että se oli löytty „Beresovan saarella Perman läänissä". Vadin pohjalla nähdään kuvattuna (au repoussé) risti, jota enkeli kummallakin puolen varoen pitelee. Se on bysantinolaista tekoa noin V—VII:neltä vuosisadoilta [3]).

Vähä aika jälkeen ylläkerrotun Minerva-vadin löytöä v. 1780 Sludkan kylän luona, löyttiin Kamajoen rannasta samoilla seuduin seuraavat Köhlerin kuvaamat hepea-astiat, jotka joutuivat kreivi Stroganovin museoon.

1) Suuri matalalla jalalla seisova hopeavati bysantinolaista tekoa [4]). Keskellä vadin pohjaa nähdään kuvattuna medaljonike-

---

[1]) *Compte-rendu de la Comm. Imp. Archéol. pour l'année 1867, s. 209—211,* jossa vadin kuvaukset ja merkit nähdään julkaistuna. Ruhtinas Obolenski vainajalla sanotaan olleen kolme Permasta löyttyä vatia, jotka jäivät hänen leskensä haltuun Moskovassa.

[2]) *Köhler, m. p., s. 41—44; Description d'un Vase et de quatre Manuscrits, nouvellement trouvés en Sibérie, par M. le President de Brosses, 18 mars 1755. Memoires de l'Acad. des Inscriptions. T. XXX, s. 777—780,* jossa ainoa kuva on julkaistu.

[3]) Vrt. *Современная Лѣтопись 1868, № 26; De Rossi, Bulletino dell' Instituto di Corespondenza archeologica. Roma 1872,* jossa vati on kuvattu. Prof. Buslajev Moskovassa ja kreivi S. Stroganov ovat originalista teettäneet hopeiset kopiot.

[4]) *Stephani, Die Schlangenfütterung, s. 5.* Siinä tekijä luettelee 24 tuntemaansa Wenäjällä löyttyä hopea-astiata, joista 16 varmaan ovat Permassa löyttyjä. Toisten löytöpaikoista puuttuu tietoja. Yksi olisi muka Astrachanin seuduilla löytty.

hään hevoinen, joka syöskentelee ruohoa puun juurelta. Vadin laidoilla keskikuvan ympärillä kuvataan kasvilehtiä ja kellonmuotoisia kukkia, joissa kussakin lepää lintunen ikään kuin pesässänsä. Samoille laidoille ovat Permalaiset piirtäneet omia kuviansa, jotka kyllä myöskin vertauskohtina Perman pronssisiin muinaisjäännöksiin ansaitsisivat julkaisemista. Siinä nähdään kolmisuippuisilla kruunuilla varustettuja miehiä, linnunkaltaisia kuvauksia levitetyillä siivillä y. m. Vadin nurjalla puolella on viisi bysantinolaista merkkiä. Stephanin mukaan olisi myöskin eräs toinen suuri neljällä bysantinolaisella merkillä varustettu ja matalalla jalalla seisova hopeavati, joka on tallella kreivi S. Stroganovin museossa, Permassa löytty v. 1780. Yhdessä merkissä luetaan sana Σχολαστικος ja keskellä vadin pohjaa kuvataan viinipuun oksilla ympäröitty bysantinolainen risti. Siitä kehästä, joka ympäröitsee tuota kuvausta ulettuu kourupintaisia S:n muotoon taittuvia säteitä vadin reunoille asti. Sellaisia säteitä kuuluu olleen myöskin eräässä vadissa ruhtinas Obolenskin kokouksessa, josta yllä sivumennen muistutimme.

2) Hopeavati, leveällä laitaranteella varustettu. Keskellä pohjaa en tässäkin medaljonikehä, jonka keskelle kullatulle pohjalle on korkokuvauksella muodostettu makaava mäkikauris sekä kehää vastaan kolme omituista sydämenkaltaista kuvausta. Itse kehäranne on koristettu yksinkertaisella assyrialaisella ornamentilla — suoraviivaista palmikoitsemista —, jota usein tavataan tutkimusalamme rautakautisissa pronssikaluissakin [1]). Vati on Stephanin mukaan sassanidilaista tekoa, mutta sen laidalle ovat Permalaiset kuvanneet peuran ja kalan, jota pitkä rivi suippuisilla lakilla varustettuja miehiä ikään kuin käsi kädessä vetää.

3) „Indobaktrialainen“ hopeavati, muodoltansa aivan omituinen, pitkänsoikea, mutta keskeltä ikään kuin kaksinkertaisilla liitteillä kaukalon tapaan levennetty. Sisältä on vati sileä, mutta nurjalla puolella nähdään monellaisia kuvauksia. Kummassakin päässä on nuoren naisen kuva; toisella on kaksinkertaisen avai-

---

[1]) Siitä huomauttaa läntiseen pronssikauteen nähden *Lindenschmidt, Die Alterth. uns. heidn. Vorzeit II, Heft I, t:lu III.*

men muotoinen kalu kädessä, toisella liehuva nauha. Päässä on seppele, hiukset paksussa, nauhalla solmitussa palmikossa. Naiset ovat kaulaketjuilla ja käsirenkailla varustetut, mutta muuten aina vyötäreelle asti paljat. Hameet ovat laskuilla varustetut. Naisten ympärillä nähdään ruusuntapaisia koristuksia. Paitsi noita kuvauksia, nähdään vadilla makaavia hirviä, viinapuun rypäleistä ja lehdistä muodostettu arabeski sekä sen ohella koiran tai jalopeuran muotoinen eläin, joka syö rypäleitä y. m. Paikoin on vati kullattu. V. 1872 löyttiin Kharkovan läänissä rannekirjoituksella varustettu hopeakannu, jonka laidoilla kuvataan neljä samanmuotoista naista. Sen osti Moskovassa kreivi G. Stroganov kauppias Sirotinin'ilta. Sen ohella löyttiin paljo muuta pientä kalua, jonka kohtalosta ei ole tietoa [1]).

4) Arapialainen hopeavati. Keskellä pohjaa on medaljoni, jossa nähdään kuvattuna itämaan tapaan puettu mies, kruunu tai hattu päässä ja kunniakehä pään ympärillä. Mies, joka on kukilla ja lehtikoristuksilla ympäröitty, nostaa huulillensa viinilasia. Tuon kuvauksen ympäri kulkee kolmessa jaksossa kukka- ja lehtikoristuksiin kätketty arapialainen kirjoitus. Nuo kirjoitusjaksot ovat toisistansa eroitetut kehäsillä joissa kukkien ja lehtien välistä näkyy lintu.

V. 1872 osti metsäherra Tjeplouchov 130 ruplan hinnasta kreivi S. Stroganovin kokoilemia varten kolme pienellaista hopeavatia, jotka hevoisen kavio oli potkaissut näkyviin mäen ylitse vievällä tiellä muistaakseni Tschussovajajoella:

1) Hopeavati tai pikemmin malja, jonka laidoilla kuvataan jalopeurajahtia. Kolme sassanidilaisiin pukuihin puettua ratsastajaa taistelevat, mikä keihällä, mikä joutsella kukin jalopeuransa kanssa. Keskellä pohjaa on ruusuntapainen koristus. Malja on Stephanin mukaan sassanidilaista tekoa.

2) Matalalaitainen hopeavati, jonka nähtävästi allegoriallinen ja piirtämällä tehty kuvaus on seuraava. Vadin pohjalla on segmenti, jossa on lainehtiva vesi viivoilla kuvattu samaan tapaan kun 16:n vuosisadan puupiirroksissa. Vedestä pistää näkyviin

---

[1]) Tuosta löydöstä luettiin, muistaakseni syksyllä 1872, sanomissa Русскія Вѣдомости pitkä kertomus.

175. *Perma.* ²/₃.

muutamia kalanpäitä. Tämän veden keskeltä nousee korkea puu, jonka köyhästi vaikka ei sentään huonosti kuvattu lehdistö ulettuu vastaisen laidan sisäsyrjään asti. Puun juurella on kanto, josta kohoaa käärme ja puuta kierrellen vihdoin ripustaa päätänsä puun oksalta alaspäin. Kummallakin puolen puuta, nauhoilla, kuten näyttää, siihen sidottuina, seisoo kaksi pukkia päät pystyssä. Toisen pukin päätä kohtaan kurkoittaa käärme päätänsä. Puun molemmilla puolin, sekä pukkien alla että yllä nähdään

kukka kuvattuna. Vadin laita yltäympäri on sydänkuvilla koristettu. Stephani arvaa vatia sassanidilaiseksi.

3) Matalalaitainen sassanidilainen vati (kuv. 175), jonka pohjalla kuvataan sassanidilaista kuningasta, joka ratsastaen on nuolilla haavoittanut kahta metsäsikaa. Se on taitavasti tehty paikoin pohjasta eriävällä korkokuvauksella. Kuninkaan puku on samallainen kun Varahran nimisillä kuninkailla sassanidilaisilla rahoilla.

Suuren hopeavadin, josta tavallinen matala jalka on pudonnut, osti kreivi G. Stroganov pari vuotta sitten eräältä kauppiaalta Pietarissa, joka oli sitä talleltanut kymmenkunta vuotta sillä tiedolla, että vati oli Permassa löytty. Vadin pohjalla on seuraava kuvaus. Neliskulmaisella, kukilla koristetulla tyynyalaisella istuu jalat ristissä sassanidilainen kuningas, jonka päässä on puolikuun-kuvauksilla ja omituisilla liitteillä koristettu kruunu päässä. Oikean kyynärpään alla on kaksi tyynyä ja oikealla kädellä pitää ruhtinas rintansa edessä vatia. Ruhtinaan oikealla puolen seisoo mies, joka ojennetussa vasemmassa kädessään pitää jotakuta viuhkon tapaista esinettä; vasemmalla puolen on toinen henkilö, jonka ojennetussa oikeassa kädessä on joku ehkä savuastia ja riippuvassa vasemmassa kädessä kannu. Alempana ruhtinaan oikealla puolen istuu jalat ristissä mies, soittaen nelijänteistä soittokonetta ja vasemmalla puolen istuu samaan tapaan pillinsoittaja. Vielä niitäkin alempana nähdään kaksi jalopeuraa, jotka avosuin kurkoittavat kieliänsä soittajia kohden. Kaikkien näiden kuvien välillä nähdään permalaisten omistajien piirtämiä ukkoloita, peuroja ja metsä-eläviä.

Huhtikuussa v. 1860 myötiin Parisissa toisen sassanidilaisen vadin muassa seuraava kuvaliitteistä päättäen Permassa löytty hopeavati, jonka omistajana oli ollut ruhtinas P. D. Saltikov [1]): Suuri matalalla jalalla seisova sassanidilainen hopeavati. Keskellä vadin pohjaa seisoo pukinnäköinen eläin, jonka kylkeä vastaan,

[1]) Valtioneuvos G. Filimonov Moskovassa omistaa kuvia noista ynnä muutamista muista „Wenäjällä" löydetyistä vadeista. Toinen lienee sama, jonka Longpérier on julkaissut: *Ann. dell' inst. arch. T. XV: 98—114; Mon. publ. dall' Inst. arch. T. III, kuv. 51.*

puoleksi seljässä istuen, nojautuu mies, pitäen vasempaa kättänsä pukin kaulan ympäri. Vadin laidoilla keskikuvan ympärillä kuvataan kahdeksan sassanidilaisiin pitkähelmaisiin pukuihin puettua henkilöä, jotka kaksitellen keskustelevat toistensa kanssa arvattavasti pidoista, koska heidän käsissänsä nähdään vateja, hedelmäkantimia y. m. Kuvien väliin ovat permalaiset omistajat piirtäneet kaloja ja miehiä, joista yksi pitää pitkää veistä kädessään.

Keis. Eremitaschissa Pietarissa säilytetään kaksi sassanidilaista hopeavatia, joiden permalaisista kuvapiirroksista voimme päättää että ovat Permassa löydetyt. Toinen kuvaa ratsastajaa, joka on puettu Varahran nimisten sassanidilaisten kuninkaiden pukuun ja paraikaa syöksee keihään edessä seisovan jalopeuran kitaan; toinen jalopeura jo makaa kuoleman tuskissa. Laidalla vadin nurjalla puolella nähdään permalainen piirros, kuvaava kolmisuippuisella lakilla varustettua miestä, joka pitää veitsentapaista miekkaa oikeassa kädessään. Toinen vati on ollut varrella varustettu, mutta varsi on katkennut. Leveällä reunalla nähdään metsästys-kohtauksia kuvattuna. Siinä kuvataan metsäsika, kaksi karhua, ratsastaja, koira, kaksi hirveä, satuloittu hevoinen ja joutsenampuja, jalopeura sekä vihdoin kaksi satuloittua hevoista, joita kaksi miestä tavoittavat. Vadin sileän pohjan ovat Permamalaiset täyttäneet merkillisillä kuvauksilla, jotka muistuttavat villikansojen „miekkatanssia". Keskellä pohjaa nähdään raavas kolmisuippuisella lakilla varustettu mies, joka seisoo jalat leveällä ja pitää kummassakin kohotetussa kädessään veitsenkaltaista miekkaa. Hänen ympärillänsä seisoo seitsemän samallaista pienempää miestä, joilla kaikilla, paitsi yhdellä, on miekka tai pitkä veitsi kummassakin kädessä. Paitsi noita kuvia nähdään vadin laidalla eläimen kuva, joka paraiten muistuttaa lehmää [1]).

Suvella v. 1874 sai Muinaistieteellinen Kommissioni hopeavadin, joka oli löytty Glasov'in piirikunnassa Wjatkan läänissä. Sen pohjalla kuvataan kierroksissa lepäävää lohikäärmettä [2]).

---

[1]) *Compte-rendu de la Comm. Imp. Archéol. pour l'année 1867, s. 155—7. Atlas, kuv. III: 4.*

[2]) Kommissionin sihteerin kirjastonhoitaja P. Lerchin lähettämän tiedon mukaan.

Seuraavat kuusi hopea-astiata saapuivait muutamia vuosia takaperin Nischnei-Novgorodin markkinoilta Moskovaan sillä maineella että olivat Perman läänissä löydetyt. Niiden omistajaksi tuli siellä eräs kauppias Sirotinin, jonka luvalla ne kuvasin syksyllä 1872. Noita astioita seurasi suuri joukko parittaisia Filigranikoristuksia hopeasta, yhteensä noin 12 ven. naulaa hopeata. Filigraniteokset olivat kahta eri laatua, toiset Perman myöhemmällä rautakaudella tavallista muotoa, toiset myöskin Permassa tavattavaa muotoa joltain myöhemmältä historialliselta aikakaudelta. Aivan selvään ovat nuo filigranikoristukset kahteen eri löytöön luettavat, mutta vaikea on sanoa josko niistä vanhemman muotoiset ovat puheessa olevien astiojen kanssa löydetyt taikka josko edes nuo astiat ovat yhtä löytöä, kuten kuitenkin voisi arvata.

1) Sassanidilainen vati, jonka pohjalla kuvataan metsästävää kuningasta. Hän on heittänyt ansan naarashirven kaulaan ja pidättää sillä eläintä. Teko on osaksi korkokuvausta, vaikka huolettomampaa, kun edellä kerrotuissa. Korkoliitteet ovat lähteneet kuninkaan kasvoilta, rinnalta ja käsivarsilta, joista siten ainoastaan rajapiirteet ovat jälillä. Kuninkaan pään ympäri on kunniakehä merkitty, jonka sisäpuoli on kullattu [1]). Vyöllä on metsästäjällä miekka ja tikari, kumpanenkin tupessansa. Vadin nurjalla puolella on matalan jalkarenkaan sisällä rivi sassanidilaista pechlevi-kirjoitusta (kuv. 176).

2) Aivan sileä ja koristamatoin, jalkaakin puuttuva hopeavati, muodoltaan kun segmenti ontelosta pallosta. Ainoastaan ranteen sisäpuoli on takomalla hiukan paksunnettu. Ranteessa on pieni reikä kuten melkein kaikissa muissakin vadeissa.

---

[1]) Tuo kunniakehä puuttuu jokseenkin huolettomasti tehdyssä puupiirroksessa. Koska on epäilty tarkoitetaanko noilla kruunuilla varustettujen metsästäjien kuvilla sassanidilaisia kuninkaita vai muita korkeita ylimyksiä, niin ansaitsee se kertomus huomiota, että Sapor II, joka valepuvussa oli tunkeunut hovipitoihin Bysantiossa, siellä tunnettiin pöydän ääressä vatien kuvauksista. Vrt. *Académie des inscriptions et belles-lettres. Extrait d'un mémoire sur des coupes sassanides par M. de Longpérier. Lu dans la séance publique annuelle du 3 août 1866, s. 3—8.*

176. Perma. $^1/_2$. *Pechlevi-kirjoitus.* $^1/_1$.

3) Hopeavati tavallista korkeammalla ja alempaa levenevällä jalkarenkaalla. Vadin pohjalla on jokseenkin rikas ruusuntapainen koristus, joka on taltalla ja vasaralla kuvattu.

4) Suuri jalatoin hopeavati, pallon segmentin muotoinen. Vadin pohjalla nähdään ylennetyillä kanteilla kuvattuna aurinko.

Kantit ovat nurjalta puolen lyömällä kohotetut. Keskellä on kehä, jonka sivuilta ulettuu kahdeksan keihään muotoista sädettä lähelle vadin rannetta. Säteiden latvojen välillä on sydänkuvauksia, joiden suippuiset puolet ovat aurinkoon päin käännetyt. Tämänkin ranteessa on rihmareikä luultavasti ripustamista varten.

5) Arapialainen hopeakannu, erittäin kaunista ja miellyttävää tekoa. Se on valitettavasti kaulasta katkennut ja kadottanut käsihankansa, jonka juotteesta sekä ylemmällä että alemmalla osalla nähdään jälkiä. Alemman kupukkaisen osan vierteellä kaulaa vastaan ulettuu yltä-ympäri kufalaista kirjoitusta, josta tuskin puoli osa on säilynyt. Kannun sekä ylemmälle että alemmalle osalle on kiertelevistä koristetuista nauhoista muodostettu medaljoneja, joissa kussakin nähdään riikinkukon kuva.

6) Hopeavati, jonka permalaista kotiperäisyyttä katson mahdolliseksi. Se on jokseenkin raakatekoinen, muodoltansa pyöreänsoikea ja keskellä varustettu suunnikkaisen muotoisella syvennyksellä. Vati on 328 millimeteriä pitkä, 217 leveä; syvennys 111 mm. pitkä, 84 leveä ja 7 mm. syvä. Laidat, joiden loito vierre ulettuu keskisyvennyksen pielikoristuksille, ovat ohkaiset, ainoastaan millimeteriä paksut, mutta hopea paksunee pohjaa kohti, jossa on noin 3 mm. paksua. Laitaranteen sisäpuolella on ikään kuin puolipyöreäksi halkaistusta kullatusta hopealangasta juotettu ylennysliite; paikoin on tuo juote pettänyt ja liite sittemmin vaskilanka-kierteellä kiinnitetty. Keskisyvennys on ympäröitty metsäsian päistä yhdistetyillä, 15 mm. leveällä koristusjaksolla, jossa sian päät ovat toisistansa eroitetut ikään kuin letityiksi viivatuilla piellillä. Vadin kummankin pääpuolen koristamiseksi liittyy mainitun koristusjakson kumpaankin päähän puolikehäinen koristusryhmä. Kumpaisenkin puolikehän keskellä nähdään ruusun tai pikemmin papinkukan muotoinen kehäkoristus (aurinko?) jonka kummallakin puolella on kuvattu lintu sitä katsomaan. Lintu on ehkä jahtihaukka, koska sen kaulasta riippuu nauha. Syvennyksen keskelle on ollut juotettuna joku pyöreäpohjainen esine; ainoastaan juotteesta on vielä paksu hopea-ryhmäle jälillä. Tuon olleen pyöreän esineen rajalta syvennyksen kutakin kulmaa vastaan on vihdoin kuvattu lilianmuotoisia koristuksia. Kaikki tähän saakka mainitut osaksi kullatut koristukset ovat taltalla ja vasa-

ralla muodostetut, vadin sisäpuolelta lyömällä; niiden jäljet tuntuvat vadin nurjalla puolella. Vaan näiden lisäksi on vati vielä hyvin merkillisillä latiskaisilla koristus-liitteillä varustettu. Nuo liitteet ovat neljä hopeista hippokampin kuvaa, jotka ovat kolmella naulalla kukin kiinnitetyt laidan vierteelle, kaksi vadin kummallekin laidalle, metsäsianpää-koristuksien ja vadin ranteen välille, siten että hippokampin rinta ja kahdet jalat lepäävät suunnikasmuotoisen ja puolikehänmuotoisen koristusryhmän rajalla, pää on käännetty haukkojen kuvauksia kohden, mutta pyrstöt vastatusten. Pyrstöjen välillä, kummallakin laidan vierteellä on samallainen, vaikka vähän pienempi papinkukan tai auringon muotoinen koristus, kun vadin kummassakin päässä. Hippokampit ovat pitkillä, notkeilla kauloilla varustetut, joilla harjojen asemesta nähdään ikään kuin rengasrivi. Jalkaparin (hevoisen etujalkojen) kohdalla selkää vastaan on ikään kuin suomustettu satulapeite, josta nousee suorana evänkaltainen siipi, jonka suippu notkistuu hippokampin kaulaa kohti. Ruumis yhä hoikkenee ja tekee vihdoin alaspäin kiertyen, silmuksen ja päättyy kalanpyrstön muotoisella evällä. Jo ensimäinen silmäys osoittaa että vatia ei ole käytetty ruoka-astiaksi. Ehkä on vadin syvennyksessä, pyöreällä kannattimella seisonut epäjumalan kuva [1]). Vadin osti kevätalvella 1873 kreivi G. Stroganov.

Prof. Jeschevski on julkaissut hopeavadin, joka ehkä sekin on permalaista tekoa [2]). Sen pohjalla nähdään medaljoni-kehän sisällä kuvattuna puun edessä seisova peura. Peuran vasemmalla takareidellä on omistajan puumerkki. Vadin laitojen vierteet ovat yltäympäri koristetut vastakkaisin asetetuilla, vuorottaisin vaihtelevilla pienemmillä ja suuremmilla sydänkuvilla. Pienemmät, medaljonin ympäri asetetut sydänkuvat kääntävät suippuiset päänsä

---

[1]) Kertoessaan että idolit Jenisein haudoissa tehtiin kellometallista sanoo Gmelin että ne asetettiin kantimelle (assiette), jotka keskeltä olivat onteloita. Vrt. *Изв. И. Археол. Общ. II: 225.* Sellainen tapa löytyi myöskin Littualaisilla. Vrt. *Древности, Труды Моск. Арх. Общ. I, Вып. II: Словарь, s. 49.*

[2]) Abramov kertoo että Beresovin Ostjakit lahjoittivat jumalallensa hopeavateja, vartavasten tehtyjä ja varustettuja idolien, lintujen ja metsäelävien kavauksilla. *Зап. Геогр. Общ. XII: 341.*

vadin rannetta kohden, suuremmat taasen edellisten välillä ovat vastakkaisin asetetut. Jokaisen sydänkuvan keskellä on ikään kuin puhkeamaisillaan oleva kukka. Sydänkuvat ovat samaa tekoa kun yllä kerrotussa auringon kuvalla varustetussa vadissa. Puheessa oleva vati löyttiin uutta peltoa kyntäessä v. 1851 lähellä Roschdestvenskojen kylää Obvajoella ja sen muassa joukko hiotuilla kivillä varustettuja hopeakoristuksia, Perman myöhemmällä rautakaudella tavallista filigrani-tekoa, sekä kaksi hopeakappalta, joista toinen on varustettu kiilakirjoituksen muotoisilla merkeillä; niitä on arveltu kiinalaiseksi hieroglyfikirjoitukseksi. Kaikki kalut, yhteensä $5^1/_2$ ven. naulaa, olivat tallella Lasarevin itämaiskielien oppilaitoksessa Moskovassa [1]), kunnes ne noin v. 1868 sieltä varastettiin.

Olemme edellisessä luetelleet 28 Permassa löyttyä hopea-astiata, joista joko originalit tai ainakin kuvat ovat tallella. Varsin luultavaa on että enimmät muut tuontapaiset hopea-astiat Wenäjän ylimysten museoissa ovat Permasta saapuneet, koska ainoastaan yksi yllä mainittu hopeakannu tiettävästi on Etelä-Wenäjällä Kharkovin läänissä, löytty. Sitä vastoin voimme Perman puolelta luetella monta tuollaista löytöä, joiden kohtalosta tietoja puuttuu. Noin v. 1848 löysivät Vogulilaiset hautakummusta Pelym'in piirikunnassa raakatekoisen hopeamaljan, joka oli ihmiskuvilla varustettu ja painoi toista ven. naulaa. Kolme virstaa Borovskin kirkonkylästä Ischimskin piirikunnassa löysi eräs talonpoika pellostaan „8 tai 11 hopeavatia“ [2]). Myöskin Irtischjoella Tobolskin läänissä on nykyjään löytty puolen kilogramin painoinen kullattu hopeapikari [3]). Perman läänin kertomuksesta tunnettu hra Popov kertoo eräästä löydöstä seuraavalla tavalla. „V. 1810 näin minä

---

[1]) Vadin, hopeakappaleen ynnä muutamia löytöön kuuluvia kaluja on Jeschevski kuvannut. *Пермскій Сборникъ II: 35—38, kuv. 1—8.* Samassa paikassa kuvataan muutamia kaluja, jotka hopeavadin muassa ovat ostetut talonpojalta Irbitskin markkinoilla, *siv. 38—40, kuv. 9—11.*

[2]) *Списки насел. мѣстъ Тоб. губ. Спб. 1871, s. LXXXVII; Изв. И. Арх. Общ. II: 225.* Tässä lienee selitystä huhuun 18 hopeavadista, jotka jätettiin Tobolskin lääninvirastolle. *Kirj. Kuukauslehti 1872, s. 213.*

[3]) *Samtiden 1874, N:o 50, s. 800.*

eräässä talossa suuren hopeatuopin, joka oli löytty Tscherdynin seuduilla. Sen laidoille oli ontelolla korkokuvauksella muodostettu erilaisia etelämaiden eläviä: tarvas, kameeli sekä sen päällä istuva mies, krokodili, tiikeri y. m., joiden seassa myöskin sammakko. Kaikesta oli nähtävä, että tuo astia ei ollut europalaista teollisuutta, vaan jonkun indialaisen tai asialaisen kansan tekoa" [1]). Toinen suuri hopealöytö lähellä Tscherdyniä, joka sisälsi idoleja, astioita, koristuksia y. m., joutui sulatuspataan [2]). Myöskin Wjatkan läänistä noita hopea-astioita löydetään. Eräällä pellolla Wodoserskin piirissä joka vielä nykyjään oli metsän vallassa, on vanha kaivo. Lähellä sitä Malie Kljutschin kylän pellolla löysivät talonpojat muutamia hopeisia kaularenkaita myöhemmän rautakauden muotoa sekä kuvauksilla varustetun hopeamaljan. Ne myötiin Kukarskin hopeasepälle, joka sulatti kaikki paitsi puolitoista rengasta, jotka tulivat Eremitaschiin [3]). Huomiota ansaitsee vihdoin Castrénin antama tieto että myöskin Mesenin piirikunnassa on löytty hopeavateja, hopearahoja, kultasormuksia, rannerenkaita, pieniä saviastioita, keihään ja nuolen kärkiä, kirveitä, veitsiä y. m. [4]).

Nuo tiedot ovat ainoastaan ensimäisen keräyksen hedelmiä, ainoastaan osa nykyajan löydöistä, köyhiä näytteitä siitä „Kamantakaisesta hopeasta", joka muinoin tulvasi Novgorodiin ja josta Novgorod niin usein taisteli Moskovan suuriruhtinojen kanssa. Kuka enää luettelee ne löydöt, jotka vuosisatojen kestäessä ovat tulvanneet hopeaseppien valinpatoihin. Mitä eikö voisi järjestetty muinaistutkinto vielä ilmisaada Permassa, jossa kaksi, kolme vie-

---

1) *Нѣчто, относящееся къ древностямъ Пермской губ. Казанскія Извѣстія 1812, № 24.*

2) *Пермскій Сборникъ I: 134,* jossa myöskin sanotaan että Bilarskin rauniosta olisi löytty hopeavati, ainoa tietty Kasanin läänistä.

3) *П. Алабина, Замѣтка относительно нѣкоторыхъ древностей Вятскаго края. Вятка 1865 г., s. 18.* Hra Lerchin antaman tiedon mukaan v:lta 1864 oli Mamadyschin piirikunnassa löytty malja, joka lähetettiin Pietariin.

4) *M. A. Castrén, Res. och Forskn. V: 60.*

läpä nelikertaisilla valleilla [1]) ja haudoilla varustetut linnojen ja kaupunkien rauniot kertovat asutuksen kadonneesta mahtavuudesta?

Huomiota ansaitsee mitä klassillisessa muinaistieteessä perehtynyt akatemikko Stephani lausuu Perman kaupasta tuntemiensa hopea-astiojen johdosta: „Nuo hopea-astiat ovat teoltaan joko kreikkalais-romalaisia klassillisen taiteen viimeiseltä ajalta, joko bysantinolaisia, joko persialaisia Sassanidien aikakaudelta, joko arapialaisia tai ylipäänsä itämaalaisia, tähän saakka tarkemmin määräämättömän maan ja kansan tuotteita, joko vihdoin barbarilaisia ylimalkaan. Klassillisen muinaisuuden lopulta alkain on siis selvään keskiajan läpitse kestänyt vilkasta kauppaliikettä Perman läänin ja Lännen sekä Idän välillä, joka kauppa lähinnä kulki Kamaa ja Wolgajokea myöden, mutta viimeksi mainitun joen alemmalta juoksulta haaraantui Mustanmeren ylitse Bysantioon ja Kaspianmeren ylitse Persiaan [2]). Sen mukaan kun tähän saakka tunnetaan ei yksikään puheessa olevista taideteoksista uletu toista kristillistä vuosisataa taammaksi. Mutta myöskin tuntemamme kreikkalais-romalaiset taideteokset tuolta myöhältä ajalta ovat suurimmaksi osaksi, jos eivät kaikki, vasta paljoa myöhempänä aikana niille seuduille saapuneet, jossa niitä löydetään. Sillä nuo bysantinolaiset merkit *(Stempeln)*, joita useat niistä kantavat nurjalla puolellansa, ovat niihin isketyt kun vielä olivat joko Bysantiossa tai ainakin bysantinolaisessa valtakunnassa. Valitettavasti ovat nuo merkit enimmästi hyvin huolimattomasti isketyt ja vaikeat tai kokonaan mahdottomat selvittää. Kuitenkin olen voinut kahdessa merkissä“ — jotka tavataan yllä mainitulla ruhtinas Obolenskin hallussa olleella astialla — „selvästi lukea

---

[1]) Nelikertaisilla valleilla on esim. eräs muinaislinna Oputinajan kylän luona Tuijoella varustettu; kolmikertaisia valleja tavataan muinaislinnassa Sakamskojen kylän luona Kosvajoella, Gubinajan kylän luona Kamajoella 25 virstaa Tcherdynistä; Kamsk-Wotkinskin tehtaan luona Wotkajoella Wjatkan läänissä y. m. Vrt. *Пермскій Сборникъ 1: 132; О древнихъ памятникахъ въ Вятской губ. Памятная книжка Вятск. губ. 1860.*

[2]) Tästä eriävän ajatukseni permalaisesta kauppaväylästä saan tuonnempana mainita.

Joannes kahden eri keisarin nimenä ja kolmannessa nimen *Theophano*, jota kaksi keisarinnaa kantoivat, vieläpä eräässä merkissä" — yllä mainitussa kreivi S. Stroganovin hallussa olevalla vadilla — „selvän sanan *σχολαστικος*, tarkoittaneeko sitten henkilön nimeä vai virkaa. — Sassanidien aikana Persiassa tehdyt hopea-astiat eivät ymmärrettävästi koskaan kanna bysantinolaisia merkkiä, ne kun kulkivat Kaspianmeren ylitse. Kuitenkin tarjoavat niillä kuvattujen henkilöjen puvut myöskin kronologiallisen ajanmääräyksen, tarkoittanevatko sitten nuo henkilöt rahoilla aivan samaan tapaan kuvattuja kuninkaita tai ainoastaan muita samanaikuisia ylimyksiä. — Kaikesta siitä mitä kokemuksemme on meille opettanut, voimme otaksua, että Perman läänin kauppaliike kehisi vasta Bysantion vallan perustettua ja kesti sitten keskiajan kuluessa, vaikka väliin keskeyttyen ja vaihtelevissa muodoissa" [1]).

Hopea-astioista kun kerran on ollut puhe olen yhdessä jaksossa luetellut sellaisiakin, jotka selvään myötäseuraavista kaluista arvaten ovat myöhemmän rautakauden aikuisia. Ne näyttävät todistavan että Perman assukkaiden rikastuttava kauppa keskeyttämättä kesti arapialaiseen aikakauteen saakka. Permalaisten kauppa nähtävästi ei kulkenut Wolganjokea myöden etelään, sillä Wolgan varret kokonaan puuttuvat noita Permalle omituisia löytöjä. Irtisch oli varmaan se kauppaväylä, jota myöden nuo rikkaat kauppatavarat tulvasivat. Sinnepäin viittaavat myöskin nuo samantapaiset löydöt Tobolskin läänissä ja Strahlenberg on kuvannut sassanidilaisen hopeavaasin, joka on löytty hautakummussa lähellä Krasnojarskin kaupunkia; sen laidoilla kuvataan viisi lakkipäistä ratsastajaa, jotka joutsilla ja haukoilla metsästävät hirviä, jäniksiä, lintuja y. m. [2]). Sitä mutkatietä kulkivat arvattavasti myöskin kreikkalaiset ja bysantinolaiset tavarat pohjoseen. Vielä myöhemmälläkin rautakaudella vaikutti luullaksemme arapialainen kauppa Wolgajoella verrattavasti vähemmin Permaan

---

[1]) *Stephani, Die Schlangen-Fütterung der Orphischen Mysterien, s. 3, 4.*

[2]) *Strahlenberg, kuv. III: E, IV: A, B.* Tuosta kaupasta vrt. myös *Памятная Книжка Пермской губ. на 1863 годъ, s. 38.*

käsin [1]), jota vastaan Irtischjoen kauppa näkyy sitkeästi kestäneen aina Herbersteinin aikoihin asti.

Rahoja on Permassa löytty verrattain vähän. Kreikkalaisia rahalöytöjä ei tunneta ensinkään. Prof. Jeschevski kertoo että hänen ollessaan Bolgarissa löyttiin kappale metallipeilistä vanhalla tibetanilaisella tai kiinalaisella kirjoituksella sekä romalaisia rahoja III:lta ja IV:ltä vuosisadalta [2]). Tuota rahojen määräämistä on kuitenkin epäilty. Noin v. 1869 löyttiin Permassa pienessä hienotekoisessa pronssimaljassa neljä tuntemattomilla kirjaimilla merkittyä 20-kopeikan kokoista hopearahaa. Löytöpaikasta en ole saanut tietoa. Metsäherra Tjeplouchov lähetti löydön kreivi S. Stroganoville. Tämä lähetti kappaleita Londoniin määrättäviksi [3]). Hra Lerchin mukaan eivät rahat ole IV:tta vuosisataa vanhemmat. Wjatkan läänissä löytty baktrialainen raha säilytetään hra Lihatschev'in rahakammiossa Kasanissa.

Keväällä v. 1851 löysi eräs Ust-Irginan kylän talonpoika Slatoustovskin pitäjässä Krasnoufimskin piirikuntaa, peltoa kyntäessään mäen vierteellä, 120 ven. syltää Schestakovojen kylästä lähellä Irginajoen rantaa: 20 baktrialaista, sassanidilaista ja bysantinolaista rahaa. Hra Lerchin antaman tiedon mukaan ovat baktrialaiset rahat I:ltä ja II:lta vuosisadalta ennen Kr. s. Sitä vastoin ulottuvat sassanidilaiset rahat v:sta 442 keskivälille VII:ttä vuosisataa; bysantinolaiset ovat keisari Heraklion ja hänen poikansa Heraklio-Konstantinon rahoja (613—641). Rahoja seurasi puolikolmatta ven. naulaa painava hopeatuoppi, joka ehkä puuttui koristuksia, eikä sen vuoksi otettu talteen, ja seuraava kalusto, joka monen matkan perästä on saapunut Moskovan Rumäntsovin museoon. Hopealangasta koneellisesti letitty kaulaketju, joka

---

[1]) Arapialaisia rahoja löydetään esim. harvoin Permassa. Toinen syy siihen voisi olla että niistä sepiteltiin noita Permassa ylen tavallisia hopeisia filigranikoristuksia.

[2]) *Пермскій Сборникъ I: 135.* Kasanin yliopiston sihteeri W. K. Saveljev arveli että kreivi Stroganovilla olisi tiedossa bosforilainen rahalöytö Permasta.

[3]) *Indo-Parthian Coins by Edward Thomas, Esq. London 1876. 8:o,* jossa rahat ovat kuvatut.

on neliskanttisella putkilukolla varustettu; kaksi hopeasta tehtyä ripustinkoristusta permalaista myöhemmän rautakauden muotoa; kaksi pykällettyä ja yksi sileä sormus; sormuksesta sininen kivi, johon on piirtämällä kuvattu jalopeuran kuva; 155 helmeä kolmella helmirihmalla [1]). Tämä löytö, joka Saveljevin mukaan on 200 vuotta varhempi kun vanhin mahometilainen löytö Wenäjällä, on meille tärkeä ajanmääräyksenä, se kun sisältää noita filigranitekoisia kelloripustimilla varustettuja koristuksia. Ne eivät siis ole voineet arapialaisesta vaikutuksesta syntyä.

Koska sassanidilaisia rahoja ei ole muualla Wenäjällä löytty mainitsemme vielä tässä eräästä myöhemmän-aikuisesta löydöstä. V. 1867 löysi eräs Wotjakilainen Kestymskin pitäjäässä lähellä Glasov'in kaupunkia Wjatkan läänissä hopea-aarteen, joka sisälsi 18 solotnikia painavan hopeakappaleen ja lähes 1500 hopearahaa. Ne olivat kätketyt suureen koristamattomaan hopeavaasiin. Rahoista olivat sassanidilaisia kaksi, toinen Gormisd IV:nen v:lta 587, toinen Kosroe II:sen v:lta 619; kaikki muut arapialaisia, nuorimmat v:lta $^{843}/_{844}$. Muutamia arapialaisia rahoja tästä löydöstä näin eräällä kauppiaalla Permassa. Hallitus lunasti aarteen Wotjakilaiselta 600 ruplan hinnasta [2]). Vanhat rahalöydöt eivät näy olevan tavattomia Wotjakilaisten aloilla. Schusdinskin kirkonkylässä Glasovin piirikunnan koillisella osalla on suuri mäki, jota sanotaan tschudilaiseksi. Mäellä löyttään multaylennyksistä vanhoja rahoja, vanhanaikuisia kaluja, koristuksia y. m. Siinä näytetään myöskin multalinnoitus, jossa rosvoja olisi asunut. Kabakovskojen kylän seuduilla, kertovat Wotjakit, on joku aika sitten löytty hopealla täytetty saviastia [3]).

---

[1]) *П. С. Савельева, Археологическія находки въ Пермской и Вологодской губ. Журн. Мин. Нар. Пр. 1852, отд. VII: 24; Пермская губернія въ археологическомъ отношеніи. Журн. Мин. Вн. Дѣлъ 1852, кн. VII: 122, 123,* jossa Saveljev lupaa piammiten laveamman kuvilla varustetun kertomuksen; sitä ei ole olemassa. Sassanidilaisesta rahalöydöstä Tscherdynin piirikunnassa, jossa oli noin 400 hopearahaa vrt. *Kirj. Kuukauslehti 1872, s. 276.* Sassanidilaisesta rahalöydöstä Tuijoella olemme jo ylempänä puhuneet.

[2]) *Древности, Труды Моск. Арх. Общ. I, Вып. I: 55.*

[3]) *Блиссова, Инородцы сѣверовосточной части Гласовскаго уѣзда.* Käsikirj.? P. Lerchin antama viittaus. Novopainskin kylässä, joka on

Edellisessä olemme käyttäneet Perman nimitystä jokseenkin epävakaisessa merkityksessä. Olemme tuolla nimityksellä tarkoittaneet sitä kulturialaa, jolla kertomamme muinaisjäännökset ovat tavattavat. Se ei supistu Perman lääniin, vaan ulettuu nähtävästi idässä aina Objoelle, käsittää etelässä Wotjakilaisten alan, ulettuu pohjoisessa Petschoran varsille, eikä näytä mahdottomalta, että se lännessä on ulettunut aina Wienajoelle, vaikka löytöjä sieltä päin vielä on ylen vähän tiedossa [1]). Wologdan läänistä kyllä kerrotaan merkillisiä löytöjä, joista en kuitenkaan voi omasta näkemästäni kertoa. Syssolan varrella Ustsyssolskin piirikunnassa on kolme masuunaa ja rautatehdasta, joihin talonpojat hankkivat tarvittavan malmin läheltä noita tehtaita. „Malmikaivoksissa ja malmia etsiessä, kertoo erä Tschistopolskin porvari S. Melnikov, he usein löytävät erillaisia kivettyneitä kuvaveistoksia, nimen omaan vasikoita ja erimuotoisia metsä-eläviä; viime vuosina on löytty kaksi kivettynyttä, päällä, käsillä ja jaloilla varustettua ihmistä täydessä ulkomuodossaan. Syrjäniläiset pitävät niitä maan haltioina ja latovat niitä jälleen, malmin otettua, entiselle paikalleen“. Nykyjään sanoo Melnikov nähneensä yksityisen miehen hallussa sfinksin tapaisen kuvan [2]). V. 1852 lähetti Wologdan maaherra Sisäasian Ministeristölle muun muassa kolme Woschgan kirkkokunnassa löyttyä raakatekoista vaskihevoista ja Schoschekin kylässä Jarenskin piirikunnassa löytyn harjalla varustetun elävän kuvan [3]). Luultavaa on että vastaiset suuremmalla tieteellisyy-

---

perustettu muinaislinnalle Ochanskin piirikunnassa, on löytty maata viljellessä pieniä ruostuneita kirveitä ja veitsiä sekä soikea hopearaha, jonka kirjoitusta eivät asukkaat ymmärtäneet. *Макарія, Пам. Древн. Пермской губ. Зап. Арх. Общ. VIII: 232.*

[1]) Petschoran syrjäjoen Ischman suulla on tschudilaisissa haudoissa tarinan mukaan löytty rahoja. *Ефименко, Заволоцкая Чудь. Архангельскъ 1869, s. 26.* Hopearahoista Mesenin piirikunnassa vrt. *Castrén, Res. o. Forskn. V: 60.*

[2]) P. Lerchin antamia otteita käsikirjoituksista seuraavilla viittauksilla: *Доношеніе С. Мельникова И. Географ. Обществу отъ 26 ноября 1851 г. за № 26; Дѣло И. Археол. Коммиссіи № 191; Дѣло Департ. Общ. Д. Мин. Вн. Дѣлъ № 32.*

[3]) P. Lerchin antamia otteita Vologdan maaherran kirjoituksista Sisä-asiain Ministeristölle kesäkuun 28 p. 1852, N:o 4571, ja Syyskuun

dellä kootut ja säilytetyt löydöt tulevat tarkemmin rajoittamaan Perman merkillistä kulturi-alaa. Muutamat yksityiset löydöt näyttävät todistavan että Permalaiset vielä paljoa lännempää ehkä Pohjois-Suomestakin kokosivat turkiksia markkinapaikoillensa [1]).

Kaikki johtopäätökset ovat kuitenkin vaarallisia ennenkun opimme tuntemaan myöhemmän rautakauden muodot Permassa ja Perman ympäristöillä. Vertailevassa muinaistutkinnossa eri ryhmät toisiansa rajoittavat ja valaisevat. Olemme jo edellisessä maininneet löytöjä, jotka oikeastaan ovat myöhemmän rautakauden aikuisia. Ne näyttävät todistavan ett'ei rajoitus ainakaan ole kaikissa suhteissa jyrkkä, että ainakin samankaltainen kauppaliike molemmat aikakaudet yhdisti. Vastainen järjestäjä voi epäilemättä selvemmin eroittaa varhemmat ja myöhemmät muodot toisistaan.

Joutukaamme siis sitä aikaa oppimaan, jolloin historia alkoi levittää säteitänsä sukumme asutus-aloille.

---

3 p. 1852, N:o 6407. Mihin nuo sekä muut maaherran lähettämät kalut ovat joutuneet, emme tiedä. Osa niistä ainakin lienee kreivi S. Stroganovin museossa.

[1]) „Permiksi" sanotaan vielä harjaksen kerääjiä Pohjanperillä. *Korsholman Linna ja Lääni keski-ajalla, s. 15.*

D. Myöhempi rautakausi.

Jos luomme silmäyksen taaksemme niihin varhempiin kulturiryhmiin, joita olemme tarkastelleet, nähdäksemme millä pohjalla kerrottava myöhempi rautakauden kerros lepää, niin me tapaamme Perman aloilla niin ikään kertomamme varhemman rautakauden; Länsi-Suomessa ja Itämeren maakunnissa gotilaisen varhemman rautakauden; mutta koko avara välimaa noiden asutusten välillä on vielä kivikauden vallassa, paitsi muutamia jälkiä luukulturista Wjatkassa, Kargopolin seuduilla ja Lapissa, sekä muutamia yksityisiä altai-uralilaisen pronssikauden jälkiä Kostroman, Wladimirin ja Moskovan lääneissä. Nyt on edessämme aika, jolloin koko tuolle avaralle alalle, Uralin ja Itämeren välimaalle, on levinnyt suomalais-ugrilainen rautakausi, jossa emme nykyisillä tiedoillamme ja tieteellisillä voimillamme voi eroittaa varhempia ja myöhempiä muotoja, ainoastaan maakunnallisia omituisuuksia. Me tiedämme ainoastaan, että tuon ajan muotoja löyttään arapialaisten ja länsi-europalaisten rahojen ohella noin v:lta 850—1100 [1]). Mutta nuo muodot ovat avaralle levinneet, ne ovat niin sanoaksemme joka miehen omaisuutena, ne ovat yhteisiä eri heimoille, kuitenkin niin että kukin heimo on niitä omalla tavallansa muodostanut. Siitä seuraa että niillä on ollut joku yhteinen juuri, että ne paljoa kauemmin, kuin yllämainitut rahat osoittavat, ovat olleet suomalais-ugrilaisen asutuksen omaisuutena; muutoin eivät nuo ryhmä-omituisuudet olisi ennättäneet kehitä. Myöskin muutamat avaralle levinneet naapurikansoilta lainatut muodot todistavat varhempia aikoja. Kun esim. sekä

[1]) Aikaisempia rahoja tosin on löytty, mutta tavan mukaan tuonaikuisten ohella.

kielitieteelliset ja historialliset että muinaistieteelliset tutkimukset todistavat gotilaista vaikutusta tuohon rautakauden kulturiin, niin meidän on muistaminen että tähän saakka tuskin tunnemme tutkimusalallamme v. 450 myöhempiä jälkiä gotilaisesta asutuksesta. Koska taasen alamme omituisimmat muodot puuttuvat naapurikansoilta, niin on meidän vaikea otaksua, että muodot olisivat nykyjään olleen kivikautisen asutuksen keksimiä. Asutuksella on epäilemättä ollut joku varhempi metallikautinen kasvatusaika kerrottavan kulturijakson perustuksena. Me tuskin myöskään voimme ajatella että tuo suomalaisugrilainen asutus kulturimuotoineen kerrassaan olisi muualta saapunut ja levinnyt noille aloille. Ja jos niin ei ole tapahtunut, niin on meillä ainoastaan yksi varhempi kulturiryhmä, josta voimme etsiä kerrottavan myöhemmän rautakauden syntysanoja. Tuo kulturiryhmä on varhempi rautakausi Permassa. Näyttää myöskin siltä kun me siellä tapaisimme noita myöhemmän rautakauden muotoja alkuperäisemmässä muodossa, kun muualla, vaikka emme sielläkään voi noiden muotojen syntysanoja kylläksi tyydyttävällä tavalla ilmaista. Historiallisista ja kielitieteellisistä tutkimuksista näyttäisi seuraavan, että sukumme heimoja — Lappalaisista puhumatta — jo Hermannarikin aikoina (332—350 j. Kr. s.) olisi asettunut lännemmille aloille, ja myöhempi rautakausi siis jo siihen aikaan alkanut. Tuota on muinaistieteelliseltä kannalta vaikea ymmärtää, vaikka muutamat gotilaiset muodotkin samalle päin viittaavat, sillä vasta noin 500 vuotta myöhemmin saamme noille muodoille rahallisia ajanmääräyksiä. Eräs kreikkalainen rahalöytö Filippo Makedonialaisen ajoilta Jaroslavin läänistä ja eräs keisari Domitianon raha Rostovin paikoilta eivät paljoa todista, kun ei mitään kaluja niiden ohelta tiettävästi ole löytty [1]).

Toivossa että vastaiset tieteellisesti kootut löydöt tuolla avaralla alalla tekevät varhempien muotojen eroittamisen mahdolliseksi, tahdomme tässä tarkastella myöhemmän rautakauden muotoryhmiä ja niiden keskinäisiä suhteita, sen mukaan kuin ne tutkimuksen nykyisellä kannalla astuvat silmiin. Meillä on siten

---

[1]) *Труды I:го Археол. съѣзда въ Москвѣ 1869 г. II: 659, 751.*

tarkastettavana seuraavat ryhmät, jotka nimitämme, sopivamman nimen puutteessa, kunkin ryhmän aloilla asuneen heimokansan mukaan.

Permalainen ryhmä, jonka ilmiöitä tunnetaan Wologdan ja Perman lääneistä, Wjatkan läänin itä-osilta sekä osalta myöskin Bolgarin ja Bilarskin raunioista; *Tscheremissiläinen* ryhmä, erään Wjatkan läänistä tunnetun löydön mukaan; *Muromalais-Mordvalainen* ryhmä, joten nimitämme tämän aikakauden ilmiöitä Muroman seuduilta sekä Tambovan ja Räsanin lääneistä; *Merjalainen* ryhmä, jonka ilmiöitä tunnetaan Wladimirin ja Jaroslavin lääneistä. Yhteisiä kaikille mainituille ryhmille ovat omituiset helykoristukset, jotka kussakin ryhmässä erinäisillä omituisuuksilla ilmaantuvat. Permalaiselle ja Merjalaiselle ryhmälle ovat myöskin hopeiset filigraniteokset omituisia; ne ilmaantuvat kummassakin erillaisina.

Wepsäläinen ryhmä, joten nimitämme tämän aikakauden ilmiöitä Twerin ja Novgorodin lääneistä; *Inkeriläinen* ryhmä, jolla nimellä tarkastelemme rautakauden ilmiöitä Inkerissä; *Wirolais-Liiviläinen* ryhmä Itämeren maakunnissa ja *Suomen* myöhempi rautakausi. Omituisia noille ryhmille ovat „hevoisenkengän muotoiset soljet“, jotka harvemmin ilmaantuvat itäisissä ryhmissä ja kokonaan puuttuvat Permassa. Jokseenkin tavallisia ovat myöskin näissä ryhmissä, varsinkin Wirolais-Liiviläisessä, omituiset, kaksi-, kolme- tai nelikertaisista renkaista kootut pronssiketjut. Vihdoin on meillä huomautettavana *Ruotsalainen* rautakauden ryhmä Ahvenanmaalla.

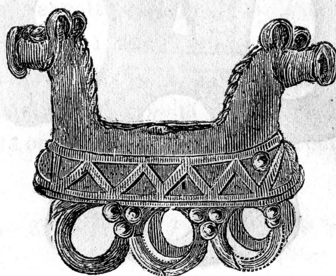
Tuo monilukuinen ryhmäjako on meille tarpeellinen voidaksemme huomauttaa niitä muoto-omituisuuksia, joita nykyjään tunnettu ainehisto tarjoo. Me emme suinkaan uskalla toivoa että tuo ryhmäjako aivan tuollaisena tulee pysymään. Siten voimme esim. Muromalais-Mordvalaisessa ryhmässä huomata erinäisiä omituisuuksia Räsanin läänin muinaiskaluihin nähden, joita emme kuitenkaan ole tahtoneet erinäiseksi ryhmäksi eroittaa. Ylimalkaan astuvat tutkimuksen nykyisellä kannalla ryhmien omituisuudet selvimmin näkyviin itäsuomalaisilla aloilla, jossa nuo erinäisellä tavalla muodostetut hely-koristukset ovat tutkimuksen verrattavina välikappaleina. Niiden avulla voinee vastainen tutkimus jokseenkin helposti siellä rajoittaa eri ryhmät.

I. Permalainen ryhmä.

Omituisimmat kalut Perman myöhemmällä rautakaudella ovat helykoristukset ja hopeiset hyvin usein erivärisillä kivillä varustetut filigraniteokset.

Helykoristuksissa ovat kannattimet hyvin vaihtelevaa muotoa. Kannattimien alemmat reunat ovat varustetut renkailla, joista riippuu kellon ja hanhenjalan muotoisilla helyillä päättyviä ketjuja. Näyttää siltä, kun voisimme helykoristusten kannattimia vertaillen eroittaa Permassa varhempia ja myöhempiä muotoja, joista edelliset ovat valettuja, toiset jotakuta vaskista tai hopeista filigranitekoa. Tuota arvelua todistanee se seikka, että helykoristukset kaikissa muissa itäsuomalaisissa ryhmissä ovat ainoastaan tuota arvataksemme myöhempää filigranimuotoista tekotapaa ja että kannattimien omituiset muodot niissä saavat selityksensä ainoastaan jos vertaamme niitä Permassa tavattaviin valettuihin kannattimiin.

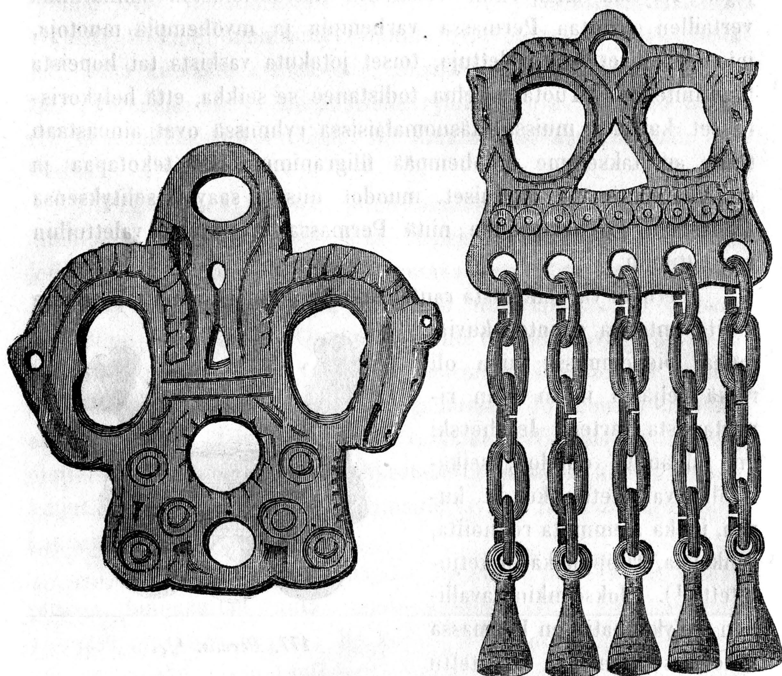
Perman varhemmasta rautakaudesta puhuessamme tapasimme useita onteloja eläinten kuvia, joista pienemmissä aina oli reikä seljässä ikään kuin ripustamista varten. Jeschevski on julkaissut ontelon, selkäreiällä varustetun kukon kuvan, jonka alemmilta reunoilta, renkaista, riippuu kaksi ketjuliitettä [1]). Jokseenkin tavallinen helykannatin on Permassa ontelo selkäreiällä varustettu hanhen kuva, jonka alemmat reunat ovat renkailla varustetut helyketjujen ripustamista varten. Hanhen kyljet ovat aina siksaktapaan asetetuilla pronssilangoilla koristetut. Sellaisen on Jeschevski kuvannut ja kreivi S. Stroganovin museossa säilytetään viisi, joista yksi on löytty muinaislinnasta Wischeikan kylän luona ylisellä Invajoella, toinen on kaksinkertaisesta hanhenkuvasta yh-

177. Perma. ¹/₁.

---

[1]) *Пермскій Сборникъ I, kuv. 10, 11; Старина Русской земли, s. 27, kuv. 58.*

distetty siten että päät ovat vastasuuntaisesti toisistaan käännetyt (kuv. 177). Viimeksi mainitun motivin tunnemme jo kaksinkertaisesta karhunkuvasta varhemmalla rautakaudella, mutta se ilmaantuu varsinkin kahdenkertaisesta hevoisenkuvasta yhdistetyssä muodossa. Permasta tunnetaan kolme ripustinreiällä varustettua pronssilevyä, jotka ovat koristetut kahdella eri suuntaan käännetyllä hevoisenpäällä. Yksi on löytty nimettömästä tschudilaislinnasta Kosvajoella (kuv 178), toinen Garamihan muinaislinnasta

178. Perma, Kosva. 1/1. *179. Perma, Kosva.* 1/1.

Garevajan suulla [1]). Samallaisia esineitä tapaamme usein Permassa helyripustimien kannattimina. Kreivi S. Stroganovin museossa

[1]) Wolegovin yllämainitun käsikirjoituksen mukaan. Kolmannen löytöpaikka on tuntematoin. Wolegov on myöskin julkaissut yhden kirjoituksen: *Остатки древностей въ Пермской губ.* *Пермск. губ. вѣд. 1861 г., № 3.* Se on kuitenkin hyvin yleistä luonnetta.

on kolme, niistä kaksi Kosvajoelta (kuv. 179), toinen nimettömästä muinaislinnasta Permskojen kylän yläpuolella; kolmas muinaislinnasta lähellä Roschestvenskojen kylää. Jeschevski on kuvannut kolmannen, joka on löytty Poschevskin tehtaan tiloilta Kamajoen oikealla rannalla [1]). Huomattava on noilla kannattimilla tuo sama solitettuja nauhoja muistuttava koristustapa, joka tavataan eläinkuvilla varhemmallakin rautakaudella (vrt. kuv. 154). Tuo kahtaalle katsovasta hevoisen päästä yhdistetty koristusmuoto on varsin merkillinen, jos vertaamme sitä samallaisiin koristuksiin talonpoikaisten kattojen harjalla Pohjois-Wenäjällä, Itämeren maakunnissa, Saksanmaalla y. m. [2]). Stasovin mukaan niitä ei tavata slavilaisissa maissa.

Kaksi helykoristusta viimeksi mainittua muotoa tunnetaan, joissa hevoisen kaulojen välillä nähdään ihmisen kasvot. Toinen on tschudilaisesta muinaislinnasta lähellä Ustsyssolskin kaupunkia, toinen Bilarskin raunioista löytty [3]). Me tulemme vasta tapaamaan filigranitekoisia eli vaskilangasta koottuja helykannattimia, joihin ylläkerrotut valetut kannattimet ovat olleet esikuvina.

Myöskin muita valetuita helykannattimia tunnetaan. Poschevskin tehtaan tiloilla Kamajoen oikealla rannalla on löytty pyöreän levyn muotoinen kannatin, jonka pinnalla nähdään kuvattuna peura, jonka seljässä istuu haukka, sekä neljä lintua ja kaksi koiraa. Levyn ylemmällä reunalla on korvake ja alemmalla reunalla

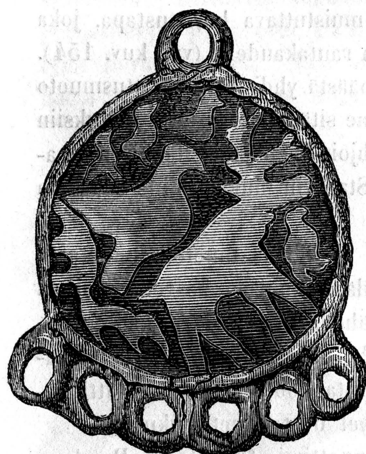
---

[1]) *Пермскій Сборникъ I, kuv. 23; Старина Русской земли, s. 27, kuv. 57.*

[2]) Noista kattokoristuksista vrt. esim. *Petersen, Die Pferdeköpfe auf den Bauerhäusern, besonders in Norddeutschland. Jahrb. für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg von Lehmann u. Handelmann Th. III; В. В. Стасова, Коньки на крестьянскихъ крышахъ. Изв. Арх. Общ. III: 258—71,* jossa Wologdan läänissä löytyviä kuvataan. *Hartmann, Das vaterländ. Museum zu Dorpat, s. 153, kuv. XV: 31—33.* Itse näin tuollaisen kattokoristuksen lähellä Sludkan kylää Obvajen suulla. Lindenschmidt on kuvannut pari pronssi-esinettä, joissa myöskin nähdään nuo kaksoiset hevoisenkuvat. *Unsere vaterländ. Alterthümer.*

[3]) Hra Lihatschev Kasanissa luuli että noilla kuvauksilla tarkoitettiin — Apolloa.

kuusi rengasta helyripustimia varten (kuv. 180). Kuvauksiin nähden voi tuohon kannattimeen verrata kaksi melkein samallaista pyöreätä hopealevyä. Kummallakin kuvataan ratsastajaa, jonka oikealla olalla istun haukka, vasemmalla kädellä toinen; hevoisen

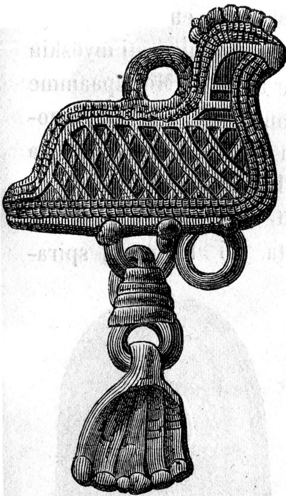

180. Perma, Poschevsk. 1/1. *181. Perma?* 1/1.

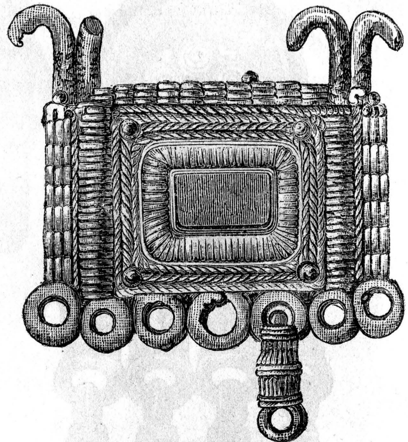
jaloissa nähdään kuvattuna vesilintu ja kolme nelijalkaista elävää, joista yksi ehkä on ilves, toinen koira (kuv. 181). Toisen on Jeschevski kuvannut [1]). Mahdollista on että viimeksi mainitut hopealevyt ovat tatarilaista syntyperää. Moskovan yliopiston antropologiallisessa museossa, näet, säilytetään erään hra Malakov'in löytöjä rautakautisista hautakummuista Irtisch-joen vasemmalla rannalla Taran piirikunnassa Tobolskin lääniä, suurimmaksi osaksi hevoispukuun kuuluvaa kalua, rautaisia nuolenkärkiä sekä muutamia pieniä rautakelttejä Norjan myöhemmällä rautakaudella tavattavaa muotoa. Tuossa kalustossa on suuria nahkakappaleita

---

[1]) *Пермскій Сборникъ I, kuv. 2.* Tekstissä kuvattu säilytetään Pietarin Muinaistiet. Seuran museossa. *Д. И. Прозоровскаго, Опись предметовъ, хран. въ Музеѣ И. Р. Арх. Общ. № 129.*

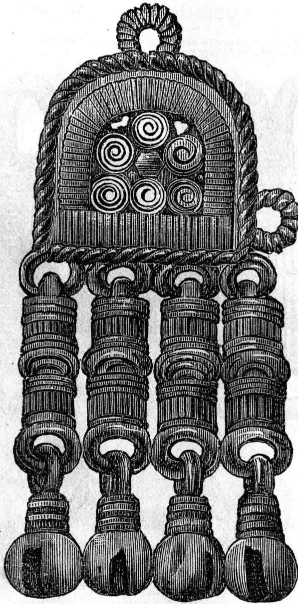
182. *Wologda?* 1/1.

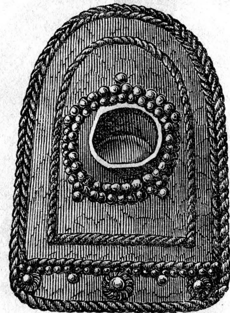
183. *Perma.* 1/1.

ehkä satulapeitteistä, paikoin koristetut vaskiliitteillä, jotka kuvaavat juoksevia vesilintuja ja muun muassa jahtihaukoilla varustettuja ratsastajia. Nuo ratsastajat ovat melkein ihan samaan tapaan kuvatut kun yllämainituilla hopealevyillä nähtävät. — Varsin omituinen on eräs pienen pyöreän rasion kaltainen helykannatin. Se on avattava kuten rasio ainakin. Sekä kannen että pohjan alemmalta reunalta heiluu kummastakin kuusi kellonmuotoista helyä pitkällaisissa ketjuissa; ylemmissä reunoissa oleviin korvakkeisin on taasen ketjut kiinnitetyt, jotka päättyvät ikään kuin suurella ha'an silmuksella. Se on löyttyläheltä Wischaikan kylää yliseltä Invajoelta.

Me jo huomautimme hanhenmuotoisista kannattimista puhuessa että hanhen kyljet ovat vaskilangoilla siksaktapaan koristetut. Pietarin Muinaistieteellisen Seuran museossa säilytetään helykoristus (Wologdan läänistä?) jossa kannatin on latiskaisen hanhen muotoinen. Sen etupuolinen kylki on koristettu ristiraitaan asetetuilla vaskilangoilla (kuv. 182). Varsin merkillinen on se yleinen käytäntö jonka vaskilanka näkyy saaneen itäsuomalaisten kansojen

keskuudessa. Vaskilangasta muodostettiin enimmät helykannattimet nähtävästi myöskin Perman aloilla. Me tapaamme helykannattimia, jotka muodoltaan ovat suorakulmioisia (kuv. 183), pyöreitä, puoliympyräisiä (kuv. 184), yhdestä, kahdesta tai kolmesta spira-

184. Perma. $^1/_1$.

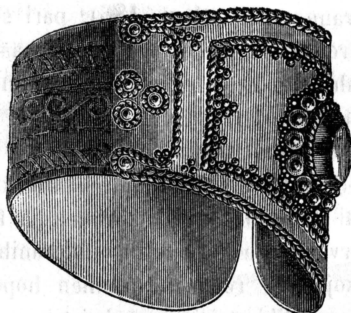
185. Perma. $^1/_1$.

linapista koottuja; putkentapaisia hely-kannattimia, jotka ovat ikään kuin kahdesta helmestä yhdistettyjä. Ne ovat joko vaskista filigranitekoa tai ainakin valetut siihen tapaan, että näyttää kun olisivat vaskilangasta ja vaskihelmistä muodostettuja [1]). Joitakuita vaskisiakin helykannattimia tavataan, jotka ovat erivärisillä kivillä koristetut (kuv. 183).

Myöskin hopeisia helykannattimia tunnetaan Permasta. Ne ovat kaikki filigranitekoisia, hiotuilla kivillä koristettuja ja melkein yhtä muotoa (kuv. 185). Krasnoufimskin löydössä, josta puhuimme varhemman rautakauden ohella, tapasimme niitä kaksi.

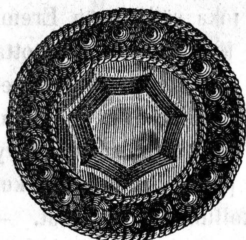
[1]) Yllä kerrotussa löydössä koillispuolella Jekaterinenburgia tapasimme renkaan tapaisen valetun soljen, joka sekin näytti vaskilangasta ja vaskihelmistä kootulta. Kuka takaa että kalut ovat yhdessä löydetyt, vaikka ne yhdessä ovat talteen tulleet.

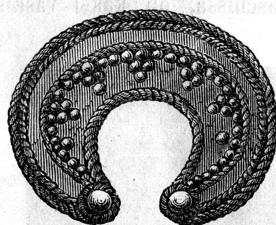
186. *Perma.* 2/3.

187. *Perma.* 1/1.

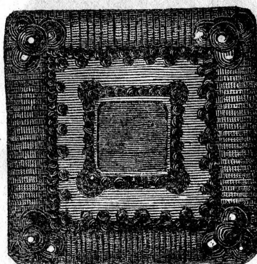
188. *Perma.* 1/1.

189. *Perma.* 1/1.

Tuo löytö rahoineen, joista nuorimmat olivat VII:nen vuosisadan keskivaiheilta, todistaa noiden hopeateosten vanhuutta. Kreivi Stroganovin museossa on niitä kaksi tallella, toinen vähän eriävää muotoa, joka vielä enemmän muistuttaa muutamia vaskiteoksia. Varhemmasta rautakaudesta kertoessa tuli puheeksi eräs suuri permalainen hopealöytö, joka Nischnei Novgorodin markkinoilta oli saapunut Moskovaan. Siinä oli myöhemmän rautakauden filigraniteoksia parittaisin noin kolmekymmentä eri muotoa, kaikki kuitenkin teoltaan niin yhdenkaltaisia, kun olisivat olleet samasta tehtaasta lähteneitä. Enimmät levyntapaiset olivat hiotuilla, valkoisilla, keltaisilla, punaisilla, sinisillä tai vihriäisillä kivillä koristetut. Myöskin niiden seassa oli pari ripustinkoristusta

yhtä muotoa kun edelliset; erittäin kaunis hiotuilla kivillä ja niello-koristuksilla varustettu rannerengas (kuv. 186); pari sormusta [1]); pari soikeata korvarengasta, jonka alemmasta päästä riippuu suuri pitkäläntä hopeahelmi; neljä erimuotoista ymmyrkäistä rengasparia, joko yhdellä (kuv. 187), kolmella, viidellä tai kahdeksalla hopeahelmellä varustettua; paitsi sitä erillaisia ja erikokoisia puolikuunmuotoisia (vrt. kuv. 189), ymmyrkäisiä (kuv. 188), neliskulmaisia, enimmästi hiotuilla kivillä koristettuja filigranilevyjä; joko lävellä tai korvakkeella varustettuja filigranihelmiä, spiralikierteisiä hopealankoja, 20 renkaan pituinen hopeaketju, koottu kolmikertaisista spiralikierteisistä renkaista y. m. Vaikea on sanoa mistä esineistä nuo helmet ja filigranilevyt kulloinkin ovat osia. Melkein kaikkien filigranilevyjen nurjalla puolella nähdään raita vaskijuotteesta. Eräässä suuressa hopealöydössä Spasskin luota Kasanin läänissä, joka säilytetään Eremitaschissa, on kaksi vaskisormusta, joihin kumpaankin on juottamalla kannaksi kiinnitetty pieni hopeinen ymmyrkäinen filigranilevy. Enimmät Permassa tavattavat filigranilevyt ovat kuitenkin paljoa suuremmat kun että siihen tarkoitukseen sopisivat. — Suurimpia tunnettuja hopealöytöjä Permasta oli se, jonka eräs Roschdestvenskojen kylän talonpoika löysi v. 1851 ihan uutta peltoa kyntäessä ja josta jo edellisessä, hopeamaljoista puhuessamme, olemme maininneet (siv. 202). Löytö sisälsi $5\frac{1}{2}$ ven. naulaa hopeata: hopeavadin; kolme spiralipiirteisestä hopeavartaasta tehtyä kaularengasta; 16:sta hopealangasta letityn, 14 ven. tuuman pituisen ketjun, jonka molemmat päät ovat filigraniputkeen puetut; kaksi puolikuun muotoista, hiotulla kivellä ja yhdellä helmihelyllä koristettua filigranilevyä; omituinen pitkäläntä, kolmella hiotulla kivellä koristettu filigranilevy ja kaksi suurta hopeakappaletta [2]). Myöskin kreivi Stroganovin

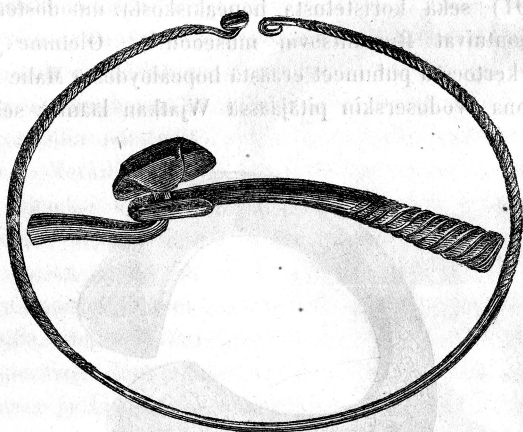

190. Perma. $^1/_1$.

[1]) Samallainen on kreivi Stroganovin museossa.

[2]) *Пермскій Сборникъ II, kuv. 1—8.* Samassa jaksossa, *kuv. 9—11*, on Jeschevski kuvannut kolme hopea-esinettä, joista kaksi ovat perma-

museossa säilytetään melkoinen joukko noita hopeahelmiä ja filigranilevyjä, joissa kaikissa tekotapa tuskin koskaan on eriävää. Filigraniteoksissa on pohja usein kullattu. Ne ovat, näet, kaksinkertaisista hopeakiskoista yhdistetyt; päällimmäiseen ovat punotut langat ja helmet upotetut. Kultaisia filigraniteoksia on harvoin saatu talteen; Stroganovin museossa on kaksi neliskulmaista filigranilevyä kullasta. Tekotapa niissä tuskin eriää hopeisista; langat ja helmet ovat hiukan hienommat. Muistuttamista vihdoin

191. *Wjatka, Glasov.* $^1/_1$, $^1/_4$.

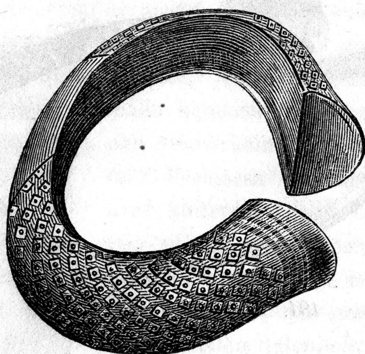
ansaitsee, että viimeksi mainitussakin kalustossa tavataan kolme suuremmalla renkaalla yhdistettyä kappaletta kolmikertaisista spiralikierteisistä renkaista koottua hopeaketjua; kaksi 15, kolmas 17 renkaan pituinen. Saamme vasta nähdä että tuo ketjumuoto ainoastaan tutkimusalamme läntisimmillä aloilla on kotiperäinen.

Permassa ja Wjatkan läänin itä-osilla ovat nähtävästi kotoperäisiä nuo spiralipiirteisestä vartaasta tehdyt kaularenkaat, joissa toinen pää on silmuksella, toinen nappipäätteisellä ha'alla varustettu. Kreivi Stroganovin museossa on kaksitoista tuollaista kaularen-

---

laista filigranitekoa. Ne olivat saapuneet Irbitskin markkinoilta Moskovaan, jossa Jeschevski ne osti. *Helykoristuksia ei ole tietääkseni koskaan Sipirian puolella löytty.*

gasta, jotka eräs Pankovskin kylän talonpoika löysi v. 1844 syksykylvöä peltoon äestäessä lähellä Jusvinskojen kylää Invenskin piirikunnassa. Samassa museossa on muutamia suoraksi taitettuja kappaleita samallaisista ja kaksi, jotka ovat spiraliin kiertämällä rannerenkaiksi muodostetut. Ne ovat ehkä samaa löytöä kun edellisetkin. Lumpinskojen kylän luona Jurskin pitäjässä, Glasovin piirikunnassa Wjatkan lääniä löyttiin v. 1870 suuri hopealöytö, josta yhdeksän kaularengasta yllä mainittua muotoa (kuv. 191) sekä koristetusta hopeakiskosta muodostettu rannerengas joutuivat Rumäntsovin museoon [1]). Olemme jo hopeastioista kertoessa puhuneet eräästä hopealöydöstä Malie Kljutschin kylän luona Wodoserskin pitäjässä Wjatkan lääniä; sekin sisälsi

192. Perma. $^2/_3$.

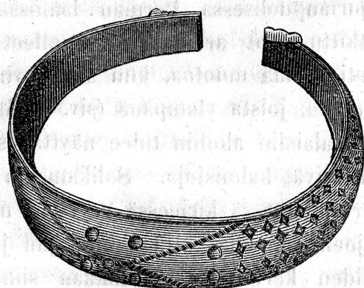
noita kaularenkaita, mutta joutui suurimmaksi osakseen valinpataan. Huomattavaa on että noita renkaita jokseenkin usein ilmaantuu Ruotsin ja Suomenkin hopealöydöissä myöhemmältä rautakaudelta, tavallisesti spiralikierteisten rannerenkaiden muodossa;

---

[1]) *Г. Д. Филимонова, Каталогъ № 1077—1086.* Toisia löytöön kuuluvia kaularenkaita ollee vielä Muinaistieteellisen Kommissionin tallessa. Eremitaschissa on niitä suuri joukko, mutta niiden löytöpaikoista ei liene tietoja. Muinaist. Kommissionin papereissa v:lta 1853 mainitaan että eräs poika Kidalin kylässä Asaisolinskin kirkkokuntaa Jaranskin piirissä Wjatkan lääniä oli löynnyt hopeisen, $^1/_2$ naulaa painavan kaularenkaan uurteesta, jonka vesi oli syönyt sänkipeltoon.

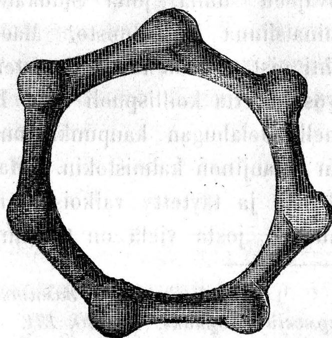
välimailta ei ole niitä tietääkseni koskaan löytty. Wolegov on kuvannut Kosvajoelta löydetyn kaularenkaan, joka hänen kertomuksensa mukaan oli punottu „tinankarvaisista“ vartaista [2]).

Pronssisia rannerenkaita Permasta säilytetään Stroganovin museossa viisi, kaikki avonaisia. Niistä ovat kaksi kolmipilkkuisilla kolmio-sirateilla, kolmas yksipilkkuisilla ristinmuotoisilla (kuv. 193), neljäs yksipilkkuisilla neliönmuotoisilla (kuv. 192) isketyillä sirateilla koristetut, viides, Sludkan oikeuspiiristä saatu, on pyöreästä pronssivartaasta muodostettu ja, samoin kuin kolme niin ikään mainitusta, elävän (koiran?) pään muotoisilla päätteillä varustettu. Merkillistä on että tuo viimeksi mainittu koristusmuoto ulettuu aina Permaan saakka. Se on vähän harvinaisempi Wolgan varsilla, mutta ikään kuin kotiperäinen Itämeren maakunnissa ja Littuassa.

193. Perma. 2/3.

Jo Sopljassan löydöstä kertoessa olimme tilaisuudessa puhua vyörattaista, joita usein löyttään Permassa. Koska ainakin Lappalaiset ja Karjalaiset noita kaluja vieläkin käyttävät, niin on vaikea noita löytöjä aikakaudellisesti määrätä. Niiden muodot kuitenkin paljon vaihtelevat.

194. Filatovsk, Morotschata. 1/1.

Kreivi Stroganovin museossa on seitsemän yhdenkaltaista valettua pyöreäkehäistä rengasta, joista jokainen on seitsemällä kehä-

---

[1]) Wolegovin käsikirjoitus permalaisista muinaislinnoista Muinaistieteellisen Kommissionin arkistossa.

pahkasella varustettu (kuv. 194). Niistä on yksi löytty Garamihan muinaislinnasta, toinen pellosta Dolguschajoella, pohjoispuolella Morotschatan kylää Iljinskin piirissä. Samassa kalustossa säilytetään pienempi rengas, jonka kehä on koristettu neljällä ulospäin katsovalla linnun päällä.

Kuten jo useasti olemme huomauttaneet on melkein mahdotointa tarkemmitta löytökertomuksitta selvittää miltä aikakaudelta kutkin kalut ovat. Tavallisia hautakumpuja tavataan ainoastaan Sipirianpuolisessa Perman läänissä. Ne haudat, joita siellä on tutkittu ovat arvataksemme olleet tatarilaisia ja kalusto nähtävästi samaa muotoa, kun Malakovin tutkimissa haudoissa Irtischin varrella, joista ylempänä (siv. 216) mainitsimme [1]). Mitä Perman suomalaisiin aloihin tulee näyttää siltä kun itse muinaislinnat sisältäisivät kalmistoja. Solikamskin piirikunnan opettaja Ljubimow kertoo eräässä kirjeessä v. 1848 muutamasta muinaislinnasta Obvajoen rannalla, että Filipovajan ja Pastonogovajan kylien asukkaiden kertomuksen mukaan siinä 30 vuotta sitten oli löytty tschudilaisia hopeakaluja ja että Obvajoki linnan kyljestä on huuhtonut ihmisten luita esille [2]). Mahdollista on että sillä mäellä Obvajoen suulla, jolla Sludkan kylä sijaitsee, myöskin on ollut muinaislinna ja kalmisto. Mäen vierivästä kyljestä Kamajokea kohti pistää siellä täällä ihmisten luita näkyviin. Huomattavaa on myöskin että koillispuoli n. s. Pirunlinnaa (Чертово городище) lähellä Jelabugan kaupunkia on muodoltaan yhtä mustamultaista kun Ananjinon kalmistokin. Maa on nähtävästi poltettua, hiilensekaista ja täytetty valkoisilla muruilla palanutta luuta. Tuossa linnassa, josta vielä on torninmuotoinen kivirakennus jälillä, oli

---

[1]) Vrt. *А. Зырянова, Замѣтка о курганахъ въ Шадринскомъ уѣздѣ. Пермскій Сборникъ, I: 130, 131.* Hra Smyschlajev Permassa on myöskin tutkinut hautakumpuja Irbitin piirikunnassa Muinaistieteellisen Kommissionin kustannuksella, mutta siitä ei tullut kertomusta tehdyksi ja kaluston jakeli hän tuttavillensa. Vrt. *Kirj. Kuukauslehti 1872, s. 276; Изв. Арх. Общ. II: 187.* Vrt. myöskin kalustoa kahdessa haudassa Semipalantinskin luona. *Изв. Арх. Общ. II: 202—219* kuvine. Tatarilaisvenäläistä nimitystä *курганъ* käyttävät tutkijat yhtä epävakaisessa merkityksessä kun sanaa *насыпь* (maakumpu, maa-ylennys). Ne eivät kumpanenkaan ole sopivia tieteellisessä terminologiassa.

[2]) *Пермскій Сборникъ II: 36.*

tatarilaisten lähteiden mukaan ensimäisenä tsaarina muka Aidar niminen Tscheremissiläinen. Muutamat löydöt kuitenkin näyttävät todistavan että täällä ainakin yhteen aikaan on asunut samallaista väestöä kun Permassakin. Eräs venäl. pappi Kulyginski [1]) näet kertoo sikäläisistä löydöistä seuraavalla tavalla: „Epäjumalalliset ajat ovat jättäneet täkäläiseen maahan jälkiänsä, joita on löytty eri aikoina lähellä Jelabugan kaupunkia. Pelloista ovat talonpojat kyntäneet näkyviin suuria vaskisia kirveitä ja veitsiä, joita uhripapit varmaan ovat uhripidoissa käyttäneet, sillä niitä ei ole voitu käyttää taloudellisessa elämässä. Kerran löysivät he maasta vaskisessa vadissa jokseenkin suuren, lampaan näköisen elävän kuvan; pää ainoastaan oli käärmeen pään kaltainen. Talonpojat valattivat siitä kynttilänjalkoja tai luokan kulkusia ja eräs valajaukko sanoi sulattaneensa paljon tuollaisia vanhoja kaluja ja valaneensa niistä mitä kulloinkin vaadittiin. Lähellä ollutta epäjumalan temppeliä (mainittu tornirakennus Pirunlinnassa) löysi talonpoika pellosta puolta toista tuumaa pitkän elävän kuvan; vaikka se oli hyvin puhtaasti tehty teräksestä tai valettu raudasta, niin oli vaikea päättää mitä elävää se kuvasi; pää muistutti käärmettä, muu vartalo lammasta; alhalla riippui jalkojen asemesta kulkusia, jotka käteen ottaessa helisivät toisiansa vastaan. Tuo kuvaus, joka ymmärrettävästi oli vuosisatoja maannut maassa ensinkään ruostumatta säilytetään nyt harvinaisuuksena Kasanin yliopistossa [2])."

---

[1]) *Труды I:го Арх. Съѣзда въ Москвѣ 1869, II: 578, 591, 592.*

[2]) Luultavasti samallainen hanhenkuvainen helykoristus (vrt. kuv. 177), kun se, jonka itse ostin Ananjinon kylän talonpojalta. Se jätettiin kuvattavaksi hra Tilgmann'ille Helsingissä ja katosi häneltä 1873. Useat permalaiset pronssikalut, esim. tuollaiset helykoristukset, pienemmät ontelot karhunkuvat y. m., ovat pinnaltaan ikään kuin tinatut, josta syystä usein hoetaan että ne ovat hopeasta, tinasta, teräksestä kello- tai peilimetallista tehdyt. Tuo „tinoitus", joka on estänyt kaluja ruostumasta, olisi kemiallisesti tutkittava. Pinnan alla on aine luullakseni enimmiten tavallisen pronssin karvaista. Toista on tuo kaunis vehriäinen emaljin tapainen ruostekuori (ærugo nobilis), joka usein tavataan varsinkin Ananjinon kalmiston sekä pronssikautisissa kaluissa.

Harvoin puhutaan lähteissä varsinaisista kalmistoista. Eräässä Iljinskin kylän kertomuksessa sanotaan lähellä tuota kylää olevan kaksi tschudilaista muinaislinnaa ja yksi kalmisto. Ensimäinen on virstan päässä korkealla, jyrkän laakson reunalla; siinä nähdään 60 saschenin pituinen ja saschenin korkuinen valli. Toinen on korkealla niemellä, ylempänä Podsorovajan kylää, 6 virstaa Iljinskistä. Kalmisto on Tschikschan nimisen kylän vieressä metsää kasvavalla kunnaalla. Siinä löydetään usein ihmisten luita ja hopeisia tschudilaisia kaluja [1]).

Niiden kylien aloilla Tschussovajajoella, jotka luetaan „Tschussovskie Gorodki" nimiseen kirkonkylään on kolme tschudilaista muinaislinnaa ja yksi kalmisto. Etevin linna, josta tarinan mukaan ruhtinas hallitsi naapurikaupunkeja, on jokseenkin korkealla mäellä, joka melkein seinän jyrkkäisenä kohoaa Tschussovajan vasemmalla rannalla. Se on kolmella sivulla ympäröitty vuosittain vierivällä multavallilla, joka ei enää ole kuin puolentoista saschenin korkuinen. Wereinon kylä, joka nyt sijaitsee vallien sisällä, sanotaan saaneen nimensä valleissa olleiden porttien rautaisista pielistä (верея). Huoneen perustusta kaivaessa tuossa kylässä löyttiin ihmisluurankoja, jotka olivat vyötetyt nahkaisilla hopeasolkisilla hihnoilla. Luurankojen ohella löyttiin: kaksi kullattua hopeista korvarengasta, toinen toista isompi ja arvokkaampi; suurempaan oli puettu kaksi valkoista kiveä, jota paitsi renkaasta riippui neljä ripustinta, kukin pienellä helmellä varustettu [2]); kolmionmuotoinen helykannatin, josta heilui viidessä kuusirenkaisessa ketjussa pieniä kellonkaltaisia helyjä, ja muutama pähkinän kokoinen, kahdesta puoliskosta, korvakkeilla yhdistetty kulkusen tapainen vaskiesine. Virstan päässä tuosta muinaislinnasta on Rodnikovan kylää ylempänä toinen linnapaikka korkealla niemekkeellä; pohjoispuolella on varustuksena Tschussovaja, itäpuolella syvä rotko, etelä- ja länsipuolella multavalli. Muinoinen tschudilainen kalmisto on Tschussovajan oikealla rannalla, $^3/_4$

---

[1]) *Д. Смышляева, Источники и Пособія для изученія Пермскаго края. Пермь 1870, s. 13.*

[2]) Nuo helmihelyiset koristukset, joita usein Permassa löydetään, ovat arvatakseni Permalaisten itsenäisyyden loppuajoilta. Samaan tapaan näyttävät helyripustimet muodostuneen muillakin itäsuomalaisilla aloilla.

virstaa Wereinon linnapaikalta, lähellä Mogilitsy'n kauppalaa, joka tuosta kalmistosta on saanut nimensä; kalmiston ala on tätä nykyä luhtana. Kolmas muinaislinna on Tjurinan kylän paikalla jyrkkäseinäisellä niemekkeellä; linnan varustuksena oli pohjoispuolella Tschussovaja, itä- ja länsipuolella syvät rotkot, eteläpuolella multavalli, joka nyt on saschenin korkuinen. Noista muinaislinnoista sekä niiden ympäristöiltä on tuolloin tällöin löytty vanhoja rahoja ja epäjumalain kuvia [1]).

Noin 18 virstaa Tschussovskista laskee vasemmalta Tschussovajaan Schuspanka niminen joki. Sen varrella, 4 virstaa joensuusta, on Séla niminen paikka, jossa Tschudeja ennen on asunut. Se on korkealäntäinen niemi, joka tasaisesti laskee jokea kohti. Jälkinä Tschudien asunnoista nähdään pitkä rivi kuoppia, jotka yksipuolisesti rajoittavat ikään kuin katua. Joen rannasta löydetään pajasittaa ja aseita, jotka todistavat muinaisen kansan käsiteollisuutta ja maanviljelystä. Kappaleen matkaa tuosta on Mogilnika niminen paikka, jossa tarinan mukaan oli tschudilainen kalmisto. Siinä näytetään avara kuoppa, joka olisi ollut viimeisten täkäläisten Tschudien yhteinen hauta. He katosivat muka pelosta Jermakin tullessa [2]).

Ainoastaan Wologdan läänistä tunnemme muutamia S. Melnikovin suorittamia hautatutkimuksia. Wymjoen oikealla rannalla on Knäspogostin kirkonkylä, jossa Melnikov — luultavasti nimestä päättäen — arvelee että Wymskin v. 1465 mainitut ruhtinaat asuivat. Siitä meni v. 1852 Melnikov 13 syrjäniläisen työmiehen seurassa joen toiselle puolelle, vastapäätä kirkonkylää, ja tuli, Ol Njur nimisen nevan yli kuljettua noin 500 saschenia, suurelle

---

[1]) *Макарія, Памятники Древности въ Пермской губ. Зап. Арх. Общ. VIII: 211, 212, 230.*

[2]) *M. p., s. 210, 211.* Maanviljelysaseita sekä hopea- ja vaskikaluja, on Rytschkovin mukaan myöskin löytty eräästä muinaislinnasta Kirgoś nimisen kylän luona erään luoman suulla Invajoella, jossa tarinan mukaan tschudilainen ruhtinas on asunut. *Рычкова, Журналъ, II: 78.* Samoin Ilkotaran muinaislinnasta Glasovin piirikuntaa, josta y. m. vrt. *Рычкова, Продолженіе Журнала 1772, s. 70; О древнихъ памятникахъ въ Вятской губ. Памятная Кн. Вятск. губ. 1860.* Sen seudun muinaislinnoista vrt. myöskin *Вѣстникъ Геогр. Общ. XXIX: 119, 120.*

mäntymetsää kasvavalle korkealäntäiselle hietatasangolle, jota Schoina Schor niminen luoma rajoitti itäpuolelta. Tuolla tasangolla, joka on neliönmuotoinen ja noin 500 saschenia kultakin sivulta, on pakanallinen kalmisto, tunnettu nimellä Tschudgu (tschudilaishaudat). Haudat, joita ehkä on 400:ttä, ovat rivittäin sijoitetut, noin saschenin verta toinen toisestansa; pituudeltansa ne ovat 3:kin arsinaa, leveydeltä 2, joskus 1:täkin arsinaa soukemmat [1]), Kerrassaan alettiin kaivaa kolmea suurta hautaa. Niiden pinnalla, valkoisen sammaleen alla, löyttiin hienoa hiiltä, paikoin vähemmin, paikoin kolmenkin sormen paksuudelta, sitten kappaleita ohueista saviastioista jotenkin hyvää tekoa. Noin 4, 5 ven. korttelia maanpinnasta tapasivat työmiehet valkoista hometta, jota kesti 4:nkin arsinan syvyydelle, kunnes kohtasi puhdas hietamaa. Melnikov oli jo jättämäisillään „turhat tutkimuksensa", kun eräs työmiehistä toi hänelle kaksi vähäistä, vehriällä ruosteella peitettyä spiralikierteistä putkea ohuesta vaskilangasta. Ne oli löytty sammalettomalta hietapaikalta lähellä hautaa. Tuon johdosta alettiin poistaa sammaleet haudoilta ja etsiä hiilensekaisessa hiedassa maanpinnalla. Tuossa hiilten ja saviastiakappalten seassa löyttiin sieltä täältä kalujakin. Muutamilla haudoilla ei karttunut mitäkään, mutta kun oli kaksikymmentä hautaa tuohon tapaan tarkasti etsitty, niin oli koolla: 7 lasiliitteellä varustettua nappia, joista yksi oli hopeinen, muut vaskisia; kappaleita vaskisesta korvarenkaasta; kappale vaskisen helykoristuksen ripustimesta; kaksi ikään kuin letittyä vaskiripustinta ja kolme lasihelmeä. Noiden tekoasiain nojalla päättää Melnikov hautaustavasta seuraavin tavoin. Ensin on kaivettu suuri puolen arsinan syvyinen hauta, johon vainajan ruumis laskettiin. Ruumiin ympärille ladottiin puita, joiden avulla se poltettiin. Tuhka koottiin saviastiaan, joka pantiin keskelle hautaa. Home, arvelee hän, oli ehkä syntynyt hautoihin kosteudesta ruumista polttaessa. Luita löyttiin haudoissa hyvin vähän ja ne olivat läpipalaneita. Saviastiat ovat, suojatta kun olivat, voineet särkyä miten milloinkin: kaatuneiden puiden alla, talvilumen sulaamisesta j. n. e. Nuo

---

[1]) Nikolskin kaupungin hautausmaalla näytetään rivi tschudilaisia kuopan muotoisia hautoja. *В. Попова, О колонизацiи Вологодской губ., s. 107, 108.*

Melnikovin arvelut tuskin pitävät paikkansa, mutta vaikea on uusitta tutkimuksitta panna parempia sijaan. Muistuttamista kuitenkin ansainnee, että nuo hiilet ja saviastiain kappaleet, ehkäpä kalut ja palaneet luutkin voisivat olla jäännöksiä uhripidoista vainajain haudoilla; hieta on lahottavampaa kuin mikään muu maa, eikä siis ole mahdotointa, että polttamattomatkin ruumiit olisivat voineet haudassa hävitä. Melnikov kertoo että „ymmärtämättömiä tutkimuksia“ tuollaisista haudoista on suoritettu jo ennen, v. 1850 ja 1851, Woschginskin, Pomosdinskin ja Petschorskin kirkkokuntien aloilla Ustsyssolskin piirikunnassa, jossa samoin kuin Schoschek nimisen kylän aloilla, 15 virstaa Knäspogostista ylempänä Wymjoella, niitä on hyvin paljon. Saviastiat, lisää hän, olivat muodoltansa ja kooltansa kun saviset kukka-astiat, ylempää 2:kin ven. korttelia leveitä (ympärinsä?) ja 5 ven. tuumaa korkeita. Ustsyssolskin piirikunnassa ovat nuo saviastiat laitapiirroksiin nähden erilaatuisia, mutta suuri osa niistä on ulkopuolelta peitetty valkoisella tai sinisellä lasituksella [1]).

V. 1852 lähetti Melnikov Wologdan maaherran kautta Sisäasiain Ministeristölle Syrjäniläisten aloilla Ustsyssolskin ja Jarenskin piirikunnissa koottuja kaluja, jotka arvataksemme ainakin osalta olivat yllä mainittujen „ymmärtämättömien tutkimusten“ hedelmiä. Vaikka en ole saanut tietoa noiden kalujen kohtalosta Pietarissa, katson kuitenkin tärkeäksi antaa niistä luettelo. Schoschek'in kirkkokunnan aloilta olivat seuraavat kalut: vähäinen hopeinen korvarengas, varustettu pyöreällä, ristiraitaisella ripustimella [2]); toinen samanmuotoinen korvarengas; hopeinen korva-

---

[1]) Wologdan maaherran kirjoitus Sisä-asiain Ministeristölle Syysk. 16 p. 1852, N:o 6853. Hra Lerchin antama viittaus. S. v. lähetti Melnikov Pietarin Muinaistiet. Seuralle viidellä ketjuripustimella varustetun linnun kuvan, jonka Syrjäniläiset olivat löytäneet kylässä Schoschek, 15 virstaa Knäspogostista. *Зап. Арх. Общ. V: 32.*

[2]) Kenties tarkoitetaan tässä noita Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa yleisiä korvarenkaita. Vrt. *Труды I:го Арх. Съѣзда въ Москвѣ. Atlas XXXIII: 17.* P. Lerch kertoi minulle, että niitä on löytty Wologdan läänissä. Kappale sellaisesta säilytetään Stroganovin permalaisessa kalustossa. Ne ovat harvoin hopeasta, enimmästi vaskesta valetut, mutta pinta ikään kuin tinoitettu tai ehkä hopeoitettu.

rengas suurella hopeisella ripustimella varustettu; hopeinen korvarengas, jolle on puettu hopeinen helmi. Schoschek'in kylässä löyttyjä olivat myöskin seuraavat lähettämänsä kalut, joista jo ylempänä (siv. 161, 208) olemme puhuneet: vaskesta valettu kaksipäinen „siniemaljinen elävän kuvaus; harjalla varustettu yksipäinen elävän kuvaus [1]) ja vaskinen vyöratas. — Seuraavat kalut olivat löydetyt Weslenan kirkkokunnassa, Wymjoen Weslena nimisellä syrjäjoella: vaskesta valettu ja ripustimilla varustettu yksipäisen elävän kuvaus; ripustimilla varustettu vaskinen koristus, jonka keskellä ollut kivi on pudonnut; vähäinen vaskinen, ripustimilla varustettu rengas vasemmasta korvasta. Ylempänä (siv. 177) olemme maininneet seuraavat kaksi Melnikovin lähettämää löytöä Weslenan kirkkokunnasta: vaskinen vyöratas sekä kahdella sarvella ja neljällä silmällä varustettu epäjumalan naama. Knäspogostista oli Melnikov ostanut kullatun rautakirveen, joka sen lisäksi oli hopeakoristuksilla kirjattu. Talonpojat olivat sillä hakanneet myllykiveä, mutta rauta tai teräs oli niin kovaa että eivät voineet kirvestä kovasimella teroittaa. Melnikov muka arvelee, että kirves on ollut Udorskin ruhtinojen tai uhripappien käytettävänä. — Woschgan kirkkokunnasta oli Melnikov koonnut seuraavat kalut: yhdeksän merikiven kaltaista kiveä; kaksoisia kullatuita lasihelmiä; kolme puoliskoa erivärisistä, läpikuultavista kivihelmistä; kolme raakatekoista hevoisen kuvaa vaskesta; korkea hopeasta valettu nappi, johon on outo-aineinen helmi liitetty; oudosta metalliaineesta valettu kypärinmuotoinen kuvaus; pieni hopeinen nappi, johon on vaaleanvehriä kivi liitetty; ikään kuin punottu ja jollakulla punalla peitetty vaskirengas; pieni vaskiraha, jonkunmoisilla hieroglypheillä tai kukilla kirjattu; suuri vaskinen kantasormus, jonka kanta on merkeillä koristettu; vähäinen seitsemällä reijällä varustettu pyörä; tuntemattomasta metalliaineesta valettu rattaanmuotoinen esine; kolme erimuotoista vaskinappia; kaksi pitkää ja ohutta vaskiputkea; kolme ikään kuin vaskihelmistä koottua vaskiputkea; kaksitoista ristinmuotoista napeilla varustettua solitusta (ehkä samaa muotoa kun Pimskin

---

[1]) Vrt. *Исторія Росс. Гіерархіи VI: 574; Журн. Мин. Нар. Пр. 1851 г., № 12.* (Lainattu viittaus).

löydössä tavattavat?); tschudilainen kirves nykyisistä eriävää muotoa; kaksi vikahdetta; lukko ja kaksi keihästä, joista toinen on tavallinen, toinen aivan outoa muotoa [1]).

Lähellä Ustsyssolskia Wytschegdajoella on tschudilainen muinaislinna puolen neljättä saschenin korkuisella mäkikohdalla. Paikoin on tuo kunnas niin laskeentunut, että se on pelloksi kynnetty. Toukokuussa v. 1851 kaivatti Melnikov [2]) linnan laskeentunutta osaa ja löysi noin $^3/_4$ arsinan syvyydeltä ihmisen luurangon. Sen ohelta löyttiin: samanidilainen Nuch ibn Nasr'in hopearaha, lyöty Bucharassa v. 340 = $^{951}/_{952}$; matkalaukun muotoisen hopeisen korvarenkaan; vaskisen soljen; keskeltä lävistetyn luun ja terävän rautaisen nuolenkärjen. Kappaleen päässä tästä luurangosta löyttiin 10 ven. tuuman syvyydeltä toinen luuranko, joka oli 2 arsinaa 3 ven. tuumaa pitkä ja makasi pää idässä. Kaulan ja rinnan ympäriltä koottiin seuraavat kalut: tina- ja lyijyseasta lyöty, raakatekoinen kuvaus samanidilaisesta Mansur ibn Nuch'in (961—971) rahasta; vaskinen helykoristus varustettu kuudella ketjuripustimella, jotka päättyvät kulkusilla; kannatin on tuota yllä mainittua, kahdesta hevoisen kuvasta yhdistettyä ja ihmisen kasvoilla varustettua muotoa; pieniä vaskisia, sydämen muotoisilla päillä varustettuja nauloja eli solituksia, pinnalta ikään kuin tinoitettuja; vaskisia putkia, muodoltaan kun olisivat vaskihelmistä koottuja; muutamia pieniä vaskisia kulkusen puoliskoja; luinen, suoraviivaisilla koristuksilla varustettu lasku- eli kääntöpääkampa; tummansininen helmi, kirjattu punasella ja keltasella värillä; muutamia „käärmeenpää"-kaukaloita (*Cypræa moneta).*

Kolvajoella pohjoseen Tscherdynistä on jäännöksiä permalaisesta Iskor nimisestä kaupungista, jonka Moskovalaiset valloittivat ja polttivat v. 1472; tuossa tilaisuudessa saatiin permalaiset sotapäällikköt Katscha, Burmata, Mitschkina ja Syrana vangiksi. Kaupunki sijaitsi jokseenkin korkealla vuorella, jonka jyrkät seinät

---

[1]) Wologdan maaherran kirjeet Sisä-asiain Ministeristölle Heinäkuun 28 p. ja Syyskuun 3 p. 1852, N:o 4571 ja 6407. P. Lerchin antama viittaus.

[2]) *Зап. Имп. Арх. Общ. IV: 122—5* ja *Журн. Мин. Вн. Дѣлъ 1852, VII: 164—7.*

suojelivat sitä kolmelta sivulta; neljänneltä vuori laskee tasaisesti. Vuoren kukkulalla on tasanko, noin 2000 neliösaschenia avara, jolla nähdään jälkiä asunnoista. Tarina kertoo että, kaupunkia kun ahdistettiin tuolta laskevalta puolelta, niin asukkaat vierittävät siitä hirsiä ja suuria kiviä ryntääjiä vastaan; nämät tuosta niin vimmastuivat että valloitettua kokonaan hävittivät kaupungin. Kaatuneiden muistoksi pidetään paikalla vuosittain jumalanpalvelus Toukokuun 10 p. W. Berch kävi paikkaa tutkimassa v. 1819. Asukkaat kertoivat että siinä ennen oli löytty erillaisia kaluja, vieläpä hopeisiakin. Berch kaivatti viiden päivän kuluessa linnan pituudelle 28 kanavaa ja yhtä monta linnan poikki, mutta löysi ainoastaan seuraavat kalut: hopeisen sormuksen ihan puhdasta hopeaa; kaksi lukkoa erittäin koreata tekoa, joka todistaa että täkäläiset asukkaat olivat ylen taidokkaita hienossa sepäntyössä; kullalla kirjatun avaimen hyvin etevää tekoa; taidokkaasti taotun partuskan, joka oli teräksellä terästetty; auran terän, joka oli hyvin raakaa tekoa, mutta kuitenkin sekin terästetty; kaksi veistä, keihään sekä muutamia kappaleita rautaa ja hyvää terästä. Paitsi sitä löyttiin useissa paikoin savesta lyötyjä takkoja ja niin paljon sittaa, että Berch'ille näytti kun olisi Iskorissa asunut paljaita seppiä. Sittemmin löysivät lapset Berchin kanavoista auran terän, neljä lukkoa ja vaskisia korvarenkaita. „Siellä — arvelee Berch, joka ylipäänsä tahtoi väittää Permalaisten sivistystä tyhjäksi — siellä, missä lukkoja niin paljon käytettiin, pitäisi myös löyttämän lukittavia kaluja". Hän arvelee kuitenkin että se, jolla olisi aikaa ja varoja jatkaa tutkimuksia Iskorissa, ei varmaankaan tyhjin käsin jäisi. Itse hän oli turhaan etsinyt kalmistoa [1]). Ylipäänsä näyttää Berch olleen onnetoin tutkimuksissaan. Hän kävi myöskin

---

[1]) *В. Берха, Путешествіе въ города Чердынь и Соликатскъ для изъисканія историческихъ древностей. Спб. 1821, s. 95—8.* Rytschkovin mukaan on Iskorin raunioista löytty ihmisten, käärmeiden, lintujen ja muiden eläväin kuvia vaskesta ja hopeasta. Pohjempana Iskoria on vielä Kolvajoella muinaislinnoja: 5 virstaa pohjoseen Nyborin kylästä, Wetlan nimisellä vuorella; 5 virstaa tuonnempana kauniilla Neitsyt-vuorella *(Дѣвья гора)* toinen ja sen kohdalla Kolvan toisella rannalla, Bobyli-vuorella, kolmas. *Рычкова, Журналъ II: 116—8, 123, 131, 132; Berch, m. t., s. 116—8.*

Tscherdynin vanhan kaupungin paikalla Kamajoella, 25 virstaa nykyisestä kaupungista ja kolme virstaa Pänteschskojen kylästä. Tuosta kylästä lähti Berch 30 miehen seurassa paikalle metsän läpi kulkevaa polkua myöden. Kaupungin asema korkealla mäellä pienen Kamajokeen laskevan järven rannalla muistutti noita keskiaikuisia pääsemättömiä linnapaikkoja. Mäen tasangolla nähtiin ainoastaan yksi kumpu, vaikka siinä kasvava matala metsä kaadettiin. Bergh kaivatti tasangolle muutamia kanavoita ristin rastin, mutta löysi ainoastaan hiiliä ja sittaa sekä mainitussa kummussa liuskamakivistä kootun uunin, jossa rautaa oli sulatettu. Myöhemmin, v. 1828, löyttiin samalta paikalta joukko metallikoristuksia [1]. Huono onni oli Berchillä myöskin Uros'in kaupungin paikalla Urolkajoen suulla. Sekin valloitettiin ja poltettiin v. 1472. Kaupungin valloitettua, kertoo tarina, panivat Wenäläiset (tarinan mukaan Tatarilaiset) suureen riiheen maata. Kun Urosin asukkaat sen huomasivat, niin sytyttivät riihen palamaan. Ainoastaan yksi vihollinen pääsi pakoon ja vei viestin Tscherdyniin. Sieltä tultiin suuremmalla voimalla, kaupungin kaikki asukkaat surmattiin ja heidän kylänsä poltettiin. Paikalle rakennettiin rukoushuone, jossa vuosittain Iljan päivänä pidetään jumalanpalvelus kaatuneiden muistoksi. Uros sijaitsi kauniissa laaksossa luoman varrella, jossa Berch tapasi 17 yhdessä rivissä seisovaa kumpua. Hän arveli niitä ensin asunnoiksi, mutta muutamia tutkittua havaittiin, että ne olivat savesta tehtyjä uunia. Muuta hän ei sano löytäneensä kun savea, hiiliä ja saviastiain kappaleita [2]).

Me emme tahdo tässä jatkaa noita kertomuksia linnapai-

---

[1]) *M. p., s. 66, 90, 91; Словцова, Истор. Обозр. Сибири 1846 г., s. 133.* Rytschkov puhuu nähtävästi toisesta kaupungin asemasta Kamajoella, lähellä Gubinajan kylää, sekin 25 virstaa Tscherdynistä. Kaupungista, joka oli kolmikertaisilla valleilla varustettu, näkyi jälkiä 4 virstan avaruudella. Siitä oli löytty vaski- ja kultakaluja. *Рычкова, Журналъ II: 125.* Paktschan kylän luona Kolvajoella, 6 virstaa pohjoseen Tscherdynistä, tapasi Rytschkov myöskin muinaislinnan, vielä pohjempana Wilgorin kylän luona toisen, jossa tschudilainen ruhtinas oli asunut. *M. t., s. 115.*

[2]) *Berch, m. p., s. 91—3.*

koista, joita tunnetaan noin 50 ainoastaan Perman läänistä [1]). Enimmät tarinan tietämät löydöt niistä ovat huomattavasti samaa maata, kun ne jotka edellisistä kertomuksista tunnemme. Tarkoituksemme ei ole tällä kertaa kuvailla noiden kadonneiden sukupolvien elämää, vaan ainoastaan koittaa saada muinaistieteellinen ainehisto sitä varten ensi aluksi jonkunmoiseen järjestykseen.

Rahoja on tältäkin aikakaudelta löytty Perman aloilla verrattain vähän, ehkä siitä syystä että vaihtokauppa täällä oli verrattain tavallisin. Strahlenbergin antamaa tietoa että haudoissa Petschoran varsilla ja varsinkin Tscherdynin lähellä olisi löytty monta arapialaista rahaa, ovat Fræhn ja Saveljev aikoinaan epäilleet. Tscherdynin luona on kuitenkin myöhemmin, v. 1861, löytty kufalaisia rahoja vuosilta 895—908. Myöskin kreivi Stroganovin museossa säilytetään kaksi Perman läänissä löyttyä arapialaista hopearahaa vuosilta 742/3 ja 782/3, joiden löytöpaikasta ei kuitenkaan ole tietoa [2]). Ylempänä mainitsimme jo pari samanidilaista rahaa, jotka löyttiin muinaislinnassa lähellä Ustsyssolskin kaupunkia Wologdan läänissä. Anglosaksilaisia ja saksalaisia rahoja X:ltä ja XI:ltä vuosisadalta on kuten kerrotaan, löytty, vaikka vähälukuisina useissa paikoin kr. Stroganovin maatiloilla Permassa ja v. 1832 löysi talonpoika seitsemän anglosaksilaista Etelredin hopearahaa Strelitskin kirkkokunnassa, Totman piirissä Wologdan lääniä [3]). — Tässä mainittakoon myöskin pari

---

[1]) Etevimmät lähteet siihen nähden ovat *Рычкова, Журналъ или дневныя записки путешествія. Спб. 1770—72; Попова, хозяйственное Описаніе Пермской губ. Спб. 1813; П. Мельникова, Дорожныя записки. Отечеств. Зап. 1841. Т. XVIII Смѣсь, s. 1—10, 61—66. Berch, m. t.; Макарія, Пам. Древности въ Пермской губ. Зап. Арх. Общ. VIII.* Muutama P. Lerchin kuvilla varustettu kirjoitus muinaislinnoista Wologdan, Wjatkan ja Perman läänissä on painettu piakkoin ilmaantuvassa *Труды II:го арх. съѣзда въ Спб. 1871.* Kasanin, Simbirskin, Samaran ja Wjatkan muinaislinnoista on Nevostrujev julkaissut hyvin valaisevan kuvilla varustetun kirjotuksen *О городищахъ древняго волжско-болгарскаго и казанскаго царствъ. Труды I:го Арх. Съѣзда въ Москвѣ. II: 521—94.*

[2]) *Strahlenberg, s. 103; Изв. Арх. Общ. III: 238—9; В. Тизенгаузена, Монеты Восточнаго Халифата, s. XXXIII.*

[3]) *П. С. Савельева, Археологическія находки въ Пермской и Вологодской губерніяхъ. Журн. Мин. Нар. Пр. 1852, № VII: 24; Са-*

löytöä Perman itsenäisyyden loppuajoilta. V. 1851 löyttiin eräällä Stroganovin maatilalla Tscherdynin piirikunnassa muutamia gulagidilaisia sekä kultaisen hoordin rahoja v:lta 1328—73. Myöskin eräs Avganilainen kultaraha v:lta 1341 on Perman läänissä löytty [1]. V. 1854 löyttiin Nikitinskin tehtaalla Invajoella kultainen rannerengas, joka oli ikään kuin letitty kultarenkaista. Kumpaankin päähän oli kiinnitetty hiottu karnioli, joista toinen oli sileä, toinen varustettu kufalaisella kirjoituksella: *minä haen sitä, joka minua rakastaa, sille kiusaksi, joka minua estää.* Saveljevin mukaan oli rengas tatarilaista tekoa ja siinä tavattava kirjoituslaatu XIII ja XIV:llä vuosisadalla tavallista [2].

Kysymykseen Wienanjoen asutuksesta eivät tämänkään aikuiset muinaistieteelliset aineet vielä anna vastausta. Paitsi Pinegajoelta löydetyt pronssikirveet ei Wienan seuduilta ole saatu talteen muita muinaiskaluja kuin toistakymmentä kiviasetta. Hra Jefimenko, joka suurella huolella näkyy koonneen tarinallisia ja historiallisia tietoja Wienan alan muinaisasutuksesta, arvelee että varmaan sielläkin tarkalla tutkimuksella saataisiin aarteita ja muinaiskaluja koolle, mutta tähän saakka ei ole kukaan tschudilaishaudoista, aarteista ja muinaiskaluista huolta pitänyt [3]. Hän luettelee useita valleilla varustettuja tschudilaisia muinaislinnoja sekä muita asumapaikkoja Arkhangelin läänissä, etenkin Schenkurskin piirikunnassa; samoin kalmistoja. Wagan Puja nimisellä

вельева, Англосаксонскія монеты, найд. въ Вологодской губ. Зап. Арх. Общ. IV: 169, 170.

1) *Д. Смышляева, Источники и пособія для изученія пермскаго края, s. 25, 26.* Löydöstä lähellä votjakilaista kylää Mamadyschin piirissä, joka sisälsi vanhoja Moskovan rahoja, vrt. *Вятскія губ. вѣд. 1847, s. 23.*

2) *Вост. Отд. И. Русск. Арх. Общ. 1855, кн. I: 296, 297, § XXIX.* Tavallisia Bolgarin raunioissa ovat hopealangoista kiertämällä kootut eli letityt ranne- ja kaularenkaat, joita joskus löyttään Ruotsinkin hopealöydöissä. Päät rannerenkaissa ovat tavan mukaan kivillä koristetut. *Труды II:го Арх. Съѣзда 1871. Атласъ, Отд. II: kuv. VII: 5—8.* Strahlenberg on, s. 313—7, t:lu II, kuvannut erään kufalaisella kirjoituksella varustetun vaskipeilin, jonka Wenäläiset olivat ottaneet Ostjakeilta Samarovin luona Obvajoella.

3) *П. С. Ефименко, Заволоцкая Чудь. Арханг. 1869. I: 7; II: 6.*

syrjäjoella on kalmisto, josta joki huuhtoo ihmisten luita esille; Schordajoella Tserkovnitscheskin kirkkokunnassa on korkealäntäisillä niemillä, asumattomilla paikoilla, viisi kalmistoa, joista kevätulva myöskin huuhtoo pääkalloja ja luita näkyviin; Pingischenskojen kirkkokunnassa Wienajoen oikealla rannalla näytetään hautaraunio ja muutamia hautakumpuja Borovikovskajan kylän luona, joista vesi on luita huuhtonut. Myöskin Solotitsajoella, joka n. s. „Talvirannikolta" laskee Wienan mereen, näytetään tschudilaiskalmisto ylempänä Savina nimistä luomaa; samoin ovat Tschudilaiset ennen asuneet ja omistaneet Nenoksan suolakeitokset Wienanmeren suvirannikolla, jossa heidän kalmistonsa näytetään „Pyhällä vuorella". Gorodetskin kirkkokunnassa Onegajoella näytetään Ragonimin muinaislinnan kalmisto Filipovskajan kylän takana ja vihdoin on eräs hra Terentjev lähettänyt kertomuksen, asemapiirroksen ja pääkallon „tschudilaisesta kalmistosta" Kantalaksin luona Kemin piirikunnassa. Arkhangelin läänissäkään siis ei näy puuttuvan muinaistieteellistä tutkimusalaa. Muinaislöydöistä siellä kuitenkin harvoin tarinoidenkaan tiettään. Pinegajoella näytetään monessa paikassa Tschudien asumasioja ja vuorella lähellä Schardonemskin kirkonkylää haeskelevat talonpojat heidän aarteitansa, mutta löytävät ainoastaan kappaleita nuolen ja keihään kärjistä sekä muita kaluja. Maksimov kertoo että talonpojat Mesenjoella näyttelevät paljon „tschudilaisia kaluja", esim. renkaita ja maasta kaivettuja rahoja; Beresnikan kylässä näki hän taidokkaasti vaikka huolettomasti tehtyjä hopeisia korvarenkaita, joita kehuttiin tschudilaisiksi. Edellisessä (siv. 203) olemme jo Castrénin mukaan kertoneet että Mesenin piirikunnassa on löytty hopeavateja ja rahoja, kultasormuksia, rannerenkaita, keihään ja nuolen kärkiä, kirveitä, veitsiä, pieniä saviastioita y. m. Myöskin Usttsylman kirkonkylän paikoilla Petschorajoella on muinaiskaluja löytty, „kivisiä ynnä muita kirveitä ja nuolenkärkiä"; eräs rautakirves oli niin kovaa ainetta, että sitä ei voitu teroittaa. Samoilla paikoin, metsässä Tobyschajoella tavataan lahoneita mökkiä, joissa on löytty erillaisia kaluja. Ischmajoen suulla sanotaan tschudilaisia hautoja löytyvän, joista on löytty rahoja ja eräästä „pakanallisesta kurganista" Ustischman kylän luona, jonka paikalla olisi muka ollut tschudilainen kaupunki, on kaivaessa löytty kei-

hään terä. Noin 13 virstaa Ischman kylästä on mäntykangas, josta välistä on löytty rautaisia aseita, oudonmuotoisia lapioita, keihiä y. m. [1]).

Olemme kertoneet nuo köyhät löytötiedot Arkhangelin läänistä näyttääksemme että muinaistieteen kannalta vielä on mahdotointa liittää Wienan seutuja mihinkään muotoryhmiin. Meidän täytyy odottaa uusia aineita ennenkun voimme sanoa josko permalainen kulturi, kuten historiallisista syistä luultavaa on, sinne saakka ulettui, Castrénin mainitsemat hopeavadit Mesenin seuduilta sinnepäin viittaavat, sillä sen tapaisia löytöjä emme tunne tutkimusalallamme mistään muualta kun Perman kulturialoilta. Koska ei sellaisia löytöjä myöskään koskaan ole Skandinaviassa löytty, niin emme saa ajatella että ne sieltäpäin olisivat Wienan rannoille saapuneet. Ne siis vähintäin todistavat satunnaista liikettä Perman ja Wienan välillä.

Ainoastaan etelään päin voimme ehkä nykyisillä tiedoilla kurkoittaa Perman myöhemmän rautakautisen kulturin rajoja. Jo Jeschevski huomauttaa siitä seuraavilla sanoilla: „Monet kalut, jotka löydetään Kasanin läänissä, varsinkin Kaman ja sen syrjäjokien varsilla (ymmärrettävästi ennen — tatarilaista aikakautta), ovat aivan yhdellaisia kuin Permassa löydetyt. Samallainen yhtäläisyys huomataan muinaislinnojen muodossa, ainakin 10:stä tuntemastani permalaisten muinaislinnojen asemapiirroksesta päättäen, joita olen verrannut Rytschkovin päiväkirjassa julkaistuihin sekä| hra Tolmatschevin tekemiin julkaisemattomiin asemapiirroksiin. Permalaisten muinaiskalujen liittyminen kasanilaisiin on myöskin luonnollista ja välttämätöintä, kuten edellisten liittyminen Sipiriassa tavattaviin kaluihin ja muinaisjäännöksiin“. Rytschkovin mukaan maanviljelyskalut, joita löytään Kamajoella, esim. Bilarskissa ja sen ympäristöllä, kokonaan eriävät niistä, joita nykyjään käytetään niillä paikoin ja ylipäänsä Kasanin läänissä; siten esim. tavataan kaksi rautakirveen muotoa, jotka aivan eriävät nykyi-

---

[1]) *M. t., s. 11—34.* Vrt. myös *О чудскихъ древностяхъ въ Архангельской губ. Труды I:го Арх. Съѣзда 1869. II: 319—64*, joka kuitenkin on varsin vähän valaiseva.

sistä; samoin sirpit y. m.[1]). Olen jo maininnut että Jelabugan paikoilla on löytty tämän kulturiryhmän esineitä. Vielä enemmän niitä tunnetaan Bilarskin ja Bolgarin raunioista Kasanin läänissä [2]), varsinkin Bilarskista. Noita varhemman rautakauden kuvauksia ei ole siellä löytty, mutta sen sijaan paljon noita permalaisia vaskisia helykoristuksia ja hopeisia filigraniteoksia. Tuo seikka ansaitsee kyllä huomiota, jos muistamme että nuo helykoristukset ja filigraniteokset aina ovat permalaiseen ryhmään kuuluvia ja ylen harvoin osoittavat omituisuuksia Wolgan ylemmiltä varsilta. Eräs suuri hopealöytö Spasskin luota lähellä Bolgaria, jossa tavataan noita permalaisia filigraniteoksia, sisältää myöskin arapialaisia niellokoristuksilla varustettuja hopeakaluja. Niissäkin ovat ketjut samallaisia kuin Perman hopeisissa helykoristuksissa. Tuossa löydössä tavataan eräs hyvin kaunis filigranitekoinen, kolmella filigranihelmellä puettu korvarengas kullasta; keskimäisestä helmestä riippuu kaksi filigranihelmillä päättyvää ketjua ja keskelle renkaan aukkoa on kiinnitetty filigranitekoinen hanhenkuva, jonka nokasta ja pyrstöstä myöskin heiluu ketjuissa pieniä filigranihelmiä. Samallaisen kultaisen korvarenkaan on Jeschevski saanut Bilarskista [3]); Eremitaschissa säilytetään niitä kaksi, löytötiedoitta. Noiden todistusten nojalla on vaikea poistaa sitä ajatusta, että permalainen asutus myöhemmällä rautakaudella ulettui aina Bilarskin ja Bolgarin paikoille saakka. Koska ei tuollainen päätös kuitenkaan historiallisista syistä näytä uskottavalta, niin on odottaminen kunnes tuon alan kalusto saadaan johonkin määrin järjestetyksi. Sellaiseen työhön, Bolgarin ja Bilarskin löytöihin nähden, on ryhtynyt hra Lihatschev Kasanissa, jolla jo on 30:tta kuvalehteä valmiina suurempaa teosta varten. Hän on ehkä kuitenkin liian ahtaasti käsittänyt tehtävänsä, onnistuakseen. Paljoa laveammalta kun mainituista raunioista ovat mielestämme

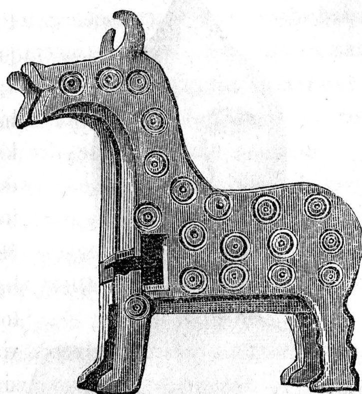

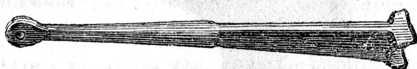
[1]) *Пермскій Сборникъ I: 135.* Mainittavaa on että Perman läänissä on löytty yksi ja Bilarskin raunioissa kaksi pientä n. s. „symbolista“ vaskikirvestä myöhemmän rautakauden muotoa.

[2]) Vrt. *Труды II:го Арх. Съѣзда 1871 Атласъ, отд. II, kuv. I: 16—26.*

[3]) *Филимонова, Каталогъ Московскаго публичнаго музея, № 1163.*

aineet kerättävät ennenkun voi päättää mikä tuossa kalustossa on suomalaista, bolgarilaista, arapialaista, tatarilaista tai venäläistä.

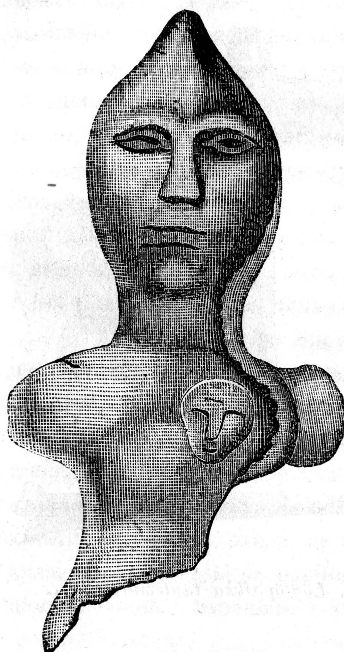
193. Löytöpaikka tuntematoin. $^1/_1$.

Tatarilaista kalustoa nähtävästi ei ole vaikea eroittaa suomalaisesta. Omituisimpia tatarilaisia kaluja ovat hevoisen muotoiset, kahdesta osasta yhdistetyt munalukot, koristetut keskipisteellä varustetuilla kehäsirateilla (kuv. 193); kaksinkertaisilla kehäsirateilla koristetut luukalut ja metallikiskot; tasalevyiset ja tasapäätteiset, hopeakiskoista tehdyt rannerenkaat (kuv. 194[1]); hopeasta valetut kantasormukset y. m. V. 1843 ja 1844 suoritti hra Tereschtschenko Sisä-asiain Ministeristön kustannuksella laveita tutkimuksia tatarilais-haudoissa Tsarevin kaupungin seuduilla Saratovin läänissä. Tuon kaupungin ympärillä tavataan suuri paljous hautakumpuja, 15 virstan alalla, Kalkutajoen ja Kolobovschtschinan kylän välillä. Niistä ovat 15 suuria, 40—180 saschenia ympärinsä, enemmän kun 300 pieniä, 5—35 sachenia ympärinsä. Suuremmat näyttävät sisältävän tiilisiä hautakammioita, joissa vä-

194. Kasan, Bilarsk. $^2/_3$.

[1]) *Труды II:го Арх. Съѣзда 1871. Атласъ, отд. II, кuv. 1: 4—15, VII: 10, 11, 14, 15.*

195. *Saratov, Serdobsk.* 1/2.

listä tavataan useita ruumiita. Pienissä hautakummuissa löyttiin jäännöksiä puu-arkuista. Multavalli ympäröitsi suurta kumputarhaa. Neljän kuukauden kuluessa kokosi Terestschensko noista haudoista 7,200 rahaa. Niiden kalujen seassa jotka hän lähetti Ministeristölle, mainitaan etenkin hangoilla varustettuja ja hangattomia saviastioita sekä, savitorvia (esim. kylpylaitoksista), sinisiä kaakeleita, sinisiä savimaljoja, hevoisenmuotoisia lukkopuoliskoja, vaakamaljoja, vaskisia hankoja ja kansia astioista, muutamia solkia y. m. [1]). Helyripustimia ja filigranitekoisia kaluja ei ole noilta aloilta tietääkseni koskaan löytty. Eikä myöskään niitä kuvauksia, joita olemme Perman varhempaan rautakauteen lukeneet. Kuitenkin löytyy tälläkin alalla idoleja vaikka ne ovat aivan toista muotoa. Gräsnuhan kylän paikoilta Serdobskin piirikunnassa Saratovin lääniä on löytty vyötäreeltä katkennut, suippuisella lakilla varustettu naisen kuva (kuv. 195), jonka vasemmalle olalle riippuu jotakin palmikon tapaista; vasemmalle rinnalle ovat lapsen kasvot

[1]) *Дневникъ разрытія кургановъ въ окрестностяхъ города Царева въ Саратовской губерніи. Журн. Мин. Вн, Дѣлъ 1843, N:o IV: 112—30; 1842, II, III, VII, VIII* y. m. Suuri osa noista kaluista lienee Tiede-Akademian Asiatillisessa Museossa. Myöskin Rumäntsovin museossa säilytetään Saratovin (Sarain raunioista) ja Astrakhanin lääneistä joukko tuonaikuisia muinaiskaluja, esim. monenmuotoisia lamppuja, jotka muutettiin sinne „Oruscheinaja Palatasta". *Филимонова, Каталогъ, № 1261—1323.* Hautakummuista Saratovin läänissä vrt. myös *Курганы Саратовской губ. Журн. Мин. Вн. Д. 1837, XI: 348—51.*

kuvatut; kuva on takaa ontelo [1]). Moskovan Yliopiston museossa säilytetään löytötiedotta toinen tuon tapainen, takaa ontelo naisen kuva, joka ei uletu runkoa alemmaksi; kummallakin puolen päätä riippuu jotain elävän tapaista; vasen käsivarsi on katkennut ja oikea käsi on laskettu rinnan alle siten, että peukalo on suorana, mutta muut sormet ikään kuin riippuvat mahalla alaspäin. Samaa tekoa ovat kaksi vaski-kuvaa Bolgarin raunioista Lihatschevin museossa; toisesta on ainoastaan pää ja kaula jälillä; toinen pienempi miehen kuva puuttuu päätä, oikeasta käsivarresta on käsi katkennut, vasen käsi nojaa reittä vastaan ja jalat päättyvät säärien kohdalla [2]).

Lukija on huomannut, että puheessa olevan ryhmän omituisimmat kalut etenkin tavataan niillä aloilla, joilla permalaiset heimot, Syrjänit, Permjakit ja Wotjakit, asuvat tai arvattavasti ovat asuneet. Meillä on siis kyllä syytä sanoa ryhmää „permalaiseksi" kansallisessakin merkityksessä. Merkillistä kuitenkin on että me vasta tulemme tapaamaan tämän ryhmän omituisimpia kaluja, noita hanhenmuotoisilla kannattimilla varustettuja helykoristuksia, kokonaan vierailla aloilla, Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa sekä Inkerissä.

II. Tscheremissiläinen ryhmä.

Katsomme sopivaksi eri ryhmänä kertoa muutamasta muinaistieteellisestä ilmiöstä Tscheremissien historiallisilla asutusaloilla, koska me emme voi sitä muotoihin nähden liittää muihin tunnettuihin ryhmiin. Ylimalkaan ovat nuo metsäiset alat Wjatkan läänin läntisillä, Kostroman läänin itäisillä ja Kasanin läänin pohjoisilla osilla hyvin vähän tunnetut muinaistieteellisessä katsannossa. Olemme jo ylempänä luukalustoista puhuessa tavanneet Wjatkan läänin läntisillä aloilla muutamia muinaislinnoja, joiden syntyaika ainakin, kuten olemme arvelleet, on puheessa olevaa aikakautta paljoa varhempi; muutamat löydöt siltä niis-

[1]) *Прозоровскаго, Опись предметовъ въ музеѣ Арх. Общ.*, № *307.*
[2]) *Труды II:го Арх. Съѣзда 1871. Атласъ, отд. II, kuv. III: 33, 34.*

säkin, esim. muinaislinnassa Niemdajoen suulla, todistavat, että linnat eivät olleet autioina myöhemmälläkään rautakaudella.

Tscheremissien vahvin linna oli, historiallisista lähteistä päättäen, nykyisen Slobodskin piirikunnassa Nikulitsinon kylän paikalla Wjatkajoen varrella, 12 virstaa Wjatkan kaupungista. Wenäläiset sanoivat sitä „tschudilaiseksi epäjumalan kaupungiksi". Novgorodilaiset uutisasukkaat, kun retkeilivät Wjatkajokea ylöspäin, valloittivat tarinan mukaan tämän kaupungin, hävittivät epäjumalan temppelin ja syöksivät epäjumalan kuvan jokeen. Täkäläistä kirkkoa rakentaessa löyttiin, kuten puhutaan, paljon aseita ja muita muinaiskaluja. Rytschkov kertoo että kylää hänen aikanansa vielä ympäröitsi avarat, jyrkät ja korkeat vallit; muita muinaisjätteitä ei ollut näkyvissä. V. 1860, kun Alabin katseli paikkaa, ei ollut enää muuta nähtävänä kun kummunkaltainen ylennys kirkon luona. Toinen aikakirjoista tunnettu tschudilainen kaupunki „Kokscherev" oli sillä paikalla, jossa nyt on Kotelnitschin kaupunki. Muita tschudilaisia muinaislinnoja tavataan Slobodskin piirikunnassa, esim. Sjusdinskin pitäjäässä korkealla mäellä, jolla myöskin sanotaan olevan „kurganeja", sekä Uspenskin kirkonkylän luona Wjatkajoen oikealla rannalla, 7 virstaa Slobodskin kaupungista. Viimeksi mainittu muinaislinna on tunnettu nimellä Podtschurschinskoje ja sijaitsee korkealla mäellä, jonka vierteet asteettaisin laskevat. Linnapaikalla nähdään kaivosta jälkiä ja vanha kappeli, jossa määrätyllä päivällä vuosittain vietetään muistojuhlaa. Mäellä sanotaan ennen olleen rakennus, jonka rautaportit vielä joskus nähdään linnan itäpuolella. Niitä ovat aarteenkaivajat turhaan tavoittaneet. Muinaistieteellisellä matkallansa v. 1865 tutkiskeli hra Lerch linnaa ristikanavoilla ja löysi 15 melkein täydelleen lahonutta luurankoa, jotka lepäsivät puusta koverretuissa arkuissa tai ruuhissa. Niiden ohella ei löytty kaluja. Ainoastaan eräällä linnan kulmalla tapasi hän jälkiä pajasta, sittaa, puoleksi ruostuneita rautakappaleita ja rautaveitsen [1]). Neljä

---

[1]) *Рычкова, Продолженіе журнала 1772, s. 56; Алабина, Замѣтка относительно нѣкоторыхъ древностей Вятскаго края. Вятка 1865, s. 18—21.* Muinaislinnoista läänin itäosilla vrt. *Алабина, Ананьинскій могильникъ. Вѣстникъ И. Геогр. Общ. XXIX, s. 120* sekä Rytschkov, m p., s. 70.

virstaa Wjatkan kaupungista tapasi Rytschkov Losevaja kylän luona Wjatkajoen länsirannalla pienen muinaislinnan, joka oli puolikehäisillä valleilla varustettu; asumuksista ei ollut jälkiä näkyvissä.

Paitsi mainittuja muinaislinnoja tuskin Wjatkan läänistä tunnetaan muita kiinteitä muinaisjäännöksiä, kuin tappelukenttiä muistoina Novgorodilaisten ja Tscheremissien taisteluista. Tahdomme niistä lyhykäisesti mainita. Seitsemän virstaa Wjatkan kaupungista, oikealla puolen Slobodskiin vievää tietä on virsta tuonnempana Talitskin viinatehdasta vanha rukoushuone sillä paikalla, jolla Novgorodilaiset tarinan mukaan lopullisesti voittivat Klinovin eli nykyisen Wjatkan kaupungin pakenevaiset asukkaat. Itse Wjatkan kaupungissa on jokeen laskeva n. s. Rasderihinskin rotko, josta on seuraava tarina. Kerran kun Tscheremissit piirittivät Wenäläisten vallassa olevaa Wjatkan kaupunkia, tulivat Ustjugilaiset yöllä Wjatkalaisia apuun rotkoa myöden hiipien. Wjatkalaiset luulivat heitä pimeässä vihollisiksi ja karkasivat heidän päällensä. Vasta myöhään huomasivat erehdyksensä, hautasivat kuolleet liittolaisensa ja rakensivat paikalle kappelin, jossa vielä vuosittain määrättynä päivänä vietetään muistojuhla kuolleille. Sekä kappelin ympärillä, että rotkon vierteillä on paljon ihmisten luita näkyvissä. Juhlapäivänä lapset jakaantuvat kahteen laumaan ja sotivat tuohihuiluja ja savikukkoja soitellen keskenänsä erivärisillä savipalloilla; toiset ryntäävät rotkon vierteitä ylös, toiset mäeltä vastustelevat. Noita palloja, savikukkoja sekä muita leikkikaluja tehdään Dimkovon esikaupungissa joen toisella puolen ja kaupitellaan kappelin edustalla juhlapäivänä. Nuo vuosimarkkinat ovat tunnetut nimellä vihellys-hyppy. Kolmas tuollainen kappeli tavataan erään Njemdajokeen laskevan syvärotkoisen luoman suulla lähellä Kosogorin kylää Iljinskin volostissa Jaranskin piirikuntaa. Tuolle paikalle, kerrotaan, asettivat muinoin Ustjugilaiset kauppiaat, jotka toverinensa palasivat itäiseltä matkalta, leirinsä. Huoleta kun lepäsivät karkasivat seudun Tscheremissit heidän päällensä, surmasivat kaikki, nuolilla ampuen jyrkältä rannalta, ja ryöstivät heidän tavaransa. Surmattujen sukulaiset rakensivat kappelin paikalle ja hautasivat ruumiit sen alle. Kuolleiden muistoksi vietetään vuosittain juhla, jonka ohella on

syntynyt vuosimarkkinat. Sittemmin on kappelin ympärillä nähtäviä luita ruvettu pitämään pyhinä, niillä hiestetään kipeitä paikkoja ruumiissa ja luoman vettä, joka huuhtoo surmattujen luita ja hautoja, käytetään sisällisiäkin tauteja varten. Neljäs samantapainen paikka on Iljinskin volostissa Wjatkajoen korkealla oikealla rannalla Schernovia Gori nimisen kirkonkylän luona. Sillä paikalla oli muinoin ollut epäjumalan temppeli kuvaneen, jota seudun asukkaat palvelivat. Kun Novgorodilaiset olivat samalla paikalla saaneet voiton muinoisista asukkaista, niin he siihen hautasivat surmatut kumppaninsa ja rakensivat paikalle kappelin. Myöhemmin ovat likeiset kylät käyttäneet paikkaa hautausmaana, vaikka siihen vasta v. 1861 varsinainen kirkko syntyi [1]. Botylinskin ja Sretenskin pitäjien halki Nolinskin piirikunnan eteläosalla ulettuu metsä, jota sanotaan „tscheremissiläiseksi“. Sitäkin arvellaan tappelutantereeksi, koska siinä tarinan mukaan on löytty keihiä, nuolia ja partuskoja. Kerrottuihin tarinoihin mainituista hautauspaikoista tuskin on aina luottamista. Mahdollista näet on että nuo hautausmaat osaksi ovat entisiä pakanallisia uhripaikkoja, joita on tahdottu pyhittää rukoushuoneella.

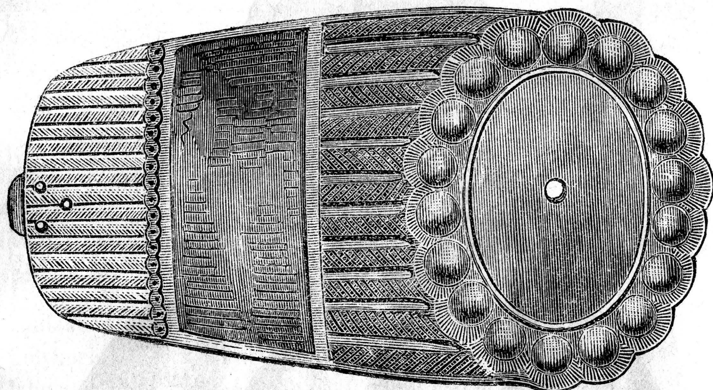
Varsinaisia hautakumpuja tuskin löytynee Wjatkan läänissä. Nolinskin piirikunnan etelä osalla Oschlanskin kylän luona on suuri metsää kasvava kumpu, joka sanotaan on selvään ihmistekoa. Siitä on aarretta etsitty, mutta löytty ainoastaan rautarenkaita ja hevoisasuun kuuluvaa kalua. Jasnuran kylän luona Jaranskin piirikunnassa näytetään suuri „kurgani“, tunnettu nimellä Kovriga. Siinä, kerrotaan, majaili Ivan Julma sotajoukkoneen matkalla Kasaniin ja tarkasteli kummulta sotaväkeänsä. Samallainen tarina on Sernuran kirkonkylästä Urschumskin piirikunnassa. Vasilskin ja Makarjevskin piirikunnissa Nischnei Novgorodin läänissä näytetään useita „kurganeja“, jotka muka syntyivät Ivana Julman retkellä siten että kukin sotamies tyhjensi paikalle joko hansikallisen tai lakillisen multaa. Ne ovat myöskin tunnetut mordvalaisella nimellä „mar“, joka merkitsee läjää.

---

[1]) *Rytschkov, m. p., s. 56; Alabin, m. p , s. 22—6; Древности Губерніи Вятской. Ж. М. Вн. Д. 1844, ч. V: 511—16.*

Noilla tarinoilla ei ole perää, sillä tsaari matkusti Muroman, Ardatovin ja Arsamasin kautta ja palasi Wolgajokea myöden. Ehkä siis kummut, jos eivät ole luontoperäisiä, ansaitsisivat tutkimista [1].

Kuten näemme ovat nuo kiinteät muinaisjäännökset vielä melkein ihan tutkimatta. Ne eivät siis vastaiseksi suuresti sovellu puheessa olevan ryhmän määräämiseen. Muutama suurempi satunnainen kalulöytö Jaranskin piirikunnassa Wjatkan lääniä kuitenkin selvään todistaa että tänseutuiset kalumuodot ovat omituiseen

[196. *Wologda, Knäspogost.* 1/3.

ryhmään luettavat. Mainitun löydön, joka on tunnettu nimellä Pimskin löytö, lähetti Sisäasiain Ministeri v. 1868 Muinaistieteelliselle Kommissionille, josta se saapui Eremitaschiin [2]. Löytöön ovat seuraavat kalut luettavat.

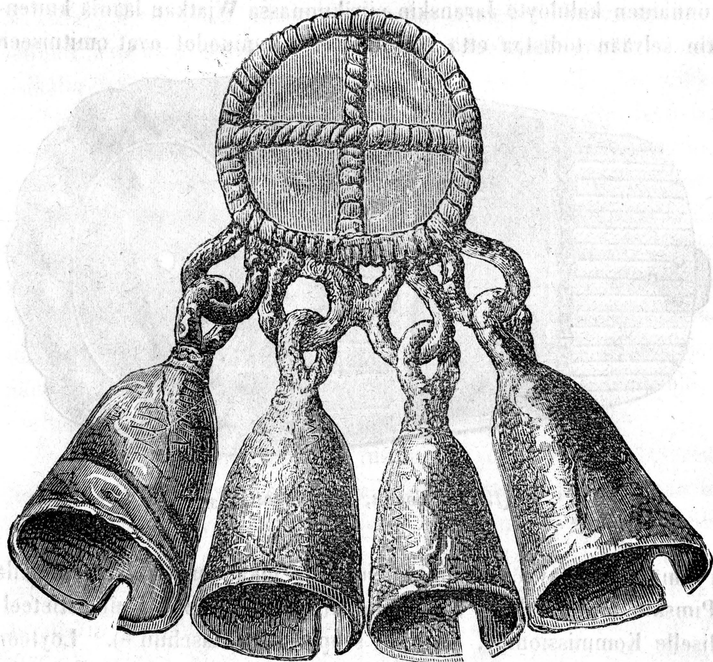
1) Tavattoman suuri vyöhaka, joka on ollut kaksinkertaisella koukulla vyöhihnaan kiinnitetty. Sen muoto on hyvin tavatoin. Ainoastaan yksi samallainen, samaan tapaan koristettu mutta vielä paljoa suurempi vyöhaka on tunnettu ja säilytetään Tiedeakademian museossa (kuv. 196). Sen löysi talonpoika pel-

---

[1]) *Alabin, m. p., s. 15, 16; В. Орлова, Курганы въ Васильскомъ и Макарьевскомъ уѣздахъ Нижегородской губ. Изв. И. Арх. Общ. I: 153—5; Ж. М. Вн. Д. 1844, ч. V: 516.*

[2]) Vrt. Sisäasiain Ministerin kirje Muinaistieteelliselle Kommissionille Lokakuun 12 p. 1868, N:o 21, 604.

toa kyntäessä Knäspogostin pitäjäässä Wymjoella Jarenskin piirikunnassa Wologdan lääniä. Siinä on vyöhihnan kiinnittämistä varten sekä yksinkertainen että kaksinkertainen koukku. Molempien soukemmassa päässä on haka, joka luultavasti tarttui reikiin vyöhihnan toisessa päässä. Vastaiset löydöt tulevat toivottavasti

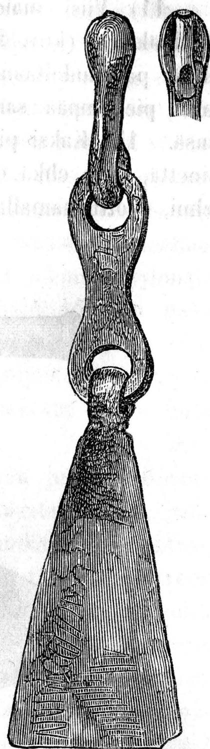

197. Wjatka, Pimsk. 1/1.

osoittamaan Wologdanko vai Wjatkan läänin aloilla tuo kalumuoto oli kotoperäinen. Sekä näissä että muissa puheessa olevan löydön kaluissa on ruoste vehriän emaljin kaltaista, kauniimpaa kun ylimalkaan myöhemmän rautakauden pronssi-esineissä.

2) Suuri helyripustin, jonka kannatin on piiriltään puoliympyräinen ja koottu pronssilangoista ja pronssihelmistä siten että juotteesta tuskin huomaa jälkiä. Kannattimen keskellä näh-

dään pari pronssilangasta muodostettua hevoisen haamua. Puoliympyräisen kannattimen halkaisijan puolelta riippuu 9:stä renkaasta, kustakin ketju, joka päättyy kellonmuotoisella helyllä. 3) Pari ripustinkoristusta, joissa kannatin on ympyräinen, juottamalla muodostettu ympyräisestä pronssilevystä ja poikkipiirteisestä pronssilangasta. Kannattimen alireunasta riippuu neljästä renkaasta kustakin suurellainen ketjutoin kellohely, joka on juottamalla muodostettu pronssikiskosta. Takana on kannattimessa silmus (kuv. 197). 4) Kaksi aivan samallaista helykoristusta, joissa kussakin on ainoastaan kolme kellohelyä. 5) 34 yksinkertaista kolmesta liitteestä yhdistettyä helyä, joissa helynä on kolmikulmainen pronssilevy (kuv. 198). Ne ovat heiluneet hamppunuoralla kaulakoristuksena. Kappaleen samallaisesta helykoristuksesta ostin Ananjinon kylässä Jelabugan piirikunnassa.

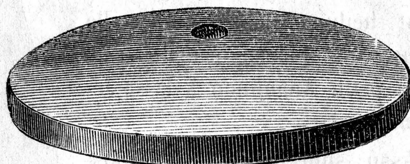
198. *Wjatka, Pimsk.* 1/1.

6) Yhdeksän suurellaista, pronssikiskosta juottamalla tehtyä kellonmuotoista esinettä. Jokaisen huipussa on sarven tapainen ulonne ja sen juurella reikä. 7) Yksitoista putkenkaltaista esinettä, jotka kellon tapaan soukkenevat toista päätä kohti. Ne ovat myöskin pronssikiskosta juottamalla tehdyt ja osalta ohueilla pronssirenkailla vyötetyt. Arvattavasti ovat nämät, kuten edellisetkin kellonmuotoiset kalut helyinä riippuneet puvuissa. 8) Neljäkolmatta tuuman pituista pronssiputkea, jotka ovat kahdelle hamppurihmalle puetut, kaksitoista kummallekin. Ne ovat siis arvattavasti helmien asemesta kaulaa koristaneet ja kelpaavat ehkä selitykseksi Permassa tavattaville (kuv. 199). 9) Kaksi ristinmuotoista pronssinappia, kummassakin matala kanta keskellä. 10) Seitsemän syrjittäisin toisiinsa juotettua pientä pronssirengasta. Vaikea on sanoa mikä virka tuolla rengassarjalla oikeastaan on ollut.

11) Viisi maidonkarvaisesta ukonkivestä kauniisti hiottua värttinäkiveä (kuv. 200). Suurin on 64, pienin 56 millim. ristiinsä, paksuudeltaan ovat vaihdellen 8—14 millimeteriä. 12) Kaksi pienempää samallaista värttinäkiveä, 41—43 millim. ristiinsä. 13) Kaksi pienempää hyvin paksua värttinäkiven kaltaista esinettä, joita ehkä on helminä käytetty. 14) Suurellainen pyöreä helmi, hiottu samallaisesta ukonkivestä.

199. Wjatka, Pimsk. 1/1.

200. Wjatka, Pimsk. 1/1.

Tarkempia tietoja tuon löydön ilmaisemisesta en ole saanut onkeeni. Luultavaa on että useat ehkä enimmät muinaislinnatkin tällä alalla sisältävät hautoja pakanuuden ajoilta ja puuttuvat siis siihenkin nähden tutkimista. Kunnes hautoja vasta ilmaistaan on tämä ryhmä vähimmin tunnettuja aloja tutkimuspiirissämme. Jo äsken mainitsimme että Wjatkan läänissä, Tscheremissien pohjoisilla asutusaloilla hautakumpuja tuskin löytynee. Sitä vastoin hautakumpuja tavataan kosolta Mäki-Tscheremissien aloilla Wolgajoen etelä rannikolla Kasanin läänissä. Tähän saakka tutkitut hautakummut ovat kuitenkin nähtävästi kaikki olleet jokseenkin myöhäisiltä historiallisilta ajoilta. V. 1871 kaivatti Kasanin Antropologiallinen Seura melkoisen joukon tscheremissiläisiä hautoja

Wolgan mäkipuolella Kosmodemjanskin ja Tsarevo-Kokschaiskin piirikunnissa, kootaksensa pääkalloja antropologiallista tarkoitusta varten. Noista tutkimuksista puutumme tarkempia tietoja. Kuitenkin antavat meille luurankojen ohella löydetyt kalut, jotka säilytetään hautojen mukaan paperille ommeltuina Kasanin yliopiston museossa, käsityksen hautojen sisällyksestä. Tavallisessa merkityksessä nuo historialliset muinaisjäännökset tosin eivät ole luettavat myöhempään rautakauteen, eivätkä myöskään luonteeltaan liity yllä kerrottuun Pimskin löytöön, johon olemme ryhmäjakomme perustaneet. Hautojen sisältö kuitenkin todistaa pakanallisia aikoja, vaikka tavallista myöhempää edistysjaksoa. Katsomme siis tarpeelliseksi tässä sivumennen säilyttää tiedot noista löydöistä, toivossa että vastaiset tutkimukset tekevät niiden liittämisen edellisiin edistysjaksoihin mahdolliseksi.

Vähän Sundirin kylän luona Ivana-vuoren juurella Kosmodemjanskin piirikunnassa avasi hra Stojanov useita hautoja, joista kerromme, säilyttäen samat numerot, joilla haudat ovat mainitussa museossa merkityt: *1:nen hauta* sisälsi 60 pientä ja ohutta venäläistä hopearahaa Feodorin, Boris Godunovin ja Demitrion ajoilta; tukon ruskeita, $2^1/_2$ tuuman pituisia hiuksia; $2^1/_2$ tuuman pituisen nuppineulan nykyistä muotoa; $^1/_2$ tuuman levyisestä pronssikiskosta tehdyn rannerenkaan, jonka pinta on ristikkäisillä viivoilla koristettu; hopealangasta muodostetun hevoisenkengän-muotoisen soljen, jossa renkaan päät ovat ohueiksi taotut ja spiraliin taitetut; neljä kuurnanmuotoista tupsunhelaa; kolme kultapalmikoilla koristettua vaatekappalta; yhdeksänkolmatta pienellaista valkoista ja sinikirjaista lasihelmeä sekä kolme suurempaa helmeä, joita viimeisiä ehkä on nappeina käytetty. *2:ssa haudassa* löyttiin rautainen suunnikkaan muotoinen solki ehkä leveällaisesta vyöhihnasta sekä rautainen paniu samallaisesta; latiskainen pitkänsoikea, kahdella reijällä varustettu luuesine; kappale hyvin pienestä veistetystä kiviastiasta. *3:ssa haudassa*: pieni hopearaha samaa muotoa kun 1:ssä haudassa; metallikiskosta tehty maljantapainen, kannalla varustettu esine, takinnapin kokoinen; kappale arvattavasti pronssisormuksesta. *4:ssa haudassa:* hopearaha edellistä muotoa; levenevällä kannalla varustettu hopeasormus. *5:des hauta* sisälsi kaksi hopearahaa edellistä muotoa, toinen Mikael Roma-

novin nimellä varustettu; kaksi sinistä lasihelmeä, valkoisilla viivoilla pitkinpäin kirjattuja; rautasoljen samaa muotoa kun 2:ssa haudassa. *6:des hauta:* hopeasormuksen, jonka kantaan on eläväin kuvia piirretty, sekä veitsen. *7:ssä haudassa* löyttiin hevoisenkengän muotoinen vaaterepaletta kannattava pronssisolki samaa tekoa kun 1:ssä haudassa löytty; paidasta ehkä vaatekappale; korvarengas, taitettu hopealangasta siten että toinen pää riippuu suorana alas ja on helmillä puettu; pienellainen pronssinen tupsunhela; luusta tehty helmi tai nappi; yhdeksän sinistä lasihelmeä samaa muotoa kun 5:ssä haudassa. *8:ssa haudassa:* kolme hopearahaa yhtä muotoa kun edellisetkin; ohut hopeasormus, josta levenee suoraviivaisesti koristettu kanta; särmäinen hopeahelmi ja neljä sinistä lasihelmeä edellistä muotoa; ohuesta, koristamattomasta pronssikiskosta tehty rannerengas; paninta puuttuva suunnikkaan muotoinen rautasolki. *11:ssä haudassa:* 10-pennin kokoinen vaskiraha (?). *13:ssa haudassa:* hopeasormus samaa laatua kun 8:ssa haudassa. *15:ssä haudassa:* rautainen viiden tuuman pituinen kaksilaitainen karalla varustettu nuolenkärki. *17:ssä haudassa*: hevoisenkengän muotoinen pronssisolki yhtä laatua kun ensimäisessä haudassa. *19:ssä haudassa:* rautainen, varsiputkella varustettu kaksilaitainen nuolenkärki ja neljä hopearahaa yhtä muotoa kun edelliset. *22:ssa haudassa:* korttelin pituinen rauta esine, arvattavasti väistinrauta yksiteräisestä miekasta, ja suuri kahden korttelin pituinen rautaveitsi. *23:ssa haudassa:* kaksi samallaista hopearahaa kun edellisissäkin haudoissa sekä puoliympyräinen hopeakoukusta riippuva nahka- tai vaatekappale, joka on koristettu pienillä emaljihelmillä. *24:s hauta* sisälsi neljä hopearahaa yhtä muotoa kun edellisetkin; hopeisen korvarenkaan, josta riippuu kahdeksan, kuudella emaljeratulla savihelmellä puettua lankaa, jotka kannattavat pieniä hopearahoja aina Pietari I:sen ajoilta; kolme toisiinsa kiintynyttä särmäistä helmeä yhtä muotoa kun 8:ssa haudassa; pienillä helmillä ja hopearahoilla puetun jokseenkin leveän nahkakappaleen, jota on kannattanut hevoisenkengän muotoinen solki; hopeasormus samaa muotoa kun 8:ssa haudassa. *26:s hauta* sisälsi pari hopeahelmillä ja hopearahoilla koristettua korvarengasta samaa muotoa kun 7:ssä haudassa; hevoisenkengän muotoisen pronssilangasta tehdyn soljen

sekä pari luusta tehtyä esinettä. — Saman mäen juurella löysi hra Stojanov vihdoin hautakummusta paksun, puolitoista tuumaa leveän kudotun vyön, joka oli koristettu neliönmuotoisilla pronssisolituksilla; etupuolelta oli vyöhön ympyräisillä pitimillä kiinnitetty renkaita, joissa ehkä pudonneita koristuksia oli riippunut. Vyö päättyi suunnikkaan muotoisilla soljilla.

Naselskaja-vuorella, nähtävästi samoilla paikoin, avasi hra Stojanov hautoja, jotka samoin sisälsivät myöhänaikuisia muinaiskaluja. *1:ssä haudassa* löyttiin pari hopeista korvarengasta yhtä muotoa kun edellisen ryhmän 7:ssä haudassa. *6:ssa haudassa*: kuusi Mikael Romanovin aikuista hopearahaa; kaksi hopeista korvarengasta niin ikään mainittua muotoa; hopeasormus yhtä muotoa kun edellisen ryhmän 8:ssa haudassa, kolmetoista vaaleansinistä lasihelmeä yhtä muotoa kun edellisen ryhmän 5:ssä haudassa sekä noin parisataa pientä tummansinistä lasihelmeä. *8:ssa haudassa:* neliönmuotoinen rautaisella panimella varustettu pronssisolki; pitkänsoikea kahdella reijällä varustettu latiskainen luuesine sekä rautaveitsi. *9:ssä haudassa:* rautainen viiden tuuman pituinen nuolenkärki; luinen nappi ehkä ruoskan varresta; korkea ja soukka rauta saappaan kannasta sekä nahkakappale. *10:ssä haudassa:* tulirauta. *11:ssä haudassa:* luinen ehkä värttinän pyörä; kirves, tulirauta ja veitsi. *13:ssa haudassa:* suunnikkaan muotoinen pronssisolki, kirves ja tulirauta. *14:ssä haudassa:* kaksi pronssista rannerengasta yhtä muotoa kun edellisen ryhmän 1:ssä haudassa; pari hopeista korvarengasta, hienoa filigranitekoa; pieni hevoisenkengän muotoinen hopeasolki. *15:ssä haudassa:* pronssisolki niin ikään mainittua muotoa, laine- ja suoraviivaisesti koristettu; ruostunut pronssinen kantasormus; 125 hopearahaa, osalta Pietari I:sen aikuisia.

Samana vuonna tutki hra Maljev tscheremissiläisiä hautoja Arinon kylän luona Tsarevo-Kokschaiskin piirikunnassa. Valitettavasti eivät hänen löytönsä ole museossa hautojen mukaan järjestetyt. Noita löytöjä ovat seuraavat kalut: viisi tavattoman pitkää rautaveistä, joissa karat kantavat jälkiä puuvarsista; rautainen korva tai hanka jostakusta astiasta; kolme kuparilanttia, joista kaksi ovat 10-pennin kokoisia ja P. Yrjänän kuvalla varustetut; kaksi Mikael Romanovin hopearahaa; pronssinen kor-

vakkeella varustettu ristinnaulitun kuva; hevoisenkengän muotoinen pronssisolki; kappale mustalla soikealla helmellä varustetusta korvarenkaasta sekä helmi toisesta; paninta puuttuva suunnikkaan muotoinen rautasolki; pukukoristus, tehty seitsemästä punotusta villanuorasta, joista jokainen on puettu kymmenellä helmellä, vuorottaisin pronssikiskosta taitetuilla tai valkoisilla, vehriäisillä ja mustilla lasihelmillä, ja päättyy tupsunhelalla.

Suomalaisten heimokuntien myöhiin historiallisiin aikoihin kestänyt pakanallisuus Itä-Wenäjällä tekee vastaiselle tutkimukselle mahdolliseksi hautojen avulla seurata muinaistieteellistä edistysjaksoa tavallista kauemmin [1]). Haudat näet soveltuvat muinaistieteellisiksi lähteiksi ainoastaan niin kauan kuin ne sisältävät vainajien elämässä tarvittavat aseet. Sellainen hautaustapa näkyy olleen yhteinen kaikilla pakanallisilla kansoilla. Kristinusko,

---

[1]) Yllämainittu tutkija hra Maljev suoritti v. 1871 muinaistieteellisiä tutkimuksia myöskin Wotjakien alalla, eräässä vanhassa kalmistossa Oschtarman kirkonkylän luona Mamadyschin piirikunnassa Kasanin lääniä. Hänen löytönsä olivat seuraavat: kuusitoista 10-pennin kokoista, venäläisellä kotkankuvalla varustettua kuparilanttia; kahdeksan Pietari I:sen hopearahaa; neljä erikokoista pronssista ristinnaulitun kuvaa; pronssinen sinisellä lasihelmellä koristettu korvarengas samaa muotoa kun yllämainitut Tscheremissien haudoissa löydetyt; helmirihma sisältävä 34 valkoista, vaalean- ja tummansinistä sekä keltaista lasihelmeä ja pyöreän vaskinapin; helmirihma, sisältävä noin 150 hyvin pientä valkoista, vehriäistä, keltaista ja punaista helmeä sekä kymmenkunta pronssista tekorahaa; helmirihma varustettu 25:llä pyöreällä tai ohkasella valkoisella, vehriällä tai punaisella lasihelmellä sekä piirteisestä vaskikiskosta taitetuilla pronssihelmillä; kultalangalla ommeltuja vaatekappaleita sekä kultalangalla punottua silkkinuoraa. Nämätkin löydöt säilytetään Kasanin yliopiston museossa. Muista v. 1870 tutkituista melkein kaluttomista haudoista Kasanin läänissä vrt. *Отчетъ о раскопкахъ древнихъ могилъ и кургановъ въ Лаишевскомъ и Спасскомъ уѣздахъ Казанской губерніи, А. Н. Стоянова. Приложеніе къ протоколу 23 засѣданія, 21 апрѣля 1871 г., Общества Естествоиспытателей при И. Казанскомъ Университетѣ.* Virsta luoteeseen Belymer'in kylästä Spasskin piirikunnassa tapasi Stojanov hautakumpu-ryhmän, jota sanottiin mordvalaiseksi kalmistoksi. Lähes meterin syvyydellä tapasi hän kuudessa kummussa tuhkaa, hiiliä ja luita suurista kotieläimistä, mutta ei sen enempää.

jonka mukaan maalliset tarpeet eivät kestä tätä elämää tuonnemmaksi, poisti tuon tavan. Siitä syystä, sekä siitä että kristinusko toi kirjoitustavan muassaan, pidetäänkin kristinuskon vakaantumista Europan enimmissä maissa tavallisesti muinaistieteellisen aikajakson rajana. Koska taasen historiallinen aikakausi oli vuosisatoja kestänyt Wenäjällä ennenkun itäiset heimokuntamme luopuivat pakanuudestaan, niin on siitä se etu että vastainen tutkimus voi muinaistieteellistenkin lähteiden avulla seurata heidän edistystänsä historiallisella aikakaudella.

III. Muromalais-mordvalainen ryhmä.

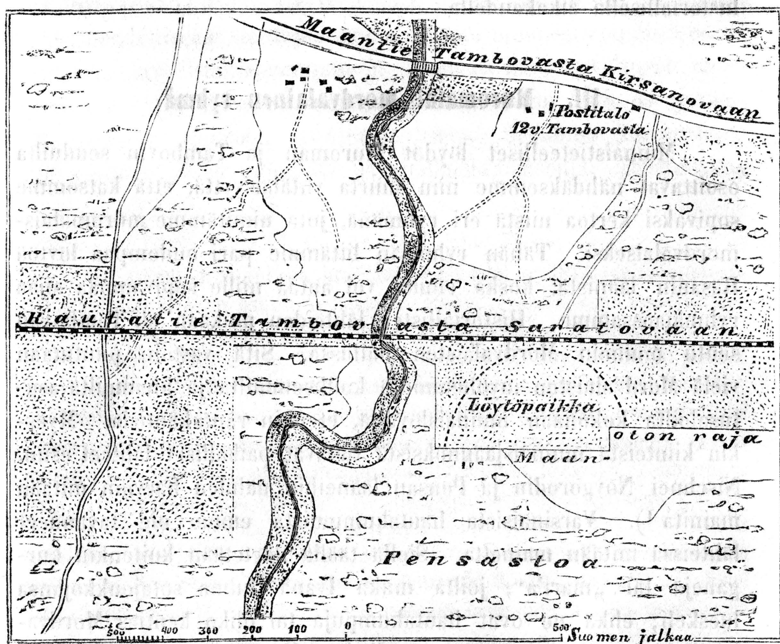
Muinaistieteelliset löydöt Muroman ja Tambovin seuduilta osoittavat nähdäksemme niin suurta yhtäläisyyttä, että katsomme sopivaksi kertoa niistä eri ryhmänä, jota nimitämme muromalais-mordvalaiseksi. Tähän ryhmään liitämme pari oudompaa löytöä Räsanin läänistä, koska emme voi antaa niille sopivampaa sijaa ryhmäjaossamme. Historiallisten lähteiden mukaan oli Tambovan seutu muinoin Mordvalaisten hallussa. Sitä vastoin puututaan vielä Mordvalaisten myöhemmiltä koillisemmilta ja idemmiltä asutusaloilta kokonaan muinaislöytöjä, etenkin rautakautisia. Myöskin kiinteistä muinaisjäännöksistä tietävät paikalliset lähteet esim. Nischnei Novgorodin ja Pensan lääneihin nähden harvoin mitään mainita [1]). Varsinaisista hautakummuista emme ole tavanneet lähteissä mitään mainetta. Siellä täällä näytetään kuitenkin kurganeja tai „mari'a“, joilta muka Ivana Julma sotajoukkojansa lueskeli; ehkä ne ovat hautakumpuja tai oliko kenties Mordvalaisillakin tasaiset kalmistot tavallisia. Hra Europæus sanoo kuulleensa että Pensan seuduilla tavataan hautakumpuja, joita hän vertaa Tihvinan paikoilla löytyviin. Simbirskin, Samaran ja Satovin lääneissä kyllä tavataan muinaislinnoja ja hautakumpuja,

---

[1]) Muinaislinnoista tuolla alalla vrt. *Макарія, Памятники Нижегородской губерніи. Зап. Отд. русской и слав. Археологіи И. Арх. Общ. I, отд. II: 1—10* sekä *Мельникова, Очерки Мордвы. Русскій Вѣстникъ 1867, VI: 504, 505; Объ остаткахъ древнихъ зданій. Ж. М. Вн. Д 1831, VI: 84.*

mutta ne näyttävät enimmäti olevan tatarilaista syntyperää; niistä ei ole tietääksemme koskaan löytty sen luonteisia kaluja kun muista suomensukuisista haudoista [1]).

Tambovin läänissä sitä vastoin tavataan jokseenkin paljon hautakumpuja, vaikka ne vielä puuttuvat tieteellistä tutkimusta. Varsinkin löytyy niitä runsaasti Borisogläbskin piirikunnan länsiosilla, josta erikokoisina Savalajokea myöden ulettuvat Novohoperskin piirikuntaan Woroneschin läänissä. Niissä on sattumalta

löytty ihmisten luurankoja sekä niiden ohella usein hevoisenluita ja aina saviastiain-kappaleita. Suurempia hautakumpu-ryhmiä tavataan myöskin Sävajoen varrella Tambovin läänissä, Pandajoen

---

1) *Списокъ населенныхъ мѣстъ Симбирской губ. s. XVIII; Списокъ насел. мѣстъ Самарской губ., s. XIX; Курганы въ Саратовской губ. Ж. М. Вн. Д. 1837: XI: 348—51; Списокъ насел. мѣстъ Саратовской губ., s. XXV; Дневникъ разрытія кургановъ въ окрестностяхъ города Царева въ Саратовской губ. Журн. Мин. Вн. Дѣлъ 1843, № IV; 1844, № II, III, VII, VIII.*

varrella Kirsanovin piirikunnassa, Usmanajoen varrella Usman'in piirikunnassa sekä Wolotovan ja Trojekurovan kylien luona Lebedän'in piirikunnassa [1]). Myöskin Räsanin läänissä ovat kiinteät muinaisjäännökset nähtävästi jotenkin lukuisia, mutta sielläkin tutkimattomia [2]). Wladimirin läänin hautakummuista tulemme puhumaan seuraavan ryhmän ohella.

Ne kalumuodot, jotka ovat kerrottavina tämän ryhmän ohella ovat satunnaisissa löydöissä ilmitulleet. Suurin ja merkillisin on löytö, joka tuli ilmi Kesäkuun alussa v. 1869, rautatietä tehdessä, 12 virstaa Tambovin kaupungista ja 200 saschenia Lädinskin postitalosta. Siinä, eteläpuolella rautatien rataa, maanoton rajan sisäpuolella, löyttiin kahden arsinan paksuisen hietakerroksen alla paljon muinaiskaluja, joiden nojalla arveltiin paikkaa tappelutantereeksi. Muinaistieteelliselle Kommissionille lähetetystä kertomuksesta lainaamme seuraavan otteen: „Suurin osa kaluista olivat keihiä, kirveitä, tapparoita, erillaisia lapionkaltaisia kaluja, nuolenkärkiä, vaskikoristuksia hevoisasusta, kuolaimia, suitsinrautoja, vaskikoristuksilla varustettuja hihnoja, ketjuja y. m. Sota-aseiden ohella makasi hajalla paljon hopeisia ja vaskisia naisen koristuksia: spiralikierteisiä käsirenkaita, korvarenkaita, sormuksia, kaulakoristuksia, helmirihmoja monivärisistä lasi- ja merikivihelmistä; saviastioita, kaikki toisensa kaltaisia ja kokoisia, kuten liuskoista voi arvata, sekä ohkaisia hopeamaljoja; vihdoin muutamia ehjiä ihmisten pääkalloja sekä kappaleita ihmisen- ja hevoisen luista. Kaluja oli paljon selittämättömiä ja vielä enemmän rikkinäisiä. Merkillistä on että vaikka kaikellaisia rautakaluja löyttiin 600:tta, niin ei ollut löydössä yhtään miekkaa tai sapelia. Rahoja löyttiin vähän; ne olivat arapialaisia, yhdenkokoisia ja kahdella reijällä varustettuja. Työmiesten kertomuksen mukaan olivat kaikki kalut hajalla; jota lähemmäksi tultiin määrättyä maanoton rajaa, sitä enemmän niitä ilmaantui ja varmuudella voi päättää että ainoas-

---

1) *Списки насел. мѣстъ Тамбовской губ.*, s. *XX.*

2) *Курганы, древнія могильныя насыпи и укрѣпленія въ Рязанской губ. Ж. М. Вн. Д. 1837, VIII: 318—333; Курганы и остатки древнихъ укрѣпленій въ Рязанской губ. Журн. Мин. Нар. Пр. 1846, ч. LII, Смѣсь*, s. *1—5.*

taan vähäinen osa kalustosta tähän saakka on ilmaistu; koskematoin kenttä on vielä jälillä tutkimista varten. Löydetyt kalut, toista sataa eri muotoa, painoivat yhteensä neljä puutaa ja paitsi sitä makasi hajalla kokonaisen desätinin alalla paljon erillaisia kaluja, rikotuita aseita, nuolenkärkiä, vaskisten ja rautaisten kattilain sekä saviastiain kappaleita. Valitettavasti kätkivät työmiehet viisi ihmisten pääkalloa sekä muita luita luurangoista rautatien vuoteesen“ [1]).

Ensi aluksi lähetettiin Muinaistieteelliselle Kommissionille ainoastaan näytteitä erillaisista kalumuodoista. Myöhemmin, kun Kommissioni vaati koko löydön lähettämistä, niin tuli lisäksi 2 puutaa 29 naulaa painava kalusto sillä lisätiedolla että maan, jolla löytö oli tullut ilmi, omisti Tambovin kauppias Tretjakov. Kommissioni toimitti löytöön kuuluvaiset pronssi- ja hopeakalut Eremitaschiin, jossa ne samoin kuin edellisessä luvussa kerrottu Pimskin löytö v. 1874 säilytettiin eräässä huoneessa museon ylikerrassa; rautakalut olivat vielä samana vuonna Kommissionin takavarikossa. Moskovan antropologiallisessa museossa tapasimme vielä melkoisen osan samaan löytöön kuuluvaa pientä kalua, jonka Tambovin-Saratovin rautatien inspehtori A. J. Bedrägi oli sinne lahjoittanut, Mihinkä ne arapialaiset rahat, jotka löydön ohella tulivat ilmi ja joista ainakin kaksi ensimäisessä lähetyksessä saapuivat Kommissonille, ovat joutuneet, emme tiedä. Ainoastaan yksi bolgarilainen mukailema samanidilaisesta hopearahasta säilytetään löydön ohella Eremitaschissa. Näiden rahojen nojalla voimme kuitenkin näkemättä arvata että löytö on noin aikakaudella 850—1050 maahan joutunut.

Koska sekä tästä että muista tämän ryhmän löydöistä puuttuu kirjallisia tietoja katsomme tarpeelliseksi vähän laveammin kertoa siihen kuuluvasta kalustosta. Muinaistieteellisen Kommissionin säilyttämä rautakalusto, jossa muodot ovat jokseenkin omituisia, on seuraava.

---

[1]) *Дѣло Имп. Археологической Коммиссіи о древностяхъ, найденныхъ на Тамбовско-Саратовской желѣзной дорогѣ. Началось 1869 Іюля 25.* Muinaist. Kommissionin arkistossa.

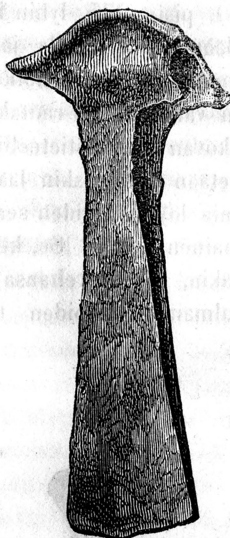
1) 12 pitkää rautakelttiä (kuv. 201), pisin 275, lyhin 236 millim. Kaikissa, paitsi kolmessa, nähdään varsiputkella jälkiä uuttamisesta. Ne ovat muodoltaan pidemmät ja terältä hoikemmat kun Suomen ja Itämeren maakuntien varhemmalla rautakaudella tavattavat (vrt. s. 147, 153). Moskovan Muinaistieteellisen Seuran museossa säilytetään Smolenskin läänin hautakummuista muutamia löytöjä, joiden seassa nähdään yksi tämän tapainen keltti. Se, kuten yksi Tambovin löydössäkin, on varreltansa johonkin määrin neliskulmainen. Noiden tuu-

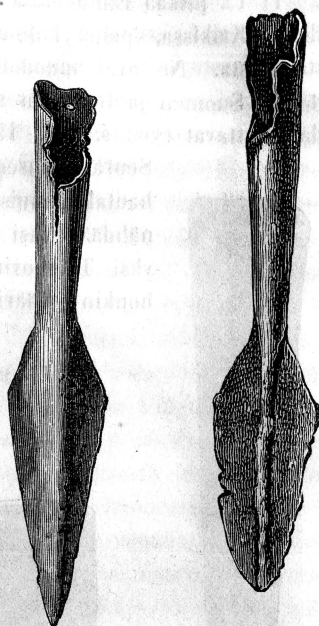
201, 202, 203. Tambov, Liada $^1/_3$.

rankaltaisten aseiden tarkoitusta on jotenkin vaikea käsittää.

2) 23 keltinmuotoista rautakirvestä (kuv. 202). Enimmissä varsiputkissa on jälkiä puisista varsista, jotka arvattavasti ovat olleet polvikkaita, kuten varsinaisissa pronssikelteissäkin ainakin usein oli tavallista. Enimmät putket näyttävät umpinaisilta, ikään kuin valetuilta: ainoastaan kuudessa nähdään ehkä sisäpuolella

204. *Tambov, Liada.* 1/3.

205. *Tambov, Liada.* 1/3.

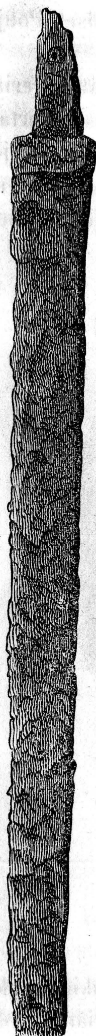
206. *Tambov, Liada.* 1/3.

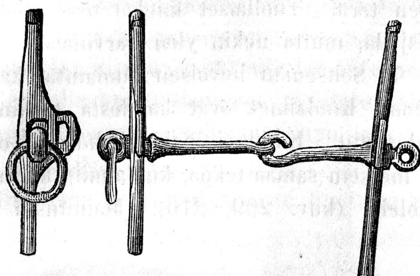

207. *Tambov, Liada.* 1/3.

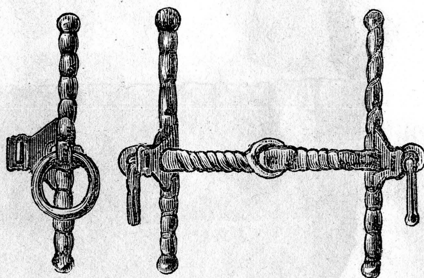
jälkiä uuttamisesta. Noista aseista on pisin 220 ja lyhvin 43 millim. Muutamien lappeilla nähdään pystyviivaisia koristuksia. Wilnan museossa, jossa kalusto on enimmästi littualaista, näin ainakin viisi tämänkaltaista kirvestä. Mahdollista siis on että tämä omituinen kirvesmuoto on littualaista syntyperää. Useat muutkin muodot tässä löydössä todistavat senpuolista vaikutusta, jota jo ennestään on kielitieteellisistä syistä otaksuttu.

3) Kolme kirvestä seuraavassa ryhmässä jokseenkin tavallista muotoa (kuv. 203). Niissä on hamarapuoli soukaksi, ohueksi vasaraksi pidennetty ja reikäkohta pyöreänmuotoiseksi levennetty (vrt. s. 118). Kolmannessa on terä piiluntapainen.

209. *Tambov, Liada.* 1/4.

210. *Tambov, Liada.* 1/4.

208. *Tambov, Liada.* 1/3.

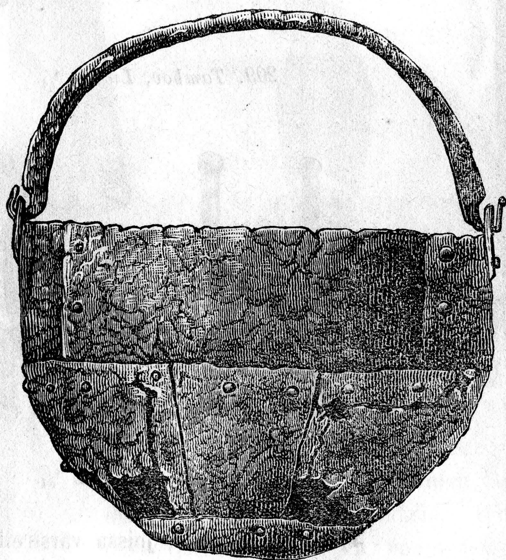
4) Kuusi kirvestä, joissa varsireikä on ihan kirveen juuressa; reikäkohta on kummaltakin puolen, kolmessa kirveessä hamarapuoleltakin, kielien tapaisilla ulonteilla varustettu varren tukeeksi (kuv. 204).

5) 15 keihäänkärkeä, mitkä leveillä mitkä soukemmilla lappeilla varustetut (kuv. 205, 206). Useissa on ikään kuin varsiputken jatkona pyöreä kantti muodostettu lappeen tutkaimelle saakka. Keihäistä ovat ainoastaan kaksi väillä varustettuja (kuv. 207).

6) Tutkaimen puolelta katkennut yksiteräinen miekka, muo-

doltaan ikään kuin pidennetty soukka veitsi (kuv. 208), sekä veitsen terä. Tuollaiset miekat ovat ainoat kotiperäiset Pohjois-Wenäjällä, mutta nekin ylen harvinaisia.

7) Seitsemän hevoisen kuolainta, kaikki keskenänsä eriävää muotoa. Kuolaimet ovat kahdesta toisiinsa tarttuvasta vartaasta muodostetut. Kaikissa, paitsi kahdessa, ovat suitsinraudat, jotka ovat melkein samaa tekoa, kuolaimiin kiinnitetyt päätesilmusten sisäpuolella (kuv. 209, 210). Mainitussa kahdessa, jotka puuttu-

211. Tambov, Liada.

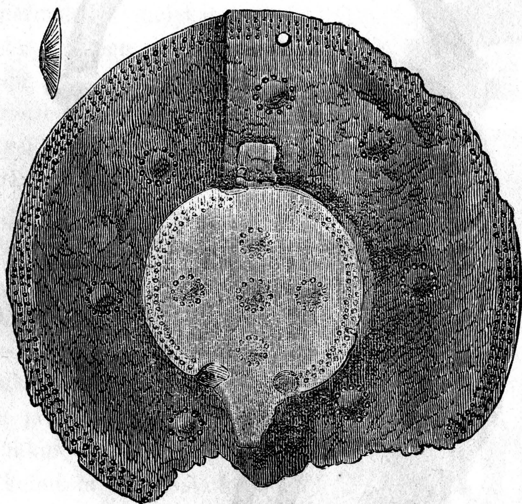
vat suitsinrautoja, ovat päätesilmukset, kuten toisissakin, renkailla varustetut. Nämät kaksi siis muistuttavat Skandinavian myöhemmällä rautakaudella tavallisia kuolaimia, jotka eriävät näistä ainoastaan siten että renkaat ovat puolta vertaa suuremmat. Suitsinraudoilla varustetut kuolaimet ovat myöskin tatarilaisilla aloilla yleiset.

8) Kolme ratsastajan jalustinta, muodoltaan matalammat ja

ja leveämmät kun Skandinaviassa tavalliset. Myöskin silmus, joka jalustinta kannattaa, ei ole skandinavilaisessa tavalliseen leveäreikäiseen verrattava.

9) Kello, Suomessa tavalliseen lampaankelloon verrattava. 10) Rautakiskoista niittaamalla koottu hangalla varustettu kattila, jonka tunnemme ainoastaan Kommissionille lähetetyn kuvan mukaan (kuv. 211).

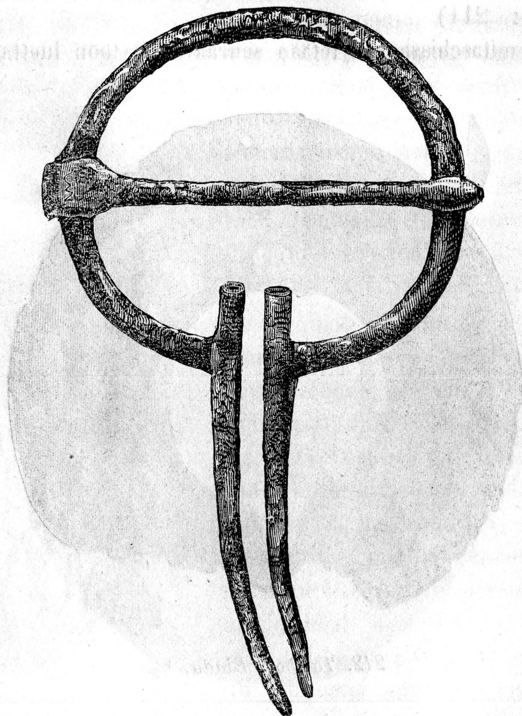
Eremitaschissa säilytetään seuraavat löytöön luettavat kalut:

212. Tambov, Liada. $^1/_2$.

11) Kaksi leveätä kupurasolkea, isompi pronssi-, pienempi hopeakiskosta tehty. Ne ovat muodoltaan Jääskessä tavallisiin kupurasolkiin verrattavat; näissä vaan on neula sekin pronssitai hopeakiskosta muodostettu ja niin leveä, jotta ikään kuin kantena peittää kupuran keskellä olevan aukon. Isompi solki on tähdenmuotoisilla pahkasilla koristettu. Pienemmässä, joka on 15 millim. ristiinsä, on hopeakisko kummaltakin puolen ikään kuin lohenevalla pronssiruosteella peitetty (kuv. 212). 12) Kaksi hevoisenkengän muotoista pronssisolkea, joissa päät ovat litteiksi

alaspäin ulettuviksi lehdiksi taotut ja sitten spiraliin kierretyt, jotta pitkinä putkina riippuvat rinnakkaisin soljesta alas (kuv. 213). Tuo, tutkimusalamme läntisillä aloilla tavallisesta hevoisenkengän kaltaisesta soljesta edistynyt muoto on tässä ryhmässä melkein yleinen ja tavataan vielä joskus Bilarskinkin raunioissa

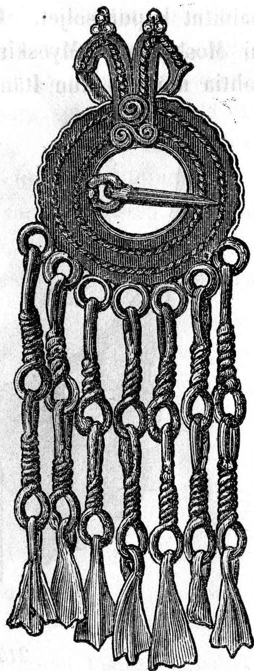
213. Tambov, Liada. 1/1.

Kasanin läänissä. Se edistyi edelleen; putket muuttuivat valetuiksi vartaiksi [1]), vartaat vihdoin, nähtävästi historiallisella aikakaudella, levenivät latiskaisiksi ja koristettiin tavalla tai toisella. Alkuperäiset hevoisenkengän muotoiset soljet näkyvät kuitenkin

---

[1]) Kaksi sellaista löytöön kuuluvaa pientä solkea lähetettiin Moskovan antropologialliseen museoon.

tämän itäisen edistyneen muodon ohella säilyneen, sillä ne ovat vieläkin tavallisia esim. Tscheremissien puvuissa. 13) Kaksi pronssilangasta koottua renkaanmuotoista pronssisolkea (vrt. kuv. 157), joiden alireunoilta riippuu kummassakin seitsemän hanhenjalanmuotoisella helyllä päättyvää ketjua. Soljet ovat ylipuolelta ikään kuin kannatinliitteillä varustetut, joista toinen kuvaa ikään kuin eri suuntaan käänettyä hevoisenpäätä (kuv. 214) ja siten muistuttaa permalaisia helykannattimia (siv. 214). Toinen samankaltainen on tallella Moskovan antropologiallisessa museossa. Molemmat kannatinliitteet ovat koristetut pronssilankaisilla spiralikierteillä.

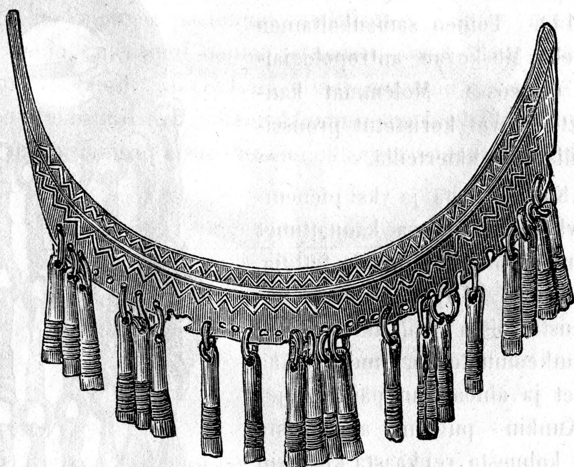

214. Tambov, Liada. 1/1.

14) Kaksi suurta ja yksi pienempi helykoristus, joissa kannattimet ovat pronssilangasta muodostettuja, suunnikkaisia. 15) Kaksitoista helykoristusta, joissa kannattimet edestä ovat putkenmuotoisia, mutta takaa avonaiset ja ainoastaan päistä suljetut. Kunkin putken alireunasta riippuu kolmesta renkaasta kustakin yhdessä ketjuliitteessä hanhenjalan muotoinen hely. Kolme putkea nähdään vielä puettuna punotulle lujalle pellavanuoralle, josta voimme arvata että helyt ovat jäännöksiä kaulakoristuksesta. Kolme samallaista helykoristusta sekä kolme kolmikanttisesta pronssilangasta tehtyä ohutta putkea joutuivat Moskovan antropologialliseen museoon. 16) Kaksi putkenmuotoista esinettä, jotka ovat avarammat alemmasta päästä ja siinä kahdella reunasilmuksella varustetut, joista kummastakin hanhenjalan muotoinen hely heiluu. Toinen putki on vielä täytetty soukalla ja kankealla nahkahihnalla, josta koristus on riippunut,

Kaksi samallaista helykoristusta lähetettiin Moskovaan. Sellaisia koristuksia löytään myöskin merjalaishaudoissa.

17) Kaksi erikokoista pronssikiskosta muodostettua, takaa avonaista kaularengasta, joiden alisyrjästä riippuu helyinä pronssikiskosta muodostettuja putkia (kuv. 215). Isompi kaularengas on samallaisilla tähdenmuotoisilla pahkasilla koristettu kun yllä mainitut kupurasoljet. Puolisko kolmannesta kaularenkaasta joutui Moskovaan. Myöskin näihin esineihin emme tapaa vertauskohtia muualla kun Itämeren maakunnissa ja Littuassa, jossa he-

215. Tambov, Liada. 1/1.

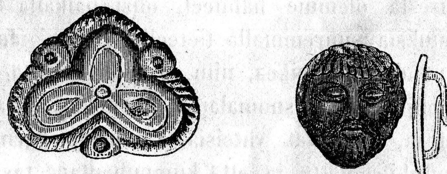
lyt tavallisesti ovat suunnikkaisia. Ainoastaan kahdesta slavilaisesta haudasta Moskovan ja Kolomnan piirikunnassa säilytetään Moskovan antropologiallisessa museossa kaksi kaularengasta, toinen hopea-, toinen pronssikiskosta tehty; ne kuitenkin melkoisesti eriävät puheessa olevista ja puuttuvat helyjä. 18) Helykoristus, jossa kannatin on pitkänsoikea, hopeakiskosta tehty levy. Kannattimen leveämmästä alipäästä riippuu samallaisia putken-

---

[1]) Vrt. esim. *Hartmann, Das vaterl. Museum zu Dorpat, kuv. II: 12—16.*

muotoisia helyjä kuin edellisissäkin esineissä ja kannatin on samaan tapaan koristettu kun kupurasoljetkin. 29) Kaksi pientä helykoristusta, joissa kannatin on pronssikiskosta tehty neliönmuotoinen ja putkihelyillä ripustettu. Kannattimet ovat pienillä pahkasilla koristetut ja yläreunalta kierretyt rihmalle puettaviksi.

20) Pronssinen kaularengas ihan samaa muotoa kun Perman ja Wjatkan aloilla tavalliset hopeiset. Toinen samallainen säilytetään Moskovassa. 21) Neljä pronssista, avonaista ja sileää rannerengasta, yksi elävän päillä päättyvä ja kolme paksunevilla päätteillä varustettua, joista yhdessä riippuu spiralikierteestä neulantapainen esine. Samallaisia omituisia neuloja on löydössä paitsi sitä vielä kaksi irtanaista, toinen hopeasta, toinen pronssista; kolmas pronssinen joutui Meskovaan. Kaikissa rannerenkaissa on poikkileikkaus suunnikkainen. 22) Kuusikertainen spiralikäärylöinen rannerengas kolmekanttisesta pronssivartaasta, kat-

216, 217. Tambov, Liada. $^1/_1$.

kennut kummastakin päästä, sekä 10-kertainen kappale peukalon avaruista pronssikäärilöä. Moskovan antropologiallisessa museossa säilytetään kappale spiralikäärilöä hopealangasta. Spiralikierteisiä rannerenkaita on tässä ryhmässä muutamia löytty, mutta sitä paitsi niitä tavataan ainoastaan Itämeren maakunnissa ja Suomessa. Olemme jo ennen arvelleet että ne ovat gotilaista perintöä (s. 154, 157).

23) Pronssiset atuimet. 24) Kahden korttelin pituinen kappale Ahvenanmaan ja Ruotsin haudoissa tavallista ketjua [1]). Kappale ehkä samasta ketjusta säilytetään Moskovan antropolo-

---

[1]) *Suomen Muinaismuisto-Yhtiön aikakauskirja I: 38, 93, 94, kuv. 10.*

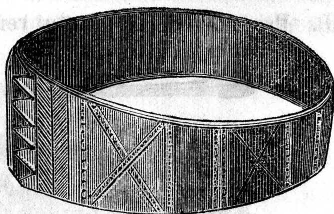
giallisessa museossa. 25) kannatinsilmuksella varustettu ristinmuotoinen esine. 26) Kahdesta maljan tai kannentapaisesta kalusta yhdistetty pieni, suljettu melkein pyöreä pronssikotelo. 27) Kaksi putkenkaltaista, alhalta kellon tapaan levenevää pronssiesinettä. 28) Paninta puuttuva solki, 2 soikeata, 17 hertanmuotoista ja 10 neliskulmaista solitusta (kuv. 216, 117) vyöhihnoista, joista vielä on kappaleita jälillä. 29) Kaksi hopeavartaasta tehtyä rengasta; kolmas on joutunut Moskovaan. 20) 41 sinistä, särmäistä lasi- ja pari mosaikihelmeä sekä muutamia yhden-, kahden- tai kolmenkertaisia vahahelmiä. Paitsi sitä säilytetään Moskovassa 11 sinistä, särmäistä lasihelmeä.

Paikka, jolla tuo merkillinen löytö tuli ilmi, on arvataksemme muinoinen kalmisto, eikä tappelutanner, joksi sitä on arveltu. Arveluamme todistavat muun muassa kattilat ja saviastiat, joissa arvattavasti on uhria haudoille kannettu. Syynä kaluston epäjärjestykseen oli luultavasti työmiesten oma huolimattomuus. Kuten edellisestä olemme nähneet, olisi paikalla hyvä tilaisuus jatkaa tutkimuksia suuremmalla tieteellisyydellä. Jos arvelumme kalmistoon nähden on oikea, niin se todistaa että Mordvalaisetkin, kuten pohjoisemmat suomalaiset heimokansat, ainakin osaksi taikka alkuansa, käyttivät yhteisiä kalmistoja, erinäisiä hautoja kummuilla merkitsemättä ja että kumpuhautaus tavataan ainoastaan myöhempinä aikoina sukumme rajamailla vieraan vaikutuksen merkkinä. Siten on ehkä myöskin selitettävä miksi kumpulöydöt Wolgan seuduilla ovat muodoiltaan niin myöhänaikuisia. Vanhempia maantasaisia kalmistoja ehkä ei vielä ole saatu ilmi.

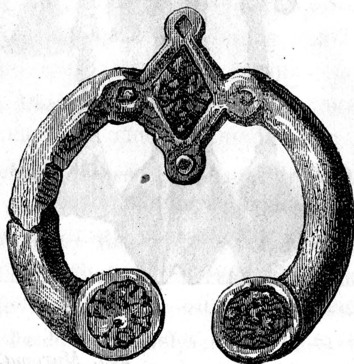
Toisia suuria tähän ryhmään luettavia löytöjä tunnetaan Muroman seuduilta. Itse Muroman kaupungissa kaivatti eräs Svarikin niminen kauppias muutama vuosi takaperin liiterin perustusta. Tuossa ilmaistiin vähitellen 15 hautaa, arvattavasti osa suuremmasta kalmistosta. Valitettavasti puututaan tarkempia tietoja noiden hautojen luonteesta. Niissä tavatut kalut lähetti mainittu kauppias Moskovan Muinaistieteelliselle Seuralle, jonka museossa ne keväällä v. 1874 säilytettiin. Vaikka puutumme tietoa mitkä esineet kussakin haudassa löyttiin, voimme kuitenkin arvata kaluja jokseenkin yhden-aikuisiksi, koska ovat vierekkäisistä haudoista kootut. Siihen nähden on tämäkin löytö meille

varsin tärkeä saadaksemme järjestystä venäläisten museojen huolettomasti koottuihin ja säilytettyihin muinaiskalustoihin. Ilmaistu löytö oli seuraava:

1) Kolme eheää kaularengasta pronssista samaa muotoa kun Perman hopeiset (vrt. s. 221) sekä katkelmia ainakin kolmesta. Eheät renkaat ovat täyteen puetut spiralikiertelöillä kolmikanttisesta pronssivartaasta. 2) Pronssikiskosta tehty, 44:llä putkihelyllä varustettu kaularengas yhtä muotoa kun Liadan löydössä tavatut (vrt. kuv. 215).

218. Muroma. 2/3.

219. Muroma. 2/3.

3) Pronssikiskosta taottu korvarengas Muroman löydöissä omituista muotoa. Siihen verrattavia korvarenkaita on löytty Littuassa [1]). 4) Osia ja kappaleita spiralikierteisistä rannerenkaista sekä keskikohdalta jyrkkään levenevä spiralikierteinen hopeasormus lännemmissä ryhmissä tavallista muotoa. 5) Neljä pronssilevystä muodostettua yhdellä tai kahdella pilkkurivillä koristettua tasapäätteistä rannerengasta, jotka levenevät päätteitä kohti; kaksi valkiassa palanutta rannerengasta toista muotoa (kuv. 218); soukasta neliskanttisesta pronssivartaasta tehty rannerengas sekä toinen kahdeksankanttisesta vartaasta, jossa kolme päällimmäistä särmää ovat kummastakin päästä pilkkuri-

---

[1]) *K. Tyszkiewicz, O Kurhanach na Litwie, s. 74, kuv. I: 6.*

veillä koristetut; kaksi paksunevilla päätteillä varustettua rannerengasta sekä neljästä pronssilangasta letitty silmuspäätteillä varustettu rannerengas.

6) Pitkänsoikea skandinavilainen, neulaa puuttuva kupurasolki ja kaksi hevoisenkengän muotoisesta edistynyttä solkea, joissa renkaan päät pitkinä, poikkiviivoilla koristettuina vartaina riippuvat alaspäin; punaisella emaljilla koristettu pronssiesine, muodoltaan melkein kun hevoisenkengän kaltaisen soljen rengas, mutta teoltaan muistuttava gotilaisen rautakauden kaluja (kuv. 219). Pronssilangasta koottu renkaanmuotoinen solki, jonka ali-

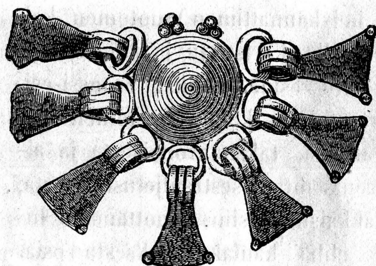

220. Muroma. ½.

reunasta on heilunut kaksitoista helyripustinta; renkaan ylempi osa on neljällä spiralikierteellä koristettu. Suunnikkainen pronssilangasta tehty solki, jonka alemmalta sivulta riippuu viidestä renkaasta neljäliitteisiä ketjuja, jotka päättyvät hanhenjalan muotoisilla helyillä, sekä vihdoin rikkinäinen hihnasolki.

7) Helykoristus, jossa kannatin on suitsinraudan muotoinen

(vrt. kuv. 105) ja kuten sekin kahdella reijällä varustettu; siitä heiluu 12 kellonmuotoista ripustinta. Helykoristus sekä puolisko samallaisesta, jossa pronssilangasta koottu kannatin on melkein suunnikkaan muotoinen, toisesta päästä vain vähän leveämpi; kannattimen alemmalta laidalta ja leveämmästä päästä heiluu kaksiliitteisissä ketjuissa 18 hanhenjalan kaltaista helyä (kuv. 220); ylempi laita on neljällä korvakkeella varustettu ripustamista varten. Samantapainen suunnikkaan muotoinen helykoristus, jonka ylemmässä laidassa on kolme korvaketta; alemmasta laidasta heiluu ketjuvälityksettä 11 hanhenjalan kaltaista helyä.

221. Muroma. 1/1.

Kappale suunnikkaisesta helykannattimesta, jonka ylempi laita on spiralikierteillä koristettu ja alempi reuna ketjuvälityksettä pitkäläntäisillä kellohelyillä varustettu. Kaksi helykoristusta, joissa kannattimet ovat kuudesta spiralilevystä pyramiidin tapaisiksi kootut; suipussa on korvake ja asema-reunasta heiluu yksinkertaisissa ketjuliitteissä kolme hanhenjalka-helyä; samallaisia koristuksia tapaamme seuraavassa ryhmässä Uvodajoelta. 'Kaksi kolmionmuotoista pronssilangasta tehtyä kannatinta, joissa kolmion sivut ovat spiralikierteillä koristetut ja asemasta riippuu neljä kolmikulmaista levyhelyä. Kaksi helykoristusta, joissa kannattimena on pronssilangasta tehty kupurantapainen spiralilevy; sen reunoista riippuu 7 kolmikulmaista helyä (kuv. 221); kannattimen nurjalla puolella on korvake, josta koristus on ripustettava. Yksitoista helykoristusta, joissa kannattimet ovat edestä putken-

muotoisia, mutta takaa ainoastaan päistä suljetut; kannattimet ovat pituudeltaan eriäviä ja kannattavat joko kolme, neljä, viisi tai kahdeksan kolmion tai hanhenjalan muotoista helyä. Kaksi juottamalla yhdistettyä ketjuliitettä, joista rippuu kummastakin kolmiohely sekä kaksi helykoristusta samaa muotoa kun n:o 18 Liadan löydössä.

8) Kaksitoista vyön solitusta joista riippuu kaksiliitteisiä helyjä; yhdessä on vielä hihnasta jälkiä. Kuusi samantapaista, mutta muodoltaan edellisistä eriävää vyönsolitusta (kuv. 222). Kaksi soukkaa sileästä pronssikiskosta taitettua yksinkertaista vyönsolitusta sekä parikymmentä leveämpää samantapaista solitusta, jotka ovat pilkunmuotoisilla pahkariveillä koristetut. 9) Pronssilangasta koottu helykannattimen muotoinen, kolmella spiralikierteellä koristettu ja ripustinkorvakkeella varustettu esine. Kaksi pronssi-esinettä, yhdistetyt, toinen kolmesta, toinen neljästä putkentapaisesta, takaa avonaisesta ja ainoastaan päistä renkaantapaisesti suljetusta osasta, jotka ovat rinnakkaisin toisiinsa juottamalla liitetyt; ne ovat ehhä kaulakoristuksesta osia. Kolme kellonkaltaista putkea tuota jo Liadan löydössä tavattua muotoa; yksi on vielä täytetty nahkahihnan jäännöksillä. Kolmikanttisesta pronssilangasta tehtyjä, nahkahihnan jäännöksillä täytettyjä spiraliputkia ja kappale tuota jo Liadan löydössä tavattua, Ahvenanmaan haudoissa tavallista ketjua. Ohuesta pronssivartaasta tehtyjä päärenkaita (?); toinen pää on koukkuun taitettu, toinen litteäksi taottu ja reijällä varustettu.

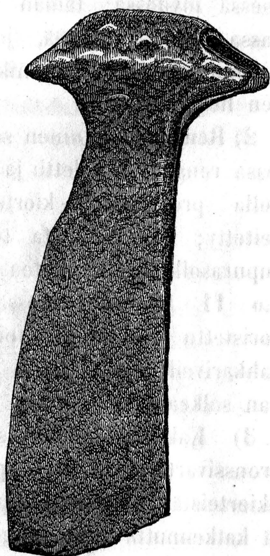

222. *Muroma.* 1/1.

10) Kolme kirvestä Muroman löydöissä tavallisinta muotoa (vrt. kuv. 223) sekä kolme, terältä piilun tapaan levennettyä kirvestä, joista kolmas, myöhänaikuisella varsiputkella varustettu, tuskin on löytöön luettava. 11) Rautainen keltti, verrattava Liadan löydössä tavattuihin; rautainen keihäs sekä vihdoin veitsen terä. 12) Varsireiällä varustettu kivikirves

(s. 42, kuv. 46), joka ymmärrettävästi ei ole ainakaan synnyltään muun löydön aikuinen.

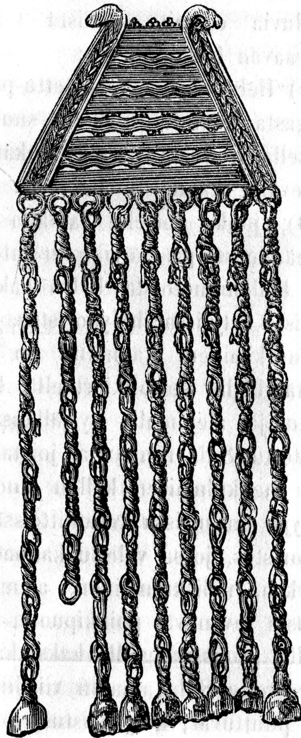
Toinen merkillinen löytö tuli ilmi kanavaa kaivaessa Okajoelta Muroman kaupunkiin. Löytöseikoista puutumme tarkempia tietoja. Kalusto säilytetään Moskovan yliopiston antropologiallisessa museossa, jossa en kuitenkaan saanut tilaisuutta kuvata löytöön kuuluvia esineitä. Niistä teimme seuraavan kertomuksen:

223. Muroma. 1/3.

1) Helykoristus, varustettu pronslangasta kootulla melkein suunnikkaisella, toisesta päästä hiukan levenevällä kannattimella (vrt. kuv. 220), jonka toiselta laidalta sekä leveämmästä päästä riippuu yhteensä 20 kellonmuotoista helyä kaksiliitteisissä ketjuissa; helykoristus, jonka suunnikkainen kannatin on keskeltä 11:llä spiralikierteellä koristettu ja alemmalla syrjällänsä varustettu 8:lla renkaalla, joista riippuu nelikulmaisen kellon muotoisia helyjä omituisissa ketjuliitteissä; helykoristus, jossa valettu kannatin on korkea, neliskulmainen, alemmasta päästä levenevä, poikkipuolin punotuilla pronssilangoilla kaksikkaisin koristettu ja alemmasta päästä varustettu 8:lla ainakin viisiliitteisellä ketjuripustimella, joista helyt puuttuvat; helykoristus, jonka kannatin on suitsinraudan muotoinen ja 12:lla kellohelyllä varustettu; toinen samantapainen, mutta lyhempi helykoristus, jonka kummastakin päästä riippuu kolmessa renkaassa pitkällaisia koimionmuotoisia helyjä; kahdeksan pientä helykoristusta, joissa kaksi kolmion muotoista helyä riippuu lyhyen spiralikierteisen pronssilanka-putken kyljestä; pieni kahdella kolmionmuotoisella helyllä varustettu helykoristus, jonka kannatin on yhdistetty kolmesta spiralikierteestä; kaksi helykoristusta, joissa kolmionmuotoiset kannattimet ovat pronssilangasta

koottuja ja kannattavat kumpikin ketjuliitteissä kolme tai neljä helyä; tuon kannattimen suippu on koristettu spiralikierteellä, jonka takana olevasta korvakkeesta toinen helykoristus vielä riippuu pronssilangasta tehdyssä korvarenkaassa. Paitsi noita helykoristuksia on löydössä vielä pronssikiskosta taottu korvarengas samaa muotoa kun n:o 3 edellisessä löydössä; tämän reunassa on 16 reikää, joista riippuu renkaissa suunnikkainen hely kustakin.

224. *Muroma.* 1/2.

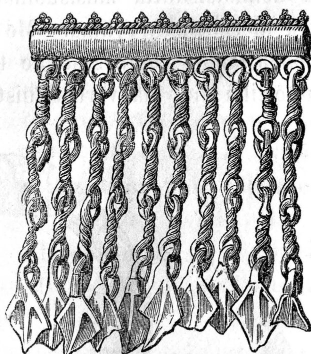
2) Renkaanmuotoinen solki, jossa rengas on valettu ja hienolla pronssilanka-kierteellä peitetty; hopeakiskosta tehty kupurasolki yhtä muotoa kun n:o 11 Liadan löydössä ja koristettu pilkunmuotoisilla pahkariveillä; sekä kaksi hihnan solkea.

3) Kaksi kolmikanttisesta pronssivartaasta tehtyä spiralikierteistä, kummastakin päästä katkennutta rannerengasta, toinen 6-, toinen 8-kertainen pituudeltansa; kaksi pronssikiskosta tehtyä, täryviivoilla koristettua rannerengasta, jotka kumpanenkin levenevät päitä kohti. 4) Viisi ohuesta pronssirenkaasta tehtyä erikokoista rengasta, joissa toinen pää on koukkuun taitettu, toinen litteäksi taottu ja reiällä varustettu; neljä paksua pronssista valettua sormuksen kokoista rengasta. 5) Kaksi kellonmuotoista putkea, toinen nahkahihnalla täytetty; puolikuun muotoinen ripustin pronssista; kolme rinnakkaisin toisiinsa liitettyä, takaa avonaista ja ainoastaan päistä sul-

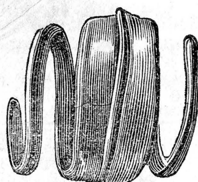
jettua putkea. 6) Hopeakiskosta taottu juovanmuotoisilla säteillä varustettu malja.

7) Pitkä rautainen keltti yhtä muotoa kun Liadan löydössä tavatut; keihään terä; kappaleita soukasta yksiteräisestä, lyhyellä väistinraudalla varustetusta miekasta; kaksi kirvestä, joista toinen on tuota tavallista muromalaista muotoa (vrt. kuv. 223), toinen jokseenkin piilun kaltainen.

Muinaistieteellisen Kommissionin arkistossa Pietarissa säilytetään kuvia erään kolmanneen Muroman paikoilla ilmaantuneen löydön kalustosta. Tarkempia tietoja tuosta löydöstä puutumme. Kuvien mukaan sisälsi löytö seuraavat muodot.

225. *Muroma.* 1/2.

226. *Muroma.* 1/1.

1) Suuri helykoristus (kuv. 224), jossa kannatin on neliskulmainen ylempää soukkeneva ja kannattaa yhdeksän 7-liitteisissä ketjuissa riippuvaa kellonmuotoista helyä; Pitkä spiralikierteisestä pronssilangasta tehty putki, josta riippuu kolmiliitteisissä ketjuissa kymmenen hanhenjalan muotoista (kuv. 225) helyä; lyhyt pronssilangasta tehty putki, josta kolmiliitteisissä ketjuissa riippuu kaksi kolmionmuotoista helylevyä.

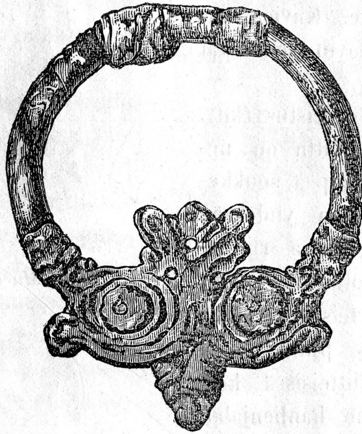
2) Kolmikanttisesta pronssivartaasta tehty spiralikierteinen rannerengas sekä keskikohdalta levenevä spiralikierteinen pronssisormus (kuv. 226).

3) Skandinavilainen, neulaa puuttuva rengassolki [1] (kuv.

[1]) *Vrt. O. Montelius, Sveriges Forntid. Atlas II:* 529.

227); viisi solkea ja solitusta vyöhihnoista, pieni pyöreä nappi sekä pronssiset atuimet.

Vihdoin omistaa valtioneuvos Filimonov muntamia Muroman paikoilla löyttyjä tämänaikuisia kaluja. Niiden löytöseikoista puututaan tietoja, emmekä katso tarpeelliseksi pidentää kalukertomustamme tähän ryhmään nähden, koska jo kerrotuissa löydöissä olemme tavanneet tämän ryhmän omituisimmat kalut. Näyttää siltä kun puheessa oleva ryhmä kalustossaan osoittaisi suurempaa heimolaisuutta länsisuomalaisiin ryhmiin nähden kun välillä oleva merjalainen ryhmä. Me olemme jo tuosta heimolaisuudesta huomauttaneet puhuessamme tässä ryhmässä tavattavista putkenmuotoisilla helyillä varustetuista kaularenkaista, spiralikierteisistä

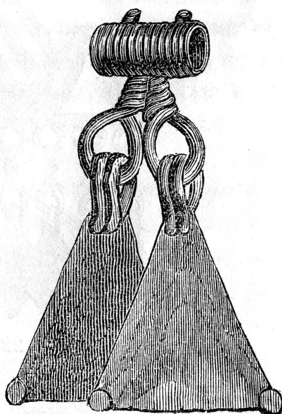

227. Muroma. 1/1.

rannerenkaista ja sormuksista. Littualaista vaikutusta ehkä yksinomaan todistavat yllä mainitut rautaiset keltit ja keltinmuotoiset kirveet sekä pronssikiskosta taotut korvarenkaat. Aivan omituisia tämän ryhmän kalustolle ovat yllä kerrotut pronssi- ja hopeakiskosta tehdyt helykannattimet ja kupurasoljet; myöskin helyillä varustettuja renkaanmuotoisia solkia ei ole tavattu tämän ryhmän ulkopuolella muualla kun Bolgarin raunioissa kappale ja Jaroslavin läänissä toinen. Hevoisenkengän muotoiset soljet, jotka nähtävästi ovat

lännestäpäin kotoisin, ilmaantuvat tässä ryhmässä ainoastaan putki- ja varraspäätteisinä. Melkein kaikki tässä mainitut kalumuodot ovat yhteisiä sekä Tambovan että Muroman seutujen löydöille. Suurin eroitus niiden välillä on havaittava suurempien helykoristusten pronssilangasta kootuissa kannattimissa, jotka Muroman löydöissä ovat hyvin omituisia muodoiltaan, Liadan löydössä pikemmin muistuttavat Räsanin läänissä tavattuja helykoristuksia.

Nuo itäsuomalaisten kansojen rautakaudelle omituiset helykoristukset todistavat että myöskin Räsanin lääni on ainakin osaksi ollut suomalaisten heimojen hallussa. Tahdomme tässä silmäillä sikäläisiä löytöjä.

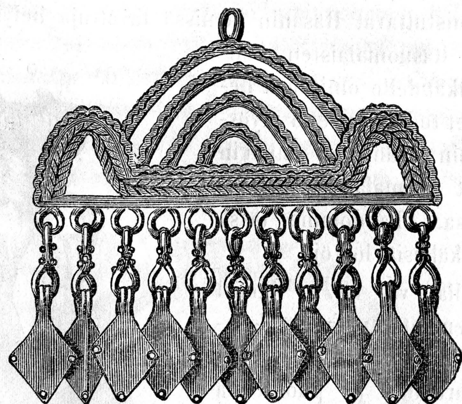

228. Räsan, Schabok. 1/1.

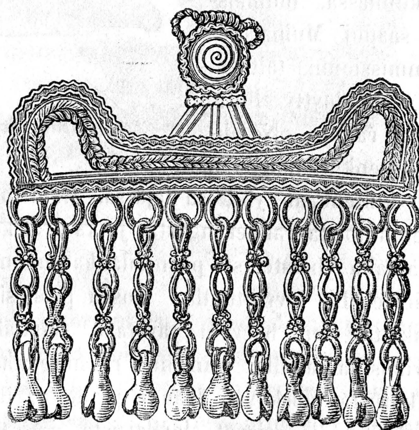
Keväällä v. 1871 ilmaisi eräs talon emäntä kyntäessä Tsnajoen oikealla rannalla, 40 sachenia joenpartaalta ja puolitoista virstaa Schabokin kylästä Jegorievskin piirikunnassa, muinaislöydön, joka saapui Muinaistieteellisen Kommissionin talteen. Kalujen ohella ei löytty luita, eikä aseita, eikä rahoja. Ne olivat kaikki jokseenkin likitysten toisiansa, eivät kuitenkaan yhdessä läjässä. Kalusto oli seuraava:

1) Yhdeksäntoista rannerengasta, jotka ovat kootut kolmesta toisiinsa juottamalla yhdistetystä pronssilanka-punouksesta ja päättyvät spiralikierteisillä levyliitteillä. Koska pronssilangasta koottuja rannerenkaita ylen harvoin tavataan suomalaisilla, mutta runsaasti slavilaisilla aloilla, niin nuo rannerenkaat todistanevat slavilaista vaikutusta Moskovan läänin puolelta; itse tekotavassa rannerenkaat kuitenkin eriävät slavilaisista, joissa esim. spiralikoristus on outo. 2) Helykoristuksia tuota Liadan ja Muroman löydöissä tavallista muotoa, jossa kannatin on putkentapainen, mutta ainoastaan päistä suljettu: 17 kolmella, 1 neljällä ja 14 kahdella kolmikulmaisella levyhelyllä varustettua.

Muinaistieteellisen Kommissionin papereissa tämän löydön johdosta [1]) mainitaan että lähellä samaa paikkaa löyttiin v. 1870 leikkuu-aikana solki. Siinä laatikossa, jossa niin ikään kerrotut esineet säilytettiin, oli myöskin renkaanmuotoinen helyillä varustettu solki sekä seuraavat muinaiskalut, joista mainitut paperit eivät anna selkoa.

229. Räsan. $^2/_3$.

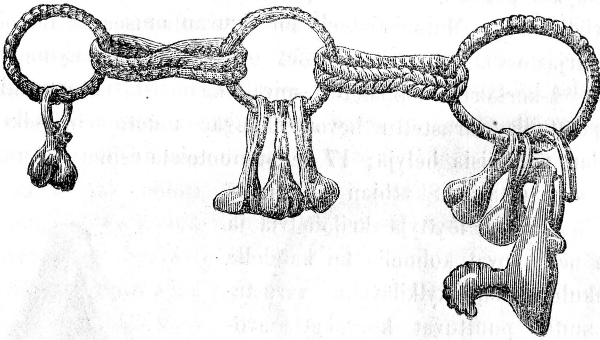

230. Räsan. $^2/_3$.

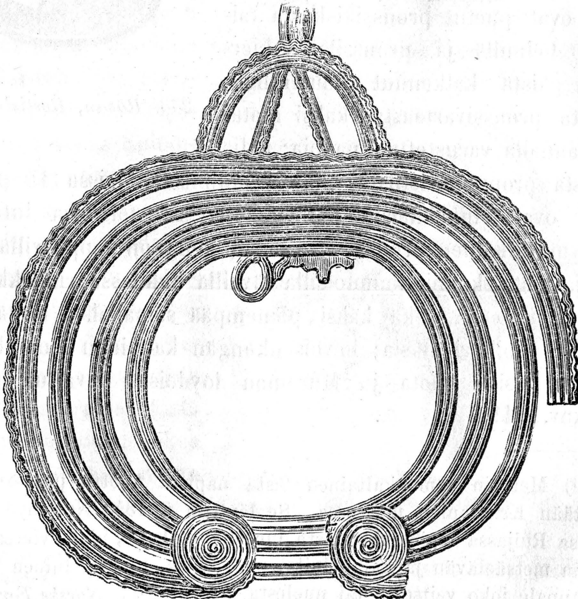
---

[1]) *Дѣло Имп. Арх. Коммиссіи о металлическихъ древнихъ вещахъ, найд. въ Рязанской губерніи. Началось 1871 г. 23 Іюля.*

Toista kymmentä joko kellonmuotoisilla tai nelikulmaisilla levyhelyillä varustettua helykoristusta, joissa kannattimet ovat pronssilangasta koottuja, leveitä, mutta muodoltaan muuten vaihtelevia (kuv. 229, 230); kolme keskenänsä väliliitteillä yhdistettyä rengasta, joista kustakin riippuu yksi, kaksi tai kolme kellonmuo-

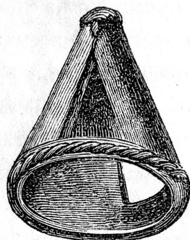
231. *Räsan.* 2/3.

232. *Räsan.* 2/3.

toista helyä sekä yhdestä sen lisäksi permalainen hanhikannatin (kuv. 231); helykoristus, jossa hangalla varustetusta renkaasta riippuu ketjuliitteissä viisi kellonmuotoista helyä; neljä suurta pronssilangasta koottua puolikuun muotoista levyä (kuv. 232).

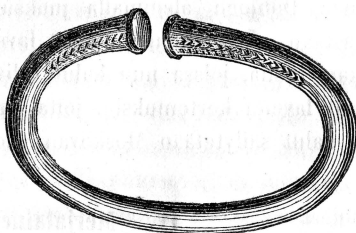
Jäännöksiä eräästä nähtävästi suuresta löydöstä Rostislavin kirkonkylän pellosta Saraiskin piirikunnassa säilytetään Moskovan Historiallisen ja Muinaistieteellisen Seuran museossa tai oikeammin kirjastossa. Nuo jäännökset ovat seuraavat: kymmenkunta 3- tai 4-kertaista kappaletta spiralikierteisistä rannerenkaista; putkipäätteillä varustettu hevoisenkengän muotoinen solki; hanhenjalan muotoisia helyjä; 17 kellonmuotoista esinettä (kuv. 233), jotka muistuttavat Skythian ja Ananjinon haudoissa löyttyjä kellohelyjä ja kuten nekin ovat kolmella tai kahdella kolmikulmaisella kylkilävellä varustetut, mutta puuttuvat korvaketta avonaisissa suipuissa (vrt. kuv. 107); katkelmia arvattavasti kaularenkaista, jotka osalta ovat puetut pronssikiskosta taitetuilla helmillä ja pronssilanka-kierteillä; päistä katkennut kaularengas paksusta pronssivartaasta; kaksi matalalla kannalla varustettua nappia; neljä omituista pronssikoristusta ehkä vyöhihnasta, joissa 15 pronssinappia ovat rinnakkaisin kolmessa rivissä toisiinsa liitetyt [1]); suuri ymmyrkäinen pronssilevy, jonka kehä on nappirivillä varustettu ja laita kolmionmuotoisilla läveillä kahdessa rinnakkaisessa rivissä koristettu, sekä kaksi pienempää samallaista levyä, jotka puuttuvat läpikoristuksia; hevoisenkengän kaltainen emaljiliitteillä koristettu esine tuota jo Muroman löydöissä tavattua muotoa (vrt. kuv. 219).

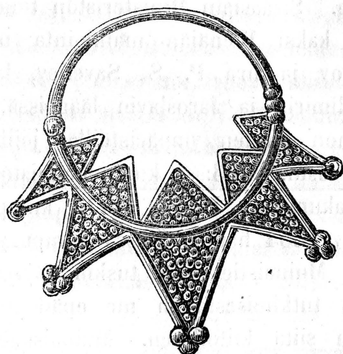
233. Räsan, Rostislav. 1/1

1) Melkein samankaltainen 8:sta napista koottu pronssikoristus säilytetään Kristianian museossa. Se löyttiin v. 1853 Nessebyn kirkkokunnassa Ruijassa muinaishaudasta luurangon ohella, jonka vieressä vielä tavattiin metsäelävän ja kalan luita, puupalasia, tuohta, luinen nuoli ja rautakappale joko veitsestä tai nuolesta. *Nicolaysen, Norske Fornlevninger, s. 707.*

V. 1874 lahjoitti eräs hra Bahruschin Moskovan Rumäntsovin museoon hopealöydön, joka tuli ilmi lähellä Osetrajokea, 20 virstaa Saraiskin kaupungista Räsanin läänissä. Löytö sisälsi katkelmia kahdesta kaularenkaasta tuota Wjatkan aloilla tavallista muotoa (vrt. kuv. 191); kuusi paksusta ja pyöreästä hopeavartaasta tehtyä pientä käsirengasta (kuv. 234), joissa päät ovat siksaktapaisilla isketyillä viivasilla koristetut; kahdeksan hopeasta valettua korvarengasta (kuv. 235) Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa tavallista muotoa: viisi sileätä korvarengasta, joista pienessä renkaassa heiluu ikään kuin helmistä koottu valettu ripustin. Tuo löytö on sisällöltään jokseenkin omituinen, koska siinä tavattavat kaularenkaat ovat päättääksemme suomalaisia, matkalaukun muotoiset korvarenkaat taasen slavilaisia. Nähtävästi oli Moskovanjoen suu Kolomnan kohdalla suomalaisten ja slavilaisten heimojen rajamerkkinä, koska Kolomnan piirikunnassa tutkitut haudat kalustoineen selvästi ovat slavilaista sukuperää. Muinaistieteelliset tutkimukset tekevät jo mahdolliseksi seurata tuota muinoista kansallista rajaa tästä lähtien Moskovan jokea myöden ylöspäin, mutta me emme uskalla paisuttaa kirjoitustamme ryhtymällä sitä slavilaista kalustoa tarkastamaan, jonka prof.

234. Räsan, Osetra. $^2/_3$.

235. Räsan, Osetra. $^1/_1$.

Bogdanov on Moskovan läänin slavilaisista haudoista koonnut Moskovan antropologialliseen museoon.

Ennenkun erkanemme tästä ryhmästä, tulee meidän vielä mainita eräs yksityinen löytö Nedvigovkan kylän luona Donjoen vasemmalla rannalla lähellä tuon joen laskua Asovin mereen. Tuo löytö sisälsi kaksi paksusta pyöreästä pronssivartaasta tehtyä koristamatointa tasapäätteistä kaularengasta ja kaksi suurta kellontapaisilla helyillä varustettua renkaanmuotoista solkea, jotka omituisuuksissaan eriävät tähän saakka tunnetuista helykoristuksista ja arvattavasti ovat luettavat johonkin vielä tuntemattomaan itäsuomalaiseen muotoryhmään. Onko tulevaisuus tapaava tuon ryhmän Donjoen alemmalla juoksulla vai onko tuo löytöpaikka ainoastaan satunnainen? Niistä laveammista tutkimuksista Nedvigovkan luona, joissa nuo kalut tulivat ilmi on hra Leontjev julkaissut laveita kertomuksia, joita emme tällä haavaa tunne. Mainitut kalut säilytetään Moskovan yliopiston museossa.

IV. Merjalainen ryhmä.

Ei missään tutkimusalallamme ole niin laveita muinaistieteellisiä tutkimuksia suoritettu kun kerrottavan merjalaisen ryhmän alalla. Sisäasiain Ministeristön toimesta suorittivat vuosina 1851—4 kaksi Wenäjän mainiointa muinais-tutkijaa, kreivi A. S. Uvarov ja hra P. S. Saveljev, laveita tutkimuksia tällä alalla, Wladimirin ja Jaroslavin lääneissä, etenkin Rostovin ja Kleschtschinon järvien ympäristöillä, joilla Merjan kansa Nestorin mukaan asui. 163:ssa kumpukalmistossa avattiin kaikkeastaan 7729 hautakumpua: Uvarov 3075 kumpua 94:ssä kalmistossa ja Saveljev 4654 hautaa 69:ssä kumpuryhmässä.

Muinaistieteessä tuskin löytynee toista esimerkkiä tuollaisesta tutkimisesta ja me epäilemme että tulevaisuus tulee olemaan siitä kiitollinen. Muinaiskalu ei ole itsessään tieteellinen todistuskappale; sen tieteellinen todistusvoima riippuu löytöseikoista. Tieteelle ei siis voi olla otollista että me kerrassaan ja järjestänsä mullistamme tutkimusalamme kiinteät muinaisjäännökset ja kokoamme niistä löydetyt muinaiskalut museoihin. Jos suurimmalla huolella kokisimmekin kertoa kaikki löytöseikat, jos

vaaratta voisimmekin säilyttää kalustot tulevaisuudelle, niin saatamme kuitenkin varmaan otaksua että tulevaisuus, muinaistieteen edistyttyä, paremmilla tiedoilla ja paremmalla taidolla voi vaarinottaa ne löytöseikat, joista tiede arvostelee kadonneiden sukupolvien elämää. Emme edes tieteen nykyisellä kannalla voi hyväksyä näitä tutkimuksia. Jo tätä nykyä on noissa tutkimuksissa koottuun kalustoon nähden enimmästi mahdotointa sanoa mistä haudasta kukin kalu on löydetty.

Museonhoitajan valtioneuvos Filimonovin kertomuksen mukaan lähetettiin tuo muinais-kalusto, hra Saveljevin järjestämänä, ensinnä Sisäasiain Ministeristölle, jossa se makasi monta vuotta taitamattomien virkamiesten pideltävänä, kunnes se Muinaistieteellisen Kommissionin toimesta kuljetettiin Moskovan „Oruscheinaja Palata'an". Vuosien perästä se sieltä taasen muutettiin suuressa epäjärjestyksessä Moskovan Rumäntsovin museoon, jossa kreivi Uvarov saattoi kaluston uudestaan jonkunmoiseen järjestykseen. Hänen luettelonsa, joka sisältää 998 numeroa, on julkaistu [1]), mutta yksi numero käsittää siinä usein kymmeniä kappaleita, jotka harvoin ovat täydelleen yhtä muotoa. Usein on kalu-numeron ohella mainittu kylä ja haudan numero, josta joku puheessa olevista kaluista on löytty, mutta tuollaisia hautaviittauksia on luettelossa ainoastaan 313, siis noin $^1/_{25}$ tutkimista haudoista. Päiväkirjoja näkyvät tutkiessaan sekä Uvarov että Saveljev tehneen. Niistä on edellinen kertomuksessaan puheessa olevista tutkimuksista julkaissut otteita, joissa kerrotaan sisältö 1017:ssä haudassa, kuitenkin kalustoon viittaamatta ja kertomatta minkälainen kukin hautakumpu oli; erinäisessä luettelossa on esimerkkinä ilmaistu 196:den hautakummun avaruus ympärinsä sekä korkeus ja toisessa luettelossa enimmästi summittaisin luurankojen asema noin 5500:ssa haudassa, jossa ne olivat polttamattomia [2]).

---

[1]) *А. С. Уварова, Меряне и ихъ бытъ но курганнымъ раскопкамъ. Труды I:го арх. съѣзда II: 769—87.* Tuo luettelo eriää löytöpaikkoihin nähden muutamissa paikoin Rumäntsovin museossa säilytetystä käsikirjoituksesta, joka myöskin on julkaistu. Vrt. *Г. Д. Филимонова, Каталогъ отдѣленія доисторическихъ древностей Московскаго публичнаго Музея, s. 64.*

[2]) *Uvarov, m. p., s. 788—847.*

Puhumatta parista Rostovin paikoilla löydetystä makedonilaisesta ja romalaisesta rahasta [1]), joista jo ylempänä olemme maininneet (s. 211, vrt. Orelin läänissä löytty kreikkalainen lasivati, s. 191), on merjalaisissa haudoissa löytty itämaisia ja länsieuropalaisia rahoja v:lta 699—1106. Koska kreivi Uvarov näkyy nimenomaan käyttävän tuota vanhinta rahaa v:lta 699 ajanmääräyksenä, niin ansaitsee muistuttamista että se kuuluu suurempaan rahalöytöön, jossa nuorin raha oli v:lta 979, eikä siis ensinkään kelpaa asutuksen vanhuutta todistamaan [2]); sen merjalainen omistaja eli siitä nähden vasta X:nen vuosisadan loppupuolella. Nuo myöhänaikuiset rahalöydöt eivät ymmärtääksemme muuta todista kun että Merjalaiset vasta arapialaisen vallan aikana joutuivat varsinaiseen kauppayhteyteen ulkomaan kansojen kanssa. Permalaisten kauppaväylä Sassanidien vallan aikana kulki, kuten ylempänä (s. 205) olemme osoittaneet, Irtischjokea myöden eikä näy tänne asti ulettuneen. Ainoa keino tiedustellaksemme asutuksen vanhuutta ennen noita aikoja on kaluston muototutkimus ja juuri tuon tutkimuksen tekee se epätieteellinen järjestys, jossa Uvarovin ja Saveljevin keräämä tavattoman suuri kalusto on tulevaisuudelle säilynyt, mahdottomaksi. Jos kalut olisivat olleet hautojen mukaan järjestetyt, niin olisimme rahatulvan aikana, noin 3—400:n vuoden kuluessa, oppineet tuntemaan sen aikuiset kalumuodot ja ehkä rahattomissa haudoissa vähitellen tarkastelemalla ilmaisseet alkuperäisempiä muotosarjoja, joita emme koskaan tavanneet rahojen ohella. Pronssikauden kaksijako Skandinaviassa on esim. oivallinen esimerkki siihen mitä löytöjen tieteellinen järjestäminen ja muotojen tarkasteleminen voi matkaansaada myöskin rahojen täydessä puutteessa. Ainoastaan vastaisten tieteellisesti kerättyjen löytöjen avulla, jos niitä tuolla Uvarovin ja Saveljevin tutkimilla aloilla vielä saattaa ilmi tulla [3]), voi tulevaisuus ryhtyä puheessa olevan sekaisen kaluston

---

[1]) *Uvarov, m. p., s. 659, 663, 751.*

[2]) *Uvarov, m. p., s. 751; Савельева, Мухаммеданская Нумизматика, s. 18.*

[3]) Vrt. tutkimattomia hautoja Rostovin järven rannoilla, *Uvarov, m. p., s. 660.*

järjestämiseen. Koska me emme sukumme pohjoisemmilla aloilla tapaa hautakumpuja ja ehkä Merjalaisetkin ovat lainanneet kumpulaitoksen slavilaisilta naapureiltansa, niin voisi mahdollista olla, että Merjalaistenkin aloilla vasta tavataan vanhempia kalmistoja, jotka eivät ole kummuilla merkityt. Olemme jo ylempänä huomauttaneet että Jornandeen kertomus Hermannarikin valloituksista IV:nen vuosisadan keskivaiheilla antaa syytä siihen arveluun että nämät alat jo siihen aikaan olivat asutut. Mutta meidän täytyy jättää nämät kysymykset vastaisuuden ratkaistaviksi ja ryhtyä puheessa olevan ryhmän omituisuuksia kertomaan. Aineita löytyy tämän ryhmän kertomiseen niin runsaasti, että meidän on tyytyminen ainoastaan yleisiin piirteisin, viitaten tutkijoita kreivi Uvarovin yllä mainittuun laveaan kertomukseen, joka piakkoin ilmestyy ranskalaisessakin painoksessa ja siten tulee olemaan koko tieteelliselle maailmalle alttiina [1]).

Merjalaiset hautasivat ruumiinsa kumpukalmistoihin, jotka usein käsittävät satoja hautakumpuja. Suurin kalmisto oli Kleschtschinon oli Pereslavin järven itärannalla Gorodischtschen kylän luona; siinä tavattiin — 1341 hautakumpua. Kooltaan olivat kummut hyvin vaihtelevia, kun olivat vähintäin 5, korkeintain 132 arsinaa ympärinsä ja vähintäin $^1/_2$, korkeintain 6 arsinaa korkeita. Ruumiit olivat samassakin kalmistossa joko poltetut tai polttamattomat. Uvarovin arvelun mukaan oli Merjalaisilla edellinen tapa, ruumiiden polttaminen, alkuperäisempi. Siihen arveluun tuskin on kylläksi syytä, sillä kokemus todistaa että molemmat tavat, sekä ruumiiden polttaminen, että hautaaminen polttamatta, usein ovat rinnakkaisin säilyneet, kuten esim. Ananjinon kalmistossa; siinä itse tapasin päälletysten kolme luurankoa, joista alimainen ja ylimäinen olivat polttamattomia, keskimäinen poltettu (s. 114).

Kun ruumiit haudattiin polttamatta asetettiin ruumis joko tasaiselle maanpinnalle, joka joskus on poltettu, tai hautaan, joka joskus oli kahden arsinan syvyinen; harvoin oli ruumis las-

---

[1]) Suomalaisille lukijoille on prof. Ahlqvist antanut noista tutkimuksista lyhykäisen kertomuksen: *Merjäläiset, muinainen suomensukuinen kansa. Kieletär VI: 19—26.*

kettu maa-ylennykselle. Ruumis oli täydessä asussaan koristuksineen päivineen, jalat idässä, pää lännessä, käsivarret joko suorana ruumiin kyljellä tai jompikumpi käsi rinnalle laskettuna tai vihdoin molemmat kädet ristissä rinnalla. Miestä seurasivat aseet, kirves, keihäs, veitsi, hevoisen kuolaimet y. m. Nainen sai myötänsä keritsimet, neulan, sirpin, avaimen, lukon, y. m.; korvissa riippuivat korvarenkaat, kaulassa helmivyö rahoineen, rinnoilla ja vyöllä helykoristukset, käsivarsilla välkkyivät rannerenkaat ja sormissa sormukset. Haudoissa tavatut lautajäännökset ja naulat todistavat että ruumiin-arkkujakin käytettiin. Sekä jaloissa että pään ohella tavataan saviastioita, joskus rautavanteilla ja hangalla varustettuja puusankoja, jotka luultavasti ovat sisältäneet ruokia eli uhria. Kun hauta oli noin valmistettu, niin koottiin multakumpu haudan päälle. Usein tavataan kaksi ja useampiakin ruumiita yhdessä kummussa, milloin mies ja vaimo, äiti ja lapsi j. n. pp. Tavasta on hevoinen haudattu miehen ohella samaan kumpuun, joskus tehtiin hevoiselle erinäinen kumpu isännän hautakummun viereen.

Ruumiiden polttamisesta kertoo Uvarov seuraavaan tapaan. Täydessä puvussaan aseineen, koristuksineen asetettiin ruumis polttolavalle, kuten valkiassa pilaantuneet metallikoristukset ja aseet sekä jäännökset villakankaasta osoittavat. Seuraavana päivänä, niin kertoo Ibn Dasta'kin Wolgan kansoista, palasivat vainajan sukulaiset roviolle, kokosivat vainajan luut, tuhan sekä jälille jääneet esineet ja kätkivät ne saviastiaan, joka asetettiin hiilikkoon hautapaikalle. Toisinaan löydetään kalut tuon tuhkaastian vierestä. Usein tavataan sen ympärillä tyhjiä saviastioita, jotka arvattavasti ovat sisältäneet ruokia ja juomia; muutamat niistä ovat vallan pieniä. Joskus on tuhka-astian ympärillä löytty poltettuja eläintenkin luita. Tuon hautalaitoksen päälle läjättiin vihdoin multakumpu, johon välistä myöhemmin on asetettu toinenkin tuhka-astia noin puoli arsinaa ylemmäksi edellistä [1]).

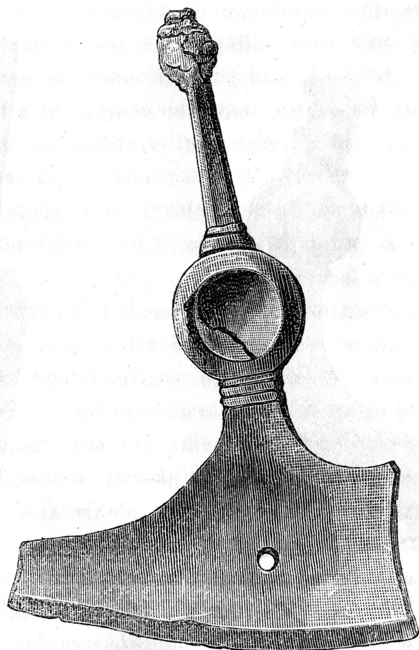
Emme katso tässä tarpeelliseksi laveammin kertoa Merjalaisten hautaustavoista, vaan ryhdymme heidän kalustoansa lajit-

---

[1]) *Uvarov, m. p., s. 686—91.*

tain tarkastelemaan, oppiaksemme niitä muotoja tuntemaan, jotka tämän ryhmän aloilla ilmaantuvat.

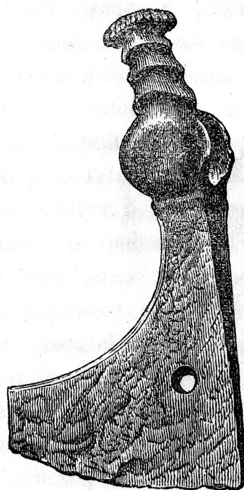
Kirveitä on merjalaisissa haudoissa löytty hyvin monellaisia. Omituisin on eräs kirvesmuoto, jossa hamarapuoli on eri tavalla enemmin tahi vähemmin pidennetty. Se on toisinaan hyvinkin yksinkertainen ja verrattava Ananjinon kalmistossa tavattaviin rautakirveisin (kuv. 98), mutta on tavan mukaan leveämmällä, vieläpä piilunkin tapaisella terällä varustettu (kuv. 203, 236, 237); reikä-

236. Wladimir, Gorodischtsche 1/2.

kohta levenee varren tukeeksi ulonteiden asemesta ymmyrkäisesti ja on monesti aivan taiteellisesti muodostettu. Koska tuo kaunis kirvesmuoto ei ole tietääkseni koskaan ilmaantunut muilla tutkimusaloilla, niin se on pidettävä kokonaan merjalaisena omaisuutena. Uvarov, joka ainoastaan Skandinavian pronssikau-

della tapaa pidennetyillä hamaroilla varustettuja kirveitä, arvelee että puheessa olevat kirveet ovat saapuneet Merjalaisille pikemmin Germaniasta kun Skandinaviasta. Sellaiseen arveluun ei löydy minkäänlaista syytä, koska ei Germaniassa tiettävästi tuota muotoa koskaan ole tavattu. Ylipäänsä on jokaisesta uudesta muodosta pikemmin syytä arvata että se on siinä maassa kotoperäinen, jossa se ilmaantuu. Puheessa olevien kirveiden kotiperäisyyttä Merjalaisten aloilla todistaa lisäksi se seikka että ne

237. *Wladimir, Kabanskoje.* $^1/_3$. 238. *Rostov, t. Pereslav.* $^1/_3$.

ovat täällä jokseenkin tavallisia, vieläpä ilmaantuvat moninaisissa muodoissa osoittaen itsenäistä edistystä. Jos muoto siis joskus ilmaantuisi ulkomailla, niin voisimme pikemmin päättää että se on täältä sinne saapunut. Ruotsin valtiomuseossa todellakin säilytetään yksi kirves, joka on luettava tähän muotojaksoon; se on löytty Woijonmaalla, jonka saaren löydöissä tavataan paljon tutkimusalallamme tavallisia, Skandinaviassa tavattomia kaluja. Merkillisempi seikka on että yksi tähän muotoon verrattava kirves

myöskin on löytty Norjassa, Hallingdal'issa [1]). Muroman puolisissa löydöissä tavallinen kirvesmuoto (kuv. 204, 223) ei ole aivan outo täälläkään, mutta enimmissä kirveissä on lapa soukan tai leveän piilun tapaan muodostettu ja reikäkohta kieliulonteilla varustettu varren tukeeksi. Kirves oli nähtävästi Merjalaisten tavallisimpia aseita. Moskovan Rumäntsovin museossa säilytetään 101 merjalaista kirvestä Saveljevin ja Uvarovin tutkimuksissa ilmitulleita [2]).

Keihäät ovat samoin jokseenkin tavallisia Merjalaisten haudoissa. Moskovan Rumäntsovin museossa säilytetään niitä 26. Kaikki, paitsi kaksi, ovat varsiputkilla (kuv. 238) ja enimmät lapaharjanteella varustettuja (Uvarov, kuv. XXX: 4, 22, 23). Nuolet taasen, joita mainitussa museossa on koolla ainakin 45, ovat kaikki karoilla varustettuja, kaksilaitaisia tai hoikkia neliskulmaisia (Uvarov, kuv. XXX: 1—3, 5—19).

Miekat olivat niin tavattomia näillä aloilla että kaikissa Uvarovin ja Saveljevin tutkimissa haudoissa ainoastaan kolme yksiteräistä miekkaa tuli ilmi. Niistä olivat kaksi sapelinmuotoisia, kolmas suorateräinen, pidennetyn veitsen kaltainen (Uvarov, kuv. XXX: 30—3). Ihan syyttä arvelee Uvarov noita miekkoja skandinavilaisiksi. Skandinavian myöhemmällä rautakaudella oli miekka miltei aina kaksiteräinen ja on tunnettu kolmikulmaisesta kahvannapistansa. Harvoin olivat miekat siellä yksiteräisiä — Kristianian museossa tapasin paljoa lukuisempien kaksiteräisten joukossa 21 — ja silloin aina suoria ja paljoa leveäteräisemmät kun puheessa olevat merjalaiset miekat. Tambovin läänistä olemme jo tavanneet yksiteräisen veitsenkaltaisen miekan. Samallainen on löytty Bilarskin raunioista. Sen enempiä miekkoja emme tunne tutkimusalamme itäisiltä osilta. Moskovan läänin slavilaisista haudoista ei ole saatu yhtäkään ja vasta vepsäläisestä ryhmästä puhuessamme tapaamme ensimäisen skandinavilaisen miekan tutkimusalallamme. Vasta Suomessa ja Itämeren maakunnissa on miekka jotenkin tavallinen ja joko puhdas skandinavilainen kaksiteräinen tai pidennetyn veitsen kaltainen kuten idäs-

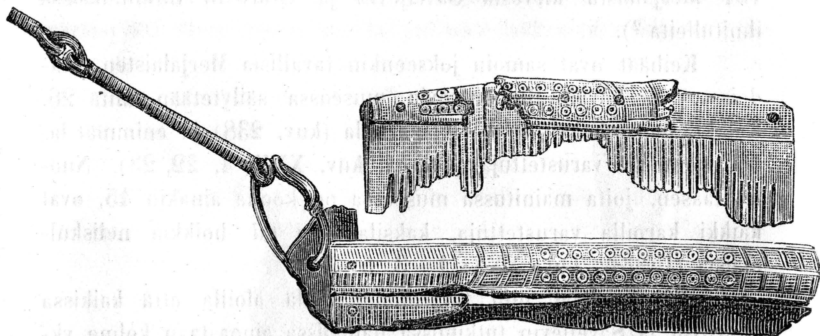
---

[1]) Vrt. Kristianian yliopiston museossa, N:o 3416.

[2]) Vrt. *Uvarov, m. p., kuv. XXIX; 3—12.*

säkin. Miekka siis nähtävästi ei ollut suvussamme kotiperäinen, kuten kielitieteellisestikin on huomautettu.

Veitset ovat sitä vastoin ylen tavallisia Merjalaisten haudoissa. Harva on se hauta, jossa ei ainakin veitsi lepäisi vainajan kyljellä; veitsi seurasi vaimoa samoin kuin miestäkin hautaan. Rumäntsovin museossa säilytetään 44 melkein ruosteettomaa veit-

239. Juriev t. Pereslav. 1/3.

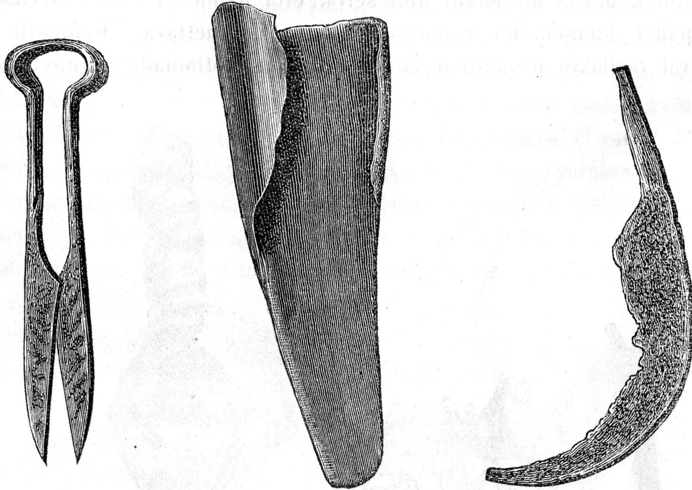
senterää, jotka nähtävästi ovat säilytettyjä esimerkkiä tuhansista. Yhdessä, Uvarovin mukaan ainakin kolmessa (kuv. XXVII: 38—40), on luinen varsi säilynyt. Hamara on jokseenkin leveä, sillä lapa laskee hamaralta alkain yhtä mittaa terälle.

Lukkoja ja avaimia on löytty jokseenkin paljon Merjalaisten haudoissa. Ne ovat usein hyvinkin koneellisia. Yllä mainitussa museossa säilytetään 8 lukkoa ja 17 avainta vaihtelevaa muotoa (Uvarov, kuv. XXVII: 14—30). Avaimet ovat nähtävästi renkaista riippuneet emännän vyöllä, kuten saksetkin, joita mainitussa museossa tavataan 9 kappaletta, kaikki, kuten muuallakin pakanuuden aikana, keritsimien kaltaisia (kuv. 240). Säilyneistä ketjuista arvaten riippuivat vyöllä myöskin kammat, joita Rumäntsovin museossa on noin kymmenkunta jokseenkin vaihtelevaa muotoa tallella (kuv. 239).

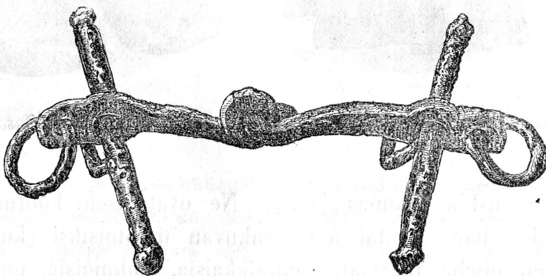
Aurankynnet (kuv. 241), vikahteet ja sirpit (kuv. 242), joita myöskin muutamia on tavattu haudoissa, todistavat Merjalaisten maanviljelystä; bohtimet, taltat ja navarit, värttinäkivet ja

neulat heidän teollisuuttansa; vaakamaljat painoineen heidän kauppaansa.

Kuolaimet ovat] tässä ryhmässä joskus yhtä muotoa kun muromalais-mordvalaisessa. Suitsinraudat ovat niissä kuolaimiin kiinnitetyt (kuv. 243), mutta enimmät kuolaimet puuttuvat suit-

240. Wladimir, Weskovo. 1/3. *241. Juriev t. Pereslav.* 1/3. *242. Wladimir, Weskovo.* 1/3.

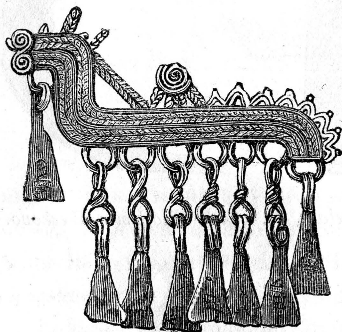

243. Wladimir, Weskovo. 1/3.

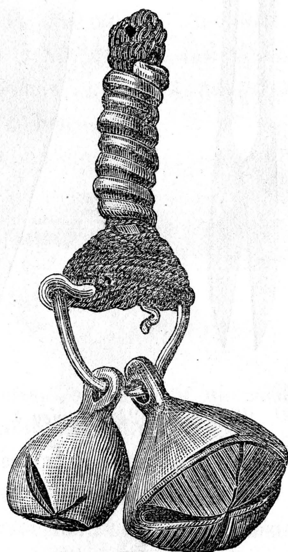
sinrautoja ja päättyvät renkailla, kuten Skandinaviassa tavalliset; nuo pääterenkaat ovat kuitenkin enimmästi pienempiä kun Skandinavian kuolaimissa. Rumäntsovin museossa säilytetään kuo-

laimia 11 kappaletta, joista vain kaksi ovat edellistä muotoa, sekä 7 jalustinta, jotka muodoltaan ovat matalampia kuin edellisessä ryhmässä.

Helykoristukset ovat tässä ryhmässä yhtä yleisiä kun edellisessäkin. Muotojen eroitus eri ryhmissä on oikeastaan vähäpätöinen, mutta kuitenkin niin selvä, että nähdessä tuskin tarvitsee epäillä kumpaanko ryhmään koristus on luettava. Kannattimet ovat täälläkin pronssilangasta koottuja ja juottamalla kiinnitettyjä;

244. Juriev t. Susdal. $^2/_3$.

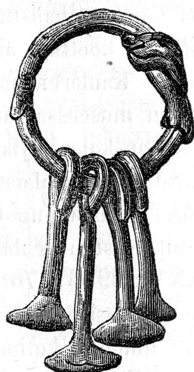

245. Juriev t. Susdal. $^1/_1$.

juotteesta tuskin huomaa jälkiä. Ne ovat usein kootut yhden- tai kahden hanhen- tai hevoisenkuvan muotoisiksi (kuv. 244), mutta sen ohella tavataan suunnikkaisia, kolmioisia, puoliympyräisiä, spiralilevyn tai putkenkaltaisia kannattimia. Helyt niissä ovat joko kolmioisen levyn, kellon tai kulkusen tapaisia. Paitsi noita helykoristuksia tavataan toisia pienempiä helyjä, jotka ehkä ovat heiluneet vaatteiden helmoissa (kuv. 245). Näiden helykoristusten seassa mainittakoon pronssirengas, jossa riippuu neljä

vasaranmuotoista helyä (kuv. 246), jotka paljon muistuttavat Skandinavian myöhemmällä rautakaudella tavattuja n. s. Tor'in vasaroita [1]).

Soljista ovat tässäkin ryhmässä hevoisenkengän muotoiset soljet tavallisimmat. Ne ovat kuitenkin enimmästi yksinkertaisempaa muotoa ja pienempiä kun lännemmissä ryhmissä, josta muoto nähtävästi on itäänpäin levinnyt; rengas on tavallisesti muodostettu kolmikanttisesta pronssivartaasta, jonka päät ovat litteiksi taotut ja spiraliin kierretyt. Rumäntsovin museossa säilytetään tästä ryhmästä 79 tämänmuotoista solkea (Uvarov, kuv. XXXII: 24, 25, 31, 32). Omituisia ovat tässä ryhmässä pienet eri tapaan koristetut, renkaanmuotoiset pronssisoljet (kuv. 247); niitä ei ole tähän saakka muissa ryhmissä ilmaistu. Ne ovat arvattavasti olleet paidan kiinnittimiä, koska panimissa joskus

246. Wladimir, Gorodischtsche. 1/1. *247. Susdal t. Wladimir.* 1/1.

riippuu repaleita liinakankaasta. Sellaisia on mainitussa museossa 7 tallella. Skandinavian myöhemmällä rautakaudella tavallisia soikeita kupurasolkia on Uvarovin ja Saveljevin tutkimissa haudoissa ilmaistu kaikkeastaan 9 kappaletta (Uvarov, kuv. XXVIII: 47—50), joista yksi kannattaa spiralikierteisistä liitteistä koottua lännemmissä suomalaisissa ryhmissä tavallista ketjua ja siten

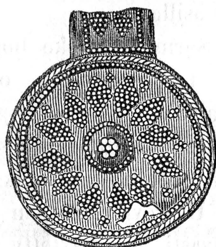
---

[1]) *H. Hildebrand, Tors hammare. Hist. och Antiqvitets Akademiens Månadsblad 1872, s. 49—55.*

näyttää todistavan että kantaja ei ollut Skandinavialainen. Sitä todistaa sekin seikka että Uvarovin mukaan nähtävästi ainoastaan vaimot kantoivat tuontapaisia solkia. Paitsi niitä on löytty 4 pyöreätä kupurasolkea (Uvarov, kuv. XXVIII: 35, 36), jotka ovat Suomessa ja Norjassa löyttyihin verrattavat ja todistavat skandinavilaista muotovaikutusta. Kaikista tavallisimmat ovat kuitenkin „lyyryn muotoiset“ hihnasoljet, joita vielä Suomessakin käytetään; niitä on ainakin 129 tallella ja melkein samallaisia tavataan useissa säilyneissä, hertanmuotoisilla, pyöreillä ja neliskulmaisilla solituksilla koristetuissa vyöhihnoissa.

Kaulassa kantoivat Merjattaret etenkin helmiä. Niitä tavataan lasista monenmuotoisia, kullatuita, hopeoittuja, sinisiä, vehriäisiä, ruskeita; karniolista, vuorilasista, merikirvestä, savesta tehtyjä; monenmuotoisia mosaikihelmiä; joskus saphirejä, ametistejä j. n. pp. Niitä on Rumäntsovin museossa koolla tuhansittain; paitsi irtanaisia helmiä siellä säilytetään lajittain koottuja ainakin 129 rihmaa (Uvarov, kuv. XXXV: 17—55). Kaularenkaat ovat sitä vastoin jokseenkin harvinaiset. Niitä on museossa tallella ainoastaan 11; yksi hopeinen haudasta Kabanskojen kylän luona ja kaksi pronssista ovat tuota ennen kuvattua permalaista muotoa; toisista ovat enimmät kahdesta pronssilangasta punotut ja joko koukuilla tai litteillä päätteillä varustetut, yksi hopealangoista koneellisesti palmikoittu (Uvarov, kuv. XXXI: 59, 67, 70). Viimeksi mainittu muoto on tavallinen kaula- ja käsirenkaissa Bolgarin raunioissa sekä Ruotsin hopealöydöissä; muodon kotiperä on siis mahdollisesti Bolgarin seuduilla haettava. Eräässä haudassa Brembolan kylän luona löyttiin lahonut luuranko, jossa pääkallon oikealla puolen löyttiin hopeinen, kolmella ontelolla hopeahelmellä puettu korvarengas, vasemmalla kyljellä veitsi ja kaulassa ohuesta hopealangasta tehty rengas, johon oli puettu samanidilainen hopearaha v:lta 915, rahan muotoinen hopealevy sekä 12 sinistä lasi- ja kaksi vuorilasi-helmeä. Eräs toinen sentapainen kaulakoristus haudasta Gorodischtschen kylän luona sisälsi kolme pyöreätä eri tapaan koristettua hopealevyä, viisi anglosaksilaista Etelredin hopearahaa, yhden Harun al Raschidin hopearahan v:lta 772 sekä 10 helmeä vuorilasista, 10 karniolista ja 27 kullattua, sinistä ja vehriätä lasihelmeä. Varsin paljon — ainakin

toista sataa on museossa koolla — on puheessa olevissa tutkimuksissa ilmaistu pyöreä- tai puolikuun muotoisia, ripustinrenkaalla varustettuja hopea- ja pronssilevyjä (Uvarov, kuv. XXVIII, XXXI, XXXIV), joita luultavasti kaulakoristuksina helmirihmoilla kannettiin. Ne ovat joko valetuita, yksipuolisella iskulla kiskosta muodostettuja brakteateja tai filigranitekoa (kuv. 248). Niissä nähtävät koristukset ovat hyvin vaihtelevia ja usein merkillisiä; muutamissa tekotapa muistuttaa skandinavilaista teollisuutta. Toisissa myöhemmän aikuisissa nähdään kristillisiä pyhäin kuvia, josta voinee arvata että muutamat vanhemmat omituiset kuvaukset, esim. mies, joka halailee kahta lintua, ovat myytillistä alkuperää.

248. Wladimir, Gorodischtsche. 1/1.

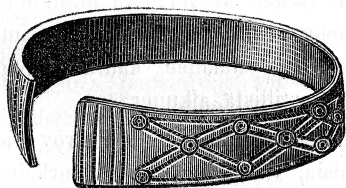
Ohimorenkaiksi sanoo Uvarov erikokoisia, vähintäin kahden, korkeintain neljän tuuman levyisiä, hopea- ja pronssilangasta tehtyjä renkaita, joita löyttiin runsaasti pääkallojen ohella. Vielä lukuisempia olivat korvarenkaat (Uvarov, kuv. XXXI: 1—19, XXXV: 9—16), jotka tavallisesti ovat hopealangasta muodostetut ja joko yhdellä tai kolmella sileällä tai filigranitekoisella helmellä puetut; joskus nähdään renkaalla kolme, hienolla pronssilangalla kierretyistä jänteistä tehtyä Gordion solmua[1]) (kuv. 258) tai erivärinen lasihelmi. Harvinainen on muoto, jossa renkaan toinen pää riippuu suorana alas ja on erivärisillä lasihelmillä puettu.

Rannerenkaita käyttivät Merjan kansan sekä miehet että naiset. Niitä on siitä syystä satoja tallella. Enimmät ovat pronssikiskosta tehtyjä, tasapäätteisiä ja monituisella tavalla koristettuja, joko isketyillä, kolmio-, neliö- ja kehäkoristuksilla tai monikaavaisilla piirteillä (vrt. kuv. 249). Toiset ovat pronssivartaasta takomalla muodostetut ja usein elävän pään muotoisilla päätteillä varustetut (kuv. 250). Useita muitakin näistä poikkea-

---

1) *Muinaismuisto-Yhtiön aikakauskirja I: 25, kuv. 5.*

via muotoja tavataan, mutta ne ovat harvinaisia. Spiralikierteisistä rannerenkaista on ainoastaan harvoin löytty jälkiä. Sitä paitsi tavataan erimuotoisia pronssi- ja hopealangasta tehtyjä rannerenkaita. Ne ovat joko yksinkertaisia tai punottuja ja tavasta konekkailla solmuilla solmitut. Niiden seassa tavataan joskus eräs kolmesta pronssilanka-punouksesta punottu rengasmuoto, jonka kumpaankin päähän taittuvat langat muodostavat silmuksen. Tuo rengasmuoto on selvään slavilainen, sillä se on varsin yleinen slavilaisissa haudoissa Moskovan ja Pietarin läänien etelä-osilla.

249. Jurjev t. Pereslav $^2/_3$.

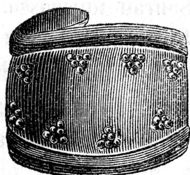

250. Jurjev t. Pereslav. $^2/_3$.

Sormuksia joko hopeasta tai pronssista ovat Merjalaiset myöskin hyvin runsaasti käyttäneet. Useat niistä ovat kantasormuksia, joita Uvarovin mukaan arvattavasti on käytetty sinettinä siinä missä puumerkkiä tarvittiin; kantaan on piirretty milloin lintu, milloin lohikäärme, viisikkö (n. s. Salamonin sinetti l. neitsyt Marian vaakuna) tai muu merkki. Läntistä vaikutusta todistavat kolmikanttisesta pronssivartaasta tehdyt spiralikierteiset sormukset, joissa keskikohta usein on leveäksi taottu ja enimmästi kolmiosiraateilla koristettu (kuv. 251). Paitsi näitä tavataan monenkaltaisia sormuksia, litteistä, eri tapaan koristetuista soukista kiskoista muodostettuja tai pronssilangasta koottuja. Muutamat liittyvät tekotapaan nähden ryhmän helykoristuksiin ja ovat kuten nekin helyripustimilla varustetut. Läntistä sukuperää on luullaksemme myöskin eräs kahdesta, keskeltä paksunevasta pronssilangasta punottu sormus, jossa päät ovat yhteen juotetut (kuv. 252); me tulemme vasta tapaamaan sen tapaisia sormuksia, joissa punous on ainoastaan spiralipiirteillä osoitettu. Sormuksia, samoin kuin rannerenkaita, tavataan myöskin sinisestä lasista

merjalaisisssa haudoissa (Uvarov, kuv. XXXV: 1—8); niiden kotoperä on tuntematoin. Merkillinen seikka on että Merjattaret joskus oikean jalan säärellä ja varpaallakin kantoivat pronssisia renkaita. Niitä on myöskin tavattu Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa [1]).

Vaatteista on usein löytty jäännöksiä merjalaisissa haudoissa, ei ainoastaan tavallista villa- ja liinakangasta, vaan myöskin hyvin kalliita ruhtinaallisiakin kankaita, jotka ehkä osaksi ovat Bysantiosta tuotuja (Uvarov kuv. XXXV: 56—71). Reunukset

251. Wladimir t. Jaroslav. $^1/_1$.

252. Wladimir, Gniäsdilovo. $^1/_1$.

ovat usein ommeltuja silkillä ja kultalangalla. Varsinkin rikkaita vaatteita tavattiin haudoissa Karaschin kylän luona noin Rostovin js Pereslavin järvien keskivälillä; rahojen mukaan olivat nuo haudat X:neltä vuosisadalta.

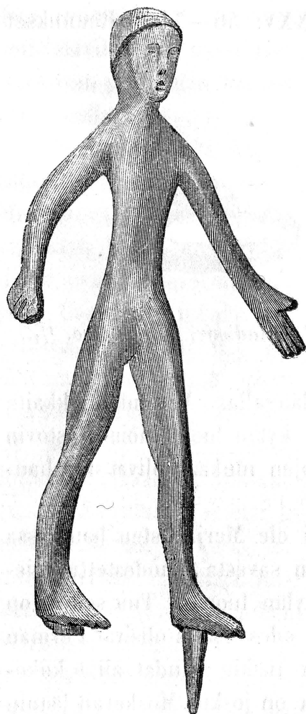
Epäjumalain ja elävien kuvia ei ole Merjalaisten haudoissa tavattu; ainoastaan yksi raakatekoinen savesta muodostettu miehen kuva löyttiin haudassa Wioskin kylän luona. Tuo seikka on hyvin merkillinen. Jos nämät haudat edes osalta olisivat Perman varhemman rautakauden aikuisia niin tuskin haudat niitä kokonaan olisivat puuttuneet. Sitä vastoin on joskus Moskovan läänin slavilaisilla aloilla löytty pronssikuvauksia, jotka ehkä ovat pakanuuden aikuisia epäjumalain kuvia ja ovat verrattavat Littuassa löyttyihin (kuv. 253). Niiden vanhuutta kuitenkin epäillään; muodoiltaan ne, kuten näemme, kokonaan eriävät permalaisista.

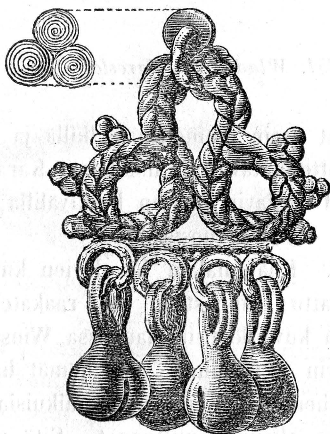
[1]) *Черткова, Описаніе найденныхъ въ Звенигородскомъ уѣздѣ древностей. Зап. Арх. Нумизм. Общ. I: 234—54; Богданова, Матеріалы для Антропологіи курганнаго періода въ Московской губ., s. 7; Uvarov, m. p., s. 742.*

Emme tällä kertaa tahdo pidentää kertomustamme Uvarovin ja Saveljevin tutkimusten hedelmistä, jotka ovat tutkijoille alttiina. Tahdomme ainoastaan vielä huomauttaa niistä satunnaisista tutkimuksista, joita Merjalaisten aloilla on aikojen pitkään suoritettu. Jokseenkin laveita tutkimuksia suoritti hra Tihonravov v. 1858 Dobrojen kylän luona Kliasmajoella lähellä Wladimirin kaupunkia. Noista tutkimuksista kuitenkin tähän saakka puutumme likempiä tietoja [1]). Kalut säilytetään Pietarin muinaistieteellisen Seuran museossa.

V. 1863 suoritti eräs manufakturi-neuvos Garelin tutkimuksia hautakummuissa Uvodajoella, lähellä Wosnesenskin posadia Schuiskin pii-

253. Moskova, Podolsk. $^1/_1$.

254. Wladimir, Uvoda. $^1/_1$.

---

[1]) Noista tutkimuksista vrt. *Труды Влад. Стат. Комитета II: 120; Изв. Арх. Общ. II: 390; V: 479.* Sitä paitsi on Tihonravov julkaissut kertomuksia Wladimirin seudun muinaisjäännöksistä: *Тихонравова, Хронологическое обозрѣніе подземныхъ археол. находокъ во Влад. губ. съ 1839 по 1854 годъ* sekä *Курганы во Велад. губ. Владим. губ. вѣд. 1854: 20, 27.*

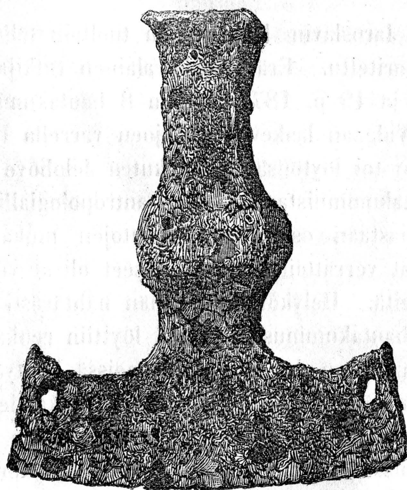
rikunnassa Wladimirin lääniä. Kummut sisälsivät sekä miesten että naisten luurankoja, siis ehkä ainoastaan polttamattomia ruumiita. Tutkimuksista en ole saanut sen laveampaa kertomusta, mutta melkoinen joukko niissä löyttyjä kaluja talletetaan Stroganovin piirrustuskoulun taideteollisuus-museossa Moskovassa [1]). Helykoristuksiin nähden (vrt. kuv. 254) tuo kalusto osoittaa useita paikallisia omituisuuksia, mutta on kuitenkin lähinnä yleiseen merjalaiseen ryhmään luettava. Kannattimet ovat helykoristuksissa enimmästi kolmion muotoisia ja helyt usein kaksinkertaisia siten, että ensimäisen kolmion muotoisen helyn alireunasta heiluu vielä kaksi samallaista helyä. Löytöjä seurasi Henrik III:nen raha (1057—68).

Myöskin Jaroslavin läänissä on tuolloin tällöin satunnaisia tutkimuksia suoritettu. Eräs moskovalainen tutkija Kertselli tutki Heinäkuun 18 ja 19 p. 1871 ainakin 8 hautakumpua Jurjevetsin kylän luona Wolgaan laskevan syrjäjoen varrella Ribinskin piirikunnassa. Hän toi löytönsä noista kuten Jelohovo'n kylän luona tutkimista hautakummuista Moskovan antropologialliseen museoon, jossa ne ainoastaan osalta ovat hautojen mukaan järjestetyt. Nuo löydöt ovat verrattain köyhiä. Aseet olivat veitsiä ja piilunmuotoisia kirveitä. Helykoristuksia hän nähtävästi tapasi ainoastaan yhdestä hautakummusta. Siinä löyttiin renkaan muotoinen solki tuota Tambovan ja Räsanin lääneissä löyttyä muotoa (vrt. kuv. 214); renkaan ylireuna on koristettu kahdella ikään kuin hevoisenpään muotoisella ulonteella ja alireunasta riippuu kaksiliitteisissä ketjuissa 6 hanhenjalkaa. Toisia helykoristuksia tuossa haudassa olivat: lyhyt putkenmuotoinen kannatin, josta riippuu kolme hanhenjalkaa kumpikin yhdessä ketjuliitteessä; neliskulmainen, ylempää soukkeneva pronssilangasta koottu ja spiralilevyillä koristettu kannatin, jonka asemasta heiluu neljä kulkusen tapaista helyä; kolmesta spiralilevystä koottu kannatin, josta on riippunut

---

[1]) Vrt. *Указатель третьяго отдѣленія художественно-промышл. музеума при Строгановскомъ училищѣ техническаго рисованія*, s. *34—9*. Noista tutkimuksista on Garelin ja Tihonravov julkaissut kertomuksen ja kuvia, joita en ole nähnyt. Katso *Труды Влад. Стат. Комитета II: 48, 113—50; VI: 132—9. Владимирскіи Сборникъ*, s. *59—61.*

kolme helyä. Samasta haudasta löyttiin hevoisenkengän muotoinen solki, jonka rengas on pyöreillä nupeilla varustettu; sitä muotoa ei ole tähän saakka löytty ulkopuolella Littuaa, Itämerenmaakuntia ja Inkeriä, josta voi arvata että se on satunnainen näillä itäisillä aloilla. Haudan muutkin yllä mainitut kalut ovat nähtävästi nekin jotenkin outoja puheessa olevalle ryhmälle. Paitsi sitä löyttiin tuossa haudassa kirves, hihnasolki ja kappale veistettyä lautaa, jolla ruumis nähtävästi oli levännyt. Eräässä toisessa haudassa löysi Kertselli 11 suurta rautanaulaa, jotka ehkä ovat jäännöksiä ruumiin arkusta. Rannerenkaat näissä haudoissa olivat pronssikiskosta muodostettuja, tasapäätteisiä ja joko täry-

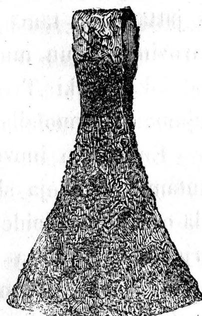

255. Jaroslav, Timerevo. $^1/_2$.

viivoilla tai kolmiosirateilla koristetut. Sormuksista oli yksi kolmikanttisesta pronssivartaasta muodostettu, spiralikierteinen ja keskeltä leveäksi taottu; tuo levy oli isketyillä kolmiosirateilla koristettu (vrt. kuv. 251). Muutamasta haudasta Jelohovon kylän luona löyttiin pronssikiskosta mudostettu keskeltä levenevä omituisesti koristettu sormus, sormen paksuinen täyteläs pronssirengas, kappale villavaatetta sekä linnun muotoinen pronssihely (vrt. Kruse, kuv. XXXIX:k). Kolme Kertsellin löytämää saviastiaa,

jotka samoin kuin kirveetkin tavattiin luurankojen jaloissa, ovat samaa pullokupeista muotoa kun Pohjois-Wenäjällä vieläkin tavalliset savipadat; yksi niistä on kaulalta pohjaan saakka vuorottaisin suorilla tai laineviivoilla koristettu.

Suvella v. 1872 suoritin itse pikimältään hautatutkimuksia Timerevon kylän luona Jaroslavin läänissä. Koska jo tätä ennen olen noista tutkimuksista kyllin laveasti kertonut [1]), tahdon tässä ainoastaan huomauttaa, että löytämäni kirves (kuv. 255) selvään liittyy ylläkerrottuun, pidennetyllä vasaralla varustettuun kirvesmuotoon, jota vastoin toinen julkaisemani kirvesmuoto (kuv. 256) on jotenkin outo. Koska Uvarovin mukaan ei ole sarvieläimistä löytty jälkiä merjalaisissa haudoissa ansaitsee myöskin huomiota se seikka, että toisessa avaamassani haudassa, joka sisälsi poltettuja hevoisen luita erityisiä kaluja, niiden muassa kuolaimet ja viimeksi mainittu kirves, myöskin löyttiin härjän reisiluu.

256. Jaroslav, Timerevo. ½.

Opettavaista on lukea niitä arveluja joita historiallisiinkin syihin nähden on laskettu Merjan kansan rajoista [2]). Katsomme likanaiseksi niihin tässä ryhtyä, koska meillä muototutkimus on pääohjeenamme. Uvarovin mukaan käsitti Merjalaisten ala m. m. kaiken Jaroslavin läänin. Huomiota kuitenkin ansaitsee, että emme tähän saakka tapaa löytökertomuksissa Jaroslavin lääniin nähden, paitsi Rostovin ympäristöillä, noita helykoristuksia, jotka paraiten näyttävät soveltuvan itäsuomalaisten heimojen rajoja määräämään. Paraan ja yleisimmän esittelyn Jaroslavin läänin muinaisjäännöksistä on hra Sabanäjev.julkaissut kertomuksessaan Mologan piirikunnan hautakummuista, varsinkin

---

[1]) *Kumpukalmisto Timerevon kylän luona Jaroslavin läänissä. Suomen Muinaismuisto-Yhtiön Aikakauskirja I: 27—32.*

[2]) *Uvarov, m. p., s. 646—54.* Muista arveluista vrt. *Корсакова, Меря и Ростовское княжество. Казань 1872.* Kostroman läänistä ei tähän saakka tunneta ensinkään tämän aikuisia muinaisjäännöksiä. Uvarov arvelee että Unscha ja Wetlugajokien metsäinen välimaa muinoin eroitti Merjalaiset Tscheremisseistä.

Mologajokeen laskevalla Sitjoella [1]). Valitettavasti ovat noista tutkimuksista ilmaantuneet kalut joutuneet hajalle, jotta niiden arvosteleminen on mahdotoin. Sabanäjev on kuitenkin luetellut kaikki ne löydöt jotka hänen tietoonsa ovat tulleet. Ne ovat nähtävästi olleet hyvin köyhiä, esim. veitsiä, pronssilangasta taitettuja sormuksia, rautaisia solkia ja ainoastaan joskus helyillä varustettuja „korvarenkaita", jotka ovat tavallisiin helykoristuksiin verrattavat [2]). Siihen nähden on vielä vaikeata kalumuotojen avulla rajoittaa merjalaista ryhmää tällä suunnalla; meidän on siis jättäminen tämä kysymys vastaiseksi. Muistutamme vaan että Uvarovin arvelun mukaan Novgorodin ja Susdalin ruhtinaskuntien raja, joka kulki Tverin läänin itäpuolisen osan halki Bjeschetsin kaupungin itäpuolella, perustui muinaisiin kansallisiin rajoihin.

Ennenkun luovumme tästä ryhmästä tahdomme huomauttaa muutamia seikkoja slavilaisiin hautoihin nähden Moskovan läänin etelä-osilla [3]). Noiden hautojen ulkonainen muoto tuskin eriää merjalaisista, mutta sisältöön nähden on eroitus nähtävästi jokseenkin selvä. Ruumiita ei ole tietääksemme koskaan poltettu ja kalustoa tarkastellessa Moskovan antropologiallisessa museossa huomaamme useita omituisuuksia. Solkia emme tapaa ensinkään.

---

[1]) *Сабанъева, Описаніе кургановъ мологскаго уѣзда. Труды Яросл. губ. стат. Комитета V: 29—99.* Toisia kertomuksia luetaan läänin virallisissa sanomissa: *Памятники древнихъ обитателей Яросл. губ. до Рюрика. Яр. губ. вѣд. 1859: 70; О кург. по р. Юхоти въ Угличскомъ уѣздѣ. Ibid. 1860: 209—36; Лѣствицына, О раскопкѣ кургановъ. Ib. 1864: 208* ja *Курганы близъ села Елохова въ Рыбинскомъ уѣздѣ. Ib. 1865: 15.*

[2]) *Sabanäjev, m. p., s. 78.*

[3]) Moskovan läänin slavilaisista haudoista vrt. *Bogdanov, m. p.; Курганное племя въ Моск. губ. Изв. Моск. Унив. 1865, № 3; Непріятная неожиданность. Соврем. Лѣтопись 1865. Tschertkov, m. p.* sekä *Ист. Сборникъ Моск. Общ. Ист. и Древн. 1838, III: 284—92, kuvat 1—18; А. Гатцука, Древнія вещи Чертковскаго собранія. Русскій Архивъ 1864: 1255—8; Изслѣдованіе кургановъ Московской губ. въ 1863 и 1864 годахъ. Древности Моск. Арх. Общ. I: приложеніе* ja *О курганахъ господствующихъ въ Моск. губ. Чтенія Моск. Общ. Ист. и Древн. 1869, кн. IV, отд. V: 150; Нечаева, Извѣстіе о разрытіи десяти кургановъ въ Бронницкомъ уѣздѣ, tauluineen. Врем. Моск. Общ. Ист. и Др. 1855, кн. 22.*

Enimmissä haudoissa tavataan parittaisin hopea- tai pronssikiskosta tehtyjä laukunmuotoisia korvarenkaita (vrt. kuv. 230, Uvarov, kuv. XXXIII: 17, 32, 33). Varsin tavallisia ovat pitkänsoikeat, kummastakin päästä hoikkenevat karniolihelmet. Runsaasti tavataan pronssilangasta tai pronssilanka-punouksista punottuja kaula- ja rannerenkaita; edelliset ovat latiskaisilla, putken avulla liitetyillä koukuilla ja silmuksilla varustetut ja ovat siten yhtä muotoa kun ne hopeiset kaularenkaat, joita usein tavataan Skandinavian hopealöydöissä ja varsinkin Pohjois-Saksan slavilaisilla aloilla; jälkimäisissä taasen muodostavat pronssilangat taittuessaan rannerenkaan kumpaankin päähän silmuksia. Pronssikiskosta muodostetuissa rannerenkaissa on se omituisuus huomattava, että piirtokoristukset mielellään muodostuvat neliönmuotoisiin jakoihin. Omituisia näille slavilaisille haudoille ovat myöskin sormukset, jotka paljon muistuttavat noita suomalaisia keskikohdalta leveitä spiralikierteisiä sormuksia (kuv. 226), mutta ovat koristetut kolmionmuotoisilla reiillä — *au jour* — ikään kuin kolmiosiratien asemesta; ne puuttuvat tuota spiralikiertelöistä kolmikanttista varrasta, joka aina tavataan suomalaisissa renkaissa tuota muotoa. Ainoastaan kahdessa haudassa, Polaschkinon kylän luona Ruskin piirikunnassa sekä Suvorovon kylän luona Kolomnan piirissä tapasi Bogdanov merjalaisia hely-koristuksia, yhden kummassakin. Merkillistä on sitä vastoin että useasti on löytty näissä, kuten Pietarinkin läänin slavilaisissa haudoissa permalaisia hanhenmuotoisilla kannattimilla varustettuja helykoristuksia. Bogdanov löysi avaamissansa haudoissa kolme: Pokrovin luona Podolskin piirissä, Polaschkinon luona Ruskin, ja Suvarovon luona Kolomnan piirikunnissa, kaksi viimeistä samoissa haudoissa kun äsken mainitut merjalaisetkin helykoristukset. Toisesta haudasta Polaschkinon luona hän löysi permalaisen helykoristuksen tuota toista muotoa, jossa kannatin on kahdella hevoisenpäällä koristettu; valettu kannatin on kuitenkin raaempaa tekoa ja latiskaiset helytkin, jotka ketjuliitteissä siitä riippuvat, ovat merjalaista muotoa, joten voimme arvata että tuo kalu ei ole Permasta tuotu, vaan huono kopio permalaisen mallin mukaan. Noiden helykoristusten ohella löytty kalusto ei eroa slavilaisesta yleensä. Kuinka nuo oudot löydöt siis ovat selitettävät on vaikea sanoa. Merjalaisten

haudoissa ovat Uvarov ja Saveljev tavannut ainoastaan yhden permalaisen hanhenmuotoisella kannattimella varustetun helykoristuksen. Me emme kuitenkaan tarvitse epäillä noiden helykoristusten permalaista kotiperäisyyttä, sillä niiden muodot ovat yhtä outoja slavilaiselle kalustolle kun ne soveltuvat permalaiselle. Arvattavasti nuo kauniit kalut olivat voittaneet Slavilaisten huomiota ja sekä Novgorodin että Moskovan kauppiaat niitä Permasta kuljettivat maahansa. Niiden käyttäminen Permassa saa siis näistä löydöistä ajanmääräyksen.

Loppukoot tähän viittauksemme niihin tietoihin joita löytyy Merjalaisten muinaisjäännöksistä [1]). Me samalla erkanemme itäsuomalaisista ryhmistä, joiden omituisimmat muodot ovat helykoristukset. Lännempänä tulemme niitä ainoastaan satunnaisesti tapaamaan, emmekä myöskään lännemmissä ryhmissä löydä muita kalumuotoja, jotka yhtä hyvin soveltuisivat ryhmiä rajoittamaan.

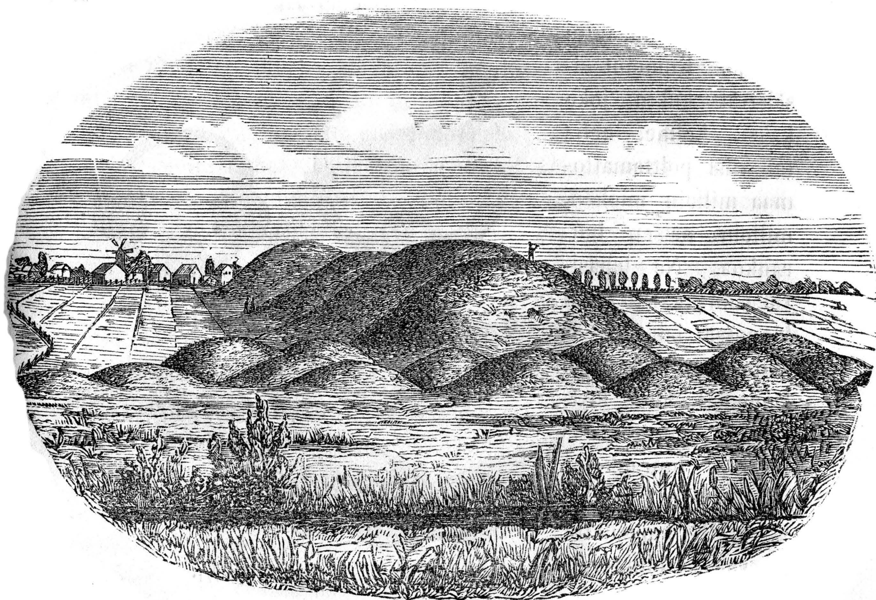
V. Wepsäläinen ryhmä.

Luoteesen päin merjalaisesta ryhmästä kohtaamme Tverin ja Novgorodin läänissä muinaislöytöjä, jotka kokonaan puuttuvat itäsuomalaisissa ryhmissä tavallisia helykoristuksia, jota vastoin länsisuomalaisissa ryhmissä tavalliset, kolmi- ja nelikierteisistä spiraliliitteistä kootut pronssi-ketjut ainakin paikoin näyttävät hyvin tavallisilta. Me voimme tuosta syystä arvata että Merjalaisten naapurina luoteessa kohtasi länsisuomalainen heimo. Nestorin mukaan tiedämme että Walgetjärven seuduilla Wenäjän vallan perustuksen aikoina asui Wes niminen suomensukuinen kansa. Luultavasti tarkoitetaan tuolla nimellä Wepsän heimoa, josta vielä on melkoinen väestö jälillä muutamia peninkuormia lännempänä Walgetjärveä. Siitä syystä otamme vepsäläisen ryhmän nimellä kertoaksemme ne muinaislöydöt, jotka ovat ilmi tulleet Tverin ja Novgorodin läänien pohjoisosilla.

---

[1]) Koska Uvarov Merjalaisten haudoissa löydetyistä kivikaluista päättelee että ne olisivat varsinaista kansallista perintöä, niin katsomme tarpeelliseksi huomauttaa, että niitä epäilemättä siihen aikaan löyttiin ja käytettiin taikakaluina samoin kuin nytkin.

Tverin läänin hautakummuista kirjoitti hra Glinka jo v. 1836 [1]). Hän luettelee ainakin kahdeksan eri kumpuryhmää, joissa kummut usein ovat kahdella, välistä kolmella kivipanoskehällä ympäröityt. Eräällä paikalla luuli hän löytäneensä kaupungista jälkiä, muun muassa kivikehillä varustettuja kaivoja. Nuo muinaisjäännökset ovat kuitenkin ainoastaan 30—40 virstaa koilliseen Tverin kaupungista ja epäiltävää siis vielä on josko ne

Hautakumpuja Bjeschetsin kirkon luona Tverin läänissä.

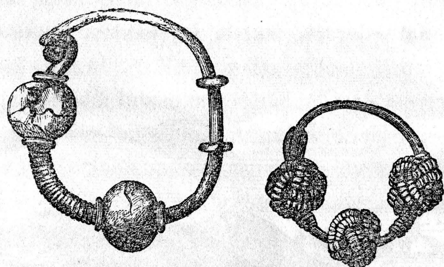
ovat suomensukuisiksi luettavia. Glinka sanoo turhaan tutkineensa hautakumpuja; hän ei löytänyt niissä luurankoja, eikä siitä syystä sano tietävänsä miksi noita kumpuja on käytetty.

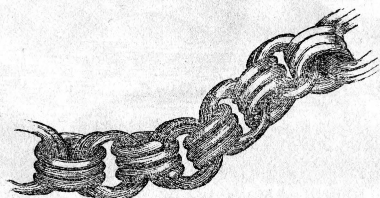
[1]) *О древностяхъ въ Тверской Kapeліи. Журн. Мин. Вн. Дѣлъ 1836, III: 633—652,* johon on kuvia liitetty muutamista kummuista ja kirjakivistä. Kertomus on myöskin julkaistu kirjoissa: *Ист. Сборн. М. Общ. Ист. и Др. 1837, I. кн. 2* ja *Погодина, Исторія Россіи до монгольскаго ига III (Атласъ).*

Myöhemmin ei Glinkan ilmaisemia hautakumpuja tietääkseni myöskään ole tutkittu ja löytöjen puutteessa on mahdotointa ruveta niiden kansallisuutta arvostelemaan.

Bjeschetsin kirkon luona, 10 virstaa Bjeschetskin kaupungista, suoritin itse suvella 1872 hautatutkimuksia, joista jo ennen olen laveasti kertonut [1]. Hautakumpuja löytyy mainitun kirkon luona paljon sekä suuria että pieniä erään muinaislinnan ympäristöillä. Yhteensä kaivatin paikalla kuusi kumpua, joissa kaikissa, paitsi yhdessä, ilmaantui löytöjä. Kummut sisälsivät kukin joko kaksi, kolme, neljä tai viisi polttamattomaa milloin miehen, milloin naisen luurankoa. Ne lepäsivät rinnakkaisin, päät lännessä, jalat idässä, kädet suorana kyljillä. Ennen kaikkea löyttiin sekä miesten että naisten luurankojen ohella veitsi, kaikkeastaan 13 kappaletta. Korva- ja ohimorenkaita löyttiin kuuden luurangon ohella, yhteensä 12; ne olivat kaikki yksinkertaisesta pronssilangasta taitettuja paitsi kaksi korvarengasta, joista toinen oli kolmella ontelolla hopeahelmellä, toinen kahdesta rinnakkaisesta, hienolla pronssilangalla kierretystä jänteestä tehdyllä Gordion solmulla koristetut. Mainitut korvarenkaat eivät muodoiltaan ensinkään eroa Merjalaisten haudoissa tavatuista ja todistavat, viimeksi mainittujen omituisiin muotoihin nähden (kuv. 257, 258), kanssakäy-

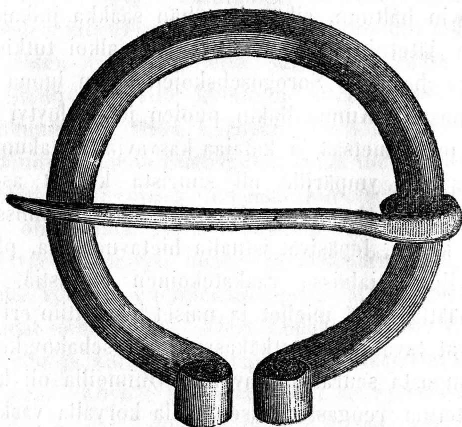
257, 258. Tver, Bjeschetsi. 1/1.

259. Tver, Bjeschetsi. 1/1.

[1]) *Hautakummut Bjeschetsin kirkon luona Tverin läänissä. Suomen Muinaismuisto-Yhtiön aikakauskirja I: 11—27.*

mistä. Sitä vastoin osoittavat kaksi- ja kolmikierteisistä liitteistä kootut ketjut (kuv. 259), joita löyttiin viiden luurangon rinnoilla, länsisuomalaiseen muotoon kallistuvia kansallisia tapoja [1]). Solkia löyttiin kaksi hevoisenkengän muotoista, renkaat molemmissa yksinkertaisia, koristamattomia ja spiralipäätteisiä (kuv. 260). Kolmen luurangon ohelta löyttiin helmiä karniolista, vuorilasista; kullatuita lasi- ja kiiltokuorisia savihelmiä. Paitsi sitä löyttiin saviastia samaa muotoa kun Kertsellin löytämät Jaroslavin läänistä, pari tai kolme ruodolla varustettua keihäänkärkeä, jäännöksiä villavaatteesta, mustia ja ruskeita hiuksia y. m.

260. Tver, Bjeschetsi. $^1/_1$.

Sittemmin tutki hra D. E. D. Europæus samassa kumpuryhmässä muutamia hautoja. Myöskin niissä olivat veitset sekä ohimo- ja korvarenkaat kaluista yleisimmät. Kahdessa haudassa hän tapasi ketjuja yhtä muotoa kun yllä mainitut. Muista löydöistä mainittakoon 7 kulkusen muotoista helyä, jotka nähtävästi olivat olleet vaatteesen kiinnitetyt, kuten Littuassa ja Itämerenmaakunnissa näkyy olleen tavallista, helmiä karniolista, vuorila-

---

[1]) Tuon ketjumuodon rajasuhteista olen ennen puhunut. Vrt. *Suomen Muinaimuisto-Yhtiön Aikakauskirja I: 91, 95, 96.*

sista ja savesta, pronssinen korvakauha, pari valettua paksua pronssirengasta sekä Henrik III:nen (1039—1056) hopearaha, ruskeita hiuksia y. m. Erään kummun alla hän tapasi poltettuja hevosen luita ja melkoisen joukon valettuja hihnansolituksia, jotka ovat joko apilaanlehdillä tai lohikäärme-kierteillä ja muilla skandinavilaisilla sirateilla koristetut [2]).

Paljoa aikasemmin, v. 1843 ja 1844, oli eräs maanomistaja kapteini N. A. Uschakov Tiede-Akademian kustannuksella tutkinut hautoja Tverin ja Novgorodin läänien rajoilla neljässä erinäisessä kumpuryhmässä. Valitettavasti tunnemme hänen tutkimuksensa ainoastaan kertomuksista, Löytämä kalustonsa joutui kreivi Uvarovin haltuun, eikä ole tähän saakka julkaistu; ainakin osa rahoista jätettiin Akademialle. Hän alkoi tutkimuksensa v. 1843 Sorogoscha-joella Sorogoschskojen kylän luona Wesjogonskin piirikunnassa. Kummallakin puolen jokea löytyi sekä suuria että pieniä, mäntymetsää ja katajaa kasvavia hautakumpuja. Muutamien kumpujen ympärille oli suurista kivistä asetettu kehä. Uschakov kaivatti 5 kumpua. Ruumiit, joita enimmissä haudoissa löyttiin pari kolme, lepäsivät istualta hietavuoteella, päät lännessä ja kädet kyljellä, jaloissa raakatekoinen saviastia. Kaluista ja luista hän päättää että miehet ja naiset haudattiin eri kumpuihin; edelliset olivat tavattoman pitkäkasvuisia. Uschakov kertoo eräästä naisen luurangosta seuraavin tavoin. Ohimoilla oli kolme vaskilangasta taitettua rengasta; vasemmalla korvalla vaskinen korvarengas; kaulassa hyvätekoinen rengas, punottu kahdesta pronssivartaasta, joiden väliin vielä oli kierretty hienoa pronssilankapunousta, ja varustettu litteäksi taotuilla koukkusilla päääteliitteillä sekä helmirihma, sisältävä 24 erillaista karnioli- ja 12 lasihelmeä; rintakoristuksia olivat 10 kulkusenmoista helyä, kaksi

---

[1]) Vrt. *Muinaiskaluja Wessien haudoissa. Suomen Kuvalehti 1873, s. 246—8*, jossa nuo solitukset ovat kuvatut. Hra Europæusen tutkimuksista vrt. *О курганныхъ раскопкахъ около погоста Бѣжецъ. Журн. Мин. Нар. Пр. 1872: XII* sekä *Д. П. Европеуса, Объ Угорскомъ народѣ, s. 16—18. Beskrifning öfver Kurganfynden vid Bjeshetsk i Tverska guvernementet. Finl. Allm. Tidn. 1872: 217, 297; 1874: 53.* Saman seudun hautakummuista vrt. myös *О Бѣжецкомъ уѣздѣ и Теблишанахъ. Москвитянинъ 1853: 16.*

korvarenkaan muotoista ripustinta, 5 putkenmuotoista metalliesinettä (?), puolikuun muotoinen hely, pähkinänkokoinen mosaikihelmi, 5-kopeekan kokoinen korvakkeella varustettu metallilevy sekä 10 korvakkeilla varustettua rahaa; vyöllä solkia, käsivarsilla vaskilangasta punottuja rannerenkaita, oikean käden etusormella spiralikierteinen keskeltä levenevä isketyillä sirateilla koristettu sormus[1]). Erään toisen luurangon kallolla hän tapasi nähtävästi vasikannahkaisen pääpuvun ja toisella luurangolla ohimorenkaiden ohella pitkällaisia mustia hiuksia. Mainittujen rahojen muassa oli Samarkandissa lyöty Mansur I:sen hopearaha v:lta $^{973}/_{974}$. Muutamat ruumiit olivat poltetut. Uschakov arvelee että Tverin läänin hautakummut aina sijaitsevat järvien tai jokien rannoilla, että suurimmat kummut sisältävät runsaammin kaluja ja että kummun korkeus riippui vainajan arvosta. Elokuussa v. 1844 Uschakov vielä kaivatti kolme hautakumpua mainitulla joella Bustriginon kylän luona Sorogoschkojen pitäjäässä. Hän löysi niissä hopeisia korvarenkaita ja onteloita hopeahelmiä, ohimorenkaita; korvakkeilla varustettuja, osalta taidokkaasti löytyjä levyhelyjä, hopea- ja vaskisormuksia, kornioli- ja lasihelmiä sekä ruostuneen miekanlappeen (клинокъ). Rahoja eivät nuo haudat sisältäneet. Vielä Lokakuussa m. v. hän palasi Sorogoscha-joelle ja kaivatti Bustriginon ja Maslovon kylien välillä 11 hautakumpua. Köyhät löytönsä olivat seuraavat: neljä saviastiata, joista yksi sisälti poltettuja luita ja veitsenterän, pari veistä, kirveen, jonkunmoisia rautakoteloita (коробки?), hopeasoljen, kolme ohimorengasta, sormuksia ja vehriäisiä lasihelmiä.

Woltschinajoen oikealla rannalla Wischnevolotskin piirikunnassa Tverin lääniä, 60 virstaa Sorogoschskojen kylästä, oli lähellä rouva Pischevajan kartanoa kymmenen noin 5—10 arsinan korkuista hautakumpua, joista hra Uschakov kaivatti kolme. Yhdessä hän löysi naisen luurangon, joka oli seuraavalla kalustolla varustettu. Kaulassa oli hopeasekaisesta metallista tehty ontelo rengas, joka oli takaa napilla suljettava, ja helmirihma, sisältävä 9 putkenmuotoista metallihelmeä, 4 helmeä karniolista,

[1]) Sormus on päättääkseni suomalaista kalua (vrt. kuv. 226); kaulaengas ja rannerenkaat muistuttavat sitä vastoin Moskovan läänin slavilaisia hautoja.

9 vuorilasista, 2 sinisestä lasista, 4 kivestä sekä yksi kaunis suuren herneen kokoinen „pomme d'amour'in muotoon" hiottu helmi; rinnalla puolikuun muotoinen hely ja kuusi korvakkeilla varustettua samanidilaista hopearahaa X:neltä vuosisadalta; vyöllä solki ja oikealla kädellä ven. tuuman levyinen, isketyillä sirateilla koristettu rannerengas. — Toinen kumpuryhmä on Abakumovan kylän luona mainitussa piirikunnassa, siinä missä Ilovitsajoki laskee Ilovskin järvestä; kummut ovat kivillä ympäröityt. Syyskuussa v. 1844 hra Uschakov siinä kaivatti 18 hautakumpua, mutta löysi ainoastaan saviastioita, veitsenteriä, ohimorenkaita, hopea- ja karniolihelmiä sekä metallisia levyhelyjä.

Heinäkuussa v. 1844 tutki hra Uschakov hautakumpuja Ustjuschnan piirikunnassa Novgorodin lääniä. Kumpuryhmä, sisältävä noin 50 kumpua, oli suuren Borovitsin maantien varrella, 5 virstaa Pestovon kylästä Pokrovon, Mologan vasemmalla rannalla olevaan kylään päin. Siinäkin kaivatti hän 18 hautakumpua. Enimmissä löyttiin luurankoja, jaloissa mustasta savesta tehtyjä polttamattomia saviastioita, joista muutamat olivat raakamaisilla sirateilla koristetut; erillaisia hopeakoristuksia: 16 ohimo-, 9 korva- ja 2 rannerengasta sekä hopeisia levyhelyjä; helmiä: 36 karniolista, 4 vuorilasista, 5 sinisestä lasista, 7 kivestä; 13 seka-aineista helmeä sekä paljon suuria muun muassa vaaleansinisiä lasihelmiä; 2 pronssilangasta punottua rannerengasta; ruostuneita rautakappaleita veitsistä sekä muista aseista ja vihdoin 12 arapialaista rahaa X:neltä vuosisadalta [1]).

Hra Uschakov ei sen enempää jatkanut tutkimuksiansa. Hän valitti että viimeiset tutkimuksensa olivat onnettomia, haudat kun sisältivät vain poltettujen ruumiiden jäännöksiä, tuhkaa ja palaneita luukappaleita. Vaikeata on kalustoa näkemättä tarkoin arvostella minkä kansallisuuden omia Uschakovin tutkimat haudat oikeastaan ovat. Me tähän saakka puutumme tietoja sla-

---

[1]) *Савельева, Мухаммеданская Нумизматика, s. 112—4, 154—5; Uvarov, Меряна и ихъ бытъ. Труды I:го арх. Съъзда II: 652—3.* Uschakovin päiväkirjat ovat julkaistut: *Отечественныя Записки XXX, Смъсь, s. 13, 82; С. Петербургскія Вѣдомости 1844: 262, 264, 282; 1845: 64.*

vilaisen kaluston luonteesta Novgorodin ja Smolenskin seuduilla [1]). Meidän on siis vastaiseksi syytä varoa josko puheessa olevat haudat ensinkään ovat suomensukuisia, varsinkin koska rannerenkaat niissä ovat tuota pronssilangasta punottua päättääksemme slavilaista muotoa. Jokaisessa tapauksessa puuttuu nähtävästi mainittu kuten ylipäänsä muukin tästä ryhmästä ilmisaatu kalusto useampia ratkaisevia omituisuuksia, joka seikka ehkä osoittaa täkäläisen asutuksen kansallista heikkoutta.

Suvella viime vuona, 1874, tutki hra Europæus muutamia hautakumpuja Starajan kylän luona Mologajoella, 20 virstaa lännempänä Wesjogonskin kaupunkia Tverin läänissä. Valitettavasti tunnemme nuo tutkimukset ainoastaan löydetyistä kaluista, jotka yliopiston museossa ovat järjestetyt hautojen mukaan. Nuo löydöt olivat hyvin köyhiä. Eräässä hautakummussa Teterkin Bor nimisessä metsässä löyttiin ainoastaan hyvästi säilynyt kirves; toisessa kummussa Smukovan kartanon vieressä Starajan kylän luona veitsen terä ja hevoisenkengän muotoinen pronssisolki; kolmannessa kummussa vihdoin saman kylän luona rautaveitsi sekä kolme pitkää naulaa arvattavasti ruumiin arkusta. Tutkimuksiansa jatkoi hra Europæus Bielie Kresti nimisen kirkonkylän luona Ustjuschnan piirikunnassa Novgorodin lääniä, 40 virstaa kaakkoseen Sominan kauppalasta. Hän tapasi siinä viidessä

---

[1]) Hautakummuista Novgorodin läänissä vrt. m. m. *F. J. Ruprecht, Beschaffenheit der Humusschicht auf alten Gräber. Bull. de l'Acad. Imp. des Sciences de St. Pb. IX: 539—56.* V. 1873 kaivatti hra Kertselli 27 hautakumpua Johnovskin piirikunnassa Smolenskin lääniä. Kalut 5:stä kummusta joutuivat Moskovan antropologialliseen museoon. Kalujen seassa nähdään kolme avonaista spiralipiirteistä sormusta, 2 keskeltä levenevää ja *au jour* tapaan kolmiosirateilla koristettua sormusta, 5 laukunmuotoista moskovalaista korvarengasta, ohimorenkaita, jotka päättyvät spirali- tai S-muotoisilla kierteillä, 8 pitkäläntäistä karniolihelmeä moskovalaista muotoa, 4 pronssikiskosta muodostettua rannerengasta, joiden hoikkenevat päätteet ovat ylöspäin spiraliin kierretyt; renkaat ovat joko neliöjakoisesti tai vinoriveihin asetetuilla pienillä kehäsirateilla koristetut. Ainoa solki, joka löyttiin oli hevoisenkengän kaltainen, mutta outoa muotoa; spiralipiirteisestä pronssivartaasta tehdyn renkaan päätteet ovat litteiksi taotut renkaan suuntaan. Vrt. kalusto slavilaisissa haudoissa Moskovan läänissä, s. 300, 301.

hautakummussa polttettuja luita, jotka yhdessä haudassa olivat kootut saviastioihin. Toisissa haudoissa, kuten yllä mainituissakin Starajan kylän luona, lepäsivät polttamattomat luurangot päitse lännessä [1]). Enimmissä hautakummuissa — hän näkyy kaivattaneen ainakin 14 — oli kalusto hyvin köyhää. Melkein jokaisessa haudassa löyttiin ainakin veitsen terä ja paitsi sitä milloin vähäinen rihmareiällä varustettu kovasin tai hihnansolki, milloin pari sormusta, saviastiain kappaleita ja tulessa pilaantuneita helmiä; eräässä haudassa löyttiin poltettujen luiden ohella ainoastaan hevoisenkengän muotoinen solki. Kahdessa haudassa olivat löydöt kuitenkin runsaampia. Toisessa haudassa löyttiin naisen luurangon ohelta: 3 ohimorengas-paria hopeasta; helmi-rihma, sisältävä 37 enimmäksi osaksi kullattua ja hopeoittua lasihelmeä; hopeinen hevoisenkengän muotoinen solki rinnalta, hopeavartaasta punottu rannerengas, hopeinen kantasormus oikean käden sormesta, 2 keskeltä levenevää spiralikierteistä ja 2 pronssilanka-sormusta vasemman käden sormista, joukko pieniä kulkusen muotoisia hopeahelyjä sekä hopearaha XI:ltä vuosisadalta. Toinen hauta sisälsi miehen luurangon, jonka ohelta löyttiin: isompi ja vähempi veitsi, jäännöksiä puisesta, solitetusta puukonpäästä ja nahkatupesta, rihmareiällä varustettu neliskanttinen kovasin, hihnanjakaja vyöltä sekä soukkateräinen vasaraksi pidennetyllä hamaralla varustettu kirves merjalaista muotoa.

Paljoa merkillisempiä olivat kuitenkin ne pari hautakumpua, jotka Europæus tutki Saljuschik nimisen kylän luona Paksujoella, noin 20 virstaa luoteesen Tichvinan kaupungista, ja joista hän on julkaissut kertomuksen [1]). Toinen noista hautakummuista oli suuri, 11 jalkaa korkea ja 142 jalkaa ympärinsä, toinen ainoastaan lähes 4 jalkaa korkea ja muodoltaan pyöreänsoikea. Maanpinnassa suuremman hautakummun keskellä löyttiin selviä jäännöksiä peijaisista, niiden seassa pieni rautainen lapio ja paistinpannu, joka seisoi hiiliköllä, sekä kappaleita saviastioista,

---

[1]) *D. E. D. Europæus, Om forskningar i äkta finska grafhögar i de finska Tschudernas land, nära Paksujoki i Tichvinska kretsen. Finl. Allm. Tidn. 1874: 213.*

[2]) *M. p., Finl. Allm. Tidn. 1874: 212–215.*

jotka epäilemättä olivat sisältäneet ruokia uhriksi manalaisille. Tuo peijaispaikka oli ympäröitty suurilla kivillä. Hautakummun juurella, noin puolitoista tai kaksi syltää kivikehästä nähtiin lahoneella puulla täytettyjä kuoppia, joissa puupatsaita nähtävästi oli seisonut ja ehkä kannattanut kummun yli rakennettua katosta [1]). Vielä merkillisempi oli kummun sisältö. Ainoastaan kyynärän syvyydellä kummun reunoilla löyttiin poltettuja luita neljästä ruumiista ja kahdesta hevoisesta. Ruumiista oli yksi soturin tapaan aseilla varustettu. Nuo aseet olivat: luuryhmän ohelle seisoalleen pistetty miekka skandinavilaista muotoa, kaksi keihäänkärkeä, kaksi nuolenkärkeä, kirves ja tavatoin pitkä veitsi. Paitsi sitä löyttiin miehen ohelta pari veitsenterää, solituksia puukon-tupesta, joihin tulirauta ruostuessaan on takeltunut, neliskanttinen, rihmareiällä varustettu kovasin, kääntöpäinen luukampa sekä vihdoin vyöhihnan solituksia ja tuohikappaleita, joissa nähdään litistekuvia noista vyönsolituksista ynnä kappaleita sulanutta hopeata. Kaikki nuo esineet, paitsi sarvipäällä varustettu veitsi, tuppi ja kampa, olivat nähtävästi olleet valkiassa. Mies oli arvattavasti ollut ratsu, sillä kappaleen päässä hänestä löyttiin eri paikoilla poltettuja luita kahdesta hevoisesta. Niiden ohella löyttiin kuolaimet, riimut, rautainen solki sekä pieni pronssikulkunen, Miehen toisella puolen löyttiin poltettuja luita kolmesta ruumiista; varmaan yksi, mutta luultavasti toisetkin kaksi olivat naisia. Äärimmäinen noista naisista oli varsin rikkailla koristuksilla varustettu. Hänen luidensa ohelta löyttiin ymmyrkäinen kupurasolki, kaksi skandinavilaista soikeata kupurasolkea, joista toinen, johon kappale hopeista rannerengasta oli ruostunut, oli kannattanut kaksinkertaisista liitteistä koottua ketjua; kappale hevoisenkengän muotoisesta soljesta; 57 helmeä kullatusta lasista, karniolista, merikivestä, savesta; mosaiki ja emaljihelmiä y. m., useat valkeassa pilaantuneita; kappaleita spiralipiirteisestä hopea-vartaasta, ehkä jäännöksiä kaularenkaasta; kaksi helykoristusta, toinen suunnikkaisella kannattimella varustettu, Tambovin seuduilla tavallista muotoa

---

[1]) Mordvalaiset rakentivat haudoillensa viiden hirsikerroksen korkuisia, lautakatolla varustettuja salvoksia. Vrt. *Kuukauslehti 1873, s. 185.*

(vrt. s. 263); kaksi omituisilla Suomessakin ilmaantuvilla sirateilla koristettua hopeista rannerengasta; keritsimet, luinen neulakotelo, kappale rautaneulaa ja veitsenterä; solituksia, putkia spiralikierteisestä pronssilangasta, pitkiä kappaleita kaksi- ja kolmikertaisista liitteistä koottua ketjua sekä kappaleita ketjusta, jossa liitteet ovat pitkällaisia, kummassakin päässä silmuksella varustettuja vartaita. Noiden kalujen ohella löyttiin vihdoin muutamia korvakkeilla varustettuja itämaisia hopea-rahoja, niiden seassa samanidilainen Nukh Ben Nasr'in raha v:lta 944. Toisessa kahdessa luuryhmässä löyttiin varsin vähän kaluja: toisen ruumiin ohella kullattu lasi- ja savihelmi sekä joukko valkiassa sulanneita mosaikihelmiä, toisen ohella ainoastaan spiralikierteinen pyöreästä pronssivartaasta taitettu rannerengas. Nuo haudan ilmiöt muistuttavat Arapialaisten kertomuksia Wolgan kansoista, että nainen, orjat ja hevoiset seurasivat mies-vainajaa hautaan [1]). Jotakuta kohtaa hautakummusta oli ennen kaivettu. Siinä löyttiin pari kappaletta neliskulmaisista pienistä kovasimista sekä rautainen nuolenkärki. Yllämainittujen luuryhmien tasalla löyttiin kummussa vielä hiilikko ja siinä kappaleita saviastiasta.

Myöskin yllä mainitun pienemmän hautakummun keskellä löysi hra Europæus hiiliköllä jälkiä peijaisista: rautaisen padan, jonka pohjalla nähdään tasapintaista kovettunutta maata, selvään jäännöstä lihaliemestä, sillä siitä pistää vielä eläimen kylkiluu näkyviin; padan kahlat, paistinpannu, paistinlapio, joka on ollut puuvarrella varustettu, pieni halsterintapainen ase sekä saviastia. Tuossa kummussa löyttiin kolme polttamatointa luurankoa, päät etelässä ja jalat pohjosessa, kuten joskus Uschakovinkin tutkimissa haudoissa. Luurangoista oli, arvaten kaluista, yksi miehen oma. Sen oikealla puolella oli, kalustosta arvaten, naisen luuranko, joka oikealla käsivarrella halaili miehen rintaa ja jonka alempi osa peitti miehen ruumista. Edellisen luurangon jaloissa löyttiin kirves ja saviastia; paitsi sitä löyttiin sen ohella liinariepuun kääritty tulirauta, ruostuneita kappaleita pitkäliitteisestä ketjusta sekä vyöltä kappaleita tinanapista. Vaimon kaulalta löyttiin pronssi-

---

1) *А. Котляревскаго, О погребальныхъ обычаяхъ языческихъ Славянъ, s. 54–79.*

nen kaularengas, 1 bysantinolainen ja kolme saksalaista korvakkeilla varustettua rahaa X:nen vuosisadan lopulta, 20 helmeä kullatusta ja hopeoitusta lasista, karniolista, vuorilasista, mosaikista, vuorilasista; oikealta olalta kaksi hevoisenkengän muotoista solkea; oikealta käsivarrelta ohuesta neliskanttisesta pronssivartaasta taitettu rannerengas; oikealta puolen vyötärettä pronssinen korvalusikka ja vihdoin määräämättömiltä paikoilta luinen kääntöpääkampa, 3 pientä kulkusen muotoista helyä sekä kappaleita liinavaatetta. Näyttää tuosta kertomuksesta siltä kun vaimo tässäkin vapaaehtoisesti olisi mennyt kuolemaan miehensä kanssa. Toisella puolen peijaispaikkaa löyttiin toisen naisen luuranko, jonka ohella, hra Europæusen mukaan, löyttiin vähän koristuksia, niiden seassa kaksi rahaa, toinen itämainen, toinen luultavasti saksalainen piispanraha [1]). Museon luettelossa ei mainita muita koristuksia tuon luurangon ohelta. — Muutamaan kolmanteen hautakumpuun mainitun Saljuschik nimisen kylän luona olivat talonpojat kaivaneet pärinäkuopan. Myöskin sen keskellä löyttiin rautainen pata, joka rikottiin, sekä padan kahlat, jotka hra Europæus osti.

Itse Walgetjärven likeisyydessä ei ole tähän saakka hautoja ilmaistu. Ainoastaan Scheksnajoen suulla, noin 4 virstaa Walgetjärven kaupungista, sanotaan löytyvän pari hautakumpua, joita hra Iversen Pietarista noin v. 1865 turhaan kaivatti. Sitä vastoin löytyy hautakumpuja Sudajoella lounaiseen Walgetjärveltä. Siellä kaivatti v. 1868 eräs hra Jakubovitsch muutamaa hautaa, jossa hän löysi päättömän luurangon, jonka ohella oli sotakirves sekä neljä palasta hopeisesta brakteatista, joista yhdellä eroitetaan piispan sauva ja kaulus puvusta ikään kuin Adalbertin kuvassa puolalaisella brakteatilla XI:ltä vuosisadalta. Luurangon käsivarrella oli 7:stä ohuesta pronssilangasta letitty kolmikanttinen rannerengas, josta riippui pronssirenkaassa 4-vartinen risti, koristettu jokaisessa päässä, keskellä ja kulmissa kaksinkertaisilla kehäkoristuksilla [2]).

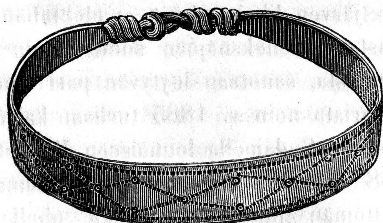
---

[1]) *D. E. D. Europæus, m. p., Finl. Allm. Tidn. 1874: 215.*

[2]) *Д. И. Прозоровскаго, Древнія вещи, найд. въ Бѣлозерскомъ уѣздѣ. Изв. Арх. Общ. VIII, Вып. I: 64—6.* Kirveen muodosta vrt·

Kuten jo olemme huomauttaneet on tämän ryhmän muoto-omituisuuksia vielä jotenkin vaikea määrätä. Sitä vasten olisi tarpeellista tarkemmin tuntea kalusto ympäristöiltä, vierailta aloilta. Me tässä kuten ylipäänsä muissakin lännemmissä ryhmissä puutumme niin omituisia kalumuotoja kun helykoristukset idässä. Ryhmäjakomme on siis muotoihin nähden lännessä vastaiseksi jotenkin mielivaltaista kansallisten ja historiallisten syiden nojalla; toivomme että kalu-muodot vasta tarkemmin tutkittua puhuvat selvempää kieltä. Ratsu vaimoneen suuremmassa kummussa Saljuschikin kylän luona oli nähtävästi vierailtakin aloilta hankkinut tavaransa: miekka ja kupurasoljet olivat skandinavilaisia, helykoristukset mordvalaisia, hevoisen kuolaimet ehkä itäsuomalaisia, ketjut, hevoisenkengän muotoinen solki ja kulkusen muotoiset helyt p. m. arvattavasti kotitekoa j. n. e.

Katsomme sopivaksi tämän ryhmän ohella ottaa puheeksi nuo avarat alat Aunuksen läänissä Äänisjärven ympäristöillä, jotka vielä ovat muinaistieteellisiä erämaita rautakauteen nähden. Etevä

261. Aunus, Oser. 2/3.

venäläinen muinaistutkija P. Lerch, joka v. 1865 matkusti Aunuksen läänin halki muinaistieteellisiä tutkimuksia varten on tahtonut kokonaan kieltää noilta seuduilta rautakautta. Kuitenkin on joku arapialainen rahalöytö tunnettu Äänisjärven rannoilta.

Историч. опис. одежды и вооруж. Росс. войскъ I, kuv. 99, rannerenkaanmuodosta *Русск. Истор. Сборникъ III: 288.* Rannerenkaan ja brakteatin omistaa hra Prosorovski, Pietarin Muinaist. Seuran sihteeri.

V. 1859 näet lähetti hra Butenjev Petroskoista Pietarin Muinaistieteelliselle Seuralle arapialaisen Nukh ben Nasr'in hopearahan v:lta $^{946}/_{947}$. Se oli jäännös suuremmasta aarteesta, joka löyttiin mainitussa kaupungissa lähellä Äänisjärveen laskevan Neglinkajoen suuta v. 1849, kun paikkaa raivottiin muutamaa sotaväen rakennusta varten. Muutamat rahoista olivat ehjiä, toiset rikottuja puoliskoihin tai neljään osaan; muutamat rikkoontuivat käsissä, mutta silloiselle kuvernörille A. E. Pisarjev'ille oli jätetty

262. *Aunus, Oser.* $^{2}/_{3}$.

60 kappaletta [1]). Eräs toinen rahalöytö, josta kuitenkin puutumme lähempiä tietoja, tuli ilmi Oser'in kylän luona Ladeinopolin piirikunnassa. Rahojen ohella löyttiin hopeinen pilkkuriveillä koristettu ja solmulla suljettu rannerengas (kuv. 261) sekä pienillä yksipilkkuisilla kolmiosirateilla ja pahkasilla koristettu hopearisti, joka korvakkeesta riippuu spiralisolmulla suljetussa renkaassa (kuv. 262). Viimeksi mainitut kalut lahjoitti rouva

---

1) *Изв. Арх. Общ. I: 44.*

Rajevskaja Moskovan Rumäntsovin museoon [1]). Jos mainittu risti on Kristinuskon merkki, mikä kuitenkin on epäiltävää, niin ansaitsevat nuo pakanuuden aikuiset, kuvassa huonollaisesti onnistuneet yksipilkkuiset kolmiosiratit, joita on hoettu arapialaisiksi, erinäistä huomiota.

Muita rautakauden aikuisia löytöjä tuskin tunnetaan Aunuksesta. Heinäkuun 22 p. 1865 kaivatti Lerch muutamaa „mogilka“ nimistä paikkaa Uhtajoella puoli kolmatta virstaa Jefremovajan kylästä nähtävästi Petroskoin piirikunnassa. Hän löysi siinä ruokamullassa eläinten luita jäännöksinä ruokalaitoksista, rautaisen veitsenterän, kappaleen vaskilevyä sekä palasia kahdellaisista koristetuista saviastioista, toiset punaisesta kvartsirakeisesta, toiset keltaisesta savesta; mustan mullan alla oli maa koskematointa.

Useissa paikoin Aunuksen läänissä asukkaat kuitenkin kertovat muinaislöydöistä sekä muinaishaudoista, joita he melkein kaikkialla arvelevat „panien“ muistoiksi. *Pan* on puolan kieleksi: herra, ja luultavaa on että tarinat ovat saaneet tuon yleisen suunnan Littualaisten ryöstöistä Wale-Demetrion aikana sekä ehkä littualaisen ruhtinaan Narimontin herruudesta XIV:nen vuosisadan alkupuolella. Epäilemättä ovat kuitenkin useat muistot noita aikoja vanhemmat. Luettelemme niistä muutamia. Kargopolin seudun asukkaita haukutaan „Valkosilmäisiksi Tschudeiksi“ ja useissa paikoin Kargopolin piirikuntaa todella näytetäänkin muistoja muinaisista asukkaista. Kargopolista Aleksanterin-Oschevenskin luostariin vievän tien varrella, lähellä Posdyschevon kylää näytetään kalmisto, jossa muka paaneja on haudattu ja Lelemskin pitäjään kirkon luona samassa piirikunnassa toinen, haapapuistoa kasvava kalmisto, jossa Tschudeja lepää haudattuina; haapoja ei kukaan uskalla kaataa; tuossa tai toisessa autiossa kalmistossa samassa pitäjässä löyttiin noin 70 vuotta tätä ennen pieniä hopeakappaleita, joissa nähtiin kuvattuina eläviä, keihiä y. m. merkkiä. Kolmas tschudilainen kalmisto, tunnettu nimellä „mogilischtsche“, näytetään eräällä pellolla Schaläkuschkin pitäjässä Kargopolin piirikunnassa; siitä löydetään välistä ihmisen luita.

---

[1]) *Г. Д. Филимонова, Каталогъ доисторич. древностей Моск. публ. Музея, № 2583, 2584.*

Eräällä nevalla Latschajärven partaalla samoin näytetään ylennyksiä, joita sanotaan tschudilaisiksi haudoiksi; Tschudit näet olivat johtajansa Amint'in johdolla paenneet sinne Wytegorskin piirikunnasta n. s. „Amintin tietä“ myöden, mutta sautettiin ja surmattiin Latschajärven rannalla [1]). Myöskin Lepschinskin pitäjäässä näytetään „mogilnik“ nimellä hautapaikka, jossa paneja lepää. Schoschemajoella näytetään omituisia muinaisjäännöksiä, niiden seassa erään „päällikön hautakumpu“. Samoin on Ustmoschan kirkolla panilaishauta, muistona sikäläisestä tappelusta. Waldiev'in pitäjäässä näytetään paikkaa „tschudilaiskaupungin“ nimellä, jossa ennen on löytty muinaiskaluja; itse „pitäjä on saanut nimensä kahdesta tschudilaisesta jumalasta“.

Myöskin Pudoschin piirikunnassa näytetään useita paikkoja, joissa „paneja“ on asunut. 60:tta vuotta sitten löyttiin Kuniävskin, Wodlaan pistävällä niemellä vadintapainen kalu „tuntemattomasta metallista“ sekä kultamalja, joita arveltiin panien jättämiksi. Äänisjärven taustalla (Saoneschissa) puhutaaan panien linnoista, joista he vähä väliin karkasivat maan asukkaita ryöstämään ja joihin he kätkivät saaliinsa, sekä kaluja että rahoja, joita vielä joskus löydetään. Eräässä luolassa Putkjärven rannalla näytetään vanha kiuas muistona panien majailemisesta. Noita jälkiä löytyy myöskin Povänetsin piirikunnassa. Lähellä Takovskajan kylää Tschemkuschskojen pitäjäässä tavataan eräällä niityllä multaylennyksiä, joita sanotaan panien haudoiksi. Eräs talonpoika löysi siinä peltoa kyntäessä tikarin muotoisen aseen. Toisia kummuntapaisia panihautoja näytetään Kemsojevajan kylän luona. Wygjärven saarilla Petroskoin piirikunnassa, „joita on niin monta kun päivää vuodessa“, löydetään kiukaita ja muita koottuja kiviraunioita paikoilla, joilla nyt kasvaa paksua metsää; kivien välistä on löytty kirveitä ja jauhokiviä. Welikogubskin pitäjäässä näytetään panihautoja Pegriman paikalla ja metsätiellä 8 virstaa Lososinskin järvestä Priaschskin pitäjään päin toisia hautoja, joilla panit ovat polttaneet itsensä (poltettujako ruu-

---

[1]) Latschajärvellä Onegajoen suussa löytyy valleja muinaislinnasta. *Примѣчательные памятники въ Олонецкой губ. Журналъ Мин. Вн. Дѣлъ 1844, VIII: 159.*

miita?). Vihdoin näytetään eräällä mäellä Schamenskin kirkokunnassa Ladeinopolskin piirikuntaa useita hautakumpuja, joissa tarinan mukaan lepää tappelussa kaatuneita Littualaisia, Syväri- ja Ojatijoen asukkaita sekä Karjalaisia [1]).

Varsin mahdollista on että vastaiset tutkimukset voivat Aunuksessakin ilmaista hautoja, jotka levittävät valoa rautakauden oloihin tutkimusalallamme. Noita tutkimuksia vartokaamme.

VI. Inkeriläinen ryhmä.

Kun otamme tässä puhuaksemme „inkeriläisestä ryhmästä", niin meidän on muistuttaminen, että nimitys tässä kuten edelliseenkin ryhmään nähden vastaiseksi perustuu paraasta päästä maantieteellisiin ja kansallisiin syihin. Tähän saakka tuskin ensinkään tunnemme löytöjä Pietarin läänin pohjoisilta osilta, joita paikkuuteen nähden varmuudella voisimme päättää suomalaisiksi. Enimmät tuntemamme hautalöydöt ovat tavatut paikoilla, joita voimme arvata suomalaisten ja slavilaisten rajamaiksi. Siihen katsoen on meidän vielä vaikeata eroittaa suomalaiset ja slavilaisetkin kalustot toisistansa.

Pietarin läänin hautakummut ovat jo kauan olleet tunnetut. Useat niistä ovat varustetut veistetyillä kiviristeillä, joista kirjoitus, jos sitä on ollutkaan, on kulunut. Tuosta syystä voimme arvata että ne osaksi ovat varhaisilta historiallisilta ajoilta; kansa kutsuukin niitä milloin „ruotsalaisiksi", milloin „liiviläisiksi haudoiksi", pitäen niitä täällä raivoneiden sotaisten taistelujen jälkinä. Erään Walkeasaaren talonpojan Räikkösen antaman tiedon mukaan tavataan hautakumpuja jo mainitussa Suomen naapuripitäjässä. Niissä on löytty polttamattomia ruumiita, jotka ovat istualleen haudatut. Nevajoen ympäristöllä nähtävästi ei löydy hautakumpuja [2]). Sitä vastoin niitä tavataan melkein runsaasti

---

[1]) Noista ja muista Aunuksen muinaisjäännöksistä vrt. *Пам. Кн. Олон. губ. 1867, III: 110—30; Олон. губ. вѣд. 1857: 20—23; 1863: 39, 40; 1865: 50.*

[2]) Vrt. *А. И. Савельева, О насыпяхъ и курганѣ въ петербургской губ. Изв. Арх. Общ. VIII, вып. I: 56—60.* Suomalaisista paikkain nimistä y. m. Pietarin ja Walkeasaaren välillä vrt. *П. Буткова, О состояніи мѣстностей с:тъ петербургскихъ въ XVI вѣкѣ. Журн. Мин. Вн. Дѣлъ 1836, № VI: 391—425, № VII: 107—135.*

Uuden Laatukan ja varsinkin Jamburgin piirikunnissa [1]). Jo Ison Vihan aikana alkoi eräs luterilainen pappi Wilh. Tolle tutkia hautakumpuja nähtävästi Uuden Laatukan seuduilla. Hän löysi niissä erillaisia pakanallisia kaluja, saviastioita ja rahoja, joista yksi oli uspegbediläinen Omarin raha VIII:nen vuosisadan loppupuolelta, neljä „luultavasti liiviläistä" ja pari „pakanallista" rahaa. Tollen kuoltua syksyllä v. 1710 osti eräs maisteri Pauli hänen kokoilemat muinaiskalunsa [2]).

V. 1869 perustettiin patteri vanhan Ropschinskin tien varrelle likellä Krasnoje Selon linnaa. Paikalla oli vähäinen kumpu. Kun siinä alettiin kaivaa puolen kolmatta jalan syvyistä hautaa, niin tuli ilmi joukko luita ja pääkalloja. Niiden ohella löyttiin vaskisia renkaita, soukkateräinen kirves ja luuvarrella varustettu veitsi [3]). Peterhovin piirissä Kavasch nimisellä joella, 4 virstaa Ust Rueschtschan kylästä Peterhovin linnaan päin tapasi muinaistiedettä harrastava rouva Rajevskaja Tschornaja nimisellä paikalla vanhan kalmiston. Joki oli huuhtonut pois toisen puolen kalmiston ylennyksestä. Tuossa löyttiin 8 luurankoa. Niiden ohella tavattuja kaluja olivat kolmesta pronssilanka-punouksesta punottu rannerengas, jonka molemmat päät olivat silmukselle muodostetut (vrt. s. 301), korvarengas puettu kolmella ontelolla pronssihelmellä, kaksi korvarengasta, joissa toinen helmellä puettu pää riippuu suorana alas, pari veistä, saviastiasta kappale, kaksi helmeä sekä Ivana III:nen ja IV:nen hopearahoja. Kallot ja kalut lähetettiin prof. Bogdanoville Moskovaan antropologiallista museoa varten.

Jamburgin piirikunnan hautakummuista kirjoitti v. 1853 nuori vapaaherra Wrangel [4]). Kumpuja tavataan ryhmittäin, noin

---

[1]) Vrt. esim. *Шведскія могилы въ Ямбургскомъ уѣздѣ. Журн. Мин. Вн. Д. 1838, № 4, Смѣсь, s. 5, 6; Курганы въ Ораніенбаумскомъ и Новоладожскомъ уѣздахъ. М. р., s. 6, 7.*

[2]) *Изв. Арх. Общ. VI, отд. 2, s. 104.* Hodakovskin tutkimuksista Laatukan paikoilla v. 1820 vrt. *Русскіи Истор. Сборникъ III, кн. 2, s. 147.*

[3]) *A. I. Saveljev, m. p., s. 58, 59.* Veitsi tuli Suuriruhtinaan Nikolai Nikolaievitschin museoon.

[4]) *Курганы въ Ямбургскомъ уѣздѣ С. Петербургской губ. Изв. Арх. Общ. I: 151—3.*

10—50 kumpua kussakin. Enimmillä nähdään puolen tai puolenkolmatta kyynärän korkuinen laakakivestä veistetty risti. Wrangel oli poikana kaivellut yhtä kumpua; ylinnä oli kummussa paljo pientä kiveä, sitten seurasi hietaa ja puolen toista arsinan syvyydessä löyttiin luuranko, joka lepäsi kivilaakoista kootussa arkussa, päin idässä (?). Jaloissa oli paljon hiiltä. Hän kertoo että Bujanitsin kylän luona löytyy suuria kumpuja, että eräs talonpoika siellä v. 1852 oli löytänyt aarteen saviastiassa: noin 300 hopearahaa, niiden seassa arapialaisiakin; kaulakoristuksen, rannerenkaan, ketjun, ristin sekä muutamia muitakin hopea-kaluja. Aarteita on muutoin kyllä useasti löytty Inkerissä. Noin v. 1799 löyttiin Nevajoen suulla saviastia, joka sisälsi arapialaisia rahoja, ainoastaan 6 saapui Berliniin, muut sulatettiin. Eräs aarre Vanhan Laatukan luona sisälsi arapialaisia rahoja m. m. v:lta 1002 ja noin v. 1810 löysi kalastaja Laatukan rannassa, 12 virstaa Wolhovan suusta, kokonaisen tynnyrin rahoja. Niistä hänen täytyi antaa 7 puutaa kylän omistajattarelle ja maapoliisille; lopuilla hän osti talon Tihvinan kaupungissa ja rupesi kauppiaaksi. Rahat, jotka sanotaan olleen kuufalaisia, kaikki sulatettiin [1]). V. 1846 tuli aarre ilmi Borovskajan maatilalla Oranienbaumin piirikunnassa. Se sisälsi 500 hopearahaa ja hopeisen rannerenkaan ja ainoastaan 278 rahaa saapui Tiede-Akademialle. Niistä olivat 264 europalaista, anglosaksilaisia Knutin ja Etelredin ajoilta sekä Saksan vallan rahoja, ja 14 itämaista rahaa IX:ltä, X:ltä ja ensimäisiltä vuosilta XI:ttä vuosisataa [2]). V. 1866 löyttiin vihdoin Vanhan Laatukan luona arapialainen raha v:lta $^{738}/_{739}$ [3]).

Bogunitsin kylän luona noin 40 virstaa Jamburgista kaivattivat muutamat Suomen kaartin upseerit suvella v. 1873 pari hautakumpua. Hautojen rakennuksesta puutumme kertomusta; kalut lahjoitettiin yliopiston museoon. Ne olivat seuraavat: hevoisenkengän muotoinen, kolmio- ja pilkkusirateilla ko-

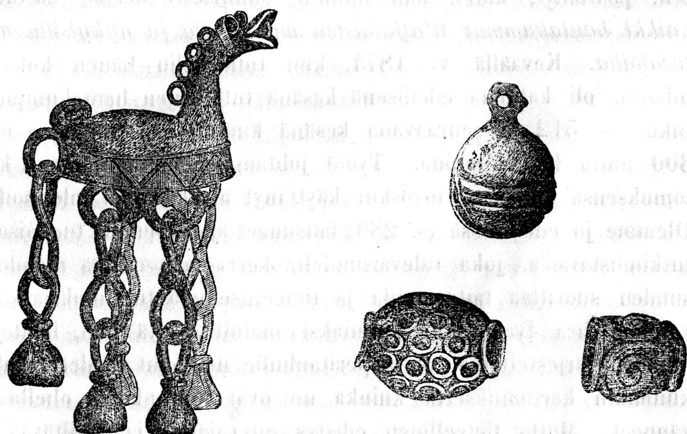
---

[1]) *П. С. Савельева, Мухаммеданская Нумизматика, s. 33, 34.*

[2]) *Археологическое Открытiе въ С. Петербургской губ. Журн. Мин. Нар. Пр. 1837, III: 61.*

[3]) *Изв. Арх. Общ. VII: 215.*

ristettu pronssisolki; suunnikkainen, välipuitteella varustettu hihnansolki; suuri hopealangasta tehty korvarengas, joka kolmelta kohdalta on litteäksi taottu ja niiltä kohden pilkkuviivaisella ristillä koristettu; hanhenkuvan muotoisella kannattimella varustettu permalainen helykoristus (kuv. 263), arvattavasti, kuten muutkin samallaiset tässä ryhmässä, Permasta tuotettu; pari pientä kulkusen muotoista helyä (kuv. 264); 13 pronssihelmeä [1]) omituista filigranitapaista tekoa (kuv. 265, 266); pronssista valettu pyö-

263, 264, 265, 266. Jamburg, Bogunitsi. 1/1.

reän-muotoinen helylevy, jolla nähdään kuvattuna joku kristillinen pyhä kohtaus; pari omituista pyöreänmuotoista, hopealangasta koottua ristikkäistä helyä (vrt. kuv. 274); puolikuunmuotoinen, korvakkeella varustettu pronssiripustin; pari renkaiden muotoon taitettua pronssilankaista punousta, rautainen veitsenterä, pieniä kuuloja valkoisesta savesta, joilla ehkä on kasvoja maalattu, sekä pari nähtävästi saksalaista hopearahaa XI:nen vuosisadan lopulta. Omituisimpia kaluja tässä tutkimuspiirissä ovat nuo yllä mainitut omituiset pronssihelmet, pilkkuviivaisilla risteillä koristetut korvarenkaat ja ristikköiset, hopealangasta kootut pyöreät helyt. Pa-

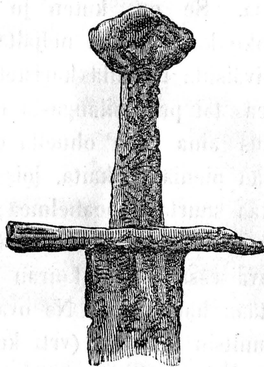
[1]) Tuollaisia helmiä tavataan myöskin Littuassa. *Tyszkiewicz, O Kurhanach na Litwie, kuv. I: 1.*

haksi onneksi emme vielä nykyisillä tiedoilla tohdi päättää ovatko nuo omituiset kalut suomalaisia vai slavilaisia. Ne ovat näet yhtä omituisia eteläpuolella Gatschinaa löytyvissä haudoissa, joita eräs prof. Ivanovski viime vuosina on tutkinut paraasta päästä kallomittauksia varten ja jotka ainakin suureksi osaksi näyttävät slavilaisilta, jos vertaamme kalustoa Moskovan läänin slavilaiseen muinaiskalustoon.

Hra Ivanovski on Uvarovin ja Saveljevin esimerkkiä seuraten, päättänyt, kuten hän minulle suullisesti kertoi, kaivattaa *kaikki hautakummut Watjalaisten muinaisilla ja nykyisillä asutusaloilla.* Keväällä v. 1874, kun tutkiskelin hänen kokoilemiansa, oli kahtena edellisenä kesänä tutkittujen hautakumpujen luku — 512 ja seuraavana kesänä kuuluu hän tutkineen noin 300 uutta hautakumpua. Työtä johtamassa on hän, oman kertomuksensa mukaan, myöskin käyttänyt älykkäämpiä talonpoikia. Olemme jo edellisessä (s. 280) lausuneet ajatuksemme tuollaisesta tutkimustavasta, joka tulevaisuudelta kerrassaan riistää mahdollisuuden suorittaa taitavampia ja tieteellisempiä tutkimuksia. Me voimme hra Ivanovskin kunniaksi mainita, että hän, hautojen mukaan järjestettyinä, on paperitauluille neulonut löydetyt kalut, kuitenkin kertomuksetta kuinka ne ovat luurankojen ohella levänneet. Mutta tieteellinen edistys on rajatoin ja epäiltävää on josko paraskaan huolemme voi tulevaista tiedettä tyydyttää. Hra Ivanovski julkaisi luullakseni Kiovan muinaistieteellisessä kokouksessa suvella v. 1874 kertomuksen tutkimuksistansa. Se ei ole kuitenkaan vielä painosta ilmaantunut. Koska, kuten jo mainitsimme, itse olimme tilaisuudessa keväällä v. 1874 tutkia hra Ivanovskin silloisia kokoilemia 512:sta hautakummusta, niin tahdomme niistä lyhykäisesti kertoa. Kalustonsa oli koottu kahdesta kumpuryhmästä Novo-Siverskajan kylän luona, kahdesta ryhmästä Staro-Siverskajan, kolmesta Wopschan, yhdestä Lorvilan, yhdestä Kobrinon ja yhdestä kumpuryhmästä Elitsin kylän luona. Ruumiit olivat kaikkialla polttamattomia, samoin kuin Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa.

Hautojen rakennus oli (hra Ivanovskin suullisen kertomuksen mukaan) kaikissa kalmistoissa, paitsi toisessa kumpuryhmässä Novo-Siverskajan luona, yhtäläinen, nimittäin seuraava:

Kummut olivat noin 5—7, kerran 9 jalkaa korkeita; ympärille oli $^{1}/_{2}$ à $^{3}/_{4}$ kyynärän korkuisista kivistä ladottu kehä, joskus kaksi tai kolmekin kehää. Yksi kumpuryhmä Staro-Siverskajan ja toinen Wopschan kylän luona sijaitsivat kalliolla, jolle kumpuhieta oli tuotu joen rannasta. Keskellä kummun sisässä löyttiin vähäinen kiviläjä, joka sisälsi poltettuja lehmän, lampaan, hevoisen ja linnun luita. Tuota kiviläjää vastaan oli ruumis nojattu ikään kuin istualleen paljaalle maalle. Joskus oli tuo noja ollut puusta tehty ja lahonut, jotta luuranko lepäsi pitkäsuorana. Luurangon jaloissa oli saviastia. — Toinen kalmisto Novo-Siverskajan kylän tykönä oli kuusimetsässä eräällä mäellä myllyn luona. Kummut olivat siinä korkeintain 5 jalkaa. Niiden ympärille oli asetettu 2, 3, 4 tai 5 suurellaista kiveä; jos kiviä oli 3 tai 5, niin kaksi oli jalkapäässä. Noiden kumpujen alle oli ruumiille kaivettu matala hauta maahan, jossa luuranko nojaamatta lepäsi pitkäsuorana, saviastia jaloissa. Mitä kalustoihin tulee ne nähtävästi eivät suuresti vaihtele eri kalmistoissa. Kunnes Pietarin läänissä hautoja ilmaistaan, joita varmuudella voimme arvata suomalaisiksi, tahdomme ainoastaan lyhykäisesti puhella yllä mainituissa kalmistoissa tavatuista kalustoista. Me voimme tuossa kalustossa moskovalaiseen vertaamalla eroittaa lukuisia slavilaisia muotoja, mutta myöskin vaikutusta Littuasta sekä Itämeren maakunnista.

267. Gatschina. $^{1}/_{4}$.

Paitsi veitsiä on noissa haudoissa löytty varsin vähän aseita, niiden seassa pitkä kaksiteräinen miekka skandinavilaista muotoa, joissa sekä pyörenevä nuppi että pitenevä väistin todistavat keskiajan koittoa (kuv. 267). Lape on 83 centim. pitkä. Keihiä on löytty ainoastaan pari kappaletta, molemmat varsiputkilla varustettuja. Myöskin kirveet ovat noissa haudoissa hyvin harvinaisia, leveäte-

räisiä, piilunkaltaisia. Sirppi on karalla varustettu, kuten merjalainenkin (kuv. 242). Veitsien ohella on löytty joitakuita pronssikiskoilla solitettuja tuppeja; solitukset ovat täryviivoilla koristetut. Eräässä haudassa löyttiin melkein eheä tuppi, joka riippui pitkässä kaksinkertaisista rengasliitteistä kootussa ketjussa; toisessa ketjuhaarassa riippui pronssinen äimänkotelo, joka oli ripustettu pienillä kulkusenmuotoisilla ja neljäreikäisillä levyhelyillä.

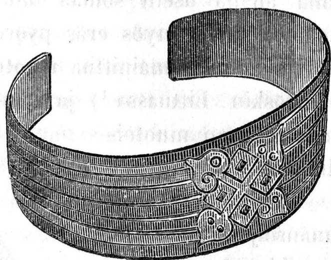
Korvarenkaat ovat tällä alalla enimmästi kahta omituista muotoa, molemmat tavattoman suuria. Toinen, jonka jo tapasimme Bogunitsin löydössä, on täällä melkein yhtä yleinen, kun laukunmuotoinen korvarengas Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa. Se on, kuten jo yllä mainitsimme tehty hopealangasta ja joko kolmelta tai neljältä kohden litteäksi taottu ja siinä pilkkuviivaisilla risteillä koristettu [1]). Toinen korvarengas on samoin hopea- tai pronssilangasta muodostettu ja tiheään puettu suurilla, joskus aina 8:lla ohuella ontelolla hopeahelmellä. Harvoin löydetään pieniä renkaita, joissa toinen pää riippuu suorana alas ja kantaa suurta hopeahelmeä; se on Itämaissa tavallinen korvarenkaan muoto. Kaularenkaita on harvoin käytetty — eräässä spiralijuovaisessa riippui koiran näköinen hely —, mutta helmiä usein löyttään haudoissa. Ne ovat usein pronssista samantapaisia kuin Bogunitsin löydössä (vrt. kuv. 265, 266) tai pitkäläntäisiä keltaisia savihelmiä, jotka ovat erivärisillä suonilla kirjatut.

Rannerenkaita tavataan paljon. Ne ovat enimmästi pronssikiskosta tehtyjä, avonaisia ja soukkenevat kumpaakin päätä kohden. Koristukset ovat monellaisia, melkein aina pilkkuviivaisia. Hyvin tavallisia ovat täällä, kuten ylempänäkin tavatuissa slavilaisissa haudoissa (s. 301), neliönmuotoiset koristusjaot rannerenkaissa (vrt. kuv. 268). Muutamat kolmiosirateilla koristetut pronssikiskoiset rannerenkaat ehkä ovat virolaista syntyperää (kuv. 269). Tavallisia ovat myöskin pronssilanka-punouksista punotut rannerenkaat, joita jo olemme slavilaisiksi arvanneet, sekä yksinkertaisesta pronssivartaasta punotut käsirenkaat. Näitä

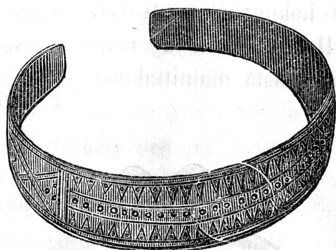
---

[1]) Tuo muoto on myöskin tunnettu Littuasta jossa se löyttiin luurangon korvalliselta Minskin piirikunnassa. *Tyszkiewicz, O Kurhanach na Litwie, kuv. I: 9.*

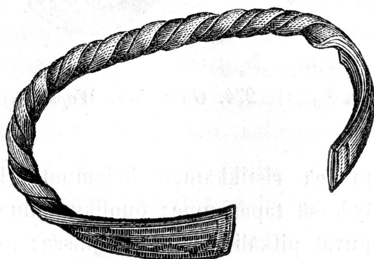
muistuttaa myöskin eräs pronssikiskosta kiertämällä muodostettu rengasmuoto (kuv. 270). Myöskin muutamia sileävartaisia, eläväin päillä päättyviä rannerenkaita löytyy kalustossa. Sormukset ovat vaihtelevaa muotoa. Tavallisimmat ovat kahdesta kumpaakin päätä kohden hoikkenevasta vartaasta punotut sormukset sekä samantapaiset valetut sormukset, joissa punous on vinoviivoilla merkitty (kuv. 271). Outoja eivät myöskään ole nuo spiralikierteiset keskeltä leveäkiskoiset sormukset (vrt. kuv. 226), joita

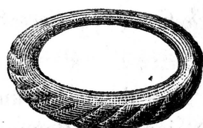
268. Gatschina, Novo-Siverskaja. $^2/_3$.

269. Gatschina, Wopscha. $^2/_3$.

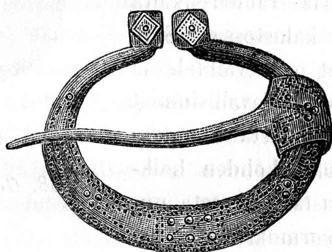
270. Gatschina, Novo-Siverskaja. $^2/_3$.

271. Gatschina, Staro-Siverskaja. $^1/_1$.

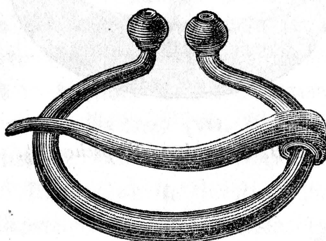
muromalais-mordvalaisesta ryhmästä alkain olemme tavanneet tutkimusaloillamme.

Soljista ovat hevoisenkengän muotoiset tavallisimmat. Ne ovat tällä allalla usein somaa muotoa (kuv. 272). Jokseenkin tavallinen on täällä myös eräs pyöreillä napeilla varustettu sileä, pyöreävartinen solki mainittua muotoa (kuv. 273); se muoto tavataan myöskin Littuassa[1]) ja Itämeren maakunnissa. Myöskin muutamia renkaan muotoisia solkia on löytty tällä alalla. Tavattomia eivät ole hihnansoljetkaan. Tuo solkien rikkaus on huomattava, jos vertaamme näitä hautoja Moskovan läänin slavilaisiin, joissa soljet kokonaan puuttuvat.

272. Gatschina, Staro-Siverskaja. $^1/_1$.

Helyjä ei löydy runsaasti; niistä mainittakoon

273. Gatschina, Novo-Siverskaja. $^2/_3$.

274. Gatschina, Wopscha. $^1/_1$.

tuo hopealangasta koottu pyöreä ristikkäinen helymuoto (kuv. 274), jonka jo Bogunitsin löydössä tapasimme; puolikuunmuotoiset helyt, jotka tavasta riippuvat pitkäliitteisissä ketjuissa; muutamat kulkusen muotoiset villanauhalle kiinnitetyt helyt; suuret pronssikiskoiset korvakkeilla varustetut brakteatit, joista yksi on ristillä koristettu.

---

[1]) *Tyszkiewicz, O Kurhanach na Litwie, s. 88, kuv. IX: 8.*

Me tapasimme jo Bogunitsin löydössä permalaisen hanhenmuotoisella kannattimella varustetun helykoristuksen (kuv. 263). Samallaisia tavataan useampia puheessa olevassa kalustossa. Hra Ivanovskin mukaan nuoret tyttöset niitä kantoivat edessään vyöhön ripustettuina. Me muistamme että noita helykoristuksia myöskin tavataan Moskovan läänin slavilaisissa haudoissa. Sen johdosta arvasimme että Moskovan ja Novgorodin kauppiaat ovat noita suosittuja koristuksia Permasta maahansa tuottaneet. Vaikeata on vielä asiaa toisin selittää. Mahdollista on kuitenkin että niiden ilmaantuminen puheessa olevalla alalla voisi saada toisen selityksen, kun Aunuksen ja Karjalan rautakauden muinaisjäännökset tulevat tunnetuiksi.

Tähän tällä kertaa päättyköön puheemme tästä ryhmästä, jota kuten jo alussa mainitsimme, olemme melkein ainoastaan maantieteellisistä syistä inkeriläiseksi nimittäneet.

VII. Wirolais-liiviläinen ryhmä.

Kaikista myöhemmän rautakauden ryhmistä tutkimusalallamme on virolais-liiviläinen ryhmä ehkä tärkein. Tuolta alalta on hyvin paljon muinaistieteellisiä aineita tullut julkisuuteen, mutta ne valitettavasti vielä puuttuvat tieteellistä järjestäjää. Sikäläisen kaluston järjestämiseen nähden on tarpeellista että tutustumme ei ainoastaan gotilaisiin, vaan myöskin littualaisiin, slavilaisiin ja ruotsalaisiin kalustoihin, voidaksemme niistä eroittaa virolais-liiviläiset. Prof. Grewingk, joka viime aikoina on tutkiskellut Itämeren maakuntien muinaistieteellisiä ilmiöitä, näkyy huomanneen tuon sekavuuden kalustossa, mutta ratkaisseen sen kokonaan epätieteellisellä tavalla. Hän näet päättää että kaikkien tänseutuisten kansojen kalustot ovat yhtä maata ja sivistyneimmän täkäläisen kansan, joksi hän arvelee slavilaista, tekoa [1]). Sellainen päätös kerrassaan kumoisi ne perusteet, joihin muinaistiede nojautuu. Me olemme, kuten lukija muistanee, edellisessä tahtoneet osoittaa että muinaistieteen mahdollisuus riippuu siitä

---

[1]) *Grewingk, Ueber heidnische Gräber Russisch Litauens, s. 185.*

eri tavasta, jolla kukin kansa luonteensa mukaisesti muodostaa kalustonsa. Olemme myöskin edellisessä nähneet kylläksi esimerkkiä, jotka todistavat tuota periaatetta, emmekä siis tarvinne laveammalta vastustella hra Grewingkin päätöstä.

Mainittuun järjestämistyöhön katsomme kuitenkin melkein mahdottomaksi ryhtyä laveimmitta museotutkimuksitta Itämeren maakunnissa ja Littuassa. Koska emme ole tähän saakka saaneet siihen tilaisuutta voimme tässä ainoastaan huomauttaa muutamista tärkeimmistä ilmiöistä Itämeren maakuntien myöhempään rautakauteen nähden.

Hautakumpuja ei tietääkseni ole löytty Wironmaalla eikä Liivinmaan pohjoisimmalla aloilla. Tuo on kyllä huomattava seikka, jos muistamme että ne ylipäänsä puuttuvat tutkimusalamme pohjoisilla osilla. Valitettavasti emme tunne Wironmaalta tällä haavaa muitakaan hautakertomuksia. Pühlan (Peude'n) luona Saarenmaalla tavataan hautoja tältä aikakaudelta, jotka ovat merkityt neliön tai ympyrän muotoisilla kehillä, joiden keskelle on asetettu suurempi kivi pisteeksi. Noiden kivipanosten alla tavataan poltettuja ihmisten luita, hiiliä ja muinaiskaluja. Siellä löyttyjä kaluja säilytetään joukko Krusen lahjoittamina Tarton museossa. Niistä mainittakoon kaksinkertaisista liitteistä koottuja ketjuja; hevoisenkengän muotoinen solki jonka rengas päättyy taakseen katsoviksi käännetyillä hevoisen päillä; kolmikulmaisesta langasta tehtyjä spiraliputkia, jotka ovat ylen tavallisia tässä ryhmässä; kulkusen muotoinen pronssihely, suoraviivaisilla sirateilla koristettuja saviastiain kappaleita y. m. Kruse näkyy tavanneen tuollaisia kivipanoksia myöskin muualla Saarenmaalla sekä Isborskin luona [1]). Merkillisin kalmisto, jossa haudat olivat samaan tapaan kivipanoksilla merkityt, tuli v. 1837 ilmi Ascheradenin

---

[1]) *Kruse, Necrolivonica. Generalbericht, s. 10, kuv. XLIX, LIX: 9, 10; Hartmann, Das vaterländische Museum zu Dorpat, s. 26.* Isborskin luona olevasta kalmistosta, jossa kyntäessä löydetään polttamattomia, vaskisilla päärenkailla, rannerenkailla, ketjuilla ja levyhelyillä koristettuja luurankoja, vrt. *Евгенія, Лѣтопись древняго Словено-Русскаго Княжескаго города Изборска. Труды и Лѣтописи Общ. Ист. и Древн. М. 1830, V, кн. I: 137,* jossa kuviakin kaluista on julkaistu.

pappilan luona Wäinäjoella Liivinmaalla. Joen pohjoisella rannalla oli tuossa soukka pelloksi kynnetty rintamaa, jota pohjoispuolella jyrkät mäet, etelä-puolelta Wäinäjoki rajoittivat. Tavatoin vedenpaisumus riisti mainittuna vuonna tuolta paikalta pois ruokamullan ja paljasti kalmiston, joka noin 1000:nen askeleen pituudelta ja 400:n askeleen leveydeltä oli neliönmuotoisilla kivipanoksilla, noin 24:n jalan pinta-alaa kukin, peitetty. Kunkin neliön sisällä oli 4 tai 5 ympyräistä kivipanosta, jotka merkitsivät yksityisten hautojen asemaa. Rivit noissa kivipanoksissa olivat aina kaksinkertaisia ja katukivien kokoisista kivistä ladotut. Noin 1 à 2 kahden jalan syvyydellä kivikehien alla löyttiin polttamattomia ruumiita, joiden päät, Bähr'in avaamissa haudoissa aina olivat lännessä, toisten tutkiojen mukaan myöskin pohjasessa, vieläpä idässäkin. Täysine koristuksineen lepäsivät luurangot seljällänsä, kädet ristissä vatsalla, ja rautaiset aseet, joskus saviastiakin jalkojen ohella. Krusen ja Bährin mukaan löyttiin tuossa kalmistossa arapialaisia, saksalaisia anglosaksilaisia ja bysantinolaisia rahoja v:lta 900—1040. Esimerkiksi tahdomme Bähr'in tutkimuksien mukaan kertoa sisältö parissa haudassa.

1. Miehen luuranko, joka lepäsi yllä mainitulla tavalla ja jonka ohella löyttiin seuraava kalusto: kaulassa kaksi helmirihmaa, toinen pronssi-helmistä, toinen savi- ja mosaiki-helmistä ynnä kullatuista ja sinisistä lasihelmistä, sekä kolme pronssista kaularengasta, joista yksi oli ihan samallainen kun eräässä muromalaisessa löydössä tavatut (s. 267: 1) ja, kuten nekin, puettu spiralikiertelöillä kolmikanttisesta pronssilangasta, toiset kaksi, parittaisin yhdistettyjä, olivat pronssilangasta punottuja ja molemmissa päissä varustetut silmuksilla [1]), joista olivat toisiinsa kiinnitetyt. Kummallakin olalla oli soikea skandinavilaisiin verrattava kupurasolki, molempiin kolmikulmainen kannatin kiinnitetty, joista riippui kummastakin päästä kannatettuina viisi kaksinkertaisista rengasliitteistä koottua ketjua aina reisien kohdalle; vasemmasta kannattimesta riippuu sen lisäksi lyhemmissä ketjuissa sarvesta tehty pitkäläntä esine, joka ehkä ehjänä on

---

[1]) Vrt. *Tyszkiewicz, O Kurhanach na Litwie, s. 78—80, kuv. VII, IV.*

ollut avain sekä kaunis pronssisolituksella varustettu veitsen tuppi. Kumpaista käsivartta koristi kaksi pronssikiskosta taottua pilkkuviivoilla ja kehäpilkuilla koristettua kupuraista rannerengasta, kumpaakin kättä neljä kolmikanttisesta pronssilangasta tehtyä spiralikierteistä, 6- tai 9-kertaista sormusta. Oikean reiden kohdalla makasi vihdoin koristamatoin kupuralaitainen saviastia. — Toisessa miehen haudassa löyttiin melkein samallainen ketjukoristus, sekin soikeilla kupurasoljilla olkapäihin kiinnitetty. Rinnalla oli hevoisenkengän muotoinen solki, jonka rengas päättyi pyöreillä napeilla (vrt. kuv. 273). Kummallakin käsivarrella löyttiin valettu, kehäpilkuilla koristettu ja elävänpäillä päättyvä rannerengas ja toisessa kädessä spiralikierteinen sormus samaa muotoa kun yllä mainitut. — Kolmannessa miehen haudassa löyttiin solitettu veitsentuppi, näissä haudoissa omituinen leveä säärirengas, neljä spiralikierteistä sormusta yllä mainittua muotoa, varsiputkella varustettu keihäs vasemmalta puolen ja piiluntapainen kirves oikean reisiluun kohdalta.

2. Naisen luuranko, jota seurasi seuraava kalusto. Päässä oli kolmikertaisista rengasliitteistä koottu kaksinkertainen ketju; kaulalla savi- ja sinisiä lasihelmiä; vasemmalla rinnalla kaksi suurta pronssineulaa, jotka kannattivat pitkän kaksikertaisista rengasliitteistä kootun ketjun kumpaakin päätä; vasempaan neulaan oli sen lisäksi kiinnitetty kulkusen muotoinen hely ja karhun hammas. Kummallakin käsivarrella oli yksi rannerengas yhtä muotoa kun ensinmainitussa miehen haudassa; käsillä tavattiin neljä spiralikierteistä sormusta yhtä muotoa kun edellisissäkin haudoissa; naskalin kaltainen rauta-esine, pieni sirpin tapainen rauta-ase, keritsimet ja jaloissa saviastia [1]).

Myöskin muilla paikoin Wäinäjoen rannoilla Dünhoff'in ja Stabbenin luona sekä Ewstjoen suulla paljasti mainittu tulva v. 1837

---

[1]) *Bähr, Die Gräber der Liven, s. 1—3, kuv. I—III.* Bähr'in muinaiskalusto, joka oli koottu lähes 50:stä haudasta Ascheradenin, Segewolden ja Bajardin kalmistoista, joutui sittemmin Englantiin. Hra Virchov'in antaman tiedon mukaan on taasen Krusen kokoama kalusto saapunut Berliniin, jossa se tätä nykyä on museossa nähtävänä. Osan kalustostansa oli Kruse lahjoittanut Tarton museoon.

kalmistoja, Bajard nimisen talon luona Kokenhusen'in paikoilla samoin. Siinäkin olivat haudat merkityt kehänmuotoisilla kivipanoksilla, joiden keskellä oli suurempi kivi pisteenä. Bähr, joka siellä avasi kolme hautaa, tapasi niissä noin jalan syvyydellä polttamattomia ruumiita, joiden kädet olivat rinnalle, leuan alle taitetut. Mainittavia kaluja hän ei ole noista haudoista ilmaissut. Sitä vastoin hän tapasi Segewolden luona Aa-joella kumpukalmiston, jossa kalusto selvään on samallaista kun Ascheradenin kalmistossa. Kummut olivat siinä korkeintain kuusi jalkaa korkeita ja ruumiit, jotka olivat joko poltettuja tai polttamattomia, lepäsivät koristuksineen maapinnalla kummun alla. Polttamattomat ruumiit ja kalutkin olivat Bährin mukaan tavattomassa epäjärjestyksessä ja kun hän melkein joka haudassa tapasi aseita, kirveitä, keihäitä ja veitsiä, eikä arvellaksensa ensinkään naisten ja lasten koristuksia, niin hän katsoo luultavaksi että paikalle oli tappelun jälkeen haudattu kaatuneita. Eräs kalmistossa löytty saksalainen raha oli aikakaudelta 1024—1036. Vertaukseksi luettelemme sisällön parissa haudassa. Erään luurangon ohella löyttiin samantapainen mutta vaillinaisempi ketjukoristus, kun miesten luurankojen ohella Ascheradenin kalmistossa, tämäkin soikeilla kupurasoljilla kiinnitetty; vasempaan kolmikulmaiseen kannattimeen oli kappale kangasta takeltunut. Paitsi sitä löyttiin pieni pronssinen avain, hevoisenpään muotoinen pronssikappale, muutamia kullattuja ja hopeoittuja helmiä, renkaassa riippuva suuri merikiven kappale y. m. Eräässä toisessa haudassa löyttiin kolme ihan samallaista kaularengasta, kun yllä mainitut Ascheradenin kalmistosta, rautainen naskali ja varsiputkella varustettu keihäs. Kolmannessa haudassa tavattiin: vaakamalja, sormus merikivestä ja toinen keltaisesta lasista, hevoisenkengän muotoinen pyöreänappinen rintasolki, jolla oli jälkiä palttinasta, kappale ruskeata villavaatetta, nuoliviinistä kappaleita, keihäänkärki, jonka putkeen on hopealla kirjattu sirateja, jotka muistuttavat lohikäärmeen kierteitä. Kaikkeastaan avasi Bähr tuossa kalmistossa 24 kumpua, mutta muut haudat sisältivät ainoastaan kirveitä, keihäitä ja pieniä veitsiä. Hän on myöskin kuvannut tuosta kalmistosta kauniin miekan tuppineen, joka melkoisesti

eriää skandinavilaisista miekoista, vaikka se kenties on niistä mukailu [1]).

Ascheradenin merkillistä kalmistoa ovat tutkijat yksimielisesti päättäneet liiviläiseksi, eikä syytä löydykään sitä epäillä, jos vertaamme siellä löyttyä kalustoa muihin tänseutuisiin muinaistieteellisiin ilmiöihin. Noita suuria ketjukoristuksia ei ole tietääkseni tavattu muualla kun tässä ja Segewolden kalmistossa sekä Lennewaden'in luona; eriävää muotoa on eräs kaulahangalla varustettu ketjukoristus, josta on kappaleita löytty Ronneburgin luona sekä puolalaisessa Liivinmaassa [2]). Myöskin muutamia helykoristuksia, jotka ovat itäsuomalaisiin verrattavat, on Ascheradenin kalmistossa löytty. Kannattimet ovat niissä valettuja, kolmikulmaisia tai puoliympyräisiä ja korvakkeilla varustettuja. Ne kannattavat 8 à 10 kaksinkertaisista rengasliitteistä koottua pitkää ketjua, joissa kussakin riippuu kaksijakoisissa haoissa joko kaksi kulkusen muotoista tai kaksi kolmikulmaista levyhelyä [3]). Yhtä merkillisiä vertauskohtia tarjoo tämä kalmisto muromalaismordvalaiseen ryhmään nähden. Olemme jo maininneet tästä ja Segevolden kalmistosta spiralikierteillä puettuja kaularenkaita aivan yhtä muotoa kun eräässä muromalaisessa kalmistossa (s. 267). Vielä yleisempi on virolais-liiviläisessä ryhmässä eräs kaularengas, joka on verrattava Liadan löydössä tavattuihin putkenmuotoisilla helyillä varustettuihin (s. 264, kuv. 215). Tuo rengas on täällä takaa suljettu ja edestä litteiksi taotuilla rinnakkaisilla päätteillä varustettu; noista latiskaisista päätteistä on aina toinen joko pienillä kulkusilla tai melkein suunnikkaisilla levyhelyillä koristettu. Kruse ja Bähr ovat kuvanneet sellaisia kaularenkaita Ascheradenista, edellinen myöskin Ronneburgista [4]).

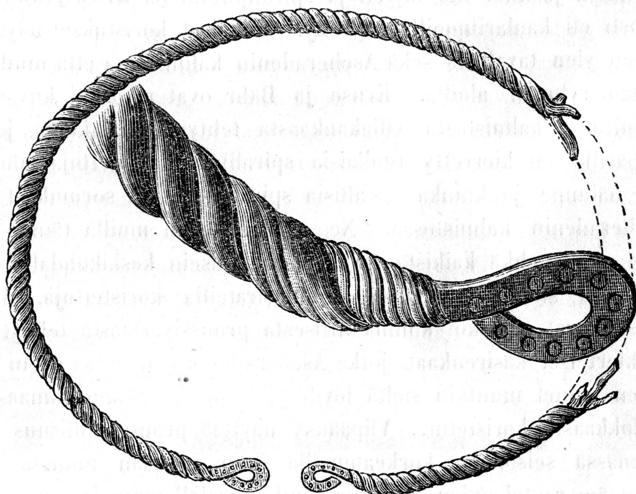
[1]) *Bähr, m. p., s. 2, 58, kuv. IV.*

[2]) *Hartmann, Das vaterl. Museum zu Dorpat, s. 54, 55, kuv. V: 1, 6; Plater, Ueber alte Gräber und Alterthümer in Polnisch-Livland. Mitth. aus d. livl. Geschichte IV, 2, s. 267, 272, kuv. I: 11, 12.*

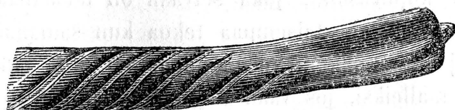
[3]) *Kruse, m. t., kuv. X: 1, 2; Bähr, m. t., kuv. VIII: 4.* Pieni helykoristus permalaista muotoa, jossa kannatin on kahdesta hevoisenkuvasta yhdistetty, on löytty Lennewadenin luona; *Hartmann, m. t., kuv. V: 8.*

[4]) *Kruse, kuv. IV:n, XXVII: 8; Bähr, kuv. V: 12.*

Tarton museossa säilytetään niitä useampia. Yksi on löytty Helmetin luona Willannin piirikunnasssa ja sen ohella kolmesta paksusta pronssilangasta punottu kaula- tai pikemmin vyörengas (vrt. kuv. 276), piilunmuotoinen kirves ja ruodolla varustettu keihäänterä. Toinen löyttiin perustusta kaivaessa v. 1824 Fianden'in moisiolla Marienburgin järvellä Walkin piirikunnassa. Sen ohella löyttiin melkein lahoneita ihmisen luita, kaula- tai vyörengas (vrt. kuv. 277), toinen yhtä suuri paksusta hiukan litteäksi

276. Rausk, Salve. 1/1. 1/4.

277. Bausk, Salve. 1/1.

taotusta pronssivartaasta muodostettu rengas, jonka päät ovat taaksepäin haoiksi taitetut; eläväin päillä päättyvä latiskainen, kehäpilkuilla koristettu rannerengas; spiralikierteinen keskeltä

levenevä ja kolmiosirateilla koristettu sormus sekä kolmikanttisesta pronssilangasta tehtyjä spiralikierteisiä soukkia putkia. Kolmas kaularengas puheessa olevaa muotoa löyttiin Techelferin moisiolla lähellä Tarttoa, neljäs Aulenbergin luona Serbenin pitäjässä Wendenin piirikuntaa. Vihdoin tunnetaan pari sellaista kaularengasta puolalaisen Liivinmaan haudoista [1]). Yllä mainitussa löydössä Muroman kaupungissa ilmi tulleesta kalmistosta tapasimme myöskin kolmikanttisesta pronssilangasta tehtyjä, nahkahihnan jäännöksillä täytettyjä spiraliputkia (s. 270), joita arvattavasti oli kaularihmoilla käytetty. Sellaiset koristukset näyttävät olleen ylen tavallisia sekä Ascheradenin kalmistossa että muillakin tämän ryhmän aloilla. Kruse ja Bähr ovat myöskin kuvanneet mainitusta kalmistosta villakankaasta tehtyjä patalakkeja, joiden ympärille on kierretty tuollaisia spiraliputkilla puettuja rihmoja. Me näimme jo kuinka tavallisia spiralikierteiset sormukset ovat Ascheradenin kalmistossa. Ne ovat myöskin muilla tämän ryhmän aloilla ehkä kaikista tavallisimmat, usein keskikohdalta leveneviä ja silloin enimmästi kolmiosirateilla koristettuja. Hyvin yleisiä ovat myöskin kolmikanttisesta pronssivartaasta tehdyt spiralikierteiset käsirenkaat, jotka Ascheradenin kalustossa usein ovat, kuten monet muutkin sieltä löydetyt esineet, erittäin somaasti ja taidokkaasti koristetut. Ylipäänsä näyttää pronssiteollisuus tässä ryhmässä seisoneen korkeammalla kuin missään muussa myöhemmän rautakauden ryhmässä tutkimusalallamme ja varsin tärkeätä olisi siis tutkia niitä ehtoja ja vaikutuksia, jotka tälle ryhmälle ovat antaneet tuon mahtavan edistyksen.

Varsin omituinen on tässä ryhmässä tuo jo edellisessä mainittu soikea kupurasolki, joka selvään on täkäläistä tekoa. Se on enimmästi yksinkertaisempaa tekoa kun samanaikuiset skandinavilaiset ja me melkein voisimme arvata niitä jälkimäisten alkuperäisiksi malleiksi, jos vaan tuntisimme niiden syntysanat tutkimusalallamme. Muinaistutkinnossa täytyy meidän ylipäänsä epäillä edistyneiden kalumuotojen kotiperäisyyttä, jos emme voi

---

[1]) *Hartmann, m. t., s. 29—32, kuv. II: 12—16; Plater, m. t., s. 268, 275, kuv. I: 5, 10.*

esille näyttää niitä alkuperäisiä muotoja, joista ne ovat kehinneet. Siratimuodot näissä soljissa eivät ensinkään vivahda skandinavilaisiin.

Aserikkaus on tässä ryhmässä paljoa suurempi kun edellisissä. Miekkoja tavataan täällä sekä kaksi että yksiteräisiä. Edelliset ovat kuten skandinavilaisetkin kolmikulmaisilla kahvannapeilla varustetut, mutta osoittavat kuitenkin nähdäkseni kotimaista tekoa, jos kohtakin mallit lienevät lännestä saapuneita.

Me päätämme tähän katsahduksemme virolais-liiviläiseen ryhmään, jonka muodot nähtävästi tarjoavat vertauskohtia melkein koko tutkimusalamme kalustoihin myöhemmällä rautakaudella. Useat esineet, esim. monenmuotoiset täällä tavattavat kaula- ja rannerenkaat, vaatisivat laveampia vertailevia tutkimuksia, ennenkun uskaltaa päättää mitä syntyperää ne oikeastaan ovat. Ennen kaikkea on täällä tarpeellista tehdä pesäjako liittualaisen ja suomalaisen kaluston välillä ja tunnustella niitä muotoja, jotka nähtävästi gotilaisen asutuksen perintönä jäivät tälle ryhmälle osaksi. Toivomme että vasta saamme tilaisuuden suorittaa paikallisia tutkimuksia tähän nähden.

VIII. Suomen myöhempi rautakausi.

Suomen muinaiskalusto tällä aikakaudella liittyy lähinnä virolais-liiviläiseen ja noiden kalustojen tarkempi vertaileminen toisiinsa voisi monessa kohden levittää valoa kalustojen syntyperää arvostellessa. Paljoa heikompi on nähtävästi vieras vaikutus ollut Suomessa, kun Itämeren maakunnissa, varhemman rautakauden muodot eivät täällä ainakaan välittömästi sekaannu myöhemmän aikakauden muotoihin. Idässä ryhmää rajoitsivat muut suomalaiset ryhmät ja ainoastaan lännestä saattoi vieras kulturi välittömästi ryhmän muotoihin vaikuttaaa, kuten tapahtuikin.

Kysymykseen, milloinka tuo Suomen myöhempi rautakausi, jonka muodot liittyvät edellisessä kerrottuihin suomensukuisiin ryhmiin, sai alkunsa, on vaikea vastata. Arvattavasti se tapahtui samaan aikaan kuin varhemman, gotilaisen rautakauden kannattajat täältä katosivat. Me olemme ennen huomauttaneet että

gotilaiset kalumuodot, sen mukaan kun niitä tähän saakka on ilmaantunut, enimmäksi osakseen ovat luettavat varhemman rautakauden edelliseen osaan, ennen v. 450 [1]). Ainoastaan muutamat Wöyrin löytöön sekaantuneet kalut ovat selvään myöhemmän-aikuisia. Karkoittiko suomalainen kansatulva tuon gotilaisen asutuksen Suomenniemeltä? Jo v:n 500 paikoilla ilmaantuu Mälarin seuduilla Ruotsissa svealainen myöhemmän rautakauden kulturi uusine muotoineen ja leviää vähitellen yli kaiken Skandinavian. Tuota ilmiötä on H. Hildebrand tahtonut selittää kansanvaelluksella, joka olisi syösnyt Svealaiset idästä Suomenniemen ja Ahvenanmaan ylitse Mälarin seuduille. Jos niin olisi tapahtunut, niin pitäisi maassamme löyttämän varhempia muotoja, jotka selittäisivät noita uusia muotoja, jotka niin äkki-arvaamatta ilmaantuvat Mälarin ympäristöillä. Myöhemmin on kuitenkin O. Montelius katsonut luultavaksi että nuo kaivatut välimuodot varhemman ja myöhemmän rautakauden muotojen välillä luultavasti vähitellen itse Ruotsissa ilmaantuvat ja julkaissut pari viime aikoina Ölandin saarella löyttyä alkuperäistä soikeata kupurasolkea, jotka hän lukee varhemman rautakauden toiseen edistys-jaksoon (450—700) kuuluviksi [2]). Huomiota kuitenkin ansaitsee, että myöskin Suomessa on löytty pari alkuperäistä soikeata kupurasolkea, jotka muodoiltaan ovat alkuperäisemmät kun Skandinavian myöhemmältä rautakaudelta tunnetut, eivätkä koristuksissaankaan niihin vivahda. Neulan kiinnittimetki, jotka ovat kahdesta ristikkäisestä vartaasta yhdistetyt, eriävät kokonaan skandinavilaisissa ja myöskin liiviläisissä kupurasoljissa tavallisista. Toinen

---

[1]) Siv. 150 puhuimme eräästä kultaisesta käärmeenpäillä koristetusta renkaasta, joka keväällä v. 1770 löyttiin pellon ojasta sotamiehen torpan maalla Nousiaisten pitäjäässä. Samasta pellosta löysi sotamies v. 1779 pitkän noin 10 tukaatia painavan kultavartaan, jonka litteäksi taotut päät olivat toiselta laidaltaan kehäsirateilla koristetut ja v. 1782 löysi eräs torppari kultarenkaan, muodoltaan kuin kahdella päällä varustettu lohikäärme, mutta toinen pää oli katkennut. *Liljegren, Förteckning öfver Fynd i Sveriges jord, N:o 201, 223, 239. Hist. o. Ant. Acad Handl. XIII: 195, 199, 201.* V. 1687 pyysi Hadorph että erään Suomalaisen löytämä paljous kultaa lunastettaisiin. *M. p., s. 168.*

[2]) *O. Montelius, Sveriges Forntid, kuv. 434, 435.*

noista kupurasoljista on löytty Hourinsaarella Wuoksenjoella toinen Wirmailan saarella Kellosalmen maalla Padasjoella, molemmat yksitellen. Koska siten sekä Liivinmaalla että Suomessa tavataan soikeita kupurasolkia, jotka täydelleen eriävät Skandinavian myöhemmällä rautakaudella tavallisista ja ovat muodoiltaan niitä alkuperäisemmät, niin voimme otaksua että ne länsisuomalaisilla kansoilla ovat joko kotoperäisiä, jossa tapauksessa muoto olisi lainana Skandinaviaan saapunut, taikka ehkä mukailtua perintöä täkäläiseltä gotilaiselta asutukselta. Meidän on kuitenkin myöntäminen että tämä solkimuoto on jokseenkin oudonnäköinen suomalaisten kansojen kalustoissa, joissa ainoastaan hevoisenkengän ja renkaan muotoiset soljet sekä hihnasoljet ovat yleisiä.

Vaikka jo useita suurempiakin, ehkä enimmästi satunnaisia löytöjä tunnetaan Suomen myöhemmältä, suomalaiselta rautakaudelta, on tutkimus kuitenkin vielä niin alulla, että mahdotointa on eroittaa rajaseikkoja tämän ja edellisten aikakausien välillä. Tieteellisiä hautatutkimuksia on tältä aikakaudelta vielä ylen vähän suoritettu. Omituinen on kuitenkin mainituissa löydöissä aseiden, etenkin keihien paljous, jos muistamme aseiden puutetta idemmissä ryhmissä. Tuo seikka näyttää todistavan että Suomalaiset saapuessaan Suomenniemelle olivat verisissä taisteluissa joko maan entisten asukkaiden tai nykyisten läntisten naapuriensa kanssa oppineet sotaisiksi.

Lähellä Laukon kartanoa Wesilahdella on kalmisto pakanuuden loppuajoilta, jossa haudat ovat merkityt melkein samallaisilla kivipanoksilla kuin Bajardin talon luona Kokenhusenin paikoilla Wäinäjoella. Jokaisella haudalla nähdään isompi kivi, jota ympäröitsee kehässä neljä tai viisi pienempää. Peltoa tehdessä on noita hautoja tietämättä paljo hävitetty. Vasta v. 1860, kun sattui luun sirpaleita ja puoli pääkalloa kuokan terään, alettiin tarkemmin tiedustella ja löyttiin syvemmältä muinaiskaluja. Pari kolme hautaa avattiin. Kun kivipanos oli poistettu tuli ensin, Skogman'in kertomuksen mukaan [1]), vastaan pieniä

---

[1]) *D. Skogman, kertomus matkoiltani Satakunnassa muistojuttuja keräilemässä. Suomi II: 140, 141, kuv. II, E: 1—8.* Sivumennen mainittakoon myöskin että Nokian kartanon kohdalta, kosken toiselta puo-

nyrkin kokoisia kiviä ja sitten — niin niissä, jotka kaivettiin — miekka, sirppi, keihään pää, hevosen kaluja, helmiä ja joku vaskinen koristus. Tutkimattomia hautoja oli vielä silloin kolmattakymmentä ja puoli virstaa Laukon kartanosta Hinsalan kylään päin, sanottiin, piti eräällä saarella oleman kymmenkunta samallaista hautaa. Tuon tarkempia tietoja ei ole noista kalmistoista. Mainituissa kolmessa haudassa löydetyt kalut lähetti tuomari A. Törngren yliopiston historialliseen museoon tietoja antamatta löytöseikoista.

Tuo kalusto oli seuraava: kaksiteräinen miekka, jonka puoliympyräinen kahvannuppi ja pitkä väistinrauta todistavat keskiajan koittoa; neljä kirvestä, joista kolme ovat melkein yhtä muotoa (kuv. 278), kolmas piiluntapainen (kuv. 279); viisi keihäänkärkeä, joista yksi on ruodolla ja kahdella vä'ällä varustettu, toiset varsiputkisia, niiden seassa kaksi, joiden putket ovat olleet hopealla kirjatut; kaksi nuolenkärkeä, toinen kaksiteräinen (kuv. 280) kuten Sipiriassa tavalliset [1]), toinen yksiteräinen, mutta vä'ällä varustettu; yksi veitsen terä, kaksi erikokoista vikahdetta (kuv. 281) ja samanmuotoinen sirppi. Paitsi noita rautakaluja tuli löydössä ilmi pyöreä kupurasolki [2]), joita tunnetaan 8 kappaletta Suomesta; hevoisenkengän muotoinen, neliskulmaisilla napeilla varustettu solki, jossa renkaan poikkileikkaus on suippusoikea; tulessa puoleksi sulannut leveä käsirengas (vrt. kuv. 299);

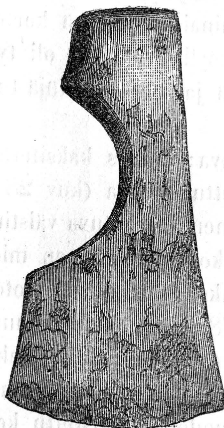
len, on löytty paljo sotakaluja, keihäänkärkiä (kaksi Skogmanin tuomaa varsiputkista keihäänkärkeä säilytetään museossa), kirveitä y. m. „Kalman mäestä", virstan matka Nokialta Tyrkkölään päin, on samoin löytty paljo sota-aseita ja ihmisen luita ja purosta, joka juoksee Pirkkalan vanhan kylän läpitse, miekan kahvoja, kuparin palasia ja „kaikellaisia rauta- ja vaskikaluja". *Skogman, m. p., s. 132.* Vrt. sota-aseiden löytöjä Kalmanahteesta Harjun kappelissa viime vuosisadalla. *Suomi 1843: 323.*

[1]) Kristianian museossa tapasin kolme tuollaista nuolenkärkeä.

[2]) *Historiallinen Arkisto I, kuv. II: 2.* Kristianian museossa, jossa myöhemmän rautakauden kalusto on rikkaampi, kun muissa Skandinavian museoissa, löysin neljä tuollaista solkea, joista yhden reuna oli n. s. Meander-sirateilla koristettu. Yksi on kuvattu: *Aarsberetn. 1867, N:o 25.* Ruotsissa tuo solkimuoto puuttuu.

sekä vihdoin yksi vehriä ja viisi keltaista säteisillä emaljisilmillä koristettua helmeä.

Skogmanin kertomuksesta arvaten ovat ruumiit tuossa kalmistossa polttamattomia; mainittu valkiassa pilaantunut käsirengas kaipaa kuitenkin selitystä. Ruumiiden hautaaminen polttamatta oli ehkä Suomalaisilla tavallisempi kun polttaminen. V. 1870

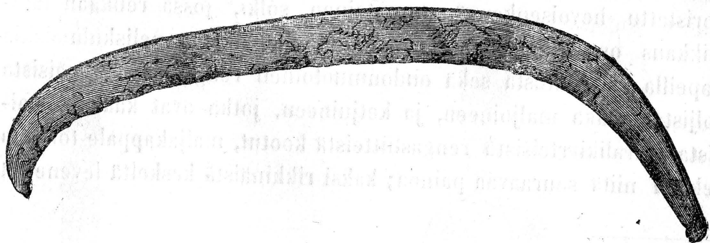
278. $^{1}/_{3}$.

279. $^{1}/_{3}$

280. $^{1}/_{2}$.

281. *Wesilahti, Laukko.* $^{1}/_{5}$.

ilmaistiin kuitenkin. Äimälän rusthollin maalla Kokemäellä kalmisto, jossa nähtävästi tavattiin ainoastaan poltettuja luita. Tuo paikka on 4 virstaa länteen päin Kokemäen kirkolta ja virsta lännempänä Kokemäen kartanoa, joen etelärannassa vastapäätä Linnansaarta kosken niskassa. Siinä oli kivinen mäkikohta, josta

maantielle oli noin 400 askelta. Tuo välimaa mäen ja tien välillä sekä alempi maanala mäen itä- ja länsipuolella olivat ammoisista ajoista saakka olleet peltona. Syksyllä mainittuna vuonna päätti tuon maan omistaja kuokkia tuon mäkikohdan pelloksi. Vielä samana syksynä kuokittiin muutamia kapanaloja ja tuota tehdessä löyttiin hiiliä, tuhkaa, luita ja muinaiskaluja noin kyynärän ja puolen syvyydestä. Rahoja ei löytty. Provasti A. Lilius, joka sai löydöstä tiedon, toimitti muinaiskalut sekä kertomuksen löydöstä yliopiston museoon. Syksyllä v. 1871 oli työ jatkettava [1]). Tietoa puutumme josko työtä jatkaessa löytöjä tuli ilmi.

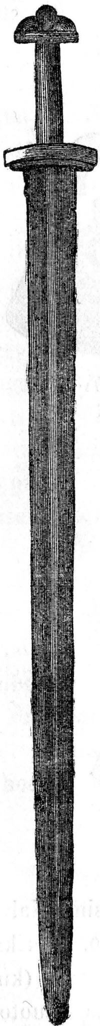
Museoon saapunut kalusto on seuraava: kaunis kaksiteräinen, kolmikulmaisella kahvannapilla varustettu miekka (kuv 282) sekä kaksi puoliskoa samallaisista, joista toinen kaarentuva väistinrauta todistaa pakanuuden myöhempiä aikoja; pronssinen miekankahvan nappi; kolme kirvestä, joista kaksi ovat samaa muotoa kun Laukon löydöstä kuvatut (vrt. kuv. 278, 279), kolmas muutamissa Suomen löydöissä tavattua muotoa (vrt. kuv. 297); kaksi varsiputkilla varustettua keihäänkärkeä, joista toisen putki on hopealla kirjattu [2]) (kuv. 283), sekä yksi ruodolla varustettu keihäänterä; viisi veistä, nuolenkärki ja sirppi samaa muotoa kun Laukon löydössä. Muut kalut olivat seuraavat: kolmiosirateilla koristettu hevoisenkengän muotoinen solki, jossa renkaan läpileikkaus on suippusoikea, kappaleita hopeisesta, neliskulmaisilla napeilla varustetusta sekä oudonmuotoinen rengas samantapaisista soljista; vaaka maljoineen, ja ketjuineen, jotka ovat kaksinkertaisista spiralikierteisistä rengasliitteistä kootut, maljakappale toisesta sekä 7 niitä seuraavaa painoa; kaksi rikkinäistä keskeltä levenevää

---

[1]) Provasti A. Liliuse'n kirje Maalisk. 24:ltä p. 1871 museon arkistossa. Vrt. Kokemäen muinaisjäännöksistä *Lindström, Kumo socken i hist. häns. Suomi 1860: 176—8, 298, 299.* Hän sanoo että vastapäätä Linnansaarta pitkin joen eteläistä rantaa löytyy hautoja (vajonneitako?) vieretysten. *M. p., s. 301.*

[2]) Keihäänkärki, jonka putki samaan tapaan on selvillä lohikäärme-kierteillä kirjattu, on löytty Rapolan pellosta Sääksmäellä, mäen juurelta, jolla on jäännöksiä muinaislinnasta.

spiralikierteistä sormusta, joista toinen on keskipisteisillä kehäsirateilla koristettu; kappale kaksinkertaisista rengasliitteistä koottua ketjua sekä vaskesta valettu pedon hammas (kuv. 284); pitkä pronssikiskosta tehty neliskulmainen neula, jonka ylempi pää on

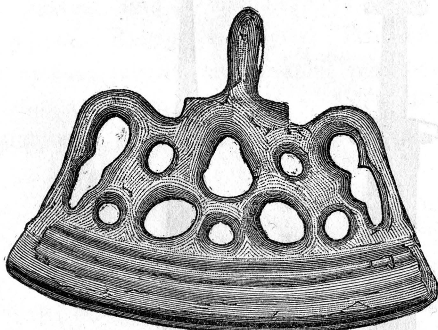

283. Kokemäki, Äimälä. $^1/_4$. *284. Kokemäki, Äimälä.* $^1/_1$.

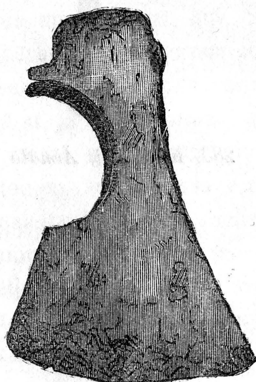

282. Kokemäki, Äimälä. $^1/_5$. *285. Kokemäki, Äimälä.* $^1/_1$.

silmukselle taitettu; kaksi pronssihelmeä, toinen särmäinen ja kaksi sinistä lasihelmeä; kaksi hihnanjakajaa joko vyöltä tai hevoisen puvusta (kuv. 285); rautainen solitus luultavasti satulasta; tulirauta sekä pronssikappaleita erillaisista esineistä, m. m. arvattavasti avaimesta j. n. pp. Suvella v. 1872 suoritti maisteri O. Lilius tutkimuksia tuolla paikalla. Musta multa oli kaikkialla täytetty hiilikipenillä. Noin puolen toista tai korttelin syvyydellä maanpinnasta, mustan mullan ja kiinteän somerokerroksen rajalla, hän tapasi poltetun luun kipeniä ja niiden seassa seuraavat kalut: kappaleita hevoisenkengän muotoisesta soljesta ja spiralikierteisestä sormuksesta, korvakkeella varustettu pronssibrakteati, pronssilankaisia spiraliputkia, vähäinen pronssirengas, sulanneita kappaleita keltaisista ja ruskeista helmistä, tulirauta ja kolme rautanaulaa. Paitsi tuota löytöä on Kokemäen pitäjäässä usein löytty muinaiskaluja, esim. Kalvomäestä kirves (vrt. kuv. 287), sormus ja vaa'an paino, Kierikan pellosta Kuopalassa pronssinen pidin ehkä rautakammasta (kuv. 286) ja Köönikän mäestä tasavartinen solki ruotsalaista muotoa.

286. Kokemäki, Kierikka. $^1/_1$.

287. Turku. $^1/_3$.

Eräs hautapaikka, joka sisälti polttamattomia ihmisen luita,

ilmaistiin v. 1852 ja 1853 Päijänteen rannalla Kuhmoisten kappelissa. Siinä oli „vähäinen kumpu“, joka kasvoi noin kahden tai sylen korkuisia puita. Tuossa kummussa, noin 3 kyynärän syvyydessä, löyttiin parin sylen avaruudella pääkalloja ja muita lahoneita ihmisen luita sekä muinaiskaluja. Kappaleen verta eteläpuolella tuota paikkaa löyttiin rivissä noin kyynärän syvyydellä 5 luurankoa, jotka kuten, epäselvästä kertomuksesta päättäen, myöskin edelliset olivat suuremmilla ja pienemmillä kivillä peitetyt. Niiden ohella ei löytty muinaiskaluja. Edellisessä ryhmässä löydetyt muinaiskalut saapuivat vasta 1872 Muinaismuisto-Yhtiön kautta Yliopiston museoon ja olivat seuraavat: kaksi piilun tapaista kirvestä (vrt. kuv. 279), joista toinen on ollut hopealla kirjattu; varsiputkella varustettu keihäänkärki ja rautainen rengas arvattavasti kuolaimista; ympyräinen kupurasolki yhtä muotoa kun Laukon löydössä (vrt. kuv. 294); ketju, jonka liitteet ovat kahdesta rinnakkaisesta renkaasta kootut sekä pronssilangasta tehty silmuksen muotoinen ja kahdella spiralilevyllä koristettu ketjunkannatin [1]; suuri hopeakiskosta tehty, oudolla siratilla koristettu brakteati, jonka reunassa on ripustinreikä; kappaleita kudotusta, pronssilankaisilla spiraliputkilla koristetusta naisenvyöstä [2]. Vihdoin seurasi löytöä pronssinen vati, jonka pohjalle ja laidoille on raakamaisesti piirretty viisi suippulakkisilla hajatukkaisilla ihmisen päillä varustettua siipiniekkaa. Melkein samallaisia, vaikka täydellisemmillä kuvilla ja latinalaisilla sanoilla varustettuja vateja löyttiin v. 1842 Pöddes'in luona Wesenbergin piirikunnassa Wironmaalla 35 kappaletta; kuvauksilla tarkoitetaan „kuoleman syntejä [3]. Tuollaisia vateja käytettiin kasteastioina noin XIII:lla vuosisadalla, josta voimme päättää että puheessa olevat haudat ovat niiltä ajoilta, jolloin kristinusko ja

---

[1]) *Suomen Muinaismuisto-Yhtiön Aikakauskirja I: 41, 42, kuv 14, 15.*

[2]) Vrt *Hartmann, Das vaterländische Museum zu Dorpat, s. 90* (kuva tekstissä). Melkein samallaista kutomusta näin Kasanin yliopiston museossa Tscheremissien haudoista.

[3]) *Hartmann, m. t., s. 162.* Yksi noista vadeista joutui kreivi Stroganovin museoon, jossa sen kuvasin.

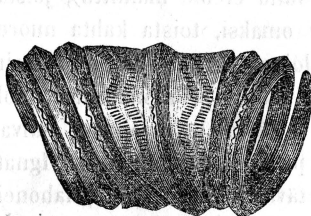
pakanuus kamppailivat toisiansa vastaan Hämeessä. Kuhmoisten pitäjäästä säilytetään museossa myöskin kaksi keihäänkärkeä ja yksi nuolenkärki, jotka löyttiin kaskesta Lummeneen rannalla.

Vanhempia ovat ainakin osaksi ne pakanalliset kalmistot, jotka ovat tunnetut Euran pitäjäästä. Siellä epäilemättä kristinuskokin varhemmin vakaantui kuin Hämeessä. Se mäki, jolla Euran pappila sijaitsee, on nähtävästi kauan ollut vanhana kalmistona tunnettu. Eräässä kirkkoherra Laihianderin v. 1753 tekemässä Euran pitäjään kertomuksessa, joka säilytetään sikäläisessä kirkon arkistossa, kerrotaan että tuo mäki on täynnä satoja hautoja, joihin tarinan mukaan on haudattu eräässä „Isollaniityllä“ tapahtuneessa tappelussa kaatuneita. Laihianderin aikana oli sekä tuosta mäestä että sen viereisestä pellosta löytty „useita ihmisen luita, ristikivääreitä, käsikeihäitä, sapelin kappaleita sekä pieniä messinkiketjuja“. Vasta v. 1843 ja 1848 saapui muutamia pappilan nykyistä pääpytinkiä perustaessa löyttyjä muinaiskaluja yliopiston museoon. Ne olivat: kaksi miekkaa keskiajan alulta sekä kappale kolmannesta; yksi varsiputkella ja kolme ruodolla varustettua keihäänkärkeä [1]), keritsimet sekä suurirenkaiset kuolaimet. Vähän lounaampana tuota löytöpaikkaa oli v. 1828 löytty arapialainen Nasr ben Ahmedin Samarkandissa lyöty raha v:lta 917. Tämän johdosta päätti t:ri Ignatius v. 1870 suorittaa tutkimuksia tuolla paikalla, jota hän arvasi kalmistoksi. Mainitun Pappilanmäen eteläisellä ja lounaisella rinteellä voi selvästi eroittaa ympyräisiä tai soikeita, noin 2 kyynärän syvyisiä ja korttelin tai puolen toista syvyisiä syvennyksiä, joita tavattiin paikoin viidessä, mäen rinteesen nähden, tasakorkoisessa rivissä. Hra Ignatius kaivatti yhtä haavaa neljää syvennystä, joista ainoastaan kaksi sisältivät löytöjä. Ensimäisessä tavattiin 5 à 6 korttelin syvyydeltä hietamaassa seuraavat kalut: miekka skandinavilaista myöhemmän rautakauden muotoa, kaksi varsiputkilla varustettua keihäänkärkeä, hevoisenkengän muotoinen solki, jonka rengas on poikkileikkaukseltaan suippusoikea ja oudonmuotoisilla neliskulmaisilla napeilla varustettu, useita spiralikierteisiä sormuksia

---

[1]) Tässä mainittakoon, että Skandinavian museoissa en ole tavannut yhtäkään ruodolla varustettua keihäänkärkeä.

(kuv. 288) sekä niittausnauloja. Puoli kyynärää syrjempänä löyttiin hiiliä sekä luita, joita arvattiin hevoisen luiksi. Toisesta haudasta löyttiin korttelin syvyydeltä pari veitsenterää ja syvemmältä hiiliä ja murenneita luita. Luurankoja ei noissa tutkimuksissa näy tulleen ilmi; luultavasti ovat ne hietamaassa lahoneet. Laihianderin mainitsemista löydöistä voimme ehkä päättää että ruumiit tuossa kaimistossa olivat polttamattomia.

288. Eura, Pappilanmäki. 1/1.

Hra Ignatius jatkoi tutkimuksiansa n. s. Keräjämäellä, jolle on noin virstan matka kirkolta. Tuolla mäellä tavataan kaksitoista isollaista kiveä asetettuna kehään liki toistansa sekä kaksi omituista multakumpua, joita viimeksi mainittuja hän turhaan tutkiskeli. Samallaisia syvennyksiä kun Pappilanmäessä tavataan myöskin ja kenties vielä enemmän Keräjämäessä. V. 1849 kaivatti niitä paikan omistaja kymmenkunta, mutta ainoa löytö oli keihäänkärki [1]). Ignatius antoi kaivaa useita hautoja, joista ainoastaan kolme sisältivät löytöjä. Yhdessä haudassa löyttiin 6 korttelin syvyydeltä hiilensekaisesta multakerroksesta kaksi pientä pronssisormusta, toisesta haudasta kaksi keihäänkärkeä, toinen varsiputkella, toinen ruodolla (kuv. 289) varustettu sekä ruostunut rautakappale, kolmannesta haudasta vihdoin tulusrauta. Merkillistä on ettei noissakaan haudoissa näy luurankoja löytyvän. Yhdentapaisia vaikka epäsäännöllisempiä hautasyvennyksiä tapasi hra Ignatius vihdoin

289. Eura, Keräjämäki. 1/5.

---

[1]) *G. J. Lindström, Beskrifning öfver Eura socken. Suomi 1849: 183, 184.*

Koukunloukkamäessä, mutta kaivatti niitä turhaan. Myöskin Rappeenmäestä on muinaiskaluja löytty, joista yksi keihäänkärki on saatu talteen. Kaikki mainitut löytöpaikat tavataan noin kahden virstan alalla Euran jokilaaksossa [1]).

V. 1864 ilmaistiin tämänaikuinen hautauspaikka eräällä tasaisella hietatantereella keskellä Kernalan kylän peltoja Janakkalassa. Erään makasiinin perustusta kaivaessa löyttiin siinä kolme pääkalloa (muita luita ei ole mainittu), joista yhtä arvattiin vanhemman miehen omaksi, toista kahta nuorukaisten pääkalloiksi. Noiden pääkallojen ohella löyttiin rautainen keihäänkärki sekä puukontuppi, jonka pronssikiskoiset solitukset ovat pilkkuviivoilla koristetut. Tuota löytöpaikkaa kaivattivat Lokakuussa samana vuonna prof. Koskinen ja t:ri Ignatius ja löysivät, erinäisiä hautoja nähtävästi ilmaisematta, lahoneita luukappaleita, kaksi katkennutta miekan kärkeä, keihäänkärjen sekä kuusi rautaista niittausnaulaa [2]).

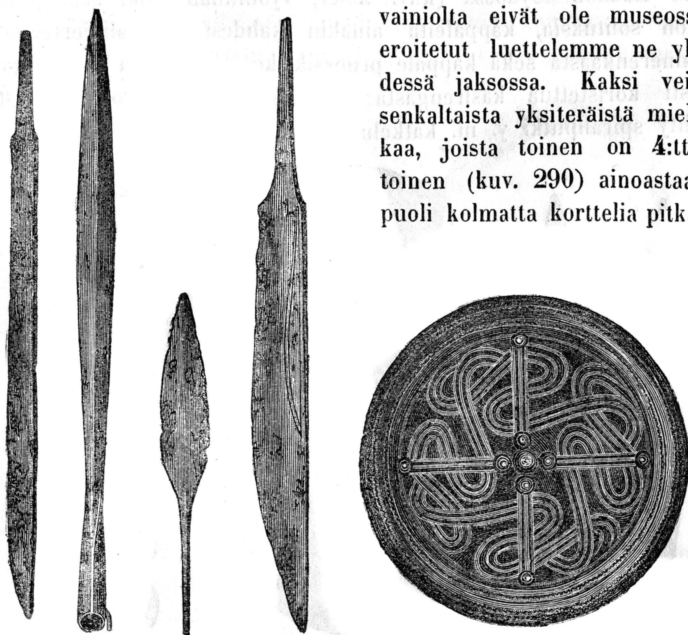
Samana vuonna löyttiin tietä tehdessä Wanajantaustan vainiolla mainitussa pitäjässä melkoinen joukko muinaiskaluja, jotka kartanon omistaja lähetti yliopiston museoon. Keskellä vainioa oli kivinen nurmettunut mäkikohta, jossa kalut kahdesta kohdasta olivat löydetyt noin 5 korttelin syvyydeltä sekä niiden ohella luita ja hiilenkappaleita. Löytöpaikkojen väli oli noin 7 syltää. Lounaisemmalla paikalla tapasivat Koskinen ja Ignatius, jotka mainitulla tutkimusretkellänsä tätä löytöpaikkaa tutkivat, likitysten kaksi pientä hiukan soikeata kehäkohtaa, joista toinen vähempi oli sisäpuolelta mitaten 3, toinen 4 ja 5 kyynärää ristiinsä. Kehävallit, jotka olivat maaperäisistä sekä pienistä kivistä kootut, oli-

---

1) Noista tutkimuksista Eurassa vrt. *K. E. F. Ignatius, Muutamasta rautakauden hautausmaasta Euran pitäjässä. Historiallinen Arkisto III: 95—117,* johon myöskin on liitetty kuvia Keräjämäen muinaisjäännöksistä sekä enimmistä tässä mainituista kaluista.

2) Vrt. *Koskinen ja Ignatius, Muinaisjäännökset Vanaantaustalla Janakkalassa. Hist. Ark. I:* 70. Museossa säilytetään Kernalasta ainoastaan yksi kaksiteräinen miekankärki, yksi katkennut varsiputkella varustettu keihäänkärki, yksi nuolenkärki, tuppi ja kuusi niittausnaulaa, mutta sen lisäksi kappale kolmesta pronssivartaasta punottua vyörengasta ja isollainen soljen panin?

vat nurmettuneet ja ainoastaan yhden tai kahden korttelin korkuisia. Turpeen alla kehien sisustassa tavattiin ensin mustaa multaa, sitten kerros nyrkinkokoisia kiviä ja sen alla taas multaa, kunnes noin 4—5 korttelin syvyydessä kohtasi koskematoin maaperä. Mainitun kivikerroksen sekä ylä- että alapuolelta löyttiin muinaiskaluja [1]). Koska puheessa olevat löydöt Wanajantaustan vainiolta eivät ole museossa eroitetut luettelemme ne yhdessä jaksossa. Kaksi veitsenkaltaista yksiteräistä miekkaa, joista toinen on 4:ttä, toinen (kuv. 290) ainoastaan puoli kolmatta korttelia pitkä;

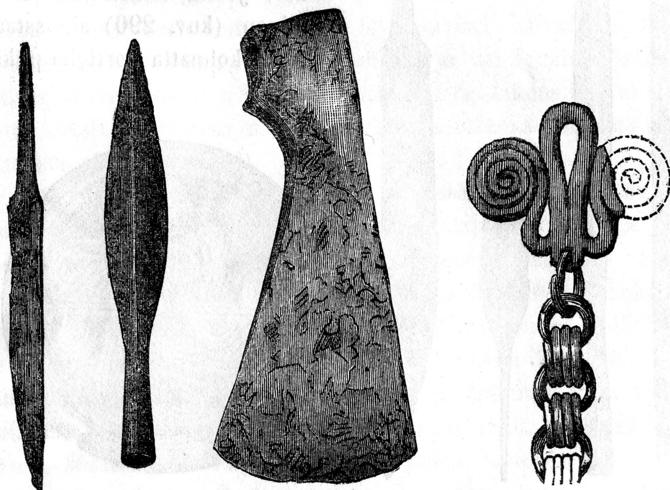
290. 1/5. *291.* 1/5. *292.* 1/3. *293.* 1/4. *294.* 2/3.
Janakkala, Vanajantaka. Vanaja, Kattis. Janakkala, Vanajantaka.

kuusi veitsenterää, joista muutamat ovat pitkiä, kuten usein itäisissäkin ryhmissä tavatut ja kuten nekin leveällä hamaralla varustetut (vrt. s. 250); kaksi kirvestä (vrt. kuv. 278, 297), 8 varsiputkella varustettua keihäänkärkeä, joista neljä ovat yhtä muotoa (kuv. 291), sekä kaksi ruodolla varustettua nuolenkärkeä

---

[1]) *Koskinen ja Ignatius, m. p., s, 61—70,* johon muutamia kuviakin on liitetty.

(kuv. 292); neljä hevoisenkengän muotoista solkea, joista renkaat kahdessa ovat kehäpilkuilla koristetut, neliskulmaisilla napeilla varustetut ja poikkileikkaukseltaan kuusikanttisia, kolmannessa raudasta, spiralikierteisillä päätteillä varustettu ja poikkileikkaukseltaan suunnikkainen; kaksi pyöreätä kupurasolkea yhtä muotoa kun Laukon löydössä (kuv. 294); vyöhihnan solki sekä pitkiä vyön solituksia, kappaleita ainakin kahdesta spiralikierteisestä rannerenkaasta sekä kappale pronssikiskosta taitettua suoraviivaisesti koristettua käsirengasta; kolmikanttisesta pronssilangasta tehty spiraliputki y. m. katkelmia.

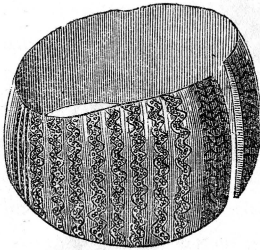

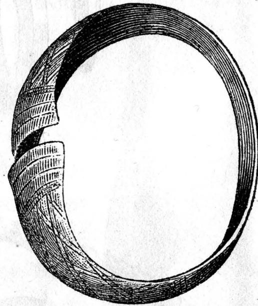
295. 1/4. *296.* 1/5. *297.* 1/3. *298.* 1/1.

Wanaja, Kattis.

Mitä suurempia löytöjä tältä Suomen aikakaudelta ilmaistiin rautatietä tehdessä Kattisten rusthollin maalla noin virsta eteläpuolella Hämeenlinnan pysähdyspaikkaa. Tuo löytö saapui everstluutnantti K. Pippingin huolesta yliopiston museoon v. 1859. Valitettavasti puututaan kokonaan tietoja löytöseikoista. Löytö sisälsi: kaksi kaksiteräistä miekkaa, joista toinen jo muodoltaan hiukan eriää pakanuuden aikuisista, sekä veitsenkaltainen miekka (kuv. 293) omituista „Saksimiekan“ nimellä tunnettua muo-

toa [1]); kaksiteräinen tikarintapainen ase ja 10 veistä, joista enimmät ovat tavattoman pikiä (kuv. 295); kaksi kirvestä (vrt. kuv. 278, 297), kaksi sirppiä samaa muotoa kun Laukon löydössä (vrt. kuv. 281), 16 keihäänkärkeä, joista enimmät ovat varsiputkilla varustettuja vaihtelevaa muotoa (kuv. 296), 4 ruodolla varustettua väkäistä ja 2 väättömää kahdeksankanttista, pitkäpiikkistä; kahdet isorenkaiset kuolaimet; pieni ympyräinen kupurasolki tuota edellisissä löydöissä usein tavattua muotoa; kaksi suurta hevosen-

299. 1/2. *300.* 2/3.

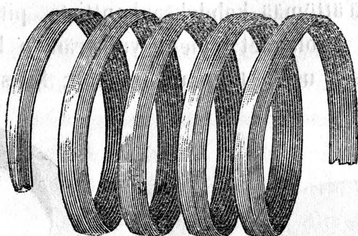
Wanaja, Kattis.

kengän muotoista solkea, joissa renkaiden poikkileikkaus on kuusikanttinen ja toisen rengas kolmiopilkuilla koristettu sekä särmäisillä napeilla varustettu; pitkä neliskertaisista spiralikierteisistä liitteistä koottu ketju, jonka kannatin on samaa muotoa kun Kuhmoisten löydössä tavattu (kuv. 298); kolme leveätä rannerengasta, joissa tavattavat siratit eivät ole outoja tänaikuisissa Suomen löydöissä (kuv. 299); kolme pronssikiskosta muodostettua

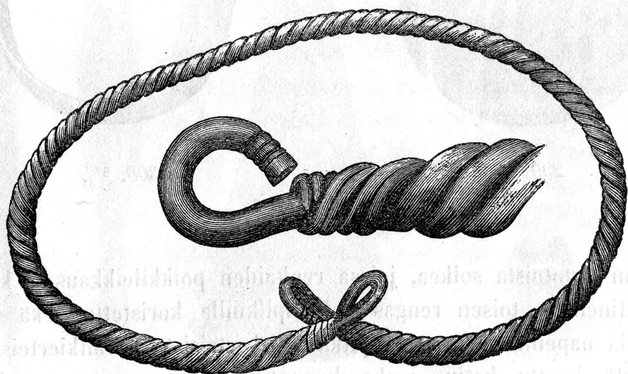
---

[1]) Gottlund vainajan luona näin samallaisen aseen. Se, ynnä kaksiteräinen miekka, jonka ponsi on hopealla kirjattu, keihäänkärki, piikkisellä napilla varustettu spiralipiirteinen vyörengas liiviläistä muotoa sekä toista kyynärää pitkä neliskertaisista, spiralikierteisistä liitteistä koottu ketju, oli löytty muistaakseni luurankojen ohella Surmamäestä Tyrvännön kappelissa Hattulan pitäjää, vainiolla noin kaksi pyssyn ampumaa Lepaan kartanosta. — Yksi sellainen miekka on löytty Norjassa ja kuvattu: *Aarsberetn. 1868, N:o 20, 21.*

suoraviivaisesti koristettua käsirengasta (kuv. 300) sekä kappaleita ehkä neljästä spiralikierteisestä rannerenkaasta (kuv. 301); ja vihdoin kolme suurta joko neljästä tai kolmesta pronssivartaasta punottua vyörengasta virolaisliiviläisessäkin ryhmässä tavallista muotoa.

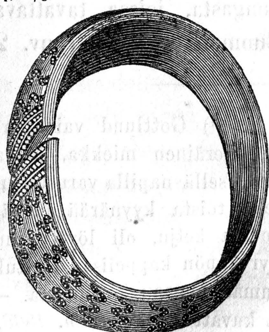

301. Wanaja, Kattis. $^1/_2$.

302. Luntio, Anttila. $^1/_1$, $^1/_3$.

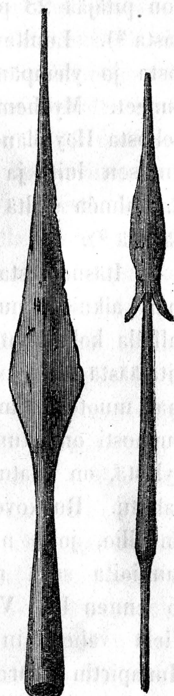
Tätä aikakautta kuvaava löytö säilytetään myöskin Anttilan maalta Rähälän kylästä Luntion pitäjää. Siitäkin löydöstä puututaan kokonaan tarkempia tietoja. Löydössä on ympyräinen kupurasolki yllä tavattua muotoa (vrt. kuv. 294), kaksi kolmesta pronssivartaasta punottua vyörengasta (kuv. 302), useita kappaleita spiralikierteisistä ranneren-

303. Löytöp. tuntematoin. $^2/_3$.

kaista (vrt. kuv. 301) sekä kaksi valettua, isketyillä sirateilla koristettua rannerengasta (vrt. kuv. 303 [1]).

Useita muita löytöpaikkoja, josta tuon tuostakin on ilmaistu tänaikuisia muinaiskaluja tunnetaan Suomesta. Weriniitulta esim. Linnavuoren luona Jämsän pitäjäässä, jossa entisinä aikoina on tarinan mukaan tapeltu, on löytty kirves ja miekka [2]). Samoin kerrotaan on muinaisuudessa tapeltu Pyhäjärven jäällä Hauhon ja Tuuloksen kirkkojen välillä. Koskien perkattua on järven vesi laskeentunut ja rannoilla löyttään vuosittain miekkoja, kirveitä, keihäitä ja muita aseita. Varsinkin Haaksivalkaman paikoilla löytävät lapset usein hopea-, vaski- ja rautakaluja [3]). Noita löytöjä olivat luultavasti kappale kaksiteräisestä miekan lappeesta, kolmikanttinen kahvannappi, kirves ja neljä keihäänkärkeä, jotka koulunopettaja Selin aikoinaan lähetti Kirjallisuuden Seuralle. Keihäistä olivat kaksi ruodolla (vrt. kuv. 289, 305) ja kaksi varsiputkella varustettuja, toinen väkäinen. Ehkä ovat samoja löytöjä myöskin ratsumestari Munsterhjelmin „Hauhon pitäjäästä“ lähettämät kolme varsiputkista keihäänkärkeä (kuv. 304) ja kirves (vrt. kuv. 279). Toinen löytöpaikka Tuuloksen kappelissa on Ryömän kartanolla tai linnalla Toivaniemellä, josta hra Munsterhjelm on lähettänyt museoon kufalaisen

304. Hauho. 1/5 *305. Tuulos.* 1/5.

[1]) Tuo rannerengas sekä vaa'an paino ja varsiputkella varustettu keihäänkärki on lahjana Suomen Kirjallisuuden Seuralta löytötiedotta saapunut yliopiston museoon.

[2]) *Tuneld, Geographie III: 394.* V. 1745 tuli suuri muinaislöytö ilmi Padasjoen pappilan maalla. *M. p.. III: 412.*

[3]) Vrt. *H:fors Tidn. 1852: 4, 15* (Tuuloksen lukkarin Selinin kertomusten mukaan). Toinen sota-aseiden löytöpaikka järven rannassa kuuluu olevan Rovinlahti lähellä Laurinkallioa, jolla näytetään jälkiä muinaislinnasta. Muutamia löytöjä säilytettiin vielä v. 1872 kahdessa Juuttilan kylän talossa, esim. keihäänkärki ja miekka, jonka lappeessa oli selittämättömiä „kirjaimia“. *Uusi Suometar 1872: 112.*

rahan sekä soman tuon rahan ohella löytyn veitsen. Useita keihäänkärkiä on samalla paikalla löytty [1]), joista muutamia sanotaan lähetetyn yliopiston museoon (hra Munsterhjelmin lähettämät?). — V. 1749 löyttiin Lumiansaarella Roineen järvessä Hauhon pitäjää 23 pienempää soikeata erikokoista ja paksuista rengasta [2]). Luultavasti tarkoitetaan tuolla löydöllä samaa, josta jo ylempänä (s. 149) Kalm'in mukaan olemme puhuneet. Myöhemmän aikuisia ovat ehkä löydöt eräästä pellosta Höytölän kylässä Ikalisten pitäjäässä, jossa löyttään ihmisen luita ja aseita. Yliopiston museoon on nimismies C. Palmén sieltä lähettänyt viisi kirvestä ja kaksi keihäänkärkeä [3]).

Itäsuomesta on vielä varsin vähän saatu talteen tämän aikuisia muinaislöytöjä. Linnansaarelta Räisälässä on tallella kolmikanttinen vaskiponsi miekankahvasta ja Kiteen pitäjäästä kahdeksankanttinen pitkäpiikkinen keihäänkärki samaa muotoa kun Wanajan Kattisen löydöstä tunnettu (vrt. huonosti onnistunut kuv. 306). Pielavedeltä, Niemisjärven kylästä, on saatu talteen kiviset valimet, joissa neuloja on valettu. Ruokoveden rannalla Kuopion pitäjäässä on Metelinkallio, jolla näytetään ympyräisiä ja neliskulmaisia kiviraunioita sekä neliskulmainen kivipanos; kalliolta löyttiin jo ennen Isoa Vihaa suurellainen „vyölukko“ hopeasta [5]). Vielä vähemmin tunnetaan sieltä tänaikuisia kalmistoja. Munapirtin saarella Pyhtäällä sanotaan olleen epäjumalan temppeli ja jälkiä näytetään siellä olleesta kalmistosta. Sortavalan pitäjäässä näytetään useita n. s. „Metelin hautoja“ ja Lahenkylässä on sellaisesta löytty ihmisen pääkallo [4]). Suurijärvessä Karkilantaipaleen kylässä Heinäve-

306. Kide. 1/8

[1]) Vrt. myös *Hist. Ark. I: 150.*

[2]) *Hist. o. Ant. Akad. Handl. XIII: 187.*

[3]) Suomen Muinaismuisto-Yhtiön pöytäkirja Tammikuun 27 p. 1874. Paikka on Nuijasodasta tunnettu.

[4]) *Knorring, Gamla Finland, s. 216, 253.*

[5]) *Åbo Tidn. 1771, s. 126; Tuneld, Geographie III: 502.* Rauhakiven luona Ristiinan pitäjäässä on ammoin tapeltu. *Tuneld, III: 510.* Kauskialan kylässä, peninkuorma etelään Lappeenrannasta on paikka

dellä on saari nimeltä Kalmaluoto, jolla suurten kivien alla löyttään kappaleita koverretun ruuhen muotoisista arkuista sekä ihmisen luita. Ovatko nuo haudat lappalaisia vai suomalaisia? Ainoa merkillisempi löytö Itäsuomesta on Kuopion pitäjäästä saapunut. Puoli virstaa etelään päin Haminanlahden kartanosta on Mustalahden uutisasutus. Siinä tavattiin metsäisellä paikalla kivipanoksia ja maaylennyksiä ikään kuin muinaisista rakennuksista. Likellä noita jätteitä oli kiviraunio, jonka alta maapinnalta löyttiin paljon muinaiskaluja, joista vaan seuraavat v. 1874 maisteri R. F. Fabritiusen huolesta saapuivat museoon: ympyräinen kupurasolki tuota usein tavattua muotoa (kuv. 294), valettu pronssinen rannerengas, jonka siratit ovat leikkaamalla muodostettua letitystä; puolikuun muotoinen korvakkeella varustettu ripustin, hihnanjakaja sekä omituinen solitus arvattavasti vyöhihnasta.

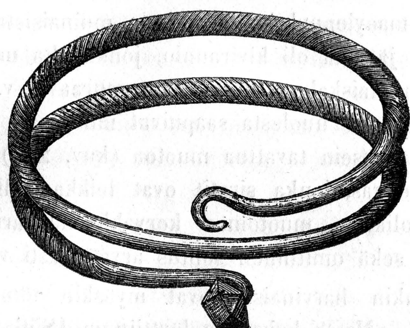
Jokseenkin harvinaisia ovat myöskin tämän ajan löydöt Pohjanmaalta. Maata kaivaessa löyttiin v. 1856 Haavistonmäestä Savilahden kylässä Vähänkyrön pitäjää tänaikuisia rauta-aseita, jotka tulivat Gottlund vainajan talteen. Ne olivat: kaksiteräinen kolmikulmaisella ponnella varustettu miekka, josta ainoastaan kahva ja väistinrauta ovat tallessa; kirves (vrt. kuv 278), kaksi varsiputkella ja yksi ruodolla varustettu keihäänkärki sekä omituinen merjalaistenkin haudoissa pari kertaa tavattu rautakone [1]). Saman pitäjään Tapoilan kylästä on löytönä museoon saapunut tapparan muotoinen kirves ja keihäänkärki edelläkerrotuista löydöistä tunnettua suomalaista muotoa (vrt. kuv. 289). Napujeen kylän latvamailta Isossakyrössä on löytty hopeinen permalainen kaularengas spiralikierteisen rannerenkaan muodossa (kuv. 306) ja Lapuan pitäjäästä nähtävästi tämänaikuinen keihäänkärki (vrt. kuv. 305). Useampia muinaiskaluja tältä aikakaudelta ei ole

---

nimeltä Lappeenkappeli, jossa on löytty paljo ihmisen luita ja pari kiveä oudolla kirjoituksella. *Knorring, Gamla Finland, s. 228.* Toinen noista kivistä kuuluu olevan tätä nykyä renkituvan kivijalassa entisessä Westerlundin talossa Lappeenrannassa.

[1]) Kaikki nuo kalut, paitsi miekka, ovat kuvatut. *Suomi IX: 93, kuv. 43—7;* vrt. *Uvarov, m. p., kuv. XXX: 26, 27.*

Etelä-Pohjanmaalta tallessa [1]). Samallainen hopeinen ranneren gas kun tuo niin ikään Napujeen kylästä kuvattu löyttiin Koveron koskesta Oulunjoessa ja Kuusamosta löyttyinä toi A. J. Holmberg tarkemmitta löytötiedoitta museoon kaksi skandinavilaista soikeata kupurasolkea (kuv. 307) ja kolme pitkää kappaletta latiskaisista

306. Isokyrö, Napuje. $^2/_3$.

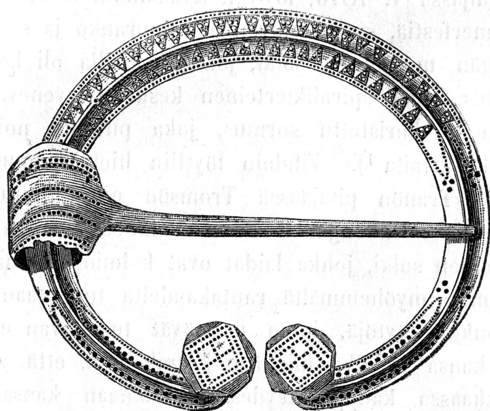
307. Kuusamo. $^2/_3$.

kolmiosirateilla koristetuista ja särmäisillä, neliskanttisilla päätenapeilla varustetuista kaularenkaista. Rovaniemellä sai hra A. F. Thoreld v. 1856 talteen hopeisen kolmiosirateilla koristetun hevoisenkengän muotoisen soljen (kuv. 308). Se oli löytty hie-

---

[1]) Suuresta rautakauden löydöstä Rekipellon kylässä Wöyrillä, johon museossa, kuitenkin epäiltävinä, luetaan keihäänkärki ja 49 helmeä, vrt. *Suomi IX: 153.*

takankaalla ja sen ohella „vaskinen vasikankuva“ (vrt. s. 175). Luultavasti kuuluivat nuo kalut eri löytöihin, joista Fellman on tarkemmin kertonut. Oikaraisen talon luona, näet, Rovaniemellä oli löytty maaperäisellä kivellä puolentoista kyynärän pituinen hopeaketju solkeneen, jotka painoivat 22 luotia, ja Hiukan talon luona v. 1817 paksun hongan kannon alla hyvästi säilynyt ruumis, jonka kaulaan oli ikään kuin silkkisellä nauhalla ripustettu vasikanmuotoinen epäjumalan kuva. Tuota kuvaa oli omistaja

308. Rovaniemi. 2/3.

tarkasti säilyttänyt erinomaisena taikakaluna [1]). Paitsi sitä on Rovaniemeltä tallessa pari nuolenkärkeä, tikarinmuotoinen rauta-ase ja kirves, joiden pakanuuden aikuisuutta ei kuitenkaan mikään seikka todista. Yhtä epätietoinen siihen nähden on varsiputkella varustettu keihäänkärki Pölhön talon maalta Kemissä.

Tässä katsomme sopivaksi mainita pari tänaikuista Ruijassa tavattua löytöä, jotka säilytetään Kristianian museossa. Perus-

---

[1]) *J. Fellman, Jatulin kansa. Helsingfors Tidningar 1830: 86.* Perankajärvellä Rovaniemellä, kertoo Fellman, oli löytty rautainen kypäri, joka painoi 10 naulaa. Myöskin muita metalli- ja messinki-kaluja, joiden muotoa ei ole enää voitu eroittaa, on useissa paikoin Rovaniemellä löytty.

tusta kaivaessa lähellä Varjakanlinnaa löyttiin lyhyt luuranko, jonka kaulassa riippui pitkä (134:stä) kolmikertaisista spiraliliitteistä koottu pronssiketju, joka kannatti pienellaista ympyräpäätteistä ristiä. Rinnalla oli hevoisenkengän muotoinen, särmäisillä napeilla varustettu solki ja aivan omituinen helykoristus, joka kokonaan eriää tähän saakka tunnetuista. Paitsi sitä löyttiin lyhempi ketju, koottu (73:sta) nelikertaisista spiralikierteisistä liitteistä ja kappaleita suuremmasta rististä. — Kun sähkölankaa pantiin Ruijassa v. 1870, löyttiin Kvalsundin kohdalla, eteläpuolella Hammerfestiä, suuren kiven alta luuranko ja sen ohella hevoisenkengän muotoinen solki, jonka napeilla oli keskipisteinen kehäkoristus, sekä spiralikierteinen keskeltä levenevä ja omituisesti pilkuilla koristettu sormus, joka puuttuu noita tavallisia pitkiä päätevartaita [1]. Vihdoin löyttiin hietakummusta Aa'n talon maalla Tranön pitäjäässä Tromsön piiriä luurangon ohella vyöhihna ja hevoisenkengän muotoinen solki sekä toinen kilvenkupuran muotoinen solki, jonka laidat ovat kolmiosirateilla koristetut.

Suomen myöhemmältä rautakaudelta tunnetaan vielä melkoinen joukko löytöjä, jotka näyttävät todistavan että Suomen silloinen kansa ei ollut niinkään korpikansaa, että se eli melkein vilkkaassa kauppayhteydessä ulkomaan kanssa. Suurimpia senkaltaisia löytöjä oli se hopealöytö, jonka uutisasukas Juha Korja v. 1839 löysi Kuolajärven ja Sodankylän rajalla erään kivilaakan kulman alta mädänneestä tuohikäärystä [2]. Löytö sisälsi 174 anglosaksilaista ja saksalaista rahaa. Noiden rahojen ohella löyttiin melkoinen paljous hopeakaluja: kaksi hopeakiskosta taottua kupurasolkea, kolmesta hopeavartaasta punottu kaularengas, johon on kiinnitetty litteät kolmiosirateilla koristetut ja kou-

---

[1]) Löydöt ovat kuvatut *Aarsberetninger 1856, s. 69; 1870 n:o 22.* Kristianian museossa tapasin ainoastaan 4 hopeista ja 3 kultaista sormusta, korvarenkaita tuskin yhtään.

[2]) Vrt. *G. G. Hällström, Undersökning om ett i Finska Lappmarken gjordt fynd af gamla vigter och mynt m. m. Acta Soc. Scient. Fennicæ I: 731—40* ja *Ytterligare bidrag till kännedom af de i Lappland funna gamla vigterna. Acta Soc. Sc. F. II: 107—118; Helsingf. Tidn. 1841: 28.* Linsén näkyy väärin määränneen siinä löytyt rahat. Vrt. *Hildebrand, Anglosachsiska Mynt, s. LXXII.*

kuilla varustetut päätteet, ynnä punous samallaisesta rannerenkaasta; samantapainen kaularengas, punottu 8:sta hopealankapunouksesta, ja neljästä hopeavartaasta punottu rannerengas; neljä neliskanttisilla napeilla varustettua hevoisenkengän muotoista solkea, joista kaksi ovat tavattoman suuria; kolme leveätä hopeakiskosta muodostettua rannerengasta sekä kappaleita kahdesta samallaisesta; kaksi rannerengasta, jotka ovat muodostetut litteäksi taotusta hopeavartaasta ja joiden päät vartaina kiertyvät toisiinsa, toisessa spiralilevyiseksi solmuksi; lyhyt punous pronssivartaasta; ketjutoin vaaka maljaneen ja 11 painoa sekä halkaistu vaskikuorella puettu rautapaino. Nuo hopeakalut ovat kaikki pilkku- tai kolmiosirateilla koristetut. Tuo on ainoa muinaisaikuinen rahalöytö Pohjois-Suomesta.

Sitä vastoin tunnetaan useampia tänaikuisia rahalöytöjä Länsisuomesta. V. 1686 löyttiin Salon kylässä Uskelan pitäjää Saaren talon luona anglosaksilaisia rahoja v:lta 978—1066, saksalaisia Kölnistä, Augsburgista y. m. kaupungeista, sekä bysantinolaisia ja kufalaisia rahoja, joista muutamia Etelredin ja yksi kufalainen tulivat Brennerin talteen, muutamat kufalaiset yliopiston kirjastoon. Prof. Clewbergin kirjeen mukaan Berchille oli Nousiaisten pitäjäässä v. 1762 ja tuon tuostakin löytty „useita suurempia“ raha-aarteita, joista ainoastaan 4 anglosaksilaista Etelredin rahaa oli lähetetty talletettaviksi; suurin osa oli joutunut kultaseppien käsiin. 12 Nousiaisissa löyttyä rahaa, joiden seassa oli 4 anglosaksilaista Etelredin ja Knutin rahaa y. m., joutuivat Bilmarkin talteen [1]). Eräässä mäessä Tuomalan maalla pari kivenheittoa Raision kirkosta maantien varrella löysivät v. 1834 tai 1835 vanha Paulin niminen paimen ja pieni poikanen suuren aarteen, joka näkyy sisältäneen anglosaksilaisia, saksalaisia ja kufalaisia rahoja. Suurin osa myötiin kultasepille. T:ri Pinello joka oli saanut 17 anglosaksilaista ja 28 saksalaista (enimmät keisari Otto'n aikuisia) rahaa talteensa, lähetti ne Tukholmaan, jossa Hildebrand niistä valitsi 23 rahakammiossa talletettaviksi. Syksyllä v. 1841 löyttiin Paimiossa aarre, joka sisälsi vähintäin

[1]) *J. Bilmark, De nummis quibusdam antiquis in Finlandia haud ita repertis, Aboæ 1769, s. 7—21. Ant. Tidskr. f. Sv. I: 33.*

200 rahaa, pari hopealankapunousta ja kappaleita koristetuista hopeakaluista. Eräs kultaseppä, joka tuli aarteen omistajaksi, myi sen everstluutnantti Tammelanderille, paitsi 28 rahaa sekä mainitut hopea-esineet, jotka Lovisan pormestari Juselius osti. Osastaan lähetti hra Juselius pari vuotta sitten yliopiston rahakammioon 3 kufalaista, 9 anglosaksilaista ja 15 saksalaista rahaa. Kufalaisista rahoista on yksi korvakkeella, useat rihmarei'illä varustetut [1]). Paitsi noita raha-löytöjä Länsisuomesta olemme jo ylempänä (s. 344) huomauttaneet samanidilaisesta rahasta v:lta 917, joka v. 1826 löyttiin Pappilanmäestä Eurassa.

Myöskin Hämeestä on useita rahalöytöjä tältä aikakaudelta keksitty. V. 1787 lähetti Pälkäneen kirkkoherra Idman siellä löytyn aarteen Tukholmaan [2]). Se sisälsi 65 anglosaksilaista Etelredin ja Knutin rahaa, 25 irlantilaista, 14 saksalaista ja 7 suurempaa ja pienempää palaa kufalaista rahaa, jotka yhteensä painoivat 40 luotia, sekä hopeisen rannerenkaan yhtä muotoa kun Napujeella löytty (vrt. kuv. 306). Hietakuopasta Hakalan rustholIin luona Sääksmäellä löyttiin kufalainen Nuh ben Nasr'in (v. 943—57) hopearaha, joka v. 1843 saapui yliopiston rahakammioon, ja Ryömän kartanosta Toivaniemellä Tuuloksen kappelissa löytty kufalainen raha, josta jo ylempänä (s. 351) mainitsimme, saatiin samoin talteen v. 1864. Kaunis hopealangoista letitty kaulaketju, johon on ripustettu kufalaisia ja anglosaksilaisia rahoja, on, prof. Lagus'en antaman tiedon mukaan, myöhempinä vuosina Hauhosta löyttynä rahakammioon saapunut. Järven rannasta lähellä Nordenlundin kartanoa Sysmässä löyttiin syksyllä v. 1841 kufalainen hopearaha, joka lahjotettiin Porvoon lukion museoon [3]). V. 1870 löyttiin samassa pitäjässä, saarella Ylimäisen järvessä, Wärilän pappilan Joutsan torpan maalla polttinapussiin kätkettu aarre, joka sisälsi 98 anglosaksilaista ja kufalaista hopearahaa, ohuen kaularenkaan, rannerenkaan ja hevoisenkengän muotoisen soljen. Löytäjä, pappilan torppari, myi

---

[1]) Vrt. myös *W. Lagus, Myntfynd i Finland 1871—1873. Suomen Muinaismuisto-Yhtiön Aikakauskirja I: 46.*

[2]) *Suomi IX: 154.*

[3]) Vrt. *Borgå Tidning 1841: 88.*

aarteen Heinolassa farmaseutti Domanderille, jonka toimesta se saapui yliopiston rahakammioon [1]). Vihdoin on, prof. Lagus'en antaman tiedon mukaan, Nastolassa löyttyjä anglosaksilaisia rahoja saatu talteen.

Etelä-Karjalasta ovat seuraavat tänaikuiset rahalöydöt tunnetut. Syyskuussa v. 1832 löyttiin kappalaisen puustellin pellosta Raution pitäjäässä 17 hopearahaa, joista 9 olivat kufalaisia v:lta 913—1008, 8 luultavasti anglosaksilaisia. Löydön lunasti eversti A. Fock ja lahjoitti yliopistolle [2]). Vapaaherra J. Gripenbergin antaman tiedon mukaan löyttiin v. 1867 vanhan aitan alla eräällä kalliolla Kuupalan kylässä Kurkijoen pitäjäässä aarre, joka sisälsi noin 100 hopearahaa, omajadilaisia, anglosaksilaisia ja unkarilaisia; hän itse sai yhden rahan, jolla luettiin: *Andreas rex Hungariæ* Aarre tarjottiin, niin oli kertomus, luultavasti hovineuvos Etter'in toimesta yliopistolle lunastettavaksi. Tuosta tarjomuksesta tuskin tuli mitään. Vasta pari vuotta takaperin on rahakammioon Muinaismuistoyhtiön kautta saapunut Kuupalan kylässä löyttyinä 2 anglosaksilaista ja 1 Kölnin piispan raha [3]). V. 1842 löysi venäläinen sotamiehen vaimo hiedassa Wuoksen rannassa lähellä Käkisalmea 3 kufalaista hopearahaa, jotka lähetettiin Porvoon lukion museoon [4]). Vihdoin omisti pormestari Juselius v. 1870 kufalaisen hopearahan, joka erään kultasepän antaman tiedon mukaan oli löytty maasta Käkisalmen tienoilla [5]).

Useampia mainittavia löytöjä emme tätä nykyä tältä Suomen aikakaudelta tunne. Jos muistamme että ne melkein kaikki ovat

---

[1]) Prof. Lagus'en antamia tietoja: Suomen Muinaismuisto-Yhtiön pöytäkirjat Marrask. 5 ja Jouluk. 6 p. 1870.

[2]) Vrt. *G. Geitlin, Alex. Univ:s Muhammedanska Myntsamling s. 27; Sanansaattaja Wiipurista 1833: 50; Савельева, Мухаммеданская Нумизматика, s. 36.*

[3]) *Lagus, Myntfynd i Finland 1871—3, m. p., s. 47.*

[4]) Vrt. *Borgå Tidn. 1843: 78; 1847: 29.*

[5]) Tuo raha on ehkä sittemmin saapunut yliopiston rahakammioon. Vrt. *Lagus, m. p., s. 46.* Enimmistä ylläkerrotuista rahalöydöistä vrt. *Geitlin, Om österländska mynt funna i Finland. Acta Soc. Scient. Fennicæ III: 316—22; Hildebrand, Anglosachsiska Mynt, s. LXXI, LXXII.*

satunnaisia, että säännöllistä muinaistutkintoa ei vielä edes ole aloitettu, niin voimme jo noista löydöistä aavistaa, että Suomessa etenkin etelämmillä osilla, Hämeessä, Auran rannoilla, Kokemäenjoen suulla ja Wuoksen rannoilla, jo pakanuuden aikana elettiin vilkasta elämää, että ulkomaan kauppalaivat jo siihen aikaan etsivät Suomen satamoja ja ostivat hopeilla Suomemme tuotteita.

IX. Ruotsalainen ryhmä Ahvenanmaalla.

Vihdoin tulee meidän lyhykäisesti huomauttaa Ahvenanmaan muinaistieteellisistä ilmiöistä myöhemmällä rautakaudella. Mahdollista on että Ahvenanmaa vasta tällä aikakaudella asutettiin, sillä kivi- ja pronssikausista ei siellä ole tavattu ainoatakaan jälkeä ja ainoa tunnettu varhemman rautakauden löytö on soikea kovasin hautakummusta Saltvikin pitäjässä (vrt. s. 148). Muinaisesta suomalaisesta asutuksesta puutumme samoin kokonaan muinaistieteellisiä jälkiä ja ehkä on nykyinen asutus saanut alkunsa ruotsalaisista Ahvenanmaalle muuttaneista kalastajista.

Ahvenanmaalla tavataan varsin runsaasti sekä mullasta että kivistä koottuja hautakumpuja, joista jo v. 1667—74 sikäläinen papisto lähetti luetteloja silloiselle muinaistieteelliselle kollegiolle Tukholmassa [1]). T:ri K. A. Bomansson, joka v. 1857 yliopiston kustannuksella tutki Ahvenanmaalla paljon tuollaisia hautoja, kertoo niistä seuraavalla tavalla: „Hautakumpuja tavataan runsaimmin Saltvikin pitäjään korkealäntäisellä itäisellä osalla sekä Finströmissä; vähemmin lukuisina Sundin, Jomalan ja Hammarlandin pitäjissä ja vähin taikka ainoastaan kirkon luona Lemlandissa sekä Hamnön saarella Tiukkakarin kappelissa Föglön pitäjää. Ne ovat vaihdellen kyynärän, vieläpä 5 à 6 kyynärän korkuisia ja suurimmat kummut kohoavat Godbyn kylän tiloilla Finströmin pitäjässä. Ahvenanmaan hautakummut ovat aina ryhmissä virtojen partailla tai paikoilla, missä ainakin tarinan

[1]) Vrt. *K. A. Bomansson, Finska Presterskapets berättelser om Monumenter och Antiqviteter i Finland 1667—1674. Suomi 1858: 117—148.*

mukaan virtoja on ollut. Ainoastaan harvat Ahvenanmaan hautakummuista ovat koristetut hautakivillä *(bautastenar)*, useiden juurella tavataan sitä vastoin kivistä pantuja kehiä, vieläpä muutamilla jälkiä kaulakehästäkin tai kumpua, vähän alempana suippua, ympäröitsevästä kivikehästä. Rakennukseltaan kummut eivät suuresti eriä toisistaan. Kun kummun viheriöitsevä turvepuku on pinnalta poistettu, kohtaa miltei aina tiheä koko kumpua peittävä kivikerros, jonka paksuus on vaihteleva. Tuon kivikeroksen alla seuraavassa löyhässä mullassa tai hiedassa tavataan hajalla hiiliä ja luukipeniä. Jos taasen kummussa löyttään tuhkaastia, mikä ei läheskään ole yleistä, niin se sisältää enimmän osan vainajan luista sekä tuhkaa ja on tavallisesti asetettu kummun keskelle tai jollekin syrjälle latiskaisen kiven alle. Muinaiskalut ovat niin harvinaisia Ahvenanmaan hautakummuissa, että ylimalkaan ainoastaan yksi kumpu 10:stä tai 15:stä sisälsi muinaistieteelle arvollisia löytöjä. Tuon kokemuksen saatuani kaivatin aina yhdellä paikalla suuremman luvun hautakumpuja ja ainoastaan siten onnistuin vihdoin saada melkoinen kokous muinaiskaluja, jotka nyt säilytetään yliopiston kansatieteellisessä museossa. — Vaikka jo olen tutkinut 50 à 60 hautakumpua, on vielä kylläinen paljous jälillä vasta tutkittavaksi, sillä varmaan tavataan niitä monta sataa Ahvenanmaalla. Kun en ole tahtonut suotta hävittää noita kauniita muinaisjäännöksiä, olen aina tutkittua läjättänyt ne jälleen [1])".

Yhtä lukuisia nähtävästi eivät hautarauniot ole Ahvenanmaalla, vaikka niitäkin siellä tavataan melkoinen joukko. Muodoltaan ne ovat samallaisia ehkä usein pienempiä kuin Suomen rantamailla tavattavat ja sisältävät, kuten nekin, poltettuja luita ja välistä laakakivistä koottuja arkkuja. Kuten jo tiedämme ovat löydöt Suomen mannermaan hautaraunioissa olleet joko varhemman rautakauden tai pronssikauden aikuisia. Niin ehkä ei ole Ahvenanmaan hautaraunioјen laita. Ne harvat sikäläiset hauta-

---

[1]) *K. A. Bomansson, Om Ålands Fornminnen, s. 4, 5.* Myöskin „laivapanoksia" tavataan Ahvenanmaalla, Godbyn kylän luona Finströmin pitäjäässä. *M. p., s. 14.*

rauniot, jotka ovat tutkitut, ovat sisältäneet varsin vähän kaluja, mutta nähtävästi myöhemmän rautakauden aikuisia kuten hautakummutkin. Eräästä hautarauniosta Kullan kylän luona Finströmissä löysivät pari talonpoikaa v. 1849 suuren kiviarkun, joka pituudeltaan ja leveydeltään (?) oli kolme kyynärää. Siinä löyttiin kivien seasta poltetun luun kipeniä, saviastiain kappaleita, soikea n. s. yksikuorinen kupurasolki (vrt. kuv. 307), 1 kullan ja 1 hopeankarvainen, 1 sininen ja kaksi keltaista emaljihelmeä sekä valkoinen särmäinen helmi [1]). Tjudön ja Westanträskin kylien välillä Finströmissä löysi Bomansson hauta-rauniosta jonkun elävän hammasluun; Syllödan kylässä Saltvikin pitäjää avasi hän toisen, jossa oli kiviarkku ja siinä hiiliä [2]); Berdtbyn kylässä Saltvikin pitäjää vihdoin kolmannen, jossa löyttiin rautainen avain [3]). Monta vertaa rikkaampia löytöjä sai Bomansson useista hautakummuista. Kokoaman kalustonsa nykyinen epäjärjestys museossa estää meitä kuitenkin laveammin kertomasta hänen löytöjänsä. Syllödan kylän luona Saltvikissa tutki hän muutamia, jotka melkein selvään osoittavat sikäläisen kaluston luonnetta. Eräässä hautakummussa tapasi hän käppyrään taitetun miekan tavallista skandinavilaista myöhemmän rautakauden muotoa, varsiputkisen keihäänterän (vrt. kuv. 304), kirveen, suuren sirpin yhtä muotoa kun Suomen mannermaalla tavatut (vrt. kuv. 281) sekä katkenneen neliskanttisen kovasimen. Tuon kummun vieressä oli toinen arvattavasti naisen hautakumpu, joka sisälsi neljä „kaksikuorista“ soikeata kupurasolkea; hevoisenkengän muotoisen pilkuilla koristetun ja spiralikierteisillä päätteillä varustetun soljen;

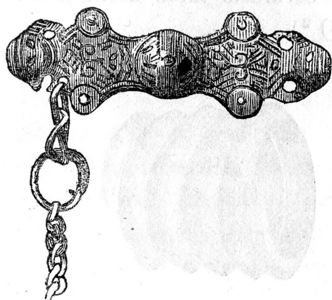
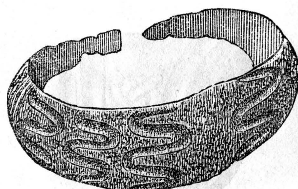
---

[1]) Vrt. Yliopiston konsistorion pöytäkirja kesäkuun 16 p. 1849. *Holmberg. Katalog 1859, s. 10.*

[2]) *Bomansson, m. p., s. 17.* Holmbergin mukaan löyttiin hautarauniossa Syllödan kylän luona rautaveitsi, nykyisen luettelon mukaan taasen kaksi kappaletta neliskanttisesta kovasimesta.

[3]) Nyk. luettelo lisää kiviset valimet, joissa oli valettu vyöhihnan solituksia, hihnanjakajia sekä muita pronssikoristuksia. Holmbergin mukaan se löyttiin pienessä multakummussa saman kylän luona. Samallaisia erehdyksiä, joita osaksi on mahdotointa selvittää, tavataan useita puheessa olevan kaluston järjestyksessä. Siten on esim. melkein mahdotointa eroittaa kolme löytöä Berdtbyn kylän luona.

pari pronssivartaasta litteäksi taottua kolmiosirateilla koristettua rannerengasta, joiden päät vartaina kiertyvät toisiinsa; 3 valettua rannerengasta yhtä muotoa (kuv. 310), neliskanttisesta vääntämällä koristetusta rautavartaasta tehdyn väljän renkaan, johon liitetyssä hangassa riippuu m. m. kaksi n. s. „Torin vasaraa"; tasavartisen soljen (kuv. 309), joka viiden korttelin pituisessa ketjussa skandinavilaista muotoa (kuv. 311) kannatti keritsimiä, sekä vihdoin rautaveitsen [1]). Kolmas hautakumpu sisälsi ainoastaan käppyrään taitetun miekan tuota tavallista muotoa;

309. 1/2. *310.* 1/2. *311.* 1/1.
Saltvik, Syllöda.

neljännestä haudasta löyttiin pari soikeata kupurasolkea melkein yhtä muotoa kun Kuusamossa löytyt sekä kappaleita kahdellaisista ketjuista, toinen ruotsalaista muotoa (vrt. kuv. 311), toinen kaksirenkaisista liitteistä koottu (kuv. 312), kuten esim. Kuhmoisten löydössä ja virolais-liiviläisessä ryhmässä tavatut.

„Ne hauta-astiat, kertoo Bomansson, jotka tutkija tapaa Ahvenanmaan hautakummuissa, ovat poltetusta savesta muodostetut, milloin hyvin ohueita, milloin taasen aika paksuja. Vaikka hautakummut aina avattiin suurimmalla varovaisuudella, olivat nuo astiat niin erin-

312. Saltvik, Syllöda. 1/1.

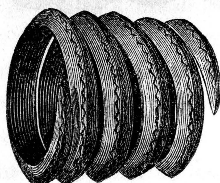
---

[1]) Vrt. *Bomansson, m. p., s. 9; Suomen Muinaismuisto-Yhtiön aikakauskirja I: 38, 39*

mattain haperat, että oli mahdotointa saada yhtäkään ehjänä talteen. Vähimmästä kajoomisesta ne hajosivat, mikä oli sen vaikeampi välttää, kun eivät koskaan olleet kivilaakoilla ympäröityt kuten Ruotsissa on tavallista. Tunnettua on että sellaisiksi tuhan-säilyttäjiksi otettiin saapuvilla olevia talous-astioita, josta syystä ne kooltaan ja muodoltaan ovat sangen vaihtelevia. Yhdessä hautakummussa Sonrödan luona Saltvikissa oli hauta-astia pantu vielä melkein säilyneesen vaskipataan, se taasen rautapataan josta ainoastaan vähempiä kappaleita oli jälillä [1])." Viimeksi mainitussa haudassa löyttiin sen lisäksi luinen kampa sekä kaksi spiralikierteistä keskeltä levenevää sormusta tuota usein tavattua suomalaista muotoa (vrt. kuv. 313) [2]).

313. Sund, Sundby. $^1/_1$.

314. Saltvik, Borgboda. $^1/_1$.

Borgbodan kylän luona Saltvikin pitäjää avasi Bomansson hautakummun, jossa löyttiin [3]) käppyrään taitettu miekka, sirppi suomalaista muotoa, varsiputkinen keihäänkärki, ruodolla varustettu nuolenkärki, keritsimet, kuolaimet, 7 tuuman pituinen rautaneula, sekä kaksi spiralikierteistä sormusta (vrt. kuv. 314). Ylipäänsä näyttävät miesten haudat Ahvenanmaalla todistavan yhtä suurta aserikkautta, kun kummastellen olemme tavanneet Suomen mannermaan löydöissä. Miekat ovat täällä aina tuota tavallista skandinavilaista myöhemmän rautakauden muotoa (vrt. kuv. 282); yksiteräisiä ei ole löytty ensinkään. Samoin ovat keihäät aina

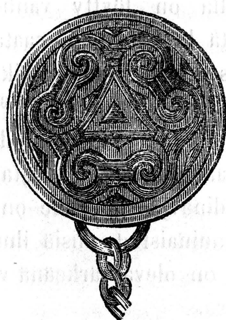

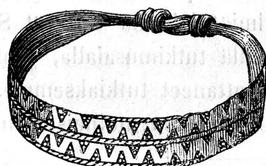
[1]) *Bomansson, m. p., s. 7.*

[2]) Holmbergin museoluettelossa mainitaan sen lisäksi solki, joka nykyisessä luettelossa puuttuu. Vrt. *Katalog öfver Al. Un:tets etnogr. samlingar 1859, s 13.*

[3]) Nyk. luettelossa puuttuu sekä miekka, että sormukset.

varsiputkilla, eivätkä koskaan ruodoilla varustettuja. Sirpit ovat yhtä muotoa kuin suomalaiset ja näyttävät siis eriävän Skandinaviassa löydetyistä [1]). Paraiten osoittaa kuitenkin tuo tavallinen soikea kupurasolki näiden hautojen skandinavilaisuutta. Myöskin pari Ruotsissa tavallista tasavartista solkea (kuv. 309) tunnetaan noista hautakummuista. Kokonaan outoa muotoa on eräs ympyräinen kupurasolki Sundin pitäjäästä (kuv. 315), joka kannattaa Ruotsin löydöissä tavallisinta ketjumuotoa. Länsisuomalaista vai-

315. Sund, Sundby. 1/1. *316. Saltvik.* 1/2.

kutusta ovat epäilemättä nuo yllämainitut spiralikierteiset sormukset, joita Ahvenanmaan haudoissa on löytty useita. Myöskin niiden koristustapa muistuttaa suomalaista.. Skandinaviassa tuo sormusmuoto tietääksemme kokonaan puuttuu. Suomenpuolista vaikutusta todistavat nähtävästi myöskin kolmiosiratit, joita muutamasti tavataan Ahvenanmaan pronssikaluissa, esim. rannerenkaissa (kuv. 316).

Ennen kuin päätämme tämän lyhykäisen katsahduksen Ahvenanmaan muinaisjäännöksiin, tulee meidän mainita niitä tämänaikuisia rahalöytöjä, joita sieltä tunnetaan. V. 1846 löyttiin Finströmin pappilan pellosta kirkon likellä samanidilainen Nuh ben Nasr'in hopearaha, lyöty Taschkent'issa v. 946, ja samaan aikaan lähetettin yliopiston rahakammioon Bagdadissa lyöty Harun Arra-

---

[1]) Vrt *Montelius, Sveriges Forntid, kuv. 485.*

schid'in raha v:lta 806 [1]). Prof. Lagus'en antaman tiedon mukaan on myöhemmin rahakammioon saapunut Jomalan pitäjäästä rahalöytö, joka sisälti anglosaksilaisia ja kufalaisia rahoja ja noin kuusi vuotta sitten löyttiin Saltvikin pitäjäässä suurellainen aarre, joka sisälti kufalaisia rahoja. Osa viimeksi mainitusta löydöstä joutui Waasaan, t:ri Rancken'in talteen, toisen osan sai t:ri Bomansson ja lahjoitti yliopiston rahakammioon [2]). Arvattavasti on tuonaikuisia rahalöytöjä myöskin entisinä aikoina tullut ilmi Ahvenanmaalla. Eräässä kirjeessä Kesäk. 15 p. 1547 mainitsee Kustaa Waasa, että Ahvenanmaalla on löytty vanhoja outoja rahoja, katsoen suotavaksi että niitä löyttäisiin ja saataisiin vielä enemmän, ja v. 1739 löysi eräs Erkki Laurin poika Dånö'ssä Ahvenanmaalla 5 vanhaa hopearahaa „kivirauniosta" [3]). Nähtävästi oli siis Ahvenanmaallakin täysi liike jo pakanuuden aikana.

Tähän päätämme täksi kertaa puheemme tuosta ryhmästä, jonka ilmiöt lähinnä liittyvät Skandinavilaisiin. Se on viimeinen ryhmä sillä tutkimusalalla, jonka muinaistieteellisiä ilmiöitä tässä olemme ottaneet tutkiaksemme, ja on oleva tärkeänä vertauskohtana kotimaisessa muinaistutkinnossa.

---

[1]) *G. Geitlin, Om österländska mynt funna i finsk jord. Acta Soc. Scient. Fennicæ III: 322.*

[2]) Koska rahakammion nykyinen hoitaja itse on aikeissa julkaista tietoja Suomen rahalöydöistä, en ole ylipäänsä voinut antaa tarkempia aikamääräyksiä niistä.

[3]) *Hist. och Ant. Akad:s Handl. XIII: 163, 183.*

Jälkilause.

Olemme edellisessä tarkastelleet kivikauden, pronssikauden ja rautakauden ilmiöitä suomalais-ugrilaisten kansojen pohjoisilla asutusaloilla sen mukaan kun ne tätä nykyä ovat tunnetut.

Me huomasimme että kivikautiset viljelysmaat nähtävästi rajoittuvat tutkimusalamme lännempiin osiin, että kerrottujen kivikauden ryhmien syntysanat, tästä ja kalumuodoista arvaten sekä siitä että kivikautiset ilmiöt paikoin Suomessa ja Itämeren maakunnissa tavataan nähtävästi ei ainoastaan varhempaa rautakautta vaan sitä edellistä pronssikauttakin aikaisempana kulturikerroksena, pikemmin ovat lännestäpäin kuin idästä haettavat ja että siten on vaikeata otaksua että suomalaiset heimot olisivat idästä käsin kivikaudessa saapuneet nykyisille asutusaloillensa. Tuota ajatustamme vahvistaa suuresti sekin seikka, että itäsuomalaisen, itäisimmän ryhmämme ilmiöt, kuten H. Hildebrand julkaisemani löytöjen mukaan on päättänyt, liittyvät pohjoisgermanilaiseen kivikauden ryhmään [1]). Kuitenkin katsoimme luultavaksi että muutamat omituiset kalu-muodot Aunuksessa ovat syntyneet ulkonaisesta altai-uralilaisen pronssikauden vaikutuksesta.

Saatuamme niin kivikauden ilmiöt käsityksemme mukaan määrätyiksi, tarkastelimme altai-uralilaisen pronssikauden nimellä mahtavaa kulturikerrosta, joka ulettuu Wolgan ja Kaman rannoilta Baikaljärven seuduille saakka. Se on nähtävästi vanhin kerros alallansa ja ansaitsee siis suurinta huomiota, jos tahdomme Castren'in mukaan johtaa Suomen sukua Keski-Aasiasta Pohjois-

---

[1]) *H. Hildebrand, De förhistoriska folken i Europa, s. 398—400.* Selitystä tähän nähden antaa m. m. O. Monteliusen kirjoitus *De svenska flintyxornas olika typer. Antropologisk Tidskrift I. N:o 3.*

Europaan. Vähitellen oppi pronssikautinen kansa Altain ja Uralin ympäristöillä rautaa tuntemaan, Kamajoen varsilla noin IV:nellä vuosisadalla e. Kr. s. Mutta vähää ennen tuota raudan keksintöä syöstiin arvataksemme tuossa pronssikaudessa elänyt kansalahko lännemmäksi, aloille, joilla vaskensaanti loppui ja alkoi pakosta sepitellä luusta vieläpä kivestäkin aseitansa joissa osaksi säilytti pronssikaudesta perityitä kalumuotoja (s. 131—5).

Puhuttuamme tuon kulturijakson ilmiöistä, muutimme rautakautisia kulturikerroksia tarkastelemaan. Me tapasimme, gotilaisesta rautakaudesta Suomessa ja Itämeren maakunnissa puhumatta, ainoastaan Permassa varhemman rautakautisen kulturikerroksen, joka muodoissaan selvään eriää siitä myöhemmästä kulturikerroksesta, jonka vihdoin tapasimme levitettynä melkein yli kaiken suomalais-ugrilaisten heimojen historiallisen asutusalan. Katsoimme mahdolliseksi että tuo Perman varhempi rautakausi on altai-uralilaisesta pronssikaudesta kehinnyt ja että Perman myöhempi rautakausi on mainitusta varhemmasta alkunsa saanut. Tuo Perman myöhempi rautakausi taasen sisälti muotoja, joista muutamat itäsuomalaisten ryhmien omituisimmat muodot saivat selityksensä. Se on ehkä siis muita myöhemmän rautakauden ryhmiä alkuperäisempi eli vanhempi. Me tarkastelimme vihdoin ryhmittäin myöhemmän rautakauden ilmiöitä suomalaisten heimojen historiallisilla asutusaloilla voimatta mainittavasti eroittaa sen aikakauden kalustossa varhempia ja myöhempiä muotoja. Ainoastaan kalusto itsessään näytti todistavan pidempää historiallista edistymis-aikaa. Myöskin huomautimme että muutamat muodot, jotka Itämeren maakunnissa paraiten näyttävät kotiperäisiltä, ovat nähtävästi sieltä levinneet idempiin ryhmiin, ennen kaikkea muromalais-mordvalaiseen, ja että kalusto varsinkin virolais-liiviläisen ryhmän aloilla vielä vaatii laveampaa tilastollista tarkastelemista kunnes voidaan täydelleen eroittaa tavattavat gotilaiset, virolais-liiviläiset, littualaiset ja slavilaiset, vieläpä ruotsalaiset muodot toisistansa.

Noin olemme piirtäneet yleisimmät viivat tutkimusalamme muinaistieteellisistä aikakausista. Koska muinaistieteellinen tutkinto tällä alalla vasta on alulla, niin voimme tuskin toivoa, että nuokaan yleisimmät viivat tulevat täydelleen sellaisina pysymään.

Luulemme kuitenkin tästä yleisestä katsahduksesta tutkimusalamme ilmiöihin olevan suuri hyöty sille, joka vasta ottaa selvittääksensä erityisiä ryhmiä tuolla alalla. Kuten olemme nähneet puututaan suuresti tällä alalla tarkempia paikallisia tutkimuksia, mikä puute tekee ainehiston tarkastelemisen ja selvittämisen vaikeaksi. Sitä vaikeampi on vielä antaa vastausta esim. niihin kysymyksiin, joita kielitieteelliseltä kannalta voidaan esitellä, esim. Littuan ja Gotin kielien vaikutuksesta suomalaisiin kielimurteisin. Tosin näyttää muinaistieteenkin kannalta siltä kun olisivat muromalais-mordvalaisen ja virolais-liiviläisen kulturiryhmien kannattajat kerran asuneet vieretysten Littualaisten ja Gotilaisten likeisyydessä, mutta missä? Koko sillä välimaalla, jota olemme tutkineet, puutumme suurimmaksi osaksi niitä muotoja, jotka juuri todistavat noiden kahden ryhmien heimolaisuutta. Ehkä voi siis tutkimus löytää vastausta noihin kysymyksiin Novgorodin, Pskovin ja Smolenskin läänien kalmistoista, jotka vielä ovat melkein tuntemattomat. Lultavaahan on että slavilainen kansain vaellus vaikutti tuon ryhmien eron. Tähän nähden on kuitenkin aina silmillä pidettävä se seikka, että hautakummut nähtävästi eivät ole alkuperäisiä suomalaisilla aloilla, että siis hautakummut voivat olla slavilaisia ja varhempi kulturikerros olla tavattavana maantasaisissa kalmistoissa, jotka melkein ainoastaan sattumalta tulevat ilmi.

Tähän päättyköön tämä teos, jonka Suomen Kirjallisuuden Seura melkein yksinomaan on kustantanut. Aineeni olen siihen koonnut paraasta päästä Wenäjällä v. 1871—74. Niistä rahavaroista, jotka ovat tehneet nuo tutkimukseni mahdollisiksi, tulee minun suurimmaksi osaksi kiittää Suomen valtiota ja yliopistoa.

Jo Tukholman muinaistieteellisessä kongressissa v. 1874 julkaisin kolmessa esitelmässä lyhyempiä kuvillä selitettyjä katsahduksia kivikauden, pronssikauden ja rautakauden ilmiöihin tällä tutkimusalalla. Aikomukseni on vasta erinäisessä kuvakokouksessa julkaista noin 1500 kuvaa tältä alalta ranskalaisilla selityksillä. Ensimäinen osa tuosta kuvakokouksesta ilmaantunee tulevan talven kuluessa. Varoja sen kustantamiseen toivon vastakin saavani Suomen valtiolta.

MUINAISTIETEELLINEN KARTTA
SUOMEN SUVUN
ASUTUSALOISTA.

Tehnyt

J. R. Aspelin,

1875.

- ○ *Tärkeitä löytöjä, joissa on useampia esineitä.*
- △ *„ „ „ „ yksi esine.*
- ● *Löytöjä kivikaudelta.*
- ●▲ *„ pronssikaudelta.*
- ●▲ *„ varhemmalta rautakaudelta (gotilaisia.)*
- ● *„ myöhemmältä „ (myöskin Perman varh. rautak.)*

Kivikauden löytöjen verrannollinen tiheys eri ryhmissä ja eri aloilla.

Altai-uralilaisen pronssikauden löytöjen verrannollinen tiheys eri aloilla.

Jää meri

Lappalaisia

Samojedeja

Syrjäneja

Ostjakeja

Voguleja

Permjakeja

Wotjakeja

Tscheremissejä

Merjalaisia

Mordvalaisia

Tatareja

Barabintsieja

Kirgiseja

Tungu seja

Kiinalainen Mongolia

Wirolaisia

Liiwejä

Kurareja

Suomen lahti

Itä meri

Baikal